

જીવન સાહસ દર્શન-૧

પૂજ્યપાદ વ્યાખ્યાન વાચ્યસ્થિતિ આપ્યાદયેવ
શ્રીમદ વિજય રામચંદ્રસૂરીસ્વરજી મહારાજ

પૂ.પાદ. યોગ્યાન લાક્ષ્મણિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્રમૂરીશ્વરજી મહારાજ

...શ્રી જિનવાણી પ્રચારક ગ્રંથમાળા-૨ ...

જીવન સાફલ્ય દર્શન-૧

પ્રવચનકાર...

પૂજ્યપાદ સકલાગમ રહસ્યવેદી, પરમગીતાર્થ સ્વ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદપ્રભાકર સિદ્ધાંત
મહોદધિ, કર્મસાહિત્યનિબળાત સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય-
પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદપ્રભાકર પૂજ્યપાદ પરમશાસન
પ્રભાવક તપાગચ્છીયા-વચ્છિન્ન સામાચારી સંરક્ષક સુવિશાલ ગચ્છાધિ-
પતિ વ્યાખ્યાન વાયસ્પતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્

વિજયરામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ

★ પ્રકાશક ★

● શ્રી જૈન પ્રવચન પ્રચારક ટ્રસ્ટ-મુંબઈ-૨ ●

પ્રકાશક :

શ્રી જૈન પ્રવચન પ્રચારક ટ્રસ્ટ
૫૯, બેંક ઓફ ઈન્ડિયા બિલ્ડીંગ,
૧૮૫, શેખ મેમણ સ્ટ્રીટ,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૨
ફોન : ૩૨૭૦૬૧

૦ નકલ : ૧૨૫૦, પ્રથમાવૃત્તિ

વિ. સં. ૨૦૩૫, અષાઢ સુદ-૧૦

તા. ૫-૭-૭૯

✽ સર્વહક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન

મૂલ્ય રૂ. ૧૨-૦૦

: પ્રાપ્તિ સ્થાનો :

✽ પ્રકાશક :

✽ એવંતીલાલ વાં જૈન
૨૦, મહાજનગલી, ૧ લે માળે,
અવેરી બજાર,
મુંબઈ-૨

✽ મહેન્દ્ર રસીકલાલ શાહ
શ્રી દાનસરીશ્વરજી જૈન જ્ઞાનમ દિર
કાળુપુર રોડ,
અમદાવાદ-૧

✽ ચંદ્રકાંત હરગોવિનદાસ શાહ
C/O એમેગા ઇન્સ્ટ્રુક્શન
૧૬, હુડા મેન્શન,
૨૯, કોલસા લેન, પાયધુની,
મુંબઈ-૩

✽ શાહ પ્રભુદાસ વીરપાળ
મહેતા માર્કેટ,
સુરેન્દ્રનગર [સૌરાષ્ટ્ર]

: પ્રિન્ટર્સ :

હસમુખ સી. શાહ

અવનિ ટ્રેડર્સ

બીજમાળે, રતનપોળના નાકે,

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ-૧

પ્રકાશકીય :

અનંત ઉપકારી, મહાપુરુષોએ જીવને મોક્ષ પ્રાપ્તિ માટે જે ચાર અંગોની દુર્લભતા ફરમાવી છે તેમાંનાં પ્રથમ અંગ સ્વરૂપ મનુષ્યપણાની પ્રાપ્તિ થયા બાદ, એ મનુષ્યપણાને સફળ કરવા માટે બાકીનાં ત્રણ અંગોની મહત્તાને વિશદરીતે સ્પષ્ટ કરતાં પ્રવચનોના સંગ્રહને ‘જીવન સાફલ્ય દર્શન’-ના બે વિભાગમાં પ્રગટ કરવાનું નક્કી કરેલું, તે મુજબ તેનો આ પ્રથમ ભાગ પ્રગટ કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ.

શ્રી જિનશાસનના પાયા રૂપ ‘સમ્યક્ત્વ’ આજે બહુ જ વિસરાતું બન્યું છે. ધર્મ ક્રિયાઓ જે પ્રમાણમાં થાય છે, તે પ્રમાણમાં એ ધર્મ ક્રિયાઓના રહસ્યને હૃદયમાં ન ઠસાવાય, તો પરિણામે એ શુભક્રિયાઓ પણ તથા પ્રકારનું ફળ આપનારી નિવડતી નથી, એ નિર્વિવાદ સત્ય છે. પૂજ્યપાદ પ્રવચનકારશ્રીની દેશના સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ તથા પ્રાપ્ત સમ્યક્ત્વના સ્થિરીકરણ માટે ભારે આલંબન રૂપ છે. સમ્યક્ત્વ એ ધર્મનું મૂળ છે. તેઓશ્રીનાં પ્રવચનોનો મુખ્ય ધ્વનિ એ છે કે-‘મૂળને મજબૂત બનાવો; એટલે કે સમ્યક્ત્વને સુદૃઢ બનાવો. મૂળ સડી જાય ત્યાં સુધી બેઠરકાર રહી કુલ અને ફલના વ્યાપોહમાં ન દોડો. સડેલા મૂળવાળા વૃક્ષનાં ફલ અને ફળ સડેલાં હોય છે. ઝેરી હોય છે. એનાથી પોષણને બદલે શોષણ થાય છે. અંતે નાશ પણ થાય છે. આજની ઘણી ધર્માલોના મૂળમાં પણ એ જ કારણ રહેલું છે. જેટલા પ્રમાણમાં ધર્મક્રિયાઓ થાય છે તેટલા પ્રમાણમાં તેના ઉદ્દેશ સુધી પહોંચી શકાતું નથી. એટલે જો આપણે જૈન તરીકેના જીવનને સુચારૂ બનાવવું હોય તો સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ તથા તેના સ્થિરીકરણના પ્રશ્ને પ્રયત્નશીલ બનવું અતિ જરૂરી છે અને એ પ્રયત્નોને વેગવાન બનાવનાર આવા આત્મહિતકર કલ્યાણકારી સાહિત્યનો વધુને વધુ પ્રચાર થાય એ અત્યંત જરૂરી છે.

‘શ્રી જિનવાણી પ્રચારક ગ્રન્થમાળા’ તરફથી અગાઉ બાહેરાત કર્યા મુજબ તેના પ્રથમ તબક્કામાં પ્રગટ કરવા ધારેલાં ચાર પુસ્તકોમાંથી આ બીજું પુસ્તક પ્રગટ થઈ રહ્યું છે. જો કે ધારેલી સમય મર્યાદામાં અમે આ પુસ્તક પ્રકાશિત કરી શક્યા નથી અને અનેક જિજ્ઞાસુઓને ધણા સમય સુધી પ્રતીક્ષા કરાવવી પડી છે. તે બદલ અમે જરૂર હીલગીરી અનુભવીએ છીએ, તેમ છતાં, વર્તમાનની અનેક મુશ્કેલીઓને ધ્યાનમાં લેતાં નિર્ધારિત સમયમાં કોઈ પણ કાર્ય પાર પાડવું કેટલું કઠિન છે, તે સૌ કોઈના અનુભવની વાત છે. આમ છતાં નક્કી કર્યા મુજબ પ્રથમ ચાર પ્રકાશનો લગભગ નિર્ણીત સમય મર્યાદામાં પ્રકાશિત કરવા હજી પણ અમે આશાવાદી છીએ.

પ્રસ્તુત પુસ્તક અંગ

વિ. સં. ૧૯૮૬ ની સાલમાં શાહ ફકીરચંદ મગનલાલ બહામીએ સુરતથી પ્રકાશિત કરેલ “જૈન પ્રવચન” ભાગ-પહેલો; પુસ્તકમાં જે ૧ થી ૩૮ વ્યાખ્યાનો છપાયેલાં છે, તેમાંથી ૧થી ૨૧ વ્યાખ્યાનો જરૂરી સુધારા-વધારા સાથે આ ‘જીવન સાક્ષ્યદર્શન-૧’ માં પ્રકાશિત થાય છે. બાકીનાં વ્યાખ્યાનો બીજા ભાગમાં પ્રકાશિત થશે. આ પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૨૩૨ ઉપર સત્તરમાં વ્યાખ્યાનમાં “જૈનોના ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઈંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે” એ વાક્ય છે, તે વાક્યને તેના પૂર્વાપર સંબંધથી છૂટું પાડીને કેટલાક વિરોધી તરવોએ તે સમયે જે ખોટો ઉઠાપોહ જગાડેલો તે અંગે તે સમયે જામનગરમાં પૂ. સાગરાનંદ સૂરીશ્વરજી મહારાજાએ આપેલ વ્યાખ્યાન અને તેઓશ્રીની નિશ્રામાં જે ઠરાવો થયેલ તે તથા તે સમયના સાક્ષરોના તે અંગેના અભિપ્રાયો આ પુસ્તકમાં પરિશિષ્ટ ૧ તથા ૨ તરીકે જુદાં મૂકવામાં આવેલ છે.

“જૈનપ્રવચન” ભાગ-પહેલો; પુસ્તકમાં ‘વસ્તુનિર્દેશ’ હેડીંગનીએ જે પ્રસ્તાવના મૂકી છે તે જ પ્રસ્તાવના તે સમયની પરિસ્થિતિ તથા

તે પરિસ્થિતિમાં પૂજ્યપાદ પ્રવચનકારશ્રીએ જે પ્રવચનો આપ્યાં છે તેનું સચોટ દિગ્દર્શન કરાવનારી હોઈ આ પુસ્તકમાં પણ મૂકવામાં આવી છે. આ પ્રવચનોના વિષય અનુસાર હેડીંગો મૂક્યાં હોઈ તે તે પ્રવચનોના વિષયોની વાચકવર્ગને સહેલાઈથી જાણ થઈ શકશે.

અંતમાં, આ પુસ્તકનું સંપૂર્ણ સંપાદન કરી આપવા બદલ અમે પૂજ્યપાદશ્રીજીના પટ્ટધર પૂજ્યપાદ પ્રશાંતમૂર્તિ સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય જિતમૃગાંક સૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય પૂ. મુનિરાજશ્રી હેમબ્રુષણ વિજયજી મહારાજના ઋણી છીએ, તેમજ આ પુસ્તકના પ્રકાશનાદિમાં જેમના જેમના તરફથી સીધી કે આડકતરી સહાય મળી છે તે સૌના પણ અમે આભારી છીએ. મુદ્દ સંશોધન માટે પૂરતી કાળજી લેવા છતાં જે કાંઈ ક્ષતિઓ રહી ગઈ હોય તે માટે ક્ષમા યાચવા પૂર્વક સુસ્ત વાચકોને તે સુધારીને વાંચવા ભલામણ છે.

—જૈન પ્રવચન પ્રચારક ટ્રસ્ટ, મુંબઈ.

: આભાર દર્શન :	
આ ગ્રંથમાળામાં સ્વયંપ્રેરિત ઉદાર ભેટ આપનારા નિમ્નોક્ત પુણ્યવાનોનો હાર્દિક આભાર માનીએ છીએ.	
૧,૦૦૧/-	શા. બાપુલાલ જમનાદાસ તથા શા. રતીલાલ જમનાદાસ રાધનપુરવાળા તરફથી.
૧,૦૦૧/-	શા. છમીલદાસ સાંકળચંદ તરફથી હ. હેમચંદ્રભાઈ

વસ્તુ-નિર્દેશ.

અર્વાચીન અને પ્રાચીન સાહિત્યયુગમાં કોઈ પણ ગ્રંથનો પ્રારંભ, ઇષ્ટ આરાધ્યતું નામ-સ્મરણ કરી મંગળ કર્યા બાદ, પુસ્તકની ગુંથણી પુસ્તકની વસ્તુ ને પુસ્તકના પ્રારંભ પૂર્વે જણાવી દેવા જોગ બાબતનો નિર્દેશ-ભૂમિકા, પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ઘાત ઇત્યાદિ દ્વારા કરાય છે, પરંતુ આ પુસ્તકને એવી ભૂમિકા વિગેરેની જરૂર નથી. આ પુસ્તક એક મહાપુરુષે વ્યાખ્યાનરૂપે આપેલાં વચનામૃતોના સંગ્રહરૂપ છે. એમાં ભૂમિકા અને પ્રસ્તાવના બધું જ વ્યાખ્યાનકાર મહાત્માએ બાલજીવોના બોધાર્થે કરેલ છે, એટલે વસ્તુ નિર્દેશ નિમિત્તે મારી ફરજ,—માત્ર વ્યાખ્યાનઢાતા મુનિવરનો પરિચય આપવાની, જે સંજોગો વચ્ચે એ વ્યાખ્યાનો અપાયાં છે તે સંજોગોનું નિદર્શન કરાવવાની, અને જે વસ્તુ પુસ્તકરૂપે અપાઈ રહી છે, તેની મહત્તાનો ખ્યાલ કરાવવા પૂરતી છે. અને જ્યારે પ્રકાશક બધું વાચકોના કર-કમલમાં એક એવો ઉત્તમ ગ્રંથ રજુ કરી રહ્યા છે, કે જે શાશ્વત સારસ્વત ફળરૂપ છે અને જેનું વાંચન, મનન અને એને અનુસરતું આચરણ, ત્રિવિધ તાપથી સંતૃપ્ત થઈ રહેલ જગતના જીવોને આત્મશાંતિ પ્રાપ્ત કરાવનાર છે, ત્યારે હું મારા શબ્દો વાંચવામાં વાચકોનો વધુ સમય લઉં, એ મને સ્વાભાવિક રીતે જ અનિષ્ટ લાગે છે. તેથી મારે કરવાનો નિર્દેશ હું દૂકમાં જ કરી લઈ વાચકોનું લક્ષ્ય ગ્રંથ વાંચન પ્રત્યે દોરીશ.

અમુક નિયમો ધર્મ અને વ્યવહારમાં એક સરખી રીતે ઉપયુક્ત લેખાય છે.—‘પુરુષવિશ્વાસે વચનવિશ્વાસઃ’ ‘પુરુષના વિશ્વાસે વચનનો વિશ્વાસ’ એ નિયમ સનાતનસિદ્ધ છે, એટલે આદિમાં વ્યાખ્યાનકાર મહાપુરુષનો હું પરિચય કરાવું છું.

ન્યાયાભોનિધિ સદ્ગોચારક આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયાનંદ-
સૂરીશ્વરજી (શ્રી આત્મારામજી) મહારાજશ્રીના એકના એક પદ્મ પ્રભાવક
સદ્ગુરુશ્રીમદ્ વિજયકમળસૂરિરાજના વિદ્વજ્ઞાનમાન્ય શાસન-
રક્ષક પટ્ટાલંકાર આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્ વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના
વિદ્વદ્વર્ય શિષ્યરત્ન અનુયોગાચાર્ય શ્રીમત્ પ્રેમવિજયજી ગણિવરના
શિષ્યરત્ન પ્રખરવક્તા પૂજ્યપાદ મુનિપ્રવર શ્રીમદ્ રામવિજયજી મહારાજ,
આ વ્યાખ્યાનોના હાતા છે. બાળવયે પરમપૂનિત સાધુજીવન સ્વીકારીને,
પોતાના ચારિત્રશીલ સંયમરસિક પ્રવચનપારંગત ગુરુવરોના સહવાસમાંથી
સંસ્કાર પામીને, દત્તચિત્ત બની અધ્યયનના પ્રતાપે આગમ, તર્ક, ન્યાય,
વ્યાકરણ આદિ ગહન વિષયોમાં નિપુણ બનીને, શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ
ઉપદેશેલાં અને ગણધર દેવોએ ગુંથેલા આગમો તથા તેની નિશ્રાએ
રચાએલા ગ્રંથોનું વાંચન, મનન અને પરિશીલન કરીને, ઈન્દ્રિયહમનથી
આત્મશક્તિઓને વિકસાવીને, અને એ બધા યોગ પોતાની પ્રતેભા-
શાળી વક્તૃતામાં ઉમેરીને, આ વ્યાખ્યાના માત્ર ગુજરાત કે કાઠિયાવાડ,
મેવાડ કે મારવાડ, માળવા કે મહારાષ્ટ્ર, પંજાબ કે બંગાળમાં જ
જાણીતા છે એટલું જ નહિ, પરંતુ સાડેંએ હિન્દુસ્થાન અને બૃહદ્
ભારત પણ એ “ રામ ” નામના સત્વથી સુપરિચિત છે. આજના
યુગમાં તો તેઓ શ્રીમદ્ની ઓળખાણુ આપવાને માટે એઓશ્રીના નામનો
માત્ર નિર્દેશ પણ બસ લેખાય છે.

અધ્યાત્મવાદ ઉપર આજે જડવાદનાં વાદળા ઘેરાઈ રહ્યાં છે. પ્રથમ
આચાર બગડ્યા અને એ આચાર બગડવાના યોગે આજે વિચાર પણ
બગડ્યા છે. ચોમેર પ્રસરી રહેલી જડવાદની જ્વાળાવલ્યમાન જ્વાલાઓ
પરમ શાંતિને આપનાર અધ્યાત્મ-પ્રેમને ખાખ કરી રહી છે. અરે,
આજે તો આત્મા અને આત્મકલ્યાણ જેવી વસ્તુઓ પણ કેટલાકને
મન અવિશ્વસનીય થઈ પડી છે. ઈન્દ્રિયોની ગુલામી, વિષયોમાં આસક્તિ
અને શારીરિક મૂર્છાના પ્રતાપે જીવન એટલાં બધાં કુદ્ર તથા મર્યાદાહીન
થઈ ગયાં છે, કે જેથી આજની જનતાને ત્યાગના રાગથી જ વિરાગ

થવા પાચ્યો છે. બહુ જ થોડા અપવાદોને છોડીએ તો આજનું આ વાતાવરણ સર્વસામાન્ય થઈ પડ્યું છે. જ્યારે જગતની અને અધ્યાત્મજીવી ભારતની પણ આ દશા થઈ પડી છે, ત્યારે વિશિષ્ટ જૈનત્વના યોગે આજનો સુસાધુસંઘ અને સુશ્રાવકસંઘ આવા વિકટ સમયમાં પણ ખીજા પ્રધા કરતાં ઊંચે તરી રહેલ છે, એ નિઃશંક ખીના છે. આમ છતાં એક તરફ કેટલોક વર્ગ ગતાનુગતિકપણે ક્રિયાકાંડમાં પરોવાઈ રહ્યો હતો, બહુ જ થોડા ઊંડા રહસ્યને સ્પર્શેલા હતા. ત્યારે તે તકનો લાભ લઈને અંગ્રેજી ભણવા માત્રથી જ પોતાને ‘વિચારક’ માની બેઠેલાઓ અને કોમના આગેવાન બનવાની લાલસા માત્રથી જ જાહેર સંસ્થાઓમાં કાર્ય કરનારાઓ, તેમ જ ‘સમાજ-સેવા’ને આજીવિકાનું સાધન બનાવનારા સોલ્લીસીટરો, બેરીસ્ટરો, વકીલો તેમજ યશોલોહુપ શ્રીમન્તો અને માનભૂખ્યા આડંબરપ્રિય કેટલાક મુનિ ગણાતાઓએ સમાજને એવી દિશામાં દોર્યો, કે જ્યાંથી સમાજને યોગ્ય માર્ગે પુનઃ પાછો ફેરવવો અતિ કષ્ટસાધ્ય ગણી શકાય. આ નીતિ ‘મૂષક-નીતિ’ હતી. ઉંઢરડો પહેલી કુંક મારી પછી કરડે, વળી કુંક મારે અને પાછો કરડે, આ રીતે ચામડી ખાઈ જાય ત્યાં સુધી એ જરાય વેદના ન થવા દે. આ જ રીતે સમાજનું પતન કરતાં કરતાં ‘પુનરુત્થાન’ની કુંકો મારી મારીને એવાઓએ પોતાની પાપી લાલસાઓ ખર લાવવાને માટે સમાજનું ‘ધર્મ-રક્ત’ ચુસવા માંડ્યું; અને અજ્ઞાન તથા ભોજો સમૂહ એવાઓની વાગ્જળમાં ફસાઈ હથિયાર રૂપ બન્યો.

અને હજુ આગળ ઘણું ક્યું. પહેલાં એવાઓએ સુધર્મની વાતો કરી પ્રતિષ્ઠા જમાવી, પછી સમાજેદ્દારને પહાને સંસ્થાઓ ઉભી કરી, ધાર્મિક શિક્ષણના ઉપનામથી ધર્મશાસ સ્થાપે એકાં કરનારી વ્યક્તિઓ તૈયાર કરી અને પછી જોયું કે-હવે આગળ આ રીતે વધારે નહિ. અને જ્યાં સુધી સાધુસંસ્થા હયાતિ ભોગવે છે, ત્યાં સુધી ફાવશે નહિ ત્યારે એમણે આખી સાધુસંસ્થા ઉપર આક્રમણ ક્યું. અમુક એકલવિહારી કિંવા બ્રહ્મચારી સાધુઓના ઓઠા નીચે સાધુ સંસ્થાને વગોવી પછી

સંકુચિત હૃદય અને એકેદ્રિય જ્ઞાનને જ્ઞાને સાધુસંસ્થાને તિરસ્કારી, પછી દીક્ષાની આડઉભી કરી, અને એથીય ન ધરાતાં પૂર્વકાળના પાપાત્માઓની જેમ પવિત્ર સૂરિવરો તેમ જ મુનિવરો ઉપર પણ ચારિત્રજ્ઞતાના આક્ષેપો મૂક્યા. આ બધા પછી બળવાખોર મંડળો ઉભાં કર્યાં અને પડદા પાછળ રહી એને એ લોકોએ જ પૂર્વાચાર્યોને ઈતિહાસના અંગારા કહ્યા અને શાસ્ત્રોને કૃતવાશાસ્ત્ર કહી બાળી મૂકવાનું વિધાન કર્યું. શરૂઆતની ધર્મપ્રેમની વાતો અને આજની આ વાતોનો સળંગ સંબંધ તપાસી જોવાથી, સહેજે જણાય તેમ છે કે-ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પહેલેથી જ એમની ખુરી દાનત હતી. ખૂબી તો એ છે કે-એવાઓ પહેલાં સુસાધુતાની લાંબીચોડી વાતો કરતા હતા, બ્યારે અત્યારે તેઓ ચારિત્રહીનો અને ધર્મશ્રદ્ધાજ્ઞપ્ટોને પોતાના આજેવાનો બનાવી એમની રહીસહી સાધુતાનાં પણ લીલામ કરાવી રહેલ છે.

આપણા વ્યાખ્યાનકાર મુનિપ્રવરશ્રી, પોતાના ગુરુદેવોની છત્રછાયા નીચે મુંબાઈ પધાર્યા, ત્યારે મુંબાઈ આવી ખરાબ હાલતમાં મૂકાયેલું હતું. મુંબાઈમાં થનાર એઓશ્રીની પધરામણીની ગભરામણે તો એવાઓએ ઉપર નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે, તે બળવાખોરોના સમૂહરૂપ મંડળ મુંબાઈમાં પણ ઉભું કર્યું અને પછી જે દિવસે એઓશ્રીએ મુંબાઈમાં પ્રવેશ કર્યો, તે દિવસથી માંડીને જ એઓશ્રીમંદની વિરૂદ્ધ બને તેટલું જૂઠાણા ભર્યું અને તર્કટી પ્રચારકાર્ય એ મંડળે કર્યું. આમ છતાં આવા કટોકટિના મુશ્કેલીભર્યા સંયોગો વચ્ચે પણ મુનિપ્રવરશ્રી મુંબાઈ પધાર્યા અને એઓશ્રીના વિરોધીઓ પણ જે શૈલીની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરે છે અને પ્રશ્નકરો પોતાના પ્રશ્નોત્તર ત્યાં જ તત્કાળ મળી જતું સમાધાન સાંભળી દાંતમાં આંગળાં કરડે છે, તે અસરકારક શૈલીથી એમના વિદ્વત્તાપૂર્ણ વ્યાખ્યાનો શરૂ થયાં. જેમ જેમ વ્યાખ્યાનપ્રવાહ વેગવંતો થતો ગયો, તેમ તેમ વિરોધીઓએ રચેલી ઈદ્રબળ ભેદાતી ગઈ અને પૂજ્ય મુનિપ્રવરશ્રીને ગાળો દેનારાઓમાંનાઓ પણ ચરણ

ચૂમનારા ભક્ત બની ગયા અને આ જ ઉકળાટના પરિણામે વિરોધીઓએ પૂજ્ય મુનિપ્રવરશ્રીની સ્થાને અનેક તર્કો ઉભાં કરી હીચકારાં આક્રમણો કર્યા હતાં. તે સઘળી ઘટનાઓ જાહેર જ હોઈ એનો ઉદ્દેશ્ય અત્રે અનાવશ્યક છે પરંતુ પોતાના સામે થયેલાં અનેક આક્રમણો સામે એક પણ અક્ષર ઉચ્ચાર્યા વિના અથવા શ્રીમંત ભક્તવર્ગથી જરાયે અંજાયા વિના, આત્મકલ્યાણ અને પરાત્મકલ્યાણના જ આશયથી આ મુનિવરે પોતાનાં વ્યાખ્યાનો ચાલુ રાખ્યાં. તેઓશ્રીમદ્દનાં વ્યાખ્યાનોની વિશિષ્ટ પ્રથા તો એ છે કે—ગમે તે જિજ્ઞાસુ સભા વચ્ચે પ્રશ્ન પૂછી શકે છે અને તેનો ઉત્તર પણ પીછે મીલના ન આપતાં તે જ ઘડીએ અપાય છે. આમ મુંબાઈના વાતાવરણમાં પૂજ્ય મુનિપ્રવરશ્રીનાં વ્યાખ્યાનો અજબ જેવો પડેલો લાવી શક્યાં છે અને ધર્મી-વર્ગમાં પણ નવું જોમ આવ્યું છે. આ જ ઉપકારી મહાપુરુષના પ્રતાપે આજે અનેક આત્માઓ, કે જેઓ પ્રથમ ‘ધર્મ વિમુખ’ હતા, તે પણ આજે ‘ધર્માભિમુખ’ થવા પામ્યા છે.

વર્તમાન સદી ઉપર આ મહાપુરુષથી થઈ રહેલા ઉપકારનું જેટલું વર્ણન કરીએ તેટલું ઓછું છે. રાજાના ગર્વ અને રાંકની દીનતાને ગાળી નાંખનાર અપૂર્વ દેશના શક્તિવાળા પૂર્વના મહાપુરુષોનાં જે વર્ણનો શાસ્ત્રમાં વાંચીએ છીએ, તેમ જ મહાન્ પૂર્વાચાર્યોએ લયંકર કુમતવાદીઓની વચ્ચે પણ માનાપમાનની પરવા કર્યા વિના, શાસનના અણુમોલો સિદ્ધાંતોનું જે રીતે રક્ષણ કર્યાનું સંભળાય છે, તેની ઝાંખી આ મહાપુરુષનું જીવન આજે પ્રત્યક્ષ કરાવી રહ્યું છે, એમ કહેવામાં કાંઈ પણ અતિશયોક્તિ થતી નથી. ધર્મ માટે વિષમ બનેલા આ યુગમાં પણ જેન કિંવા જેનેતર જગત્તને વિશિષ્ટ ને લાક્ષણિક સ્વરૂપે આત્મ-માર્ગ દર્શાવનાર આ એક સમર્થ મહાપુરુષ છે, એ વાતને એઓ શ્રીમદ્દના પરિચયમાં આવનાર પ્રત્યેક ધર્મી-અંતઃકરણ એકી અવાજે કબૂલ કરે છે.

આ વ્યાખ્યાનોમાં ચર્ચાયેલા અનેક વિષયોનો સાર તો એ વાંચનાર જ પામી શકે. જડવાદની તેઓ શ્રીમદે દર્શાવેલી લયંકરતા, ચેતનવાદની

તેઓશ્રીએ દર્શાવેલી જરૂર, મોહાધીનતાના કારણે વધતી દુઃખપરંપરા, ઈન્દ્રિયાધીનતા અને અર્થકામની ગુલામીને આ જમાનાની ગણાવેલ ખાસ બદ્ધો, તેમ જ ભાગવતી દીક્ષા સંબધી તેઓ શ્રીમદે દર્શાવેલા વિચારો,—એ બધું ખરેખર એટલું બધું સચોટ, રસિક અને હૃદયસ્પર્શી છે, કે જે જિજ્ઞાસુ તરીકે વાંચનારને મંત્રમુગ્ધ કર્યા સિવાય ન રહે. આ અને એઓશ્રીમદે આ પૂર્વે આપેલાં વ્યાખ્યાનોએ અનેકને ત્યાગનો રાગ ઉપજાવ્યો છે, અર્થકામના રસિક આત્માઓને નીરસ લાગતા ક્રિયાકાંડમાં રહેલ અતિ રસિક જ્ઞાનનું ભાન કરાવ્યું છે, તેમજ જૈનશાસનની પ્રત્યેક ક્રિયાનું અંતિમ લક્ષ્ય મોક્ષપ્રાપ્તિ સિવાય અન્ય ન જ હોઈ શકે તથા એ ક્રિયાઓ મુમુક્ષુ ભાવનાથી આદરવામાં આવે તો જ એ શ્રી જિનશાસનની આરાધના કહેવાય, વિગેરે ઘણી ઘણી બાબતોનો અપૂર્વ રહસ્યસ્ફોટ એમણે કરેલ છે. સંસાર એક ભયંકર દાવાનળ છે, એનું નગ્ન ચિત્ર આ મહાપુરુષે દોરી બતાવી અનાદિ મિથ્યાભાવથી સંસારમાં આસક્ત આત્માઓને સંયમપ્રેમી બનાવ્યા છે, અને સંસારની અસારતા સમજ્યા વિના જનત્વની કીંમત નથી સમજાતી, એ બાબત પણ સ્પષ્ટ કરેલ છે. આજે ચાલી રહેલા ઘોંઘાટનું મૂખ્ય કારણ કોઈ પણ હોય, તો તે સંસારને સારરૂપ માનવામાં આવ્યો છે તે જ છે. જે લોકો સર્વજ્ઞદેવોના કથન અનુસાર સંસારને દાવાગ્નિ સમાન દેખે છે, તેમને આવા મહાપુરુષની સાથે વિરોધ હોતો જ નથી. આ મહાપુરુષે તો જડવાદના જમાનામાં રહી ચેતનવાદની મહાન્ ક્રાંતિ કરી છે અને છતાં પણ એઓશ્રીમદે એમના અંગત શત્રુઓ પ્રત્યે દયા કેળવવામાં જરાય કમીના રાખી નથી. આ મહાપુરુષ જીવનના જોખમે પણ શાસનનાં સત્યો જે રીતે પ્રકાશી રહ્યા છે, તે પૂર્વજન્મની અનુપમ સંસ્કારસામગ્રી વિના, ધીરતાયુક્ત વીરતાવાળા આત્મબળ વિના અને શાસનનો રાગ રોગેરોગ પ્રસર્યા વિના બહાર પાડી શકાય જ નહિ. આ વ્યાખ્યાનો બાહર ને અતિ મનનીય હોઈ, એનાં અવતરણો ‘જૈન પ્રવચન’ નામના અઠવાડિક પત્રદ્વારા છપાઈ રહ્યાં છે. તે વ્યાખ્યાનોમાંથી એ પત્રના પહેલા સત્તર

અંકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ આડત્રીશ વ્યાખ્યાનોનું અવતરણ, આ ગ્રંથમાં લેવામાં આવ્યું છે. ‘જૈન પ્રવચન’ પત્ર શરૂ થયા બાદ તેને સારો આવકાર મળતો ગયો છે અને મને સંપૂર્ણ આશા છે—કે એના ગ્રંથ રૂપે તૈયાર કરેલ આ પુસ્તકને પણ સારો આવકાર મળશે, તથા એ વાંચીને અનેક આત્માઓ આત્મકલ્યાણ સાધશે આશા છે કે—પ્રત્યેક જૈન આની એકેક નકલનો પોતાને ઘેર એક અમૂલ્ય વારસા તરીકે સંગ્રહ કરશે. આટલો વસ્તુ-નિર્દેશ કર્યા બાદ વાંચકોને હું ગ્રંથારંભમાં મૂકી અટકું છું.

બ્રાવણ શુક્લાપૂર્ણિમા
સંવત્ ૧૯૮૬.
મુબાઈ નં. ૩

હકીચંદ દીપચંદ શાહ

સંપાદક “જૈન પ્રવચન”

[વિ. સં. ૧૯૮૬માં શા ફકીરચંદ મગનલાલ બહામી-સુરત-તરફથી પ્રકાશિત થયેલ “જૈન પ્રવચન (ભાગ પહેલો) પુસ્તકમાંથી....

પ્રવચન વિષય દર્શન.....

ક્રમાંક	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	સાચા જૈનત્વની ઓળખાણ	૧
૨	સત્યના ઉપાસક બનો	૨૦
૩	પરલોકની ચિંતા	૩૪
૪	સત્ય-અસત્યનો વિવેક	૪૧
૫	ધર્મના ઉપાસક બનો	૫૨
૬	ધર્મના ઉપાસક કોણ બની શકે ?	૬૧
૭	પ્રભુની આજ્ઞામાં સ્થિર બનો	૭૧
૮	સત્યની પ્રતિષ્ઠા : અસત્યનું ઉન્મૂલન :	૮૭
૯	સાચુ ધર્માભિમાન	૯૯
૧૦	ધર્મક્રિયાઓ શા માટે ?	૧૧૩
૧૧	સાચા સાધર્મિક ભક્ત બનો	૧૨૫
૧૨	વિષયવાસનાની વિકરાળતા	૧૩૯
૧૩	આળાણ ધમ્મો ।	૧૫૯
૧૪	સાધર્મિક ભક્તિના મર્મને સમજો	૧૭૪
૧૫	સમ્યક્ત્વનો મહિમા	૧૮૯
૧૬	આગમના પૂજારી બનો ।	૨૦૪
૧૭	સમ્યગ્દષ્ટિની મનોવૃત્તિ	૨૨૧
૧૮	સાચું જૈનપણું શેમાં ?	૨૩૪
૧૯	પુરુષવિશ્વાસે વચનવિશ્વાસ:	૨૫૧
૨૦	ત્યાગ: માનવજીવનનો સાર	૨૭૧
૨૧	આત્મબળ વધે કે પુદ્ગલબળ ?	૨૮૯

શુદ્ધિ દર્શન :

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૭	૪	કયાં	કયા
૧૦	૧૭	ભવાભિનદીની	ભવાભિનંદિની
૧૧	૨૧	ભીખમગોં	ભીખમંગો
૧૭	૧૯	પસા	પૈસા
૨૯	૨૨	રસઆઓને	રસિયાઓને
૪૧	૧૨	પૌદ્ગલિક	પૌદ્ગલિક
૪૫	૧૦	પ્રપચનો	પ્રપંચનો
૧૧૬	૪	સમજે	સમજે
૧૩૩	૨૧	જનત્વના	જૈનત્વના
૧૩૩	૨૨	જન	જૈન
૧૩૩	૨૩	જન	જૈન
૧૬૩	૧૨	જન	જૈન
૧૬૪	૬	પ્રભાવવાની	પ્રભાવનાની
૧૬૯	૧	શસ્ત્રસંબધ	શસ્ત્રસંબંધ
૧૮૭	૧૩	અર્પુજ્ઞાન	અર્પૂર્વજ્ઞાન
૨૧૪	૧૪	પસા	પૈસા
૨૨૭	૨	વદન	વંદન
૨૨૭	૨૭	સાવીઅશમે તો	સામે આવીશ તો
૨૩૧	૧૪	સમ્મદ્વીટી	સમ્મદ્વીટી
૨૩૬	૨૨	જનત્વના	જૈનત્વના
૨૩૯	૧૬	દાંતયાં	દાંતિયાં
૨૪૬	૫	અજ્ઞાન	અજ્ઞાની

૨૫૬	૧૬	પસા	પૈસા
૨૬૩	૨૧	પાપયોરથકામયો:	પાપયોરથકામયો:
૨૬૮	૧	પસા	પૈસા
૩૧૩	૧૩	અતુસેરીને	અતુસરીને
૩૧૬	૯	અમ્માપિય સારિચ્છો	અમ્માપિયસારિચ્છો
૩૧૬	૯	સિવધર થંમો	સિવધરથંમો
૩૧૬	૯	જિણ સંધો	જિણસંધો
૩૧૬	૧૦	જિણવર આળા વજ્જો	જિણવરઆળાવજ્જો
૩૧૬	૧૨	પછિતં જાયણેતેસિં	પચ્છિતં જાયણે તેસિં
૩૧૬	૧૩	કારૂણ સંધ સદ્ધં	કાઠુણ સંધસદ્ધં
૩૧૬	૧૬	નારૂણં ગાથાણે તિત્તિવં ધાણં	નાઠુણં ગાથાણેતિત્તિધંધાણં
૩૧૬	૧૭	સંધ સમાગમ મિલિયા	સંધસમાગમમિલિયા
૩૧૬	૧૭	ગારવહિં કજ્જાઈ	ગારવેહિં કજ્જાઈ
૩૧૬	૧૮	નસો સંધો	ન સો સંધો
૩૧૬	૧૯	આળા મંમે	આળામંમે
૩૧૬	૨૦	સમાણ દોસં તયંવિતિ	સમાણદોસં તયં વિતિ

શ્રી જિનાગમમાં દીક્ષાની નોખત

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં દીક્ષા કાંઈ છૂપી ચીજ નથી. ભાવથી દીક્ષા પામ્યા વિના કોઈ મુક્તિએ ગયું નથી, જતું નથી અને જશે પણ નહિ. અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી સદૈવ દીક્ષા જ દીક્ષા છે. કદાચ કોઈ ગુરુકર્મી દીક્ષાને ઢાંકવા ભાગેં તો ય નહિ ઢંકાય. છાંયડે સૂર્ય ઢંકાય તો શ્રી જિનાગમમાં દીક્ષા ઢંકાય. શ્રી જિનાગમમાં દીક્ષાની નોખતો વાગે છે. દીક્ષાથી જ તમામ શાસ્ત્રો ભર્યાં છે. છખંડમાં માલિક ચક્રવર્તીઓ પણ મુકુટે ઉતારી ચાલી નીકળ્યા, તે આ દીક્ષા માટે જ.

સાચા જૈનત્વની ઓળખાણ

ધર્મતીર્થની સ્થાપના :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ ફરમાવે છે કે જગતના પ્રાણીમાત્રનું એકાન્તે ભલું ઇચ્છનારા આત્માઓ જેવા આ વિશ્વમાં કોઈ ઉચ્ચ કોટિના આત્માઓ નથી. એવા ઉચ્ચ કોટિના આત્માઓમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવના આત્માઓ સર્વોચ્ચ સ્થાને વિરાજે છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવના આત્માઓનો જગતમાં કોઈ જોટો નથી. એ શ્રી જિનેશ્વરદેવના આત્માઓ પોતાના અંતિમ ભવથી પૂર્વેના ત્રીજા ભવમાં - 'સમગ્ર વિશ્વના જીવો અનંત દુઃખથી મુક્ત બની અનંત સુખના ભોક્તા બને' - એવી અનુપમ ભાવનાથી તરબોળ બની જાય છે. એના કારણે એ આત્માઓ એવું વિચારે છે કે 'જો મારામાં એવું સામર્થ્ય આવે તો જગતના સઘળા જીવોમાં જે આ અસાર સંસારનો રસ ભર્યો છે તે કાઢીને શ્રી જિનેશ્વરદેવોના શાસનના રસને ભરી દઉં.' આવા પ્રકારની અપૂર્વ ભાવદયા એ પરમ તારકોના અંતરમાં ઉદ્ભવે છે, જેના પ્રતાપે એ પુણ્યાત્માઓ શ્રી તીર્થંકરનામકર્મની નિકાચના કરે છે. એ સર્વોચ્ચ નામકર્મના વિપાકોદયના યોગે પોતાના અંતિમ ભવમાં એ અનંતઉપકારીઓ સંસારતારક એવા શ્રી ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરે છે. આ રીતે એ તારકોના હૈયામાં પૂર્વના ત્રીજા ભવમાં ઉદ્ભવેલી અપૂર્વ ભાવદયા અહીં કાર્યરૂપે પરિણામ પામે છે, એમ કહી શકાય.

માનવજીવનની મહત્તા :

‘અનંતઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ સ્થાપેલા એ સંસારતારક
જી. સા. ૧

ધર્મતીર્થના શરણે આવેલો કોઈ પણ આત્મા, અનંત દુઃખથી મુક્ત બની અનંત સુખનો ભોક્તા બન્યા વિના રહેતો નથી.’ તેથી અનંત સુખના અભિલાષી એવા પ્રત્યેક જીવે આ ધર્મતીર્થનું ભાવથી શરણું સ્વીકારી, શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ જે તરણોપાય બતાવ્યો છે તેના સેવનમાં શ્રદ્ધાપૂર્વક પુરુષાર્થશીલ બનવું જોઈએ. માનવજીવન સિવાયના કોઈ પણ અન્ય જીવનમાં આવો પુરુષાર્થ સંપૂર્ણ રીતે થવો શક્ય નથી, તેથી જ ઉપકારી પરમર્ષિઓએ આ માનવજીવનની ખૂબ જ મહત્તા આંકી છે. આમ અનેક રીતે દુર્લભ ગણાતા આ માનવજીવનમાં અનન્તઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ફરમાવેલા ધર્મનું યથાસ્થિત પાલન કરવું એ જ આ માનવજીવનની સાચી સફળતા છે.

પુણ્યવાન છતાં કમનસીબ :

આપણા પુણ્યોદયે આપણને, માનવજીવનને સફળ બનાવે તેવી મોક્ષમાર્ગને આરાધવા માટે જરૂરી એવા ધર્મના પાલનની સામગ્રી સંપ્રાપ્ત થઈ ગઈ છે. એ દૃષ્ટિએ વિચારતાં આપણા પુણ્યોદયનો પાર નથી તેમ નક્કી કહી શકાય. આર્યદેશ, આર્યજાતિ, આર્યકુળ અને તેમાંયે ધારીએ તો શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ફરમાવેલા ધર્મની સુંદર પ્રકારે આરાધના કરી શકીએ એવી સામગ્રીઓથી ભરપૂર એવા શ્રાવકકુળમાં જન્મ મળવો એ નાનીસૂની વાત નથી. પરંતુ પુણ્યોદયથી પ્રાપ્ત થયેલી આ બધી સામગ્રીઓને આપણે સફળ જ ન કરીએ તો આપણા જેવા બીજા કમનસીબ પણ કોણ ? એક દૃષ્ટિએ તો જેઓ આ બધી સામગ્રી નથી પામ્યા તેમના કરતાં પણ આપણે વધુ કમનસીબ ગણાઈએ. નહિ પામનારા તો કહી શકે કે ‘અમે પૂરા પાપી છીએ કે અમે સામગ્રી પામ્યા નથી.’ પણ આપણે શું કહીએ ? વ્યવહારમાં પણ એક દરિદ્રી હોઈને રખડતો ફરે, ભૂખે મરે તો તે ઠપકાને પાત્ર નથી પણ કોઈ શ્રીમાન્ છતી સામગ્રીએ પણ કૃપણતા આદિના યોગે ભૂખે મરે તો તે પેલા ભાગ્યહીન દરિદ્રીથી પણ અતિ ભાગ્યહીન મનાય છે. એ રીતે અહીં પણ આવા ઉત્તમ પ્રકારની સામગ્રી પામેલા આપણે, તે પ્રત્યે

બેદરકાર બની પ્રમાદ, વિષય, કષાય અને ભોગવિદ્યાસમાં જ જીવન બ્યતીત કરીએ તો બીજા નહિ પામેલા કરતાં આપણે વધારે કમનસીબ ખરા કે નહિ ? જો કે આ ‘કમનસીબ’ શબ્દ આપણને રુચે તેવો નથી. આપણને તો સૌ ‘પુણ્યવાન’, ભાગ્યવાન’ કહે તે ગમે; પણ એમ કહેવરાવવું કાંઈ સહેલું નથી. ખરેખર, પુણ્યવાન હોઈએ તો છતી સામગ્રીએ આપણી આવી દશા ન હોય.

જૈન-અજૈનમાં ફેર શો ? એ વિચારો :

આ અનંત અનંત પુણ્યરાશિથી મળેલા ધર્મસામગ્રીસંપન્ન માનવજીવનમાં જેઓ શ્રી અરિહંતપરમાત્માને ન ઓળખે, શ્રી સિદ્ધ-ભગવાનનું સ્વરૂપ ન જાણે, ભૂતકાલની માફક વર્તમાનમાં પણ વિચરતા અને તારક ગણાતા શ્રી આચાર્ય ભગવંત, શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવંત અને શ્રી સાધુ ભગવંતને ન સમજે અને આચાર્યાદિ મહાપુરુષોને પોતાની મનગમતી રીતિએ નચાવવા માગે તેઓ શું જૈન છે ? જૈનપણું—મોટી પેઢીઓ હોય, મોટા બંગલા હોય, દુનિયા સલામ ભરતી હોય, પાંચસો-હજાર નોકરો હોય, મોટી મોટી ખુરશીઓ ઉપર બેસવાનું હોય, જે હોય તે ‘જી હા’ ‘જી હા’ કહેતા હોય—તેમાં નથી સમાયેલું. ત્યારે જૈનપણું શાથી ? તમે કહેશો કે—“અમારા વાળ મોટા છે, પાઘડીઓ મોટી પહેરીએ છીએ, દુપટ્ટા રેશમી ઓઢીએ છીએ અને તેથી અમે જૈન છીએ.” પણ યાદ રાખો કે જે જૈન નથી કહેવાતા તેઓ પણ એ બધી બાબતોમાં તમારાથી ચઢિયાતા છે અને પૂર્વના પુણ્યોદયે તમારાથી ઊંચા સિંહાસને બેસે છે; ત્યારે ‘તમારામાં ને તેઓમાં ફેર શો ?’ એ જરા શાંતિથી વિચારો.

શ્રી જિનાજ્ઞાને માને તે જૈન :

આજે આપણે પહેલાં પાચો માંડવો છે. ઇમારત ચણવાની હજુ વાર છે. ધર્મનું સ્વરૂપ, ધર્મ કરવાની વાતો હાલ આપણે કરતા નથી. હાલ તો આપણે જ્યાં બેઠા છીએ તે સ્થળમાં આપણી ભાવના શી હોવી જોઈએ, કયા વિચારો આપણે કેળવવા જોઈએ અને કયા

સિદ્ધાંતો આપણે સ્વીકારવા જોઈએ, તે વિચારીએ છીએ. શ્રી જિનેશ્વરદેવને ન યોગીએ, સીધી રીતિએ માનીએ નહિ, તે તારક પ્રત્યે જેવો જોઈએ તેવો ભક્તિભાવ આપણા આત્મામાં જાગે નહિ, તે તારકની શી આજ્ઞા છે તે સમજવા કાળજી કરીએ નહિ, તો આપણે જૈન કેવી રીતિએ ? દુનિયામાં તમારે તમારી 'જૈન' તરીકેની જાહેરાત આપવી હોય, તમારી જાતને 'જૈન' તરીકે યોગીબાવવી હોય, તો તમારામાં શું હોવું ઘટે ? મુનિ તે કહેવાય કે જેની પાસે પાંચ મહાવ્રતો હોય, તેને પાળવા માટે ધીર બનીને જે માત્ર ભિક્ષાથી નિર્વાહ કરતા હોય, રત્નત્રયીની આરાધનારૂપ સામાયિકમાં જે રહેતા હોય અને જે ધર્મનો જ એક ઉપદેશ આપતા હોય : તેવી રીતિએ જૈનનું સ્વરૂપ બતાવવું હોય તો શું હોવું ઘટે ? 'અમે સર્વ કાંઈ છીએ, અમે બધું સમજીએ છીએ'—એવું માનો તો કાંઈ બળજેરી નથી, પણ મૂર્ખાઓ જ પોતાને બુદ્ધિમાન અને ગાંડાઓ જ પોતાને ડાહ્યા તરીકે યોગીએ, ત્યાં શું થાય ? જ્ઞાનીઓ તો કહે છે કે જે પોતાની જાતને પોતે જ ઉન્મત્તની માફક ડાહ્યા કહે છે, તે લગભગ ગાંડા છે. તમે જૈનત્વને જીવનમાં ઉતાર્યા વિના તમારી જાતને જૈનધર્મી કહેવડાવો, તો કોઈનું રાજ્ય નથી કે ના પાડી શકે, પરંતુ બ્યારે સાચા જૈનત્વના જ્ઞાતા વિવેકીઓ તમારા આચાર-વિચારને જોઈને તમને 'જૈન' કહે, ત્યારે જ તમારામાં જૈનત્વ છે એમ તમારે માનવું જોઈએ. તમને 'જૈન' કહેનારા તમારી શરમમાં દબાયેલા ન હોવા જોઈએ, તમારા તેજમાં અંજાઈ ગયેલા ન હોવા જોઈએ, તમારી વાતમાં 'હા જી હા' ભણનારા ન હોવા જોઈએ, કે તમારી 'હા જી હા'ની નીચે પોતાની આજીવિકા ચલાવનારા ન હોવા જોઈએ. તમને કોઈ દાનવીર, ધર્મવીર કે શૂરવીર કહે તેમાં મલકાવાનું નથી, પણ તટસ્થ બુદ્ધિએ વિચારવાનું છે કે તમારી ભાવના, તમારું વર્તન વગેરે તેને અનુરૂપ છે કે નહિ ? જેમ શ્રી અરિહંતભગવાનને યોગીબા માટે લક્ષણ બાંધ્યાં, સુશુરુઓનાં લક્ષણ કહ્યાં, સુધર્મનું સ્વરૂપ બતાવ્યું, તેમ જૈનને યોગીબા માટે પણ કાંઈ હોવું જોઈએ ને ? શ્રી જિનોના

સ્વામી તે શ્રી જિનેશ્વર અને તેના અનુયાયી તે જૈન. શેઠનો નોકર સાચો ક્યારે ? શેઠના ચોપડા મુજબ પેઢીનો વહીવટ કરે તે સાચો નોકર કે મરજી મુજબ કરે તે ? એ ન્યાયે જૈન કોણ ? કહો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાનુસાર વર્તે તે અને તેમની આજ્ઞાને માને તે.

મતિકલ્પના એ ધર્મ નથી:

હવે તે શ્રી જિનેશ્વરદેવ, જિનેશ્વર થયા ક્યારે ? ખાતેપીતે, મોજશોખ ભોગવતે, લીલાલહેર કરતે કે અનંતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞાને આરાધીને ? આ વાત પહેલી વિચારવાની છે. તે વિના, એટલે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવને ઓળખ્યા વિના, તમને શ્રી જિનેશ્વરદેવ પ્રત્યે જેવી જોઈએ તેવી ભક્તિ અને સાચો પ્રેમ જાગશે નહિ. ત્યાં સુધી તે પરમતારકની ઓળખ થાય નહિ, ત્યાં સુધી તે પરમતારકની આજ્ઞા ઉપર સાચો પ્રેમ પણ થવાનો નથી; અને શ્રી જિનાજ્ઞા ઉપર વાસ્તવિક પ્રેમ ઉત્પન્ન થયા વિના સાચું કલ્યાણ સધાવાનું નથી. કારણ કે ધર્મની આરાધના વિના કલ્યાણ નથી અને સુધર્મ શ્રી જિનાજ્ઞાથી પ્રતિબદ્ધ છે. મતિકલ્પના અ ધર્મ નથી. ધર્મમાં મતિકલ્પનાને સ્થાન નથી. ‘પ્રમાણ તે આગમ કે મતિકલ્પના ?’ આ વાત તમારા આત્માને પૂછીને નક્કી કરજો.

ખોટી ‘હા’ પાડશો નહિ :

સત્ય સમજાય નહિ ત્યાં સુધી ‘હા’ પડાવવાનો આગ્રહ નથી. ‘હા’ પાડીને પછી જુદો વર્તાવ થાય, તેના કરતાં તો ખહેતર છે કે—હૃદયમાં જાય નહિ ત્યાં સુધી હા પાડવી નહિ. અંતરને પૂછીને, નાસિમાંથી નાહ થાય તો જ ‘હા’ કહેજો. ખોટી ‘હા’ ન કહેતા. એ ખોટી ‘હા’—એ જ સારામાં સારી વસ્તુઓનો પણ નાશ કર્યો છે. ‘હા’ પાડ્યા પછીની જોખમદારીનો ખ્યાલ જોઈએ. શાહુકાર વેપારી સોદો કરી આવ્યા પછી નળિયાં વેચવાં પડે તો વેચે; પરંતુ સોદો કબૂલ કર્યા પછી ખોટા આવે કે નફો થાય, કોટયાધિપતિ બને કે ભીખ માગતો બને, પણ ફરે નહિ. પણ એ કોણ ? સાચો શાહ. માત્ર લખાતા શાહે તો ઘણાને ડુબાડ્યા;

માટે આપણે તો સાચો શાહ જોઈએ. બજારના સોદાની કિંમત વધુ કે અહીંની ? બેમાંથી તારક કોણ ? બજાર કે આ ? સાધુને પણ જે બોલવાનું તે પ્રભુએ કહ્યું હોય તે જ. એના કથન પ્રમાણે કહીએ તો અમને-સાધુને તમે આ સ્થાન ઉપર (ધર્મોપદેશકના સ્થાન ઉપર) બેસાડો તે બરાબર છે; પણ માત્ર મુખ જોઈને બેસાડો તો તમે પણ મૂર્ખા છો. દુનિયાના નહિ જેવા વ્યવહારને ચલાવવાને માટે પણ બજારમાં સાખ સાચવવી પડે, ત્યારે અહીં એકવચની જોઈએ કે બેવચની, યા ગમે તે ચાલે ? અહીં તો એકવચની જ બનવું જોઈએ. કલ્યાણ સાધવું હોય તો સમજીને પણ ધર્મમાં એકનિષ્ઠાવાળા જ બનવું જોઈએ. અહીં બોલવું કાંઈ ને બહાર બોલવું કે કરવું કાંઈ, એથી લાભ નથી, પણ નુકસાન છે; માટે પૂરી જોખમદારી સમજ્યા પછી ‘ હા ’ પાડવાની. ‘ હા ’ પાડ્યા પછી વિરુદ્ધ વર્તાવ થાય, તેમાં નુકસાન કોને થશે ? તમારી જાતને ! કારણ કે તેમાં તમારા આત્માનો, તમારા માટે તમારા કલ્યાણસાધક માર્ગનો નાશ થશે. ખોટી ‘ હા ’ પાડવાની કુટેવ પડી તો ધર્મ કદી સમજશે નહિ.

જૈનપણની ફરજોને સમજો :

હવે તમે જૈન શાથી ? શું બતાવો તો ઇતર તમને જૈન તરીકે માને ? ‘ રાજ્યનો માલિક છું, છ બંડનું ચક્રવર્તીપણું મારા હાથમાં છે. ’ એમ કહો, તો તેથી સામો તમને જૈન માનશે ? નહિ જ, કારણ કે એ સાદ્યળી તો પુણ્યશાળીઓને મળે છે. માટે કહો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની સેવા કરે તે જૈન. સેવા એટલે માત્ર કેસરના ચાંદલા કરવાથી જૈન થઈ જવાશે એમ ન માનતા. સેવા એટલે શું ? સેવા એટલે આજ્ઞાપાલન. સેવા શા સારું ? આત્માનું કલ્યાણ કરવા. શું શ્રી જિનેશ્વરદેવ આપણને ઊંચકીને ઉપર લઈ જવાના ? નહિ જ, કારણ કે કોઈ કોઈને ઊંચકીને મોક્ષે લઈ જઈ શકતું નથી. ‘ તો પછી શ્રી જિનેશ્વરદેવોને તારક કેમ માનવાના અને એમની સેવાથી આપણું કલ્યાણ શું સધાવાનું ? ’ એવો પ્રશ્ન થશે, પણ ‘ આત્મકલ્યાણ ’ એ શબ્દમાં ગંભીરતા છુપાએલી

છે. આપણે એ જ વસ્તુને સ્પષ્ટ કરવાની છે. એ વસ્તુને સ્પષ્ટ કરવાને માટે જ આપણે વિચારી રહ્યા છીએ કે—‘જૈન તરીકે પંકાવું હોય, અમુક પ્રદેશમાં શ્રી જૈનશાસન જ્યવંતુ વર્તે છે’ એવું સાબીત કરવું હોય, તો આપણે કઈ રીતિએ વર્તીએ, કેવાં વચન બોલીએ અને કયાં કાર્યો કરીએ, તો તેની ખાત્રી કરાવી શકીએ ? તે વિચારવું જરૂરી છે. બાકી દુનિયા જેમ ચાલે છે તેમ જ ચાલવું હોય અને સાચા જૈન કહેવડાવવું હોય, તો તે અશક્ય છે. ‘જૈન’ નામ ધરાવવું, જૈનનાં ચિહ્નો કરવાં અને તે ચિહ્નાનુસારે વર્તન રાખવાની કાંઈ પણ કાળજી ન જ રાખવી, તો બહેતર છે કે તે ચિહ્નો છોડી દેવાં ! ‘છોડી દો’ એમ હું નથી કહેતો, હું તો એ કહું છું કે ‘જે ચિહ્નો રાખો છો, તેને પાત્ર બનો !’ કોન્સ્ટેબલ પોતાની ફરજ ઉપર કઈ રીતિએ ઉભો રહે ? આળસ કે પ્રમાદ કરે તો ? નોકરી જાય. મામુલી માણસથી માર ખાઈને ફરિયાદ કરવા જાય તો ? માર ખાધો હોય તો પણ તેનાથી કહેવાય નહિ. આટલા પોલીસના પટ્ટાએ કેટલી ફરજ નાખી ? તો વિચારો કે પ્રભુની આજ્ઞા મસ્તકે ચઢાવનાર, તમારી કઈ અને કેટલી ફરજ છે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવ ઓળખાશે ત્યારે જ તે સમજશે. પંચ-પરમેષ્ઠિમાંના પ્રથમ શ્રી અરિહંત પરમાત્માની ઓળખાણ આજે તમને કરાવવી છે. શ્રી અરિહંત પરમાત્માને ઓળખ્યા વિના, તે તારકનું સ્વરૂપ જાણ્યા વિના, તમારી ફરજ તમને નહિ સમજાય.

શાસન અધૂરા જ્ઞાને સ્થપાયું નથી :

આ અવસાપીણીના ચોવીસ તીર્થંકરદેવોમાં ભગવાન શ્રી મહાવીર-દેવ એ છેલ્લા તીર્થંકરદેવ છે. એ પરમ તારકનું શાસન પામવાથી આપણે આપણી જાતને ભાગ્યશાળી ગણીએ છીએ. તે શાસન લગભગ ૨૪૦૦ વર્ષ પહેલાં સ્થાપ્યું તે જ કે બીજું ? તે તીર્થ સ્થપાયું તે પાંચમા આરા માટે કે ચોથા આરા માટે જ ? આજ પણ તે શાસન તારે કે નહિ ? આજે પણ તરવું હોય તેને માટે આ શાસન જોઈએ કે બીજું કોઈ નવું શાસન જોઈએ ? શ્રી તીર્થંકરદેવોએ તીર્થની

સ્થાપના કરી શું કામ ? દુનિયામાં કઈ વસ્તુની ખામી હતી કે તે પૂરી કરવાને માટે તીર્થસ્થાપનાની જરૂર પડી ? આજે જે દેખાય છે તે બધું હતું. અત્યાસ્થી સારું હતું. ભગવાને અધૂરા જ્ઞાને શાસન સ્થાપ્યું કે પૂરા જ્ઞાને ? કેવળજ્ઞાન થયા પહેલાં સ્થાપ્યું કે પછી ?

સભામાંથી૦ કેવળજ્ઞાન થયા પછી :

પહેલાં કેમ નહિ ? છદ્મસ્થપણમાં ભૂલ થવાનો સંભવ હોવાથી બધા તીર્થપતિઓએ, રખે કદાચ એવી ભૂલ થવા ન પામે કે જે ભૂલના યોગે તેની સેવા કરતા આત્માઓ ડૂબી જાય, તેટલા માટે કેવળજ્ઞાન થયા પછી સ્થાપ્યું. સંસારસાગરમાં ડૂબતા પ્રાણીઓને તારવા માટે શ્રી તીર્થંકરદેવે તીર્થને સ્થાપ્યું. જગતના આત્માઓ સંસારમાં ડૂબી રહ્યા છે, લોટી રહ્યા છે, હેરાન-હેરાન થઈ રહ્યા છે, તેમને તારવાની અભિલાષાવાળો આત્મા અધૂરા જ્ઞાને કલ્યાણકારક ધર્મતીર્થની સ્થાપના ન કરે. જે કે સ્થાપના કરે છે ત્યારે તો કશીય અભિલાષા જ હોતી નથી, પણ શાસનસ્થાપનાનો યોગ તો એ અભિલાષામાંથી જ ઉત્પન્ન થયેલો હોય છે : એટલે વિશ્વતારક શ્રી તીર્થંકરદેવો કેવળજ્ઞાન થયા પૂર્વે ધર્મતીર્થની સ્થાપના જ કરતા નથી. પહેલાં કરે તો ભૂલનો સંભવ, માટે કરે જ નહિ. સેકડો આદમીને લઈ જનારી સ્ટીમર થોડીક પણ કાણી હોય તો ડુબાડે. જરાયે કાણી ન હોય તો જ પાર ઉતારે.

પરિવર્તનના અધિકાર નથી :

ન્યારે કેવળજ્ઞાન થયા પછી જ આ શાસનની સ્થાપના થયેલી છે તે નક્કી માનો છો, તો હવે એ વિચારો કે—કેવળજ્ઞાનીઓના જ્ઞાનમાં કોઈ પણ કાળ છૂપો રહે કે નહિ ? આપણે જે કાળમાં જન્મ્યા છીએ, ભટકી રહ્યા છીએ, તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની દૃષ્ટિમાં આવેલો કે નહિ ? આપણને બધાને એ તારક ઓળખે ખરા કે નહિ ? ભગવાને તો ત્રણે કાળના સંપૂર્ણ જ્ઞાતા બનીને, જે જે સ્થાને જે જે આજ્ઞાઓ કલ્યાણકારી હતી તે તે કરી, કે જેથી

શાસનની હયાતિ સુધી યોગ્ય આત્માઓ તેની આરાધનાથી કલ્યાણ સાધી શકે. સાધુ માટે, ખાર વ્રતધારી શ્રાવક માટે અને સમ્યગ્દર્શિ આદિ માટેનાં ફરમાન કરતી વખતે તેમના જ્ઞાનમાં આ વીસમી સદી જણાયેલ કે જરા બાબુએ થઈ ગયેલી ? તેમના ફરમાનમાં આજે ફેરફાર થાય ? સર્વજ્ઞતા સિદ્ધાંતમાં ફેરફાર કરવાનો આપણને અધિકાર છે ? આપણામાં તેવી લાયકાત છે ? આવા પ્રશ્નો આજની દશા જોતાં પૂછવા પડે છે, બાકી તો જે જે ગુણુઠાણે જે જે ક્રિયાઓ કરવાનું અનન્તજ્ઞાની શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ફરમાન કર્યું, તેમાં આજા વિરુદ્ધ પરિવર્તન કરવાનો છદ્મસ્થાને કશો જ અધિકાર નથી.

આગમ એ સમ્યગ્દર્શિનો આરીસો છે :

આંખવાળો આદમી પણ નાહી, ધોઈ, કપડાં સજી, મુખ ઉપર ‘કોઈ ડાઘ રહી ગયો છે કે નહિ’-તે જોવા માટે આરીસો હાથમાં લે છે. ‘આંખવાળાને આરીસાની શી જરૂર ?’-આ પ્રમાણે પૂછનારને પૂછો કે ‘જ્યારે આંખવાળા માટે આરીસાની જરૂર નથી, ત્યારે શું આંધળા માટે આરીસાની જરૂર છે ?’ ગાંડાની વાતો બાબુ પર રાખી બુદ્ધિપૂર્વક વિચારો અને સમજો કે દેખતા માટે પણ આરીસો જરૂરી ખરો. મુખ ઉપર ‘ડાઘ છે કે નહિ, નાનો છે કે મોટો’-તે જોવા માટે જેમ દેખતાને પણ આરીસાની જરૂર છે, તેમ સમ્યગ્દર્શિને કયા આરીસાની જરૂર ? તે આત્માને આગમરૂપી આરીસો જોઈ શો. આગમની શ્રદ્ધા સિવાયનું કોરું જ્ઞાન કામ નહિ આવે. આગમો જે ખોડ બતાવે તેને સુધારવી જોઈએ. ‘આગમ-બાગમ આઘાં મૂકો, આ જમાનામાં વળી આગમ શાં ?’-એમ કોણ કહે ? કોઈ વિવેકી તો એમ કહે જ નહિ. પણ જેમ આંખ વગરનાને આરીસો ગમે નહિ, તેમ સમ્યગ્દર્શન વિનાનાને કે સમ્યગ્દર્શન પામવાની ઇચ્છા વિનાનાને આગમ ન ગમે. સમ્યગ્દર્શિ ન હોય અથવા સમ્યગ્દર્શન પામવાની ઇચ્છા ન હોય તેને આગમ ભીંત જેવા લાગે. તે આગમને વળગે તો પણ મિથ્યાત્વના યોગે ટીચાઈ મરે. આંધળા સામે આરીસો હોય તો

માથું ફૂટે, કારણ કે-આંધળો તો બિચારો જ્યાં ત્યાં ભટકાય. જેમ આરીસામાં જોયા વિના ડાહ્યો માણસ ઘરની બહાર ન નીકળે, તેમ સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા કે સમ્યક્ત્વને પામવાની ઇચ્છાવાળો આત્મા કોઈ પણ ધર્મપ્રવૃત્તિ આગમની રીતિએ નિર્દોષ નિરજ્યા વિના ન જ કરે. બધા જ આ આરીસાને વળગી જાય તો આજે કોઈ પણ વાંધો આવે ? નહિ જ. પણ આગમોના કહેનાર, રચનાર, તેને અત્યાર સુધી ટકાવી રાખનાર આદિ પ્રત્યે બહુમાન, ભક્તિ, અંતરંગ પ્રેમ અને વિશ્વાસ હોય તો જ તેમ બની શકે.

જમાલી જેવાનાય ત્યાગ :

જમાલી કોઈ કમ હતા ? ભગવાનના ભાણેજ, જમાઈ અને શિષ્ય હતા. પાંચસો શિષ્યના ગુરુ હતા. અનેકને માર્ગ દર્શાવનાર, સંયમમાર્ગમાં જોડનાર, સંયમમાં કેળવનાર અને મુક્તિની દિશામાં લઈ જનાર હતા. પાંચસો તેમને તારક અને ઉપકારી માનતા હતા અને તેમની સેવામાં આત્માનું કલ્યાણ સમજતા હતા, પણ જ્યારે જમાલીએ ‘ભગવાન ભૂલ્યા’ - એમ કહ્યું, ત્યારે સઘળાએ તેમના શિષ્યોએ શું કયું ? જમાલીનો પરિત્યાગ કે બીજું ? એ જ.

ભવાલનદીની બુદ્ધિનો નમૂનો :

‘પૂર્વાચાર્યો ભૂલે, આગમમાં ખામી હોય, પણ અમારામાં ભૂલ કે ખામી ન હોય’ - એમ માનનારા અને પોતાની જાતને વિચક્ષણ તરીકે તથા સમજદાર તરીકે ઓળખાવનારાઓ, જે આજે કહે છે કે ‘પૂર્વાચાર્યો ઉપર તે કાળની છાયા પડી હતી’ તેઓને પૂછવું પડે છે કે ‘જે આચાર્યોનું જ્ઞાન જોઈને ઇતર પંડિતોને પણ માથાં હલાવવાં પડે છે, જેઓએ આત્મકલ્યાણના જ હેતુથી શાસનસેવા ખાતર ઘરબાર મૂક્યાં, ભિક્ષાવૃત્તિથી સંયમસાધક શરીર ટકાવવાનું પસંદ કર્યું’, અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ સહન કરી, અઢારે પાપ-સ્થાનકોથી દૂર રહ્યા અને આખું જીવન શાસનસેવામાં સમર્પિત કર્યું, તેમના ઉપર તે જમાનાની છાયા પડી : ને મોજમજ માણનારા,

પાપસ્થાનકોને સેવનારા એવા તમારામાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની છાયા સીધી આવી ગઈ, એમ ?’ આજે કેટલાક ભવાભિનંદીઓની એક એવી માન્યતા થઈ છે કે ‘ જે સંસાર છોડે તે કાચા હૃદયના, ભોળા, ભ્રમિત થએલા, સંસ્કાર વગરના, કાયર અને બીજા બધા પાછા, પાછી બુદ્ધિના, પાછા અનુભવી અને બહાદુર. ’ એ બહાદુર કેવા ? “ શ્લેષ્મની માગી જેવા ! યાવત્ મરણ સુધી વિષયવાસનારૂપ શ્લેષ્મમાં માંહી-ને-માંહી અટવાયા કરે, સંસારના કીચડમાં ખૂંચીને મારા-તારામાં અથડાયા કરે, લેપાયા કરે એવા....” છતાંય એવાઓ જ્યારે મહાપુરુષો માટે ચક્રા-તદ્રા બોલે છે ત્યારે ખરેખર, એ પામરોની બુદ્ધિ માટે હયા ઊપજે છે.

‘ અમારા વિચાર ’-એ ન ચાલે :

ભગવાન શ્રી ગૌતમ સ્વામિજીએ પણ ‘ મારા વિચાર ’ એમ કહી કહ્યું છે ? સમર્થ શ્રુતધરોએ ઠામઠામ કેવા ઉલ્લેખો કર્યા છે ? જે જે સ્થાને ધરાધર ન સમજાય ત્યાં ત્યાં કહ્યું છે કે-પૂર્વના શ્રુત-જ્ઞાનીઓ કહે તે જ પ્રમાણરૂપ છે. આથી પૂર્વાચાર્યોથી વિરુદ્ધ જઈને ‘ અમારા વિચાર ’ કહેનારને સ્વ-પરના ભલા ખાતર આઘા રાખજો. જેનાથી પામ્યા તેને બાબુએ મૂકી, બધી વાતમાં ‘ અમે ’ કહી, પોતાના જ વિચાર ઉપર મગર થનાર સ્વ-પરની જીવનનાવ ડુબાડે. સ્ટીમરનો કપ્તાન સ્ટીમર મરણ મુજબ હાંકે કે માર્ગનો જાણ થઈ એના નિયમ અનુસાર હાંકે ? વેપારી ભાવતાલ બોલે તો કયો બોલે ? બજારનો કે પોતાનો ? કેવળ પોતાની જ ઈચ્છા મુજબ ચાલનાર તો ભીખ મગોં, પેઠી ઉઠાડે. ઘર ચલાવવા માટે પણ એકલી પોતાની મરણ ન ચાલે. શ્રી સર્વજ્ઞના સિદ્ધાંત ફરે જ નહિ :

જ્યાં સુધી અનન્તઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવને નહિ પિછાનીએ, તે પરમતારકના સ્વરૂપથી માહિતગાર નહિ થઈએ, તે પરમતારકની આજ્ઞાના મર્મને નહિ સમજીએ, ત્યાં સુધી આપણે નામના જેન કહે-વડાવીને કહાય જૈન નામને પણ કલંકિત કરવાના. આપણે આજ્ઞાથી

વિરુદ્ધ વર્તનારાઓને એમ કહેવા ઇચ્છીએ છીએ કે ‘તમારાથી આજ્ઞા ન સેવાય તેની પરવા નથી, પરંતુ તમારા વચન દ્વારા આજ્ઞાને કલંકિત ન કરો ! ‘જેમ વર્તવું હોય તેમ વર્તો તો તે તમારી મરજીની વાત છે, પણ તે સ્વચ્છંદ વર્તનની ઉપર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાની છાપ ન મારો !!’ બનાવટી સિક્કા શહેનશાહની છાપથી ન વેચો. તેમ કરશે તો ભરખબરમાં ઉઠાવગીર, બદમાશ તરીકે નીચી મૂંડીએ, ટપકતે પાણીએ જવું પડશે. ક્યાં ? કોટડીમાં. દુનિયા આંગળી ચીંધશે. પાપસ્થાનકો સેવવાં અને તેના ઉપર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની છાપ મારવી, એ ભયંકર અપ્રમાણિકતા છે. તમે જાણો છો કે ‘આજ્ઞાને શરણુ ન હોય તો શ્રી જૈનશાસનમાં પૂર્વધરોની પણ કિંમત નથી.’ છતાં આજે આગમનું પરિવર્તન કરવાની વાતો ચાલી રહી છે. મૂખાંઓને પોતાના યથેચ્છ વર્તનને સરલ અને સર્વમાન્ય બનાવવા ખાતર શ્રી સર્વજ્ઞના કહેલામાં સુધારો કરવો છે. ‘સર્વજ્ઞના કથનમાં સુધારો કરવાનો વિચાર’ – એ જ એક જાતનો કારમો ઉન્માદ છે. શ્રી સર્વજ્ઞભગવાનના સિદ્ધાંતમાં ફેરવવાપણું જ હોતું નથી, એટલે ‘એના સિદ્ધાંતને ફેરવે કોણ ?’ આ પ્રશ્ન જ વાહિયાત છે. એ પરમ-તારકના સિદ્ધાંતને યુગાનુરૂપ વેગ આપવાનું કાર્ય પણ સર્વ રીતિએ શાસનને સમર્પિત બનેલા શાસનના રહસ્યવેદી પરમર્ષિઓનું છે. આખા બજારના ભાવને પણ ચઢાવે-ઉતારે કોણ ? શક્તિ આદિનો વિચાર કર્યા વિના એ ચઢાવો ને ઉતારો કરવા જાઓ તો ભીખ માગવાનો વખત આવે. ત્યાં પણ આમ જ છે, તો પછી શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્માની આજ્ઞાને ફેરવે કોણ ?

સભા૦ યુગપ્રધાન ફેરફાર કરે ?

હા....., પણ તે ફેરફાર સિદ્ધાંતનો નહિ. આથી અમે અને તમે વિચારમાં, માર્ગમાં અને માન્યતામાં એક જ. આ સંબંધમાં જે બોલવું હોય તે અહીં જ બોલજો. અહીં કંઈ અને બહાર બીજું, એમ ન કરતા.

આ બધું કહેવાનું કારણ :

આજ્ઞાનું પાલન એ જ ધર્મ છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા અને-કાંત છે. દરેક ગુણસ્થાનક માટેની આજ્ઞા જુદી. અમારી-તમારી જુદી: એટલે કે-સર્વવિરતિધર માટેની અને દેશવિરતિધર આદિને માટેની જુદી. અમને જેનો નિષેધ તેનો તમને નહિ. કારણ ? તમને પાપ ન લાગે માટે ? ના, પણ તમે પાલન ન કરી શકો તેથી ! અમે આચારમાં સાધુ, તમે વિચારમાં સાધુ. જેને અમે પાપ માન્યું, અકરણીય માન્યું, તેને તમારે પણ તેવું જ માનવું જોઈએ. જે દિવસે તમારા અને અમારા વિચારોનો મેળ થશે, તે દિવસે શ્રી જૈનશાસન વધુ અળકશે : દુનિયા ઝૂકી પડશે. તમારા-અમારા વિચારોની એકતા થાય તેવી કેળવણી હોય. તેવા સંસ્કાર પડે એવું જીવન જીવો. જ્ઞાનીઓએ વખાણ્યું તેવું જીવન નહિ જીવી જાણો, તો પરિણામે દુઃખની ચિતાઓ તૈયાર છે. તમે ખાઓ છો તેની અમને ઈર્ષ્યા નથી. તમારી મોટરો જોઈને અમારું હૈયું બળતું નથી. તમારી ગાળો, તમારો તિરસ્કાર સહીને પણ અમે કહીએ છીએ, તેનું કારણ ? હયા આવે છે. નાશવંત અને છેવટે મૂકીને જવાના પદાર્થોમાં રાચીમાચીને રહ્યા તો હાડકાં ભાંગી જવાનાં. એક પણ કંપની બચાવવા નહિ આવે. છ ખંડના માલિકો સાતમીમાં સડે છે. પુષ્પની શય્યામાં સૂનારને બેસવાની જગ્યા નથી. ખોટાને મૂકવાનું કહીએ તેમાં જેને ગુસ્સો આવે તે મૂર્ખ છે. તમે ખાઓ, પીઓ, શ્રીમાન્ બનો, અબજોની વૃદ્ધિ થાય, તેમાં અમને કાંઈ હાનિ છે ? હવાઈ વિમાનમાં ઊડો, ચાનાં તપેલાં ખાદી કરો, અમર્યાદિતપણે પાન ચાવીને જીવન પશુ જેવું બનાવો, તેમાં અમને હાનિ છે ? નહિ જ ! તો પછી એ સઘળાનો પરિત્યાગ થઈ શકે તે માટે તેની અસારતા આદિને અમે સમજાવીએ તેનું કારણ ? એક તો અનંતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞા અને બીજું અનંતજ્ઞાનીઓના કથન મુજબ તેનું પરિણામ જાણવાથી અમને આવતી હયા.

જે કહેવું છે તેની જાહેરાત :

‘સાહ્યબીને મઝાથી ભોગવીશું’ તેમ તેમ સુખની વૃદ્ધિ થશે’- એવું બતાવે તો કાલથી ભોગવવાની છૂટ આપીશું, કારણ કે તમારા સુખના માર્ગમાં અમને વિઘ્નકર થવાની આજ્ઞા નથી પણ સહાયક થવાની આજ્ઞા છે : પણ એ તો કહો કે ‘તમારી મોટરો તમને ઠેઠ મોક્ષ સુધી મૂકી આવશે કે? ૬૦-૮૦ માઈલની ઝડપવાળી રેલ્વેઓ, એરોપ્લેનો ત્યાં મૂકી આવશે?’ અજ્ઞાન આદિના યોગે આવું માની લેવાની ભૂલ ન કરતા. બાકી ‘સાધુઓને તો ધીમે ધીમે સુરતથી મુંબઈ આવતાં ત્રણ મહિના વીતી જાય. તેઓને ગામમાં ઘર નહિ અને સીમમાં ખેતર નહિ. તેમજ પાસે પૈસા વગેરે કંઈ નહિ. આથી તેઓ મુક્તિએ નહિ પહોંચી શકવાના પણ અહીં જ રહી જવાના.’ - આ પ્રમાણે જો તમને લાગતું હોય અને ખરેખર જો અમે ભૂલ્યા જ હોઈએ, તો બુદ્ધિના ખખનાઓ ! અમને તમારી વાત સમજાવો : અને અમારો રસ્તો જ જો યોગ્ય લાગે તો તમે તમારો રસ્તો સુધારો. મારે જે કહેવું છે તેની હું આ જાહેરાત આપી રહ્યો છું. તમને મારું આહ્વાન છે કે ‘તમારી સઘળી બુદ્ધિ બતાવો અને તમારી સાહ્યબીઓ આત્માને સુખ આપનારી છે એમ સાબિત કરો.’ એમ થાય તો અમે પણ તમારી પૂઠે ચાલવા તૈયાર છીએ. બાકી હું તો સાફ સાફ કહું છું કે ‘આ બધું ભયરૂપ છે, કારણ કે અનંતજ્ઞાનીઓએ એમ જ ફરમાવ્યું છે. આમ છતાં પણ ખોટી તરંગી વાતોને, તમારાં પાપોને, ભગવાન શ્રી મહાવીરપરમાત્માને નામે ચલાવે, તો તેના જેવી ઉઠાવગીરી કઈ છે?’

સર્વજ્ઞના કાયદામાં ખામી નથી :

શાસ્ત્રોએ ઉન્માર્ગે ચઢેલા પૂર્વધરોની પણ કિંમત નથી આંકી. સમર્થ હો તો આજ્ઞાને શરણે થાઓ, મૂંડી નમાવો અને મન-વચન-કાયાને અનંત ઉપકારીઓના ચરણમાં સમર્પી દો. દુનિયાના ધારા-શાસ્ત્રીઓ બૂમો પાડે પણ શાને આધારે? કાયદાના. પોઈન્ટ બહાર

જાય તો તેને પણ બેસી જવું પડે. તમારે મન તો અહીંના કાયદા જ પોલા હશે, કેમ ? કારણ તમને તમારું માનેલું પ્રત્યક્ષ ક્ષણ દેખાતું નથી, માટે ? પણ આવી માન્યતા અને વિચારણા એ કારમી અજ્ઞાનતાનું પરિણામ છે. દુનિયાના કાયદામાં ખામીઓ કે પોલ નીકળે : કારણ કે તે છદ્મસ્થના ઘડેલા છે : પણ શ્રી સર્વજ્ઞદેવે ઘડેલા કાયદાઓમાં પોલ હોય જ નહિ. આમ હોવા છતાં પણ ‘એમાં પોલ છે’—એમ કહેનારે શરમાવું બેઈએ. તેમ છતાં એમ કહેનારાને શરમ નથી આવતી એમાં કર્મની કઠિનતા આદિ કારણો અનેક છે, પણ એ કારણો વિચારવાને અત્યારે અવકાશ નથી, એ કારણે એ વાત જતી કરવામાં આવે છે, પણ તમારી એ વાત જરૂર ખરી છે કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા માનવી એ કઠિન છે, કારણ કે ભગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા માનવી એ છોકરાના ખેલ નથી.

જૈનસાહિત્ય અને દીક્ષા :

પ્રભુની આજ્ઞા માનનારને દુનિયાનું સઘળું સુખ અને તે સુખની સામગ્રી ઝેર જેવી, અનિષ્ટ લાગે છે અને તે મૂકવાની ભાવનાના અંતરમાં અંકુર ફૂટે છે. તે જેઓને ગમતું નથી તેઓ જ આજ્ઞા સામે અનિષ્ટ ચેડાં કાઢે છે. હું કહું છું કે રાજીથી નહિ મૂકે, ઇચ્છાથી કે બહાદુરીથી નહિ મૂકે, તો રોતે રોતે પણ મૂકવું પડશે, : બે તમે સાચા બહાદુર હો તો કોઈ દિ છોડશો નહિ. પણ બે રોઈને છોડવું હોય તો મારી સલાહ છે કે હસતે હસતે છોડો. અનિચ્છાએ પણ મૂક્યા વિના તમારો છૂટકો નથી, માટે મારી સલાહ છે કે ‘બિચારો ! મૂકીને મરી ગયો’ તેમ કહેવડાવવા કરતાં ‘બહાદુર, કે છોડીને ચાલ્યો’—એમ કહેવડાવો. તમારે બિચારા બનવું છે કે બહાદુર ? પણ તમારે માટે દીક્ષાની વાત કરવાની હજી વાર છે, કારણ કે વિદ્રોહીઓના વિકૃત પ્રચારથી તમારા માટે તે શબ્દ ભયરૂપ, ત્રાસરૂપ અને કારમો થઈ પડ્યો છે : અરે, તમને એ શબ્દ ઓખગોળા જેવો લાગે છે; પણ હું કહું છું કે તે દીક્ષાને તો રોમેરોમમાં પરિણમાવવી

પડશે. તેની ભાવનાથી અસ્થિમજ્જા રંગાઈ જવાં જોઈશે. આખું શ્રી જૈનશાસન, શ્રી જાનાગમ, શ્રી જૈનસાહિત્ય દીક્ષાથી ઓતપ્રોત છે. જેમાં દીક્ષાની ભાવનાને જાગૃત કરવાનું સામથ્ય ન હોય તે શ્રી જૈનસાહિત્ય નથી તેમાંથી નવું કાઢનારને મુશ્કેલીમાં ઊતરવું પડે છે. તમારી આંખો, તમારું હૈયું શાસનમય બનવું જોઈશે. પેસા, રંગરાગ, સાહ્યબી એ કાંઈ નવું ગમવાનું છે ? સોનૈયાની, રાઘ્યની, મિષ્ટાન્નની લાલચો આપીને આખા હિંદુસ્થાનને ભક્ત બનાવવું હોય તો કાંઈ મુસીબત નથી. બધા આવે. ગોશાળાના અગિયાર લાખ, અને ભગવાનના થોડા, કારણ કે અંકુશમાં રહેવું પડતું હતું, પાપ થાય તો એની આલોચના કરવી પડતી હતી.

અમારી દયા ન ખાતા :

રોજ પ્રતિક્રમણ કરવાનું. તેમાં ‘સાત લાખ’ બોલવા પડે છે. ‘સાત લાખ’ આવડે છે ને ? શું બોલાય ? બોલો જોઈએ ? ‘સાત લાખ પૃથ્વીકાય’ વગેરે. છેવટે ‘જે કોઈ જીવ હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, હણતાં પ્રત્યે અનુભોધો હોય તે સર્વ મન-વચન-કાયાએ કરી તસ્સમિચ્છામિ દુઃક્રંડ.’ ખરું ને ? આમાં કંઈ ખારી હોય તો બોલજો ! ત્યાં એમ કહેવું છે કે “ પેસા માટે, મોજશોખ માટે, માનપાન માટે હણ્યો-હણાવ્યો હોય તેની છૂટ ? અમે કરવાના, કરવાના ને રાચી માચીને કરવાના, અમને કરવાની જે ના કહે, તે પાપી. એકથી અઢારે પાપસ્થાનક વગર તે ચાલે ? ” મોજથી નથી ચાલતું એમ બોલનારા-ઓને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા ગમતી નથી. આજ તો એવી પણ વાતો થાય છે કે ‘મન ચોકખું’ જોઈએ. રાત્રે ખાવામાં વાંધો નથી. ભક્ષ્યાભક્ષ્યના વિવેકની જરૂર નથી. મહાવીરના વખતમાં રાત્રે ન ખાવું તે બને પણ આજ તો જમાનાના જાણકાર બનવું જોઈએ. ’ પણ હું કહું છું કે ‘તમે ગમે તેમ વર્તો તેથી અમને શી હાનિ ? જેને શાસનની શુદ્ધ સેવા કરવી છે તેને કોઈ ફીકર નથી. જે અમે મૂક્યું છે તે તમારી પાસે મુકાવવા પ્રયત્ન કરવાના. જે ખોટું છે તેની

હાંડી પીટવાના. તમારા આત્માનો જેનાથી નાશ છે તે ઢાલ પીટીને કહેવાના.' અમારી દયા પણ ખાતા નહિ. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જેવા બાપ, આગમ જેવું રક્ષક, સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ જંતુઓની દયા જેનાથી પળાય છે તેને સાથે ને સાથે રાખનાર, અમારું, ભૂંડું થાય શેનું ? થઈ જાય તો પૂર્વના પાપોદયે, પણ આનાથી એટલે કે ઓઘાથી તો નહિ જ. અમે ડરીએ, ગભરાઈ એ શું કામ ? અમારા બાપ જીવતા-જગતા છે અને તે એક-એ નહિ પણ અનંતા. અમારા રક્ષણ માટે મોટી દીવાલો તૈયાર છે. તમે તો એવા મોહાદિ ઘાતકીઓને શરણે ગયા છો કે જ્યાં તમારા આત્માની ચોવીસે કલાક કતલ ચાલે છે. કશું કામ આવવાનું નથી. આ કાયદો ભારે છે. રાય, રંકે, શેઠ, નોકર, બધા અહીં સરખા છે.

આજ્ઞાધીનતાની જરૂર :

આજ્ઞા માને તે ધર્મી, ન માને તે અધર્મી અને આજ્ઞા સામે આંખ કાઢે તે વિરોધી પાપને કરણીય માને તે શું જૈન છે ? જ્યારે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને ઓળખશો ત્યારે સાચા જૈન બનશો. તમે જે નિષિદ્ધ કરી રહ્યા છો, તે નહિ કરવાની ખાંગ અમે પોકારી રહ્યા છીએ. આ બધું ન જોસે તો બરાબર વિચાર કરજો. આજે તમારી અને મારી દિશા જુદી છે. તમે જે કરો છો તે ન કરવા હું કહું છું. ફરી કહું છું કે તમારા પસા, આબાદી. ગાડી તથા મોટર વગેરેની અમને ઈર્ષ્યા નથી. એ જોઈને અમારી આંખો બળતી નથી. પણ આમાં પડેલા તમે ભગવાનની આજ્ઞાને ભૂલી જશો, આજ્ઞાનો શક્તિ મુજબ પણ અમલ નહિ કરો, તો એમાં ને એમાં એક દિ' હોમાઈ જવાના. અનંતકાળે મળેલું માનવજીવન નિષ્ફળ ન ચાલી જાય, સફળ બને, માટે આટલું કહેવાઈ રહ્યું છે. આ અતિ દુર્લભ માનવજીવનમાં પહેલું કર્તવ્ય શાસ્ત્રશ્રવણ છે. શાસ્ત્ર કઈ બુદ્ધિએ સાંભળવું ? અર્થવાદ નીકળી આવે છે માટે કે સંસારસાગરથી તરવા માટે ? આ કિનારેથી

જી. સા. ૨

પેલે કિનારે જવું હોય તો શું કરો ? આ કિનારો છોડવો પડે કે નહિ ? કિનારા ઉપરનો બંગલો છોડો કે કેપ્ટનને કહો કે ‘આખો બંગલો સાથે લે ?’ સ્નેહીઓને છોડો કે નહિ ? પૈસા આપી બેઠા પછી કેપ્ટનનું માનો કે નહિ ? ત્યાં તો તમે તે જ્યાં કહે ત્યાં બેસો, કહે તેમ વર્તો. ત્યારે આ સંસારસાગરથી તરવા માટે તમારે કાંઈ છોડવાનું બરું કે નહિ ? મુંબઈથી વિદાયત જવા માટે આટલું બધું અને પંદર-વીસ દિવસ આવી પરાધીનતા, ત્યારે સંસાર તરવા કાંઈ નહિ ? ઘેર લગ્ન હોય, સઘળાં પકવાન તૈયાર હોય, પણ શરીર બગડે અને ડોક્ટરને કહો કે ‘પકવાન ખાધા વિના ન ચાલે,’ તો તે તમને શું કહે ? ‘ખાટલો પાથરીને પછી ખાઓ.’—એમ જ ને ? તો શરીરના સ્વાસ્થ્ય માટે ત્યાં ત્યાગ કરો, ને સંસારનું બંધન તૂટતું હોય ત્યાં જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબના ત્યાગની આનાકાની કેમ ? તમે હસો નહિ. આ કંઈ કુલડીમાં ગોળ ભાંગવાનો નથી. હું જે કહેવા માંગું છું તેની આ બહારાત છે. અહીં મહારાજ પોતાનું જ કહે છે એમ નથી. તમને પણ કહેવાની છૂટ છે. માનવપણાને ન ખોઈને, આવેશમાં ન આવીને, સભ્યતા સાચવીને બોલવાની છૂટ છે.

શ્રાવક અને સાધુ :

ભગવાને ધર્મતીર્થ સ્થાપ્યું શા માટે ? દુનિયામાં જૈન તરીકેની બહારાત કરવી હોય તો આપણામાં શું હોવું જોઈએ ? દુન્યવી વસ્તુઓ જૈન તરીકે ઓળખાવી નહિ શકે. જૈન તરીકે ઓળખાવનાર કોઈ જુદી જ વસ્તુ છે. તેના માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવના જીવનને ઓળખવું જોઈશે. એ શિક્ષણ, એ સંસ્કારો તમારાં બાળબચ્ચાંઓમાં ફેલાવવા પડશે. અમે તમારી પાઘડીના વિરોધી નથી, પણ તે ઉતરે તેવું તો જરૂર માગીએ. આ સાંભળીને ‘અમને સુખી જોઈને અમારા સાધુઓ બળી જાય છે’ એમ નહિ કહેતા. અનંત ઉપકારીઓએ આ દુર્લભ માનવજીવનની સફલતા માટે ત્રણ કર્તવ્યો બતાવ્યાં છે. તેમાં પ્રથમ કર્તવ્ય—એ કે શાસ્ત્રને સાંભળવું. અર્થકામની લાલસા આધી મૂકી,

તે ઘટી જાય એવા ઈરાદાથી, વિષય-કષાય મંદ પડતા જાય એવી બુદ્ધિથી, નિરંતર ધર્મશાસ્ત્રનું શ્રવણ કરવું, એ પહેલું પવિત્ર કર્તવ્ય. એ રીતિએ સમ્યક્શાસ્ત્રને સાંભળ્યા પછી, ‘તે બરાબર જ કહ્યું છે, કારણ કે કહેનાર સર્વજ્ઞ છે, રચનાર અનંતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞાના મર્મને સમજનાર સમર્થ જ્ઞાનિઓ છે, બતાવનાર ત્યાગની મૂર્તિઓ છે, માટે સાચું છે.’ તેવી શ્રદ્ધા કરવી એ બીજું પવિત્ર કર્તવ્ય. ત્રીજું પવિત્ર કર્તવ્ય-તે શ્રવણ અને શ્રદ્ધાને અનુસરતું વર્તન કરવામાં શક્તિનો સદુપયોગ. તે ન થાય ત્યાં સુધી કરે તેને હાથ જોડવા અને તેનાથી વિરુદ્ધ વર્તન તો કરવું જ નહિ. અમારે સાધુઓને માટે પણ ફરમાવ્યું કે અનંતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબનું જીવન જીવવા ભિક્ષાથી જ આજીવિકા ચલાવવી, સામાયિકમાંજ રહેવું અને ધર્મનો જ ઉપદેશ આપવો. ધર્મ એટલે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર : અથવા દાન, શીલ, તપ અને ભાવ. જૈન સાધુ તરીકે, અમે જગતને એ જ આપી શકીએ, પણ બીજું નહિ. અસ્તુ.

સત્યના ઉપાસક બનેા

તારકને ઓળખો :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ ફરમાવે છે કે ‘હું(ન્યામાં સઘળી ચીજોની પ્રાપ્તિ સહેલી છે, પરંતુ મોક્ષસાધક ધર્મસામગ્રીસંપન્ન માનવજીવન મળવું બહુ મુશ્કેલ છે.’ એ માનવજીવન સઘળી મોક્ષસાધક ધર્મસામગ્રીએ સહિત મળી જાય, ને પછી જે વસ્તુને આરાધવાની છે તે ન આરાધાય, તો મળેલી ઉત્તમ સામગ્રીઓની કિંમત આપણે ન સમજી શક્યા એમ કહેવાય. અને જો આગસ-પ્રમાદમાં એ સામગ્રી ગુમાવી દીધી તો પાછળથી આપણે જ પસ્તાવું પડે. આપણા માટે એવો સમય ન આવે તે માટે જ આ બધી સામગ્રીઓનો આપણે કયી રીતિએ સદુપયોગ કરી લેવો જોઈએ તેના માટે મહાપુરુષોએ ત્રણ વસ્તુઓ બતાવી છે. તે ત્રણ વસ્તુ વિના, આર્યદેશ, આર્યજાતિ આર્યકુળ, તેમાં પણ ધર્મની સામગ્રીથી સહિત જે બધું મળ્યું છે, તે સંરક્ષણ નહિ થાય પણ નિષ્કળ નીવડશે, એટલું જ નહિ પણ કદાચ હાનિકર્તા ય નીવડી જાય. તેમ ન થાય તે માટે અનંતઉપકારી જ્ઞાની-મહાત્માઓએ ત્રણ વસ્તુઓ ચીંધી છે. એક શાસ્ત્રશ્રવણ, બીજી શાસ્ત્ર-શ્રદ્ધા અને ત્રીજી શાસ્ત્રાનુસારી પણે સંયમમાં વીર્યને ફેરવવું તે. હવે વિચારો કે ‘શાસ્ત્રનું શ્રવણ રુચે ક્યારે? અને અનુપમ ધર્મ-શાસ્ત્રને રસપૂર્વક સાંભળવાની ભાવના ક્યારે થાય?’ વિચારશો તો સહેલાઈથી સમજશો કે તેના કહેનાર, તેના રચનાર, તેને સાચવીને ટકાવી રાખનાર તથા તેના સમજાવનારની ઓળખાણ થાય ત્યારે જ તે

શાસ્ત્રને રસપૂર્વક સાંભળવાની ભાવના પણ જાગે અને શાસ્ત્રનું શ્રવણ યથાસ્થિત રહે. આ થશે તો તમારા જીવનથી જૈનત્વ દીપશે.

જૈનપણાને દીપાવો :

‘જૈનપણાને દીપાવવું’ હોય, બીજા યોગ્ય જીવો ઉપર તમારા જૈનપણાની છાપ પાડવી હોય તો તમારામાં કઈ જાતિના સંસ્કાર, કઈ જાતિના વિચાર અને કઈ જાતિની પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ ?’ આ વાત ખૂબ વિચારો. દુનિયાની બધી વસ્તુઓ આપણી પાસે આવી જાય તેથી આપણે જૈન થઈ જવાના નથી. જૈન તરીકે શું શું કરવું જોઈએ, તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. આપણે જે અનન્તઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવના અનુયાયી છીએ, તે શ્રી જિનેશ્વરદેવો કેવા હતા ? તેમણે શ્રી જિનેશ્વર બનવા માટે શું શું કર્યું ? તે બધી વાત આપણને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું જીવન પૂરી પાડે છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માએ તે હદે પહોંચવા માટે કઈ પ્રવૃત્તિ કરી તે આપણી જાણ બહાર નથી. ‘આવા તારકની આજ્ઞા એ જ ધર્મ.’ આ વિચાર એ જ ખરું જૈનત્વ છે. જ્યાં સુધી એ વિચાર સ્થિર નહિ થાય ત્યાં સુધી એના અનુયાયી તરીકે જીવવું મુશ્કેલ છે. અરે ! મનુષ્યપણે જીવવું મુશ્કેલ છે તો જૈન તરીકે જીવવું મુશ્કેલ હોય તેમાં શી નવાઈ ? દુનિયાના લોભી, માની, કામી, રાગી, વિષયાંધો, શું મનુષ્ય તરીકે જીવે છે ? મનુષ્ય તરીકે જીવવા માટે પણ લોભાંધપણું, વિષયાંધપણું વગેરે તજવા જોઈએ. જૈન તરીકે જીવવા માટે તો એથીએ આગળ વધવું પડશે. નારકી અને દેવતાને બાજુ પર મૂકો, પણ પશુઓ તો તમારી સામે મોજુદ છે. પશુ કરતાં મનુષ્યો ઊંચા હોવાનું કારણ શું ? એ પણ પેટ ભરે, હરે ફરે, ગમે તે રીતે વતે, તેવી રીતે મનુષ્ય કરે તો બેમાં તફાવત શું ? બધાથી ઉંચા થવાનું ઝટ ગમે છે, પણ તેવી કારવાઈની વાત કોઈ કરે તો મુશ્કેલ લાગે છે. જૈન બનવું હશે તો અત્યાર સુધીના સઘળા વિચારને જડમૂળથી બદલવા પડશે. જૈનેતર ને જૈનનાં શરીર, આકૃતિ અને પાંચ ઈન્દ્રિયોમાં શું તફાવત છે ? જાતિ

જૈન બનવું હોય તો જૂદી વાત છે, પણ આ તો ગુણથી જૈન બનવાની વાત ચાલે છે. જાતિ અનેક વાર પામ્યા અને મૂકીને ચાલ્યા ગયા; તેવી રીતે આ વખતે પણ એક મૂકવી હોય, તો કાંઈ કહેવાનું નથી. તમારો ઇરાદો મળેલી જાતિને સફળ કરીને જવાનો છે, નહિ તો તમે થોડી ઘણી પણ જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કરો છો તે કરત નહિ : માટે સવારથી, જીઠે ત્યાંથી માંડીને શું શું ક્રિયાઓ સાધે, કેવા વિચારો સેવે, કઈ કઈ રીતિએ વર્તે તો જૈન કહેવાય ? એ સમજવું અને યથાશક્તિ જીવનમાં ઉતારવા યત્નશીલ બનવું હિતકર છે.

સાધ્ય નક્કી કરો :

હવે એ જીવનમાં જે સંસ્કાર જોઈએ છે તે મેળવવા માટે શાસ્ત્રનું શ્રવણ છે. જે મેળવવા માટે તમે રાત-દિવસ મથી રહ્યા છો તેની તે વાતો શાસ્ત્રોમાં આવતી હોત, તો આની મહત્તા નહોતી. જે કરી રહ્યા છો તેમાં પરિવર્તન કરવા માટે શાસ્ત્રશ્રવણ છે. સંસારનું જીવન રસીલું બને તેના માટે શાસ્ત્ર રચ્યું છે, તેમ તો નથી જ. સાંભળવું તે શું મહારાજની પરીક્ષા માટે, ગમ્મત માટે, કે ચોવીસ કલાક ગપ્પાં હાંકવાનું સાધન મળે, તે માટે છે ? જો તે માટે હોય તો સાંભળવાથી ફાયદો શું છે ? દરેક પ્રવૃત્તિનો હેતુ તથા સાધ્ય નક્કી કરવા જોઈએ. તે વિના તે પ્રવૃત્તિ જોઈતા ફળને આપતી નથી. નાના વેપારીને પણ પૂછે કે દુકાન કેમ ખોલી, ફેરીવાળાને પૂછે કે તું ફેરા કેમ ફેરે છે, તો તુરત ઉત્તર મળશે. એવું અહીં કોઈ પૂછે કે આ બધી ક્રિયાઓ શા માટે ? તો તેનો જવાબ તમારી પાસે શું છે ? હું તમને વારંવાર આ પૂછું છું તેનું કારણ એ છે કે તમારી અને મારી વચ્ચેનો માર્ગ ચોકખો થાય. તમારી અને મારી વચ્ચે જમાનાએ કહો, કે વર્તમાન વાતાવરણે કહો—એક દીવાલ ઊભી કરી છે. હવે તેને ભેદવી છે. તે ક્યારે ભેદાય ? જે વસ્તુ માટે, જે ધ્યેય માટે અમે ને તમે તલસીયે છીએ, તે માટેના વિચારો બંનેના એક થાય તો. આપણા બંનેના વિચાર જુદા હોય ત્યાં સુધી તે ન ભેદાય.

હિસાબ કરતી વખતે, આડતિયાની સાથે હિસાબ સમજતી વખતે, લેણું કે દેણું શાના આધારે કહેશે ? ચોપડાના. પણ ચોપડા આઘા મૂકે એમ સામે કહે તો ચાલે ? ન ચાલે. ત્યારે આપણા બે વચ્ચે શું ? શાસ્ત્ર. એને આધું મુકાય ? અમારે આપવું, ને તમારે લેવું શા માટે, તે નક્કી કરો. કઈ બુદ્ધિએ, શું સમજી, કયા લાભને ઈરાદે તમે સાંભળવા આવો છો, તે કહો. અમે ઘરખાર વિનાના અને તમે બધા ઘરખારી. અમે પણ જન્મ્યા ત્યારે તો અમારે પણ ઘરખાર હતું. અમે તે મૂક્યું. અને તમે મજબૂત રીતે પકડીને બેઠા છો. અમે મૂક્યું, તેમાં ભૂલ કરી છે કે તમે પકડી રાખવામાં ભૂલ કરી છે તે કહો. ભૂલેલાને સુધારવા એ ઉપકારીનું કામ છે. અમે ભૂલ્યા હોઈએ તો અમને સુધારો અને તમે ભૂલ્યા હો તો તમે સુધારો. કાં તો સમજો અગર સમજવો, પણ બે વચ્ચેની હીવાલ તોડો. એ હીવાલ છે ત્યાં સુધી ખૂણેખૂણે કોલાહલ ચાલે છે ને ચાલુ રહેવાના. બે ધ્વનિ સનાતનકાળથી ચાલે છે અને ચાલુ રહેવાના. આપણે પોતે ઊંધે માર્ગે ન જઈએ કે જેથી ભરદરિયે આ મનુષ્યજીવનરૂપ સ્ટીમર ભવરૂપ દરિયામાં ડૂબી જાય. જીવન એવું છે કે તે તારે પણ અને ડુબાડે પણ. તરવું કે ડૂબવું તે નક્કી કરો. શાસ્ત્ર તારનાર કે ડુબાડનાર ? કહેવું જ પડશે કે સીધો ઉપયોગ કરે તેને માટે તારનાર અને ઊંધો ઉપયોગ કરે તેને ડુબાડનાર. એ જ રીતે વિચારો કે શાસ્ત્ર રક્ષણ કેનું કરે ? એનો ઉત્તર પણ એ જ છે કે ‘ એના શાસનને જે સહન કરે તેનું ’ પહેલાં એ શાસન કરે, એને માને તેનું એ રક્ષણ કરે. શાસનને માનવું નથી ને રક્ષણ ઇચ્છવું છે ? નોકરી વિના પગાર ? એ કેવી વાત ! તમે એમ ન માનતા કે તમારી નામના કે સાદ્યથી તમને બે દિવસ વધુ ટકાવશે. ચક્રવર્તી પણ ચાલ્યા ગયા છે. જીવન નાનું છે, ઘણું દૂંડું છે, ક્ષણભંગુર છે, જતાં વાર નહિ લાગે, માટે વિચારમાં નિયત થાઓ. જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરો કે જેથી કૂચ સુંદર, સરલ અને સીધી થાય. મરતાં સુધી શક્તિ ન રહે. ઘડીમાં અહીં ને ઘડીમાં તહીં ઝૂકનારા ન થાઓ. એક નિશાન નક્કી કરો, તારકને સમજો.

શા માટે સાંભળવું તે હૃદયમાં નક્કી કરો, પછી કહો કે અમે તો આ ઇરાદે સાંભળવા આવ્યા છીએ, તમારે કાવે તો સંભળાવો, નહિ તો બંધ કરો. એમાં અમને દુઃખ નહિ લાગે. અમે તમને સંભળાવીએ શું કામ ? તમે અમારી વાહવાહ કરો તે માટે ? તમે રોટલાપાણી આપો છો તે માટે ? તમે મકાનઢાતા, માટે ? કે અનંતજ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબ તમારા ઉદ્ધાર માટે ? ગભરાવું નહિ. ખુલ્લે દિલે કહેજો. શાસન ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું છે. આપણે બંને એ તારકના સેવક છીએ. માટે હૃદય ખોલવામાં સંકોચાવાની જરાય જરૂર નથી. અંતે શરણુ શેનું ?

આપણે બંને પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના શાસનના સેવક છીએ. બંને તેની જ આરાધના કરવા માગીએ છીએ. તેનામાં આત્માનું કદ્યાણુ કરવાની તાકાત ન હોત તો આપણે અંગીકાર ન કરત.

આપણે બધા પ્રતિજ્ઞા કરીએ છીએ કે—

અરિહંતો મહ દેવો, જાવજ્જીવં સુસાહુણો ગુરુણો ।

જિણપન્નત્તં તત્તં, ઇઅ સમ્મત્તં મણ ગહિઅં ॥

‘જિંહગી સુધી શ્રી અરિહંત ભગવાન મારા દેવ છે, સુસાધુઓ મારા ગુરુ છે અને શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ પ્રરૂપેલું તત્ત્વ એ મારે તત્ત્વ છે.’ આ પ્રમાણેનું સમ્યક્ત્વ મેં ગ્રહણ કરેલું છે.

શ્રી અરિહંત એ જ દેવ, સુસાધુ એ જ ગુરુ, ‘સુ’ શબ્દ ઉપર લક્ષ્ય રાખજો, અને તત્ત્વ તે જિનપ્રણિત હોય તે જ. બાકી બધું ખોટું. સમ્યગ્દષ્ટિ આ પ્રમાણે માને. અનન્તઉપકારી શ્રી અરિહંત પરમાત્મા કર્મરૂપ દુશ્મનોને મારીને બન્યા છે ? લાકડીએથી માર્યા, મલકુસ્તી કરીને માર્યા, કે પછી કોઈ બીજી રીતે માર્યા. આ સમજવા માટે અનન્તઉપકારી શ્રી અરિહંતદેવને સમજવા જરૂરી છે. તમારાં બાળકોને અનન્તઉપકારી શ્રી અરિહંત ભગવાન આદિ પાંચ પરમેષ્ઠિઓને સમજવાની કોશિશ કરો. તમારાં બાળકો તે પાંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોને સમજી જાય તો કોઈ કાળે દુઃખી નહિ થાય. હું ખાતરીથી કહું છું કે ગમ

તેના સંયોગોમાં પણ એ દુઃખી નહિ થાય બાકી કોડોના વારસાથી કે પાંચપચીસ કંપનીઓથી, એ સુખી નહિ થાય. આત્મા સુખી ક્યારે થાય ? બીમારી વખતે શાંતિ કોણ આપે ? પાંચ ડીગ્રી તાવ આવ્યો હોય ત્યારે તિબેરીના કોહીનુર હીરા શાંતિ આપે ખરા ? બહાલામાં બહાલી રમણી આવીને નાચ કરે તો ગમે ? ના, તો ‘શાંતિ કોણ આપે ?’ એ બાણો. પ્રાણુત કષ્ટ વખતે પણ મહાપુરુષોની એની એ જ પ્રસન્નતા, એ શાના યોગે, તે બાણો છે ? જો ન બાણતા હો તો, દુનિયાના સઘળા પદાર્થો હાથ બંખેરે ત્યારે જે શાંતિ આપે તે વસ્તુને બાણો અને મેળવો. તે વખતે છેલ્લે છેલ્લે કાનમાં શું કહો છે ? ‘નમો અરિહંતાણું.’ શું ? ‘નમો અરિહંતાણું.’ ગળું બંધ થાય ત્યારે ‘નમો અરિહંતાણું.’ આ બધી મોટી સાદ્યબીના સ્વામી માટે પણ તે સમયે ‘નમો અરિહંતાણું’ સિવાય બીજું કંઈ જ નહિ ? તો અંતે પણ જેના શરણુ વિના છૂટકો નથી, તેની આખા જીવનમાં અવગણના કરે, એ તે આદમી કે પશુ ? જે ચીજ છેલ્લે કામ ન આવે તેની પાછળ જિંદગી ગુમાવે અને છેલ્લે જેનું શરણુ છે તેને જીવનમાં સ્મરે પણ નહિ, તેનું ભલું કેમ થાય ? આ બધું તમારી આંખોએ સ્પષ્ટ દેખાય તેવું છે, છતાં તમને સમજાવતાં આટલી મુશ્કેલી પડે છે તેનું કંઈ કારણ ? તમે દુરાગ્રહી બન્યા એ, કે તમે સમજવા નથી માગતા એ ? દુરાગ્રહી મટીને સમજવા માંગો તો સહજમાં સમજી શકો તેમ છે કે સઘળું સત્ય સમજવા માટે શાસ્ત્ર વિના છૂટકો નથી. અંધકારમાં દીવાની જેટલી જરૂર છે તેના કરતાં પણ અધિક જરૂરી શાસ્ત્ર છે. એ શાસ્ત્રને સમજાવવાનું નહિ સ્વીકારવાથી હજી તમને શ્રી અરિહંતની સાચી ઓળખ થઈ નથી. તે પરમતારકને જે રીતે સમજવા બેઠાં એ તે રીતે તમે સમજી શકતા નથી.

સમ્યક્ત્વ એ જ વિશિષ્ટ જૈનત્વ :

આ ચોવીશીના ચોવીશમા અને વર્તમાન શાસનના અધિપતિ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના ભવ કેટલા ? ૨૭. માત્ર ૨૭ જ, કારણ કે -

તે પહેલાંના ભવની ગણના નહિ. સત્તાવીસની જ કેમ ગણના ? શ્રી નયસારના ભવથી જ ગણના શા માટે ? આનો ઉત્તર એ જ છે કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનો આત્મા શ્રી નયસારના ભવમાં સમકિત પામ્યો માટે. શ્રી તીર્થંકરદેવના ભવની ગણના પણ સમકિત પામ્યા પછીને ? આ બધું શું કામ પૂછું છું ? ‘તમે સાંભળવા કેમ આવો છો ?’ આ પ્રશ્નના ઉત્તર માટે. એ ઉત્તર તમારી પાસે જ બોલાવવા ઈચ્છું છું. સાંભળીને ગયા પછી અણુસમજથી અનંતજ્ઞાનીઓની પણ આશાતના થાય એવું વાંકું બોલો તેવી રીતે અહીંથી તમને મોકલવા હું નથી ઈચ્છતો. દુરાગ્રહી માટે તો મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે-એને માટે ઉપદેશનો પ્રયત્ન તે કૂતરી પર કસ્તુરીનો લેપ કરવા બરાબર છે. કસ્તુરીને ધૂળમાં રગદોળે ત્યારે જ એને ચેન પડે. દુરાગ્રહીને કહો કે બીજાએ નહિ પણ તારા બાપે આમ કહ્યું છે, તો એ કહેશે કે મારા બાપની બુદ્ધિ ફરી ગઈ હશે ! આ દુરાગ્રહીનો ગુણ ! દુર્ગુણ કે ગુણ ? દુરાગ્રહીએ માનેલો ગુણ, પણ વસ્તુતઃ દુર્ગુણ. એ દુર્ગુણના પ્રતાપે એ કહે કે ‘શ્રી મહાવીરદેવ ખરા, સર્વજ્ઞ ખરા, માથાના માલિક ખરા, પણ....પણ શું ? ૨૪૦૦ વર્ષ પહેલાં થયેલા. આજે એનું વચન કામ લાગે નહિ’ જેમ આજે દુનિયાના દુરાગ્રહીઓ પણ કહે છે કે ‘પંચ કહે તે માથાપ પણ મારી ખીલી તો અહીં જ, તે કંઈ ફરે કરે નહિ.’ વિચારો કે ‘પોતાની ખીલી ટકાવનાર, પંચને માથાપ શું કામ કહે છે ?’ કહેવું જ પડશે કે પંચનું અપમાન કરવાની તાકાત નથી માટે, પણ જો સત્તા હોત તો એ પંચને પણ લાત મારત. તેમજ પેલા દુરાગ્રહીઓ પણ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને દેવ શું કામ કહે છે ? સર્વજ્ઞ શું કામ કહે છે ? એ જાણે છે ? ન જાણતા હો તો જાણો કે ‘એ જો એમ ન કહે તો એને સાંભળે પણ કોણ ?’ આથી સ્પષ્ટ છે કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને એ સર્વજ્ઞ કહે છે તે કાંઈ હૃદયથી કહે છે એમ નથી; કારણ કે જે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને સર્વજ્ઞ માને તે એમ કહે કે તેની વાત આજે ઉપયોગી નથી ? નહિ જ. આથી નિશ્ચિત થઈ જાય છે કે

‘કાં તો આ સાચું ને તે ખોટું, કાં તો તે સાચું ને આ ખોટું.’ બેય વાત તો સાચી નહિને? બેય તો ખોટી નહિને? નહિ જ. માટે નક્કી કરો કે કઈ સાચી? જે રીતે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને ઓળખવા બેઠોએ તે રીતે ઓળખો અને પછી બોલો કે તમે શા માટે સાંભળવા આવો છો? અમારે સાંભળાવવાનું શું? અમે ઇચ્છીએ શું? તમે આશા રાખો કેવી? આ બધું સ્પષ્ટ થવું જરૂરી છે. વારુ, હવે મુદ્દા ઉપર આવીએ. શ્રી તીર્થંકરદેવના ભવની ગણના પણ સમ્યક્ત્વ વિના નહિ ને તમારી ને અમારી ગણના વગર સમકિતે થાય? જે સમ્યક્ત્વ શ્રી તીર્થંકરદેવના ભવની ગણના કરાવે તે સમ્યક્ત્વ એટલે શું? જે સમ્યક્ત્વ વિના જાતિ જૈન છતાં વિશિષ્ટ જૈનત્વ નથી એમ કહેવું પડે, તે સમ્યક્ત્વને ઓળખો. સમ્યક્ત્વ કે વિશિષ્ટ જૈનત્વ એક જ છે. દુનિયામાં જૈનત્વ બહાર કરવું હોય તો શું મેળવવું બેઠોએ? સમ્યક્ત્વ. સમ્યક્ત્વ એટલે શું? મિથ્યાત્વ આદિના ક્ષયોપશમ આદિથી ઉત્પન્ન થયેલો આત્માનો શુભ પરિણામ. એવા ઉત્તમ પરિણામરૂપ સમ્યક્ત્વ કયા ગુણકાણે હોય? એથે. એથા ગુણકાણે રહેલા સામગ્રીસંપન્ન આત્માની ભાવના કેવી હોય એ બાણો છો? ન બાણતા હો તો બાણવા પ્રયત્ન કરો. એ સમ્યક્ત્વની હયાતિને સૂચવનારાં લક્ષણો પાંચ છે. કયાં?

પૂર્વાનુપૂર્વી ક્રમે ‘પહેલું આસ્તિક્ય, બીજું અનુકંપા, ત્રીજું નિર્વેદ, ચોથું સંવેગ અને પાંચમું ઉપશમ.’

૧. આસ્તિક્ય જે આત્માએ રાગદ્વેષ સર્વથા છૂટ્યા છે અને છૂટવાનો માર્ગ સ્થાપ્યો છે એવા અનન્તઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલા તે જ સાચું, તે જ શંકા વિનાનું, એમ માનવું તે આસ્તિક્ય. શ્રી મહાવીર જિન હતા. એ જિન ન હોત તો આપણે એમને ન માનત. આપણે નામના પૂજારી નથી. જેનામાં જિનપણું હોય તેના પૂજારી છીએ. જેઓએ આત્મામાં ભરાઈને ખેડેલા રાગાદિસ્વરૂપ તમામ કચરો સંપૂર્ણપણે ખાલી કરી અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શનાદિ નિજ-

સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કર્યું, તેનું કહેલું તે બધુંએ સાચું અને જરાએ શંકા વિનાનું, આ માન્યતા એનું નામ આસ્તિક્ય. આ પહેલું લક્ષણ તો સમ્યગ્દષ્ટિમાં હોવું જ જોઈએ. આ ન હોય તો બધું નકામું.

૨. અનુકંપા : દ્રવ્ય અનુકંપા ને ભાવાનુકંપા. દ્રવ્યાનુકંપા કરે ત્યાંએ ભાવાનુકંપાનો ઝરો વહે. ભાવાનુકંપા એટલે સામાને ધર્મહીન દેખી દ્યા આવે, અને તેને માર્ગમાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરે.

૩. નિર્વેદ : આ જરા ભારે પડશે. પહેલાં એમાં તો તમને હા કહેતાં વાંધો નહિ, પણ આમાં ગભરામણુ ખરી. નિર્વેદ એટલે શું? હું નહિ બોલું. તમે બોલો. બોલ્યા વિના છૂટકો નથી. હ્યો, આ એક ભાઈ કહે છે કે 'સુખરૂપ સંસારને પણ કેદબાનું માની તેનાથી છૂટવાની ઇચ્છા તે નિર્વેદ' સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા સુખરૂપ સંસારને પણ કારાગાર માને, સંસારથી નીકળવાની ભાવના ધરાવે. આ ભાવનાવાળાને બંગલા કેવા લાગે? અંધારી કોટડી જેવા; અને જગતની રમકઝમક પણ એ આત્માને સળગતી આગ જેવી લાગે.

વૈરાગ્ય એટલે સુખમાં પથરા?

એવી અફવાઓ મારે કાને આવે છે કે 'મહારાજ વારંવાર વૈરાગ્ય શું કામ કહે છે? વૈરાગ્ય વિના શાસ્ત્ર સંભળાવે તો ગમે. વૈરાગ્યની વાતો લાવી અમારા સુખમાં સાધુઓ પથરા નાખે છે.' તમે જાણો છો કે 'આ વીસમી સદીમાં નવી નવી યોજનાઓ બહાર પડે છે, વાંચનમાળાની નવી યોજનાઓ નીકળે છે.' એના યોજકો શું કહે છે, એ જાણો છો? એ કહે છે કે 'ધર્મકથાઓ તો અનુપમ છે, સંસારોપયોગી છે, પણ પેલા મહાવીરની આજ્ઞાની પૂંઠે ચાલનારા પૂર્વાચાર્યોએ વૈરાગ્ય એટલો ઠલવ્યો, એટલો તો ઠલવ્યો કે પદેપદે વૈરાગ્ય ભર્યો છે. તેથી એ અમૃતમય કથાઓ ઝેરમય બની છે; પણ કોઈ ઉપકારી એ કથાઓને અમૃતમય બનાવવા માટે પેલાં વૈરાગ્યનાં ઝરણાં બંધ કરે, કાઢી નાખે, તો એ કથાઓ સુખનું સાધન બને.' જોઈ આ યોજના? કથાઓ સારી, લખનાર સારા, પણ દુર્યુષ શો?

વૈરાગ્ય. ‘વૈરાગ્ય આવે તો શું થાય ?’ આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં સંસારના રસિયાઓ કહે છે કે ‘ખાવું પીવું ન ભાવે, બંગલા ન ગમે અને ગાડી-ઘોડા ન રુચે. કારણ કે પેલો વૈરાગ્ય ઘડી ઘડી ચેતવે કે, આ નશ્વર છે. અમારે એ કેમ પાલવે ?’ આવાઓ અમને કહે છે કે ‘તમારે લોકોપકારી બનવું હોય, અમને રાગી બનાવવા હોય, તો મહેરબાની કરી પૂર્વાચાર્યોએ ભરેલો - ઠાંસીઠાંસીને ભરેલો વૈરાગ્ય કાઢી નાખો.’ આ બધા માટે અમે એવું કરીએ તો અમારી ‘વાહવાહ’ માટે અમે ભગવાન મહાવીરના માલનું લિલામ કરનારા થઈએ. માલિકની પેદી પર બેસી માલિકના સુંદર માલનું છતે ભાવે લિલામ કોણ કરે? લિલામ એટલે શું? લિલામમાં રૂપિયાના માલનો આનો ઉપજે. લિલામ કોનું થાય? જે માલિકનો ગોટાળો હોય તેનું. લિલામનો માલ લેવા આવે તે કેવા? લગભગ ભીખારી. હમણાં લિલામ બહુ થાય છે. લિલામ ધમધોકાર ચાલે છે, એટલે આજના હૈયા વિનાનાઓ લિલામથી કારમી રીતિએ ટેવાઈ ગયા છે, એ કારણથી તેઓનો લિલામ કરવાનો સ્વભાવ રૂઢ થયો છે : બાકી લિલાસ એટલે તો માલિકની પોલ. પોલમાં જ આનંદ માનનારાઓને સાંભળવું તો છે આ શાસ્ત્ર, પણ પેલી વૈરાગ્યની ખુશખો કાઢી નાખીને કચરાના અથીને બીજું ગમે જ શાનું? એ જ કારણે એવાઓ માટે નિવેદ લયંકર. એવાઓને બોલવા માત્રના આસ્તિક્યમાં તો વાંધો નહીં, કારણ કે એમાં કયાં લેવું કે દેવું છે ! હમણાં અહીં કાગળ મૂકે ને કહો કે ‘ટીપ ભરો, લેવાદેવાના નથી.’ તો ટીપ અબજોની થાય; પણ ભરવાની હોય તો? વાંધો આવે જ. એ જ રીતિએ સંસારના રસિયાઓને ‘સંસાર કારાગાર જેવો છે,’ એવો સ્પષ્ટ ખ્યાલ કરાવનાર નિવેદ વાંધારૂપ લાગે જ, કારણ કે એ લોકોને નિવેદમાં એ જ મોટો વાંધો આવે છે. કોટડીના કેદી દહાડા શાના ગણે? છૂટવાના. અરધા થાય એટલે જરા હરખાય કે હવે ચોછા થયા, પણ તેમાંયે જન્મ-કેદીઓ હોય છે તે તો એમ જ ઇચ્છે કે બહાર શું છે? અને અહીં વાંધો શો છે? એ કેદીઓને બેડીઓ પહેરાવી પોલીસો બજાર વચ્ચેથી

લઈ જાય ત્યારે એ શું કરે? મૂછે હાથ દે અને કહે કે મારી આગળ પાછળ પરિવાર કેવો છે! તમે બધા એમાંના તો નથી ને? જન્મતો કેદી પણ કારાગારને કારાગાર તો માને, પણ તમે તો કારાગારને ઘર માનો છો અને શાસનને પારકું માનો છો; આથી જ તમને ઘરમાં વધે તો આનંદ થાય છે અને શાસનમાં વધે તો મૂંઝવણ થાય છે, માટે નિર્વેદના સાચા ઉપાસક બનો અને સમજો કે સંસારને કારાગાર માનવો એનું નામ નિર્વેદ.

૪. સંવેગ - એટલે સંસારની અરુચિ અને મોક્ષની રુચિ. મહા-મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે “સુરનર સુખ જે દુઃખ કરી લેખવે, વંછ શિવસુખ એક.”

૫. ઉપશમ - પોતાના અપરાધી પ્રત્યે પણ ચિત્તથી પ્રતિકૂલ ન ચિંતવવું તેનું નામ ઉપશમ.

આ પાંચ લક્ષણોથી અભિવ્યક્ત થતું સમ્યક્ત્વ જેનામાં આવે તે અપુનર્બન્ધક આદિને પણ ટપી જાય એવો અને એથી જ ખરો જૈન અને તે એક મોક્ષસુખને જ ઇચ્છે. આ લક્ષણો હોય તો જગતમાં જૈનપણું બતાવી શકાય. સહવાસમાં આવનાર યોગ્ય આત્મા ઉપર પણ સુંદર છાપ પાડી શકાય. કહેશે કે આ તો ઉત્કૃષ્ટી વાત કહી દીધી. પણ મહાનુભાવો! ઉત્કૃષ્ટી વાત તો વિરતિવાળા પાંચમા અને છઠ્ઠા ગુણુસ્થાનકે આદિની છે. હજુ તો તેની ભાવના ચાલે છે; કરણીની વાતને હજુ વાર છે. હમણાં તો ચોથા ગુણુસ્થાનક-વાળાની ભાવના અને મનોરથ કયા? એની વાત ચાલે છે. આ બધી વાત ગંભીરતાથી શાંતચિત્તે સાંભળવાની છે, કારણ કે ગંભીરતાપૂર્વક શાંતચિત્તે સાંભળતાં વિચારવાની તક મળે, પૂછવાની તક મળે અને સમજવાની પણ તક મળે, માટે શાંતિપૂર્વક સાંભળો અને સમજો. ન સમજાય તો પણ ‘હા જી હા’ ભણવી પડે એમ નહિ માનતા. સમજવા માટે વિચારણા અને પૃચ્છા માટે સજ્જ બનો.

સત્યનો વિરોધ ન કરો :

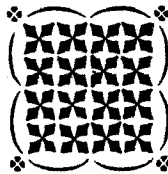
એ વાત પણ બરાબર ધ્યાનમાં રાખો કે બતાવનાર સત્ય બતાવે

ત્યારે વગર કહે પણ અસત્ય ઉખડી જાય છે. અહીં પણ જુઓ કે એક એક લક્ષણ લીધું ત્યાં બધી પ્રતિપક્ષી વાતનું ખંડન આવ્યું. આસ્તિક્ય વડે નાસ્તિકતાનું, અનુકંપા વડે નિર્દયતાનું, નિર્વેદ્યથી સંસારનું, સંવેગ વડે સંસારનાં સુખોનું અને ઉપશમથી કષાયોનું ખંડન થઈ ગયું. આ બધું ખંડનખંડન કરીને અમે તમને દુઃખાળા દોરની જેમ એક ખીલે બાંધવા માગીએ છીએ. દુર્ભાગ્યના થોડે તમે આખો દિવસ અમે ત્યાં રખડો પણ તમારેય અતે તો શાસનરૂપ ઘરમાં જ આવવાનું હોય.

બધા એમ કહે છે કે ‘મુંબઈની પ્રજા સ્વતંત્ર વાતાવરણમાં ઉછરેલી છે, માટે આકરી વાતો સહન નહિ કરે.’ પણ સમય આવ્યે સાચા શબ્દો ન કહું તો હું પણ ફરજમાંથી ચૂકું છું. તમારા હિતની ખાતર પ્રસંગવશાત્ કરડું કહું અને ખોટું લાગે તો મહાકવિ શ્રી વીરવિજયજીએ કહેલી ‘રીસ ચઢે દેતાં શિખામણ. તસ લાગ્યદશા પરવારી!’ આ કહેવત તમારામાં સાબિત થઈ જાય, પણ એમ માનવા હું તૈયાર નથી; કારણ કે તમારી બધાની લાગ્યદશા કાંઈ થોડીક જ પરવારી ગઈ છે? શિખામણ હોય તો ભલે રીસ ચઢતી. જરૂરી વસ્તુ તમારા હૈયામાં ઠસાવવા માટે જે શબ્દોની જરૂર પડે તે કહેનારની કહેવાની, અને સાંભળનારની સાંભળવાની ફરજ છે, અને તેમાં ભૂલ કે ખામી હોય તેને સુધારવાની છે. શ્રી શાલિભદ્રજીને શ્રી ધનાજીએ કાયર-બાયલા કહ્યા હતા. પણ તેથી શું શ્રી શાલિભદ્રજીને રીસ ચઢી હતી? નહિ જ, માટે સત્યનો સ્વીકાર અને અસત્યનો ત્યાગ ન બને તે આલે પણ સત્યના વૈરી થાઓ એ કેમ પાલવે? પાંચમે અને ચોથે ગુણસ્થાનકે રહેલા આત્માઓ છ’કાયની હિંસાવાળી પ્રવૃત્તિ કરે ત્યાં સુધી તેઓને માર્ગભ્રષ્ટ ન કહ્યા, કારણ કે નિરૂપાય છે; પણ જે દિવસે, કરનાર, તેને હિંસા તરીકે ઓળખાવનાર સામે ડોળા કાઢે, પાપને પુણ્ય મનાવે તો પતિત થાય. ભગવાને અમુક પાપોની તમને ના ન પાડી, તે, તમે તે પાળવાને સમર્થ નહોતા તેથી, પણ ના ન પાડી તેથી હા પાડી છે એવાં ખુણલ વગાડો ત્યારે અમારે શું કરવું?

એવે સમયે અમને યોદ્ધતાં આવડે છતાં મૂંગા રહીએ તો અમારા જેવા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના નીમકહરામ સેવક કોઈ નહિ. એક આદમી વ્યસની છે. ૫૦ વ્યસનો સેવે છે. અમે કહીએ વ્યસનો ભૂંડાં છે, છોડી દેવાં સારાં છે; કારણ કે આત્માને બગાડનાર છે. તે કહે કે આજથી ૪૦ને છોડું છું, પણ દશ નહિ છૂટે માટે મને ૪૦નાં પચ્ચક્રપાણુ આપો. હવે દશમાંથી નવ સેવે તેથી પ્રતિજ્ઞા કાંઈ તૂટવાની છે ? નહિ. પણ ચાલીશ છોડયાં તેમાંથી એક સેવે તો પ્રતિજ્ઞા ભાંગી કહેવાય. વળી એ દસ વ્યસનોની છૂટ રાખનારે. એ દસને સેવે છે તે એમ કહીને સેવે કે ‘ મને આ દસ વ્યસનો સેવવાની હા પાડી છે,’ તો તે કેવો કહેવાય ? અજ્ઞાન. તો હવે તમે કહો કે છ’કાયની હિંસાવાળી પ્રવૃત્તિ તમે જે કરો છો તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાથી ? કહેવું જ પડશે કે નહિ. તો હવે તમને કોઈ પૂછે કે હિંસા કેમ કરો છો ? તો શું કહેશે ? છોડવાની તાકાત નથી માટે, છૂટે તો મહાભાગ્ય, છોડાવનાર મહોપકારી અને ન છૂટે તો અમે ભાગ્યહીન. આ સિવાય બીજું તો નહિ જ કહેવું ? તમારાથી તેવી પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ ન બની શકે તો તે માટે તમે ક્ષતવ્યની કોટિમાં છો, પણ સત્યની સામે લાલ આંખ તો તમારાથી કેમ જ થાય ? શ્રાવકોએ પણ કરવા યોગ્યને કરણીય અને ન કરવા યોગ્યને અકરણીય તો માનવું જ જોઈએ. સવા વસા જોગી દયા કહી, એટલે બાકીના વસા પાળવાના નહિ એમ તો નથી જ ને ? તમે તેને પાળી ન શકો તે છતાં પણ તમારી પાળવાની ઇચ્છા તો ખરી જ ને ? ખરી જ, કારણ કે જો એ પાળવાની ઇચ્છા પણ ન હોય તો તો શ્રાવકપણું પણ ટકી શકે નહિ. આ બધી વાતોથી એ સ્પષ્ટ છે કે દીક્ષા એ શ્રી વીતરાગના શાસનનો પ્રધાન ધ્વાન છે. ‘ નમો અરિ-હંતાણું ’માં પણ દીક્ષા છે કે નહિ ? પંચ પરમેષ્ઠિ દીક્ષાથી બન્યા કે દીક્ષા વિના ? બધા જ દીક્ષાવાળા. જો આ વાત ન માનતા હો તો ખુલાસો કરો કે કોઈપણ સ્થળે ‘ નમો ગિહ્યાણું ’ એમ કેમ ન લખ્યું ? એ નથી લખ્યું એ પણ એ જ નિશ્ચિત કરે છે કે દીક્ષા એ જ શ્રી

વીતરાગ શાસનનો પરમ સાર છે. વધુમાં હવે પરમેષ્ઠિ એટલે શું ? તો કે
 ‘પરમે પદે તિષ્ઠન્તિ ઇતિ પરમેષ્ઠિનઃ એમાંના પ્રથમ પરમેષ્ઠી શ્રી
 અરિહન્ત પરમાત્માએ કહેલા અને શ્રી ગણધરદેવોએ ગૂંથેલા અને
 તે પછીના આચાર્યાદિ પરમેષ્ઠિઓએ વિકસિત કરેલા સાહિત્યમાં દીક્ષા
 વિના ખીજું શું મળે ? કાપડીઆની દુકાનમાંથી કાપડ નીકળે એમાં
 દેખનારને શુસ્સો ચઢે ? ના, તો જ્યાં દીક્ષા જ ભરી હોય ત્યાં દીક્ષા જ
 નીકળે એમાં શુનો શો ? દીક્ષા તમને દુઃખરૂપ લાગતી હોય એવું તો
 હોય નહિ. સુખરૂપ લાગવા છતાં લેવાની તાકાત ન હોય તો આઘા
 ઊભા રહો, પણ તેને તારક તો માનો ! પ્રસિદ્ધ એવા શ્રી ધના-
 શાલિભદ્રના દષ્ટાંતમાંથી દીક્ષા સિવાય ખીજું શું નીકળે છે ? એ શ્રી
 શાલિભદ્રજીને તથા શ્રી ધનાજીને તો તમે જાણો છો. એ સામાન્ય
 હતા ? એમની ઋદ્ધિ તમારે જોઈએ છે. ચોપડામાં કાયમ એમનાં
 નામ લખી ઋદ્ધિ માગો છો. પણ એમની પૂર્વાવસ્થાનું જ્ઞાન કે પશ્ચા-
 દવસ્થાની દીક્ષા માગો છો ? નહિ. કહો ! કેવી ઉઠાવગીરી ? એમ ને
 એમ નવાણું પેટી જોઈએ છે, કેમ ? અરે મહાનુભાવ ! આવી રીતની
 નવાણું પેટીઓની ઈચ્છા એ પાપ છે અને એ મારે એવા મહાપુરુષોના
 નામનો ઉપયોગ એ મહાપાપ છે; મારે સમજો અને સત્યના ઉપાસક
 બનો. અસ્તુ.

પરલોકની ચિંતા

પરલોકને ન ભૂલો :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ, મનુષ્યભવને પામેલા આત્માને ઉદ્દેશીને, આવી ઉત્તમ સામગ્રીઓ પામીને તે આત્માઓ સદાને માટે સુખી કઈ રીતે થઈ શકે, તેઓનો પરલોક કઈ રીતે સુધરે ને તેઓ પરિણામે મુક્તિસુખને કેમ પામે, એ જ એક ભાવનાથી પરલોક સુધારવાના માર્ગો બતાવી રહ્યા છે. એ મહાપુરુષોને આલોક કરતાં પરલોકની ચિંતા ઘણી હતી. જે આત્મા આ લોકની ચિંતામાં પડી જાય, તો શું થાય ? માની લઈએ કે ચિંતા કરવાથી આ લોક કદાચ સુધરી જાય, જે કે એ સંભવિત નથી, કારણ કે તેમાં મશગુલ રહેનારા અને આલોકની સાહ્યબીઓમાં રાચીમાચીને રહેનારા આ લોકને સુધારે જ એ નક્કી નથી જ, છતાં માની લઈએ કે સુધારે, પણ તે સુધારતાં ભવિષ્ય બગડી જાય તો ? વ્યવહાર પણ કહે છે કે ખાવાપીવાની, મોજશોખ કરવાની ઇચ્છા મોસમ વખતે માંડી વાળવી જોઈએ, કારણ કે એક મોસમ ભૂલ્યા તો બારે મહિના ગયા. રમતગમતના સ્વભાવવાળા બાળકો ઉપર માબાપો અંકુશ મૂકે છે કારણ કે બે પાંચ વર્ષ કદાચ આનંદમાં તો ગુમાવે પણ તેમ કરવાથી ભવિષ્યનાં પચીસ-પચાસ વર્ષ દુઃખી થશે. નોકરીઆત માણસો માને છે કે છ કલાક નોકરી કરવી જોઈએ, જેથી ઘેર ગયા પછી સુખે ખવાય, સુખે સુવાય; માટે તે છ કલાકનો આનંદ ઉંચો મૂકે કે નહિ ? મૂકે જ. આથી સ્પષ્ટ છે કે દુનિયામાં દરેકેદરેક માનવી ભવિષ્યના સુખને માટે વર્તમાન સમયની તકલીફને અંગીકાર કરે છે.

આમ જ્યારે દુનિયાનાં પ્રાણીઓએ દૂંકા ભવિષ્યની ચિંતા રાખી છે ત્યારે આ મહાપુરુષોએ લાંબા ભવિષ્યની ચિંતા રાખી છે અને એવા મહાપુરુષો એવી ચિંતા રાખે તેમાં નવાઈ પણ શું ? દૂંકી દષ્ટિવાળાની દૂંકી ચિંતા અને એ ઉપકારી મહાપુરુષોની જ્ઞાનદષ્ટિ વિશાળ એટલે તેઓ લાંબા ભવિષ્યની ચિંતા કરે જ. પણ આજકાલ તો કહેવાય છે કે ધર્મની જ વાતોથી શો ફાયદો ? આ સમયમાં આ સવાલ ઉચ્છ્રંખલોની ઉચ્છ્રંખલતાથી ઘણો જોખમવાળો થયો છે. એવાઓ તરફથી ત્યાં સુધી કહેવામાં આવે છે કે ‘જો ધર્મ જીવતા રહેવું હોય તો આપણે જીવીએ એવી યોજના ધર્મે કરવી જોઈએ.’

સભામાંથી કોઈ એકે કહ્યું કે ‘એ બરાબર છે, એમાં વાંધો શો છે ?’

શાંતિથી સાંભળો, અકળાયે નહિ ચાલે. વિચારના સંઘર્ષજનની ચિંતા નહિ, પણ તેમાંથી તણખા ઊડવા જોઈએ નહિ. હૃદયમાં જો તત્ત્વની જિજ્ઞાસા હોય તો તો જરૂર એવા પ્રશ્નમાંથી પણ ઉદ્ધારની દિશા હાથ લાગે. ધર્મ માટે કંઈ પણ ન કરીએ તો અમને કોણ પૂછનાર છે, એમ માનતા હો તો ઉપાય નથી, પણ યાદ રાખજો કે અહીંથી જવાનું નક્કી છે. જશો ત્યારે સુખદુઃખ અહીંની કારવાઈ ઉપર આધાર રાખે છે, અહીંના માનપાન ઉપર નહિ. અલમસ્ત માણસોને પણ ખાવા માટે રોટલો અને બેસવા માટે ઓટલો નથી મળતો, અને તમે શરીરે નબળા હોવા છતાં તમારા માટે અગિયાર વાગે રસોઈ તૈયાર હોય છે. ભાઈ સાહેબ ! ખાઓ.....ખાઓ, એવી વિનંતિઓ થાય છે. પેલા ઉઘમ કરીને મરી જાય છે અને આ ખુરસીએ બેસીને હજારો કમાય છે. તમારે જો આ પ્રત્યક્ષ અનુભવને પણ ન માનવો હોય તો શ્રી તીર્થંકર દેવોનું પણ તમારા ઉપર કંઈ ચાલે એમ નથી. કપિલા દાસીને દાન દેવડાવવા માટે ઓછા પ્રયત્ન કરવામાં આવેલા છે ? પણ દીધું ? નહિ જ. ‘પૈસા શ્રેણિક મહારાજના હતા અને નામના કપિલાની થતી હતી, છતાં પણ કેમ ન દીધું ?’ આ પ્રશ્ન જ નકામો છે, કારણ કે એ આત્મા જ અયોગ્ય હતો.

જ્ઞાનીઓનું કહેવું સમજો :

‘ ભવિષ્યના સુખ દુઃખનો આધાર અહીંની કારવાઈ ઉપર છે. ’ આ વાત માનો છો કે એમાંય શંકા છે? ખાર મહિનાના સુખ માટે મોસમમાં ચાર મહિનાની તકલીફ નથી લાગતી? લાગે છે. એ તકલીફ ભોગવવી તે બુદ્ધિમત્તા કે મૂર્ખતા? બુદ્ધિમત્તા. જ્યારે ચાર-આઠ મહિનાના સુખ માટે, દસબાર વર્ષના સુખ માટે, આટઆટલું કરવામાં આવે છે તો ભવિષ્યના અનંત દુઃખથી બચવા માટે કાંઈ કરવું નહિ પડે? આખા સંસારની દુઃખમયતા, તેની અનંતી ભવ-પરંપરા, એ બધામાંથી છૂટી અનંત સુખના ધામે પહોંચવું હોય તો કાંઈ નહિ કરવું પડે? વાતો ક્યેં પહોંચી જવાશે? નહિ જ, તો સમજો કે માનવજીવન એ ધર્મની મોસમ છે, પણ ખાવાપીવા, મોજશોખ, અને ભોગવિલાસ માટે નથી. અનંતજ્ઞાનીઓએ આ જીવનનાં બહુ ગુણગાન કર્યાં હોય તો એક જ કારણે, અને તે કારણ એ જ કે મનુષ્ય ધારે તો આ જીવનમાંથી ઘણું ઘણું પેદા કરી શકે છે. આ જ કારણે વિષય તૃષ્ણાના તરંગમાં તણાઈ ધર્મજહાજની અવગણના કરનારને ઉદેશી એક મહાપુરુષે કહ્યું છે કે

અપારે સંસારે કથમપિ સમાસાદ્ય નૃભવં,
ન ધર્મ યઃ કુર્યાદ્-વિષયમુખતૃણાતરલિતઃ ।

બ્રૂડન્ પારાવારે પ્રવરમપહાય પ્રવહણં,
સ મુખ્યો મૂર્ખાણામુપલમુપલબ્ધું પ્રયતતે ॥ ૧ ॥

જેનો કિનારો દેખાતો નથી એવા અપાર સમુદ્રમાં ડૂબતો આદમી જહાજને છોડીને પથ્થરની શિલા પકડે તે મૂર્ખ નહિ પણ મૂર્ખાઓનો સરદાર છે. તમે ઊભા હો અને ઉપર કહ્યું તેમ કરતા કેઈને જુઓ તો શું કહો? ‘ મૂર્ખનો સરદાર ’ કહો. એમ કહેવામાં તમારા હૈયામાં તેના પ્રત્યે દ્વેષ, ગુસ્સો, ભૂંડું કરવાની ભાવના યા તેને હલકો પાડવાની ઇચ્છા છે કે કેવળ દયાની ભાવના છે? છતાં તમારી આકૃતિ તેના ઉપર કેવી હોય? પણ તે આકૃતિ ફેરવવી પડે છે તે પેલાને સમજાવવા,

ચોકાવવા, નહિ કે કોઈ બીજા હેતુથી. જહાજને ન પકડે અને સમુદ્ર
 ભેર કરે તો ડૂબે. શિલાને પકડી એટલે તે શિલા જ નીચે લઈ જાય.
 એ અજ્ઞાનીની અપેક્ષાએ તમે જ્ઞાની, તેથી તમે તેને “મૂર્ખ”નો
 સરહાર” એવું સંબોધન આપ્યું. તમારા કરતાં મહાજ્ઞાનીઓ તમને
 એવા જ જુએ તો તે દ્વેષથી તો નહિ જ ને? નહિ જ, છતાંય ખરી
 વાત એ છે કે આજે બુદ્ધિમાં ભેદ થઈ ગયો છે, એથી જ સાચી
 શીખામણને લાયક આજે તમે નથી રહ્યા. ભૂલ કાઢનારને ઉપકારી
 માનવાને બદલે દુશ્મન માનવાને ટેવાઈ ગયા છો. પણ ભૂલ કાઢનારને
 નમવાનો ભાવ નહિ આવે ત્યાં સુધી આ સંસાર તરી નહિ શકાય.
 તેવા ઉત્તમ ભાવ વિના આ જગતમાં કોઈ તર્યું નથી, તરતું નથી
 અને તરશે પણ નહિ. જ્ઞાનીઓએ જે માર્ગ તરવાના બતાવ્યા છે તે
 બાણે ડૂબાડનાર ન હોય ! આવી તમારી શંકા નાબૂદ થઈ નથી ત્યાં
 સુધી તમારો આત્મા અનંતજ્ઞાનીઓ પ્રત્યે ઝૂકવાનો નથી અને જ્યાં
 સુધી એ તારક આત્માઓ પ્રત્યે, તમારો આત્મા નિર્મલ બુદ્ધિથી
 ઝૂકે નહિ, ત્યાં સુધી સાચો વાસ્તવિક લાભ પણ થાય નહિ. ધનાણુએ
 શ્રી શાલિભદ્રજીને કાયર કહ્યા તેથી શું શ્રી શાલિભદ્રજીને રીસ ચઢી ?
 ના. કારણ કે તેઓ શીખામણ સાંભળવાના રસીઆ હતા. ઇંદ્રભૂત
 જેવા અભિમાનથી આવ્યા તે તેવા જ અભિમાનથી પાછા ગયા હોત
 તો લાભ થતે ? નહિ જ. પણ ગુણના અર્થીને જ્યાં ગુણના ઉપકારની
 સંભાવના હોય ત્યાં શિર ઝુકાવતાં વાર લાગે નહિ; માટે તમે ઢોકો
 પણ અભિમાની આદિ બનો તે પણ એવા બનો કે જેથી ગુણના
 અર્થીપણાને આઘાત ન પહોંચે અને પોતાની ખામી પર તિરસ્કાર
 છૂટે. એમ થવાથી આત્મા જરૂર યોગ્ય અને અયોગ્યના ભેદને સમજવા
 અને અયોગ્યને તણ યોગ્યને સ્વીકારવા સજ્જ થશે. યોગ્ય ને અયોગ્ય
 વચ્ચેનો ફેર સમજીને અયોગ્યને ખસેડી યોગ્યને વળગવાની ભાવના
 નહિ જાગે ત્યાં સુધી શ્રેય થશે નહિ, માટે જ એ સ્થિતિ કેળવવાની
 જરૂર છે.

આ લોકનું દુઃખ સુખનું કારણ છે :

‘ આ મહાત્માઓ તમારું ભવિષ્યનું ભલું ચિંતવનારા હતા, ’ આ વાતને સ્વપ્ને પણ ન વિસરો. ભવિષ્યનું ભલું સાધતાં કદાચ આ લોકમાં તકલીફ પડે તેનો પણ વાંધો નહિ. ભવિષ્યનું હિત સાધતાં અશુભના ઉદયે આવી પડતું આ લોકનું દુઃખ એ જ્યારે સુખનું કારણ છે, ત્યારે ભવિષ્યના હિતની સાધનામાં અંતરાયભૂત થતું આ લોકનું સુખ એ દુઃખનું કારણ છે : માટે હિતના અર્થીઓએ આ લોકના દુઃખની ચિંતા તથા સુખથી બેપરવા બનવું જોઈએ. ભગવાન શ્રી નેમનાથસ્વામી જાણતા હતા કે શ્રી ગજસુકુમાલજીના માથા ઉપર સળગતી સગડી તપવાની છે. શ્રી ગજસુકુમાલ શ્રી કૃષ્ણ મહારાજના નાના ભાઈ હતા, સંયમ લીધા પછી તેઓ સ્મશાન-ભૂમિમાં કાયોત્સર્ગ કરવાની આજ્ઞા માગે છે. પ્રભુ જાણતા હતા કે એમનો શ્વસુર નારાજ છે અને અવશ્ય ઉપસર્ગ કરનાર છે છતાં પ્રભુ આજ્ઞા આપે છે.

‘ આળાઈ ધમ્મો । ’

આવે પ્રસંગે ‘ આળાઈ ધમ્મો ’ આ વસ્તુ બરાબર ન જચી હોય તો પરિણામ સારું ન આવે. અને આ વસ્તુ જયવી એ પણ જેવી તેવી વાત નથી, માટે જ જો આ વસ્તુની રીતસર પ્રાપ્તિ થઈ જાય તો બેડો પાર. પણ તેની કિંમત આપશે તો મળશે. તેની કિંમત બહુ જુદી છે, બહુ મોટી છે. તે આપવાની શક્તિ નહિ આવે ત્યાં સુધી એ વસ્તુ હાથમાં આવશે નહિ. જે જે વાત અહીં કહેવામાં આવે છે તેને બરા સ્વરૂપમાં વિચારજો અને ધ્યાનમાં રાખજો કે આ મહાપુરુષો આ લોકની ચિંતા કરતાં પરલોકની ચિંતા બહુ કરે છે. આ લોકમાં આવી પડતા દુઃખને શાંતિથી ભોગવો તો જરૂર ભવિષ્ય મળેલું છે. આ લોકમાં યોગ્ય કારવાઈ કરો તો ભવની પરંપરા જરૂર કપાઈ જાય, દુઃખ માત્ર કપાઈ જાય. શ્રી જિનેશ્વરદેવો, શ્રી ગણધરદેવો, તે પુણ્ય-પુરુષોની પાટે આવેલા આચાર્યો, તેમની સાથે રહેનારા ઉપાધ્યાયો અને

તેમની સેવા કરનારા સાધુઓના અંતરમાં આ જ વિચાર રહેલો છે અને એ વિચાર કલ્યાણકારી છે માટે એ પુણ્યાત્માઓ ખીજને પણ તેવા વિચાર આપવા પ્રયત્ન કરી રહેલ છે. આવો ઉત્તમ પ્રયત્ન કરનારા પુણ્યપુરુષો ઉપર અરુચિ ન થાય, એ કારણે એ પાંચે પરમતારકોને અને તેમાંય સૌથી પ્રથમ મૂલ ઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવોને ઓળખવાના છે.

શ્રી ગજસુકુમાલના સસરાના ગુરુસાની હૃદ એટલી બધી વધી ગયેલી છે કે તે આજ ને આજ કારમી રીતિએ પ્રાણ લેનાર છે તે બાણતાં છતાં ભગવાન આજ્ઞા આપે છે. ‘એક સુકોમળ આત્માને બાણી જોઈને આક્રંતમાં મૂકે છે,’ એવું ઉપલક્ષ્યદષ્ટિએ જોનારને લાગે. કષાયથી તપેલો સસરો બહારના અગ્નિથી સળગાવી ભયંકર આક્રંતમાં મૂકવાનો છે, છતાં પ્રભુ આજ્ઞા આપે છે, એ શાથી ? કહેવું જ પડશે કે ભવિષ્યમાં ભલું છે એથી. આથી સ્પષ્ટ છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવના અનુયાયીઓને, તે તારકોને માનનારાઓને, આ લોકના દુઃખની ચિંતા કરતાં પરલોકની વિશેષ કિંમત હોય છે. તમે પણ પૈસા શા માટે કમાઓ છો ? સુખને માટે. પૈસા કમાતી વખતે આપત્તિ સ્વીકારોને ? હા. તો પછી એ સહેલાઈથી સમજાય તેમ છે કે તમારી આંખો અહીં પહોંચે તેથી તમે અહીં રમો અને મહાપુરુષોની લાંબી દષ્ટિ તેથી તે તારકો પરલોકને જુઓ. શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કહેલું તે શાને માટે ? ભવિષ્યમાં સુખી થાઓ તે માટે. ભવિષ્યના સુખ માટે વર્તમાનમાં તકલીફ પણ થાય, દુઃખ પણ થાય, ગમતું હોય તે મૂકવું પણ પડે. ચોખ્ખું હીવા જેવું દેખાય છે કે જ્ઞાનીપુરુષોએ મુખ્યતઃ એક જ ચિંતા કરી કે ‘જેને મનુષ્યભવ બધી સામગ્રીએ સહિત મળ્યો છે તેનો પરલોક કેમ સુધરી જાય.’ અને એ માટે જ મનુષ્યપણાને સફળ કરાવવા તે તારકોએ ત્રણ કાર્યો ચોખ્ખાં. એ ત્રણ કાર્યોની યોજના કરીને એ અનંત ઉપકારીઓએ ફરમાવ્યું કે મનુષ્યપણું સફળ કરવું હોય તો શાસ્ત્રશ્રવણ, શાસ્ત્રશ્રદ્ધા અને શાસ્ત્રાનુસાર વર્તન કરવું જોઈએ. એકલું, તે ધ્યેય વિનાનું

શ્રવણ નકામું. એકલી શ્રદ્ધા આવે તો થોડુંબાણું સફળ, પણ શ્રદ્ધા અને વર્તન બંને આવી જાય તો સંપૂર્ણ સફળ. ત્રણમાંથી એકે ન કરીએ તો મનુષ્યજીવન તદ્દન નિષ્ફળ અને એ ત્રણની વિરુદ્ધમાં વર્તાય તો આ અનુપમ મનુષ્યજીવન પારાવાર નુકસાન કરનારું થાય. આથી વિવેકીઓની ફરજ છે કે તેઓએ આ જીવન નુકસાનકારક ન નીવડે તેની કાળજી રાખી અને નિષ્ફળ ન જાય એની સાવચેતી રાખી આ ઉત્તમ જીવનને સફળ બનાવવા શક્તિને અનુરૂપ પ્રયત્નમાં અવિરત મગ્ન રહેવું. જોઈએ એ જ એક શુભાસિલાષા. અસ્તુ.

સત્ય-અસત્યનો વિવેક

દેવગુરુ પાસે આપણે માગીએ શું ?

અનંત ઉપકારી મહાપુરુષોને આપણા આ લોક કરતાં આપણા પરલોકની ચિંતા ઘણી છે. એ પરમ તારકો આ લોકના સુખને જોવા કરતાં ભવિષ્યના સુખને ભારપૂર્વક જુએ છે. અહીંની થોડી જિંદગી માટે અહીંના દેખીતા સુખમાં લોભાઈએ તો જરૂર આપણું ભવિષ્ય ભયંકર છે. આ જિંદગીમાં, આપણા આત્માને વળગેલા અહિંતકર સંયોગો દૂર ન કરીએ, એનાથી નિર્મલ સ્વરૂપી આત્માને છૂટો ન પાડીએ તો ભવિષ્યમાં ઘણી વિષમ વિપત્તિઓ સહેવી જ પડશે. આત્માનું અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર અને અનંતવીર્ય એ બધું આજે નકામું થયું છે. શાથી ? એ આત્મા ઉપર જડના થર બાઝ્યા છે, પૈદ્ગલિક ભાવોના અત્યંત આક્રમણે એની એ શક્તિ દબાવી દીધી છે એથી. એ સંયોગોમાં તમામ ફેરફાર ન થાય ત્યાં સુધી આત્માની શક્તિઓ માત્ર નામની જ રહેવાની. આ મહાપુરુષોની ભાવના, આપણને એ જડના સંયોગોથી બચાવી, આપણા અનંત ગુણોના માલિક બનાવવાની છે. એમની પાસે માગીએ શું ? આ લોકનાં સુખ, સંપત્તિ, સાહ્યભી, લાડી, વાડી, બાગ, બગીચા, બંગલા એ બધું મંગાય ? એ મહાત્માઓ તો કહે છે કે આ સંપત્તિ, આ સુખ, એ પણ એક રીતિએ આત્માને દાબે છે, આત્મસ્વરૂપને વધુ આચ્છાદિત કરે છે. આત્મા એમાં ને એમાં દબાયો રહે તો એને સાચી શાંતિ કોઈ કાળે ન મળે. તમે જે સાંભળવા માંગો છો તેના કહેનારને બરાબર ઓળખો. આ બધું કહેનાર કોણ ? શ્રમણ ભગવાન

શ્રી મહાવીરદેવ, કે જેમના શાસનમાં આપણે બધા છીએ. એમની પાસે, એમની ગેરહાજરીમાં એમના પ્રતિનિધિ સમા, એમની આજ્ઞામાં જ રહેનારા અને એમની આજ્ઞાના જ પ્રચારક પૂજ્ય આચાર્ય, ઉપાધ્યાય તથા સાધુ પાસે શું માગીએ ? એ માટે એમને આપણે ઓળખવા જ પડશે. ઓળખ્યા વિના સેવા વાસ્તવિક રીતે ફળે નહિ. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ કેવા ? એ આપણી સ્વાર્થી પૂજા, ભક્તિથી સંતોષ પામી, આપી દે એવા દેવ નથી. એ વીતરાગ દેવ ભક્તોની ભક્તિથી પ્રસન્ન થતા નથી, અને દુઃખનોની નિંદાથી નારાજ થતા નથી, માટે જ આપણે એમને વીતરાગ માનીએ છીએ. એમના સ્વરૂપને પીછાણાય તો જ સાચો લાભ મળે, નહિ તો કરેલી કારવાઈ વાસ્તવિક રીતે ફળે નહિ. શ્રી વીતરાગદેવ એ એક અરીસો છે. એમના દર્શનથી આપણા દોષોનું ભાન થાય છે. ભાન થયા પછી દોષો તજવાની પ્રવૃત્તિ કરીએ તો જ એમની સેવા ફળે, નહિ તો નામની સેવા. તમે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને કેવી રીતે ઓળખો છો ? શું તેઓ શ્રી સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર હતા, શ્રી નંદિવર્દ્ધનના ભાઈ હતા, અપાર રિદ્ધિસિદ્ધિના સ્વામી હતા એટલા જ માટે પૂજે છો કે તે શ્રી અરિહંત હતા માટે પૂજે છો ? લોકોને તમે કહો છો કે અમારા દેવ વીતરાગ અને ગુરુ નિર્ઐશ. વારુ, વીતરાગદેવ અને નિર્ઐશ ગુરુ તમને આપે શું ? દેવ પણ મૂકીને નીકળેલા અને ગુરુ પણ મુકીને નીકળેલા. ભગવાન શ્રીમહાવીરદેવને પણ ઘર નહિ અને એમની આજ્ઞામાં વિચરતા સાધુઓને પણ ઘર નહિ. જે વસ્તુ એ મહા-પુરુષોએ તણ, ત્યાજ્ય તરીકે બાંહેડ કરી, તેમની પાસે તે જ વસ્તુની માગણી કરવી એ બુદ્ધિમત્તા કે મૂર્ખતા ? કોઈ પાસે વાત કરશો તો યે તે તમારી મશ્કરી કરશે; પણ તમે અર્થકામની લાલસામાં એટલા બધા ચકચૂર બન્યા છો કે સાચી વસ્તુઓ વિચારવા તમારી પાસે હૃદય નથી, શક્તિ નથી. કેટલાકો કહે છે કે ‘અર્થ’ કામ વગર તે ચાલે ? એની વળી ના કહે છે.’ પણ વસ્તુસ્થિતિ કહ્યા વિના છૂટકો નથી. જો આ પદાર્થો તમે નહિ મૂકો તો આખરે

તમારે ગમે તે રીતે પણ એ પદાર્થો મૂકવાના જ છે. એ પદાર્થોમાં આટલું મમત્વ? જો એ પદાર્થો સાથે જ રહેતા હોત, તો તેના ઉપર તમે મરી ફીટત તો ચે વાજળી હતું. જે અણીને સમયે પણ કામ ન આવે, એ બધા પદાર્થો વિદ્યમાન છતાં, ઢગલાબંધ છતાં, આખરે શરણ તો બીજાનું જ લેવું પડે તો પછી એની આટલી બધી લાલસા શા માટે? તમે એની લાલસામાં એટલા બધા લીન બન્યા છો કે બીજી વાત સાંભળાય પણ નહિ, એ કમનસીબી નહિ તો બીજું શું? બધાને સુખ ગમે છે, દુઃખ કોઈને ગમતું નથી. ચોવીસે કલાક ઝંખના સુખની અને મહેનત પણ સુખ માટે, છતાં કોઈ કહી શકશે કે હું સંપૂર્ણ સુખી છું? જરૂર કાંઈને કાંઈ દુઃખ તો હોય જ છે. પૈસા મળ્યા પછી, નહોતા મેળવ્યા તે વખતથી, કયી ગુણી તકલીફ વધે છે, છતાં એ જણાતી નથી, કારણ કે એમાં મગ્નતા ઘણી છે; માટે દુઃખ એ દુઃખ લાગતું નથી. દુઃખમાંયે ઝાંઝવાના નીર જેવી સુખની કલ્પના છે. એ સ્થિતિમાં બીજી વસ્તુ કેવળ અપરિચિત, તદ્દન નવી લાગે છે. માટે સાંભળવી ગમતી નથી. જો ગમતી હોત તો તો સાંભળતાં આનંદ થાત. સત્ય અને અસત્યનો વિવેક થયા વિના આ સાંભળવામાં આનંદ થવો સાંભવિત નથી. માટે જ કહું છું કે સત્ય અને અસત્યનો વિવેક કરવા માટે તૈયાર થાઓ. સાંભળો નહિ, વિચારો નહિ અને વર્તન માટે તૈયારી ન કરો તો સાચા માર્ગની પ્રાપ્તિ ક્યાંથી થાય? ન જ થાય. એ જ હેતુથી સાંભળો, વિચારો અને યથાશક્તિ વર્તન માટે ઉત્સુક બનો. અનંતદયાળુ જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે કે મનુષ્યજીવનની સફળતા માટે પ્રથમ શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરો, શ્રદ્ધા કેળવો અને તદ્દનુસાર વર્તવાની તૈયારી કરો. હવે સાંભળવાની દૃષ્ટિએ સાંભળાય તો તો શ્રદ્ધા વધે ય ખરી અને યોગ્ય પ્રવૃત્તિ પણ થાય; પણ જો સાંભળવામાં કોઈ જુદો જ ઇરાદો હોય તો લાલ શી રીતિએ થાય? ન થાય. સમ્યક્દૃષ્ટિ આત્મા કેવો હોય એ સમજો એટલે આપોઆપ સમજાશે કે સાંભળવાનું પણ કયા ઇરાદો હોય?

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા કેવો હોય તે સંબંધે એક મહાપુરુષ ગુજરાતી ભાષામાં જણાવે છે કે—

“સમાક્રિત દષ્ટિ જીવડો, કરે કુટુંબ પ્રાંતપાલ;
અંતરગત ન્યારો રહે, જેમ ધાત્ર ખેલાવત ખાલ.”

ચાલે ત્યાં સુધી તો સમ્યગ્દષ્ટિ સંસારમાં ન જ રહે. ન છૂટકે રહે તો તે પણ ચોકસાઈથી, એટલે કે ન્યારો રહે. જેમ મુસાફર ભયંકર અટવીમાં ક્યારે જાય ? બીજો રસ્તો ન મળે ત્યારે. અટવીમાંથી જીવતા નીકળ્યા તો ભાગ્યવાન એમ સમજનારો, હજારો કષ્ટો વેઠે પણ ત્યાં ન જાય. ન છૂટકે જાય તોયે ખૂબ સાવધાનતાથી, ચોતરફ જોતો જોતો અને ભાગવાનો માર્ગ ખુલ્લો રાખીને જ જાય. તેમ તમે આ સંસારથી બચવાનો માર્ગ ખુલ્લો રાખીને રહ્યા છો કે સંસારમાં લીન જ થઈ ગયા છો ? સમ્યગ્દષ્ટિની માફક સંસારમાં રહેવું પડે છે માટે રહ્યા છો ? જો રહેવું પડે છે તે માટે રહ્યા છો તો અહીં રહીને સંસારને મજબૂત કરવો છે કે ઢીલો ? સંસાર વધારવો છે કે ઘટાડવો છે ? અને વાસનાઓ પણ વધારવાની કે ઘટાડવાની ? આનો રીતસર ઉત્તર અપાવો મુશ્કેલ છે.

સ્વતંત્રતા કે સ્વછંદતા ?

મેં તો ઊલટું સાંભળ્યું છે અને તે એ કે ‘આજના કેટલાક લોકો એમ કહે છે કે સાધુઓ હવે જેમ ત્યાગ માટે વધુ કહે તેમ તેમ અમે વધુ ને વધુ ફર ખસવાના.’ પણ તમે ગમે તેમ કરો તેમાં અમારું શું જવાનું ? અમને શી હાનિ છે ? તમે ધર્મ અમારા માટે કરતા હો તો ન કરજો. તમને એમ લાગે કે આના વિના દુઃખનો અંત નથી, આત્મશ્રેય નથી અને સત્તર વખત ઇચ્છા થાય તો જ કરજો. આગમ સાંભળીને આત્મા કોમળ બને કે કઠોર ? તમે બધા સ્વતંત્ર છો ? સ્વામી છો કે ગુલામ ? શરીર ઉપર, ઇન્દ્રિયો ઉપર, વિચારો ઉપર અને ભાવનાઓ ઉપર તમારી માલિકી નહિ હોય તો તમે સ્વતંત્ર કેવી રીતે ? મંદિરમાં મન ન ચોટે, નયનો ન

કરે અને કોઈ રમણીને જોઈ આંખો ચોંટી જાય, આ સ્વતંત્રતા છે કે ગુલામી છે ? શરીર તમારું કે તમે શરીરના ? ધાંદ્ર્યો તમારી કે તમે ધંદ્ર્યોના ? મન તમારું કે તમે તેના ? મહાનુભાવો ! તમે બધા સ્વતંત્રતાવાદી છો તો જરા તો બોલો ! તમે સ્વતંત્ર અને વળી કેવા ? વીસમી સદીમાં વીજળીવેગે આગળ વધતા, પંબળ મેલની ઝડપે દોડતા; પશુ જે જે ભટકાર્થ ન પડે. હાડકાં ન ભાંગે. છતી આંખે આંધળા ન બનતા. તમે કોની કોની ગુલામી કરી રહ્યા છો ? ન્યાં ન્યાં તમારી સત્તા છે ત્યાં તો ચલાવતાં શીખો ? તમે આત્માની અનંતશક્તિ ઉપર પાણી ફેરવ્યું. સ્વાદ ખાતર, રૂપરંગ ખાતર, સુવાસ ખાતર, પાપનો, પ્રપચનો, અન્યાયનો, કે અનીતિનો ભય ન ધર્યો. મનની ખોજ ખાતર તમે શાહુકારી વેચી, પ્રતિષ્ઠા પર પાણી ફેરવ્યું, નૈત્ય પર ફૂચડો ફેરવ્યો. લૂખા રોટલો પેટ ભરાય કે નહિ ? અનીતિથી ધીમાં ઝબોળેલી રોટલી સારી એમ તમને કંઈ બુદ્ધિના ચોગે લાગ્યા કરે છે ? હિંસા અને મૃષાના સેવનથી મળેલી મોજમજમાં મજા છે, એમ માંના છો ? કેટલાકો કહે છે ‘આ જમાનો અહિંસાનો નથી, સત્યનો નથી, અમે પાપખાપ નહિ ગણીએ. અહીં પાપ, તહીં પાપ, પાપ પાપ કરી નિર્બળ બનાવ્યા.’ વાહ બુદ્ધિમત્તા ! પશુ જ્ઞાની જેને પાપ કહે તે તમને ન જાય અને એથી ગુસ્સો આવે તો આત્માનો ઉદ્ધાર કેમ થાય ? સાચો ઉદય કયી રીતે થાય ? સુખ કયી ઝડીમાંથી મળે ? ભાગ્યવાન્ ! માર્ગ સીધો શોધો, આત્માહતનાં સાધનો ઉચ્ચ કોટિનાં નાહ લ્યો, પાપવાસનાઓ નહિ ઘટાડો, વિષય કષાયો નહિ ઝાછા કરો, હૈયું પરોપકારથી તરબોળ નાહ બનાવો, અને અન્યાય-અનીતિથી પાછા નહિ હઠો તો માથું ફાડીને મરી જવા છતાં સુખ તમારી સામ્યે નહીં જુએ કદાચ કોઈ પૂર્વના પુણ્યોદયે સુખ મળશે તો એ પાપનુબંધીપુણ્યના પ્રતાપે મળેલા સુખથી પરિણામે ભવિષ્યમાં દુઃખની સગડીમાં સળગ્યા કરશે. મરચું-મીઠું ખરીદવાની અને ઝવેરાત ખરીદવાની બુદ્ધિમાં ભેદ ખરો કે ? ધર્મ ખરીદવામાં બુદ્ધિની જરૂર ખરી કે નહિ ? મોતી અને પત્તાની પરીક્ષા

માટે કેટલો અભ્યાસ કર્યો અને ધર્મની પરીક્ષા માટે કેટલો અભ્યાસ કર્યો ? ‘જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, બંધ અને મોક્ષ, આ તત્ત્વોને જાણવા કેટલું કર્યું ? નિશાળે જ્યારે શીખવા જાઓ ત્યારે માસ્તર કહે એકડો આમ ઘૂંટાય ત્યારે તમે ના કહો ? તમારે ફાવે તેમ ઘૂંટો અગર એને બગડો કહો ? નહિ જ. એમ કહો તો થપ્પડ મારે. રોટલા માટેની થોડીઘણી વિદ્યા માટે આટલી બધી નિયમિતતા અને આસંકિતપણું ? ત્યાં તમારી મરજી મુજબ વર્તો તો તમને રજા આપે, ઠંડ કરે, ડીસમીસ કરે અને એવો શેરો મારે કે બીજી નિશાળે ક્યાંય પણ દાખલ પણ ન કરે. અને એ મુજબ વર્તવાથી આજે બન્યા કેવા ? માસ્તરને પણ ભણુવો તેવા. અહીં આગમની વાતોમાં આંખ કાઢી પૂછે, ‘બસ, આનો ઉત્તર આપો.’ ગુરુ કહે કે ‘ભાગ્યશાળી ! ધીમા પડો, જરા ઠંડા પડો. લો, આ વાંચી જાવ.’ પણ તોયે કહે કે ‘ના એ બધું કાંઈ નહિ. અમે મહાવિચક્ષણ છીએ.’ વકીલાત આદિના અભ્યાસને બળે કરેલા તર્ક ક્યાં સુધી ? વસ્તુને સાચા સ્વરૂપે સમજવાની વૃત્તિ વિના કરેલા તરંગી તર્કો તે કુતર્કો છે. સ્વતંત્રવાદના જમાનામાં વિહરતા બુદ્ધિના નિધાનો કેમ વિચારતા નથી કે અમે ક્યાં સ્વતંત્ર છીએ ? ઘરમાં, કુટુંબમાં, બજારમાં, રાજ્યમાં, શેઠને ત્યાં — કોઈ પણ સ્થળે તમે સ્વતંત્ર છો ? નહિ જ. તમને ઇચ્છા શેની થાય છે ? સલામ લેવાની કે ભરવાની ? બેસવાની કે ત્યાં બેસનાર પાસે બેસા રહેવાની ? છતાં કરવું શું પડે છે ? તમારી આ સ્વતંત્રતા ચાલે ક્યાં ? માત્ર આગમ પાસે. આગમ એ હમ્બક ? ‘અમે એને નહીં માનવાના — મરજીમાં આવે એટલું માનીએ, બાકીનું ફેંકી દઈએ,’ આવું બધું અહીં જ બોલવાના એમ ને ? તમારે મન દેવ, ગુરુ અને ધર્મ એ બધા બિચારા, એમને ? રંગ છે બહાદુરો તમને ! તમે બધા દેવ, ગુરુ, ધર્મને માટે મરજી આવે તેમ — ફાવે તેમ બોલો, લખો, વર્તો, તેની ચિંતા જ નહિ, એમ ? આહા ! આ કેટલી તમારી લયંકર દશા છે ! તમે દેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્રનું જેટલું

અપમાન કરો છો તેટલું અપમાન કોઈ સત્તાધીશનું કરો તો તમને ભારે પડી જાય. શાસ્ત્રને ખોટું કહો છો, પણ જરા કોઈ વેપારીના ચોપડાને ખોટો કહી જુઓ - ખબર પડે, જે તારક છે એવા દેવ, ગુરુને શાસ્ત્ર સામે ચોડાં કાઢવાં, જરાયે વાણી પર અંકુશ નહિ રાખવો, શાસ્ત્ર કહે છે કે - આત્મ માનવજીવન એ માનવરૂપે પશુજીવનથી પણ વધુ ભયંકર છે. જ્યાં સુધી વિષયવિલાસની લાલસાઓ તોડશે નહિ, આત્મામાં ભરાઈ રહેલી ખોટી માન્યતાઓનો નાશ કરશે નહિ, અર્થકામમાં જ રાચી-માચી રહેશે. ને તે માટે અન્યાય, અનીતિ, પ્રપંચ, પાપ, હિંસા, આ બધું કરતાં કંપશે નહિ, ત્યાં સુધી શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધર્મને માટે તમે નાલાયક છો. દુઃખ લાગે તો ભલે લાગે. આ બધું તમારામાં ન હોય તો હું રાજ થાઉં, પણ હું જોઈ રહ્યો છું કે તમને પાપનો ભય નથી. તમારાથી પાપનો ત્યાગ ન બને તો તમે પાપના તજનારને માત્ર હાથ જોડો પણ પાપને સારું ન માનો.

સાધર્મીભક્ત શીખો :

સભામાંથી ‘આજના સાધુઓને શ્રાવકોની ચિંતા નથી.’

આમ કહેવું ખરે જ અજ્ઞાનતા છે. શ્રાવકોના શ્રાવકપણાની ચિંતા સાધુઓને ન હોય એ વાત જ અશક્ય છે. શ્રાવકો એટલે શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા કરનારા, વ્રતધારી, દાન, શીલ, તપ અને ભાવના આરાધનારા, યાવત્ પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞામાં વર્તનારા હોય. તે વધે એમાં અમે નારાજ ? ધર્મને જ સર્વસ્વ સમજનારા શ્રાવકો બધા ખલાસ થઈ જાય ને નવા ન થાય તો ઠીક, એ અમારી ઇચ્છા ? મુંબઈમાં કે અન્યત્ર એક ધર્મને જ ઉપાદેય માનનારા શ્રાવક વધે તો અમને વાંધો ? અમે એવા શ્રાવકોને ઘટાડનારા અને તમે બધા ખાઈને પેટ ઉપર હાથ ફેરવનારા તે એવા શ્રાવકોને વધારનારા એમ ? ખાવા-પીવામાંથી, રંગરાગમાંથી અને અનીતિ આદિમાંથી ઊંચા આવો નહિ, એવા તમો, શ્રાવકોને વધારનારા ? સાચે જ પ્રભુમાર્ગના ઉપાસક એવા સુશ્રાવકોને તમે વધારવા જો ઇચ્છતા હો તો હું તમને પૂછું છું કે તમે પોતાની પાસે જ એસાડી દરરોજ એક સાધર્મીને

પણ પૂરી ભક્તિથી જમાડવાનું કદી લક્ષમાં લીધું છે? નહિ જ, કારણ કે આવું તમારા લક્ષ્યમાં આવતું જ નથી. તમે તમારા મોજશોખ તરફ નજર કરો. ખૂટ, મોજ, મોંમાં પાનના ફૂંચા, સિગારેટના ધુમાડા, નાટક, સિનેમા, આ બધામાંથી ઉંચા આવો ત્યારે સાધર્મી યાદ આવેને? પૂર્વના શ્રીમંતો ત્યારે શ્રી જિનેશ્વરદેવના દર્શન માટે મંદિરે જવા નીકળતા, તે સમયે સંખ્યાબંધ યાચકો પ્રેમભર્યા હૃદયથી બિરદાવલી બોલતા બોલતા તે પુણ્યાત્માઓની રાહ જોતા અને તે પુણ્યાત્માઓથી તે સંતોષાતા. આ કારવાઈથી ધર્મની ખૂબ અનુમોદના થતી. મંદિરથી પાછા આવે ત્યારે પણ ધર્મની પ્રશંસા જ થાય. આજ તો શ્રીમંતોની મોટરની આગળ ભોં-ભોં અને પાછળની ગંધ તો એવી નીકળે કે જો તે વારંવાર ફેફસામાં જાય તો તેનાથી ધીમે ધીમે ક્ષય થાય. એ મોટરની ઝડપ એટલી બધી કે અકસ્માતોની, કોઈના પીલાવાની-કચરાવાની પરવા નહિ. ધનાદના મદની પાછળ હૈયા વગરના બનેલાઓને ભાન નથી કે આયુષ્ય ક્ષણભંગુર છે. પાપ-ધ્વનિથી જ ભરેલા કાનને અંત વખતે નવકાર પણ અસર નહિ કરે માટે જીવનની છેલ્લી ઘડી આવે તે પહેલાં સમજો. અર્થકામમાં જોડનારા તમારા ઉપકારી નથી. બીમારને કુપથ ભાવે છે, તેમ સંસારના રોગથી પીડાતા આત્માઓને અર્થકામ મજાના લાગે છે. હું કહું છું કે ભલે મારી વાત તમને કડવી લાગે, પણ જો હું સાચો ચિકિત્સક હોઉં ને તમારી નાડી મારા હાથમાં આવી હોય, તો તમારા રોગ દૂર કરવાને મારે તમને કડવામાં કડવા ઉકાળા, તમને ન ગમે તો પણ, પાવા જોઈએ. પછી એ પીતાં ભલે તમારા માથાના વાળ પણ ઉખડી જાય તેની પરવા નહિ. હું એ ઉખેડવા માગું છું. જેમ મા પોતાના પુત્રને પરાણે, મોહું ખોલી, વેલણ ઘાલી, છાતી ઉપર પગ મૂકી ઔષધ પાય, તેમ હું પણ, તમને કડવા ઉકાળા પાઘિશ. અર્થકામને કહેનારા મીઠા લાગશે, પણ એમાં લપટાયેલાનું ભવિષ્ય એકાંતે દુઃખમય છે. મારી ઇચ્છા તમારું ભવિષ્ય સુધારવાની છે. પથ પાળવાનું કહેનાર ગૈય ગુનેગાર નથી જ. આ જિંદગીમાં ધર્મને

એવી રીતે આરાધો, ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાનુસાર એવી રીતિએ વર્તો કે ભવિષ્યમાં તમારો આત્મા અનંત સુખને પામે. આ સમયે જ્ઞાનીઓએ કહેલા ધર્મના રહસ્યને સમજી રોજ એક સાધર્મીને જમાડ્યા સિવાય જમું નહિ, એવી પ્રતિજ્ઞા તમે બધા કરો તો એક પણ સાધર્મી દુઃખી રહે ખરો ?

સભામાંથી પ્રશ્ન : એવો વિચાર શાના યોગે આવે ?

જવાબ : એ વિચાર પુણ્યાનુબન્ધી પુણ્યોદયે પણ આવે, ગુરુના સંસર્ગથી - ઉપદેશથી પણ આવે અને લઘુકર્મીપણાથી પણ આવે - એમ અનેક રીતિએ આવે; પણ લાવવાની ઇચ્છા જોઈએ. શ્રી નયસાર લઘુકર્મી હતા, માટે તેઓને ભયંકર અટવીમાં ભૂખની અવસ્થામાં પણ અતિથિને ઈર્ષ્યે જમવાનો સદ્વિચાર આવ્યો. યોગ્ય આત્માઓને શાસ્ત્રાનુસારી સદ્ગુરુઓના ઉપદેશથી પણ એ લાવના આવે, પણ એ લાવનાના અમલ માટે કૃપણતાને છોડવી પડશે. હીરો, પન્નો, થેલી, ઘર, બજાર, પરિવાર, આ બધાની લીનતામાં તમને સાધર્મી સાંભરે ક્યાંથી ? યાદ રાખો, સાધર્મી ક્યાપાત્ર નથી પણ પૂજ્ય છે. એને ગરીબડો ન માનો, એનું અપમાન ન કરો, એને હાથ જોડો, એનાં ચરણા ઘોઈ પાછી પીઓ. એને દીનહીન માની એની આશાતના કરશો નહિ. એને ભેટો, છાતી સાથે લગાવો અને કહો કે, ભાઈ! તારા મુખે અમે મુખી અને તારા દુઃખે અમે દુઃખી, અનેક પ્રકારના મોજશોખમાં થતા લક્ષ્મીવ્યયને સંકોચી સાધર્મીની ભક્તિ કરો, પણ ઉપેક્ષા ન કરો. સાધર્મીની ઉપેક્ષા એ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની ઉપેક્ષા છે. સાધર્મીનો તિરસ્કાર એ એક રીતે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનો તિરસ્કાર છે, અને સાધર્મીની સેવાનો ત્યાગ એ એક રીતે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની સેવાનો ત્યાગ છે. તમારા સાધર્મીબન્ધુને તમે હેયાનો હાર બતાવો. તમારો તારક બતાવો. સાધર્મીને તમારે કહેવાનું કે તું અને હું સાચા ભાઈ! તારા ને મારા પિતા એક ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ ! આપણા બન્નેનું સાધ્ય એક મુક્તિ અને તેની સાધના

જી. સા. ૪

માટે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે પ્રકાશેલા મોક્ષમાર્ગને આપણે ખનનેએ સાથે રહી ઉપાસવાનો અને પ્રચારવાનો. શ્રી જિનપૂજા, સામાયિકાદિ અતુલ્યોત્તમ આપણે અહર્નિશ સાથે કરવાનાં. આ વગર બીજું કશું જ કહેશો નહિ. બીજો બદલો કે સેવા માગશો નહિ.

તારક ક્ષેત્રો :

સાતે ક્ષેત્ર તારક છે : ૧. શ્રી જિનમૂર્તિ, ૨. શ્રી જિનમંદિર, ૩. શ્રી જિનાગમ, આ ત્રણેને માને, સંવે, પૂજે, આરાધે તે ૪. સાધુ, ૫. સાધ્વી, ૬. શ્રાવક અને ૭. શ્રાવિકા.

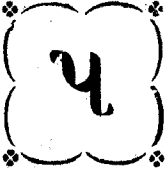
પ્રથમના ત્રણેને ન માને, ન સંવે, ન પૂજે, ન આરાધે, તે ન સાધુ, ન સાધ્વી, ન શ્રાવક, ન શ્રાવિકા. શ્રી જિનવિજયજી મહારાજ કહે છે કે અત્યારે જિન નથી, કેવળી નથી, અને એ જ કારણે પંચમકાળ એ ફણીધર સમાન છે, પણ એ પંચમકાળરૂપ ફણીધરનું ઝેર નિવારવા માટે મણિસમાન, ફક્ત શ્રી જિનાગમ અને શ્રી જિનબિંબ છે. શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમની મહત્તાને સમજનાર સાધુ, સાધ્વી અને શ્રાવક-શ્રાવિકાના સમુદાયે પોતાના સાધુ-સાધ્વી તરીકેના જીવનને અને શ્રાવક-શ્રાવિકા તરીકેના જીવનને અખંડિતપણે જીવવા માટે એ ત્રણે સર્વોત્તમ પુણ્યક્ષેત્રોને કયી રીતિએ સેવ્યાં છે એ જાણો છો ? એ આરાધ્ય ન હોત તો તમે અને અમે આ રીતના ચાંચી હોત ? એ ત્રણના આધારે જ બાકીના ચાર છે. તમારો સાચો સાધર્મી શ્રાવક પણ તે જ છે કે જે ઉપરનાં ત્રણે પુણ્યક્ષેત્રોની પ્રભુ-આજ્ઞા મુજબ સેવા કરતો હોય; સેવા ન બની શકતી હોય તો પણ તે સેવાની ભાવનાને તો અખંડિતપણે સેવતો જ હોય. એજ કારણે એ પણ તમારું તારક ક્ષેત્ર છે. એથી જ તમારે કોઈ પણ જાતના બદલાની આજ્ઞા વિના, સાધર્મીને પોતાનો પૂજ્ય માની, તેની પ્રેમપૂર્વક ભક્તિ કરવાની છે.

કહેવાતા અધર્મીની સામે મજબૂત બનો :

તમારો કોઈ સાચો સાથી, સાચો મિત્ર અગર સાચો સ્નેહી હોય તો તે સાધર્મી છે. આજે તો તમારો જીવનજન દોસ્ત કે મિત્ર એ કોણ ? નાટક સિનેમા સાથે જુએ તે, ચાહ સાથે પીએ તે અને

સિગારેટના ધુમાડા સાથે કાઢે તે. જ્યાં લક્ષ્યાલક્ષ્યનો વિવેક નથી અને જ્યાં કશો જ નિયમ નથી એવી હોટલમાં તમને ખાણું પીણું ગમે છે કેમ ? ચાર મિત્રો હોટલમાં ચાહપાણી પીતા હોય ને પાંચમો આવી એમ કહે કે, અહીં શું ખેડા છે, ચાલો જરા ઉપાશ્રયે. ત્યારે પેલા ચાર કહેશે કે, ત્યાં કંઈ નથી. એ વખતે પેલો પાંચમો જે મજબૂત હોય તો કહે કે, આપણા કુળને, જાતિને, ધર્મના નિયમોને અથોચ્ય એવા ચાહપાણી આદિ આ સ્થલે, આ સમયે, રાત્રે, લેતાં તમને શરમ નથી આવતી ? તમારે કાવે તેમ કરો, હું તો નહિ લઉં; તો જરૂર પેલા ચારના હૃદયમાં પણ ભાંજગડ ચાલશે. પણ આ તો પાંચમોયે પોલો. પેલા ચારને સમજાવી ન શકે, ઉપાશ્રયે લાવી ન શકે, પણ પોતે પોતાનું ટકાવે તો ચે ઠીક. પણ એ તો વિચારે કે, હું ના કહીશ તો મને ભગતડો કહેશે, હું અતડો પડીશ, એટલે એ પણ એમાં ભળે. બાકી ખાતરીથી કહું છું કે એ પોલો ન હોય તો જરૂર પેલા ચારને એની પાછળ ઘસડાવું પડે અને કદાચ ઘસડાય નહિ તો પણ જે એક અસર થવી શક્ય છે તે તો થાય જ. એવી જ રીતે બજારમાં થોડા ધર્મીઓ મજબૂત હોય તો પણ અનેકને આકર્ષી શકે. પચીસ માણસના ઘરમાં એક ધર્મી હોય તો બધાને ઠેકાણે લાગી શકે. અધર્મીના ઘોંઘાટથી ધર્મીએ કદી પણ ગભરાવું નહિ. અધર્મીની સામે મજબૂત અને વિરોધી સામે સ્થિર બનશો તો જરૂર તમે શોભશો. પથરાના ઢગલામાં એક પણ હીરો ઝળકે એ શ્રીમંતની તથા કુળાલની તમામની આંખો ત્યાં ખેંચાય છે. જેમ પથરા ભેગો રહેલો હીરો પણ પોતાની જાતને પ્રકાશિત રાખી શકે છે, તેમ અધર્મી સાથે રહેવાનો પ્રસંગ આવે અને પોતાની જાતને જેવી ન તેવી રાખી શકે તો તમે સાચા જીન. તેવામાં ભળી જાઓ એટલું જ નહિ પણ પોતાની જાતને, સાથે સાથે પોતાના ગુરુઓને અને આગમોને નિંદવાના કામમાં સહાયક બની જાઓ તો બાહોશ નહિ પણ બેહોશ, ડાહ્યા નહિ પણ દીવાના જ ગણાઓ, એ તદ્દન શંકા વિનાની વાત છે. આ વાત ધ્યાનમાં લઈ શાણા બનો અને જીવતને સફળ કરવા માટે સજ્જ થાઓ એ જ એક અભિલાષા.

ધર્મના ઉપાસક બનો

પોતાનું શું અને પારકું શું તેના વિવેક કરો :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિ દ્વરમાવે છે કે મનુષ્યલવની પ્રાપ્તિ સફળ કરવી હોય તો શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરી, તેના ઉપર શ્રદ્ધાળુ બની, એ શ્રદ્ધાને અનુસરતું વર્તન કરવા માટે જોટલું વીર્ય પોતાનામાં હોય તેટલું ઉપયોગમાં લેવું એ જરૂરી છે. એ ત્રણ વસ્તુઓનું સેવન નહિ થાય તો મળેલી ઉત્તમમાં ઉત્તમ સામગ્રીઓ નિષ્ફળ થશે, અને પરિણામે પસ્તાવું પડશે. માટે પસ્તાવાનો સમય ન આવે એની સાવચેતી અત્યારથી લેવામાં આવે એ જરૂરી છે. જીવનના અંતિમ સમયે બધા વિચારો સફળ નહિ થઈ શકે. પણ આ બધું ક્યારે રુચે ? મનુષ્યલવની કિંમત સમજાય ત્યારે ! જ્ઞાની પુરુષો જેની પ્રસંશા કરે તેમાં કાંઈ ગુણ કારણ હોય જ. મનુષ્યજીવન પામ્યા વિના હજી સુધી કોઈ પણ આત્મા મુક્તિના અનંત સુખનો ભાગીદાર થયો નથી, થતો નથી અને થવાનો પણ નથી. જે મનુષ્યપણુથી મુક્તિનું અનંત સુખ મેળવી શકાય તે મનુષ્યપણું પામીને મેળવવા જેવું ન મેળવીએ અને ઉદ્ધટે રસ્તે પ્રયાણ કરીએ તો ? પામ્યા પછી કરવાનું ન કરીએ તો ? તમને એમ લાગે છે કે શાસ્ત્ર કહે છે તે કર્યા વિના માનવજીવન સફળ થાય ? તમે જે કરી રહ્યા છો તેનાથી સફળ થશે એમ પણ માનો છો ? જ્યારે તમને આ બધી વાતોનો બરાબર નિરધાર થઈ જશે, ત્યાર પછી આ બધી વસ્તુઓ તમને રુચશે. પછી બહુ કહેવાની જરૂર નહિ રહે. કહેવત છે કે ‘શાણુને શિખામણુ સાનમાં’ સાનમાં ઇશારામાં કોણુ સમજે ? શાણુ. માટે પહેલાં શાણુ બનો, વિચારક બનો અને

વસ્તુના પરીક્ષક બનેા. પછી આ બધી મહેનત લેખે લાગશે. શાસ્ત્રેા મનુષ્યજીવનની સફળતા બીજામાં બતાવે અને તમે બીજામાં માનેા ત્યાં શું થાય ? ‘સંસારની સઘળી વસ્તુઓ મળવા છતાં માનવજીવનની સફળતા નથી,’ એમ તમારૂં હૃદય સાક્ષી પૂરે છે ? ન પૂરતું હોય તો સમજો કે ‘ધર્મ’ અને ‘દુનિયા’ એ બે પ્રતિપક્ષી વસ્તુઓ છે. એ બેનો મેળ નથી કારણ કે એક આત્માને લાભદાયી છે અને બીજી નથી. જ્યાં સુધી આત્મા આત્મસ્વરૂપને અને બાહ્યને ન પિછાને ત્યાં સુધી પોતાની વસ્તુનું રક્ષણ કરી શકશે નહિ. એ નથી પિછાનતા માટે જ હજી સુધી તમે અને અમે એક ધ્યેયવાળા બની શકતા નથી. જેને અમે પોતાનું માનીએ છીએ તેને તમારે પણ પોતાનું માનવું જોઈએ. જેને અમે પારકું માનીએ છીએ તેને તમારે પણ પારકું માનવું જોઈએ. આ રીતે સ્વ અને પરનો વિભાગ ક્યાં વિના, પોતાની વસ્તુ પોતાની તરીકે ઓળખ્યા વિના, જે વસ્તુ જ્ઞાનીઓ કહે છે, તેના તરફ આત્મા નિશ્ચલ દૃષ્ટિવાળો બનવાનો જ નથી.

આચાર્યાદિતું કર્તવ્ય શું ?

સભામાંથી એક ભાઈએ પૂછ્યું કે ‘આચાર્યો સમાજવ્યવસ્થા અને વર્ણવ્યવસ્થા સુધારવા પ્રયત્નો કેમ કરતા નથી ?’

સવાલ : સમાજવ્યવસ્થા એટલે શું ?

સભામાંથી જવાબ : ‘દુનિયાનો વ્યવહાર, ખાવાપીવાનો, ઘર બાંધવાનો, સંસાર ચલાવવાનો વિગેરે.’

સવાલ : હું એમ પૂછું છું કે ‘આચાર્યો એની ચિંતા ન રાખે તો એ વ્યવહાર ચાલે કે તૂટી જાય ?’

જવાબ : ‘આચાર્યો દુનિયાના વ્યવહારની ચિંતા ન રાખે તો તે ચાલે તો ખરે પણ નબળી રીતે ચાલે.’

સવાલ : ‘તેનું કારણ ?’

જવાબ : ‘લોકોને દાનાદિકે વ્યવહારની સમજણ નથી માટે.’

સવાલ : ‘દાનને દુનિયાનો વ્યવહાર કહેવો કે ધર્મનો ?’

જવાબ : ‘ધર્મનો.’

બસ તમારા જ ઉત્તરોથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે ‘દુનિયાનો વ્યવહાર તો લોકો પોતાની મેળે જ ચલાવે છે અને દાન વગેરે માટે ઉપદેશની જરૂર છે. સમાજવ્યવસ્થા કરવી એટલે દાનાદિ કરાવવાં તે, નહિ કે વ્યાપારાદિમાં સમાજને યોજવો તે. પૈસા કમાવા, ઘર બાંધાવવાં વગેરે ચાલે જ જાય છે, પણ તેમાં અનીતિ વગેરેનું જે સેવન થાય છે તેમાંથી બચી જાય તો સારું’ એ ઇચ્છાથી સમાજવ્યવસ્થામાં મહાપુરુષોનો હાથ હોય તો એટલો જ કે દુનિયાના વ્યવહારમાં લોકોને અનીતિ, લોભ વગેરેમાંથી પાછા હટાવવા અને એ ઇચ્છા પણ તો જ સફળ થાય કે લક્ષ્મી આદિની અસારતા, તેની અનિત્યતા આદિને સમજાવવામાં આવે. એ જ કારણે પ્રાયઃ હરેક ઉપદેશની શરૂઆતમાં જ્ઞાની પુરુષોએ સંસારની અસારતા જોરશોરથી સમજાવી છે અને જે સમ્યક્દષ્ટિ હોય તે સંસારમાં ન રમે એમ ખુલ્લી રીતે ફરમાવ્યું છે. આ દુનિયા અનાદિકાળથી અર્થકામમાં રાચેલી છે. તે મેળવવા એટલો બધો પ્રયત્ન કરે છે કે આત્માનું ભાન ભૂલી ન કરવાનું કરે છે. આ મહાપુરુષોએ વિચાર્યું કે બને તેમ હોય તો, યોગ્ય હોય તેને તેમાંથી ખસેડવા, કારણ કે એમાં જ તેઓનું શ્રેય છે; પણ જે લોકો ન ખસી શકે તેવા હોય તે પણ અનીતિ આદિથી બચી જાય તો પણ સારું, કે જેથી કોઈ પણ વખતે પ્રભુમાર્ગની પ્રાપ્તિ કરી શકે. એ જ એક એ ઉપકારી મહાપુરુષોની અભિલાષા. કહો હવે વર્ણશ્રમવ્યવસ્થા એટલે શું ?

આ ભાઈ એમ કહે છે કે ‘પહેલાં બધા જંગલી હતા, વાઘ વરૂ આદિનો ભય હતો. તેથી કેટલાકે ઘર બાંધવાનું, રાંધવાનું, વગેરે જુદું જુદું કામ કર્યું, માટે તે અમારે ટકાવી રાખવું.’

હું પૂછું છું કે ‘આવી વાત તમે ક્યાંથી ઉપાડી લાવ્યા ? ખેર, હવે તો વાઘ આદિનો ભય નથીને ?’

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એવો જ આશય પ્રગટ કરે છે કે હવે એ ભય નથી રહ્યો છતાં પણ એ બધું તમારે ટકાવી રાખવું જોઈએ. આથી આ વાતમાં કંઈ સાર જણાતો નથી. વળી પાછો સભામાંથી

એવી તતનો અવાજ થયો કે ‘વાઘ ગયા, વરૂ ગયા, પણ હવે મશીન-ગનો આવી છે.’

આમાં રાજદ્રારી પ્રશ્નની છાયા છે. આ વાતને એક બાજુ ઉપર રાખી એક દૂંકી વાત સમજી લેવી જોઈએ. દુનિયાના વ્યવહારના હેતુ અને નિદાન બરાબર શોધો. મશીનગન કેમ આવી ? જ્ઞાનીઓએ જે એક નિદાન શોધ્યું છે, તે માન્ય કરીએ તો બધું પતી જાય. ચિકિત્સક કેવલ બહારના વ્યાધિ ઉપર ધ્યાન નહિ આપતાં નિદાન તપાસે. કોટવાલ, જેલ, ફાંસીનાં લાકડાં, આ બધી ચીજો રાજ્યને ઊભી કરવી પડતી હોય તેનું નિદાન શું ? ઘરમાં તાળાંકુંચી, કંપાઉન્ડ, લૈયા રાખવા પડે છે એ બધાનું કારણ શું ? જ્ઞાનીઓએ એ બરાબર તપાસ્યું અને જે માર્ગ બતાવ્યો તે દુનિયા અંગીકાર કરે તો મશીન-ગનોની, પાંજરાઓની, પકડનારની અને રક્ષણ કરનારની જરૂર કદી નહિ પડે. મનુષ્યો જો મનુષ્ય બની જાય, મનુષ્યપણાને ભૂલી ન જાય, શું કરવું થાય છે તેનો નિર્ણય કરી ચર્ચા માંડે તો બધી ખરાબીઓ નાબૂદ થઈ જાય. અર્થક્રમની લાલસાને છોડો. ન છૂટે તો તે ખોટી છે, તે શાંતિ આપનારી નથી, ચાલતું નથી તેથી જ તેનો સ્વીકાર કરવો પડે છે, અને એ મારી પામરતા છે, માટે કદાચ તે મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરવો પડે તો કરું, પણ તે પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ તે વસ્તુની પ્રાપ્તિ ન થાય તો હું ભૂખ્યા પેટે પડ્યો રહું, સાધનહીન દશા ભોગવું, પણ અનીતિ આદિનો ઉપાસક તો ન જ બનું.’ આ નિર્ણય જો મનુષ્યમાત્ર કરે તો ઊભી કરવામાં આવેલી બધીએ જેલો બંધ થઈ જાય અને ગોઠવવામાં આવતી મશીનગનો સ્વયમેવ ઊઠી જાય. આવી ઉત્તમ વ્યવસ્થા મહાપુરુષોએ ઉપદેશી છે. તેઓ ન તો પડ્યા રાજદ્રારીમાં કે ન તો પડ્યા દુનિયાદારીમાં. જે જાતિની વ્યવસ્થા તેઓએ ઉપદેશી છે તે સિવાય બીજીની જરૂર છે ? નહિ જ, કારણ કે બધી જ ઉત્તમ વ્યવસ્થાનો સમાવેશ એમાં થઈ જાય છે અને એ વ્યવસ્થાનો અમલ કરવાથી બધી જ ઉપાધિઓનાં મૂળિયાં જેમાં સમાઈ જાય છે તેનો નાશ થઈ જાય છે. ઉપકારીઓએ દર્શાવેલી

વ્યવસ્થાનો જીવનમાં અમલ કરવાથી વ્યવહારમાં પણ કેવું સુંદર પરિણામ આવે છે એ જોવા માટે એક દષ્ટાંત જોઈએ.

શ્રી શાલિભદ્રજી અને રત્નકંબળ !

શ્રી શ્રેણિક મહારાજ મગધ દેશના રાજા હતા. તેમની રાજધાની-રૂપ રાજગૃહીમાં શ્રી શાલિભદ્ર મોટા શ્રીમાન્ તરીકે વસતા હતા. એમની શ્રીમંતાઈ આગળ રાજાની ઋદ્ધિ પણ સામાન્ય લાસતી. કારણ, શ્રી શાલિભદ્રને પિતાદેવ તુષ્ટમાન હતા. રોજ ૯૯ પેટી ઉતરતી હતી. ભોજન, વસ્ત્રો અને અલંકારો દેવતાઈ આવતા હતા. મગધ દેશની અને તેમાં આવેલી રાજગૃહીની મહત્તા સાંભળી નેપાળ દેશના વેપારીઓ સવા લાખ સવા લાખ સોનૈયાની કિંમતની ૧૬ રત્નકંબળ લઈને રાજસભામાં વેચવા ગયા. ગમે તેવી ઠંડીમાં પણ રત્નકંબળ ઢાંકવામાં આવે તો પથ્થર જેવાં ઠરેલાં ઘી પણ પીગળી જાય, ગ્રીષ્મઋતુમાં તપેલાં ઘી ઉપર ઢાંકવામાં આવે તો ઠરીને પથ્થર જેવું થઈ જાય અને ચોમાસામાં ન શરદી કરે કે ન ગરમી કરે; આવી ગુણવાળી રત્નકંબળ મેલી થાય ત્યારે અગ્નિમાં નાખે તો શુદ્ધ થઈને બહાર આવે. આવી હતી તે રત્નકંબળ. રાજાએ કહ્યું, આવી રીતે ભોગમાં સવા લાખ સોનૈયા ખરીદીએ તેના કરતાં પ્રજાના રક્ષણમાં ખરીદીએ તો શું ખોટું? વેપારીઓ સાંભળીને ખિન્ન થઈ ગયા અને બોલ્યા કે ‘જે માલ મગધ દેશના માલિક ન ખરીદે તે ખીજું કોણ ખરીદ કરે? નાહકના મહેનત કરીને અહીં સુધી આવ્યા.’ શ્રી શાલિભદ્રની માતાએ આ વેપારીઓને ઉદાસપણે પોતાના ઘર આગળથી જતા જોયા. દાસીને બોલાવવા મોકલી. દાસીએ, ‘મારી શેઠાણી બોલાવે છે માટે તમે આવો,’ એમ કહ્યું, એના ઉત્તરમાં વેપારીઓએ કહ્યું કે ‘જે માલની ખરીદ રાજાએ ન કરી તે માલ તારી શેઠાણી કેવી રીતે ખરીદશે?’ આની સાથે દાસીએ કહ્યું કે ‘મારાં શેઠાણી દર્શન કરવા જેવાં છે.’ વેપારીઓ આવ્યા. શેઠાણીને જોઈ ખુશી થયાં. ‘શું લાવ્યા છો?’ ‘રત્નકંબળ.’ ‘કેટલી

છે ? ’ ‘૧૬.’ બસ ! ૧૬ જ છે ? મારે તો ૩૨ જોઈતી હતી. કારણ કે મારા શાલિભદ્રની સ્ત્રીઓ ૩૨ છે.’ કિંમતીમાં કિંમતી રત્નકંબળ માટે બત્રીસને યાદ કરનાર શાલિભદ્રની માતા પોતાને કેમ ભૂલી જાય છે ? એમાં જ શ્રી જૈનશાસનને પામેલી માતાની મહત્તા છે. એ બત્રીશ, એ માતાને કેવી રીતે પૂજતી હશે ? સામાની પાસે જો તમારે ગુણ જોઈતો હોય તો પ્રથમ તમે ગુણવાન બનેા. જૈન કુટુંબો ગૃહસ્થાવાસમાં પણ આ દશામાં હતાં, કારણ કે તેમને ત્યાં ત્યાગની છે.જો ઉછળતી હતી. હૃદયમાં તેવી ભોગની પિપાસા ન હતી એટલે વધુઓ પ્રત્યે પણ દીકરીઓ જેટલો સદ્ભાવ રહેતો. આજે વહુ માટે ઘી, દૂધ તાળામાં હોય છે. વહુઓ પણ કહે છે કે ‘સાસુજી ? યાદ રાખજો, હાથમાં આવે એટલી વાર છે, નહિ ખવાય તો ઢોળી નાંખીશું.’ આજની સાસુ-વહુ એટલે કોઈ જૂદી જ વસ્તુ. આ તમારો આજનો સંસાર. તમે જે સંસારનાં સુખોનું વર્ણન કરો છો તે આ જ કે ખીજાં ? તમે બહાદુર છો કે બંગલામાં રહી શકો છો. તમે એવું પુણ્ય કરીને આવ્યા છો કે સંસારમાં સડયા સિવાય છૂટકો નથી. તમારો ગુસ્સો, સંસારનો ત્યાગ કરવાનું કહે તેના ઉપર. તમારી શાંતિ મનની માનેલી અને મૂર્ખાઓએ કબૂલ રાખેલી. ખરે જ ! દુઃખની વાત છે. શ્રી શાલિભદ્રજીની માતાનું હૃદય કેટલું ઉદાર હશે ? જૈન કુટુંબમાં રહેલાં માબાપ કેવાં હોય ? આજે એ યુમરાણુ થઈ રહી છે કે ‘દીકરાઓએ મા-બાપની આજ્ઞા માનવી જોઈએ,’ એમ શાસ્ત્રે કહ્યું છે, પણ હું પૂછું છું કે ‘માબાપ કેવાં હોવાં જોઈએ’ એ શાસ્ત્રમાં જોયું છે ? કહો ભાગ્યશાળી ! આજ્ઞા શા માટે માનવી ? શ્રી જિનેશ્વરદેવે આજ્ઞા માનવાનું (લઘુએ વડીલની આજ્ઞામાં રહેવું) એ ફરમાન કયું ? એનો હેતુ શા એ વિચાર્યું ? છે ? જેમ તમે કહો છો કે બાળકોએ મા બાપની, નાનાઓએ મોટાની આજ્ઞા માનવી, તેમ શાસ્ત્રો પણ કહે છે, કારણ કે બાળકમાં પોતાનું હિતાહિત જોવાની તાકાત નથી માટે હિતાહિત જોવાની તાકાતવાળા વડીલની આજ્ઞા માનવી જોઈએ; પણ ઉપકારના બદલાની ખાતર ગમે તેવી અયોગ્ય આજ્ઞા પણ માનવી, એવું જો

કબૂલ રાખીએ તો તો જીલમ જ થઈ જાય. કોઈ ઉપકારી બાપ પોતાના પુત્રને આજ્ઞા કરે કે ‘તું ચોરી કર’ તો ‘પુત્રે ચોરી કરવી?’ આજ્ઞા સારી છે કે ખોટી એ જોવી કે નહિ?

સલામાંથી અવાજ થયો કે જરૂર જોવી. અયોગ્ય આજ્ઞા તો મનાય જ કેમ?

હવે કહો કે મા-બાપ તે કે જે દીકરાને ખોટી આજ્ઞા કરે જ નહિ. ચાલો આગળ. શ્રી શાલિભદ્રજીની માતા કહે છે કે ‘સોળના ઉર ટુકડા કરો ને પછી મને આપો,’ પેલા વેપારી વિચાર કરે છે કે ટુકડા તો કરીએ પણ ૧૬ની કિંમત ક્યાં? જરા શંકિત થયા. શેઠાણી સમજી ગયાં, નોકરને ઝટ હુકમ કર્યો. થેલીઓ આગળ ધરી. ટુકડા થઈ ગયા. માતાએ પોતાની બત્રીસે પુત્રવધૂઓને એક એક ટુકડો અર્પણ કર્યો અને તોણીઓએ સ્નાન કરી કરી તે ટુકડા દ્વારા શરીરને સાફ કરી તે ટુકડા બાળમાં ફેંકી દીધા. આ તરફ રાણીને ખબર મળ્યા કે મહારાજાએ એક પણ રત્નકંબળ ખરીદ કરી નહિ. રાણીએ આગ્રહ કર્યો કે એક રત્નકંબળ તો રાખ્યના ભંડારમાં હોવી જોઈએ. રાજાએ વેપારી પાસે માણસને મૂલ્ય આપી મોકલ્યો. વેપારીઓએ બહુમાનપૂર્વક બધી હકીકત કહી. રાજા વિસ્મય પામ્યા અને વિચાર્યું કે કેવો શ્રીમંત હશે? સવા લાખ આપી એક રત્નકંબળ શાલિભદ્રને ત્યાંથી મંગાવવા રાજાએ માણસ મોકલ્યો. માતા બહુમાનપૂર્વક ઉત્તર આપે છે કે ‘ભાઈ, મહારાજાને એમ કહેજે કે રત્નકંબળ તો શું? બધુંએ આપનું જ છે. અમે પણ બધાં આપનાં છીએ. રત્નકંબળ હોય તો પણ કિંમત લઈ ને આપવાની ન હોય. પણ લાચાર કે સોળેના ટુકડા થઈ ગયા અને તે બાળમાં ફેંકાઈ ગયા. જૂની ઘણી છે પણ સેવકોએ ઓઢેલી હોવાથી સ્વામીને ન આપી શકાય.’ રાજા અને પ્રજા એ ઉભયનું માનસ જોયું? શ્રી શ્રેણિક મહારાજાના કાને નોકરે ઉપરની વાત નાખી. રાજા વિચારે છે ‘આ તે કેવો શ્રીમાન! એની સાદ્યબી કેટલી હોવી જોઈએ? જરૂર મારે એને એક વાર

જોવો જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચારી રાજ પોતાના મંત્રીશ્વર શ્રી અભયકુમારને કહે છે કે ‘ખબર આપો કે શ્રી શાલિભદ્ર રાજ-સભામાં આવે.’ માતા કહે છે કે ‘આજ્ઞા માથા ઉપર. પણ મારો શાલિભદ્ર સંસારના વ્યવહારથી અજ્ઞાત છે. મહારાજ પોતે જ મારા ઘરને પાવન કરે.’ મહારાજ પણ તે વાત માન્ય રાખે છે. રાજ્યે સમ્યગ્દષ્ટિ અને શાલિભદ્રની માતા પણ સમ્યગ્દષ્ટિ. બન્નેની નીતિ રીતિ જોઈ ? આ દશામાં પ્રજાને આર્તનાદ પણ નથી કરવા પડતા અને રાજાને મશીનગોનોની પણ જરૂર નથી પડતી. બન્નેના વિચારમાં અને ભાષામાં કેટલી સૌમ્યતા અને સુંદરતા ઝળકી રહી છે, એને ખૂબ વિચારો. આ બધો પ્રતાપ શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનની રસિકતાનો છે. અર્થકામની લાલસા એ એક ભયંકર વસ્તુ છે. એ લાલસાના યોગે તો આજે એવા વજ્રા નીકળ્યા છે કે એકેક વેણુ બોલે ને સામાના કાળજામાં હોળી સળગે. સાંભળનાર પણ એવા છે કે સત્યને ખૂંદે મારે. વધતી જતી અર્થકામની લાલસાએને પોષવાની ઇચ્છાને આધીન થઈ પાપને પણ નહિ ગુણો તો જે દુર્દશા થઈ રહી છે તેથી કંઈ ગુણી અધિક થશે; માટે ભાગ્યવાનો ! દુનિયાના પદાર્થોની આસક્તિરૂપી અગ્નિ સળગી રહેલ છે તેને વૈરાગ્યરૂપ જળથી શાંત કરો. ‘નમો અરિહંતાણુ’ની નવકારવાળી કેમ ગણવી ? શા માટે ગણવી ? તે તો તમે બધા ભૂલી ગયા. માટે એક નવકારવાળી એવી રોજ ગણો કે ‘દુનિયાના પદાર્થોને મારે એક દિવસ છોડ્યા વિના છૂટકો નથી માટે હમણાં જ છૂટે તો સારું.’ આ પણ ભગવાનની આજ્ઞા જ છે એટલે એના સ્મરણથી તમારો આત્મા દિવસે દિવસે પવિત્ર બને. દીક્ષાથી તમે નકામા ભડકો છો. હું કહું છું કે તેને લીધા વિના તમારો નહિ પણ કોઈનો ય છૂટકો નથી. તમારા તારકે લીધું તે તમારે લેવું જ પડશે. તેને હૃદયથી નમો. હૃદયને નમસ્કાર સંસારમાં પણ સુખરૂપ નીવડશે. વૈરાગ્યભાવવાળા આત્માનો સંસાર પણ દુઃખરૂપ નીવડતો નથી.

પાપનો હર રાખો :

જ્ઞાનીના કહેવા પ્રમાણે માર્ગાનુસારીપણાનો પહેલો ગુણ ન્યાય સંપન્ન વિલેષ છે. ‘પૈસા વિના ચાલે, મમતા છૂટી જાય તો અહો-ભાગ્ય. મમતા ન છૂટે, આત્મા તેટલો શૂરવીર ન બને, તો પણ અનીતિ, અસત્ય, દેવાળિયાપણું, એ બધું મારે સ્વપ્ને પણ બપે નહિ.’ આ ભાવનાની ખીલવટ થાય તો મશીનગનો નકામી બની જાય. મશીનગનોને જીવતી રાખનારા સંસાર રસિકો જ છે. કાળા આદમી ધોળામાં બપવાનો દંભ કરે, ત્યાં ન જોઈતી ઉપાધિઓ ઉભી થાય એ સહજ છે. યાદ રાખજો કે અનીતિ આદિથી બધાયેલ કર્મો જંપીને નહિ બેસવા દે. પરભવને ભૂલવા જેવી નાસ્તિકતા ન બતાવો. તે નાસ્તિકતાએ સાધુ કહેવાતાઓને પણ ભાનભૂલા બનાવી દીધા. એના યોગે ઉભયતું નિકંદન નીકળી જવાનું. શ્રી મહાવીરદેવના—શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં કોઈનો પક્ષપાત નથી. વર્તન સીધું નહિ રાખ્યું, જ્ઞાનીઓની આસા પ્રમાણે ન વર્ત્યા, તો નરક નિગોદાદિના ખાડા તૈયાર છે. અમારો ઓઘો અને તમારું તિલક તે વખતે કામ નહિ આવે. અમે કહીશું કે આગમો બહુ ભણ્યા હતા, તમે કહેશો કે અમારી સાહ્યબી બહુ હતી, તે ત્યાં નહિ ચાલે. તમારે ક્યાં જવું છે? નરકમાં કે નિગોદમાં? એકેમાં નહિ, કારણ કે બેય ખોટાં છે. ત્યાં જવું નથી પણ કારવાઈ ત્યાં જવાની કરવી છે; એ કેમ ચાલશે? આ બધી મોજમજા ઉત્તમ ગતિમાં મોકલે એમ હોય તો જૂદી વાત છે; પણ તેમ નથી. મારે ‘જેમાં સુખની આશા રાખીએ છીએ તે વસ્તુ કયી? ધર્મશુરુઓને કોઈ પણ જાતની પ્રવૃત્તિ કરવા લાયક હોય તો તે કયી?’ આવું આવું ખૂબ વિચારો. હજુ પણ કહું છું કે તમારી પરલોકની ચિંતા તેમને કરવા દો. આ લોકમાં મૂંઝાયા, લીન થઈ ગયા, હુનિયાના પદાર્થોમાં ચોંટી ગયા તો પરલોક બગડ્યો સમજો. વાસુદેવો ક્યાં ગયા? નરકે. રાજાઓ નરકે કોના અભાવે જાય? ધર્મના. તમારે સ્વર્ગમાં કોના સદ્ભાવે જવું છે? કહો કે ધર્મના. જો એમ કહેતા હો તો નિશ્ચિત કરો કે ધર્મના શરણુ વિના છૂટકો નથી અને શુદ્ધ ધ્યેયથી યથાશક્તિ એ ધર્મના ઉપાસક બનો. એમ થશે તો જ શ્રેય થશે. અસ્તુ....

ધર્મના ઉપાસક કોણ બની શકે ?

ધર્મ કોણ કરી શકે ? શુભના ઉદયવાળો કે અશુભના ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ, એકાન્ત ઉપકારની દૃષ્ટિએ મનુષ્યજીવન કેમ સફળ થાય તેને માટે માર્ગ નિર્દેશ કરતાં ફરમાવી ગયા છે કે ગમે તેવા સંયોગોમાંથી પણ સમય મેળવી, શ્રી જિનેશ્વર-દેવે કહેલાં શાસ્ત્રોને કલ્યાણદૃષ્ટિએ સાંભળો, એ સાંભળીને, એ કહેનાર વીતરાગ હોઈ અનંતજ્ઞાની હતા એમ માની તેમને પૂરી શ્રદ્ધાએ માનો અને માન્યા પછી તેમની આજ્ઞાનુસાર વર્તન માટે તમારામાં જેટલી શક્તિ હોય તેટલી બધી ખરચો, એથી પામવા યોગ્ય વસ્તુ પમાશે, જે સુખની ઝંખના કર્યા કરો છો તે આવી મળશે, નહિ તો જેમ અનંત જન્મ ગયા તેમ આ જન્મ પણ નિષ્ફળ જશે એટલું જ નહિ, પણ ભારેમાં ભારે નુકસાન કરનારો નીવડશે. પાછળથી કરેલો પસ્તાવો કામ નહિ આવે. જે કાંઈ વિચાર કરવાનો હોય, જે કાંઈ કાર્ય કરવાનું હોય તે આયુષ્ય બાકી છે એટલામાં જ કરી લેવા જેવું છે. કર્મસત્તા આગળ કોઈનું ચાલ્યું નથી, ચાલતું નથી અને ચાલવાનું થે નથી. કર્મના ઉદયની સામે થતા જેટલું આપણામાં કૌવલ નહિ હોવાને કારણે નહિ જેવા સંયોગો આપણને મૂંઝવે છે. નહિ જેવા રાગરંગ આપણને ભાનભૂલા બનાવ્યા છે અને આપણી ધર્મની વાસના લોપાવી છે. નહિ જેવા કર્મના ઉદયની સામે જો આપણે ન ટકી શકીએ, એને ન જીતી શકીએ તો ભયંકર ઉદય સામે શું થશે ? માટે જે કર્મ બંધાયાં તે બંધાઈ ગયાં, હવે નવો બંધ અશુભ ન પડે, આત્મા અયોગ્ય સ્થિતિમાં ન મૂકાય એની કાળજી કરો.

અશુભ કર્મબંધ સંસારના અશુભ સંયોગો ઉભા કરે, શુભ કર્મબંધ સંસારના શુભ સંયોગો ઊભા કરે, એ બેયને આપણે આધીન ન થઈએ તો જ ધર્મ થઈ શકે. શુભોદયવાળો કહે કે આ સાહ્યળીની વ્યવસ્થામાંથી ટાઈમ મળતો નથી અને અશુભોદયવાળો કહે કે મારાથી બનતું નથી, હું મારો ખાડો પૂરવામાંથી ઉંચો આવતો નથી. તો હવે ધર્મ કરવાનો કોને માટે ? શુભોદયમાં લીનતા કેળવી પાપ કર્યા કરો અને અશુભોદયમાં મુંઝાઈ મનગમતું મેળવવા માટે પાપ કર્યા કરો, ત્યારે તમારે માટે બચવાની બારી કયી ? તમે કયા ઉદયમાં ધર્મ કરી શકો ? ધર્મ કોણ કરી શકે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવનો ધર્મ કોણ સેવી શકે ? ધર્મની રુચિવાળો અને દુનિયાની દૃષ્ટિએ આવતા શુભ-અશુભ ઉદયની જેને પરવા ન હોય તે, ધર્મ કરનાર તો બેય ઉદયમાં કરે છે એની ના નહિ, પણ એ યોગ્ય આત્માઓ જે ધર્મ કરે છે તે એ ઉદયને આભારી નથી પણ કોઈ બીજાને જ આભારી છે. ‘શુભના ઉદયવાળા જેઓ કહે છે કે અમને કુરસદ નથી. ચાર ચાર પેઢી ચાલે છે, અમને ધર્મ કરવાને ટાઈમ નથી અને અશુભોદયવાળા જેઓ કહે છે કે મન તો થાય પણ પેટમાં નાખવા જેટલું મળે ત્યારેને ?’ તેઓ તો બેય બેયના ધ્યાનમાં લીન છે. દુનિયામાં બેય ઉદય, સારા અને નરસા સંયોગો ચાલુ રાખે છે. હવે ‘ધર્મ કરે કોણ’ એ કહો. ધર્મનો આરાધક કયો આત્મા બને ? કહેવું જ પડશે કે સાંસારિક શુભાશુભ સંયોગોને પોતાથી પર માને અને બંનેથી પોતાને અલગો સમજે તે.

પૂર્વ-સમયની વાત :

સાડાબાર દોકડાનો માલિક શ્રેષ્ઠ ત્રિકાલ જિનપૂજા અને અનુપમ સામાયિક કરતો અને ત્રણ ખંડના માલિક પણ ત્રિકાલ પૂજા કરતા. પૂર્વ પુરુષોને બેય ઉદય ભોગવતાં આવડતા હતા. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ મગધ દેશના માલિક થયા પહેલાં રાજગૃહીમાં ફરતા ફરતા, એક ઉદ્યાન પાસે આવ્યા. ત્યાં તેમણે અનાથી મુનિને જોયા. અનાથી મુનિ કેવા ? ચઢતી જુવાની, રૂપ કામદેવ જેવું, દેખાવ મનોહર. એ

જોઈ શ્રી શ્રેણિક મહારાજને દયા આવી. યાદ રાખો કે આ સમય સમ્યક્ત્વ પહેલાંનો છે. એમણે વિચાર્યું કે ‘આ લોગની વયમાં ત્યાગ શો ? જરૂર એ બીચારાને લોગની સામગ્રી નહિ મલી હોય.’ રાજ વિચારે છે કે ‘હું એને લોગસામગ્રી પૂરી પાડું, બંગલા, રમણી વગેરે સર્વ સાધનો પૂરાં પાડું, એનો નાથ બની રાજ તરીકેનું શરણ આપું,’ એમ વિચારી ઉદ્યાનમાં ગયા. વૃક્ષની છાયા નીચે શિલા ઉપર આત્મધ્યાનમાં મગ્ન મુનિ બેઠા હતા ત્યાં આવ્યા. એમણે કહ્યું ‘તમારે નાથ ન હોય તો હું નાથ થાઉં, લોગ આપું, પણ આ વયમાં આ છોડી દો.’ આ સાંભળી મહાત્માએ મોઢું મલકાવ્યું. એ જોઈ શ્રી શ્રેણિક મહારાજ ચમક્યા. કારણ ! સમ્યક્ત્વ ન હતું પણ યોગ્યતા હતી. રાજ વિચારે છે કે ‘હું અનાથનો નાથ થવાની તૈયારી કરું છું છતાં આ હસે છે. જરૂર મારી કલ્પનામાં – પરીક્ષામાં ભૂલ છે. કયો એવો આદમી હોય કે મગધનો માલિક માગવાનું કહે તેને બેપરવાઈથી હસે ! જેને મારી બેપરવા છે તે મારાથી અંજય ? એ કીકું હસે છે, એમાં કાંઈ રહસ્ય છે.’ વળી આગળ વિચારે છે કે ‘મારા જેવો આનો નાથ બને છતાં એ લોભાય નહિ, બીઠીને ઉભો ન થાય, મારા પગ ન પકડે, મારો આભાર ન માને એ કેવો મહાત્મા ? જરૂર હું પરીક્ષામાં ભૂલ્યો.’ આમ વિચારી મહાત્માને હાથ જોડ્યા. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ ઘણા લોગી હતા, એ એમ વિચારે કે આ શું સમજે ? અને એમ માની ચાલ્યા જાય તો કંઈ વાંધો હતો ? પણ એ સાચી વાત સમજ્યા. જે લોગ આગળ મારાથી ટકાતું નથી, જે લોગ મને મૂંઝવે છે, તે લોગની જેને અસર નથી એ જરૂર મહાન આત્મા હવે એ મહાત્મા કહે છે કે ‘રાજન્ ! તમે પહેલાં નાથવાળા બનો પછી નાથ થવા આવજો’. તરત શ્રી શ્રેણિક મહારાજ પોતાનું માથું ઝુકાવે છે પણ એમ નથી કહેતા કે મગધ દેશના માલિક એવા મને આમ કહેનાર કોણ ? પુણ્યવાન આત્માને એવો વિચાર જ આવે નહિ. આવું કોણ કહે ? તે જ કે જે કોઈના તેજમાં ન અંજય અને દુનિયા દારીની સાહ્યબીને કિંમત વગરની ગણે. સાધુ તમારી સાહ્યબી ન વખાણે.

સાધુ તમને સાહ્યબીમાં ચોંટી જવાનું કહે કે તેમાંથી ઉખડી જવાનું કહે ? સાચાનો અમલ મોટો થાય એની પરવા નહિ પણ સાચાને સાચું માન્યા વિના છૂટકો નથી. એ માન્યા વિના રહી ગયા તો ભયંકર મૂર્ખાઈ કરી ગણાશે. સાચાને સ્વીકારતાં શીખો. એ સ્વીકાર્યા વિના શ્રેય નથી. શ્રી અનાથી મુનિ કહે છે કે ‘રાજન્ ! મારા માથે પણ તારા જેવો બાપ હતો, દેવાંગના જેવી સ્ત્રી હતી, કુટુંબકબીલાનો પાર ન હતો, ઋદ્ધિસિદ્ધિનો તોટો ન હતો.’ આ સાંભળી મહારાજ શ્રી શ્રેષ્ઠિક ચમક્યા ! એમનું માનસ પલટાય છે. અનાથી મુનિ કહે છે કે ‘રાજન્ ! હું એક વાર બીમાર પડ્યો, મને દાહજવર થયો, જેમ જેમ ઉપચાર થતા ગયા તેમ તેમ વ્યાધિ વધવા માંડી. વૈદ્યો, હકીમો મારી સેવામાં ચોવીસે કલાક નાડી પકડી બેસી રહેતા. વખતો-વખત દવાના પ્રયોગો બદલાતા. આંખો ફાડી બધા સામે બેઠે રહેતા હતા. વૈદ્યો અને હકીમો નિરાશ થયા. માતા, પિતા, સ્ત્રી, આઘે આઘે આંખમાંથી આંસુ સારતાં ઉભાં રહ્યાં. મેં ઘણીયે સહાય માગી, પણ જોયું કે આ એકેમાં મારું દુઃખ દૂર કરવાની તાકાત નથી, ત્યારે મેં નિર્ણય કર્યો કે આજ સુધી હું જે માનતો હતો કે આ બધા મારા રક્ષક છે, પણ એ ભ્રમણા હતી. હવે તો આ વ્યાધિ શમે તો સાચા રક્ષકના શરણે જઈને આ બધું છોડું. આમ વિચારતાં વ્યાધિ શમ્યો. તે પછી હે રાજન્ ! હું ઊઠ્યો અને બધું મૂકીને નાથને શરણે આવ્યો. નાથવાન્ બન્યો. અત્યાર સુધી અનાથ હતો એમ જગતને જણાવવા મેં અનાથી નામ રાખ્યું છે. તારે પણ નાથવાન્ બનવું હોય તો એ નાથને શરણે જા. ’ આ સાંભળીને રાજા બોલ્યો કે ‘મહાત્મન્ ! ભૂલ્યો-ક્ષમા કરો ! મેં બહુ આશાતના કરી. મેં તમારો ત્યાગ ન ઓળખ્યો. તમે તર્યા અને મને તારો. ’

ખાડામાં ગબડતા બચો :

આજે તો સાચું સાંભળવાની પણ શક્તિ રહી નથી. સાચું હૃદયમાં સ્થાપવા તમે તૈયાર નથી. તમે રાખ્યું છે તે છોડવા જેવું સાંભળતાં

તમને જ્ઞાન થાય છે. સારાની - સાચાની સામે તમારી બળતરા મોટી છે. તમારાથી ખોટાને છોડવાનું ન બને તો ભલે, તમે તેને ન છોડી શકો, વિષયવાસના ઉપર કાપ મૂકવા માટે નબળા હો તો તે તમે જાણો, પણ 'એ વિષયો કારમા છે, એમાં વિષમતા છે, આત્માનું સત્યાનાશ કરવાની એમાં તાકાત છે,' એમ માની તેને મિત્ર માનવાને બદલે દુશ્મન માનતાં શીખો તો જ તમારે માટે તરવાની ખારી છે. દુશ્મનને મિત્ર માન્યા તો હારવાના - સુખના અર્થી તમે દુઃખના ખાડામાં ગળડવાના. તમને બળર નથી પડતી કે તમે ગળડી રહ્યા છો. એક ચિત્રકાર પોતાનું સારું ચિત્ર જોવામાં એટલો લીન છે કે જોતાં જોતાં પાછે પગલે હટતો જાય છે પણ ચિત્ર જોવામાં લીન થએલા તેને ભાન નથી રહ્યું કે પાલખને છેડે જવાથી ગળડાશે. એને એ ક્યાં જઈ રહ્યો છે તેનું પણ ભાન નથી. પોતાને વિચક્ષણ, ડાહ્યો અને પરીક્ષક માને છે. પાછાં પગલાં ભરતો એ પોતાને એવો જ માની રહ્યો છે. એ વખતે એને એ સ્થિતિમાં દેખાનાર, ઉપકારી શું કરે ?

સભામાંથી અવાજ થયો કે 'બૂમ મારે !'

ઠીક, તો હું પણ તમને બૂમ મારીને કહું છું કે તમે પણ ચિતારાની જેમ પાછળ પગલાં ભરી રહ્યા છો. આ મારો ખંગલો, આ મારાં રાણીસાહેબ, આ મારા કીકાભાઈ, આ મારો હીરો, આ મારો પન્નો - આમાં ને આમાં તમે ગળડી રહ્યા છો. હીરાની વીંટીવાળી આંગળી તરફ જો જો કરે, બધા દેખે તેમ રાખે ને મલકાય, અને દીન હોય તે લમણે હાથ દઈને બેસે. એ બેય ગમાર. શું દુનિયાનું નાટક છે ? એ બેમાં સુખી કોણ ? પેલો હીરામાં એવો લીન છે કે એને બીજું કશું ભાન નથી. એમાં ને એમાં દેવ, ગુરુ, ધર્મ, આગમ, આ બધું ભૂલે. પેલો દીન - બીજાની હીરાની વીંટી જોઈ ઈર્ષ્યાથી બળે 'હાય બાપ, મને ક્યારે મળે ?' એમ બળાપો કર્યા કરે. જ્ઞાની એ બેયને શું કહે છે ?

જ. સા. ૫

પેલા હીરાવાલાને કહે છે કે ‘ મૂખાં, આમાં ન મૂંઝા ’ અને પેલા દીનને કહે છે કે ‘ આની પૂઠે ભિખારી ન બન. ’ પેલાને કહે છે કે ‘ આને છોડ. ’ અને દીનને કહે છે કે ‘ આની લાલસા મૂક. ’ અહીં કોણ આવે ? ચક્રવર્તી પણ આવે અને ભીખારી પણ આવે. બેય પોતાપણું મૂકીને આવે. અહીં ભીખારીપણું અને ચક્રવર્તીપણું બેય બાધક, કારણ કે બેય દુર્ગુણ છે. આ દુર્ગુણના યોગે તમે ગબડી રહ્યા છો. પગ ખસે એટલી વાર છે. છેડે જીભેલો થંભે, જીભો રહે, રૂકી જાય, સલાહ માને, ઈશારે સમજે, અવાજથી કળી શકે તો બચી શકે ને મૂંઝાય તો નીચે જાય. શાણો હોય તો એક પગ ઉપડેલો પણ ચોગ્ય સ્થાને લઈ લે. આથી સ્પષ્ટ છે કે જે શુભાશુભના ઉદયને આધીન ન બને તે જ ધર્મ આરાધી શકે. ચક્રવર્તીઓએ, રાજા-મહારાજાઓએ, શેઠ-શાહુકારોએ તથા હિંસકોએ, ઉત્પાત મચાવનારાઓએ, ચોરોએ, કઠિયારાઓએ....બધાએ ધર્મ સાધ્યો. બેય ઉદયવાલા બન્ને ઉદયથી પર રહી સંપૂર્ણ આરાધનાના બળે મુક્તિએ ગયા. આપણે જ રહ્યા. શાથી ? શુભ અને અશુભના ઉદયને આધીન બન્યા તેથી. આ બધું વિચાર્યા વિના તમારે તો કહેવું છે કે ઉદયમાં આવે તો ને ? પણ ઉદયમાં આવે શી રીતે ? વસ્તુતઃ સંયમાદિ ગુણો કેઈ કર્મના ઉદયને આભારી નથી પણ ક્ષયોપશમાદિને આભારી છે માટે ઉદયથી પર બની અથવા ઉદયને સાધક બનાવી ક્ષયોપશમ થઈ જાય એવા પ્રયત્નમાં મચી પડવું એ જ હિતકર છે. એ દશા માટે પ્રેરણા મળે એવાં અનેક દષ્ટાંતો છે.

સાધર્મિકની ભક્તિ કરવાની ભાવના ખીલવો :

હાલમાં ચાલુ એવી શ્રી નયસારની વાત આપણે લઈએ. ગ્રીષ્મ ઋતુ, મધ્યાહ્નકાળ, ભૂખ્યો, થાકેલો, સમ્યક્ત્વ થયું નથી એવો, શ્રાવક કુળનોએ નહિ—એ અતિથિ માટે વિચારે છે કે કોઈ અતિથિ આવે તો હું જમીને જમું. આ ઉપરથી શું શ્રાવક પોતાના કર્તવ્યને સમજી શકે તેમ નથી ? શ્રાવક જમવા બેસવા પહેલાં દશે દિશાએ

જુએ કે કોઈ મહાત્મા-મહર્ષિ અતિથિ પધારે તો સારું કે જેથી મને ભક્તિનો લાલ મળે. દરેક શ્રાવક ઓછામાં ઓછા એક સાધર્મીને સાથે બેસાડ્યા વિના ન જમે તો એક પણ સાધર્મી ભૂએ ન રહે. સાધર્મી કોને કહેવો ? ચાંદલાવાળાને ? હા. હાલ એટલું સામાન્ય; વિશેષ વર્ણુન આગળ. ચાંદલાના વિરોધીને નહિ, ચાંદલાની મહત્તાને માને, ચાંદલાવાળાને હાથ જોડે અને વધુમાં જ્ઞાનીએ કહેલું માને-કબૂલે તે જન.

સલામાંથી પ્રશ્ન : પેટ ભરવાને ચાંદલા કરનાર માટે શું થાય ?

પેટ ભરવાને ચાંદલો કરનારા મુગ્ધ શ્રાવક પણ સારાના સહવાસે સાચા શ્રાવક બની જાય. ખોટા સિક્કા લઈને આવેલ પણ શાશ્વત વેપારીના સહવાસે ભૂલ કબૂલે, ફરી એવું નહિ કરું એવું કહે. તમે ધારો તો એવા મુગ્ધને સુધારી શકો, પણ તમારામાં સાચી ઉદારતા ક્યાં છે ? સાચી ઉદારતા નહિ હોવાનું કારણ સાધર્મી પ્રત્યે સાચો રાગ નથી, સાચો સાધર્મીપ્રેમ નથી એ છે. એ પ્રેમને જાગૃત કરવા માટે સમજે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ છઠું અને સાતમું પુણ્યક્ષેત્ર છે.

પહેલાં બાપ કે પહેલો દીકરો ?

શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમ — આ ત્રણ ધર્મદાતા; ધર્મરૂપ. આ ત્રણ મુખ્ય ક્ષેત્રોને માને તે જ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક ને શ્રાવિકા અને એ જ કારણે તે ભક્તિનાં ક્ષેત્ર છે. એ ત્રણને ન માને, ન પૂજે અને ‘એમની આજ્ઞામાં જ કલ્યાણ છે,’ એવું જે ન સ્વીકારે તે ન સાધુ, ન સાધ્વી, ન શ્રાવક, કે ન શ્રાવિકા. હવે વિચાર કરો કે શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમને અને એ ત્રણની ઉપાસનામાં જ જીવનશ્રેય સમજનાર સાધુ અને સાધ્વી એમ પાંચેને તારક તરીકે સમજનાર શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ કદી જ એમ માને કે અમે ન હોત તો એ પાંચનું શું થાત ? એ પાંચની સેવા કોણ કરત ? દીકરો કદી એમ માને કે ‘હું’ ન હોત તો મારા

આપને આપ કોણ કહેત ?' પણ આ જમાનાની તો બુદ્ધિ જ કોઈ જુદા પ્રકારની છે. આજે દીકરો કહે છે કે બાપાજી ! હું છું તો તમે જીવશો. એટલે મોહમગ્ન બાપાજી કહે, હા, ભાઈ એમ. સાધુ પણ તમને એમ કહી દે કે તમારા વિના અમને પૂજશે કોણ ? તો તે તમને ગમી જાય. પણ ભાગ્યવાન ! એ વિચારો કે તીર્થના ઉત્પાદક કોણ ? સ્થાપક કોણ ? અને સ્થાપ્ય કોણ ? કારણ-કાર્ય વિચારો. પરસ્પર સંકલના હોય. પાઘડીમાં માથું ને માથા ઉપર પાઘડી. પણ એથી કાંઈ માથું પાઘડીનું એમ કહેવાય ? પણ આ વીસમી સદીની વિચારશક્તિ જ કોઈ અજબ છે. એ વિચારશક્તિએ આજે પુરુષના પુરુષાર્થને જ હરી લીધો છે. આજનો શ્રીમાન્ તો લક્ષ્મીમાં જ સર્વસ્વ સમજીને બેઠો છે. તેને એમ જ લાગ્યા કરે છે કે લક્ષ્મીથી જ સર્વ કાંઈ છે, એટલે લક્ષ્મીની લાલસામાં ને લાલસામાં જ સબડ્યા કરે. લક્ષ્મીના સેવક તરીકેના જ જીવનને તે ગુજાર્યા કરે. લક્ષ્મીથી છૂટ સાધવું હોય તો 'મારે તેને આધીન ન બનવું જોઈએ. એટલે કે તેની ખાતર મારે મારું પોતાપણું ન વિસરવું જોઈએ,' એ વિચાર આજે નષ્ટપ્રાયઃ જોવો થઈ ગયો છે.

આવો સદ્વિચાર નષ્ટ થવો એ ભયંકર કમનસીબી છે. કોઈ પણ ભોગે એ સદ્વિચાર જાગૃત કરી શ્રીમંતાઈ એકદમ ન તળાય તો પણ તેની આધીનતાથી બચવા માટે તો સાવધ રહેવું જ જોઈએ.

સાચો શ્રીમાન કોણ ?

પૂર્વે એક શ્રીમાનને ત્યાં લક્ષ્મીના ભંડાર ભર્યા હતા. એક વખત રાત્રે એ શ્રીમાન્ તળાઈમાં પોઢેલા છે. અચાનક લક્ષ્મીની અધિષ્ઠાત્રી દેવી આવી. દેવીએ શેઠને કહ્યું કે 'તારો પ્રુણ્યોદય પરવાર્યો છે માટે હું દસ દિવસ પછી જઈશ.' એમ કહી દેવી ચાલી ગઈ. થોડી વાર તે શ્રીમાનને આત્મધ્યાન થયું અને મૂંઝાયો કે શું થશે ? પણ એનામાં જનકુલના સંસ્કાર હતા. તરત વિચાર કર્યો. જવાની તો છે. રોકાવાની નથી, તો એ જાય અને હું ગરીબ કહેવાઉં

તેના કરતાં કાઢવી શી ખોટી ? સવારે કુટુંબને ભેળું કયું. બધાએ નિર્ણય કર્યો કે દસ દિવસમાં સાતે ક્ષેત્રમાં લક્ષ્મીનાં બચ્ચ કરી નાખવો. દસમા દિવસની રાત્રે માત્ર મકાન જ, અગિયારમે દિવસે એ પણ નહિ. આપણે બધા શ્રી જિનચરણે. દસ દિવસમાં એ શ્રીમાને એમ જ કયું. છેલ્લી રાત્રે લક્ષ્મીની અધિષ્ઠાત્રી દેવી આવી. જગાડીને કહે છે કે 'શેઠ ! પુણ્યોદય વધી ગયો, હવે નહિ જાઉં.' શેઠ કહે છે કે 'ન જોઈએ.' દેવી કહે છે 'જાઉં નહિં.' શેઠ કહે છે કે 'તું આવે તો પણ હું રાખું નહિ,' એ અભિગ્રહ છે અને એ શ્રીમાન આખી દુનિયાના પૂજ્ય બન્યા. આનું નામ શ્રીમાન.

શ્રી જૈનશાસનમાં રક્ત શ્રીમંત આવા હોય, ત્યારે જે ધર્મશુરુ શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમની સેવામાં જ પોતાનું શ્રેય માની રહેલ છે તે એમ માને કે તમારા વડે અમે ? ખરેખર એ માનનાર, ધર્મશુરુ થવાને લાયક નથી. લાગ્યવાનો ! સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા; એ ચારની સેવામાં એ જોવાનું કે તેના હૈયામાં શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમ આ ત્રણ છે કે નહિ ? એ ત્રણ જેના હૈયામાં ન હોય એ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકાપણને માટે નાલાયક છે. એ ત્રણનો વિરોધી એ દુનિયાનો વિરોધી અને એથી એ દુનિયામાં રાગાદિનો દાવાનળ સળગાવનારો. જેના હૈયામાં એ ત્રણ નહિ તે ન સાધુ, ન સાધ્વી, ન શ્રાવક કે ન શ્રાવિકા. તમે ને અમે એ ત્રણના હૃદયપૂર્વક બનેલા ગુલામ. એ ત્રણના ખંડનમાં આત્માનું ખંડન. આ બધું ગોખો - ભણો, બાળકોને ભણાવો. એની પાઠશાળાઓ કાઢો. સમગ્ર જૈનકુળના બાળકોના હૃદયમાં એ ભરો કે બાળકો આવા સંસ્કારની મૂર્તિ બને, એ સંસ્કારમાં ઓતપ્રોત બને. જ્યાં એ ત્રણ નહિ ત્યાં જ્ઞાન એ જ્ઞાન નહિ અને વિદ્યા એ વિદ્યા નહિ. ઘરની મિલકતને ઉઠાવી દેનાર દીકરાને ઘરમાંથી બહાર કાઢી મૂકી નોટિસ દ્વારા ઉઠાવગીર તરીકે બહાર કસનાર બાપ, પોતાનો દીકરો જે પ્રભુના શાસનમાં વિરોધી બને તો

એમ કહે કે ‘શું કરીએ ? એ ભણેલોગણેલો છે, શ્રેયયુએટ છે, મહિને ખસો રૂપિયા લાવે છે.... એને શું કહીએ ?’ આમ કહે એ કેટલું ભયંકર છે ? ‘પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિમાં જીવ છે, કંદમૂલાદિ અલક્ષ્ય છે, રાત્રિભોજનાદિ વર્જ્ય છે, અઠારે પાપસ્થાન પાપસ્થાનક તરીકે અસેવ્ય છે. સંસાર એ ત્યાજ્ય છે અને રત્નત્રયી જ ઉપાદેય છે,’ વગેરે વગેરે વાતોને હંખગ માનનારાઓ શ્રી મહાવીર-દેવનું નામ દે એથી આપણે જાણે મલકાવાનું નથી. વાસ્તવિક રીતિએ એવાઓ તો ભયંકર રીતે શાસનનો નાશ કરનારા છે. એવાઓનો શંભુમેળો કરી સંજ્યાબળ વધારવાની અમારી સ્વપ્ને પણ ઇચ્છા નથી. આથી તમે સમજી શકશો કે હું સંજ્યાબળ વધે તેનો વિરોધી નથી પણ એ તો ચોક્કસ છે કે ઉપરની જાતના સંજ્યાબળની આપણને ખિલકુલ જરૂર નથી આથી સુવિહિત શિરોમણિ સમર્થ શાસ્ત્રકાર આચાર્ય ભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ તો ફરમાવે છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં રહેલ એક સાધુ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા એ સંઘ છે, પણ આજ્ઞારહિત એવો મોટો પણ સમુદાય હાડકાંનો ઢગલો છે.’ આ વાત ખરાબર સમજો અને હૃદયમાં ઉતારી નિર્ણય કરો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં જ ધર્મ માનનારો આત્મા ધર્મનો સાચો ઉપાસક બની શકે. અસ્તુ.

પ્રભુની આજ્ઞામાં સ્થિર બનેા

ધર્મ ન થવાનું કારણ પાપોદય કે બેઠરકારી ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ ફરમાવે છે કે આ દુનિયાનાં પ્રાણીઓ ધર્મને ન તો શુભકર્મના ઉદયમાં આરાધે અને ન તો અશુભ કર્મના ઉદયમાં આરાધે. એઓને બન્ને પ્રકારના ઉદયમાં વાંધો. શુભ કર્મના ઉદયવાળાઓ મળ્યું છે તેને સાચવવાનું કહે છે, અશુભ કર્મના ઉદયવાળાઓ કહે છે કે જરૂર બહુ છે. પેલો સાચવવામાંથી પરવારતો નથી, આ જરૂરમાંથી છૂટતો નથી. શુભ કર્મના ઉદયવાળાઓ સામગ્રીની આળપપાળમાં સમય ગુમાવે છે, અશુભ કર્મના ઉદયવાળા આત્માઓ તેને મેળવવામાં સમય ગુમાવે છે. ત્યારે હવે મનુષ્યલવની સફળતા માટે કહેલ વસ્તુનો અમલ કોણ કરે ? ‘પુણ્યાનુબંધી પુણ્યોદયવાળા હોઈશું’ તો ધર્મની લાવના આપોઆપ જાગશે, અને પાપાનુબંધી પુણ્યોદયવાળા હોઈશું’ તો જાગવાની નથી.’ એમ નિશ્ચયથી માની લઈએ તો પછી ઉપદેશની, શિખામણની કે પ્રેરણાની જરૂર શી ? પણ એવું ન માનતા. સમ્યગ્દષ્ટિ કે સમ્યગ્દર્શનના અર્થી આત્માએ લાગ્ય પર આધાર રાખીને બેસી રહેવાનું નથી. સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માએ અને સમ્યગ્દર્શનના અર્થી આત્માએ તો અશુભ કર્મના ઉદયને નિષ્ફળ કરવા પૂરતો પ્રયત્ન કરવાનો છે પણ અશુભના ઉદયને નામે ખોટો બચાવ કરવો એ એને માટે શોભારૂપ કે વ્યાજબી નથી. વ્યવહારમાં પણ આંધળો માણસ રસ્તે ચાલતાં થાંભલે ટીચાય તો તેને દેખી દેખનારને હયા આવે, દેખનાર એનું કાંડું પકડે અને રસ્તે પહોંચાડે, પણ દેખતાને ભટકાતો બેઈ દેખનાર શું કહે !

એ જ કે ભાઈ ! છતી આંખે શું કામ ટીચાય છે ? હયા ન આવે પણ ઠપકો દેવાનું મન થાય કે કેવો હૈયા વગરનો આદમી છે ! થાંભલો તો ત્યાંનો ત્યાં છે. છતાં ટીચાનાર બેની વચ્ચે આટલો બધો ફેર કેમ ? કારણ એ જ કે એક આંધળો છે અને બીજો દેખતો છે; તેમ જ્ઞાનીએ પણ સમ્યગ્દષ્ટિને અને સમ્યગ્દર્શનના અર્થીને દેખતો માન્યો છે. જ્ઞાની માને છે કે સમ્યગ્દષ્ટિ અને સમ્યગ્દર્શનનો અર્થી આત્મા સંસારના સ્વરૂપને સમજનાર છે. આથી ‘મારો પાપનો ઉદય છે, નથી બનતું’ એમ કહેનારને પૂછવું જોઈએ કે ‘પ્રયત્ન કર્યો ? ઉદય કર્યો ? સાધુઓના સહવાસમાં આવ્યો ? સાધુનો સહવાસ કેળવ્યો ? અભ્યાસ કર્યો ? મેળવવાની કાળજી કરી ?’ આ બધું કર્યા પછી ન બને તો માની શકાય કે અશુભોદય છે, બાકી કરવું કાંઈ નહિ ને કહેવું કે અશુભોદય છે, એ કાંઈ ચાલે ? ચોટલે બેસી ગપ્પાં મારનારા, ચાહપાણીના પ્યાલા પીતાં પીતાં એમ કહે છે કે ‘અમારો પાપોદય છે, માટે ધર્મ નથી આરાધી શકાતો’ એ ખોટું છે. મુસાફરીમાં બિસ્તરો લેવાય, સિગારેટની ડબ્બી અને દીવાસળીનું બાકસ ન ભુલાય, એ બધું આપોઆપ યાદ આવે અને માત્ર ધર્મસામગ્રી જ નહિ; એનું કારણ ? એમાં પાપનો ઉદય ? મુસાફરીએ જતાં જીનને બિસ્તરો વગેરે શરીર માટે જરૂરી ચીજો અને મોજશોખ વગેરેની ચીજો લઈ લેવામાં ભૂલ ન થાય અને સામાયિકની, જિનપૂજનની અને ધાર્મિક વાંચનની સામગ્રી સૂચવવા છતાં ઇરાદાપૂર્વક સાથે ન રખાય એ તે પાપના ઉદયે કે બેદરકારીથી ? ઘણા આજના જૈનોમાં ન જિનપૂજ, ન સામાયિક, ન પ્રતિકેમણ, ન પૌષધ, ન તત્વોનો સ્વાધ્યાય.... એ પાપોદયે કે બેદરકારીથી ? ગામડામાં જિનમંદિર નથી, સામાયિકાદિ કરાવનારનો જોગ નથી, ભણવાનાં સાધન નથી, એથી તેઓ કહી શકે કે અમે એવા સંયોગવાળા છીએ કે કાંઈ બનતું નથી, પણ મુંબઈ શહેરમાં બધી સામગ્રી તૈયાર, ત્યાં તમે શું કહો ? જેમ વ્યવહારમાં તમે એક વાર પાછા પડો તો બીજી વાર, બીજી વાર પાછા પડો તો ત્રીજી વાર, એમ પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખો છો તેમ જ અહીં કરો. આજ આવો, ભાવના ન

થઈ તો ફરી કાલે આવો, એમ રોજ આવો અને ભાવના ન થાય તો આત્માને પૂછો કે ભાવના કેમ નથી થતી ? અભ્યાસ વધારો, પા પા કલાક વધારો, એની મેળે ભાવના આવશે. પણ પ્રયત્ન જ ન કરો અને ભાવના નથી આવતી એમ કહીને માંડી વાળો એ તો ન ચાલે. એ ભયંકર અજ્ઞાનતા જ કહેવાય. છોકરો પહેલે દહાડે નિશાળેથી આવીને કહે કે એકડો આવડતો નથી, મારે ભણવું નથી, મને માસ્તરનું મોંઢું જોવું ગમતું નથી, ત્યારે ‘હશે ભાઈ ! કંઈ નહિ. ઘેર બેસ, જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ઉદય છે, પાપોદય છે, ન જઈશ.’ આ પ્રમાણે કહેનાર બાપ જ્ઞાની કહેવાય કે અજ્ઞાની ? (સભામાંથી અવાજ થયો કે અજ્ઞાની.) જો એ અજ્ઞાની તો ધર્મની આરાધના માટે પ્રયત્ન કર્યા વિના જ પાપોદયની વાતો કરનારા તમે કેવા ? એ ખૂબ વિચારો. પણ ખોટાં બહાનાં કાઢી પ્રમાદને મજબૂત ન બનાવો. જ્ઞાનીનાં વચનનું અચલંબન લઈ, ઇન્દ્રિયોની સામે થઈ, વિષયોને લાત મારી, આત્માને બળવાન બનાવી, જેઓ જ્ઞાનીએ ઉપદેશોલા માર્ગે ઝૂક્યા તેમણે મુક્તિ મેળવી, બીજાએ નહિ. સમ્યગ્દષ્ટિએ અને સમ્યગ્દર્શનના અર્થીએ તો કર્મની સામે સંગ્રામ ચલાવવો જોઈએ, અંતરાયોને તોડવાના પ્રબળ પ્રયત્નો સેવવા જોઈએ. પોતાની મુક્તિની સાધનામાં અંતરાય કરનારાઓને – પછી તે પિતા, માતા કે મિત્ર હોય તો પણ – તે તેને પોતાના પિતા, માતા કે મિત્ર તરીકે માનતો નથી. ખરી વાત તો એ છે કે ધર્મમાં અંતરાય કરનારી માતા તે સાચી માતા નથી, તેવા પિતા તે સાચા પિતા નથી અને તેવા સ્નેહી તે સાચા સ્નેહી નથી.

આજ્ઞા માનવી, પણ કયી ?

આજે જનતાને ભ્રમિત કરવાના ઇરાદે કોઈ પણ જાતના સ્પષ્ટ બુદ્ધાસા વિના એવી જાતનો ઉપદેશ દેવાઈ રહ્યો છે કે ‘ જે માબાપની આજ્ઞા ન માને તે શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા શું માનશે ? ગુરુની આજ્ઞા શું માનશે ? ’ એક દષ્ટિએ આ વાત પણ સાચી છે, છતાં માતાપિતાની ધર્મઘાતક આજ્ઞાને નહિ માનનાર માટે એ આક્ષેપ શું વ્યાજબી છે ? કહેવું જ પડશે કે બિલકુલ નહિ. એટલું જ નહિ પણ આગળ વધીને

એમ પણ કહેવું જોઈએ કે માઆપની ધર્મઘાતક આજ્ઞાને માનનાર દીકરો ખરી રીતે તો માઆપનો પણ ઘાતક છે અને એ જ કારણે તે સપૂતની કોટિમાં નથી આવી શકતો. આ વસ્તુને સમજવા માટે શાસ્ત્રમાં આવતું ‘ રૌહિણ્ય ’ ચોરનું દંષ્ટાંત જાણવા જેવું છે.

‘ રૌહિણ્ય ’ :

‘ રૌહિણ્ય ’ એક ચોર હતો. એનો બાપ મહાચોર હતો. બાપે મરતી વખતે, છેલ્લી ઘડીએ દીકરાને આજ્ઞા કરી કે ‘ જો, દેવતાઓએ બનાવેલા સમવસરણમાં બેસી જે વીર ધર્મની દેશના આપે છે તેના વચનને તું કદી સાંભળતો નહિ. ’ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જેવાથી પણ બચવાની આવી સલાહ આપનારા તે સમયે હતા કે એનાથી ચેતતા રહેજો, તો પછી આજે સાધુઓથી ચેતવનારા હોય એમાં નવાઈ શું ? પેલા ચોરે દીકરાને પાઠ ભણાવ્યો અને કબૂલાત લીધી કે શ્રી મહાવીરના વચનને ન સાંભળવું. હવે આ આજ્ઞા માનવી યોગ્ય ખરી થા નહિ ?

“ જે માઆપની આજ્ઞા ન માને તે શ્રી મહાવીરદેવની કે ગુરુની આજ્ઞા શું માને ? ” આવી વાતો આજના સંસારરસિક માઆપોને તો ખાસ ગમે, પણ એનો ફેાડ કરવામાં ન આવે, સ્ફુટતાથી એને ન સમજવાય, તો હજારો આત્મા ઉન્માર્ગે ચાલ્યા જાય. લોકો તો એમ જ માને કે ‘ સારી થા ખોટી પણ આજ્ઞા માનવી, ન માનીએ તો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા માટે લાયક નહિ ’ અને એમ જો લોકો માનતા થઈ જાય તો ખરેખર જુલમ જ થઈ જાય. આ શાસનમાં તો ન્યાય બધાને માટે સરખો છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માએ પણ પૂર્વભવોમાં ઊંધે માર્ગે પ્રયાણ કર્યું તો સમ્યક્ત્વ પણ ગુમાવ્યું અને સાતમીએ પણ જવું પડ્યું. આથી એક તરફી વાત કદી ન કરવી કારણ કે એકતરફી વાત એ આત્માની ઘાતક છે. જે વાત કરવી તેનું ચોખ્ખું વાતાવરણ વિચારી જોવું. સત્ય બતાવવું હોય તો એ સત્યની પૂઠે, આસપાસ આટલું અસત્ય લાગેલું છે એ બતાવવું જ

જોઈ એ વેપારી દીકરાને કહે છે કે ‘આખો ઉઘાડી રાખજે, દુકાન પર આવનારા બધાને શાહુકાર જ ન માનતો, ગ્રાહકનાં મોઢાં જોજે, પગલાં જોજે, નૂર જોજે, માલદાર છે કે ભીખારી છે એ જોજે, કારણ કે આવનારા બધા શાહુકાર ન હોય, એમાં ઉઠાઉગીર પણ આવે.’ દુકાને જતાં બાળકને બાપ આટલું બધું કહે, એનું કારણ એ જ કે તે ઠગાય નહિ. તેમ આ બાબતમાં પણ હિતકારીએ બધું સ્પષ્ટ સ્પષ્ટ કહેવું જોઈ એ. અસ્તુ.

હવે આવો ચાલુ વાત ઉપર. અજ્ઞાન હોવાથી પિતાની આજ્ઞા મુજબ રૌહિણેય ‘ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની વાણી ન સંભળાઈ જાય’ એની પૂરતી સાવચેતી રાખે છે, પણ એવો સમય આવ્યો કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું સમવસરણુ રાજગૃહીના વૈભારગિરિ ઉપર મંડાઈ ગયું અને ત્યાં રોજ યોજનગામિની વાણીથી દેશના આરંભાઈ. આથી બીજો કોઈ રસ્તો નહિ હોવાને કારણે તે હાથ વડે કાનને બંધ કરીને જતો-આવતો હતો. પરંતુ એક દિવસ સમવસરણુની પાસે આવતાં જ પગમાં કાંટો વાગ્યો. એવો વાગ્યો કે તે કાઢ્યા સિવાય ચાલી શકાય નહિ. આ કારણથી કાંટો કાઢવા માટે હાથ કાનથી ખસેડ્યો. તે વખતે દેવતાઓનું સ્વરૂપ સંભળાઈ ગયું. જો કે તે પછી અધિક ન સંભળાય એ કારણથી તે એકદમ કાન બંધ કરીને ચાલ્યો ગયો. અનિચ્છાએ પણ સંભળાયેલા એ દેવસ્વરૂપના યોગે એ ચોર મરણાંત આપત્તિમાંથી ખચ્યો. કેમ ? લોકોની ફરિયાદથી અને કોટવાળ કંઈ પણ ન કરી શકવાથી શ્રેણિક મહારાજાએ અભયકુમારને કહ્યું. અભયકુમારે કોટવાળને એનો ઉપાય બતાવતાં કોટવાળે ચોરને પકડીને રાજા પાસે હાજર કર્યો.

શ્રેણિક મહારાજા તેનો નાશ કરવા તૈયાર થયા. મંત્રીશ્વર કહે છે કે ‘ચોરીના માલ વગર પકડાયેલો આ એકદમ નિઅહ કરવા યોગ્ય નથી માટે ગુનો સાબિત કર્યા પછી નિઅહ કરવા યોગ્ય છે,’ પણ તે ઓછો જ કાચો હતો કે એમ ચોર તરીકે સાબિત થઈ જાય !

મંત્રીશ્વર અભયકુમારે દેવવિમાન જેવો મહેલ બનાવ્યો. તેમાં ઉત્તમ પ્રકારની સામગ્રી ગોઠવી દીધી. ચોરને તેવા પ્રકારના પ્રયોગના થોડો પુષ્પની શય્યામાં સુવાડ્યો. જાણે દેવવિમાનમાં ન હોય ?

આંખો ખૂલી. એને લાગ્યું કે શું આ દેવલોક ? શું હું મરીને દેવલોકે આવ્યો ? દેવ અને દેવીના રૂપવાળા મનુષ્યો ‘જય જયનંદા-જય જય લદા’ બોલવા લાગ્યા. સાક્ષાત્ દેવલોક બનાવ્યો હતો.

દેવલોકનો કાયદો છે કે પૂર્વે શું શું કર્યું તે પુછાય, તે કહેવું જોઈએ. એમ કહી દેવો પૂછે છે કે ‘બોલો તમે પૂર્વે શું શું કર્યું છે ?’

રૌહિણેય વિચારે છે કે શું આ સત્ય છે કે મને ઝોળખવાનો આ પ્રપંચ છે ? અસ્તુ. તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જો શ્રી વીરભગવાને કહેલું દેવનું સ્વરૂપ અહીં જોવાશે તો તો હું સત્ય વાત કહીશ. નહિ તો ભળતી જ વાત કરીશ. બરાબર ધારીને જોયું અને તે કળી ગયો કે આ સર્વ કપટ છે એટલે એને કારવાઈ ગણવા માંડી. દેવપૂજ, ગુરુની સેવા, સાધુઓની ભક્તિ, દાન દીધું, શીલ પાળ્યું, તપ કર્યો, આ બધી કારવાઈ ગણાવી.

દેવે પૂછ્યું - હવે બરાબર કયું હોય તે ગણાવો.

ચોર કહે - બરાબર એકે નહિ. બરાબર કરનાર અહીં આવે જ શી રીતે ? પેલા સેવકોએ મંત્રીશ્વરને કહ્યું કે ‘સાહેબ ! એ તો કંઈએ માનતો નથી.’

મંત્રીશ્વરે કહ્યું - ‘એને છોડી મૂકો. ગુનાની સાબિતી વિના એને પકડાય નહિ.’

ચોર જેવો છૂટ્યો તેવો જ તરત સમવસરણ તરફ દોડ્યો. સીધો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ પાસે આવ્યો. આવીને કહે છે - ‘ભગવાન ! અનાપ્ત એવા મારા પિતાએ પોતાને આપ્ત માની આપના વચનને સાંભળવાનો નિષેધ કરી આજ સુધી આપની સેવાથી વંચિત રાખ્યો. મને મારા પિતાએ ઠગ્યો.’

ભગવાન શ્રી મહાવીરે તે વખતે શું કહ્યું ? એમ કહ્યું કે ‘ આપની આજ્ઞા ન માને તે મારી શું માને ? ’ના, તો તમે તો કહો છો કે ‘ આપની આજ્ઞા ન પાળે તે શ્રી મહાવીરદેવની અને ગુરુની આજ્ઞા શું માને ? રૌદ્રિણ્યે આપની આજ્ઞા પાળી કે ભાગી ? એ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનને લાયક કે નાલાયક ? લાયક જ કહેવો પડે. તે પછી જે લોકો ગોળગોળ લોચા વાળે અને સ્ફુટ કર્યા વિના કહે કે ‘ આપની આજ્ઞા ન માને તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા ન જ માને. ’ આ શું ખરાખર છે ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં આવનારે આપની આજ્ઞા માનવી જ જોઈએ. તો એનો શો અર્થ ! એનો અર્થ સ્ફુટ ન થાય તો પરિણામ શું આવે ? આપની આજ્ઞા ગમે તેવી સારી કે ખોટી માને જ જવી, એ પરિણામ આવે કે બીજું ? એ જ. અને જો એમ થાય તો યોગ્ય આત્માઓ માટે એનું પરિણામ અહિતકર જ આવે એ વાત નિર્વિવાદ છે. આથી વસ્તુસ્થિતિને સ્પષ્ટ કર્યા વિના—‘ માતાપિતાની આજ્ઞા માનવી જ જોઈએ. ’ એમ જેઓ કહેતા હોય, તેઓના વચન ઉપર વિવેકીઓએ કદી પણ વિશ્વાસ ન મૂકવો એ જ હિતકર છે.

બાકી કહેનાર જો એમ કહે કે ‘ પિતાની આજ્ઞા હિતકારી હોય, કલ્યાણકારિણી હોય, શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાને ઠોકરે મારનારી પણ ન હોય, એવા આપની આજ્ઞા ન માને તે અહીં આવવાને લાયક નથી, તે શ્રી મહાવીરદેવના શાસનને લાયક નથી. ’ તો એ વાત કબૂલ છે. જાંઘે માર્ગેથી ખસેડી સન્માર્ગે લઈ જનારી આપની આજ્ઞા ન માને તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાને લાયક નહિ એ કબૂલ, પણ કોરે કોરું કહો કે ‘ આપની આજ્ઞા ન માને તે અહીં નકામો. ’ એ કાંઈ અહીં ચાલે કરે નહિ જ.

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં આવવાની ભાવના ભાવનારને માતાપિતાના આદેશ, સેવા, આજ્ઞા એ બધું જયશે, પણ એ કયી આજ્ઞા, કયી સેવા, અને કયા આદેશ, તે વિચારવું જોઈશે.

યોગ્ય કે અયોગ્ય દીક્ષાની પરીક્ષા કયી દૃષ્ટિએ થાય ? દીક્ષાની યોગ્યતા તમારી આંખે ન જોવાય પણ આગમ અને આગમાનુસારી શાસ્ત્રોની આંખે જોવાય એ સમજો છો ?

સભામાંથી પ્રશ્ન થયો કે ‘ પણ દીક્ષા લેવા આવનારની યોગ્યતા તો તપાસવી જોઈએ ને ?

તપાસવી જોઈએ એ વાત સાચી, પણ તે તમારી દૃષ્ટિએ નહિ પણ આગમની અને આગમાનુસારી શાસ્ત્રોની દૃષ્ટિએ અને તમારા કરતાં તે તપાસવાની ચિંતા સુસાધુઓને કાંઈ ઓછી નથી હોતી. વડીલની આજ્ઞા કયાં સુધી માનવી ?

રૌહિણ્યે બાપની આજ્ઞા લાગી એમાં તો ઇન્કાર નહિ. એ ખોટી લાગી માટે લાગી પણ પછી એટલી મોટી સલામાં બધા વચ્ચે બાપને અનાત કહ્યો. એમ કહેતાં રૌહિણ્ય અચકાતો નથી, ને લગવાન શ્રી મહાવીરદેવ એને રોકતા પણ નથી. આથી શું સ્પષ્ટ થાય કે ? એ જ કે પિતાની એટલે કે વડીલની આજ્ઞા માનવી એ શ્રા જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞા છે પણ જે હિનકારિણી હોય તે જ અહિતકારી આજ્ઞાને માનવાની હોય જ નહિ. એ જ રીતે ગુરુની આજ્ઞામાં પણ સમજ જ લેવાનું. શિષ્ય પણ જો ગુરુમાં કુશુરુપણું દેખે તો વિનયપૂર્વક આજીજીથી કહી દે કે જો આ જ રીતે ચાલુ રાખવાની ભાવના હોય તો આજીજી તમારો-અમારો ગુરુ-શિષ્યનો સંબંધ નહિ. સ્ટીમરમાં બેઠા પછી પણ જો તે કાણી દેખાય તો તરત નીચે આવો. ત્યાં પોલ ન ચલાવાય અને કપ્તાનને કહેવાનું કે તારી સ્ટીમર ગમે તેવી મોટી, ગમે તેવી સુખસગવડવાળી હોય તો પણ અમે નહિ આવીએ. તારે ભાડું પાછું આપવું હોય તો આપ, નહિ તો ન આપે તોયે ભલે; અમે તો પાછા જ જવાના.

સભામાંથી અવાજ થયો કે ‘ થીગડું દે તો ? ’

તો બેસીશું એમ કહે, પણ કાણી સ્ટીમરમાં તો નહિ જ બેસીએ એમ પણ સાથે જ કહે.

સભામાંથી પ્રશ્ન : શિષ્ય ગુરુને વિનવે—સુધારવા કહે ખરો કે ?

જરૂર વિનંતિ કરે. પગમાં પડે. હાથ જોડીને કહે કે તારક !

આમ ન થાય. આમ કરવામાં પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા નથી. પણ પેલા ગુરુ એવા હઠીલા હોય ને કહે કે ‘ચલ, ચલ, હવે. તું તારું સંભાળ. મારી વાતમાં વચ્ચે ન આવ.’ તો શિષ્ય પણ એ જ ક્ષણે કહી દે કે સાહેબ ! આપ હવે ગમે તેવા સારા હો તો પણ અમારા કામના તો નહિ જ.

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા—જેમ સુદેવને, સુગુરુને અને સુધર્મને જ માને તેમ માતાપિતાદિને પણ તેવા હોય તોય માને. ‘સુ’ એટલે સારું. ‘કુ’ એટલે ખરાબ. ‘સુ’ના ગ્રાહક સમ્યગ્દષ્ટિ. ‘કુ’ના ગ્રાહક મિથ્યાદષ્ટિ. ‘સુ’ના નિદક એ મહાપાપી. સારા દેવ, સારા ગુરુ, સારો ધર્મ, સારા બાપ, સારી મા, સારા મિત્ર અને સારા સ્નેહીને માને એ સમ્યગ્દષ્ટિ, ખોટાને માને એ મિથ્યાદષ્ટિ. સાચાની, સારાની સામે આંખો કાઢે તે વિરોધી. દેવગુરુધર્મ એ ‘સુ’ જેવા ને માબાપ જેવા હોય તેવા ચાલે એમ ? એ વાત શ્રી જિનશાસનમાં ન ચાલે. અર્થના અનર્થ ન કરો :

કેટલાક બહાર જઈને કહેશે કે મહારાજે માતાપિતાની આજ્ઞા માનવાની ના પાડી, કારણ કે આજે અર્થના અનર્થ કરનારાઓની ખોટ નથી. મેં એક વાર એક સ્થળે કહ્યું કે ‘જે લોકોને જૈનશાસનમાં રહેવા છતાં શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા ન રુચે, માનવી ન પાલવે તેણે જાહેર કરવું કે હું શ્રી જૈનશાસનમાં રહેવા માગતો નથી; એટલે તેણે રાજનામું આપવું જોઈ એ. કારણ કે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે સ્થાપેલા સંઘનાં અંગો, પણ એ અંગો ક્યાં સુધી ? આજ્ઞામાં રહે ત્યાં સુધી. મકાનના ચાર થાંભલા એ થાંભલા ક્યારે ? ચાર ખૂણા ટકાવે તો. એમાંનો કોઈ થાંભલો ખસીને આવો જાય તો એ થાંભલો ધરનો કે બહારનો ? જતાં પહેલાં એ કહે તો સારો કે વગર કહે પડે તો સારો ? એક પોલો થાય તો પેલા

ત્રણને પોતા કરે. ' આ મેં ક્યાં અને ક્યારે કહ્યું હતું ? વાપી ગામમાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના જન્મકથાણુ દિવસે આ વાત થઈ હતી. તે વખતે છાપાવાળાએ એને યોગ્ય કહ્યો. શાસનના વિરોધી વર્ગે' એ યોગ્યની વિપરીત જાહેરાત કરવા ખૂબ પ્રયત્ન કર્યો, પણ તેના મનોરથો ફળ્યા નહિ. વિરોધીઓથી લેશ પણ મૂંઝવું જોઈ એ નહિ. એક રીતે તો તેઓ પોતાના આત્માનું બગાડીને પણ આપણને જાગૃત રાખે છે.

આજ્ઞા ન માનવી હોય તો રાજીનામું આપવું કે નહિ ?

એક નાની સોસાયટી હોય, ભલે બાળકોની હોય, તો એ પણ પોતાના ઉદ્દેશો ધડે છે ને લખે છે કે જે કોઈ આ ઉદ્દેશને નહિ માને, આ નિયમોને તોડશે તેને ડીસમીસ કરવામાં આવશે. ' બાળકોની સોસાયટીમાં પણ આ નિયમ ખરો, અને શ્રી જૈનશાસન માટે કોઈ કાયદો જ નહિ, કેમ ? મારા એ કહેવામાં અન્યાય ક્યાં હતો ? દલીલોનો અભાવ ક્યાં હતો ? ગમે તેવા પ્રસંગે પણ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાને શિર ન ઝૂકાવીએ તો એ કેમ ચાલે ? બ્રિટિશ ગવર્નમેન્ટમાં ગમે તેવો ઉપરી અમલદાર પણ, પોતાથી થયેલ કાયદા વિરુદ્ધ વર્તનને સુધારી લેવામાં આનાકાની નથી કરતો. હાઈકોર્ટનો જજ હેરફેર બોલે ને ધારાશાસ્ત્રી કહે કે “ સાહેબ ! આપનું બોલવું કાયદા બહાર જાય છે, ” તો તે જો કાયદા બહાર હોય તો શબ્દો પાછા ખેંચી લેવામાં જરાયે નાનમ નથી માનતો. તેમ અમે કે તમે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા આગળ એ પ્રમાણે નમેલા જ હોઈએ. આજ્ઞા જિંચી કે આપણે જિંચ્યા ? આજ્ઞા ન માનવી હોય છતાં એમાં રહેવું એ ડખો ખરો કે નહિ ? આજ્ઞાને આધી મૂકી દુનિયા સારા કહે તેમ વર્તનારા શાસન માટે શા કામના ? શાસનનું કામ ન હોય અને દુનિયાનું કામ હોય તો તેમ સાફ કહી દેવું કે જેથી કોઈ આ શાસનના છે એમ માનીને ઠગાય નહિ. આમાં કાંઈ ખોટું કે દલીલ વગરનું છે ? નહિ જ. એથી હું તો તમને પણ કહું છું કે તમે જો ભગવાન શ્રી મહાવીરની

આજ્ઞા કરતાં તમારા સ્વાર્થને અધિક માનતા હો. તો તમારા બાળકને દૂધ પાતી વખતે સાફ કહે કે ‘આ દૂધ અમે મફત નથી પાતા. અમારો એ ઇરાદો છે કે આટલું થોડું પીનારો મોટો થયા પછી અમને ઘણું પાશે. તું એમ ન માનતો કે અમારું આ દૂધ પીને મોટો થાય તે પછી ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા પાળવા માંડે ને અમને મૂકી દે. અમને તે નહિ જ પાલવે. તારું ગમે તેટલું ભણું થતું હશે પણ અમારા સ્વાર્થની તેમાં હાનિ હશે તો આ દૂધની કિંમતના બદલામાં તારાથી અમને મૂકીને નહિ જવાય. ગમે તેમ કરીને પણ અમે દૂધની કિંમત વસૂલ કરીશું.’ આમ સ્પષ્ટ કહેવાથી તમારું બચ્ચું જો પૂર્વની આરાધના કરીને આવ્યું હોય અને તમારા એવા કથનથી એના સંસ્કાર જો ઉદ્દ્યુક્ત થઈ જાય તો એ બિચારું તમારા એ વિષમય દૂધના પાનથી બચી જાય. આ જ પ્રમાણે સઘળા વ્યવહારમાં સ્પષ્ટભાષી બનો કે જેથી તમારાથી કોઈ ઠગાય નહિ ‘અમે બાળકના હિતૈષી’ એમ કહેનારા તમે—

‘મારું બહાલામાં બહાલું બાળક, પુષ્પશ્યામાં ઊછેરી મોટું કરેલું બાળક, પાપના માર્ગે, અનીતિના માર્ગે ન ઘસડાય, પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવે કહેલા માર્ગેથી બીજે ન જાય,’ એવી ભાવના એક પણ દિવસ ભાવી છે ? જો ના, તો તમે બચ્ચાના હિતસ્વી ખરા ? કહેવું પડશે કે નહિ જ. વારુ, તમે તમારા બાળકને સુખી ઇચ્છો કે દુઃખી ? જો સુખી ઇચ્છો છો તો કહો કે સુખી ક્યારે થાય ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાના પાલનમાં કે અપાલનમાં ? જો પાલનમાં, તો તમારા બાળકને તમે કદી કહો છો કે ‘મારી આજ્ઞા પછી અને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા પહેલી અને એ આજ્ઞાથી જો હું ઊભટું કહું તો તું મને બાપ પણ નહિ માનતો.’ સમ્યગ્દષ્ટિ મહાતુલાવ ! બોલોને ! પણ શી રીતિએ બોલાય, બોલવાની ખારી જ ક્યાં છે ? આથી જ હું કહું છું કે તમારી પાપવાસનાઓના નાશ માટે હવે કાંકરીઓ નકામી છે, મોટા બોંબ જ નોઈશે. મધ્યસ્થતાના નામે, શાંતિના

નામે સત્યાનાશની પાટી વળી. અમારે એ ખોટી શાંતિ, ખોટી સમતા, ખોટી વાહવાહ ન જોઈએ. એ મડહાંને સોંપો. ચેતનવંતાને નહિ. આજે તમને આટલી શાંતિથી સાંભળતા જોઈ મને ઘણો જ આનંદ થાય છે. બાકી હું તો એ વાતને માનતો અને કહેતો જ રહ્યો છું કે ગમે ત્યાં, નાનામાં નાના ગામમાં કે મોટા શહેરમાં, નાનામાં નાનો જૈન પણ, શ્રી ત્રિનેશ્વરદેવની વાત ન સાંભળે એ કદી અન્યું નથી, બનતું નથી અને બનવાનું ચે નથી. આ બોંબની વાત થઈ હવે વળી બીજી વાત. એક છાપામાં હેડીંગ એવું આનું કે—

“ સાધુ શ્રાવકને સુખી જોવા ન ઇચ્છે ? ”

વારુ અમે તમને સુખી જોવા ન ઇચ્છીએ એમ ? તમને સુખી દેખી અમારું હેયું બળી જાય એમ ?

‘ सर्वेऽपि सुखिनो भवन्तु ’

‘ સર્વે પણ સુખી થાઓ ’ એ ભાવનાવાળા અમને, વ્રતધારી, પૂજા કરનારા, દેશવિરતિ, સામાયિકાદિ કરનારા અને સમ્યગ્દર્શિ શ્રાવકને સુખી જોવાની ભાવના ન હોય એમ ?

હવે મેં શું કહેલું તે જાણો છો ?

મેં કહેલું કે તમારી મોટરો અને તમારા બંગલાઓ જોઈને અમને આનંદ થાય નહિ. અમે તો જુદું જ જોવા ઇચ્છીએ છીએ અને જે ઇચ્છીએ છીએ તે જોઈએ તો આનંદ થાય. તમારી મોટર જોઈને સાધુ મલકાય ? તમારા બંગલાઓ જોઈને ખુશી થાય ? તમારા હીરા-માણેક જોઈને આનંદ અનુભવે ? નહિ જ. અમને તો એમ થાય છે કે હીરા, માણેક અને પન્નાઓ આ બધી વસ્તુ પર છે અને અનિત્ય છે. અજ્ઞાનના મેંજે તમારો આત્મા આ બધી વસ્તુની પૂઠે જ દોડયો રહી, શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાનુસાર તેની મમતા નહિ છોડે તો આ લાલાશ અને પીળાશ એ બધીયે શ્વાસ નીકળી ગયે નકામી છે, એટલું જ નહિ પણ

ભયંકર હાનિકર્તા છે. આથી દયા આવે છે અને એના થોડો એમ કહીએ છીએ કે ‘ઉત્તમોત્તમ સામગ્રીવાળા આ માનવભવને પામીને પ્રભુની આજ્ઞા વિચારો. તમારાથી સર્વવિરતિ ન પમાય તો તેની શ્રદ્ધા કેળવી દાતાર બનો, શીલવંત બનો, તપસ્વી બનો અને ઉત્તમ વિચારક બનો. આ સિવાય સુખી બનાવવા માટે અમે તમને શું બતાવીએ ? કેટલા કમાયા ? પેઠી કેવી ચાલે છે ? છોકરાંછૈયાં કેવાં છે ? આ બધું પૂછવું એ કામ અમારું છે ? નહિ જ, માટે જો તમારે જૈન તરીકે જીવવું હોય, સુખી થવું હોય તો સાધુને સાધુ તરીકે જીવવા દો. અમને અમારી જગ્યાએ જ રહેવા દો. અમને એમ ન કહેશો કે અમારાં પેટ ભરવા આપ કાઠક કરો.

સભામાંથી પ્રશ્ન : ‘રોટલો આપવો પડે તો આપવો પણ ચોટલો તો ન જ આપવો એમ આપે કહેલું ?’

હા ! કહેલું ને હજીએ કહું છું, પણ કોને ? ધર્મના વિરોધીને. ધર્મીને હાથ જોડો-અધર્મીની દયા ખાઓ અને ધર્મના વિરોધીને કહો કે આઘા જાઓ. ‘વ્યવહારમાં પણ એમ જ છે ને ? તમને ખસો-પાંચસો આપનારને હાથ જોડો છો, સલામો ભરો છો. દીનહીનને ટુકડો આપો છો પણ લૂંટવા આવનારને શું કહો છો ? આઘા રહે, નહિ તો ટેલિફોન કરી પોલીસને-કોન્સ્ટેબલને બોલાવવા પડશે. એ જ રીતિએ ધર્મના લૂંટારાને આપણે શું કહીએ ? એવું જ કહીએ કે જે સાંભળી ધર્મને લૂંટવાની તેની હામ જ ન ચાલે. આથી જ કહેવું પડે છે કે ધર્મીની ભક્તિ કરો, અધર્મીની દયા ખાઓ અને પૂછવું પડે છે કે વિરોધીઓને કદી ટુકડો આપશો તો પણ કહેશો શું ? આપણે જેને માનીએ, જેને પૂછએ, જેને તારક માનીએ તેના વિરોધી પ્રત્યે કયી ભાવના હોય ? બેશક ! એનું કદીયે ધૂરું ન ઇચ્છાય પણ તેની ભેળાએ ન ભળાય, કારણ કે તેમ થવાથી ધર્મના નાશકો પુષ્ટ બને અને એના પરિણામે વિશ્વતારક ધર્મને ક્ષતિ પહોંચાડવાથી અનેક ભવ્યાત્માઓનું આત્મહિત હણાય.

ભક્તિ કરવાનાં પાત્રોને ઓળખો :

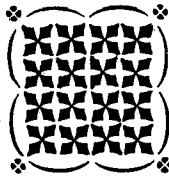
હવે શ્રી નયસારના ભવની વાતમાં આવો. શ્રી નયસાર અટવીમાં લાકડાં માટે ગયેલા છે, ગ્રીષ્મઋતુ છે. મધ્યાહ્નકાલ છે, ભોજન તૈયાર છે. એ વખતે એ પુણ્યવાન શો વિચાર કરે છે? કોઈ અતિથિ આવે એને હું દઈને પછી જમું તો કૃતાર્થ થાઉં. આ ભાવના શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં રહેલા શ્રાવકોના હૃદયમાં આવે, એ ભાવના હૈયામાં ટકે તો આજે એક પણ સાધર્મી દુઃખી, ભૂખ્યો, ભેવામાં આવે નહિ. જમતાં પહેલાં જો આ અમલમાં મુકાય તો ધારેલી ખર્ચી ધારણા ફળે. શ્રાવકની ને સમ્યગ્દષ્ટિની ભક્તિ કેવી રીતે થાય? હાથ ભેડીને, માથું નમાવીને, તારક માનીને; પણ ‘એના ઉપર મોટો ઉપકાર કરી હઉં છું’ એમ માનીને નહિ. શ્રાવક એટલે આશ્રિત નથી, સેવક નથી, નોકર નથી, દબાયેલો નથી પણ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને માનનારો એ સાધર્મી ભાઈ છે. વિચારો તો સમજાય કે એની અવજ્ઞામાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની અવજ્ઞા છે અને એના અપમાનમાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું અપમાન છે. આજે જાણો છો કે શેઠના કૂતરાનેય નોકરથી મરાય નહિ, એટલું જ નહિ પણ ખોળામાં બેસાડી રમાડવો પડે, પણ એ કૂતરો કેવો નીમકહલાલ. માલિકના મકાનના રક્ષણ માટે પ્રાણ દે. તો પછી શ્રાવકે પોતાના માલિક શ્રીજિનેશ્વરદેવના ભક્તની એટલે કે પોતાના સાધર્મીની ભક્તિ કેમ ન કરવી જોઈએ? પણ તે સાધર્મી કોણ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા ખાતર મરવા પણ તૈયાર થાય તે. કદાચ તેટલું સત્ત્વ ન હોય તો પણ કલ્યાણ તો તે આજ્ઞાના પાલનમાં જ માને પણ એમ તો ન જ કહે કે ‘આજ્ઞા આવે મૂકો, પણ અમારું પાલન કરો.’ શ્રાવકોએ પોતાનાં સંતાનોમાં, બંધુઓમાં કયા વિચારો કેળવવા? ત્યાં કયી જાતિના સંસ્કારો હોય? શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર, અને શ્રી જિનાગમમાં ફરમાવેલી વાતો પ્રત્યે અસહજાવ જાણે તો એ શ્રાવક ખરો? નહિ જ. એક શ્રાવક રાત્રે જમતો હોય. પાસેનો આવીને કહે કે ભાઈ ‘શ્રાવક થઈ રાત્રે જમાય?’ આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં એ જમનારો શું કહે? જો એ સાચો શ્રાવક

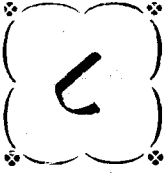
હોય તો તેનું માથું નીચું નમે અને કહે કે ‘ ભાઈ તું કહે છે તે સાચું પણ હું પામર છું. ’

શ્રી વાલી અને શ્રી રાવણ :

શ્રી રાવણને શ્રી વાલી વચ્ચેના યુદ્ધનું દષ્ટાંત લઈએ. એ યુદ્ધમાં શું થયું ? પંચેન્દ્રિય જીવોની કતલ. એ કતલ શરૂ થઈ કે શ્રી વાલી સેના ચીરી વચ્ચે આવ્યા અને કહે કે ‘ રાવણ ! તું ચે શ્રાવક, હું ચે શ્રાવક. નાનામાં નાના જંતુની હિંસા આપણને બેચેન બટકે, આ પંચેન્દ્રિય જીવોની કતલ જોવી એ તારા ને મારા જોવા વિવેકીને છાજે નહિ, લડવું જ હોય તો તું ને હું લડી લઈએ. શ્રી રાવણ પણ એ કબૂલ કરે છે; પણ એ એમ નથી કહેતા કે ‘ જા જા હવે, આ યુદ્ધ-ક્ષેત્રમાં વળી શ્રાવક શા ? યુદ્ધક્ષેત્ર એટલે સંખ્યાબંધ મનુષ્યોની જ્યાં જંગી કતલ ચાલી રહી હોય તે, ત્યાં કંપારી ન હોય. ’ ત્યાંની ભાવના કયી હોય ? એ એમ નથી કહેતા કે ‘ તું કતલથી ડરતો હતો તો આવ્યો શું કરવા ? અહીં એ બધું જોવાય નહિ. ’ કારણ કે તે શુદ્ધ સમ્યગ્દષ્ટિ હતા. જ્યારે આજે તો શ્રાવક રાત્રે જમે, પછી એને કોઈ કહે તો એ કહે કે બેસ, બેસ, એમાં તું શું સમજે ? તો એ સાધર્મી ખરો ? નહિ જ. માનીએ કે રાત્રે ખાવાથી શ્રાવકપણું ન જાય પણ એને રોકે, શીખામણુ દે, એને એ એમ કહે કે ‘ આ જમાનામાં એવી ખાયલી વાતો નહિ ચાલે. જમે તે ખાઓ, જમે તે પીઓ. ’ એ સાધર્મી ખરો કે નહિ ? કહેવું જ પડે કે હરગિજ નહિ. આજ્ઞાને અનુસરતું શિક્ષણ, આજ્ઞાને જ અનુસરતા સંસ્કારો જૈનકુળના ઘેરે ઘેર શરૂ થવા જોઈએ. શ્રી જિનેશ્વરભગવાનની એકે એક આજ્ઞા સમજવી જોઈએ. આ જૈનકુળના શિક્ષણ માટે, કેળવણી માટે, વિચારો માટે જેટલું શક્ય હોય તેટલું થવું જોઈએ. અને ખરી ભક્તિ પણ તે જ છે. આજે શ્રી મહાવીરદેવના મંદિર માટે શ્રી મહાવીરદેવની મૂર્તિ માટે, ત્રી મહાવીરદેવના સાધુ માટે, શ્રી મહાવીરદેવના આગમ માટે, અને શ્રી મહાવીરદેવના ધર્મ માટે, કોઈ યદ્વાતદ્વા જોલે તો કહેવામાં આવે

છે કે 'એમાં શું' ? પંચમકાળ છે. પડતો કાળ છે. એમાં વાંધો નહિ. એમાં દુઃખખુખ થાય નહિ.' એ શું વ્યાજખી છે ? હરગિજ નહિ. ખરેખર, સત્યની રક્ષા માટે સત્યના સાચા ઉપાસકો દ્વારા જે પ્રયત્નો જે રીતે થવા જોઈએ તે થતા જણાતા નથી. સત્યનો પ્રચાર કરનારની સંખ્યા પણ થોડી, શ્રદ્ધાળુ હજી ઘણા મળે પણ સત્યને અમલમાં લાવનાર કેટલા ? સત્યની રક્ષા અને પ્રચાર માટે તન, મનને ધનનો વ્યય કરનારા કેટલા ? ઘણા જ અદ્ય, એ જ કારણે આજે કહેવું પડે છે કે જેઓમાં શુદ્ધ સંસ્કારો મજબૂત હશે, જેઓ આજ્ઞામાં સ્થિર હશે, તેઓ જ સદ્ધર્મમાં સ્થિર રહેવા સાથે સાચી સાધર્મીભક્તિ કરી શકશે. અસ્તુ.

સત્યની પ્રતિષ્ઠા : અસત્યનું ઉન્મૂલન :

સત્ય સમજવા માટે પ્રયાસ કરો :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ, અનંત પુણ્યરાશિથી પ્રાપ્ત થયેલ આ મનુષ્યલવની સફળતા માટે, ભારપૂર્વક જણાવે છે કે આ જીવન પામીને શાસ્ત્રશ્રવણ કરવું જોઈએ, એની ઉપર શ્રદ્ધા કેળવવી જોઈએ અને એને અનુસાર શક્તિ મુજબનું વર્તન કરવા માટે પોતાનું સર્વ સામર્થ્ય ખરચવું જોઈએ. એ વિના અનેક સામગ્રીવાળું આ માનવજીવન નિષ્ફળ ચાલ્યું જશે માટે કોઈ પણ રીતિએ, આ દુર્લભ માનવજીવન નિષ્ફળ ન ચાલ્યું જાય એ માટે પૂરતો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે. આપણે જોઈ ગયા કે આ બધી વસ્તુ ક્યારે અને ? મનુષ્યલવની કિંમત સમજાય ત્યારે. એની કિંમત જ્ઞાનીએ ગમે એટલી આંકી પણ એ વસ્તુ આપણને ન સમજાય ત્યાં સુધી શું કામની ? ખરી વાત તો એ છે કે આપણને પોતાને જીવનની મહત્તાનું ભાન નથી. જો માનવજીવનની સાચી મહત્તા સમજાય તો આજે જે જાતિની દશા દેખાય છે તે દેખાત નહિ. સાધવાનું છે તે સાધ્યા વિનાનું રહી જાય છે, કરવાનું ક્યાં વિનાનું રહી જાય છે, અને ન કરવાની ક્રિયા જોસલેર, આનંદલેર, ઉલટલેર, આજુબાજુના વિચાર વિના, લવિષ્યની દરકાર વિના જેમ ને તેમ ક્યેં જવાય છે, એ મનુષ્ય તરીકે છાજતું છે ? નથી જ. નથી શુભ ઉદ્યવાળાને શુભોદ્ય ભોગવતાં આવડતો અને નથી અશુભ ઉદ્યવાળાને અશુભોદ્ય ભોગવતાં આવડતો. શુભ ઉદ્યવાળા ધમાચકડી કરે છે અને અશુભના ઉદ્યવાળા ખૂમરાયું કરે છે. નથી શાંતિ શુભના ઉદ્યવાળાને, કે નથી શાંતિ અશુભના

ઉદ્યવાળાને. ધર્મ ન શુભના ઉદ્ય વખતે થાય, ન અશુભના ઉદ્ય વખતે થાય, ત્યારે થાય ક્યારે ? શુભના ઉદ્યવાળા આદર્શી કહે છે કે હું મારી બધી સામગ્રીની વ્યવસ્થા કરી રહું નહિ; સાચવવામાંથી, પંખાળવામાંથી ટાઈમ મળે નહિ, ત્યાં સુધી ધર્મ કેવી રીતે કરી શકું ! અશુભના ઉદ્યવાળાની દશા પણ કોઈ જુદી જ જણાય છે કારણ કે એ વળી ધન અને ભોગની તૃષ્ણામાં જ મરી જાય છે. બેમાંથી એકે ઉદ્યવાળાને ધર્મ માટે કુરસદ નથી, સત્યને જાણવાની કુરસદ નથી અને તત્ત્વ જાણવાનીય ઇચ્છા નથી. બેયે એમ માન્યું કે આની કાંઈ જરૂર જ ન હોય. એ બેયને પૂછીએ તો એ તો કબૂલ કરે, કે જે કાંઈ મળ્યું છે અગર જે કાંઈ મળવાનું છે તે બહુ-બહુ તો આ જિંદગી માટે જ કામનું. વચ્ચેમાં પણ એ છટકી જાય, ધખે મારીનેય જાય, પાઘડી લઈનેય જાય, નાક કાપીનેય જાય તો એની પણ ના નહિ. આટલું કબૂલ કરવા છતાં પણ હૃદયથી તો આ વર્તમાન જિંદગીને જ એક ઊંચામાં ઊંચું ક્યેય માન્યું છે. આ જિંદગી સિવાય બીજી જિંદગી છે, પામવી પડશે, ત્યાં પરિસ્થિતિ નવી ઊભી થશે એ ખ્યાલ હોય અને સાચી ચીવટ હોય, (બનાવટી નહિ) તો મૂંઝવણ થયા વિના રહે નહિ. ત્યારે એમ મનાય કે કોઈને પરલોકની ચિંતા જ જાણે નથી. તમને પરલોકની ચિંતા નથી, એમ તમે માનો છો ? નહિ, કારણ કે પરલોકની ચિંતામાં તમે માનો છો તો જરૂર. જે પરલોકની ચિંતામાં જરૂર માનો છો તો આજની આ કારમી દશામાં કેમ નચિંત જેવા જણાઓ છો ? આવી દશામાં નચિંતાઈ અને પરલોકની ચિંતાની હયાતિ; એ ઉભયનો મેળ કેમ મળે ? આજે આ બધાની વિચારણા કરવાની છે અને એ વિચારણા દ્વારા એક વાત બરાબર સમજી લેવી છે કે અનંતજ્ઞાની મહાપુરુષોએ પરલોકને અંગે આટલી બધી વિચારણા કેના માટે કરી ? પ્રાયઃ દુનિયાના સર્વ જીવો સૌ સૌના કામમાં લીન છે, પણ કોઈને આ વસ્તુની દરકાર હોય તેવું લાગતું નથી. અનંત જ્ઞાનીએ કહેલી આ વસ્તુની જરૂર શા માટે ? જે માટે એ જરૂરી છે એ સમજી જવાય

તો આ બધી અશાંતિ અને આ બધા ઉત્પાત હોય ? ન જ હોય. આથી સ્પષ્ટ છે કે આ બધું સત્યને પારખી શકવાની શક્તિ નથી તેને આભારી છે. તમારે સત્ય જાણવું હોય તો જે વાત તમે સંપૂર્ણપણે ન જાણો, ન સમજો ત્યાં સુધી તે વાતમાં આગ્રહ ન રાખો તો સત્ય હમણાં હાથમાં આવી જાય. સત્ય છુપાઈ રહે તેવું નથી, કારણ કે સત્ય તો દીપતું છે. એ સત્ય અસત્યના આવરણે હાલ દબાયું છે.

તીર્થંકરના ભવમાં કયું તે કરવાનું કે પૂર્વના ભવોનું ?

સત્ય દબાય નહિ માટે એ સત્યના કહેનારને યોગબળા જોઈ શે, અને એ જ કારણે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના પૂર્વભવોને આપણે વિચારી રહ્યા છીએ કે એ શ્રી અરિહંત બન્યા શી રીતે ? શું એ તારકનો આત્મા એમને એમ જ શ્રી અરિહંત બન્યો ? કહેવું પડશે કે નહિ જ, તો પછી શ્રી અરિહંત તરીકે થનારા મહાપુરુષોએ અરિહંત બનવા માટે જે કંઈ કર્યું, જે ક્રિયાના યોગે અરિહંત બન્યા તે બધું સમજવું જોઈએ. છેલ્લા ભવમાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે અરિહંત તરીકે શું કર્યું અને શું કહ્યું એ બધું જાણો છો ? પૂર્વભવમાં એમણે અરિહંત બનવાજોગું શું કર્યું તે બરાબર જાણવાનું ને તે તો અમલમાંયે મૂકવાનું, પણ અંતિમ ભવમાં તે તારકે શું કર્યું એ જાણવાનું શા માટે ? એમના તરફ લાક્ષિત જાગે, બહુમાન પેદા થાય અને એ વ્યક્તિ પ્રત્યે અખંડ વિશ્વાસ થાય, એ માટે કોઈ આવીને કહે કે ભગવાન શ્રી મહાવીરે આ કહ્યું છે તો તે માથા ઉપર, ત્યાં પ્રશ્ન નહિ, કેમ કે એમણે જે કહ્યું તે અમારા કલ્યાણ માટે જ કહ્યું છે. એમના જીવનની કારવાઈ હું સમ્યક્ પ્રકારે જાણું છું. એ જે કંઈ કહે, દર્શાવે તે સઘળું અમારા કલ્યાણ માટે જ હોય. પૂર્વભવોની ઘણી ઘણી કરણીઓ આદર્શરૂપ છે પણ બધી તો નહિ જ. શું ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માએ પણ પૂર્વભવોમાં નહિ કરવાનું કર્યું છે ખરું ? હા. પૂર્વભવમાં એ મહાપુરુષે નહિ કરવા જેવું પણ ઘણું કર્યું અને કરવા જેવું પણ ઘણું કર્યું. આ બધું જ સમજવા જેવું છે.

શ્રી જૈનશાસનમાં પક્ષપાત નથી :

શ્રી મહાવીરદેવનો આત્મા પૂર્વે ચઢ્યો પણ, પડ્યો પણ, પતિત પણ થયો, પાપી પણ થયો, આરંભી પણ થયો, સમારંભી પણ થયો અને નરકે પણ ગયો. મારે એ સમજાવવું છે કે આત્મા સારો કે ખોટો એ એની કારવાઈ પર આધાર રાખે છે. આજે હું મુનિ કહેવાઉં છું પણ મુનિપણની કારવાઈ મૂકી દઉં તો કેવો ? પતિત જ. આથી મારે પતિત ન બનવું હોય તો મુનિપણના માર્ગમાં સ્થિર બનવું જોઈએ. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માને પણ પોતાની કારવાઈના યોગે સાતમી નરકે જવું પડ્યું. કયા ભવથી નરકે ગયા ? વાસુદેવના ભવથી. વાસુદેવપણું પામ્યા શી રીતેએ ? નિયાણું કરવાથી. એ નિયાણું કયી અવસ્થામાં કયું ? મુનિઅવસ્થામાં. નિયાણામાં શું બોલ્યા ? મેં આરાધેલ સંયમનું જો ફલ હોય, તો હું ભૂયંક વીર્યાવળો થાઉં. આ ભાવનાને, આ વિચારને શાસ્ત્રે કયી રીતિએ બોળાવ્યો ? સારા તરીકે કે ખરાબ તરીકે ? ખરાબ તરીકે. મુનિ કેવા ? તપસ્વી. કેવા તપસ્વી ? સમર્થ. એવા ઉત્તમ તપસ્વી મુનિના આટલા જ વિચારની શાસ્ત્રે નોંધ લીધી. નોંધ કેવી લીધી ? હારી ગયાની-જે સંયમ સુખ આપનારું તે નરક આપનારું બન્યું એ ભાવની. આ પૂર્વાચાર્યોએ ખુદ શ્રી મહાવીરદેવ માટે આવું લખ્યું. શ્રી મહાવીરદેવે પોતાની જાતે પણ એ જ કહ્યું. પૂર્વે થયેલા શ્રી તીર્થંકરોએ પણ એ જ કહ્યું ને ભવિષ્યમાં થનારા શ્રી તીર્થંકરો પણ શ્રી મહાવીરદેવના ખ્યાનમાં એ જ કહેશે. આ કયું શાસન ? જૈનશાસન. એમાં જ જૈનશાસનની ખૂબી છે. કારણ કે એ શાસનમાં કોઈનો પણ ખોટો પક્ષપાત નથી.

ખુદ ભગવાનની દેશનામાં પણ પાખંડીઓ આવતા હતા :

જો તમે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનને સમજવા માગતા હો અને એ શાસનને આરાધવાની તમારી કામના હોય તો એક વાર થોડો સમય, અંદરના ગમે તેવા વિચારોને દાખી રાખવા પડશે. એ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું શાસન શું કહે છે, શું ફરમાવે છે, એ

તારકની આજ્ઞા શી છે એ વિગેરે તમારે શાંતિથી સાંભળવું પડશે અને સાંભળીને ખૂબ વિચારપૂર્વક સમજવું પડશે. આજે સાંભળવું અને સમજવું એ ઘણાને સ્વતંત્ર નથી. અત્યાર સુધી હું બહાર હતો, એટલે મારા માટેની ગપ સાંભળી તમે જે કંઈ માન્યું તે ક્ષન્તવ્ય, આજ આપણે રૂબરૂ છીએ. મારા અક્ષર તમારા કાનમાં સીધા પેસે તેમ હું ખોલું છું. મુખર્થના યોગાનમાં શું બને છે તે પણ તમે સગી આંખે જુઓ છો. મૂળ સ્વરૂપનો ખપ હોય તો આવતાં વિધ્નો સામે એટલા બધા શાન્ત બનો કે એ બધાં મોજાં તમારા શાંતિના પહાડ પર અથડાઈ પાછાં પડે. હું કહું છું કે તમે મારા નહિ પણ શાસનના રાગી બનો. શાસનનો રાગી તે છે કે જે સાચી સાધુતાનો પૂજારી હોય. માટે આવેશમાં આવી નવો ઉત્પાત ન મચાવતા. અજ્ઞાનીઓના ભવિષ્યને આપણે ખોટું પાડવું છે. આ તે શાસન છે કે જે શાસનમાં નવાણું કોડ સોનૈયાના માલિકોએ પણ એક વાર દેશના સાંભળી કે તરત તે છોડી સાધુપણું અંગીકાર કર્યું. છ ખંડના અધિપતિ ચક્રવર્તીઓ પણ તે ઋદ્ધિ સિદ્ધિ મૂકી ચાલી નીકળ્યા. ચક્રવર્તીઓ પણ જે દેશનાથી સર્વસ્વ છોડી ચાલી નીકળે એ દેશના કેવીક હશે ? ચક્રવર્તી ચક્રવર્તીપણું ભોગવે ત્યાં સુધી એનું ચક્રવર્તીપણું અજબ હોય છે. તેઓનું પુણ્ય એવું હોય છે કે જેના થોગે તેઓ એક રીતે નિરંકુશપણે તે ભોગવી શકે છે. એવા સુખી અને પુણ્યવાન ચક્રવર્તીઓને પણ રાજઋદ્ધિ છોડાવી, ત્યાગ-માર્ગે વાળનાર એ મહર્ષિઓની દેશના કેવીક હશે ? એ દેશનામાં કયી તાકાત હશે ? એ વખતે પણ પાખંડીઓ હતા અને તે પાખંડને ફેલાવતા હતા છતાંય શાસન જ્યવંતુ વત્યું છે.

સત્ય જણાવવું એ શું નિંદા કહેવાય ?

ગમે તેવી આપત્તિમાં સાધ્યસ્થિતિથી ન ખસે તે સમજદાર. શ્રી જિનેશ્વરદેવના, શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં વિચરતા નિર્ઘેયાનાં અને શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલા ધર્મના સાચા અનુયાયી તે કે જે આ દુનિયાના ગમે તેવા સંગ્રામ સામે પોતાના ધ્યેયરૂપ સ્વરૂપમાં સ્થિર

રહી શકે. દુનિયા એટલે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ. જ્યાં એ ત્રણ નહિ ત્યાં શાંતિ. આધિ એટલે મનની પીડા, વ્યાધિ એટલે શરીરની પીડા, એ બન્નેની માતા ઉપાધિ. તમારે આધિ, વ્યાધિ નથી જોઈતી પણ ઉપાધિ છોડવી નથી. આધિ, વ્યાધિ ન જોઈએ તે ઉપાધિ છોડે જ. ઉપાધિ છોડવી જોઈએ એવું હું બોલું છું કે તમે ? બહાર એવું જણાશે કે તમે પણ ‘ઉપાધિ છોડવી જ જોઈએ’ એમ જ બોલો છો. તો વધુ મૂંઝવણ થશે. હજુ તો હું બોલું છું તેમાં આટલી મૂંઝવણ છે તો પછી તમે બોલશો એમ જણાયે કેટલી વધુ મૂંઝવણ થશે ? બહારના સંયોગોનું ભાન; બહારના ઘોંઘાટનો હેતુ શું છે એ જાણો. એનો હેતુ એ છે કે તમે સત્ય સમજી જાઓ તો પેલી ચક્રચારના મૂળમાં સડો પેસે છે. એ વસ્તુ ધ્યાનમાં લાવવા આ વાત કરી. કેટલાક કહે છે કે સત્ય કહેવા અસત્યના ઉન્મૂલનની શી જરૂર છે ? પણ તમે વિચારો, જમીનમાં બીજ ક્યારે વધાય ? બીજને ફળરૂપ બનાવવા માટે જમીનને શુદ્ધ બનાવવા કેટલો શ્રમ કરવો પડે ? વૈદ પોતા પાસેની ઊંચી માત્રાઓ પણ દરદીને કેટલો શુદ્ધ બનાવ્યા પછી આપે ? તેવી જ રીતે સત્યના કહેનારે કેઈ અસત્યોનું ઉન્મૂલન કરવું જોઈએ. અસત્યને અસત્ય તરીકે ઓળખવું એ કાંઈ નિંદા નથી. ભગવાને મરિચીના ભવમાં શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી, થોડો વખત પાળી, પછી ન પળવાથી વેશપલટો કર્યો. શાસ્ત્ર તરત લખ્યું, કે સંયમમાર્ગથી ‘પતિત’ થયો. પતિત થયા પછી પણ ગુણ-ગાન તો એનાં જ. માર્ગ એ જ બતાવે. દરેક ધર્મના અર્થીને કહે કે, ‘ધર્મ’ ત્યાં છે, અહીં નથી. ત્યાં જાઓ.’ તેમની ઉપદેશક શક્તિના યોગે તેમની પાસે જે યોગ્ય જીવો આવ્યા તેને ઉપદેશ આપી ભગવાન પાસે અને ભગવાનના મુનિઓ પાસે મોકલ્યા. એ મહાત્માએ કેઈને મુક્તિના માર્ગે વાળ્યા. ઉપદેશમાં કમીના ન રાખતા. સામો આત્મા ધર્મની માગણી કરે એટલે કહેતા કે ‘ધર્મ’ અહીં નહિ, ત્યાં છે.’ ત્યાં સુધી શાસ્ત્ર કહ્યું કે મરિચી પડચો પડચો પણ નહિ પડચા જેવો; પણ પડચો તો ખરો, એ છુપાવ્યું નહિ. શું આ નિંદા છે ? નહિ જ.

ધર્મના વિરોધી કયી વસ્તુને યોગ્ય છે ?

ધર્મી તે પૂજાપાત્ર, અધર્મી તે દયાપાત્ર. પણ ધર્મવિરોધી એ કોઈ ત્રીજી જ વસ્તુને યોગ્ય છે અને તે કઈ તે તમે જ વિચારો. શ્રી મરિચીએ જ્યાં સુધી એમ કહ્યું કે ‘ ધર્મ ત્યાં, અહીં નહિ ’ ત્યાં સુધી પતિત પણ માર્ગમાં રહેલો માન્યો. સાધુપણાફળ સન્માર્ગને સ્થિર રાખવા માટે પોતે વેશપલટાના પણ કેવા અર્થ ક્યાં છે ? તે જુઓ, અને આજના કેટલાક પોતાની પામરતાને છુપાવવા માટે સુસાધુઓને પણ ઉતારી પાડવા ખાતર ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજનું “ શું મુંડે શું લોચે રે ” આ એક વચન લઈને ગુણપ્રાપક વેશ હલકો પડે એવી રીતે યથેચ્છપણે બોલી રહ્યા છે, તેમને જુઓ ! શ્રી મરિચી વિચારે છે કે, શ્રમણભગવંતો ત્રણ દંડોથી વિરામ પામેલા છે અને હું તે દંડોથી જિતાયેલો છું માટે મને ત્રિદંડનું ચિહ્ન હો. મુનિવરો લોચ કરનારા હોવાથી તે મૂંડ છે અને હું અસ્ત્રાથી મૂંડાવનાર છું માટે મને તેના ચિહ્ન તરીકે શિખા હો. વગેરે વગેરે.

આ બધી વસ્તુના વર્ણનમાં શ્રીમરિચીએ પોતાની લઘુતા ને મુનિવરોની મહત્તા જ કહી. ત્યાં સુધી પડ્યા ખરા પણ રહ્યા તો માર્ગમાં જ. પણ કપિલના યોગે તેઓ માર્ગથી પણ ભ્રષ્ટ થયા. ખરેખર, દુશ્મનો કરતાં ગાંડા ભક્તોથી બહુ સાવચેત રહેવા જેવું છે. દુશ્મન કંઈ ન કરે કારણ કે તેનાથી ચેતતા રહેવાય. જ્યારે ઘેલા ભક્ત બધું વેડફી નાંખે. આ વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખી કહો કે ભય કોનો ? કહેવું જ પડશે કે ભક્તનો. પણ ભક્ત ખરાબ ને દુશ્મન સારા એમ ન બોલતા. મારા કહેવાનો આશય એ છે કે ભક્ત બની ગયેલા આત્માની સેવા, માનપાન આગળ ટકવું બહુ કઠિન છે. ભક્તોમાં પણ કેટલાક એવા ગુણો આવે છે કે તેઓ ભયંકર દોષને પણ ઘોળી પીએ છે. અહીં તો એ છે કે તારકમાં તારકતા હોય ત્યાં સુધી ભક્તિ, ને તારકતા ચાલી જાય એટલે નહિ. સૂત્ર વિરુદ્ધ બોલનારથી તો બચવું જ જોઈએ. કપિલ મળ્યો. ધર્મ સંભળાવ્યો. કપિલે કહ્યું કે

ધર્મ આપો. આ મહાત્મા કહે ‘અહીં નહિ, ધર્મ તહીં છે.’ પણ શ્રી મરિચીના અંતરમાં એક વિષ પહેલેથી ઘૂસી ગયું હતું. સેંકડો ને હજારોને પ્રતિબોધ કરી કરી ત્યાં મોકલેલા તે મુનિવરોની સાથે વિચરતા મરિચી ત્રિદંડી વેશે એક વાર બિમાર પડે છે. પેલા એમનાથી પ્રતિબોધ પામેલા મુનિ છે અને મરિચી ત્રિદંડી છે, મુનિ નથી. પેલા સંયમી છે, આ અસંયમી છે. પેલા સંયમી મુનિ આ અસંયમીની ચિંતા કરતા નથી. આથી મરિચીના અંતરમાં મુનિઓ માટે ખરાબ વિચાર ઉત્પન્ન થયો, પણ તે ટક્યો નહિ. ઊલટું વિચાર્યું કે પોતાના શરીરની પણ પરિચર્યા નહિ કરનારા તે મુનિવરો બ્રૂટ એવા મારી પરિચર્યા શાના જ કરે? વિચારજો! સંયમી મુનિ પાસે બિમારીમાં થોડી સારસંભાળની વાંછા માટે અસંયમી મરિચીને પશ્ચાત્તાપ થાય છે. મરિચીએ નહિ જેવા ખોટા વિચાર માટે પસ્તાવો કર્યો. પણ એક ભાવના આવી કે વ્યાધિથી મુકાયા પછી એક સેવક શિષ્ય આ મારા પોતાના લિંગવાળો જ બનાવીશ. ભાગ્યયોગે એક મળ્યો, ઉપદેશ આપ્યો, ધર્મની માગણી કરતાં મહાત્મા મરિચીએ શ્રી જિનેશ્વરદેવનો ધર્મ કહ્યો. કપિલે કહ્યું કે તે ધર્મ તમે કેમ કરતા નથી? મરિચીએ કહ્યું કે તે કરવા માટે હું સમર્થ નથી. છતાં કપિલ પૂછે છે કે તમારા માર્ગમાં ધર્મ નથી? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં શિષ્યના અભિલાષી મરિચીએ કહ્યું કે ‘જૈનમાર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે.’ આ જગ્યાએ માર્ગબ્રૂટ થયેલા મરિચી માટે શાસ્ત્રે લખ્યું કે આ એક મિથ્યા વચનથી મરિચીએ કોટાકોટિ સાગ-પ્રમાણ સંસાર ઉપાજર્યો

શ્રી જૈનશાસન : પક્ષપાતરહિત શાસન :

જે શાસન આવા આવા માટે આવું લખે તે આજના ઉચ્છ્રંખલ વક્તાઓ માટે શું ન લખે? ‘જૈનમાર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે.’ આટલા કથનમાં આટલું બધું, તો આજે ધર્માનુષ્ઠાનો માટે યદ્વાતદ્વા બોલનારાઓનું શું? એ સમજાય છે?

શ્રી જૈનશાસનમાં કોઈનોય પક્ષપાત નહિ આવે ! નામના કામ નહિ આવે. અગિયાર અંગના પાઠી, હજારોને મુક્તિમાર્ગે વાળનાર, મુક્તિ-માર્ગના સમર્થ ઉપદેશક શ્રી મરિચી આટલું બોલ્યા કે બ્રહ્મ કહેવાણા. શાસ્ત્રે તેમની પણ શરમ ન રાખી. આજના યથેચ્છ બોલનારાઓ બ્રહ્મ ખરા કે નહિ ? હું તમને વ્યવહારનાં દૃષ્ટાંત એટલા માટે આપું છું કે કહેવાતી સત્ય વાતો સુખપૂર્વક તમારી બુદ્ધિમાં ઊતરે. તમને ખસો-પાંચસો આપનાર કે તમારી થેલી પૂરનાર કેવો ? પૂજવા જેવો, સામે જઈને સલામ ભરવા જેવો, હાથ જોડી ‘શેઠ સાહેબ, ફરમાવો !’ એમ કહેવા જેવો. પૈસા પણ મફત નહિ આપનાર, મજૂરી કરાવીને આપનાર, છતાં સલામ કરવા જેવા ખરાને ? આ બધું કરી પાઠ-શાળામાં ભણ્યા ? “ પધારો ” વગેરે બોલવામાં કેવો વિનય ? ખરાબ ભાવના હોય તો પણ હાથ જોડીને જ બોલવું. આ વિનય ! આ પ્રેમ, આ ભક્તિ જો શ્રી જિનેશ્વરદેવ પાસે હોય તો તમારી આ દશા ન હોય : પૈસાનો માગનાર આવે તેને દયાની દૃષ્ટિએ આપો. સામે આજીજી કરે, નમ્રતાથી માગે ત્યાં દયા હોય, પણ જો કોઈ થેલી સામે આંખ નાખી ઊભો હોય, ફરડી આંખે ઊભો હોય, ક્યારે ટાઈમ મળે ને ઉઠાવી પસાર થાઉં એવા વિચારનો તમને લાગે તો શું કરે ? બોલો ? અહીં નહિ બોલો એવો મને તમારો વિશ્વાસ છે. તમે બોલો ક્યાં ? જ્યાં તમને ફાવતું આવે ત્યાં જ. આ દુનિયા માટે ન્યાય આવો તો પછી ધર્મરક્ષા માટે એવો ન્યાય કેમ નહિ ? હોવો જ જોઈએ. ખરી વાત એ છે કે ધર્મી પૂજવા લાયક, ધર્મ નહિ પામેલો દયા ખાવા લાયક, કે શું કરે ! બિચારો પામ્યો નથી, પણ ધર્મની સામે આંખો કાઢે, ધર્મની અવગણના કરે, તે તો દયાપાત્ર નથી રહી શકતો. એ વાતને મજબૂત બનાવવા માટે શાસ્ત્રે એક એક વાતની નોંધ લીધી છે. એવો આત્મા કાં તો સુધારવાની બુદ્ધિથી અગર તો શાસનની રક્ષાની ખાતર શિક્ષણીય છે. સુધરવો શક્ય ન હોય અને શાસનને હાનિ પહોંચાડવાની તાકાત ન ધરતો હોય તો એ બિચારો

ઉપેક્ષણીય છે. આ તો બધી વાતો વચમાં થઈ. મૂળ વાત તો નિદાનની છે. એ નિયાણાની નોંધ શી ? ‘હારી ગયો, સંયમ હાર્યો, તપ હાર્યો, જ્ઞાન હાર્યો, ધ્યાન હાર્યો, સર્વ હારી ગયો.’ વધુમાં એ નિયાણાના યોગે ત્યાંથી મરીને એક વાર વાસુદેવ તો થયો, પણ મળેલી તે ત્રણ ખંડની સાહ્યબીમાં એ એવો રોળાયો કે સીધો સાતમીએ ગયો.

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માનાં દૂષણ સંભળાય અને આપણાં ન સંભળાય એમને ?

દૂષણ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માને ન છોડે, તો તમને ને મને કેમ છોડશે ? એ તારકના આત્માનાં દૂષણ કહેવાય અને તમારું દૂષણ કોઈ કહે તો બળડી ઊઠો એ ક્યાંનો ન્યાય ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માનાં દૂષણ સાંભળવાની તાકાતવાળા તમે, પોતાની જાતનાં દૂષણો સાંભળવાની તાકાત કેમ કેળવતા નથી ? મહાનુભાવ ! આ નાનકડી જિંદગીમાં આંખો મીંચી સત્યની સામે મરજીમાં આવે તેમ બોલવું, ધમાલ કરવી, શાંતિ પર અશાંતિના અંગારા ગોઠવવા એ શું યોગ્ય છે ? આટલી બધી અધમતા, પામરતા, ક્ષુદ્રતા ક્યાં સુધી ? ક્યાં સુખ માટે ? આત્માને સુખી જોવા ઇચ્છો છો કે દુઃખી ? સુખી જોવા ઇચ્છો છો તો વિના પ્રયોજન, વિના હેતુ, નાહક ઊંધે માર્ગે કેમ જાઓ છો ? ખરાબ વસ્તુઓના પૂજારી કેમ બનો છો ? પોતાના અને પરના અબાણ આત્માને, સત્યથી શું કામ ભડકાવી મારો છો ? શું કામ બીજાને પણ આ સત્યથી વંચિત રાખો છો ? તમારાથી સત્યની ઉદ્દોષણના ન થાય, સત્યના ટેલિયા ન થવાય તો અસત્યના સંગથી તો અવશ્ય બચો. ગપ્પાં મારતા બની સ્વને અને પરને અધોગતિના ખાડામાં ન ગળડાવો. તમે અસત્ય બોલો, અસત્ય વાત ફેલાવો, એમાં અમારું શું જવાનું ? હાનિ કોને ? તમને કે અમને ? અમને તો જ્ઞાની કહે છે કે ‘કોઈ આપત્તિ દેવા આવે તોયે આનંદ માનો.’ અમને તો શીખામણ આપે છે કે, આંખ કાઢતો હોય તો વિચારવું કે હજી તો એ આંખો જ કાઢે છે ને, કંઈ બોલતો તો

નથીને ? કંઈ બોલે તો વિચારવું કે હજી તો બોલે જ છે ને ? કંઈ હાથબાથ તો નથી ઉઠાવતો ને ? હાથ ઉઠાવે તો વિચારવું કે હજી તો હાથ ઉઠાવે છે, લાકડી તો નથી મારતો ને ? લાકડી મારે ત્યારે વિચારવું કે હજી તો મારે છે, માથું તો કાપતો નથી ને ? ને માથું કાપે ત્યારે કહેવું કે માથું કાપ્યું છે ને તેમાં મારું શું લઈ ગયો ? મારું માથું જવાનું જ હતું તે ભલે એ લઈ જાય. એ તો પરમ ઉપકારી. જે આત્મા પોતાની જાતને પાપનો ભાગીદાર બનાવી આપણને પાપમાંથી છોડાવે તેના ઉપર ગુસ્સો કેમ કરાય ? સામો આદમી હિંસાના પાપને સ્વીકારે, પોતાના આત્માને પાપથી મક્લિન કરે, પોતાના આત્માને દુર્ગતિનો અધિકારી બનાવે, ત્યારે માથું કાપેને ? કોઈ ગમે તેમ વતે તો એ અકળાશે નહિ. સત્યથી ચલિત થતા નહિ. બાલી પંચાતમાં ઊતરતા નહિ. અઘડાનું, તોફાનનું નાહકનું નિમિત્ત તમે ન આપતા. કોઈ બોલવા માગે તો અહીં લાવજો. ગમે તેને મનુષ્યપણાની હદમાં રહીને બોલવાની અહીં છૂટ છે.

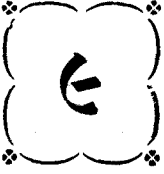
પાપ સેવવામાં નિર્બળ કોણ છે ?

દુનિયામાં પાપસ્થાનક સેવવામાં કોણ નબળા છે ? ત્રણ પૈસાનો આદમી હજારોનું નિકંદન વાળવામાં નબળો નથી. હિંસા-જૂઠ-અનાચાર; આ બધામાં કોઈ નબળો નથી. એમાં નબળા તે હોય કે જે આત્મકલ્યાણના અર્થી હોય અને એ નબળાઈમાં જ સાચું કલ્યાણ સમાયેલું છે. શાસ્ત્ર કહે છે કે ‘ચેત ! પાપ ન કર, હિંસા કરવા જેવી નથી, જૂઠું બોલવા જેવું નથી, પારકાની ચીજ લેવા જેવી નથી, કોઈનું ભૂંડું ઇન્દ્રિય જેવું નથી, વિષયાધીનતા કે વ્યભિચાર અને પરિગ્રહ કરવા જેવાં નથી.

હવે આપણી મૂળ વાત ઉપર આવો. શ્રી નયસાર વનમાં થાકેલા છે. મધ્યાહ્નકાળ છે. ભોજનસામગ્રી મોજુદ છે, છતાં જમતાં પહેલાં વિચારે છે કે કોઈ અતિથિ આવે તો જમાડીને જમું. શ્રી નયસાર

સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિનાના, ભિચ્યાદૃષ્ટિ કહીએ તો પણ ચાલે એવા, શ્રમિત, અટવીમાં ગયેલા છે. મધ્યાહ્ન વીતી ગયેલ છે, ક્ષુધા લાગી છે, ભોજન સામે છે છતાં અતિથિની રાહ જુએ છે એ શું ઓછી મહત્તા છે ? દરેકેદરેક શ્રાવક આ રીતે આંગણે ઊભો રહે અને વિચારે કે કોઈ મહર્ષિ મળે તો અહોભાગ્ય ! કે જેથી ઉત્તમ સુપાત્રમાં મારી વસ્તુને સ્થાન મળે, જેથી હું કૃતાર્થ બનું અને વધુમાં અભિગ્રહ કરે કે સાધર્મીને જમાડ્યા વિના નહિ જમું ! જો તમે સૌ આવા અભિગ્રહવાળા બની જાઓ તો કોઈ સાધર્મી સીદ્ધાતો મળે જ નહિ. પછી આજે જે સાધર્મીના નામે ખોટી યૂમે પડાય છે તે ઊભી જ ન થાય. તમે સૌ સાચાને સમજો અને સ્વીકારો તથા ખોટાથી બચો એ જ એક અભિલાષા. અસ્તુ.

સાચું ધર્માભિમાન

ઉત્તમ વસ્તુ પણ બધાને એકસરખી લાલ કરતી નથી :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર મહારાજ હુલ્લ એવા મનુષ્યપણાની સફલતા માટે ફરમાવે છે કે શાસ્ત્ર સાંભળી તેના ઉપર મજબૂત શ્રદ્ધા કેળવી પોતાની સઘળી શક્તિનો ઉપયોગ શ્રદ્ધાનુસાર વર્તન કરવામાં કરાય તોજ આજીવનની ખરેખરી સફલતા છે. એ શાસ્ત્રવચન ઉપર શ્રદ્ધા કેળવવા માટે, શાસ્ત્ર જેનાથી ઉત્પન્ન થયું છે એ મહાપુરુષોને સમજવા બેઠા છીએ. જેમણે એ શાસ્ત્રનું નિરૂપણ કર્યું તેમના ઉપર હૃદયની શ્રદ્ધા ન જાગે ત્યાં સુધી તેમના વચન પર શ્રદ્ધા થવાની નથી. દરેક દ્વાદશાંગીનું અર્થથી નિરૂપણ કરનાર શ્રી તીર્થંકરદેવ હોય છે. જેનું આ આગમ તે નિરૂપણ કરનાર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ પોતે છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના ભવની ગણના કયા ભવથી થઈ ? શ્રી નયસારના ભવથી. શાથી ? શ્રી નયસારના ભવમાં તેઓ સમ્યક્ત્વ પામ્યા તેથી. સમ્યક્ત્વ કોના યોગે પામ્યા ? મુનિવરના યોગે. આ જ શ્રાવક કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલાં મુનિ મળે છે, સંભળાવે છે, સમજાવે છે, પણ એમને જે મળ્યા તે કોઈ જુદી ભાવનાના યોગે. મળ્યા તે પહેલાં એ શ્રી નયસારના વિચારો કેવા ઉત્તમ હતા ? સંયોગો પણ કળે કોને ? બધાને નહિ. શ્રી તીર્થંકર ભગવંતો પણ બધાને નહિ કળ્યા. એમને પામીને કેટલાક બોધિણીજ પામ્યા, કેટલાક સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ પણ પામ્યા તથા કેટલાક અપ્રમત્ત બની ક્ષપકશ્રેણી માંડી કેવળજ્ઞાન પામીને મુક્તિએ પણ ગયા, અને કેટલાક

કષાય કરીને ઉન્માર્ગે પહોંચી ગયા અને સંસારમાં ફૂળી ગયા. શ્રી ઇન્દ્રમહારાજએ કરેલી ભગવાનની પ્રશંસાથી સંગમને ઝેર પેદા થયું. એ ઝેર ક્યાં હતું? પ્રશંસામાં હતું? જેની પ્રશંસા હતી એ ભગવાન શ્રી વીરમાં હતું? પ્રશંસા કરનાર શ્રી ઇન્દ્રમાં હતું કે એ સંગમમાં હતું? એક વસ્તુ બધાને સરખી લાલદાયી થતી નથી. જેટલી જેટલી આત્મામાં યોગ્યતા તેટલી તેટલી પ્રાપ્તિ. પ્રશંસાનું પાત્ર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ હતા. જે વસ્તુની પ્રશંસા હતી તે સારામાં સારી ચીજ - પ્રભુ શ્રી મહાવીરની જ્ઞાન ધ્યાનમાં સ્થિરતા - હતી, પ્રશંસા કરનાર સમ્યક્ત્વથી રંગાયેલા અને અસંખ્યાત દેવોના સ્વામી હતા. સંગમે વિચાર્યું કે ઇન્દ્ર અભિમાનમાં આવી એક મનુષ્યની પ્રશંસા કરતાં બધા દેવોનું અપમાન કરે છે. અમારા કરતાં એ ભગવાન? સૌધર્મેન્દ્ર શું એમ બોલ્યા હતા કે તમે નબળા! એ તો એમ બોલ્યા હતા કે અત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં વિચરતા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ એવી રીતે ધ્યાનમગ્ન છે, પોતાની ઇન્દ્રિયો ઉપર, શરીર ઉપર, મન ઉપર એટલો કાબૂ છે કે એમને ચલિત કરવા દુનિયામાં કોઈ સમર્થ નથી. બધા ઇન્દ્રો અને દેવો ભેગા થાય તો પણ તે ચળે નહિ. પણ આથી સંગમને શું લાગ્યું? ઇન્દ્ર પોતાના માનીતાની પ્રશંસા કરવા બધા દેવોનું અપમાન કરે છે. દુનિયામાં કોઈ એવી ચીજ નથી કે જેમાંથી ઉન્માર્ગગામી જીવો ખતરો શોધ્યા વિના રહે. એક આદમી હજારો રૂપિયા ખરચી સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ જમાડે પછી જમનારા બહાર શું બોલે તે સાંભળજો. દાળમાં મરચું નહોતું, શાકમાં તેલ નહોતું. આ જાતની બે જણ વાત કરે અને ખારસો એમાં હાજી ભણે. ખરી વાત, એ ભીખારી શું જમાડે? એમ પણ કહે. પાંચપચીસ આત્મા એવા નીકળે અને કહે કે ‘મહાતુલાવ! આટલા પૈસા ખરચી આટલી ભક્તિ કરનારને તેલ - મરચું ન મળે? શુનો પાડાનો ને ડામ પખાલીને, આ ક્યાંનો ન્યાય! રસોઈમાં એ ઓછું નાંખ્યું તેમાં શુનો એ લાગ્યશાળીનો!’ તેથી જ તમે જોશો કે જમણવારમાં

છૂટ આપેલી હોય છે કે તેલ-મરચું ખૂબ નાખવું. જમણની રસોઈમાં તેલમરચાનો પાર નહિ. આવી છૂટ શા માટે ? લોકો ટોણા ન મારે તે માટે. નહિ તો જમાડનાર જાણે છે કે તેલમરચું રોગવર્ધક છે, પણ મિષ્ટાન્ન જમાડનાર સમજે છે કે આ બિચારા તેલમરચાનાં આહુકો છે, એ નહિ નાખીએ તો ચાંદા પાડશે.

દુર્જનનો સ્વભાવ !

દુનિયાની સારામાં સારી વ્યક્તિના પણ દુર્જન ચાંદા પાડ્યા વિના રહે, એ બને જ નહિ. એવા આદમીની વાતોથી સારાએ ગભરાવું નહિ. માનવું કે એવા ન હોત તો સજ્જનો અંધારામાં રહી જાત. વાત કરી દુનિયાને વસ્તુની જાણ કરે એનાથી મૂંઝાવું નહિ. એક પણ વસ્તુ એવી નથી કે જેમાં દુર્જન ખોતરાણું ન કાઢે. એ વખતે વસ્તુનો, તત્ત્વનો વિચાર કરનાર કેટલા ? બે વાત કરે, કેટલાક હાથ કહે, અને કેટલાક તાળી પાડે. મનુષ્યપણાનો ગુણ તો એ છે કે વાત સાંભળ્યા પછી તે સત્ય અને હિતકર છે એવી ખાતરી ન થાય ત્યાં સુધી તે વાતને અહીંથી અહીં (હૈંથેથી હોઠે) ન લાવવી જોઈએ. જો તેમ બને તો વિગ્રહ ન થાય. બને ત્યાં સુધી એવી વાત સાંભળવી નહિ. ઘૂસે કાનમાં તો મોંઠે લાવવી નહિ. આ ગુણ ન આવે તો મનુષ્યપણું એ ભયરૂપ છે. મનુષ્યપણું સારામાં સારું, જિંચી ગતિએ લઈ જાય પણ તેનો દુરુપયોગ થાય તો એ મનુષ્યપણું શું કામ આવે ? આટલોયે ગુણ ન કેળવી શકો તો ભય છે કે આવી સારી સામગ્રી મળવા છતાં પણ દુર્ગતિમાં જવું પડશે.

તત્ત્વજ્ઞાની કોણ ?

તત્ત્વજ્ઞાની કોણ ? કોઈ દિવસ જેના હૃદયમાં નકામો વિચાર આવે નહિ તે. અર્થ વિનાનો, પ્રયોજન વિનાનો, લાભ વિનાનો વિચાર તેને આવે જ નહિ. અને કદાચ આવી જાય તો તેને ખોટો માનીને દૂર ક્યાં વિના રહે નહિ તે. એ જિંચામાં જિંચો વિદ્વાન, પહેલા નંબરનો

તત્ત્વજ્ઞાની ક્યારે અને ? ચોવીસે કલાક ઉત્તમ ભાવનાઓથી વાસિત રહે તો. કદાચ ભાવના ખસે તો ખરાબ વિચાર આવી જાય પણ કદી મોંઢથી બોલે તો નહિ જ. ખરાબ વિચાર મનમાં રાખનારો સારો કે બહાર કાઢનારો સારો ? જ્ઞાની, ડાહ્યો ને સમજદાર તે કે જે બહાર ન કાઢે. જેના મનમાં જ ખરાબ વિચાર ન આવે એ તો પહેલા નંબરનો ડાહ્યો. પરંતુ આવી જાય તો બહાર ન કાઢે તે ય ડાહ્યો છે, કારણ કે મનમાં રહેલો તે એકલાને ખરાબ કરે અને બહાર નીકળે તે ઘણાને ખરાબ કરે.

સભામાંથી પ્રશ્ન : એ વિચારને પોતે સારો માનતો હોય ને બહાર કાઢે તો ?

આ વાત તત્ત્વજ્ઞાનીની ચાલે છે. ત્યાં આ પ્રશ્ન જ અસ્થાને છે, કેમ કે એ ખોટા વિચારને સારો માને જ નહિ અને માને તો એ વાસ્તવિક તત્ત્વજ્ઞાની નથી. દુનિયાના બધાએ વિચાર બહાર મૂકનાર ઇરાદાપૂર્વક ખરાબ ધારીને મૂકે છે એમ કહેવાનો આશય નથી, પણ આ પ્રશ્ન અસ્થાને છે. તત્ત્વજ્ઞાની તો કદાચ અયોગ્ય વિચાર એના પોતાના અંતરમાં આવે તો પણ તેને બહાર ન કાઢે. પ્રામાણિકપણે આ પ્રસંગે કહેવું જોઈએ કે એ ખરાબ વિચારને પોતે હિતકારી માનીને, સ્વપરતું ભલું માનીને બહાર કહે તો ગુનેગાર તો ખરો, પણ જેઓ ખરાબ વિચાર બાણીને ઇરાદાપૂર્વક દુનિયાના ભૂંડા માટે મૂકી રહ્યા છે તેના કરતાં તો કમગુનેગાર છે. શાસ્ત્રે કહ્યું છે કે દરેકને બોલવાનો કે લખવાનો અધિકાર નથી. તાત્ત્વિક દૃષ્ટિની વાતમાં સઘળાને છૂટ નહિ. તત્ત્વતત્ત્વ સમજે, તત્ત્વમાં અતત્ત્વ ન ઘૂસે તેની કાળજી રાખી શકે તેને જ છૂટ. અધર્મ સારી દુનિયામાં પથરાયેલો છે. ધર્મની જગ્યા થોડી છે. અહિંસા પામનારાએ એ ધ્યાન રાખવું પડશે કે હિંસા ક્યાં ક્યાં થાય છે, પણ હિંસાવાળાએ અહિંસા ક્યાં ક્યાં થાય છે એ જોવાની જરૂર નથી. જૂઠ્ઠી બચનારે બાણીનું જોઈએ કે ‘ આ જૂઠ - અહીં જૂઠ - તે જૂઠ ’ પણ જૂઠમાં મહાલનારે આ સાચું

— એ સાચું જોવાની જરૂર નથી. ધર્મ એ અધર્મના કિલ્લામાં છુપાયેલો છે. ધર્મની ચોમેર અધર્મ પડેલો છે. ધર્મને બહુ બહુ સાવચેત રહેવું પડે છે. તત્ત્વજ્ઞાનીને પણ હૃદયમાં ખરાબ વિચાર પેસી જવાનો સંભવ, પણ તે પરખી જાય કે ભૂત ઘૂસ્યું. અને ત્યાં સુધી ભૂતને માંહીને માંહી શમાવે, દૂર કરે, કદાચ મૂર્ખજન સંસર્ગાત્ જોલી પણ જાય પણ અમલમાં તો નજ મૂકે. અમલમાં મૂકે તો એ તત્ત્વજ્ઞાની નહિ. સારી પણ ચીજ યોગ્ય આત્માના હાથમાં આવે તો ફળે. મનુષ્યપણું ખીલવવું હોય, લાલ લેવો હોય તો એક ગુણ અવશ્ય ખીલવવો પડશે કે અને ત્યાં સુધી અયોગ્ય વાતો સાંભળવી જ નહિ.

ધર્મક્રિયા માટે ટાઈમ નથી કે ઇચ્છા નથી ?

શાસ્ત્રની વિધિમાં બધું જોડવાયેલ છે પણ એના અમલમાં કુરસદ નથી. ગપ્પાં મારવામાં, ચોપાટીએ ટહેલવામાં, ચાહ-પાણીના જલસામાં, મોજશોખમાં, રંગરાગમાં, નાટકચેટક કે સિનેમા જોવામાં કુરસદ છે. એ બધી કારવાઈ ગમે છે પણ શાસ્ત્રોક્ત વિધિની ક્રિયામાં કુરસદ નથી. પૂજા, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ નહિ કરનારને ટાઈમ નથી કે ઇચ્છા નથી ? બનતું નથી કે કરતા નથી ? અને તો કરું એમ જોલે પણ કરતા નથી. કેમ ? લાવ શાથી જોછો ? હિતૈષીઓએ એ હિતના માર્ગ જોજ્યા ત્યાં કુરસદ નથી, અને નહિ, લાવ ન આવે, આનંદ નહિ, એ શબ્દોની હારમાળા બડી થયે જ જાય, એક પછી એક જવાબ મળે જ જાય. ક્ષવતું નથી, મન થતું નથી એવા જવાબો મળે છે, બધા જવાબો સાચા કે ખોટા ? આની પાછળ શું છે ? બહારના શબ્દ ઉપર અનુમાન ન બાંધતાં એની પાછળ એક મુખ્ય કારણ છે, જેને લઈને ધર્મ કરવાની વાત રુચિકર નથી થતી અને તે કારણ એ જ કે તેને જડનો સંગ છોડવો ગમતો નથી.

સામાન્ય ધર્મ કહેવામાં પણ દીક્ષાની જરૂર છે ?

કહે છે કે દુનિયા આગળ ઊંચી કોટિની વાતો ન કરો. સામાયિક પૂજા વગેરે કહો. સામાયિક વગેરેની વાતો આજ સુધી કહેવાણી

નથી એમ નથી, પણ ઉત્તર શા મળે છે ? દાનનું કહેવાય ત્યારે કહે કે આવક થોડી, ખવક ઘણી, તિબેરીમાં પોલું છે. પણ લગ્ન આવે ત્યારે, ચાહ-સિગારેટ માટે, સિનેમા માટે એને પૈસા મળે. ત્યાં વાંધો નહિ ! અલક્ષ્યની વાત આવે ત્યાં કહે છે કે કંદમૂળ આદિનો નિષેધ કરનારા શરીરની શક્તિ હણી રહ્યા છે. ખરાબ વાસના-ખરાબ વાતા વરણે સારું એટલું ઊંધું દેખાય. દૂંડું દૂંડું કહેવાય ત્યાં પણ બહાનાં જ નીકળે. કોઈ બહુ પૂછે તો કહી દે કે ખરાબર રચતું નથી. વારંવાર કહે તો પછી આવે જ નહિ. એટલા માટે જ્ઞાનીએ એક વસ્તુ ભારપૂર્વક કહી છે કે જે વસ્તુ અસાર છે, તેની અસારતા ખરાબર સમજાઈ જશે કે તરત જ આ બધી વસ્તુ આપોઆપ આવી જશે. કહો ! હવે તમને શ્રી જિનપૂજામાં ટાઈમ મેળવી આપવો હોય, આ બધી ક્રિયાઓમાં તમને આનંદ આવે એમ કરવું હોય તો મારે કયી વસ્તુ તમારા હૈયામાં ઘાલવી બેઠી છે ? તમારા હૈયામાં ધર્મના ફળગા ફૂટે તે વસ્તુ ઘાલવામાં આવે તો બધી ક્રિયા આપોઆપ થાય. પ્રાયઃ એકેએક જ્ઞાનીએ દેશનાની શરૂઆત “અસારોડયં સંસારઃ” એ રીતે કરી. ‘અસારોડયં સંસારઃ’ એ પદનો અર્થ ! સંસાર અસાર. અસાર હોવાથી એ ખોટો, દુઃખમય, એટલે તબ્યા વિના છૂટકો નહિ એવો. પણ આમાં તમારા સંસારની નિંદા ખરીને ? જે સંસારને અસાર કહેવો એ નિંદા ગણાતી હોય તો ભલે ગણાય. એ ગણના ડાહ્યાઓની નથી પણ ગાંડાઓની છે. શ્રી તીર્થંકર દેવો જેવા જેની અસારતા ભેરશોરથી વર્ણવે અને અમને વર્ણવવાનું ફરમાવે, તેની અસારતા વર્ણવવામાં અમને શું વાંધો ? અમારે તો ફરજિયાત વર્ણવવી બેઠી છે. વારુ, પણ બધાએ અનંતઉપકારી મહાપુરુષોએ સામાયિક, પૌષ્ઠ, જિનપૂજા કરવાનું કહેવા પહેલાં શરૂઆતમાં સંસારને અસાર શું કામ કહ્યો ?

સલામાંથી જવાબ : એ નક્કી ન થાય ત્યાં સુધી વાસ્તવિક રીતે ધર્મી થઈ શકાતું નથી.

ખરેખર એમ જ છે. જે આત્મા સંસારમાં લીન છે તેને સંસાર

અસાર ન લાગે ત્યાં સુધી આ બધું સાર લાગે શી રીતે ? રોગથી ત્રાસ થાય નહિ ત્યાં સુધી વૈદ્ય યાદ આવે શી રીતે ? સંસાર અસાર લાગે નહિ ત્યાં સુધી ધર્મના રાગી બને એ સંભવિત છે ? કહેવું જ પદ્ધતિ કે ' નહિ '.

પહેલાં ઓઘો કે પહેલાં ચરવળો ?

આજે કહે છે કે ' પહેલાં ચરવળો ને પછી ઓઘો.' જ્યારે જ્ઞાની કહે છે પહેલો આ ઓઘો, એ ન લેવાય તો ચરવળો. રોટલી ન ખવાય તેને માટે ભાત; ભાત ન ખવાય તેને માટે કાંજી; કાંજી ન પચે તેને માટે દૂધ; લેંસનું દૂધ ન પચે તો ગાયનું; એય ન પચે તો બકરીનું. પણ આ તો કહે છે કે બકરીનું જ દૂધ પાચે એટલે જીવતા સુધી જોયા આવીએ જ નહિ. પણ એ તો માંદા માટે. ન પચતું હોય એને માટે. આથી સમજો કે સમર્થને માટે પહેલી વસ્તુ કઈ ? શ્રાવકે ઘરબારી થઈ કલાક બે કલાક ચરવળા શું કરવા લેવા ? ઘરમાં કુટુંબ, પરિવાર, પસોટકો મૂકી ચરવળા લેવાનું પ્રયોજન શું ? ભગવાન પાસે લાંબા સ્વરે સ્તુતિ કરવાનું પ્રયોજન શું ? ભગવાન પાસે બોલો છો શું ?

‘ શી ગતિ થાશે અમારી – એ દીનાનાથ

શી ગતિ થાશે અમારી ... ’

આ ‘ શી ગતિ થાશે ’ – બોલનારો બહાર શું બોલે ? એની કારવાઈ કેવી હોય ? અને એનાં વચનો કેવાં હોય ? એ વિચારો. એ બહાર જઈ એમ કહે ખરો કે રાતે ખાવામાં, નાટકચેટકમાં, મોજ-મજામાં અને રંગરાગમાં વાંધો શું ? અને જો એ એવું બોલે તો એવું બોલનાર શ્રી જિનેશ્વરદેવની ભક્તિ શું સમજીને કરે છે, એ કહેશે ? ‘ દીનાનાથ શી ગતિ થાશે અમારી ’ એ ઉદ્દગાર અહીંથી (મુખમાંથી) કે અહીંથી (હૈયાથી) નીકળે છે ? ભાવનાપૂર્વક બોલો છો યા એમને એમ જ ? જેની આગળ તમે ઉપરના ઉદ્દગાર કાઢો છો તે જ્ઞાની કે નહિ ? જ્ઞાની તે કેવા ? તમારા હૈયાને બાણે તેવા કે

ન જાણે એવા ? એ દેવાધિદેવની આગળ પણ જે છળ અને માયા કરે તે તમને અને મને છોડે ? જે અનંતજ્ઞાનીને ન છોડે, એમને પણ ઊઠાં લાણાવે તે તમારા-મારા માટે ગમે તેમ બોલે એની ચિંતા શી ? જેટલું ન કહે તેટલું થોડું. એ તો કહે જ. ન કહે તો આશ્ચર્ય. ઘર-ખારીને ચરવણાનું શું પ્રયોજન ? ચાંદલાનું શું કામ ? દુકાનદારી છોડી, નાહકનો ટાઈમ આપી અહીં બેસવાનું કારણ શું ? સામાયિક આદિ કરવાનું પણ શું કારણ ? આ બધું સમ્યક્ પ્રકારે સમજો.

લગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જેવા થવા માટે કાંઈ કરવું પડશે કે ?

લગવાન શ્રી મહાવીરદેવને ઓળખવા માટે આપણે લગવાન શ્રી મહાવીરદેવનો પહેલો ભવ લીધો છે. એ જીવન નક્કર છે. એ જીવન પામવા ઘણું ઘણું કરવું પડશે. એક એક દુષ્ટ ભાવના પર અગ્નિ મૂકવો પડશે. વિષયની લાલસાઓને કાપવી પડશે. હજી વિષયવાસના ઘટતી નથી તેટલી મનુષ્યપણામાં ખામી છે એમ કહેવું પડશે. એ વાસના ઘટ્યા વિના ભોગ્ય વસ્તુઓ ઉપર પણ સાચી માલિકી નથી આવવાની. તમે બધા ઘરની ચીજના માલિક છો કે ગુલામ ? તમે બધા સ્વતંત્રતાવાદીઓ અને ગુલામ ? વીસમી સદીના છતાં તમે ગુલામ ? જાગતા જમાનામાં જીવનારા તમે ગુલામ ? એવું કહેવાય ? તમારી જાગૃતિને કયું ઉપનામ આપવું ? આ તે જાગૃતિ છે કે ઘોંઘાટ મચાવવાની ઘેલછા છે ? જાગૃતિ એનું નામ કે જેના શબ્દે શબ્દે જવાહીર ખરે. સમજદાર, લાણેલોગણેલો, પંડિતમાં ખપતો પોતાની જાનનામાંથી શું બોલે ? એ એમ બોલે ખરો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજામાં શું પડ્યું છે ? સામાયિકમાં શું પડ્યું છે ? પ્રતિકમણ-પૌષધમાં શું પડ્યું છે ? એ તો નવરાના ધંધા.

(સભામાંથી) : ‘ એને પંડિત કહે કોણ ? ’ ન કહો તો કલ્યાણ.

કર્મસત્તા બહુ ભયંકર છે :

આજના યથેચ્છ બોલનાર અને લખનાર એમ માને છે કે અમને કોણ પૂછનાર છે ? પણ તેઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે કર્મસત્તા

બહુ ભયંકર છે. આજ્ઞાખંડનનાં ફળ એવાં ભયંકર છે, એ અત્યારે ખબર નહિ પડે. જે વખતે આજ્ઞાખંડન આદિના યોગે બંધાયેલ કર્મ ઉદયમાં આવશે તે વખતે ખોટી દલીલો કામ નહિ આવે. આ તો મેં કુટુંબ માટે કયું હતું અને આ તો મેં અમુક માટે કયું હતું એ નહિ ચાલે. તમે જ કહોને કે આ બધું સ્ત્રી અને છોકરાંના ઉપકાર માટે થાય છે કે મહીં કાંઈક બીજું જ છે ? અગિયાર વાગે બધાને ટાઈમસર ખવરાવો છો તે શા માટે ? ઉપકાર માટે ?

(સભામાંથી) : ‘સ્વાર્થ માટે.’ આવું બુદ્ધું જ બોલજો કે જેથી તમારો કલ્યાણનો રસ્તો સરળ થાય. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ વર્તનારા, ભલે શ્રીમંત, કાયદાના બળ કે બુદ્ધિના નિધાન હોય પણ તેમની કર્મસત્તા આગળ નહિ ચાલે દાદ કે નહિ ચાલે ફરિયાદ. માટે જ કહેવામાં આવે છે કે થોડી જિંદગી માટે વિષયકષાયમાં મગ્ન બની આ માનવજીવન નષ્ટ કરી દેવું એ કોઈ પણ રીતિએ ઉચિત નથી, અને ધર્મ વિરુદ્ધ વર્તન કરવું તે પોતાના જ હાથે પોતાનો નાશ કરવા બરાબર છે. આ વાત વીસરી જવા જેવી નથી.

પ્રત્યક્ષ વાતોને તો માનો :

સભામાંથી : ‘કર્મસત્તાને માને તો ને ?’

માનતા જ નથી ? તો પછી એક ગોરો અને એક કાળો, એક રાજા અને બીજી પ્રજા, એકની પાસે મશીનગન તો બીજાની પાસે ઘાંટડી, એક માલદાર અને એક ભીખારી, આ બધું કર્મસત્તા વગર કોના યોગે બન્યું ? તેનો જવાબ આપો. છતી બુદ્ધિએ બુદ્ધિનું લિલામ કરે તેનો કાંઈ ઉપાય નથી. દીવા જેવું હોય ને ન માને, ‘ઊંડુ ઊંડુ’ કરે ત્યાં શો ઉપાય ? માયકાંગલા શરીરવાળાને અગિયાર વાગે ટાઈમસર દાળભાત અને મિષ્ટાન્ન મળે ત્યારે અલ્પમસ્ત શરીરવાળાને રોટલો પણ પૂરો મળતો નથી. એકને, એક મિનિટના હબર મળે, બીજાને બાર કલાકની મહેનત છતાં પણ રીતસરનું ભોજન ન મળે, આ બધાનું કારણ ? બોલશો કાંઈ ? નાહકના ધમંડી ન બનો.

જરા ધીમા પડો. વ્યવહારમાં પણ જો નોકર ઊંચા સ્વરે બોલે તો શેઠ કહે કે જરા ધીમો પડ, લીખ માગીશ. બી. એ. થયેલો એમ કહે કે આમ જ કરીશ, તો ઓફિસર કહે કે શેરો એવો મારીશ કે સાઠ પણ નહિ મળે અને ઘેર બેસવું પડશે. આખરૂંભેર જીવવું હોય, ડીઝી દીપાવવી હોય, તો ધીમા બોલો, છ કલાક લખે બહો, કામ કરો, રીતસર કામ આપશો તો સાઠના પંચોતેર થશે અને એમ થશે તો સ્ત્રી અને છોકરાં દૂધ પીશે. વાંકા ચાલ્યા તો એવો શેરો મારીશ કે કોઈ ઊભા પણ નહિ રાખે. આમ શાણા ઓફિસરો સમજાવે છે અને વધુમાં કહે છે કે-ઓફિસમાં તો નવો જન્મ છે. અત્યાર સુધી સ્કૂલમાં, કોલેજમાં, બ્યાં ત્યાં બધે સ્વચ્છંદી રીતે હુર્યાં કુર્યાં, પણ હવે નવો જન્મ છે. આ જ રીતે અમે કહીએ છીએ કે ભવિષ્યમાં રોવું ન પડે એવી કેળવણી મેળવીને આ જન્મમાં એવું કરો કે પરલોકે સુખી થવાય.

ભગવાન પાસે સાચો શ્રાવક પૈસા માગે ?

પણ આ બધું નહિ માનવાથી જ આજે એક પણ વાતમાં ભલી-વાર નથી. ધર્મ પણ દુનિયાના પદાર્થોની લાલસાથી જ મોટે ભાગે થાય છે. જો એમ ન હોય તો કહો કે બેસતે વર્ષે મંદિરમાં વહેલા આંખો મીંચીને શું માગવા બળ છે ? (સભામાંથી અવાજ આવ્યો) : ‘ પૈસા ’ કેવું ભયંકર ! આટલી પોલ ! આવા જૈન ! જે ભગવાન પાસે પૈસો, સ્ત્રી, કુટુંબ માગવા બળ તે મને માને ? હવે હું સમજ્યો કે દીક્ષાથી તમે શું કામ ભડકો છો ! એનું આ જ કારણ. હવે ગાળ ખાઈ, નિંદા ખમીને પણ સુધારવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. હવે અમને નહિ લાગે કે શ્રાવક ગાળ દે છે. શ્રાવક નહિ એમ માનું ? ભગવાન પાસે પૈસા માગે એ શ્રાવક હોય ? (સભામાંથી) : ‘ મિથ્યાત્વી કહેવા હોય તો કહો પણ શ્રાવક તો રહેવા ઘો.’

પૈસા ન આપીએ તો દેવાળિયા કહો પણ શાહ તો લખો, એમને ? શું આ કથનમાં જરા પણ બુદ્ધિમત્તા લાગે છે ? જૈનકુલમાં

જન્મીને આખી જિંદગીમાં પણ વિચાર્યું છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા શી છે ? અરે ! જે જીવનમાં શ્રી અરિહંત પરમાત્માને, શ્રી સિદ્ધ ભગવાનને, શ્રી આચાર્ય ભગવાનને, શ્રી ઉપાધ્યાય ભગવાનને કે શ્રી સાધુ ભગવાનને ન ઓળખ્યા, તે શું જૈન જીવન છે ? ગોળ અને ખોળ એક ? હાથી અને રાસભ સરખા ? પંડિત ધનપાળનો પ્રસંગ જરા વિચારો !

પંડિત ધનપાલ અને સાચું ધર્માભિમાન !

પંડિત ધનપાળ એ બ્રાહ્મણમાંથી જૈન થયો હતો. રાજા ભોજની સલામાં ઊંચી કેટિનો એ પંડિત હતો. તિલકમંજરી ગ્રંથ એમણે રચ્યો. ગ્રંથનું એ નામ પાછળથી પડ્યું. પ્રથમનું નામ એ ન હતું. એ ગ્રંથમાં એમણે શ્રી આદિનાથ ભગવાનનું જીવન લખેલું. બ્યારે એ ગ્રંથ લખાતો હતો ત્યારે રાજાએ રાજસભામાં ન આવવાનું કારણ પૂછતાં એમણે કહેલું ‘રાજન્ ! હાલ હું એક ગ્રંથ લખું છું.’ ત્યારબાદ એક વખતે રાજાને એ બે ભેગા થયા. રાજાએ પૂછ્યું, ‘ગ્રંથ પૂરો થયો ?’ શ્રી ધનપાળે હા કહી. રાજાએ ગ્રંથ મંગાવ્યો. જોયો. વાંચ્યો. પછી કહે છે કે, ‘ધનપાલ ! ગ્રંથ મળેનો છે પણ એક વાત; જ્યાં જ્યાં અયોધ્યા લખ્યું છે ત્યાં ધારા લખો. જ્યાં ભરતનું નામ છે ત્યાં ભોજનું નામ લખો અને જ્યાં ઋષભદેવ છે ત્યાં મારા માનીતા દેવનું નામ લખો.’ ધનપાળ કહે છે કે ‘મહારાજ ! ક્યાં એ અયોધ્યા ને ક્યાં આ જૂંપડાવાળી ધારા ? ક્યાં ભરત ને ક્યાં ભોજ ? ક્યાં દયાની મૂર્તિ ઋષભદેવ અને ક્યાં તમે માન્યા તે ? શું તમે એમ માનો છો કે ઐરાવણની જગ્યાએ રાસભને, ચિંતામણીની જગ્યાએ કાચને અને સુવર્ણની જગ્યાએ કથીરને ગોઠવાય ?

ભોજ : કેની આગળ બોલો છો ? હું કોણ ?

ધનપાળ : અન્નદાતા.

ભોજ : કહું તેમ કરવું પડશે.

ધનપાળ : નહિ બને.

ભોજ : પરિણામ ભયંકર આવશે.

ધનપાળ : હું ભાટ નથી.

ભાટ હા જી હા કરે. પૈસા માટે ખાટું પણ લખે. પંડિત તેમ ન કરે. પૈસાને લાત મારે. સત્યને સ્વીકારે. રાજાએ ગુસ્સામાં આવી અંથ સળગતી સગડીમાં નાખ્યો. પુસ્તક આપું ને આપું બળી ગયું. ધનપાળ કવિએ કહ્યું રાજન્ ! વિનાશકાલે વિપરીત વૃદ્ધિ : !

આ ધર્માભિમાન કયાં છે ?

શ્રી ધનપાળ ઘેર આવ્યા, ખાવું ભાવતું નથી, ગળે ઊતરતું નથી. દીકરી તિલકમંજરીએ પૂછ્યું, ‘ખાપાજી શું છે ?’

ધનપાલ : વર્ષોની મહેનત અગ્નિમાં, રાજાએ અંથ બાળી નાખ્યો.

તિલકમંજરી : ‘પિતાજી ચિંતા ન કરો. મારે મોંઢે છે.’

તમને શું મોંઢે છે ? કહોને કે ‘અર્થ’ અને કામ.’ ભાગ્યવાન ! કહો કે જૈન ઘરમાં શું હોવું જોઈએ ?

(સભામાંથી) : પૂરા જૈન હોઈએ તો ને ?

પૂરા ભલે ન હો. જૈનકુળમાં જન્મ્યા તો છો કે નહિ ? દેવ, ગુરુ, ધર્મનું નહિ ભાન. નહિ સાન ને ચોરે બેસી પંચાત કરે કે ફલાણુ આવ્યા, ઠીંકણુ આવ્યા, ને અમે આવ્યા. જ્યારે આવી વાતો સાંભળીએ ત્યારે લાગે છે કે જૈનકુળમાં જન્મ પામેલાની વાતો કેવી હોય ? શ્રી ધનપાલે પછી એ અંથનું નામ ફેરવી ‘તિલકમંજરી’ રાખ્યું, કારણ ? લખ્યો શ્રી ધનપાલે પણ સાચવ્યો કોણે ? તમે જાઓ તો તમારી પાછળ ધર્મને સાચવનાર કોઈ છે ? તમે સાચવો તો કોઈ સાચવેને ! મરતી વખતે તમારા ઘરમાં સમાધિ આપનાર કોઈ છે ? બધા આના (પૈસાના) પૂજારી ? અંત વખતે શાંતિથી કોઈ એમ કહેનાર છે કે અમારી ચિંતા ન કરો. અંત વખતે અમારા વિચાર

નહિ કરતાં, શુભ ભાવના ભાવો, છે આવા પુત્રો ? આ તો ‘બાપાણ ! થેલી ક્યાં છે ? બાપાણ ! ચોપડામાં શું છે ?’ બાપાણ બેટાણને કહેતાં કહેતાં ને વીલ ઘડતાં ઘડતાં ઢળી જાય. કેવી હુદ્દશા ?

જૈન શાસ્ત્રોમાં પુનર્લગ્ન છે ?

સભામાંથી પ્રશ્ન : બાપનો વારસો દીકરો ભોગવે કે નહિ ? એ શાસ્ત્રે પંચાત કરી છે જ ક્યાં ? શાસ્ત્ર તો ભોગવવાનો જ ઇન્કાર કરે છે. શાસ્ત્રે તો ભોગની વાતો કરી જ નથી, એમાંથી બચાવવાની જ વાતો કરી છે. જૈન શાસ્ત્રે લક્ષ્મી ભોગવવાનું વિધાન કયું નથી અને પરણવાનું એ વિધાન નથી કયું. પછી મને પૂછે કે, જૈન શાસ્ત્રમાં પુનર્લગ્નનું વિધાન છે કે નહિ ? હું તો કહું છું કે લગ્નનું જ વિધાન નથી, ત્યાં પુનર્લગ્ન લાવવું ક્યાંથી ? શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસ્ત્રમાં પુનર્લગ્નનું વિધાન છે કે નહિ એમ ડાહ્યા ગણાતા આજે પૂછે છે. મને હુઃખ થાય છે કે પસો, લગ્ન, પુનર્લગ્ન આ બધું જૈનશાસ્ત્રમાંથી શોધનારા આવ્યા ક્યાંથી ? એ તે જૈન દુનિયામાં જન્મ્યા છે કે બહાર ? કે જે શ્રી જિનેશ્વરદેવના વચનમાં પુનર્લગ્નના વિધાનની શોધ કરે છે ? ગણો અઢાર પાપસ્થાનક. અઢાર પાપસ્થાનકનાં નામ આવડે છે ? ચોથું પાપસ્થાનક કયું ? મૈથુન એ પાપ કે પુણ્ય ? મૂલં નાસ્તિ કુતઃ શાસ્ત્રા ? શ્રી જિનેશ્વરદેવ અને નિર્ગુણ ગુરુના વચનમાંથી કેવી શોધ થાય છે ! સૂત્રના કહેનાર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ, ગૂંથનાર શ્રી ગણધર ભગવંતો, ખીલવનાર સમર્થ આચાર્યો, ત્યાગીઓ, જેમણે ઘરખાર સ્ત્રી બધું મૂકી દીધું. એમના કહેવામાં પુનર્લગ્ન, વ્યભિચાર, હોય ? અને ત્યાં તેવું શોધે એ કેવા ? જો તમારાથી ન રહેવાય, તમે વિષયના ગુલામ હો અને તમે કોઈ પાપ કરતા હો તો તે તમે જાણો પણ આને – આગમને આગળ ન ધરો. ઉઠાવગીરી ઉપર શહેનશાહીનો સિદ્ધો ન મારો. કમજોર છો, વિષયમાં ફસાયા છો માટે તમને તેવાં ચેડાં સૂઝે છે. પરમાત્મા શ્રી મહાવીરભગવાને પાપનો ત્યાગ જ કહ્યો છે. એમણે તમને થોડી પણ છૂટ આપી છે એવું ન બોલતા.

આ જમાનો ભયંકર છે. હવા એવી ભયંકર છે કે ભલભલા ઝપાટામાં આવી જાય છે. એ ઝપાટામાં આવી ન જવાય તેની ઘણી જ કાળજી રાખવાની છે. અહીં તમને અનુસરતું નહિ જોલાય. અહીં તમે આવો એથી જ કંઈ અમારી નામના નથી. આમાંથી (આગમમાંથી) કંઈ લઈ જાઓ તો જ લાભ થાય. હું શું આપું? ઓઘો. શક્તિ વગરના, તાકાત વગરના કહે શું? ખરો, તારક, લેવાયોગ્ય, પૂજવાયોગ્ય ઓઘો જ છે પણ અશક્ત છીએ, કમજોર છીએ, કંઈક બીજું આપો. તો પછી સમ્યક્ત્વ મૂળ ખાર વ્રત, ખાર નહિ તો અગિયાર, દસ, નવ, આઠ, સાત, છ, પાંચ, ચાર, ત્રણ, બે, એક, એમ નહિ તો એકલું સમ્યક્ત્વ અને એય નહિ તો માર્ગાનુસારીપણાના ગુણો. તેમાંયે સંસારને તો ખોટો માનવો જ પડશે, અસાર માનવો જ પડશે. એ વિના તો નહિ જ ચાલે. અસ્તુ.

સંસાર અસાર છે એ સમજાયા વિના ધર્મ થશે નહિ :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર મહારાજાએ આ મનુષ્યપણાની સફળતા માટે, ત્રણ વસ્તુ બતાવી છે. એક તો શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલાં શાસ્ત્રોનું શ્રવણ, બીજું સાંભળીને તેની ઉપર શ્રદ્ધા અને ત્રીજું શ્રદ્ધાને અનુસરતું વર્તન કરવામાં પોતાની જેટલી શક્તિ હોય તેનો વ્યય. આ મનુષ્યપણાની શક્તિઓ જો આ ત્રણમાં કામ ન આવે. ત્રણ સિવાય બીજાં કાર્યોમાં ખરચાઈ જાય, તો મળેલું ઉત્તમમાં ઉત્તમ જીવન આપણે ગુમાવી નાખ્યું એમ કહેવાય. હવે જ્યાં સુધી એ શાસ્ત્રના પ્રણેતા શ્રી જિનેશ્વરદેવને આપણે ઓળખીએ નહિ, ત્યાં સુધી એના પ્રત્યે આપણી શ્રદ્ધા જાગે નહિ. એ પરમાત્માની વાસ્તવિક પિછાણ ન થાય ત્યાં સુધી એનું શાસ્ત્ર સાંભળવામાં જેવો જોઈએ તેવો અનુરાગ થાય નહિ. એ માટે શાસ્ત્રકાર મહાપુરુષોએ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ મુખ્ય ગણી છે. જ્યાં સુધી દેવને ઓળખીએ નહિ, ગુરુને ઓળખીએ નહિ ત્યાં સુધી ધર્મનાં તત્ત્વો સમજાય નહિ અને ત્યાં સુધી આત્મા આ કારવાઈમાં ઉદ્યુક્ત થાય નહિ. એટલા માટે આપણે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના પૂર્વભવને લીધો છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ સમ્યક્ત્વને કેવી રીતે પામ્યા, કેના યોગે પામ્યા, વગેરે વિચાર કરવા બેઠા છીએ. નયસારના ભવમાંથી એ બધુંયે મળી આવશે. નયસાર જીનકુળમાં જન્મેલા ન હતા, સમ્યક્ત્વને પામેલા ન હતા. અટવીમાં, જંગલમાં લાકડાં કપાવવા ગયા હતા, મધ્યાહ્નકાળ વીતી

ગયો હતો; તે સમયે તેઓ શ્રમિત હતા, ક્ષુધિત હતા, રસવતી સામે હતી, એવા સંયોગોમાં પણ એમણે વિચાર કર્યો કે કોઈ અતિથિ આવે, તો દઈને જમું. ક્યાં એમના વિચારો ને ક્યાં આજના વિચારો ! આ કઠિન ક્રિયા છે ? ‘જમવા પહેલાં અતિથિને દઈને જમું’ એ ભાવના, ને ‘અતિથિને મેળવીને જમાડીને જમવું’ એ ક્રિયા તમારે માટે કઠિન છે ? મને કહો છો કે ‘કઠિન કઠિન કહો છો પણ કંઈ હલકું હલકું કહો.’ પરંતુ, હલકું પણ કઠિન વસ્તુની મહત્તા સમજ્યા વિના થવાનું નથી. જેને રૂપિયાની કિંમત નથી તે પાઈ ને ખીસામાં નહિ મૂકે. એકસો બાણું પાઈનો રૂપિયો થાય એવું જે સમજે, તે માને કે પાઈપાઈનો સંગ્રહ કરાશે તો રૂપિયો થશે. રૂપિયા પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો જ પાઈ પ્રત્યે પ્રેમ થાય. સોનૈયા પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો જ રૂપિયા પ્રત્યે પ્રેમ થાય. લાખ પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો જ હજાર પ્રત્યે થાય, કોઠ પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો જ લાખ પ્રત્યે થાય. જેને કોઠોની કિંમત સમજવી દેવામાં આવે એને કહેવું પડે કે તું પાઈ લેજે ? વેપારી વેપારમાં આના-પાઈ ગણે છે. વ્યાજમાં દોકડા-બદામ ગણે. લાખોની કિંમત એને છે માટે ને ? જો મૂળ વસ્તુની કિંમત ન હોય તો તો આજુબાજુની વસ્તુ પર પણ પ્રેમ થવાનો નથી.

આ સંસાર દુઃખમય છે, એને છોડવાથી શાંતિ છે, એ ભાવના ન આવે ત્યાં સુધી આમાંની એકે ભાવના આવે નહિ. દુનિયાના મોજશોખ, ઘરખાર, રંગરાગ એ બધું મોજૂદ હોય તે મૂકીને ધર્મ કરવાની ભાવના ક્યારે થાય ? જ્યાં સુધી પોતાની પાસે રહેલી વસ્તુમાં સુખનો ભાસ થાય ત્યાં સુધી અપૂર્વ, પૂર્વે કદીયે નહિ મળેલી વસ્તુ પર પ્રેમ થાય શી રીતે ? સૌથી પહેલો ગુણ ધર્મને જાણવાની ઇચ્છા. એ ગુણ કોને આવે ? ધર્મની જિજ્ઞાસા કોને પેદા થાય ? ધરને, ખારને અને રંગરાગને સારા માને એને ? દુનિયા અને ધર્મ; એ બે જુદી ચીજ છે. દુનિયામાં ક્યારથી છો ? જન્મ્યા ત્યારથી નહિ પણ અનાદિ કાળથી ગોઠવાયેલા છો. દુનિયા કાંઈ નવી નથી. હમણાં આ

જોખામાં છે તે પહેલાં બીજા જોખામાં હતા ને લવિષ્યમાં બીજા જોખામાં ગોઠવાશે. અનાદિકાળથી પરિચિત વસ્તુઓ ઉપરની લાલસા છૂટી ધર્મ પર પ્રેમ ક્યારે થાય ? પૌદ્ગલિક પદાર્થો પ્રત્યે અરુચિ થવાથી ધર્મની જિજ્ઞાસા પ્રગટ થયેલી હોય તો જ. (૧) ધર્મની જિજ્ઞાસા, (૨) સદ્ગુરુ પાસે જવાની ઇચ્છા, (૩) ગુરુ પ્રત્યે જોઈતી નમ્રતા, વિનય, વગેરે અને (૪) સદ્ગુરુના વચન પર શ્રદ્ધા. એ ચાર ગુણો ન હોય ત્યાં સુધી ધર્મની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય ? જેને આ દુનિયાના પદાર્થોમાં, દુનિયાની દહેરમાં અને અમનચમનમાં જ આનંદ આવતો હોય તેને એમ ક્યાંથી થાય કે હું ધર્મને જાણું ! ‘જે સંયોગોમાં બેઠો છું એ સંયોગો મારે માટે હિતકારી નથી, હજી હિતકર સંયોગો બીજા જોઈએ’ આ ભાવના જ્યાં સુધી પેદા ન થાય ત્યાં સુધી ધર્મ પ્રત્યે જિજ્ઞાસા ન જાગે. જિજ્ઞાસા ન જાગે ત્યાં સુધી સદ્ગુરુનીયે કિંમત નહિ અને ધર્મનીયે કિંમત નહિ. જો ધર્મની જિજ્ઞાસા એમ ને એમ પેદા થતી હોત તો સારી દુનિયા એકીસાથે સત્ય ધર્મની ઉપાસક બની જાત, પણ જેને એમ જ લાગે કે ‘જે સંયોગોમાં હું છું, એ સંયોગો જ મારે માટે લાભદાયી છે, હું પણ સમજદાર છું, મારામાં બિણપ નથી.’ તેને ધર્મની જિજ્ઞાસા જ પેદા થતી નથી, તો પછી સદ્ગુરુ પાસે જવાની ઇચ્છા, નમસ્કાર કરવાની ઇચ્છા, વિનયપૂર્વક સાંભળવાની ઇચ્છાની તો વાત જ શી ? નાનામાં નાની ધર્મક્રિયા કરવી હોય તો પણ મૂળ વસ્તુ તરફ વળવું પડશે, હું સૌથી પહેલાં સર્વ વિરતિ-ત્યાગ તરફ જાઉં છું, મોક્ષ તરફ તમારું ધ્યાન ખેંચું છું, તેનો એ જ મુદ્દો છે કે જ્યાં સુધી તમારું લક્ષ્ય મોક્ષ પ્રત્યે ન ચોંટે, એ મોક્ષ માટે સર્વવિરતિની જરૂર છે એમ તમને ન લાગે ત્યાં સુધી નાના ધર્મો સમજવાની ભાવના જાગે એ પણ અશક્ય છે. જ્ઞાની પુરુષોએ અનેક રીતિએ એમ સૂચવ્યું છે કે ‘જ્યાં સુધી સ સારના સઘળા સંયોગો મારે માટે હિતકર છે એવો ઝાંખો ઝાંખો પણ ખ્યાલ હોય ત્યાં સુધી ધર્મની સાચી જિજ્ઞાસા થતી નથી.’ માખાપ આદિ કુટુંબી ગમે તેવા ઉપકારી પણ એ ઉપકાર મર્યાદામાં. માખાપ,

કુટુંબી પરિવાર બહુ સારા હોય, ઊંચામાં ઊંચી કોટિના હોય, ભલે રસ્તો બતાવવાની પેરવીમાં હોય, તોય પ્રાયઃ પોતાના સ્વાર્થને સાચવીને જ. આથી ધર્મની જિજ્ઞાસા પેદા થઈ કે તરત જ સદ્ગુરુને સમાગમ કરવાની ભાવના પેદા થાય. કારણ, તે સસજે છે કે ‘ મને જે જોઈએ તે આ બધા કુટુંબીઓ સ્વાર્થવશ હોવાથી બતાવવા શક્તિમાન નથી ’ અને એ ભાવનાના યોગે, તે સદ્ગુરુ પાસે જઈ વિનય અને બહુમાનપૂર્વક સદ્ગુરુ કહે તે સાંભળે; સાંભળીને તેનું મનન કરી તેને જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયત્ન કરે.

ધ્યેયને ઓળખો અને હૃદય-સન્મુખ રાખો :

અનંતજ્ઞાની મહાપુરુષો ફરમાવે છે તેને વિચારો નહિ અને મનન ન કરો ત્યાં સુધી જે કરણીઓ કહી છે તેનો મર્મ શી રીતે સમજાય ? દુનિયામાં નાના ત્યાગો, નાના ધર્મો બને છે તે કયી લાલસાથી ? શું સમજીને સાધુને અન્નપાણી આદિ આપો છો ? ઉપાશ્રયમાં કલાક બે કલાક શું કરવા ગાળો છો ? સામાયિક પ્રતિકંભણ અને પૌષધ વગેરે શા માટે કરો છો ? શીલ શા માટે પાળો છો ? મહિનામાં-બે-ચાર પાંચ ઉપવાસ શા માટે કરો છો ? આયંબિલ-એકાસણાં વગેરે શા માટે કરો છો ? કઈ ઉમેદથી ? કઈ વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે ? આ બધું કયા ધ્યેયની સિદ્ધિ માટે ? એ બધું તમે શા માટે કરો છો એના નિર્ણય પર આવીને જે હેતુ હોય તે કહો તો ખરા ? મારે તમને શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા, ગુરુવંદન, શાસ્ત્રશ્રવણ, સામાયિક માટે શું કામ કહેવું ? આ બધું તમે શું કામ કહેવરાવવા માગો છો ? મને વિચાર એ થાય છે કે જે એમને જોઈએ છે, તે હું કહું છું છતાં કરડું (કરવું ભારે પડે એવું) કેમ પડે છે. લોકોની વાતો ઉપરથી જાણવામાં આવે છે કે હું કહું છું તે કરડું પડે છે, આકરું લાગે છે. શાથી ? મને એમ કહેવામાં આવે છે કે ‘ આપ કઠિન કઠિન વસ્તુઓનો ઉપદેશ ન કરો પણ શ્રી જિનપૂજા સામાયિકાદિ સામાન્ય વસ્તુઓનો ઉપદેશ કરો. ’ હું પૂછું છું કે સામાયિકની,

જિનપૂજની શી જરૂર ? શા માટે સાધુ પાસે તે વસ્તુઓ કહેવરાવવા માગે છે ?

સભામાંથી અવાજ થયો કે ‘ આ સંસારના બંધનથી છૂટવા માટે. ’

વારુ, તો હવે એ તો નિશ્ચિત જ છે ને કે ‘ તમારી નાનામાં નાની ધર્મક્રિયા પણ આ સંસારથી મુક્ત થવા માટે જ છે ? ’ સભામાંથી અવાજ થયો કે ‘ હા, એમાં પૂછવાનું જ શું ? ’ જો એમ જ છે તો તમારા એ ધ્યેયને અને તે ધ્યેયના મુખ્ય સાધન તરીકે સર્વવિરતિને તમારે બરાબર સમજીને હૃદય સન્મુખ રાખવાની જરૂર ખરી કે નહિ ? જો ખરી, તો રોજ તમને તે વસ્તુ યાદ કરાવનાર સામે ફરિયાદ શેની ? સમજો કે એ ફરિયાદ પાયા વિનાની છે, એટલે એ ફરિયાદ સાચા જ્ઞેનથી તો થઈ જ ન શકે.

બધાને મોક્ષ સારો લાગે તો શું થાય ?

નાનામાં નાની ધર્મવાસના પણ મૂળ વસ્તુની રુચિ વિના નહિ આવે. જેને સંસારમાં સારાપણાની અરુચિ નહિ તેને શ્રી મહાવીર-દેવના શાસન પ્રત્યે સાચો પ્રેમ નહિ. આ માન્યતા શાસ્ત્રાનુસારિણી છે. એને તમે ફેરવી શકો છો ? નહિ જ. તો પછી સમજો કે ભસવું ને લોટ ફાકવો એ બે નહિ બને. અર્થાત્ સંસારને ને મોક્ષને બેયને સારા માનવા એ નહિ બને. તમે પૈસાને સારો માન્યો છે તેથી તમને તે આપે તે મોટો, ને લઈ જાય તે દુઃખન; તેમ મોક્ષ સારો તો સંસાર ખારો ઝેર ખરો કે નહિ ? (સભામાંથી) ‘ બધાને મોક્ષ સારો લાગે તો શું થાય ? ’ હવે, આ ભાઈને મૂંઝવણ થઈ આવી. ‘ **सर्वेऽपि सुखिनो भवन्तु** ’ આ ભાવનાના યોગે કદાચ સૌ સુખી થાય એટલે કે સંસારીની માન્યતા પ્રમાણે બધાએ પાલખીમાં બેસનારા થઈ જાય તો ઉપાડે કોણ ? એ ચિંતાથી ઉપરની ભાવના ન કરવી, એમને ? પણ ભાગ્યવાન ! બધાએ સુખી ન થાય. કોઈ કોઈ પુણ્યવાન થાય. એવું બન્યું છે કે કોઈ કાળે બધા સુખી હોય ? નહિ જ. છતાં પણ આપણી શી ઈચ્છા ? બધા ત્યાગી બને તે. એ ત્યાગના પ્રતાપે બધા

મોક્ષે જાય એટલે કે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિમય આ સંસારમાંથી છૂટી અનંતસુખના લોકતા થાય. શ્રી જિનેશ્વરદેવ પણ એ જ ભાવનાના યોગે શ્રી જિનેશ્વર થયા છે. કહો - ‘એમાં કોઈ હરકત છે ?’ નહિ જ. છતાં પણ ધ્યેયનો નિર્ણય થયો નથી એની જ આ મૂંઝવણ છે. કેટલાક એમ કહે છે કે - ‘બધા સાધુ થઈ જાય તો રોટલા કોણ આપશે ?’ પણ એ બિચારાઓને ખબર નથી કે એક સાધુની પૂઠે સંજ્યાબંધ દાતાર થાય. એકનો સર્વત્યાગ જોઈ કંઈકને એટલું તો અવશ્ય થાય કે ‘કંઈક કરીએ,’ મિલકત ત્યજીને દીક્ષા લેવા નીકળે ત્યારે કેટલાક લવાલિનંદી આત્માઓ એમ પણ બોલનારા નીકળે કે કેવો ગમાર, છતી મિલકતે ત્યાગી થયો અને સંજ્યાબંધ આત્માઓ એમ માનનાર અને બોલનાર પણ હોય છે કે - ‘ધન્ય છે આ પુણ્યવાનને કે જેણે સર્વસ્વને ત્યજી આત્મકલ્યાણની સાધનામાં પોતાનું જીવન સમર્પી દીધું.’ એક ત્યાગી થાય તેની પૂઠે કેટલાક ત્યાગનો રસ લેતા થાય, કેટલાક થોડું પણ તજતા થાય, બહુ રંગીલા, મોજ-શોખીલા પણ વિચારતા થાય કે આખી જિંદગી મોજમઝામાં તો ન જ કાઢવી. તમે સાધુઓના આહારપાણીની ફિકર ન કરતા. આટલો વિરોધ છતાં સાધુ બાદશાહીથી ફરી શકે છે, છાપાંની કોલમોમાં આટ-આટલાં ગપ્પાં આવવા છતાં સાધુ સુખપૂર્વક જીવે છે. એનું કારણ ? એનું સંયમ. એના સંયમના પ્રતાપે એના બે-પાંચ રક્ષક પણ એવા નીકળે કે જે પેલા હજારો દુશ્મનોને ત્યાં ને ત્યાં જ થંભાવે.

આવેશવાળાનું કેટલું સાચું માનવું ?

ધર્મનો પ્રતાપ છે, પણ આજે જેઓની આંખે પડળ આવી ગયાં છે તેઓથી તે જોઈ શકાતો નથી. ધર્મનો પ્રભાવ સાંભળવાથી વિરોધીઓની છાતીમાં ધડાકા થાય છે. એના જ યોગે જેમ તેમ બોલવાનો અને લખવાનો તેઓને મેનીઆ થયો છે. માણસ માણસાઈ મૂકીને લખે, એનું કારણ હૃદયના ખોટા ઉકળાટ સિવાય બીજું શું હોય ? વ્યવહારમાં પણ કહે છે કે આવેશવાળો આદમી જે કંઈ બોલે તે પોણીસો ટકા

ખોટું હોય. પોણીસો નહિ પણ પોણીસો અર્થાત્ સરાસર જૂઠું. આવેશ એ એવી ચીજ છે કે જે ભાન ભુલાવે, નહિ બોલવાનું બોલાવે, નહિ લખવાનું લખાવે, એના ઉપર વિચાર ન હોય. એક સીધી વાત યાદ રાખો કે તમને કોઈ સારો આદર્શ કહે કે તું નાલાયક છે, તો ચાંકવું, ચેતવું ને વિચાર કરવો, કારણ કે એમાં જરૂર કાંઈક હેતુ હશે ? પાગલ માણસ કહે તો કહેવું કે બિચારો અક્કલ વગરનો છે, એની ચિંતા શી ? જેનામાં સારાસારનો વિવેક કરવાની તાકાત નથી તેના કથનમાં વિચાર શો ? એક તદ્દન નાગો આદર્શ, શાહુકારને ગાળો દેતો દેતો રસ્તે ચાલ્યો જાય ત્યારે બધા ભેગા થયેલાને પોલીસ પણ કહે કે જવા દો, એને છેડશો નહિ, મેડ છે, પાગલ છે. તેમ ક્રોધીઓ, માનીઓ, માયાવીઓ અને લોભીઓ આવેશમાં આવી જૂઠું બોલે એની કિંમત શી ? એ બિચારા પોતાના પાપમાં પોતે જ પાયમાલ થવાના છે, માટે ખરેખર દયાપાત્ર છે. આજે વિષયકષાયાદિમાં લીન થયેલાઓની દશા ઘણી જ ભયંકર છે. તેઓ શાસ્ત્રોની વાતોનો પણ મનગમતો જ ઉપયોગ કરે. તેઓ એક વાત યાદ રાખે કે ‘પુત્રે મા-બાપની એટલે વડીલની આજ્ઞા માનવી’ પણ એ વાત યાદ ન રાખે કે ‘વડીલે આજ્ઞા કેવી કરવી જોઈએ ?’ પુત્રે આજ્ઞા માનવી એ યાદ રહે પણ એ યાદ ન રહે કે પુત્રની માગણી સારી એટલે શાસ્ત્રાનુસારિણી હોય, તો માતાપિતાદિએ આજ્ઞા આપવી જોઈએ.

માબાપનો ઉપકાર શી રીતે વળે ?

સંસારી માબાપ ગમે તેટલા હિતૌષી હોય તો પણ કોઈ અપવાદ બાદ કરતાં તેમનામાં મોહના અંશો હોય તે કામ કર્યા વિના રહેતા નથી. જ્ઞાનીઓ એકાંતે અયોગ્ય આજ્ઞાને પણ માનવી જ એમ કહી દે તો શું થાય ? એ સમજે કે અહીં મુખ્યમાં નેવું-પંચાણું ટકા બહારગામના છે. ઉત્તરદક્ષિણના ભેગા થયા છે. ચારે-છયે કે બારે મહિને ઘેર જાયો ત્યારે બાપાજી શું કહે, અને આવે ત્યારે શું કહે, એ કહેશો ? છોકરો પૈસા કમાવા કે ડીઝીઘર થવા વિલાયત

જવામાં દરિયાનો ભય, અન્નહ્યો પ્રદેશ, ખાનપાનની પ્રતિકૂળતા, હવાની પશુ પ્રતિકૂળતા, આ બધાની પરવા કર્યા વિના તિલક આદિ કરીને રજા આપતાં માતા-પિતાને પુત્રનો અને પત્નીને પતિનો વિયોગ કેમ નથી સાલતો ? સભામાંથી અવાજ થયો કે ‘ સાહેબ ! એમાં સ્વાર્થ છે ને ? ’ વાહ, ઘણો જ મજબૂતો ઉત્તર. પોતાના સ્વાર્થ માટે આ રીતનું વર્તન કરનાર કલ્યાણમાર્ગે જતાં અંતરાય કરે એનું વજન કેટલું ? તે અંતરાયને આધીન થવું એ અજ્ઞાનતા સિવાય, બીજું શું છે ? એ માતા કે સ્ત્રી કંડુ લાવે, ચાંદલો કરે, નાળિયેર આપે, આનું પશુ કારણ કહેશે ? વેપાર માટે ક્યાંય જવું હોય તો ઉનાળાની ગરમીમાં શિયાળાની ઠંડીમાં, ચોમાસાના વરસતા વરસાદમાં જવાય. ત્યાં મા-બાપ કહે કે ‘ શું કરીએ ? એ ન જાય તો પેટ ભરીએ ક્યાંથી ? ’ પશુ જો છોકરો તીર્થમાં જવાનું કહે તો શિયાળામાં શરદી થાય, ઉનાળામાં ગરમી લાગે, ચોમાસામાં વરસાદની ઝડીઓ વરસે, માટે આ સાલ નહિ બીજી સાલ. બીજી સાલે વળી ત્રીજી સાલ, ચોથી પાંચમી સાલ. ત્યાં વળી શોક આવે. શોક પશુ મોટે ભાગે ધર્મના કામ માટે જ હોય. શોક આવે ત્યારે આરંભ-સમારંભ બંધ ન થાય પશુ આરંભ-સમારંભથી છોડાવનાર ધર્મક્રિયાઓ બંધ થાય ! આ રીતે કેવળ મોહમાં પડેલા, સ્વાર્થમાં રચેલાપચેલાની આજ્ઞા માનવી જ ભેઈએ, એમ શ્રી જિનેશ્વરદેવો કહે ? તમે રૌહિણેય ચોરનું દૃષ્ટાંત ભૂલી તો નથી ગયા ને ? જો ન ભૂલી ગયા હો તો નિશ્ચિત કરો કે એવી આજ્ઞા અનંતઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવો કરે જ નહિ. વધુમાં એ સમજો કે જે માબાપ પોતે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં રહીને પુત્રને પ્રભુમાર્ગમાં ભેડે એની આ વાત નથી. તેઓ તો ઉત્તમ કોટિના હોય છે. તે માટે જુઓ શ્રી આર્યરક્ષિત સૂરિવર્યની માતાનું દૃષ્ટાંત :

ભગવાન શ્રી આર્યરક્ષિત સૂરીશ્વરજી મહારાજ અને સાચી મા !

ભગવાન શ્રી આર્યરક્ષિત સૂરીશ્વરજી મહારાજ એ આપણા પૂર્વ-ધર આચાર્ય થયા છે. બહુ જ સમર્થ. એમનું આખું કુટુંબ જ્ઞાનધર્મની

વાસના વગરનું હતું. માત્ર માતા સમ્યગ્દષ્ટિ હતી : આર્યરક્ષિત ચૌદ વિદ્યાના પારંગત થઈ પોતાના નગરે આવ્યા ત્યારે આખા નગરને આનંદ થયો. આખું નગર સામે લેવા ગયું. રાજા પોતે પણ પટ્ટહસ્તી-ચામર વિગેરે લઈ સામે ગયો. રાજાએ પોતાના પટ્ટહસ્તી પર બેસાડી એમના ઉપર છત્ર ધર્યું. જે માનો દીકરો ચૌદ વિદ્યાનો પારગામી થઈ બારે વરસે ઘેર આવે, નગરથી, રાજાથી આટલું સન્માન પામે, એ માને કેટલો હર્ષ થાય ? ગાંડીઘેલી થઈ જાય. કંઈ કમીના રહે ? પણ અહીં શ્રી આર્યરક્ષિતની માતાની શી ભાવના હતી, એ જાણો છો ? આ સમ્યગ્દષ્ટિ માતાની વાત છે, મિથ્યાદષ્ટિ માતાની વાત નથી. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ નહિ ચાલનાર માતાની વાત છે. શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞા વિરુદ્ધ જતી વાતનો આગ્રહ કરનાર સાધુ તે સાધુપણને લાયક નથી, સાધ્વી તે સાધ્વીપણને લાયક નથી, શ્રાવક તે શ્રાવકપણને લાયક નથી અને શ્રાવિકા તે શ્રાવિકાપણને લાયક નથી. અમને પણ ભગવાનના માર્ગથી ઊલટું કહેવાનો આગ્રહ હોય તો અમે પણ આ સ્થાનને લાયક નથી. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાને માને એ પૂજ્ય, સેવ્ય, માથાનો મુકુટ, પણ જે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ ચાલવાનો જ આગ્રહ કરતા હોય તે માથાના મુકુટસમા હોય તો પણ કહી દેવું ઘટે કે આપની સાથે અમારો મળ હવે નહિ રહે. માનપાનથી દીકરાને નગરમાં પ્રવેશ કરતો જોઈ શ્રી આર્યરક્ષિતની માતા વિચારે છે કે મારો દીકરો પંડિત થઈ આવે છે. ચૌદ વિદ્યા ભણીને આવે છે. પણ કઈ વિદ્યા ? ઉદરપોષિકા. એની સાથે આ માન, બહુમાન, સન્માન, એનાથી મારો છોકરો કેટલા મદ્દવાળો થાય ? આ બધાના યોગવાળી વિદ્યામાં એ લીન થઈ જાય તો મારો દીકરો મરીને જાય ક્યાં ? મારો દીકરો દુર્ગતિમાં જાય તો મારી કૂખ લાગે કે શોભે ? દીકરો ભવ્ય, રૂડો, રૂપાળો, રાજા જેવો જેને નમસ્કાર કરે, છતાં સમ્યગ્દષ્ટિ માતા ચિંતામાં પડી ગઈ કે ‘હું’ પણ આ બધાની સાથે એની સામે જઈ તો મારા દીકરાનો ઉદ્ધાર કોણ કરે ? એ મદ્દમાં આવે તો એ મેળવેલી વિદ્યાનો

ઉપયોગ શેમાં કરે ? એ જાણ ક્યાં ? દુર્ગતિમાં. ' સમ્યગ્દર્શિ માની આવી હિતચિંતા હોય. માતા ઉદ્ધાસીનપણે રહી. એટલા માટે કે આવે તો કહી શકું. એમ ને એમ કહેવા જઈં તો અસર નહિ થાય. નહિ જઈં, નહિ મળું, નહિ પ્રસન્નતા બતાવું તો તેને આઘાત થશે. એ આઘાતમાં મારે જે કહેવું હશે તે કહી શકાશે. આ વિચારની માતા આજે છે ? તમે કહો, તમારે ઘેર દીકરો બસો પાંચસો લઈ આવે તે વખતે એમ પૂછનારી માતા છે કે આમાં અનીતિ કેટલી કરી ? ' ઘીમાં જખોળી રોટલી ખાતા હઈશું તો લુખી ખાઈશું, ભૂખ્યા રહીશું' પણ અનીતિ કરતો ના. અનીતિથી લાવેલા દ્રવ્યથી અમે તને સારો કહીએ એથી તું કુલાઈને ફાળકો થાય પણ તેં કરેલા પાપની સજા ભોગવશે કોણ ? રોટલો અરધો મળે તો અરધો ખાશું, પણ અનીતિ, પ્રપંચ, પાપ આ નાની જિદ્દગી માટે કરતો નહિ ' આ પ્રમાણે કહેનારી માતા છે ? શ્રી આર્યરક્ષિતની માતાની આ સ્થિતિ શાને આભારી ? કહો કે સમ્યગ્દર્શનને. પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવની વાણીની વાસના ન ભરી હોત તો સંસારની અસારતાનું ભાન થાત ? મોહની વિકરાળતાનું ભાન આવત ? દીકરો વિચારે છે કે મા કેમ દેખાતી નથી ? દીકરો પણ માતૃભક્ત હતો. એવી માતાનો દીકરો કેવો હોય ? માતાને નહિ જોવાથી તેનો આનંદ ઊડી ગયો. નગરમાં બધે ફર્યો પણ આનંદ વિના. એણે વિચાર્યું કે મારી મા ન આવી તેમાં જરૂર હેતુ હોવો જોઈએ. આ બધા તો ' હા જી હા ' કરનારા, પણ આમાં મારું ભલું ચાહનાર કોણ ? (આજના શું કહે ? ડોકરી નહિ આવી હોય, જુના જમાનાની અક્લદ વગરની. જેવા માના વિચાર તેવા દીકરાના. પ્રાયઃ દૂધ પાય તેવું છોકરું પાકે). બધે ફરી રહ્યા પછી ઘેર ગયો. સીધો અંદર ગયો. મા જે કમરામાં હતી ત્યાં પહોંચ્યો. મા ઉદ્ધાસીન લાવે બેઠી હતી. દીકરો પળે પડ્યો, હાથ જોડ્યા. આંખમાં પાણી લાવી બોલ્યો. ' મા ! આખા નગરને આજે આનંદ થયો, આખું નગર મારા સામે આવ્યું, રાજાએ પણ મારું યોગ્ય સન્માન કર્યું' તો મને કહે કે તું કેમ નહિ

આવી ?' મા કહે છે 'આખું નગર કંઈ તારી મા છે ? એને હૃષ' થાય, મને ન થાય. તું વિદ્યા લાણીને આવ્યો પણ, તે કંઈ ? પાપ-વિદ્યા - પેટની વિદ્યા. જેનાથી મદમાં છકી જાય તો દુર્ગતિમાં ચાલ્યો જાય. તું કયાં દષ્ટિવાદ લાણીને આવ્યો છે કે મને આનંદ થાય !' દષ્ટિવાદ જાણો છો ? જે દ્વાદશાંગી શ્રી ગણધરભગવંતોએ રચી છે એ પૈકીનું ખારસું અંગ તે દષ્ટિવાદ. એ કોણ લણે ? ગૃહસ્થ કે સાધુ ? સાધુ. તે પણ યોગાદિ દ્વારા યોગ્યતા મેળવી હોય તે. છોકરાને સીધું એમ કહેવાય એમ ન હતું કે તું સાધુ થા. તાજ વિદ્યા લાણીને આવ્યો હતો. તે હજી રંગરાગનો ઉમેદવાર હતો. છોકરો વિચારે છે કે ગમે એટલું લાણીને આવ્યો પણ મારે આનંદ ન આવે તો શું કામનું ? છોકરો બોલ્યો, 'મા, મા, તારા કહેવા ખાતર એ પણ લાણીશ. પણ મને લણાવે કોણ ?' મા કહે છે કે, 'જો તારે લણવું હોય તો લણાવનાર આચાર્ય મહારાજ છે. તારા સગા મામા છે. ત્યાં જ. એ જે રીતે લણાવે એ રીતે લણ. એ લાણીને આવે તો મને આનંદ.' છોકરો કહે છે કે 'જરૂર જઈ'. કહો કે ખારે વરસે પડિત થઈને આવેલા દીકરાને કયાં પાઠ લણાવવા મોકલે છે ? સમજાય છે કંઈ ? તમારાં મા, બાપ, પત્ની, સ્નેહી કોઈ કદીયે પાટલે ખેસાડી બિની બિની રોટલી જમાડતી વખતે કહે છે કે આયુષ્ય ઘટવા માંડ્યું, ટાઈમ ચાલવા માંડ્યો, તૈયારી થાય છે, આત્માનું કેદી કરશો ? અમારું ઘણું કર્યું, હવે તમે તમારું કરો. આ સ્મરણ કોઈ કરાવે છે ? નહિ. કંઈક બિલટું જ સાંભળાવે છે. તેમાં ય વળી ધર્મપત્ની કહેવાતી તો કહે છે કે સાડી કેમ ન લાવ્યા ? વીંટી કેમ નહિ લાવ્યા ? આ પ્રશ્ન સાંભળનાર બોલે કે બાપા લાવીશું. જંપીને ખાવા તો દે અને મનમાં વિચારે છે કે મજૂરી કરી તેલ નીકળી જાય છે, ચાર લાવું છું ને આઠ માગે છે. બસ, આમાંથી બિંચા અવાય જ નહિ ને આખું જીવન હારી જવાય. આવા વડીલ આત્માઓની આજ્ઞામાં રહેવું, સહ-ચારીઓનાં મન સાચવવાં ને શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા કોરે મૂકવી, આ કેમ પાલવે ?

આ કથનનો અર્થ ઊંઘો ન કરતા કે મહારાજ આજ્ઞા માનવાની ના પાડે છે. એવું કહો, ને એથી અધર્મ ફેલાય તો એના પાપના ભાગીદાર તમે. હું તો ઢોલ પીટીને કહું છું કે માઆપની આજ્ઞા ન માનવી, એવું કહે તે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાનો વિરાધક છે અને એથી જ પાપી છે, પણ શરત એટલી કે તે માઆપ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાનો વિરોધ કરનારાં ન હોવાં જોઈએ. એટલું જ નહિ પણ જો પોતાના પુત્રની લાયકાત દેખાય તો શ્રી જિનેશ્વરદેવે ફરમાવેલી આજ્ઞાને અનુસરતી પ્રવૃત્તિમાં અનુમોદન આપવાપૂર્વક સહાયક થનાર જ હોવાં જોઈએ. આ રીતે સ્પષ્ટ કહેવા છતાં પણ ખોટી અફવાઓ જે ફેલાવે છે એની કિંમત શી? આવી રીતના મારા પર આરોપો બહુ જ થાય છે, પણ એ ગાંડાઓએ ઘડેલા છે. એ આરોપોની કિંમત કંઈ જ નથી. ડાહ્યાઓએ, વિચક્ષણોએ ઘડ્યા હોય, સાબિત કર્યા હોય તેની કિંમત. આ તો બેજવાબદારોએ, વાતને સાંભળ્યા વિના ધર્મને હલકો પાડવા માટે ઘડેલા આરોપો, તેની કિંમત નથી. નાહક તમે અધર્મ પામો, બીજને અધર્મ પમાડો, એ કારવાઈ તમારા હાથે ન થાય તે માટે ચેતવણી આપું છું. શાસ્ત્ર કહે છે કે માઆપ અપૂર્વ ઉપકારી છે, એના ઉપકારનો બહલો સહેજે વળે તેમ નથી. મિષ્ટાન્નથી જમાડે કે ચંદનથી વિલેપન કરે કે બીજી તેવી અપૂર્વ સેવાથી પણ બહલો વળે તેમ નથી. પરંતુ પોતે ધર્મમાર્ગે જઈ એ માર્ગે માઆપને વાળે, તો જ બહલો વળે. ઉત્તમ દીકરાની ફરજ તો એ છે કે ઉપકારી માતાપિતાને ધર્મમાં જોડી તેમને સદ્ગતિના ભાજન બનાવવા તમે સા એવા બનો એ જ એક શુભાભિલાષા. અસ્તુ.

શ્રી નયસાર સમ્યક્ત્વ શાથી પામ્યા ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર મહારાજ, અનેક દૃષ્ટાંતે હુર્લેલ એવા મનુષ્યજીવનની સફળતા માટે શું કરવું જોઈએ એ બતાવતાં ફરમાવી ગયા છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલા આગમો, આદિ શાસ્ત્રોનું શ્રવણ કરવું, શ્રવણ કરીને એના ઉપર શ્રદ્ધા કેળવવી અને પછી શ્રદ્ધાનુસાર વર્તન કરવા માટે શક્તિ પ્રમાણે પ્રયત્ન કરવો, તો આ મનુષ્યજીવનની સફળતા થઈ શકે. શ્રી જિનેશ્વરદેવોના આગમો આદિ શાસ્ત્રોનું શ્રવણ આપણને ત્યારે ફળે કે જ્યારે તે તારકો ઉપર શ્રદ્ધા થાય અને શ્રદ્ધાને અનુસરતું વર્તન થાય. જ્યાં સુધી શ્રી જિનેશ્વરદેવ ઉપર સાચો પ્રેમ ન જાગે, જોઈતી ભક્તિ ન જાગે ત્યાં સુધી એ તારકના આગમો ઉપર બહુમાન થાય ક્યાંથી ? અને બહુમાન વિના સાચા વર્તનની વાત જ અશક્ય. શ્રી જિનેશ્વરદેવનું ઓળખી શકાય એ માટે આપણે ભગવાનના પ્રથમ ભવની વિચારણા કરીએ છીએ. એ મહાપુરુષના ભવની ગણના પણ શ્રી નયસારના ભવથી થઈ, કારણ કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના આત્માને શ્રી નયસારના ભવમાં સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ. સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી શ્રી તીર્થંકરદેવના પણ ભવની ગણના થઈ શકતી નથી.

સમ્યક્ત્વ એટલે શું એ સમજાય એ પહેલાં એ વિચાર કરવા માંડ્યો છે કે એ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ કેના યોગે ? ઊંચા આલંબન, ઊંચા સાધનો અને ઊંચી ભાવના વિના આ વસ્તુ મળી

શકતી નથી. શ્રી નયસાર અટવીમાં ગયેલા છે, સમ્યક્ત્વ વગરના છે, ગ્રીષ્મઋતુ છે, મધ્યાહ્નકાલ છે, શ્રમિત થયેલા છે, ભોજનસામગ્રી તૈયાર છે. એ અવસરે એમને એ ભાવના થઈ છે કે કોઈ અતિથિ આવે એને દઈને જમું. આ એ આત્માની કેટલી ઉત્તમતા ! આવા સમયે અને એવી સ્થિતિમાં એવી ભાવના આવવી એ કાંઈ નાનીસૂની વાત નથી. તમને ઘેર બેઠેય આ વિચાર નથી આવતો. તમે જૈનકુળમાં જન્મેલા, થોડેઘણે અંશે તેવા સંસ્કાર પણ પામેલા, તેમાં પણ આ ભાવના ન હોય તો ઉદ્ધાર કઈ રીતિએ થાય ? જેને આપણે તારક માનીએ છીએ તેણે એ કરવાનું અને આપણે કાંઈ નહિ, એમ માનો છો ? ખરેખર આજના કેટલાકની ભાવનાઓ વિચિત્ર છે. ‘શ્રી મહાવીર ભગવાને શ્રી મહાવીર તરીકેના ભવમાં જે કયું’ હોય તે જ કરવું, બાકીનું કંઈ કરવું જ નહિ.’ આ ભાવના ઘણી જ ભયંકર છે. કારણ કે આ ભાવનાનું પરિણામ એ કે એ કાંઈ બને નહિ અને સંસારથી મુક્તિ થાય પણ નહિ. શું ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જે રીતિનું જીવન જીવ્યા એ રીતિનું જીવન આપણે જીવી શકીએ ? સાક્ષાત્ શ્રી જિનેશ્વર-દેવોના મુખ્ય શિષ્ય ગણધરદેવોએ પણ એમણે કયું તે કયું કે કહ્યું તે કયું ?

શ્રી ગણધરદેવ જેવાઓએ પણ કહ્યું તે જ કયું અને તે જ કરવા ફરમાવ્યું. ‘**આણાણ ધમ્મો**’ આ સૂત્ર પણ એ જ સૂચવે છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે કયું તે તે જ કરે કે જે એમના જેવા હોય, બીજાની તે કરવાની તાકાત નથી. એટલે જે કારવાઈના યોગે તે તીર્થપતિ બન્યા તે કઈ ? એ ખાસ વિચારવાનું છે. શ્રી નયસારને જે ભાવનાથી મુનિનો યોગ મળ્યો, એ ભાવનાથી જે રીતે રંગાઈએ તે રીતે આપણે વર્તવાનું છે. અતિથિ આવે તેને દઈને જમાય, એ ભાવના હોય તો જ અતિથિ આવે તો બહુમાન પેદા થાય. પણ આપણું ઘર મોટું છે માટે આવવું હોય તે આવે ને લેવું હોય તે લઈ જાય, એ ભાવનાથી બહુમાન પેદા થાય નહિ. ‘ક્યારે આવે ને

ક્યારે દર્દ' એ ભાવના ન હોય ને આવે અને લઈ પણ જાય, તો પણ નિર્થક નિવડે, કારણ કે જે ચીજ હૃદય ઈચ્છે નહિ, જેની હૃદયમાં ભાવના નહિ, તે સારામાં સારી વસ્તુ હોય તો પણ વાસ્તવિક લાભ ન દઈ શકે. 'અતિથિ આવે ને દર્દ' એ ભાવના હોય ને અતિથિ આવે તો આનંદની છોળો ઉછળે. શ્રી નયસારને મુનિનો થોડો સંયોગ પણ ફળ્યો. ન હતી ઓળખાણ કે ન કંઈ પૂર્વની પિછાણ તથા સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ, એ શાથી? એણે એવા યોગની તૈયારી કરી રાખી હતી.

વગર ક્રિયાએ જૈનપણું ટકશે ?

જે મુનિપણના પ્રતાપે મુનિનો યોગ આવું ફળ આપી શકે તે મુનિપણની વાતો તમને કાંઈક ભયરૂપ દેખાય છે એ શાથી? એથી જ કે 'એના વિના આ સંસારથી નિસ્તાર નથી થવાનો.' આ પ્રમાણે જે અનંતઉપકારી પરમર્ષિઓએ ફરમાવ્યું છે તે યથાર્થ રીતિએ સુચ્યું નથી. આવી દશામાં તમને કોઈ જૈન કહે તે વખતે થોડોઘણો આઘાત થવો જોઈએ. જૈનપણના ન સંસ્કાર, ન ભાવના, ને ન તેવી શુદ્ધિ, છતાં જૈન છીએ એમ કહી સંતોષ કેમ પામે છો? જૈન, ન શ્રી જિનેશ્વરદેવને ઓળખે, ન તે પરમતારકની આજ્ઞાને પિછાણે, ન શું કરવું જોઈએ તે જાણે... છતાં પોતાને જૈન કહેવરાવે એ કેટલું આશ્ચર્ય છે? કાપડિયો કોણ? ન ગજ પકડતાં આવડે, ન કાતર પકડતાં આવડે, ન કાપડની જાતભાત ઓળખે, એ દુકાને ખેસીને કમાય? એની દુકાન ચાલે? કાપડિયાની દુકાને નોકરી કરવી હોય તોય આટલું તો શીખવું પડે કે એ મંગાવે તે જાતનો તાકો લાવી આપવો જોઈએ. વેપારની, ખાવાપીવાની, ખજારની, ઓફિસની આ બધી ફેળવણી લેવી અને માત્ર જૈનપણની ફેળવણીથી આઘા રહેવું એ કેટલી બધી દુર્દશા છે! છોકરો દુનિયાતું ન જાણે, વેપાર ન આવડે, પચીસ-પચાસ લાવતાં ન આવડે તો બાપ તે છોકરાને અઝલ વગરનો ખેવકૂફ કહે, પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા ન કરે, વ્યાખ્યાન

ન સાંભળે, સાધુ પાસે ન જાય, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ વગેરે ન કરે
અરે ! એ બધું કરતાં ન આવડે તો માથાપ કહે કે કામ ઘણું છે,
કુરસદ નથી, બિચારો શી રીતે કરે ? અને એ લોકપ્રવાહમાં તણાઈને
સાધુ પણ એમ કહી દે કે એમાં કાંઈ વાંધો નથી, તો પછી કહેવું જ
શું ? તમે તો કહી દીધું કે અમને કુરસદ નથી. તમને માથાપ પણ
એવાં મળ્યાં છે કે તમારો બચાવ કરે અને પાટે બેસનારા પણ કહી
દે કે ‘ શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા ન બને, વ્યાખ્યાન સાંભળવાનું ન બને,
સામાયિક ન થાય તો શું થઈ ગયું ? ’ તો તમારો નાશ થાય એમાં
આશ્ચર્ય શું ? એ બધું ન કરો તેમાં કશો જ વાંધો નહિ. એમ અમે
કહી દઈએ તો તમારા જેવા કંઈ પણ નહિ કરવાની વૃત્તિવાળાઓને
કંઈ કમીના રહેશે ? નહિ જ. પણ વિચારો કે ‘ તિબેટીની થેલીમાં
હળાર બે હળાર કાયમ પણ ક્યારે રહે ? વધવા તો દૂર રહ્યા પણ
કાયમ રાખવા માટે પણ કંઈ કરવું પડે કે નહિ ? જો વિચારશીલ
હશે તો તમારે પણ કહેવું જ પડશે કે અવશ્ય કંઈક કરવું જ જોઈએ.
કારણ કે જો તેમ કરવામાં ન આવે અને કેવળ કાઢી કાઢીને ખાવાનું જ
રાખવામાં આવે તો તો પરિણામે પાછળથી ભીખ જ માગવી પડે.

જેમ વ્યવહારમાં તમારે આમ માનવું અને કહેવું પડે છે તેમ
‘ જૈનપણાને સાચવવા માટે પણ કોઈ ક્રિયા જ્ઞાનીએ કહી છે કે નહિ ? ’
આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પણ તમારે કહેવું જ પડશે કે જરૂર કહી જ
હોય. જો એમ જ છે તો પછી જ્યારે અનંતજ્ઞાનીઓએ પણ જૈનપણાને
મેળવવાની અને સાચવવાની ક્રિયાઓ કરવાની કહી હોય ત્યારે કંઈ
રીતે અમે કહીએ કે તમારે તે ક્રિયાઓ વગર ચાલે ? વેપારી એમ
કહે કે ‘ હું જાણું છું અને માનું છું કે દુકાન ખોલું, બેસું, રીતસર
માલ લાવું ને વેચું તો આવક થાય પણ એકે દિવસ એવી મહેનત
નહિ કરું ’ તો એને અનુભવી મણસ કહી દે છે કે એમ કાંઈ દુકાન
ચાલશે નહિ, ને પેટ ભરાશે નહિ. તેમ અહીં પણ ‘ આત્મા છે, પાપ
છે, પુણ્યપાપના ફળ તરીકે સ્વર્ગ છે અને નરક છે. ’ એમ માનું છું

પણ કારવાઈ ન કરીએ તો વાંધો શો ? આત્મા પુણ્ય, પાપ, સ્વર્ગ, નરક, લાભ, હાનિ એ બધું માનવું પણ કરવું-કારવવું કંઈ નહિ એટલે આત્માની મુક્તિ થઈ જાય ? એમ જૈન છીએ એમ કહ્યા પછી જૈન તરીકે કરવાની કંઈ પણ ફરજ ખરી કે નહિ ? જૈન તરીકે જીવવાની કોઈ પણ ફરજ જ્ઞાનીએ - શ્રી તીર્થંકરદેવે - નિયત કરી છે કે મરજી મુજબ ચાલવાની છૂટ છે ? જે ફરજ નિયત કરી હોય તો એના વિના ચાલે એવું કયો આદમી કહી શકે ? મુનિ પણ ત્યારે કે આટલા આચારો હોય, શ્રાવક પણ ત્યારે કે આટલા આટલા આચારો હોય, સમ્યક્દષ્ટિ પણ ત્યારે કે આટલું તો અવશ્ય કરે. માર્ગાનુસારી, સમ્યક્દષ્ટિ, દેશવિરતિ, સર્વવિરતિ માટે કોઈ કારવાઈ હોવી જોઈએ ખરી કે નહિ ? મને કોઈ પૂછવા આવે કે 'હું જૈન છું, મને શ્રી જિનેશ્વરદેવના વચન પર શ્રદ્ધા છે, પણ હું પૂજા કરતો નથી, ગુરુવંદન કરતો નથી. શ્રી જિનવાણી (વ્યાખ્યાન) સાંભળતો નથી, રાતે ખાઉં છું, અભક્ષ્ય વગેરે ખાઉં છું, તો મારામાં જૈનત્વ ખરું કે નહિ ?' હું તો તરત જ કહું કે "મને શંકા છે કે તમારામાં જૈનત્વ છે કે કેમ ? તમને શ્રી જિનેશ્વરદેવના વચન ઉપર શ્રદ્ધા છે એમ માનવાને મારું હૃદય ના પાડે છે. હું જ્ઞાની નથી એટલે નિશ્ચય-પૂર્વક નિષેધ નથી કરતો. કહાય હોય, પણ નિરંતર આવી રીતે વર્તવાથી તમારું જૈનત્વ લાંબો કાળ ટકશે તો નહિ જ." કારણ કે એવી વાતમાં એકદમ હા પાડનારા એટલે કે જૈનપણની ફરજનું ભાન કરાવ્યા વિના 'પૂજાદિ ન કરે તો પણ કંઈ જૈનત્વ ચાલ્યું જતું નથી,' એમ કહેનારા સામા આત્માના ઘાતક છે. જે વસ્તુઓને પોતે કબૂલ કરે છે તેને અંગેની ક્રિયામાં કાયમ માટે ના કહે તે કેમ ચાલે ? હજી મોટી ક્રિયામાં ના પાડે એ વાત જુદી, પણ પોતાની જે જાતિને ઓળખાવવા માગે છે તે જાતિને અનુરૂપ સામાન્ય પણ ક્રિયા કરવાની ના પાડે તે કેમ ચાલે ? જૈન તરીકે ઓળખાવવા શું જોઈએ ? બગીચા, રાજ્યપાટ, ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ, આ બધું જૈન તરીકે ઓળખાવશે નહિ.

જી. સા. ૯

આટલા પૈસા, આટલું બહુ શરીર, આવું ઊંચું, પાંચપચાસને મારી શકે, પીટી શકે એવું, સારી રીતે ગાળો દઈ શકે એવું, એ જૈન? વધુ દીકરાદીકરી હોય, મોટાં કારખાનાં હોય તે જૈન? ના. તો જૈન તરીકે ઓળખાવવા કઈ કરણી, કઈ ભાવના જોઈએ, તે જોલો. કઈ જાતના આચાર જોઈએ એ કહો. દરેક આદર્શીએ પોતાની જાતને શોભતી ક્રિયા કર્યા વગર ચાલવાનું નથી.

જેને શાહ બનવું હોય તેણે જેવી કબૂલાતે લાગ્યો હોય તેવી કબૂલાતે વાચદા મુજબ રૂપિયા પહોંચાડવા જોઈએ, તો જ તેનું શાહપણું ટકે. એને ખાતાંપીતાં પણ એ જ વિચાર આવે, તેની જ ત્રેવડમાં રહે. નફામાંથી આપે, કોઈના લાવીને પણ આપે, તો જ તેની શાહુકારી ટકી શકે. વેપારી એ મુજબ વર્તે. નોકર પણ પોતાની ફરજ મુજબ જેટલા કલાકની નોકરી હોય તે કરે. તેમ તમે જૈન તરીકેના કાનૂનમાં વર્તો કે નહિ? જૈનને અમુક ક્રિયા વિના તો ન જ ચાલે એવી ક્રિયા જ્ઞાનીએ કોઈ કહી છે કે નહિ? ક્રિયા કહી હોય તેને માટે કોઈ એમ કહે કે ‘તે કર્યા વિના પણ ચાલે, ન કરીએ તેમાં થઈ શું ગયું?’ એમ ધૃષ્ટતાપૂર્વક કહે તો કહેજો કે મહેરબાની કરી ‘હર રહો.’ એક તો તમે પોલા-ઢીલા હો ને તેમાં તમને કોઈ ‘ચાલે’ એમ કહે તો તમારે તો ફાવતું થયું. ભાવતું હતું ને વૈદ્યે કહ્યું. કુપચ્ચ આવું હતું ને વૈદ્યે રજા આપી, પછી તમે બાંધ્યા રહો? શ્રી જિનેશ્વર દેવોએ ઉપદેશોનાં અનુષ્ઠાન આચર્યા વિના આડીઅવળી વાતોથી આત્મા પરનાં બંધનો નહિ ખસે. આપત્તિના પહાડો નહિ ખસે. આ બધો વિચાર આ જિંદગીમાં નહિ કરો તો કરશો ક્યારે? તમે આટલા બધા નિર્ભય, નચિંત, વ્યવહારમાં જેને નધરોળ કહે છે એવા ધર્મની બાબતમાં થયા શાથી? જરા વિચારો તો ખરા કે આત્મા ઉપર પાપના ફલની કેટલી નોખતો વાગે છે? આત્મા પર કેટલા પ્રમાણમાં કર્મસત્તા લાગુ પડેલી છે? એ કર્મો એક દિવસ જરા પણ શરમ રાખ્યા વિના ઉપાડી જશે. મરણ આવે તેવા સ્થાનમાં નાખી દેશે. તમે તમારી

સગી આંખે જુઓ છો કે કંઈ શ્રીમંતો, કંઈ રાજમહારાજ, એ બધા ક્યાં ગયા ? તેમાંયે વીસમી સદીનો ઇતિહાસ તો કાંઈ જેવોતેવો નથી. ચડતીપડતી ક્ષણે ક્ષણે આવે. ધંધા મળેના. આજે લાલ, કાલે કાણુ. આજે કેડ, કાલે કોડી. મોંઢાના વેપાર. ન લેવું, ન દેવું. ઘડીમાં પાંચસો તો ઘડીમાં સાતસો ને ત્યાંના ઊપડયા સવાસો. આવી સ્થિતિમાં આદમી તરીકે, પુણ્યપાપને માનનારી વ્યક્તિ તરીકે, પુણ્યપાપના ફળ તરીકે સ્વર્ગ ને નરક માનનારી વ્યક્તિ તરીકે, આવી રીતે એટલે જ્ઞાનીની આજ્ઞાને ટક્કર લાગે તે રીતે કેમ બોલી શકે ? એવો આત્મા ઉચિત આચરણ કરવાનું કેમ ચૂકે ? કદાચ આચરણ શક્ય ન હોય તો પણ તેના તરફ અરુચિ કે અસહસાવ તો કેમ જ બતાવી શકે ?

ખોતાના દોષો કોઈ બતાવે ત્યારે આનંદ માનો :

હુઃખ એ છે કે તમે જેવા હો તેવા તમને કહેવાય નહિ. દાનવીરતા કે ધર્મવીરતા ન હોવા છતાં પણ તમને કોઈ દાનવીર કે ધર્મવીર કહે તો પણ તમે પ્રસન્ન થાઓ છો. જે ગુણ તમારામાં ન હોય તે ગુણ પણ જો કોઈ કહે તો તેવો કહેનાર પણ તમને ગમે. આ એક ભયંકર દોષ છે. આ દોષથી બચવા માટે એક નિર્ણય તો જરૂર કરવો જોઈએ કે ‘અમે જેવા હોઈએ તેવા કોઈ કહે તો અમારે આનંદ માનવો.’ આવો નિર્ણય કરવાથી અપૂર્વ લાભ થશે. આ નિર્ણય કાંઈ કઠિન નથી. આમાં કંદમૂળ છોડવાની વાત નથી, દીક્ષાની વાત નથી, માત્ર ‘જેવા હોઈએ તેવા કહે તો આનંદ માનવો’ એમાં કાંઈ કઠિન વાત નથી. એક નિર્ણય આ અને બીજો નિર્ણય એવો કરો કે ‘કોઈ ખોટી પ્રશંસા કરે તો તેમને કહી દેવું કે ખોટી પ્રશંસા કરી અમારા આત્માનું નિકંદન ન વાળો.’ આ બે નિર્ણય કરો તો આત્મામાં ગુણો આપોઆપ આવે. પણ આજે તો એમ કહેવાય છે કે અમે ગમે તેમ કરીએ, અમે ગમે તેમ વર્તીએ, તેની ટીકા કરવાનો કોઈને અધિકાર નથી. ‘જો ધર્મશુરુઓએ અમારા શુરુ રહેવું હોય તો અમારા મોંઢા તરફ જોઈને કહેવું એટલે કે

‘અમને જે રુચે તે કહેવું, ન રુચે તે ન બોલવું.’ આ કેટલી ભયંકર વાત છે ? વિદ્યાર્થીઓ કહે કે અમે કહીએ તેમ માસ્તરે ચાલવું, તો શું એ ચાલે ? નહિ જ. છતાં પણ એના જેવી જ આ વાત છે. આથી જ હું કહું છું કે સાધુ પાસે આવતી વખતે કઈ ભાવનાએ, કયા ઈરાદે આવે છે ? શું સાંભળવા આવે છે ? તે પ્રથમ નક્કી કરો અને તે પછી કહો કે જે દોષો જીવનમાં આતપ્રોત થઈ ગયા હોય, જે જાતિની દુર્દશામાં આત્મા સડતો હોય તે સર્વની અહીં આટકણી થવી જોઈએ યા નહિ ? જો તમે કલ્યાણના કામી હોશો તો તમારે આ વાતમાં હા પાડયે જ છૂટકો છે. આ બધું જૈનપણની રક્ષા માટે શાની શાની જરૂર છે એ સમજાવવા માટે હું તમને કહી રહ્યો છું. ખાતે-પીતે કે મોજ-શોખ કરતે જૈનપણું ટકતું હોત તો આ બધું કહેવાની પંચાત ન હોત, કારણ કે ખાવાપીવાનું અને મોજશોખ કરવાનું દુનિયાના જીવોને શીખવવું પડે તેમ નથી. એ તો દુનિયાના આત્માઓ શીખીને આવેલા છે. શીખવવાનું તો જે ત્યાં નથી તે છે. ત્યાંનું શીખવવા અમે બેસીએ તો તમારા કરતાંએ અમે ભૂંડા. પેલી વસ્તુઓ તજવાયોગ્ય ન હોત તો તમારે અહીં આવવાની જરૂર પણ શી હતી ? જેને તમે દુઃખરૂપ માનો, ખોટું માનો, એની એ વસ્તુ તરફ ઉપાદેય કે જરૂરી છે, એ રીતે તમારું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે એ કેટલું બધું ભયંકર છે ? તે ખૂબ વિચારો. એ વિચારના પ્રતાપે તો તમે તદ્દન નિર્ભય બની શકશો. પછી કોઈ અવળે માર્ગે નહિ ભઈ જઈ શકે. પણ તમે વિચારતા નથી, એની આ બધી ખરાબી છે. જૈન તરીકે ગણાતો આત્મા ઊઠતાંની સાથે વિચારે શું ? અને ઊઠ્યા પછી કઈ ક્રિયા કરે ? એ વળી અવસરે બેવાશે.

સાધર્મીની દયા ન જ હોઈ શકે :

શ્રી નયસાર જમતી વખતે, કઈ ભાવના લાવે છે ? મિથ્યાદષ્ટિ આ ભાવના લાવે તો સમ્યગ્દષ્ટિ ગણાતો કઈ ભાવના લાવે ? ખૂબ વિચારો અને વિચારીને ‘ઓછામાં ઓછા એક સાધર્મીને જમાડયા

વગર ન જમું' આવો નિર્ણય કરો તો કેટલોખધો લાભ થાય ? ઘણો જ લાભ થાય. એનાથી સાધર્મી સાથેનો સંબંધ વધે અને ધર્મની ભાવના એટલી પ્રભાવવંતી થાય કે જે સંસ્કાર તમારા કુલમાં નહિ હોય તે આવશે અને પાંચદશ વરસ પછી જોઈ શકશો કે તમે કેટલે જીંચે પહોંચ્યા છો. આ જીંચે પહોંચવાની ભાવના તો જ કળે કે સાધર્મી પ્રત્યે તમારી ભક્તિ હોય. કારણ કે સાધર્મી એ ભક્તિનું પાત્ર છે, માટે તેના પ્રત્યે દયાની ભાવના પણ છાજે નહિ. પણ એ ભક્તિ જગે ક્યારે ? સાધર્મી સાધર્મી તરીકે ઓળખાય ત્યારેને ? પ્રભુની આગળ તો ઘણીયે વાર કહો છો કે 'દાસનો દાસ હું તાહરો' એનો અર્થ શો ? એ જ છે કે જે તારી સેવા કરે તેની પણ હું સેવા કરું. હવે વિચારો કે શ્રી જિનેશ્વરદેવના સેવકની સેવા હોય કે દયા હોય ? સેવા ને દયાનો ભેદ શો એ સારી રીતિએ સમજો. સાધર્મીની ભક્તિ હોય પણ દયા નહિ. સાધર્મી સાધર્મી તરીકે ઓળખાય ત્યારે હૃદયમાં સાચો ભક્તિભાવ પેદા થાય. સાધર્મીની ભક્તિ કરવા માટે હૃદયની ભક્તિ જોઈએ, દયા કે અનુકંપા નહિ. પણ સાધર્મી કેાણ ? તો કહેજો કે જે શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમને અખંડિત માને તે. જે એમ કહે છે કે 'શ્રી જિનમૂર્તિ અને શ્રી જિનમંદિરમાં શું ભયું છે અને કહ્યું કહ્યું હવે આગમમાં, આગમને આઘાં મૂકો, આ જમાનામાં 'બાબાવાકચ' પ્રમાણુ' એ નહિ ચાલે,' તે સાધર્મી નહિ.

જનત્વના સંસ્કારો પાડો :

આટલા સંસ્કાર ન આવે તો તમે જેન કેમ કહેવાઓ ? તમે તમારા સંતાનને નિરંતર કહો છો ને કે 'આપણે જેન છીએ, શ્રી જિનેશ્વરદેવની સેવા વિના ખવાય નહિ, શુરને વંદન કરી પચ્ચક્ષાણુ કરવું જ જોઈએ. સામગ્રી હોય તો શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણી સાંભળ્યા વિના ન રહેવાય, તપમાં વધારે ન બને તો સવારે નવકારશી ને સાંજે ચોવિહાર કે તિવિહાર કે દુવિહાર, આ છેલ્લું પચ્ચક્ષાણુ ક્યાં વિના

ન ચાલે, શીલ એટલે સુંદર આચાર તો આપણા જીવન સાથે જોડાયેલો જ હોવો જોઈએ વગેરે' આ બધું તમારા પોતાનામાં તો છે જ ને ?

સભામાંથી અવાજ થયો કે 'બધાએ વાંધા.'

શું બોલો છો ? આ ઘરડા આદમી કહે છે કે 'બધા વાંધા.' આમાંયે વાંધા ? આથી જ હું કહું છું કે મૂળ વસ્તુ ઉપર રાગ આવ્યા વિના થોડા પણ ત્યાગની વાત રચવાની નથી. એ જ હેતુથી જ્યારે નાનો નાનો ત્યાગ કરવા કહીશ ત્યારે તો ભારે પડશે. આમાંથી (ઓઘામાંથી) તો છટકો છો પણ નાનામાંથી નહિ છટકાય. ના પાડશો તોયે ફજેતી થશે. પરસ્ત્રી-ત્યાગની ના પાડવી એ ફજેતી નથી ? પરસ્ત્રીના ત્યાગની વાતમાં ના પાડનારની આબરૂ રહે કે જાય ? દીક્ષા વગેરેની બાબતમાં 'નથી બની શકતું, શું કરીએ ?' એમ કહો તો કહી શકો છો, પણ ઉપરની વાતમાં પોલ ચલાવવા ધારો તે શી રીતે ચાલે ? વ્યવહારમાં કહેવાય છે કે ભણેલો ખરો પણ ગણેલો જોઈએ. ધારાશાસ્ત્રી ધારા ભણીને આવે, પછી બે-ચાર મહિના સુધી સાંભળવાની પ્રેક્ટિસ કરવી જોઈએ. ધારાનો ઉપયોગ અનુભવી કેમ કરે છે તે બાણવું જોઈએ. પહેલાં બાણવું, પછી ગણવું. અનુભવ લીધા પછી બેસવા જોગો અને બોલવા જોગો થાય. પણ અહીં તો ન બાણવું, ન ગણવું ને જૈન કહેવરાવવું ? કેવું આશ્ચર્ય છે ? શું ભણ્યા તે કહો ? શું ભણ્યાથી જૈન કહેવાય ? તમે ધાંધલમાં તૈયાર, પણ જૂઠું ન બોલવા, ભૂલ સુધારવા તૈયાર નથી. જૈનપણું ખીલવવા હું જે કહું છું તે તમને ગળે ઊતરે છે કે નહિ ? આ વાત તમને ન રહે તો પાર શી રીતે આવશે ? જૈનશાસન કહે છે કે—

જ્ઞાનક્રિયામ્યાં મોક્ષ:

એકલા જ્ઞાનથી મુક્તિ જૈનશાસને માની નથી. કયું જ્ઞાન, કયી ક્રિયા હોય તો જૈન કહેવાઓ એ કહો ? સાધુ ક્યારે કહેવાય ?

સંસારને અસાર જાણે, જાણે એટલું જ નહિ પણ જાણીને તજે તે. શ્રાવક કોણ ? આખાએ સંસારને અસાર માને, તજવાની ભાવના રાખે, એકદમ સર્વથા ન તબ્બય તો થોડું થોડું તજવાનો પ્રયત્ન કરે તે. સમ્યગ્દષ્ટિ કોણ ? સંસારને અસાર માને ને તજવા માટે તલસ્થા કરે. તમે શામાં છો ?

સભામાંથી - મીંડામાં

ત્રીજી વાત પણ ન હોય તો પણ તમે જૈન ? હું આટલું ચે ન કહું તો તમને કહું શું ? જૈન કહેવરાવવું ને એક પણ ક્રિયા કરવી નહિ ને એક પણ જરૂરી ભાવના હૃદયમાં રાખવી નહિ. આ કેમ આવે ? હવે તો જૈનોના આચારનો નાશ થતો જાય છે. જૈન કુલમાંથી જૈનોના આચારવિચારો નાસવા માંડ્યા છે. પૂર્વના પુરુષોના આત્માની ભાવના કઈ જતિની હતી ! આચારો કયા હતા ? જૈનજતિનો પહેલો ગુણ એ હોવો જોઈએ કે આત્મા, આત્માના ગુણોને અને આત્માના ગુણોને વિકસાવનારી સામગ્રી સિવાયની બધી વસ્તુને પર માને, ને પર વસ્તુ માટે આત્માને ખરાબ ન કરે. જેમ જેમ પર વસ્તુ આવે તેમ મૂંઝવણ થાય. એને સોના-રૂપાની પ્રાપ્તિથી આનંદ ન થાય. હીરા-માણેકના હાર ભારરૂપ લાગે, મોટા મોટા બંગલાઓ જુએ તેમ આત્મા ધ્રુજે, કંપારી છૂટે. આલિશાન મકાનોથી ગભરામણ થાય. જેમ જેમ હુનિયાના સંસર્ગો વધે તેમ તેમ મૂંઝાય કે છુટાશે ક્યારે ? એ જ્યાં જાય ત્યાં હુનિયાને જૈનત્વની ઓળખાણ કરાવે. દરેક પ્રવૃત્તિમાં ડરતો રહે કે રખે હિંસા થઈ જાય, રખે જૂઠું બોલી જવાય અને રખે અનીતિ વગેરે થઈ જાય.

નિશ્ચા યા બંધન કોનું સ્વીકારવું જોઈએ ?

અહીં તો પોતાની જાતને સ્વતંત્ર માનનારા એમ કહેતા આવે છે કે સાધુ કહે તે ઠીક પણ અમે તે કરવા બંધાયેલા નથી. પણ ઘર કહે તે કરવા બંધાયેલા છીએ જ. બહાર નીકળ્યા કે એમ થાય કે ટાર્મિ થઈ ગયો; શેઠ વઢશે, બાઈસાહેબ વઢશે. સમજે છે કે મારું

જીવન બધાના હાથ નીચે દબાયેલું છે. મોડું થશે તો શેઠ દુકાન પર નહિ ચઢવા દે, અને પછી તો રાત્રી પાઈ પણ નહિ આપે. અહીં (ઉપાશ્રયમાં) પેસતાં મગજમાં એ ભૂત કે અમે કાંઈ તેમ કરીએ, અમે કંઈ બંધાયેલા છીએ ? જઈએ છીએ તે તેમના લલા માટે. એમની સલા મોટી કહેવાય ને એમની આખરૂ વધે માટે. પણ મોટી સલામાં આખરૂ માનનારા એ જુદા. અહીં આવતાં ઊંચે માથે, છાતી બહાર રાખીને આવે, પણ તેને ગમ નથી કે મંદિરમાં ને અહીં તો છાતી નમાવવી જોઈએ. માથું ઢળે, હાથ જોડીને અવાય, અક્કડપણે નહિ. આવતી વખતે ભાવના એ હોવી જોઈએ કે કાંઈક આપે અને લઈએ, ન લેવાય તો પોતાને હીનભાગી સમજે. જ્ઞાની સારામાં સારી ચીજ બતાવતા હોય ને ન લેવાય તો હૃદયમાં પીડા થવી જોઈએ. શ્રી તીર્થંકરદેવના આત્માઓએ જે ભાવનાના યોગે શ્રી તીર્થંકર નામ-કર્મ નિકાચિત કર્યું, તે ભાવના એ કે ‘સવિ જીવ કરું શાસન રસી’ અર્થાત્ બધા જીવો શાસનરસિયા બને, અને મોક્ષે પહોંચે. એ તારકનો એ ઇરાદો હતો. એમના સેવક તરીકે અમારો પણ ઇરાદો એ છે કે તમે બધા સંસારથી છૂટો, અને મોક્ષ જેવા સ્વતંત્ર સ્થાનમાં પહોંચવાનો પુરુષાર્થ કરો. તમે તમારી જાતને ગમે તેટલી સ્વતંત્ર માનો પણ એ ભ્રમણા છે. મૂર્ખાઓએ વળગાડેલું ભૂત છે. શાસ્ત્ર કહે છે કે સંસારમાં રહેવું ને સ્વતંત્રતાની વાતો કરવી એના જેવી મૂર્ખાઈ બીજી કોઈ નથી. વારુ, તમે કયાં સ્વતંત્ર ? ઘરમાં, બજારમાં, દુકાનમાં, શરીરથી, ઇંદ્રિયોથી, વિષયથી કે કષાયથી ? ના, એનાથી તો બિલકુલ સ્વતંત્ર નથી જ પણ દેવથી, ગુરુથી અને તેમની આજ્ઞાપ આગમોથી તો પૂરા સ્વતંત્ર છો, કેમ ? દેવ આ દુનિયાની બહાર નીકળી ગયેલા. આપણી સામે એ શું કરે ? પકડવાની તાકાત નહિ, અધિકાર નહિ, એટલે એમનો લય નહિ, અને એમના સાધુ સંસારમાંથી અર્ધા બહાર નીકળી ગયેલા એટલે એમનાથીયે કાંઈ થાય નહિ, તથા આગમ તો એમણે, એટલે કે દુનિયાથી પર થયેલાએ કહેલાં. તેની કિંમત શી ? આ ત્રણમાં સ્વતંત્ર. ‘લગવાન ગમે તે કહી ગયા, એમના

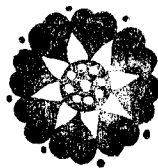
સાધુ ગમે તે કહી ગયા અને ગમે તેમ કહે, શાસ્ત્રે ગમે તે લખ્યું, પણ અમારે ફાવે તે માનીએ અને કરીએ.’ આ રીતે માની એ ત્રણથી સ્વતંત્ર બનશે. એટલે આત્માનો ઉદ્ધાર થવાનો કેમ ? વીસમી સદીની શીખામણ એવી છે કે આ ત્રણથી સ્વતંત્ર બનવાથી આત્માનો ઉદ્ધાર થશે ? વીસમી સદીની સ્વતંત્રતાનો અર્થ આ કે બીજો ? જો એ જ હોય તો ખરેખર ખેદજનક છે. એના જેવો અધોગતિનો માર્ગ એક પણ નથી. દેવ, ગુરુ અને આગમને આધીન થઈ, આજ્ઞાધીન બની જે જાતિની પરતંત્રતા આત્મા પર લદાયેલી છે તે ન કાઢે તો તમે કદી પણ પરતંત્ર મટવાના નથી.

સમ્યક્ત્વ ટકાવવા કાંઈ કરણી જોઈએ કે ?

કહો હવે સાચો સાધર્મી કોણ ? જે શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિન-મંદિર અને શ્રી જિનાગમને માને તે. એ ત્રણને ન માને તે ગમે તેવો હોય તો પણ એને સાધર્મી તરીકે કબૂલ રાખવો એ યોગ્ય નથી. હવે શ્રી ભરતમહારાજની સાધર્મી-લક્ષિતનો પ્રસંગ જોવા માટે શ્રી ભરતમહારાજ કોણ, એમને આ સાધર્મી-લક્ષિતનો ખ્યાલ ક્યાંથી આવ્યો એ જોઈએ. શાસનની સ્થાપના પછી ભગવાન શ્રી ઋષભદેવ-સ્વામી ૮૪૦૦૦ મુનિવર સાથે પરિવરેલા અયોધ્યામાં પધાર્યા. ગભરાતા નહિ. ઉત્તમ કાલ એવો હતો. અધમકાલમાં સાધુનું નામ ખટકે છે. એ વખતે તો સાધુ આવવાના સમાચાર મળવાથી શ્રાવકો એવા ઉદાર હતા કે હજારોનું ને કોડોનું દાન દેતા. શ્રી શ્રેણિક-મહારાજ વિરતિધર નહોતા. સમ્યગ્દષ્ટિ હતા, પણ એ ભગવાનના સમાચાર રોજ મેળવતા અને ત્રિકાળ જિનપૂજા કરતા. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ જેવા સમ્યગ્દષ્ટિને પૂજા કરવી પડે અને તમારે ચાલે ? ક્ષાયિક સમકિત તો ટકે કે જિનપૂજા કરે અને ક્ષયોપશમ સમકિત જિનપૂજા ન કરે તો પણ ટકે કેમ ? જેનું સમકિત એવું હોય કે જે કદી જવાનું જ ન હોય, તે નિરંતર ત્રિકાળપૂજન કરે, ગુરુવંદન કરે અને જિનવાણી સાંભળે અને જેના સમ્યક્ત્વનું ઠેકાણું નહિ તે ન કરે

તેમાં કંઈ વાંધો જ નહિ, કેમ ? આવી આવી માન્યતા એ મિથ્યાત્વનાં લક્ષણ છે. એ સમજે તો જ આજ્ઞાનુસારીપણું આવે. આજ્ઞાનુસારી શ્રી ભરતમહારાજે સાધર્મી-ભક્તિ ઘણી કરી. એક-બે શ્રાવકોની નહિ પણ અનેક શ્રાવકોની. શ્રી ભરતમહારાજને આ વિચાર થયો શી રીતે ?

પ્રભુની સાથે વિહરતા વિહરતા આવેલા પોતાના બંધુ મુનિઓની ભક્તિ માટે ગાડાં ભરાવી આહારની સામગ્રી લઈને ગયા અને આમંત્રણ કર્યું. પ્રભુએ કહ્યું કે મુનિઓને આધાકર્મી અને આહુત દોષથી દૂષિત એવો આહારાદિ કલ્પે નહિ. ત્યારે પુનઃ ચક્રવર્તીએ નિર્દોષ આહાર માટે આમંત્રણ કર્યું. પ્રભુએ તેના ઉત્તરમાં પણ એ જ ફરમાવ્યું કે, હે રાજેન્દ્ર ! મહર્ષિઓને રાજપિંડ પણ ન કલ્પે. શ્રી ભરતમહારાજ ઘણા ખિન્ન થયા. એ પછી શ્રી ઈંદ્ર મહારાજે ભગવાનને અવગ્રહોનું સ્વરૂપ પૂછ્યું. ભગવાને પાંચ પ્રકારના અવગ્રહો વર્ણવ્યા. દક્ષિણ ભરતા-ધર્મની અનુમતિ આપી ઈંદ્રે આનંદ અનુભવ્યો. એટલે ભરતમહારાજએ પણ છ બંડની અનુમતિ આપી આનંદ અનુભવ્યો. આ પછી શ્રી ભરતમહારાજે સૌધર્મેન્દ્રને પૂછ્યું કે ‘ આ અન્ન-પાનાદિએ કરીને મારે શું કરવું ? ’ ત્યારે ઈંદ્રે કહ્યું કે ‘ ગુણથી શ્રેષ્ઠ હોય એવાઓને આપવું. ’ આથી શ્રી ભરતમહારાજને સાધર્મી-ભક્તિનો વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને વિશિષ્ટ પ્રકારની આદર્શ સાધર્મી-ભક્તિ કરી. તમે સૌ પણ સાધર્મી-ભક્તિના સાચા સ્વરૂપને સમજીને દેવ, ગુરુ અને ધર્મના સાચા ભક્ત બનવા સાથે સાચા સાધર્મિક-ભક્ત બનો એ જ એક શુભાભિલાષા. અસ્તુ.

મજબૂત વિશ્વાસ કેળવો :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર મહારાજ મનુષ્યલવની સફળતાનું વર્ણન કરતાં ફરમાવે છે કે જેને શ્રી સર્વજ્ઞપરમાત્મા ઉપર વિશ્વાસ નહિ, શ્રી મહાવીરભગવાનના વચન પર તે પ્રકારની પ્રતીતિ નહિ તે આત્માઓ ધર્મ કરે તો પણ શું અને ન કરે તો પણ શું ! તમે સાંભળ્યું હશે કે અલવી સાડા નવ પૂર્વ ભણે, સંયમ પણ અજબ પાળે, દેશના એવી દે કે સાંભળનાર પામી જાય, પણ એને મૂળ વસ્તુની રુચિ નહિ માટે એનાં જ્ઞાન, સંયમ ને દેશના, એ બધાં નકામાં. કારણ કે અલવ્યને હૃદયમાં આસ્થા હોતી જ નથી.

સલામાંથી પ્રશ્ન : અલવ્ય દેવલોક માને છે, તો એને સમ્યક્ત્વ ખરું કે નહિ ?

નવે તત્ત્વ માને એને જ સમ્યક્ત્વ હોય. નવમાંથી આઠ માને તો પણ સમ્યક્ત્વ નહિ. જે નવે તત્ત્વ માને તેને સાચી શ્રદ્ધા જાગે. એક પણ તત્ત્વ ઓછું માને, અરે તત્ત્વના એક અંશને અંશ પણ ન માને તો પણ મિથ્યાત્વ જીવતું ને જાગતું જ રહે છે. આખો વ્યવહાર શ્રુતના આધારે છે. વર્તમાનનો એક સમય જેટલો કાળ તે જ વર્તમાનકાળ. તેની પહેલાંનો બધો જ ભૂતકાળ અને તે પછીનો ભવિષ્યકાળ. એ ત્રણેય કાળનાં સઘળાં દ્રવ્યો, તે સઘળાંય દ્રવ્યોના સઘળાંય પર્યાયો એકીસાથે જાણે એવા શ્રી સર્વજ્ઞભગવંતની આજ્ઞા એ છેવટની આજ્ઞા છે. જેવું ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ જાણે એવું જ ભગવાન

શ્રી ઋષભદેવ જાણે. જેવું ભગવાન શ્રી ઋષભદેવે કહ્યું તેવું જ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે કહ્યું. અનંતા તીર્થકરોએ કહ્યું ને ચોવીસે કહ્યું તે જ અનંતા કહેવાના. આટલી બધી સ્પષ્ટ માન્યતાવાળા આપણે એમના શાસનમાં રહેનાર, તેને એમ થાય કે આ બધું કહેલું તે આ કાળમાં લાભ આપે કે નહિ? જો તેવું થાય તો એનો અર્થ શ્રી સર્વજ્ઞ-પરમાત્મા ઉપર શ્રદ્ધાની ખામી છે, એવો જ થાય; અને જો એ ખરાબર હોય તો પછી એવા અશ્રદ્ધાળુ હૃદયમાં સમ્યક્ત્વ છે, એમ શી રીતે કહેવાય કે મનાય? માટે જ્ઞાનીના વચનમાં મજબૂત વિશ્વાસને કેળવો.

જે રુચે તે કરી લેવું એમાં ધર્મ નથી :

જીવોને એમ કહી દેવામાં આવે કે ‘ જે કાળે જે લાવના તમારા હૃદયમાં જન્મ પામે તેનું નામ જ ધર્મ. ’ તો પછી પરિણામ શું આવે? વ્યવહારમાં કહે છે કે વાંદરાની બત એટલે ફૂદવાનું તો કુદરતી જ હોય. એને નીસરણી આપે અને દારૂ પાઈને નશાખોર બનાવે અને એ પછી એને વીંછી ચટકાવે તો કંઈ કમીના રહે? નહિ જ. તેમ અનાદિકાલથી વિષયકષાયની ધૂનમાં ધૂમતા, વિષયમાં લીન બનેલા અને કષાયથી ભરચક થયેલા આત્માઓને એમ કહેવું કે, ‘ જે સમયે, જે કાળે તમારા હૃદયમાં જે ઈચ્છા થાય તેનો અમલ કરવો એનું નામ ધર્મ ’ એનો અર્થ તો એ જ છે કે ઇરાદાપૂર્વક આત્મનાશક ઉચ્છૃંખલતાના તેઓને પૂબારી બનાવવા અને પરિણામે થોડીઘણી પણ જે મર્યાદા છે કે ‘ રખે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ બોલી ન જવાય ’ તે પણ ન રહે.

હું કહું છું કે ઉપર કહ્યા મુજબની કહેવાતી વાતોના શ્રવણમાં તમે જેટલા રસીઆ બનશો તેટલું તમારા સમ્યક્ત્વને કલંકિત કરશો. ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજીને ધ્યાનમાં રાખીને કહેવાય તો આ સૂત્રોના રચનાર ‘ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અર્વાધજ્ઞાન, અને મનઃપર્યવ-જ્ઞાન, ’ આ ચાર જ્ઞાનના ધણી હતા. એમના શ્રુતજ્ઞાનનો જગતમાં જોટો

ન હતો, કારણ કે સર્વ શ્રી ગણધરદેવો વિશિષ્ટ કોટિના શ્રુતજ્ઞાનને ધરનારા હોય છે. દ્વાદશાંગીના રચનાર લગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજી મહારાજ પચાસ હજાર કેવળજ્ઞાની શિષ્યોના ગુરુ હતા. એવા લગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજીએ પણ એમ ન કહ્યું કે ‘ મને રુચે તે ધર્મ ’ પરન્તુ એમ કહ્યું કે ‘ આણાણ ધમ્મો. ’ ધર્મ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં કે મતિકલ્પનામાં ? શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં ધર્મ માને તે જૈન કે મતિકલ્પનામાં ધર્મ માને તે જૈન ? આજે આ બધા ઝઘડા છે તે મતિકલ્પનાના છે. આત્માની શક્તિ કોના યોગે દબાઈ ગઈ છે ? લાગ્યશાળી ! તમે બિલકુલ વિચારતા નથી, બહારની વાતોમાં અટવાઈ જાઓ છો. તમે તમારી જાતે શાંતિથી બેસીને નહિ વિચારો ત્યાં સુધી એ ભ્રમણાનો અંત આવવાનો નથી. તમારો આત્મા અનંતજ્ઞાનાદિનો સ્વામી છે એની ખાતરી છે કે નથી ? એને દબાવનાર જડ છે, કારણ કે ચેતનનું પ્રતિપક્ષી જડ છે. એ જડની સોબતમાં તમે ફસાણા છો. એની સોબત છોડવાના પ્રયત્નથી નિર્ભય થશો કે એની સોબતમાં લીન થવાથી ? વાસણ પર કાટ ચઢે તો તે વધારે દીપે કે એ કાટને ઘસીને દૂર કરીએ તો વધારે દીપે ? આત્માની સાથે જડના સંયોગો, એ જડ વસ્તુ પરની મમતા, ને તેને યોગે થયેલી અધમ પ્રવૃત્તિઓને રોકવા તમે પ્રયત્ન કરો છો, કે મજબૂત કરવા ? અધમ પ્રવૃત્તિઓને રોકવા પ્રયત્ન કરવો હોય તો ‘ પૌદ્ગલિક પદાર્થો અમારા નથી, એના ઉપરની મમતા અમારા આત્માને મલિન કરનાર છે. ’ આ લાવના કેટલી મજબૂત કરવી જોઈએ ? આજે તો એ જડની પાછળ એવા પડી ગયા છો કે એના યોગે આની (આગમની) આજ્ઞા પણ મૂંઝવે છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવના વચનમાં તો રાગદ્વેષ, વિષય કે કષાય વગેરેને પોષવાની એકે વાત નથી.

કયો ધર્મ મોક્ષનો ઉપાય ?

‘ મોક્ષના અર્થીએ કયો ધર્મ સેવવો જોઈએ ? ’ આ પ્રશ્નનો ઉત્તર સમજવા માટે જ્ઞાનીઓ કયા ધર્મને શિવસુખના ઉપાય તરીકે

વર્ણુ'વે છે એ સમજવું જોઈએ. ઉપકારીઓ તો ફરમાવે છે કે તે ધર્મ શિવસુખનો ઉપાય છે કે જે ધર્મની સેવામાં પ્રથમ તો વિષયનો વિરાગ થાય, આત્મા વિષયથી પાછો હડે, આત્મા વિષયથી કંપે. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ આ પાંચ વિષયો છે. એના પ્રકાર ઘણા, પણ આ પાંચ મુખ્ય. રૂપની પાછળ આજે કેટલા આદમી દીવાના બન્યા છે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવના માર્ગને અંગીકાર કરે એ એવા બને ? એ તો રૂપને અગ્નિની જ્વાળા માને. પતંગિયાં રૂપના મોહમાં ફસીને જન ગુમાવે છે, પણ એ બિચારાં સંજી નથી. એમનામાં સમજવાની તાકાત નથી. એક એક વિષયને આધીન થનારાની ભયંકર દુર્દશા થાય છે તો પાંચે ઇન્દ્રિયોને આધીન બનનારની કેવી દશા થાય ? જે ધર્મની સેવામાં આત્મા આ પાંચે વિષયોથી પાછો ન ખસે, એતે નહિ, ચોકે નહિ એ ધર્મ છે ? વિષયનો વિરાગ એ ધર્મરૂપ પ્રાસાદનો પાયો છે. વિષયવિરાગ વિના ધર્મરૂપ મહેલ બંધાતો ય નથી અને ટકતો ય નથી. સાચું દાન પણ તો જ દેવાય, સાચું શીલ પણ તો જ પળે, સાચું તપ પણ તો જ થાય અને ઉત્તમ ભાવના પણ તો જ આવે. વીતરાગના ભક્તથી વૈરાગ્યના વૈરી બનાય ? વીતરાગના ભક્ત રાગી બને કે વિરાગી ? વિરાગીને વીતરાગ ઉપર સાચો પ્રેમ થાય કે રાગીને ? જે વિષયનો વિરાગી, તે જ વીતરાગના સાચો રાગી થાય. જે આત્મામાં વિષયના ત્યાગની ભાવના નથી, વિષય પ્રત્યે અરુચિ નથી તે આત્મામાં ધર્મ આવે પણ ક્યાંથી અને ટકે પણ ક્યાંથી ? વિષયો ઉપર સાચો વૈરાગ્ય જન્મ્યા પહેલાં તો ધર્મ આવે જ નહિ. આત્માને પૂછજો કે તું વિષયનો પૂજારી છે કે પરમાત્માનો ? વૈરાગ્ય, જે જીવનનો સાચો સાથી છે, જે જૈનજીવનનો મંત્ર છે, જે જૈનજીવનને પમાડનાર, ટકાવનાર અને ધોષનાર છે તેના પ્રત્યે આટલી બધી અરુચિનું કારણ વિષયવાસના સળગ્યા કરે છે, એ છે. આથી જ જ્ઞાની પુરુષોએ કહ્યું કે જેમાં વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ, ગુણાનુરાગ અને વિરાગધોષક, કષાયનાશક અને ગુણપ્રાપક ક્રિયામાં અપ્રમાદ હોય તે જ ધર્મ શિવ-સુખનો ઉપાય છે. કઈ ક્રિયામાં અપ્રમાદ ? એ જ કે જેનાથી વિષયનો

વિરાગ થાય, કષાયનો ત્યાગ થાય ને ગુણનો રાગ થાય. જ્ઞાનીઓએ જો ક્રિયામાં અપ્રમાદ ઉપદેશ્યો ન હોય તો તો બધા જ કહી દેત કે અમારામાં વિષયનો વિરાગ બરાબર છે. વિષય સેવીએ છીએ તે કમને, કષાય કરીએ છીએ તે સામાના ભલા માટે, અને ગુણનો રાગ તો રોમરોમ ભર્યો છે; પણ હવે જ્ઞાનીઓના કથન પ્રમાણે તમારી તે વાતો ત્યારે જ મનાય કે જ્યારે વિષયના વિરાગની, કષાયના ત્યાગની અને ગુણના અનુરાગની નિર્દોષ કરણી દેખાય. જેને સાચા હૃદયથી વિષય પ્રત્યે વિરાગ થાય, કષાયનો ત્યાગ થતો જતો હોય અને સાચા ગુણો પ્રત્યે અનુરાગ પ્રગટે, તેની ક્રિયા કેવી હોય ? વિષયનો વિરાગી વેશ્યાના ઘરમાં મળેથી જાય, પોતાની કે પારકી જુએ નહિ, પોતાનીમાં પણ ન જુએ રાત કે દિવસ, વાર કે તહેવાર, અને પછી કહે કે હૃદયથી મને વિષય ગમતા નથી ! કહો આના જેવો બીજો દંભ કયો હોતો હશે ? વેશ્યાને ત્યાં જવું, વિષયની નિંદામાં નિંદા ચેષ્ટાઓ કરવી અને વિરાગી કહેવરાવવું એ બને નહિ. વિષયમાં લીન બનેલા આંધળાઓની દશા એવી છે કે લાખીએ તો લાખતાં લેખિની કંપે, વિચાર કરતાં મન કંપે, તે વાત કરતાં મોંદું લાજે. વિષયાધીન જીવન એ એક રીતએ નારકીનું જીવન છે. વિષયની સેવા પરિણામે નરક-ગતિને ખેંચી લાવે છે. એ તો પરલવની વાત, પણ આ લોકમાંયે શું ? જાણવું છે ? પણ એનું વર્ણન કરવા જેવું નથી.

સલામાંથી પ્રશ્ન : એને નારકીની ઉપમા કેમ અપાય ?

એની આખી કીડાનો ચિતાર વિચિત્ર છે. વિષયના સેવનમાં આંધ થનારની બુદ્ધિ અને વિવેક નષ્ટ બને છે. વિષયસેવા વગરના ટાઈમમાં જે જે ચીજોને હાથ લાગવાથી પાણી લઈ ને ધોવા પડે, વિષયાધીન અવસ્થામાં તે જ ચીજો સાથે કેવી ચેષ્ટા કરે છે ? જ્યાં મલિન પદાર્થમાં અમૃતની કલ્પના, દુઃખમાં સુખની કલ્પના, ત્યાં બધી વાતો અગોચર રહે. અનુભવીઓ પોતાનો અનુભવ ન કબૂલે તેને સમજાવવાય કેમ ? વિષયથી દુર્ગતિ તો ખરી જ ને ? વિષયમાં બરાબર લીન થઈ જાય તો તેની

નરક કે તિર્થંચગતિ થાય એમ શાસ્ત્રે કહ્યું છે. ચક્રવર્તી ચક્રવર્તી-પણામાં જ જીવે અને ચક્રવર્તીપણામાં જ મરે તો તેને નરક સિવાય બીજી ગતિ જ ક્યાં છે ?

હા ! એ છે કે સંસારમાં પણ, વૈરાગ્યથી રંગાયેલો છતાં કદાચ ન છૂટકે વિષયસેવન કરતો હોય, અચવાની કોશિષવાળો હોય, ન છૂટકે બળતે હૃદયે આત્મા ઉન્માર્ગે ન જાય એટલા પૂરતું, વેદના ઉદ્યના ઔષધ તરીકે વિષયમાં પડે તો હજી પણ એ બચે. પણ વિષયમાં તન્મય બને, તો ખરેખર એ દુનિયાની વિષ્ટા જ ચૂંથે છે. વિષ્ટાને પણ લોક નરક જ કહે છે ને ? શ્રી તીર્થંકરદેવને લોગાવળી કર્મ ન છૂટકે લોગવવાં પડે છે. એ લોગને રોગ માનીને લોગવે છે. લોગને રોગ માની લોગવનાર લોગ પાસે કેટલો જાય ? ક્યા હૃદયે, કઈ ભાવનાએ જાય ? વૃત્તિ શું રાખે ? એણે આનંદથી લોગ લોગવ્યા એમ કહેવાય ? એ લોગમાં સુખની કલ્પના કરે ? કદી જ નહિ. પણ જે લોગમાં સુખ માને, લોગને જીવન માટે જરૂરી અને સેવવાલાયક માને, લોગ એ મજેતું તત્ત્વ છે એમ માને અને આનંદપૂર્વક સેવે તે આત્મા માટે લોગનું અંતિમ ફલ નરક છે એમાં કશી જ શંકા નથી. જેમ ધર્મથી સ્વર્ગાદિ સદ્ગતિ પણ મળે છતાં તેનું અંતિમ ફળ જેમ મોક્ષ છે, તેમ વિષયનું અંતિમ ફલ નરક છે અને એકાંતે જો કોઈ નિર્વિવેકપણે પશુની માફક લોગમાં લીન બનીને રહે તો ખરેખર અહીં પણ તેની દશા નારકીના જેવી જ હોય છે. તે સુખી નહિ પણ ભયંકર દુઃખી હોય છે. વિષયાધીન કેવો ? ગંદો, વિવેક વગરનો. આ બધી વાતો ઈશ્વારેથી સમજાય તો સમજો, નહિ તો આ વાતોના પીંજણમાં ઊતરાય તો નફ્ટાઈ આવી જાય. આ વાત સારી નથી. ખોટી છે. કરવા જેવી નથી, પણ તમને મજેની લાગે છે. એને લઈને આદમી પર્વતિથિ અને રાતદિવસ ભૂલ્યો, મારી કે પારકી ભૂલ્યો, મનુષ્યપણું, ધર્મ, આજ્ઞા, એ સર્વ ભૂલ્યો. આ દુનિયાના આરંભ-સમારંભની જડ ક્યાં છે ? જો કામવાસના ખસી જાય તો અર્થલોભ પ્રાયઃ ખસી જાય.

અર્થલોભ ખસે તો ધર્મ ઘૂસે, ને ધર્મ ઘૂસે તો મોક્ષ મળે. મોક્ષ કોને મળે ? વિષયમાં લીન હોય, વિષયમાં આનંદ માને, વિષયને જરૂરી માને એને ? કદી જ નહિ. માટે શુદ્ધ ક્રિયા વિનાનો કેવળ સુખથી જ વિષયના વિરાગ આદિની વાતો કરનારો સાચો નથી, પણ દંભી છે.

વિષયનો વિરાગ એ સત્ત્વની વૃદ્ધિ કરનાર છે :

કેટલાક કહે છે કે લીનતા વગર વિષય ભોગવે તો ? પણ લીનતા વગર ક્યારે કહેવાય ? જેને કોઈ પકડી રાખે ને ભોગવાવે તો. તમને બધાને પકડી રાખીને ભોગવાવે છે ? નગરની કેરીઓ આવી આવીને તમારા મોંમાં પેસી જતી હશે કેમ ? તમે વિષયની પૂઠે પડ્યા છો કે વિષય તમારી પૂઠે પડ્યા છે ? વિષયના તમે ગુલામ છો કે માલિક છો ? જુઓ, સાંભળો, હું તમને એક વાત કહું. પણ વાત કહેતાં પહેલાં હું તમને કહી દઉં છું કે કથા કહેવાય તેમાંથી ય તમે લૌકિક વાસના ન લઈ લેતા, કારણ કે કથા દ્વારા પણ મારું ધ્યેય તમને વિષયથી વિરાગ પમાડવાનું છે. જ્ઞાનીઓએ એ જ એક શુભ ઇરાદે કથાનુયોગ ચોજ્યો છે. વારુ, ચાલો; સાંભળો.

એક બ્રાહ્મણી હતી. એ વિદુષી હતી. એને ત્રણ દીકરીઓ હતી. એણે વિચાર્યું કે મારી દીકરીઓ સુખી ક્યારે થાય ? જેવા વિચારનો ધણી હોય એને એ અનુસરે તો. દીકરીને સુખ ક્યાં ? સાસરે. ઘરમાં જેટલું સુખ ઘો તે ત્યાં ભયંકર દુઃખ. જ્યાં મોકલવી હોય તે ઘરજોગી કેળવણી આપવી પડે. ત્યાં માલિક તો બનશે ત્યારે બનશે પણ બય ત્યારે તો વહુ તરીકે. એમ ન કહેતા કે મહારાજે પરણવાનું કહ્યું. શાસ્ત્ર તો કહે છે કે તમારાથી ન ચાલે તો આટલું જોવું. સમાનશીલ, સમાનકુલ, સમાનધર્મ જોઈને કન્યાને દેવી પડે તો, હું શું કહું છું ? દેવી પડે તો સમાનશીલ, સમાનકુલ અને સમાનધર્મ જોવો. એ આજ્ઞાનું પાલન ક્યારે કરી શકો ?

જી. સા. ૧૦

શ્રી કૃષ્ણજી, શ્રી નેમિનાથસ્વામીના ભાઈ, અવિરતિવંત હતા છતાં પોતાની દીકરીઓને શું કહેતા ? જેમ જેમ દીકરી ઉમ્મરલાયક થાય, શ્રી કૃષ્ણજી પાસે આવે ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજી ખોળામાં બેસાડી પૂછતા કે તારે રાણી થવું છે કે દાસી ? રાજાની પુત્રી બીજું શું કહે ? કહે કે રાણી થવું છે. તરત જ શ્રી કૃષ્ણજી કહેતા કે રાણી થવું હોય તો શ્રી નેમિનાથસ્વામી પાસે જા. અર્થાત્ શ્રી નેમિનાથ-સ્વામીના શાસનને સ્વીકાર. દાસી થવું હોય તો અહીં રહે. દાસી-પણાની વિટંબણા સમજવતા. એકેએક દીકરીને શ્રી નેમિનાથસ્વામી પાસે મોકલી એટલે કે સંયમના માર્ગે ચોજી. પણ હુનિયામાં એવા આત્મા હોય છે કે જેને જાંચી વાત ન ગમે. અંતઃપુરમાં એક રાણી એવી હતી કે જેણે પોતાની પુત્રીને પાઠ લણાવ્યો કે ‘દાસી થવું છે’ એમ કહેજે. શ્રી કૃષ્ણજી પાસે એ ગઈ. શ્રી કૃષ્ણજીએ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે દાસી થવું છે. એ સાંભળતાં જ કૃષ્ણજીના હૃદયમાં ચીરો પડ્યો. એમને એમ થયું કે મારા ઘરમાં ઝેર ઘૂસ્યું કયાંથી ? શ્રી કૃષ્ણજી વિચારે છે કે જો અંતઃપુરમાં ઘૂસેલું આ ઝેર હું નભાવું, એનો યોગ્ય પ્રતિકાર ન કરું, તો આજથી મારાં સંતાન સંસારમાં ફેલી જવાનાં. શ્રી કૃષ્ણમહારાજે પછી ઘણું કર્યું છે. દૂકામાં, એમણે પોતાની એ દીકરીને વીરા સાળ-વીને પરણાવી. શા માટે ? એના હૃદયમાં ઘાલવામાં આવેલા ઝેરને કાઢવા માટે. પરિણામે એ ઝેર નીકળ્યું. એ કહેતી આવી કે મારે હવે રાણી થવું છે. શ્રી કૃષ્ણજીએ કહ્યું, ખુશીથી, શ્રી નેમિનાથસ્વામી પાસે જા, એટલે કે તેમના શાસનનો સ્વીકાર કરી અખંડ સંયમની પાલક થા. ‘આપવી પડે તો.’ આના ભાવને સમજ્યા ? આપની ફરજ છે કે પોતાના સંતાનને ઉત્તમ માર્ગે લઈ જવું, ન જાય તો સુયોગ્ય સ્થાને ગોઠવવું કે જેથી પતિત ન થાય, અનાચાર ન કરે અને અંકુશમાં, મર્યાદામાં રહી ઉત્તમ માર્ગની શક્ય આરાધના કરે.

પેલી બ્રાહ્મણીએ ત્રણે દીકરીઓને પાઠ લણાવ્યો હતો. જ્યારે દીકરી પરણીને ઘેર જતી ત્યારે એ પ્રથમ દિવસે જ કહેતી કે, પતિ

આવે ત્યારે એક લાત મારવી. પછી જે અને તે આવી મને કહેવું અને પછી હું કહું તેમ વતીશ તો સુખી થઈશ. આ શીખામણ મા, પતિની પરીક્ષા કરવા માટે દે છે. પહેલી દીકરી પરણી ત્યારે એમ કહ્યું. તે પરણીને પતિના ઘર ગઈ ત્યારે, પલંગમાં બેઠી છે. પતિ આવ્યો. હજી પલંગ પર બેસે છે ત્યાં જ પેલીએ પતિને લાત મારી, પણ પતિ તો વિષયનો અર્થી હતો, કીડો હતો. બીજીને પેલીના પગ પંપાળવા ગયો કે પગે વાગ્યું તો નથી ને ? તે દીકરીએ આવીને સવારે માને હકીકત કહી. માએ કહી દીધું કે દીકરી ! તારે ફાવે તેમ વર્તજે, તારા ઘણી ઉપર જેટલા હુકમ કાઢવા હોય તેટલા કાઢજે, ડરીશ નહિ. બીજી દીકરી વખતે પણ તેવી જ શીખામણ આપી. બીજીએ તેમ કયું. ઝટ પેલાએ ઘોલ મારી. પેલી રોઈ પડી. થોડી વાર બાદ પતિએ કહ્યું, ચાલ હવે આવું કરતી નહિ, થયું તે થયું. એ દીકરીએ સવારે જઈ માને વાત કરી. માએ કહ્યું કે એની દોરી કાબૂમાં રહે ત્યાં સુધી ખેંચવી. ગરમ થાય કે મૂકી દેવી, તો સુખી થઈશ. ત્રીજી છોકરી વખતે પણ એ જ શીખામણ દેવાઈ. એણે લાત મારી. પેલો મદ્દ હતો. તે જ વખતે પકડીને જેટલી મરાય તેટલી મારી. ‘નીકળ ઘર બહાર’ કહી ઘર બહાર કાઢી. ‘મારે અપ નથી, આજથી તારો ત્યાગ’, એમ કહી પોતે સૂઈ ગયો. પેલી આખી રાત રોતી રોતી બહાર રહી અને સવારે રોતી રોતી મા પાસે ગઈ. કહેવા લાગી કે ‘મા ! તે આવું શીખવ્યું ?’ માએ કહ્યું, ‘એ તો તારા સુખને માટે શીખવ્યું હતું. હવે હું કહું તે સાંભળ. એ જેમ કહે તેમ ચાલજે, જરા પણ આડીઅવળી ગઈ તો બાર વાગ્યા’. દીકરી કહે ‘પણ મારે હવે ઘેર જવું શી રીતે ?’ માએ કહ્યું ‘એ બધું હું કરીશ.’ પેલી બ્રાહ્મણી જમાઈને ત્યાં જઈ કહેવા લાગી કે આવું ગાંડપણ તમે કેમ કયું ? આમ થાય ? એ તો અમારા કુલનો રિવાજ હતો, એટલે વિધિ સાચવી, નહિ તો કાંઈ તમને મારવાના હોય ? આટલું ચે ન સમજ્યા ? સંસાર છે, કુલરિવાજ પાસે બધા ઝૂકે. એણે કહ્યું, ભલે ત્યારે, એમ હોય તો મોકલજો. એ મદ્દ હતો. તમે તમારી જાતને પૂછજો

કે ઉપરના દષ્ટાંતમાંના તમે કયા નંબરના છો ? પહેલા, બીજા કે ત્રીજા ?

મહં બનો, વિષયોને આધીન ન બનો. વિષયોની આ દુનિયામાં કે જૈનશાસનમાં જરાયે આબરૂ નહિ. કોઈ પેસવાયે ન દે. એને માટે હરેકને શંકા. આહમી તે કે જેને માટે શંકા ન હોય. દેવાંગના સામે પણ જેની આંખ ફરકે નહિ. તો પછી પરરમણીની તો વાત જ શી ? કહો. આમાં દીક્ષા છે ? પરરમણીની સામે દષ્ટિ ન કરવી એમાં કાંઈ બધું તજવાનું ઓછું જ છે ? છતાં એમાં પણ આટલી બધી આનાકાની કેમ ? અહીં હવે કેમ બોલતા નથી ? મહાનુભાવો ! આ જ કારણે કહેવામાં આવે છે કે બધી નિર્બળતાનું કારણ એક વિષયોની ગુલામી છે. એની વાસનાને કાપવાની વાતથી તમને ગુસ્સો કેમ આવે છે ? ખરેખર, વિષયાંધ જીવોનું જીવન એ ફજેતીના ફાળકારૂપ છે. પણ એ વિષયવાસનારૂપ દુષ્ટ લાલસાને યોગે નફ્ટાઈ આચરતા થઈ ગયેલાઓને એ નફ્ટાઈથી કોણ રોકી શકે ? વ્યવહારમાં પણ એક કહેવત છે કે “જેણે મૂકી લાજ તેને નાનુંસરખું રાજ.” નાનુંસરખું શું કરવા ? મોટું જ કહો ને ! એ ન ખાવાનો, ન પીવાનો. વિષયની માત્રા વધી એટલે એ સુખે ખાય નહિ, સુખે પીએ નહિ. એના યોગે સંખ્યાબંધ આત્માની સત્યાનાશની પાટી વળી ગઈ. એનું અંતિમ ફળ નરક.

આજે જે ધર્મમાં વિષયનો વિરાગ એ મુખ્ય ઉપદેશ છે, તે ધર્મમાં રહેનારાઓ છડેઓક વિષયની માગણી કરે, એ કેટલું ઘુણાસ્પદ છે, એ શોચો. વિષય શબ્દથી અહીં આં પાંચે ઇંદ્રિયોના ‘રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ’ અને શબ્દ’ આ પાંચે વિષયો સમજવા. ખરેખર વિષયની લાલસાને વેગળી ખસેડવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી શુદ્ધ ધર્મની આરાધના થવી એ અશક્ય છે. એ વિષયની લાલસામાંથી જ લોકોત્તર ભિદ્યાત્વ ધૂસ્થું છે. કહો હવે, વિષયનો વિરાગી આત્મા પોતાની જાત માટે એમ બોલે ખરો કે વિરક્ત ભાવનાથી વિષયને સેવવામાં હરકત શી છે ? ખરેખર એમ બોલનારમાં વસ્તુતઃ વિષયનો વિરાગ જ

નથી. એ કેવળ જનતાને ઠગવાના ઢોંગ છે. એ એક વિષયની શુદ્ધામીનું ખરેખરું લક્ષણ છે. વિષયની અધિકતામાં કષાયની વૃદ્ધિ, વાસ્તવિક ગુણાનુરાગનો અભાવ અને શુદ્ધ ક્રિયામાં શિથિલતા થવી, એ સહજ છે.

ઉપકાર કે અપકાર ?

હવે આપણે આગળ કહી ગયા તેમ આવા કામવાસનાની ઇચ્છાવાળા આત્માને કહેવું કે ‘ તારી ઇચ્છામાં આવે તેમ વર્તવું ’ એવો ઉપદેશ એ શું ઉપકારબુદ્ધિ છે ? ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજીને ઇચ્છા હતી કે નહિ ? હતી, પણ એ મહાપુરુષે પોતાની ઇચ્છાને વેગળી મૂકી અને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાને સ્વીકારી, તો પછી બીજાઓને ઇચ્છા મુજબ વર્તવાનું કહેવું એના જેવો ઘોર અપકાર બીજો કયો છે ? ધર્મની આરાધના માટે વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ, ગુણનો અનુરાગ અને ક્રિયામાં અપ્રમાદ, એ ખરાખર બીલવવાના છે. ગમે ત્યાં પણ આ ચારને વળગી રહેવાનું છે. વિષયસેવા એ મનુષ્યપણાનો ધર્મ નથી. ધર્મ કયો ? રત્નત્રયી—સમ્યગ્-દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર અને એ ત્રણની સાધના માટે દાન, શીલ, તપ અને ભાવ. લક્ષ્મી મેળવવી, વિષયક્ષોભ કરવો અને ખાવું-પીવું એ કંઈ ધર્મ નથી. ધર્મ તો દાન, શીલ, તપ અને ભાવ તથા ભાવ એટલે દાન, શીલ ને તપની વૃદ્ધિ કરનાર ઉત્તમ વિચારો. વિષયવાસનાને કે દુનિયાદારીની કારવાઈને ધર્મ નહિ માનો. ભગવાને ધર્મ બે પ્રકારનો કહ્યો છે. સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ. સાધુધર્મ એટલે પંચમહાવ્રત અને એની રક્ષા માટે ધીર બની ભિક્ષામાત્રથી જ આજીવિકા ચલાવવી, સામાયિકમાં જ રહેવું ને ધર્મનો જ ઉપદેશ દેવો. શ્રાવકધર્મ, એટલે સમ્યક્ત્વ મૂલ ખાર વ્રત. સમકિત અને વ્રતો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે ફરમાવ્યાં છે. વિરતિ શ્રી જિનેશ્વરદેવના ઘરની અને અવિરતિ મોહના ઘરની. વેપારમાં નીતિ અહીંની એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવના ઘરની અને અનીતિ મોહના ઘરની. સારું અહીંનું ખોટું તહીંનું. સારુંથે કરવું ને ખોટુંથે કરવું

એ કોણ કહે ? ઉપકારી તો એ પ્રમાણે કદી જ ન કહે. સમજ્યા ? ફૂલે પડવા આવે તેને બચી શકે તો બચાવવો નહિ તો ધક્કો મારીને પાડી નાખવો એ કામ ઉપકારનું ખરું કે ? ફૂવાના કિનારે ઊભેલો માણસ, ફૂવામાં પડનારને જુએ, રખે ગબડી ન જાય એની કાળજી રાખે, કહે કે ‘ન પડ’, કાંડું પકડે, ખૂમ મારે, ઘસડાય એટલો ઘસડે, જોસ કરે, છતાં હાથમાં ન રહે તો ધક્કો મારે અને કહે કે ‘પડ’, તો એ પણ ઉપકારી ખરો કે ? તમે જાણે છો કે એ ‘પડ’ને ‘જા પડ’ એ બોલો ને જો સાંભળવામાં આવે, પુરાવો થાય, તો સરકાર એને શું કરે ? ઉપકારી તો તે કે જે તેને રોકે, રોકવા બધુંયે કરે, છતાં હાથમાં ન રહે તો પણ ‘જા પડ’ એમ તો ન જ કહે. માંદા પાસે જવું તે બચાવવા માટે, કે ન બચી શકે તો પિસ્તોલથી મારી નાખવા ? એ દુઃખ જોવાય નહિ અને કહે કે એ મારાથી જોવાતું નથી, હું શું કરું ? ત્યારે બસ, પિસ્તોલથી મારી નાખવું, એ ઉપકારીનું કામ, કેમ ? ત્યારે તો હવે ઉપકારીનું એ જ કામ કે દરેકે ચપ્પુ, કાતર, પિસ્તોલ ખીસામાં રાખીને જ ફરવું. જે જંતુ મળે તેને બચાવાય તો બચાવવું, બચાવવાની તાકાત ન હોય તો મારી નાખવું. એ દયાળુનું કર્તવ્ય નથી જ. જો બધા ય આ જાતિનો દયાધર્મ સ્વીકારે તો દુનિયામાં ખૂનામરકી કેવીક ચાલે ? આથી જ જૈનશાસન કહે છે કે શક્તિ પ્રમાણે દુઃખ દૂર કરવાના પ્રયત્નો કરે, ન થાય તો મારી ન નાંખાય, પણ કર્મના વિપાકને ચિંતવતાં ઉદાસીનપણે રહેવાય. દયાના પાલન માટે ઘણું જ સાવધ રહેવાતું છે. હિંસક લક્ષણોમાં જવાની પણ મના છે. કોઈ આદમી કસાઈખાને પહેલી વાર જાય તો ચક્કર આવે, માથું ફરે, ઊલટી થાય, બધુંયે થાય. પછી બીજી વાર જાય ત્યારે એથી ઓછું થાય, ત્રીજે દિવસે એથી ઓછું, એમ ક્રમસર ઓછું થતાં પછી ટેવાઈ જાય ને કશું ન થાય, કારણ કે આદમી ટેવાઈ ગયો. એવી જ રીતે થોડા સ્વાર્થની ખાતર એક જીવ ઉપર છરી ચલાવે, તે વખતે પહેલી વાર હાથ કંપે, બીજી વાર ઓછો કંપે અને પછી કાંઈ જ થાય નહિ.

આવી હિંસક ક્રિયાઓ મનુષ્યને હેવાન બનાવે છે, અને મનુષ્યજીવનની કોમળતાનું નિકંદન વાળે છે. થોડા દાલ ખાતર થતી એ ક્રિયામાં પળોટાયા પછી મનુષ્યજીવનના ઉદ્ધારની ખારી રહેતી નથી. એક પાપ-માંથી સો પાપ જન્મે છે. ચીકણી જગ્યામાં ચાલો શી રીતે ? જોઈને, પગ દાબીને, પગ ખસ્યો કે આખું શરીર ખસે. માથું, હાથ, પગ, છાતી, બધુંએ ભાંગે. એવી જ રીતે પાપનો ગુણ પણ એ છે કે શરૂઆતમાં નજીવું, કિંમત વગરનું લાગે, પણ પરિણામે ભયંકર બને છે. વિષયવાસના એવી ભયંકર છે કે થોડી પણ સેવી કે કામ વધ્યું. વધતાં વધતાં માત્રા એટલે ઊંચે જાય છે કે ન પૂછે વાત. આ બાળકોમાં અત્યારે કાંઈ વિષયવાસના છે ? સંયોગોથી આવે છે. એના હિતૈષીઓ, મા-આપો, વડીલો, વાલીઓ વિષયથી અળગા કરે કે વિષયમાં વળગાડે ? તમારાં સંતાનોને, બાળકોને, હિંસક કે અહિંસક, સાચાં કે જૂઠાં, ચોર કે શાહુકાર, વિષયમાં લીન કે વિષયથી વિરાગી,—જેવાં બનાવવાં હોય તેવાં બનાવાય. તમારે કેવાં બનાવવાં છે ? સલા ૦ ‘કુદરતી વાસના ખરીને ?’

કુદરતી વાસના માનવાની ક્યારે ? છોડવાના પ્રબળમાં પ્રબળ પ્રયત્નો કરો છતાંયે ન છૂટે તો. દુકાન ખોલો, માલ રાખો, નોકર-ચાકર રાખો, મહેનત કરો, પછી કમાણી ન થાય તો કપાળ ફૂટો, કે દુકાન ખોલ્યા પહેલાં જ કપાળ ફૂટો ? તમને તમારો કોઈ સ્નેહી કહે કે ‘શી ઉતાવળ છે ? ભાગ્યમાં હશે તે મળશે’ ત્યાં તો કહેવાય છે કે ‘જેસ, જેસ, મારે તારી સલાહની જરૂર નથી. દુકાને જઈએ, માલ લઈએ, વેચીએ, દલાલને ઓળખીએ, મહેનત કરીએ તો મળે ?’ અને અહીંની વાતમાં તો પહેલેથી જ અહાનાં. અચ્ચામાં ન જૂઠું હોય, ન ચોરી હોય, ને પાછળથી એમનામાં એ ઉત્પન્ન થાય એ કોનો પ્રતાપ ? શાણી સરકાર હોય, ધર્મી ન્યાયાસન હોય તો અચ્ચાના ગુના માટે, પ્રથમ માબાપને પકડીને પાંજરામાં ઊભા કરે. માબાપને પૂછે કે આ છોકરાએ ચોરી કરી છે, તમે તેને ‘ચોરી કરવી એમાં પાપ છે’ એ કદી સમજાવ્યું છે ? જો એ ન સમજાવ્યું સિદ્ધ થાય તો એની સજા મા-

ખાપને થવી જોઈએ. પણ જો માખાપ કહે કે ‘સાહેબ ! કહી કહીને જીભના લોચાએ વળી ગયા, ઘણું કહ્યું ત્યાં સુધી કહ્યું કે ‘ભૂખે મરજે પણ પાપ ન કરતો; છતાંયે એણે માન્યું નહિ.’ એમ માખાપ પુરવાર કરે તો પછી ભલે સરકાર ખાળકને દંડે. દૂધ પાતાં, ખવરાવતાં, પીવરાવતાં, નહવરાવતાં, પાપવાસના કાઢો ને ધર્મવાસના ઘાલો તો ખચ્યાં કેવાં નીવડે? ઊઠતાંની સાથે ખાળક સાંભળે શું? ભાઈની ભાષા જુદી, બાઈની ભાષા જુદી, ત્યાં શુભ વાસના એ ખાળકમાં કયાંથી આવે? શિક્ષણ એવું આપો કે ખાળક મરતાં મરતાંય આશીર્વાદ દે. જ્યાં જાય ત્યાં એ ઉપકાર માને કે ‘ધર્મી’ માખાપના પ્રતાપે આ સ્થિતિ મળી,’ પણ શાપ દે તેવું તો ન જ કરતાં.

દેવતા શ્રાવકકુળ શાથી ઇચ્છે છે ?

દેવતા સુખી છે, ઋદ્ધિએ પૂરા છે, છતાં તે શ્રાવકકુળમાં જન્મ લેવાની ઇચ્છા રાખે છે, તે શાથી? દેવતાઓને શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણી સાંભળી સર્વત્યાગ પ્રત્યે રાગ થાય, પણ ત્યાં (દેવગતિમાં) વિરતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે નહિ, અને મનુષ્યભવમાં પણ અનાયર્થ દેશ, અનાયર્થ જાતિ-કુળમાં એ વિરતિ દુઃશક્ય થાય. શ્રાવકકુળમાં સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થઈ શકે, માટે દેવતાઓ શ્રાવકકુળમાં જન્મ ઇચ્છે છે. શ્રાવક તો દરિદ્રી બનીને પણ શ્રાવકકુળમાં જન્મ ઇચ્છે છે પરંતુ મિથ્યાવાસનાથી વાસિત એવું ચક્રવર્તીપણું પણ નથી ઇચ્છતો; જ્યારે તમારે તો તમારાં ખાળકો દેવ, ગુરુ પાસે ન જાય એવા કિલ્લાઓ બાંધવા છે. તમારે ત્યાં પુણ્યવાન જન્મે તેમાં તમને આનંદ કે પાપી જન્મે તેમાં આનંદ? કેટલાક કહે છે કે આ સાધુ ભૂરકી નાખવા આવ્યા છે. આવું ઘણાને ભૂત ભરાણું છે. જો જેવી કહેવાય છે એવી ભૂરકી અમારી પાસે હોય તો આ બધા લાલચોળને અહીં (સાધુપણામાં) ન બેસાડું? તમારા રંગ-રાગ, મોજશોખ, સાહ્યબી પ્રત્યે અમારી આડી દૃષ્ટિ નથી. તમારા પુણ્યે મળે તેમાં અમારું શું જાય, પણ જ્ઞાનીઓ કહે છે કે જો આ બધા એમાં લીન થશે તો ભવાંતરમાં ભીખારી થશે. માટે પહેલેથી ચેતજો.

સમ્યક્ત્વ શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધરનું : અવિરતિ મોહના ધરની :

વિરતિ શ્રી તીર્થંકરદેવના ધરની, અને અવિરતિ મોહના ધરની. દેશવિરતિ એટલે કે સમ્યક્ત્વ મૂલ્ય ખાર વ્રત તો શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહ્યાં પરંતુ બાકી રહેલી અવિરતિ કેના કહેવાથી ? ભગવાનના કહેવાથી, મોહ-રાજની આજ્ઞાથી કે તમારી ઇચ્છાથી ? તમે તમારી ભાવનાથી અવિરતિ સેવો તો દેશવિરતિ પણ નકામી થાય. પરંતુ, ધર ચલાવવાં, એ સર્વ મોહની આજ્ઞાથી થાય છે, પરંતુ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાથી નહિ જ. ચોથું ગુણઠાણું શાથી ? અવિરતિને લઈ ને, કે સમ્યગ્દર્શનને લઈ ને ? જો અવિરતિને લઈ ને ચોથું ગુણસ્થાનક કહ્યું હોત તો અવિરતિ તો પહેલે ગુણઠાણે પણ છે, માટે ત્યાં પણ સમ્યક્ત્વ લાગુ પડવું જોઈએ, પણ તેમ તો છે નહિ. આથી સમ્યક્ત્વ શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધરનું અને અવિરતિ મોહના ધરની છે એ નક્કી થાય છે. એ અવિરતિ સાથે ભગવાનને, સાધુને કે આગમને કંઈ પણ લાગેવળગે નહિ. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ અવિરતિ સેવતા તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના કહેવાથી કે મોહના ઉદયથી ? અવિરતિમાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની છાપ મારો તો તો સમ્યક્ત્વ પણ જાય. ચોથું અને પાંચમું ગુણઠાણું મટી પહેલું આવે અને એ પણ અધમ કોટિનું, સારું નહિ. પાંચમા ગુણઠાણે રહેલ આત્માને અવિરતિની ક્રિયા કરવી પડે. અવિરતની ક્રિયા એટલે છ'કાય જીવની વિરાધના, મૃષા ભાષણ, ચોરી, સ્ત્રીસંગ, પૈસોટકો વગેરે પરિશ્રદ રાખે તે. હવે વિચારો કે તમો બધા એ અવિરતિ ભગવાનના કહેવાથી રાખો છો ? ના કહેવા છતાં રાખો એ વસ્તુ સારી હોય ? એમાં સાધુના ઉપદેશની જરૂર ખરી ? સાધુથી એની પ્રશંસા કે ઉપદેશ અપાય ? એ ખૂબ વિચારજો.

શ્રાવકની દિનચર્યા :

ચાર ઘડી પહેલાં શ્રાવક પથારીમાંથી ઊઠે, જાગે, તે જ વખતે શ્રાવકના મોંમાંથી શું નીકળે ? ' નમો અરિહંતાણું.' (પણ આજ તો રાત્રે ખાર વાગ્યા સુધી પાનનો ડૂંચો મારીને સૂતા હોય, એ કચરો જ સાફ કરવાનો હોય ?) પછી ઊઠે. અશુચિવાળું શરીર હોય તો

યતનાપૂર્વક સાફ કરીને, આવશ્યક કરે. પછી ઘરમાં રાખેલા શ્રી જિનમંદિરમાં ધૂપથી, દીપકથી, વાસણેપથી, અને અક્ષત, ફળ વગેરેથી ભક્તિ કરે અને પચ્ચક્રખાણુ કરે. પછી ગામમાં રહેલા શ્રી જિનમંદિરે જાય. ત્યાં દર્શનાદિ કરી પચ્ચક્રખાણુ કરે, પછી ગુરુ પાસે વંદનાદિક કરીને પચ્ચક્રખાણુ કરે, આ પછી નવકારવશી કરવી પડે તો કરે. પછી જિનવાણી સાંભળવા જાય. વાણી સાંભળ્યા પછી સ્નાનાદિ કરી અષ્ટ-પ્રકારી પૂજા કરે. પછી કરવું હોય તો બાર-એક વાગે ભોજન કરે. પછી કરવી હોય તો (કરો એમ આગમ ન કહે) નીતિ, સત્ય આદિ સાચવીને અર્થચિંતા કરે. પછી ચાર ઘડી પહેલાં ઘેર આવી જાય. ભોજન કરવું હોય તો કરે. પછી બે ઘડી પહેલાં પાણી બંધ કરે. પછી આવશ્યક કરે અને પછી સ્વાધ્યાય આદિ કરે, અને છેવટે કાળૂમાં ન રહે તો વિધિ મુજબ નિદ્રાવશ બને. આ રીતે ઉપરની કરણીને આચરતા સાધર્મીબંધુઓને શ્રી ભરતમહારાજ આમંત્રણ આપે છે. ‘આપ બધાએ હમેશને માટે મારે ઘેર જમવું.’ આમંત્રણ આપ્યા બાદ એ સાધર્મીઓને વિનવે છે કે—

કૃષ્યાદિ ન વિધાતવ્યં, કિંતુ સ્વાધ્યાયતત્પરૈઃ

અર્પૂજ્ઞાનગ્રહણં, કુર્વાણૈઃ સ્થેયમન્વહમ્ ॥ ૧ ॥

જેમાંથી આ ઉપરનો શ્લોક ઉચ્ચાર્યો તે શ્રી આદીશ્વરચરિત્ર છે. અને તે કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યનું રચેલું છે.

આચાર ઊંચો મૂકીને ઉપકાર થઈ શકે ?

કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કોણ ? ‘કુમારપાલ રાજની રાજ-ખટપટ કરનારા ? રાજવહીવટ ચલાવનારા ?’ આવા મહાત્મા ઉપર એવી જાતનો આરોપ મૂકનારા એ આચાર્ય-ભગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવા સૂરિપુરંદરની આશાતના કરનારા છે. આચાર્યભગવાન્ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિવરે ધર્મ સિવાય કશું કયું નથી. જગદ્ગુરુ આચાર્યભગવાન્ શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજએ

અકબર બાદશાહને ઉપદેશ્યો શી રીતે ? આમ રાજા શ્રી અપ્પભટ-
સૂરિજીને પોતાનો પટ્ટહસ્તી લઈ સામે લેવા આવે છે ને કહે છે કે
'આપ મારા ગુરુ, પટ્ટહસ્તી ઉપર બેસો.' ત્યારે શ્રી અપ્પભટસૂરિજી ના
કહે છે. આમ રાજાનું શિર ઝૂકે છે કે જે મહાત્મા આવા સંયોગોમાં
પણ મક્કમ રહી શકે છે, તે જ મારું લલ્લું કરે. આજ તો કહે છે કે
અમારા ઉપકાર માટે સાધુપણના આચારને ઊંચા મૂકો અને અમે
શ્રાવકો કહીએ તેમ કરો. અકબર બાદશાહે જગદ્ગુરુ આચાર્ય શ્રી હીર-
સૂરિજી મહારાજને બોલાવવા ફરમાન કાઢ્યાં અને તેના તરફથી જગદ્ગુરુ
આચાર્ય શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજને જે જોઈએ તે, હીરા, માણેક, હાથી,
વગેરે માનસન્માન સાથે જોઈતી સામગ્રી પૂરી પાડવા, દરેક સૂબાને
ફરમાવવામાં આવ્યું. અમદાવાદનો સૂબો આ બધું હાજર કરે છે.
ભટ્ટારક શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજ કહે છે કે 'આ બધું અમારે ન
જોઈએ.' 'સાહેબ ! દિલ્હી બહુ દૂર છે.' 'ફીકર નહિ. પગે જઈશું.'
અમદાવાદના સૂબાએ બાદશાહ અકબરને લખી વાળ્યું કે આજ સુધી
ઘણા ફકીરો જોયા પણ આ તો કોઈક નવો જ ફકીર છે. જગદ્ગુરુ
આચાર્ય શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજ દિલ્હી પહોંચે તે પહેલાં તો એ
ત્યાગમૂર્તિ, અકબરના હૃદયમાં કેતરાઈ ગઈ. અત્યારે તો કહે છે કે
કહેવાતા ઉપકાર માટે ગાડીમાં પણ જવાય. આજના લોકો પોતાનાં
પાપ છુપાવવા, આવા મહર્ષિઓ ઉપર કલંક મૂકે છે. એના જેવા
અધમ બીજા કોણ ? અકબર જેવા મુસલમાન બાદશાહને પ્રતિબોધવા
જલ્દી જવું સારું હતું ને ? આચાર્યમહારાજ શ્રી હીરસૂરિજીએ
અવસર ન ઓળખ્યો ? પણ નહિ. આચારમાં રહીને થાય તેટલું કરવું
પણ આચારને મૂકીને તો નહિ જ. અકબરે પણ આચાર્ય શ્રી હીર-
સૂરિજી મહારાજની બહુ પરીક્ષા કરી છે. બહુ બહુ કસોટી કરી છે.
જો ત્યાં ઠીક ન લાગત તો અકબર એમને પણ ફેંકી દે એવો હતો.
યુરોપ જેવા દેશમાં ધર્મના પ્રચારના બહાને આજે આચારને વેગળો
મૂકી દેવાની વાતો કરવામાં આવે છે. જમાનાના નામે, દેશભક્તિના
નામે, આચારને દૂર મૂકવાનું કહેનારા સાધુ નથી, ને તેમાં હા લખનારા

શ્રાવક નથી. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીધરજી મહારાજના માટે ગમે તેમ ગપ્પાં મારે, લખે, એમાં તમને કંઈ લાગે-વળગે ખરું ? એમણે તમને કંઈ પૈસા આપ્યા છે ? થેલીબેલી થોડી આપી છે ? એ તમારું ભડું કરનારા શાથી ? મોક્ષ સાધવાનું બતાવી ગયા છે તેથી. તમે તમારા આપને, તારકને, ઓળખતા નથી. એમને માટે ગમે તેવાં ગપ્પાં મારે, લખે, છતાં તમને કશું જ લાગતું નથી, એ ખરેખર ખેદ ઉપજાવે તેવું છે.

પાપસ્થાનકોના વિરોધી બનો :

ખીજ એક વાત કહી દઉં. મળેની છે. શ્રી ભરતજી અને શ્રી બાહુબલિજી કોના દીકરા ? શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનના દીકરા. શ્રી ભરતજી ને બાહુબલિજીનું યુદ્ધ બહુ મોટું અને ભયંકર થયું છે. એમાં શ્રી બાહુબલિજી જીતે છે. અંતે છેલ્લી સુઠીના પ્રયોગ વખતે શ્રી બાહુબલિજી ચોકે છે : હું કેાણુ, શ્રી ઋષભદેવનો પુત્ર. જે બાપે રાજ્યલક્ષ્મીને તરણાની જેમ તણ, તે રાજ્યલક્ષ્મી સેવવાયોગ્ય માની અને તેના પરિણામે આ દુર્દશામાં આવ્યો. મોટાભાઈ, પૂજનું પાત્ર, એને મારી નાખવાની દુષ્ટમાં દુષ્ટ હુદે પહોંચ્યો. ' ભાગ્યવાન ! કહો કે શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનની હયાતિનો જ આ કાળ છે કે ગુહો ? શ્રી બાહુબલિજી આગળ વિચારે છે ' આ રાજ્ય ત્યાજ્ય ન હોય તો ત્રણ જ્ઞાનના ઘણી પિતા કેમ ત્યજત ? એને મેં રાખવાયોગ્ય માન્યું ત્યારે મોટા બંધુનો ઘાત કરવાની હુદે પહોંચ્યો.' પણ એ મૂઠીયે ખાલી ન જાય, મૂઠી નકામી ન જાય, ન તો ભાઈ ઉપર ચલાવાય, ન તો કોઈ પ્રાણી ઉપર ચલાવાય, એટલે એ જ મુષ્ટિથી યુદ્ધભૂમિમાં લોચ કર્યો. આ જોઈ શ્રી ભરતજી આંસુ નીતરતી આંખે શ્રી બાહુબલિજીના પગમાં પડે છે. શ્રી બાહુબલિજીની પ્રશંસા અને પોતાની નિંદા કરતાં શ્રી ભરતમહારાજ બોલે છે કે ' રાજ્ય એ ભવતરુનું-સંસારરૂપી વૃક્ષનું બીજ છે, એમ જેઓ નથી જાણતા તેઓ અધમ છે તે જાણતા છતાંયે તેનો ત્યાગ નહિ કરનારો, હું તે અધમો કરતાંયે અધમ છું. તું જ તાતનો પુત્ર છો કે જેથી તાતના માર્ગે ગમન કરે છે. હું પણ

તારા જેવો થાઉં તો જ તે પિતાનો પુત્ર કહેવાઉં.’ આચાર્યભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ પણ ફરમાવે છે કે સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા ભવસાગરમાં ન રમે. (આનંદ ન પામે.) કદાચ પાપોદયે સંસારમાં રહેવું પડે તો રહે પણ રમે તો નહિ જ. તમે બધા રહેલા છો કે રમતા છો? દુઃખ એ થયું છે કે કીચ્ચડમાં પડેલા કીચ્ચડના ગુણગાન ગાય છે. પાપની, વિષયની પ્રશંસા કરે છે. પાપને પાપ માનતાં ચે વાંધો આવે છે. બિમારી વખતે ખાટલો સૂવું પડે પણ તેથી કાંઈ ખાટલો સારો મનાય? લોકો જોવા આવે તેથી ખાટલામાં પડેલાને સુખ કે દુઃખ? શ્રી ભરતમહારાજ વિચારે છે કે ‘હું’ પ્રભુ શ્રી ઋષભદેવનો પુત્ર, મારા નળાણું ભાઈઓએ, સંજ્યાબંધ પુત્રો અને પુત્રોના પુત્રોએ સંયમ સ્વીકાર્યો અને હું જાણુવા છતાં મૂકતો નથી, તેથી અધમમાંયે હું અધમ છું.’ આરીસાભુવનમાં કેવળજ્ઞાન થાય તે આવી ભાવનાઓને યોગે. આ શ્રી ભરતમહારાજના જીવનમાંથી તમે શું લીધું? શ્રી ભરતમહારાજ પ્રભુની આજ્ઞામાં લીન હતા, પ્રભુને તરણતારણ માનતા, ને જે રાજસિંહાસન પર બેસતા તેને સંસાર તરુનું બીજ માનતા. એવાઓનું પાપ પણ પતલું ને પોલું હોય. એવાના પાપના પરિણામ એટલા મંદ હોય કે છોડતાં વાર લાગે નહિ. એ ભરતમહારાજ સાધર્મીઓને શું કહે છે?

“ કૃષ્યાદિ ન વિઘાતવ્યમ્ ”

‘કૃષિ આદિ કામો તમે ન કરો અર્થાત્ તમે જે આરાધના કરો છો એમાં હું સહાયક થાઉં, વધુ સમયની સહાય કરી આપું, વધુ સારી રીતે તમે આરાધી શકો એવી અનુકૂલતા કરી આપું.’ સાધર્મીને કયે માગે જોડીએ તો તે ધર્મમાં મજબૂત થાય? શ્રી ભરતમહારાજ કહે છે કે ‘આરંભ-સમારંભના વેપાર બંધ કરો અને સ્વાધ્યાયમાં લીન બનો.’ એ એદીપણું કે ઉદમીપણું? આગળ શ્રી ભરતમહારાજ કહે છે ‘જ્યારે જ્યારે હું આવું, તમે મને જુઓ ત્યારે ત્યારે જો તમે મારા ઉપકારી, સાચા સાધર્મી, અને હિતચિંતક હો, તો મને પાપથી ચેતતો રાખજો.’

શ્રી ભરતમહારાજ પોતાનાં પાપ, દોષો કહેવાની વિનંતિ કરે છે. સાધર્મીને વિનંતિ કરે છે. સાધર્મી એટલે અઢારે પાપસ્થાનકનો વિરોધી. શ્રી જિનેશ્વરદેવનો અનુરાગી અઢારે પાપસ્થાનકનો વિરોધી હોય કે રાગી? તમને અઢારે પાપસ્થાનક ગમે તો તમે શ્રી જિનેશ્વરદેવના માર્ગના પ્રેમી ખરા? ૧. હિંસા, ૨. અસત્ય, ૩. અદત્તાદાન એટલે ચોરી, ૪. અબ્રહ્મ, ૫. પરિગ્રહ, ૬. ક્રોધ, ૭. માન, ૮. માયા, ૯. લોભ, ૧૦. રાગ, ૧૧, દ્વેષ, ૧૨. કલહ....આ બધું તમને ન ગમવું જોઈએ. હજી આગળ, ૧૩. અભ્યાખ્યાન - એટલે ખોટું આળ આપવું તે, ન બનેલી વાતનો કોઈના નામે પ્રચાર કરવો તે. ૧૪. પૈશૂન્ય એટલે ચાડી. ૧૫. રતિ-અરતિ એટલે ઇષ્ટ સંયોગોની પ્રાપ્તિમાં રતિ અને અનિષ્ટ સંયોગની પ્રાપ્તિમાં અરતિ. ૧૬. પરપરિવાહ-પારકાની નિંદા, ૧૭. માયા-મૃષાવાદ ૧૮. મિથ્યાત્વશલ્ય. આ અઢારે પાપસ્થાનક તમને ગમવાં ન જોઈએ. શ્રી જિનેશ્વરદેવનો રાગી, જે અઢારે પાપસ્થાનક સેવવાની સલાહ આપે તે મા-આપને માઆપ, વડીલને વડીલ અને વાડીને વાડી ન માને. જે વિદ્યા અઢારે પાપસ્થાનકને સેવવા જેવું સમજાવે તેને વિદ્યા ન માને. અઢાર પાપસ્થાનકને સેવવા જેવાં છે એવું કહે તેને હિતૈષી ન માને. 'એની સેવનામાં વાંધો નથી.' એવું કહેનારને ગુરુ પણ ન માને. એટલું જ નહિ, પણ તેવા આત્માને સમ્યગ્દષ્ટિ પણ ન માને. પ્રથમ ગુણસ્થાનકે વર્તતા માર્ગાનુસારીની કોટિમાં પણ તેને માન્ય ન રાખે, અઢારે પાપસ્થાનકના પક્ષકારમાં માર્ગાનુસારિતા જેટલી યોગ્યતા પણ વાસ્તવિક રીતિએ હોતી નથી. માટે તમે અઢારે પાપસ્થાપકના કહાચ ત્યાગી ન બની શકો તો છેવટે હૈયાથી વિરોધી તો બનો જ. અને અંતે વિષયવાસનાની વિકરાળતાને સમજીને તેને યથાશક્ય દૂર કરી કષાયનો ત્યાગ, ગુણનો અનુરાગ અને ક્રિયામાં અપ્રમાદને પ્રાપ્ત કરી શિવસુખના ઉપાયભૂત ધર્મને આત્મસાત્ બનાવવામાં પ્રયત્નશીલ બનો એ જ એક શુભાભિલાષ. અસ્તુ.

વગર ક્રિયાએ ધર્મી થવાતું હોય તો ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ મનુષ્યલવની સફળતાનું વર્ણન કરતાં ફરમાવે છે કે સમ્યગ્દર્શન - સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્-ચારિત્ર્યસ્વરૂપ રત્નત્રયીને આરાધે અને એ આરાધનામાં જે સંપૂર્ણ હૃદયે પહોંચે તે મુક્તિપદને પામે. એની આરાધના ન થાય, એનાથી ઇતર વસ્તુઓમાં લેપાયેલા રહેવાય, તો સંસારથી મુક્તિ ન થાય. એ જ કારણે શાસ્ત્રકાર મહાપુરુષો કહે છે કે તે જ ધર્મ મોક્ષનો ઉપાય છે કે જેના સેવનમાં વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ, ગુણો ઉપર અનુરાગ, અને તેને અનુસરતી ક્રિયામાં અપ્રમાદ થાય. આ ચારેમાંથી એક વસ્તુ જીવનમાં ન ઊતરે, તો જીવન સફળ શી રીતે થાય ? સેવક અને ભક્ત શ્રી અરિહંતદેવના કહેવરાવવું છે અને ન ગમે વિષયનો વિરાગ, ન ગમે કષાયનો ત્યાગ ન હોય ગુણો ઉપર રાગ અને એ ત્રણે મહાગુણોને લાવનારી ક્રિયામાં તો મીઠું હોય એ કેમ ચાલે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવનો સેવક એમ ન જ કહે કે 'મારે વિષયનો વિરાગ ન જોઈએ, કષાયનો ત્યાગ ન પાડવે, ગુણના રાગની જરૂર નથી અને એવી ઉત્તમ ક્રિયા કરવાનું કામ મારું નહિ ?' પહેલા ત્રણ ગુણમાં તો દુનિયાની પોલ માયા આદિથી ચાલી શકે, પણ ચોથામાં પ્રાયઃ પોલ નહિ ચાલે. વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ અને ગુણો ઉપર રાગ થઈ જાય તો પછી જોઈએ શું ? પણ અનંતજ્ઞાની મહાપુરુષો આપણને ઓળખે છે. ભવમાં આનંદ માનનારાઓ એવા હોય છે કે વિના ક્રિયાએ કામ ચાલતું હોય તો એમાં દંભ પણ ચલાવે. એથી

દંભ ન ચલાવે માટે એને અનુરૂપ ક્રિયામાં અપ્રમત્તતાનું વિધાન પણ આવશ્યક કર્યું. આથી સમજે કે એ ત્રણ ગુણો આવ્યાની ખાતરી કરવા માટે એની દશાનું અવલોકન કરવું જોઈએ.

આ ત્રણ વસ્તુ આવ્યાની ખાતરી શી ? એ જ કે એની દશા અનુપમ હોય. અરે ! એ ત્રણનો રાગી હોય તે પણ તે તે ક્રિયામાં અપ્રમત્ત હોય, તેવા થવાની કોશિષ કર્યા જ કરતો હોય, પણ આજે એ જ વાંધો છે. પહેલેથી છઠ્ઠા ગુણઠાણા સુધીની આ બધી ક્રિયાઓ શાના માટે ? વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ, ને ગુણાનુરાગ, આ ત્રણ સંપૂર્ણપણે આવી જાય પછી ક્રિયાની જરૂર પણ શી ? વિષયમાત્ર પર વિરાગ થાય, કષાયમાત્ર ચાલ્યા જાય, અને ગુણોની સાથે આત્મા અસ્થિમજ્જાવત બની જાય, પછી ક્રિયા કરવાપણું નહીં રહે. સિદ્ધરૂપ થયેલા આત્માને ક્રિયાની જરૂર નથી, કારણ કે વિષયોનો સંગ નાશ પામી ગયો છે, કષાયો વિખૂટા પડી ગયા છે, અને આત્મા ગુણમય બની ગયો છે. ‘વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ અને ગુણાનુરાગ’ આ ત્રણ વસ્તુ સંપૂર્ણપણે મળ્યા પછી જ ધર્મ કરવો એમ કોઈ કહે તો કહેવાનું કે એ ત્રણને મેળવવા માટે તો ધર્મ કરવાનો છે.

આજની દુનિયા એમ કહે છે કે ક્રિયાના અપ્રમત્તપણા વિના જો ધર્મ થાય તો ક્રિયાની જરૂર શું છે ? પણ એને એમ પૂછો કે વગર ક્રિયાએ વિષયવિરાગીપણું, નિષ્કષાયીપણું અને ગુણાનુરાગીપણું કહેરાવવું હોય તો ના પણ કોણ પાડે છે ? સઘળા જ તૈયાર છે પણ ‘અમારામાં ઠાંસી ઠાંસીને વિષયવિરાગ ભરેલો છે’ આમ કહેનારને પૂછીએ કે ‘તો પછી વિષય ભોગવો છો કેમ ?’ કે ઝટ વાંધો ઊભો થશે. વાંધો તો ત્યાં સુધી છે કે વિષયવિરાગની આજે વાત પણ જ્યતી નથી. વિષય મૂકવાની વાત આવે ત્યાં મૂંઝવણ થાય છે. જાણે વાતો ક્યેં જ મોક્ષ ન મળતો હોય ! કાંઈ ક્રિયાની જાણે જરૂર જ ન હોય એમ મોક્ષ વાતોથી જ મળતો હોય તો જોઈતું તું ?

ધર્મ ઇચ્છાને આધીન થવામાં કે આજ્ઞાને ?

શ્રી વીતરાગપરમાત્માની આજ્ઞાથી આધિત થતી ઇચ્છાને આધીન થવું એ વિષયાસક્તિ, કષાયપ્રિયતા અને દોષોની આધીનતા ખરી કે નહિ ? તેવી ઇચ્છાને આધીન થવું તે ધર્મ કે ભગવાનની આજ્ઞાને આધીન થવામાં ધર્મ ? આજનો જમાનો ઇચ્છાને આધીન થવામાં ધર્મ મનાવવા માગે છે. જેમાં તમને કયો ગમે છે ? આત્માને પૂછો અને નક્કી કરો. જમાનો ને આગમ એ જેની અત્યારે દિશા તદ્દન જુદી છે. ખરે, અત્યારે શું ! દરેક કાલમાં કહોને ! કયા કાલમાં વિષય-કષાયની ધમાધમ નહોતી ? ચાલુ જ છે.

જમાનો કહે છે કે ઇચ્છાનુસાર જે ભાવના જાગે તેને આધીન થવામાં ધર્મ, ત્યારે અનંતજ્ઞાનીએ ગૂંથેલાં આ આગમ કહે છે કે ઇચ્છાને આધીન થવામાં ધર્મ નથી, પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને આધીન થવામાં જ ધર્મ છે. આને (આગમને) માનવા તૈયાર હો તો ઇચ્છાને વેગળી મૂકી આ (આગમ) કહે તેમ કરવું પડશે. એમ કરવાની તૈયારી છે ? ભાવના પણ છે ? ગમે ત્યારે, ગમે તે સંયોગોમાં એ કહેવા તૈયાર છો કે ધર્મ તો એની આજ્ઞા સિવાય નથી જ ? આટલી વાસના આવે તો અનેક પાપો એની મેળે નાશ પામી જાય. વર્તાવમાં મુકાશે ત્યારની વાત ત્યારે પણ એ નિર્ણય કરો કે મતિકલ્પનામાં ધર્મ નથી, પરંતુ ધર્મ તો શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં જ છે, આજ્ઞાનુસાર થાય તે ધર્મ, આજ્ઞા વિનાનું થાય એ અધર્મ, ને આજ્ઞાની વિરુદ્ધની ભાવના અને વર્તન થાય એ વિરોધિપણું—આટલું નક્કી ન હોય તે જૈન નહિ. આટલું ન માને તે જિનનો અનુયાયી નહિ. આટલા વિચારમાં દઢ ન હોય એ જૈન કહેવરાવવાને લાયક નહિ. સાચા જૈન હો (બલિ તરીકેની વાત જુદી છે) તો શક્તિ હોય તેટલું આજ્ઞાનુસાર વર્તવું, ન વર્તાય તો તેમાં પોતાની ખામી માનવી, પણ આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ બોલવાની કે વર્તવાની તૈયારી ન જ કરવી. આટલું ન હોય તો જુદે

માર્ગે ઘસડાઈ જશો. શત્રુ પર જીત મેળવવી એ જૈનનું કામ. પણ ક્યા શત્રુઓ ? કામ-ક્રોધાદિ આંતરશત્રુઓ, બાહ્ય શત્રુઓ ઉપર નહિ. તે પણ આજ્ઞા મુજબ, આજ્ઞા આધી મૂકીને નહિ. તમે જેનાં ઓઠાં લેવા માંગો છો, એ મહાપુરુષો સિદ્ધાંત પર કેટલા ચુસ્ત હતા, એ જાણો છો ?

શ્રી વસ્તુપાલ અને તેજપાલ !

ઘણાઓ મંત્રીશ્વરશ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલની વાતો કરે છે. શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલને રાજા વીરધવલ બહુમાનપૂર્વક સલામાં મંત્રીમુદ્રા આપે છે. ત્યારે શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલ કહે છે કે-‘રાજન્ ! સાંભળો અમે જૈન છીએ. પહેલા નંબરે અમે શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા કરવાના, બીજા નંબરે એ પરમતારકની આજ્ઞામાં વર્તતા નિર્ઘ્રંથ ગુરુઓની અને ત્રીજા નંબરે અન્ને મહાપુરુષોએ કરેલાં ફરમાનોની સેવા કરવાના. આ ત્રણની સેવામાં બાધ ન આવે એવી રીતે ચોથે નંબરે આપની સેવા ’ તાત્પર્ય એ જ કે આ ત્રણ તો માલિક નિયત થઈ ગયા છે. આ ત્રણની સેવા માટે બંધાઈ ચૂક્યા છીએ. એ ત્રણની સંપૂર્ણ સેવામાં જીવન સમર્પણ કરવાની તાકાત નથી, માટે આપની સેવા કરવી પડે છે.

પ્રભાવનાનું કારણ રાજ્ય કે ધર્મ ?

કેટલાક કહે છે કે શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલ મંત્રી હતા તો શાસનની પ્રભાવના કરી શક્યા. મંત્રી તો ઘણાથે થઈ ગયા, રાજ્યનાં સિંહાસનો ઘણાએ લોગવ્યાં. એ બધાંએ કેમ ધર્મની પ્રભાવના ન કરી ? રાજ્ય કે સત્તા એ જો પ્રભાવનાનાં કારણ હોત તો બધા કરત, પણ બધાએ તે કરી નથી. ત્યારે શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલે કરી, તે શાથી ? શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલમાં તો આપણે જે કહી રહ્યા છીએ, તે હતું. આજે ખુરશી, માનપાન અને દુનિયાની સાહ્યબી માટે ધર્મને આઘો મૂકવા તૈયાર થાય, તે શાસનની પ્રભાવના કરશે ? પૈસા માટે ન કરવાનું

કરે, ન જુઓ ન્યાય કે અન્યાય, ન જુઓ ધર્મ કે અધર્મ, એ ધર્મની પ્રભાવના કરશે ?

શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલે રાજાને એમ કહ્યું હોત કે પહેલાં આપ અને પછી દેવ, ગુરુ ને ધર્મ, તો સાચી પ્રભાવના કરી શકત ? સમ્ય-ગૃદ્ધિ આત્માને દેવ, ગુરુ, ધર્મ પહેલા કે દુનિયાની કારવાઈ પહેલી ? આ સાંભળી રાજા વીરધવલ ખુશ થઈ ગયા. એના આત્માએ સાક્ષી પૂરી કે સેવકો તો આવા મળજો. જે એના દેવ, ગુરુ, ધર્મને વફાદાર છે તે કદી મને બેવફા નહિ નીવડે. જે એના દેવ, ગુરુ, ધર્મને વફાદાર નથી તે મારું સત્યાનાશ ક્યારે વાળશે તે કહી શકાય નહિ. કહોને કે જે દેવ, ગુરુની અવગણના કરે, ધર્મને ઠોકરે મારે, એ માલિકની સેવા કરશે કે અવસર આવે તેની તિબેરીમાં પણ કાણું પાડશે ? જે જન થઈને દેવ, ગુરુ, ધર્મ, આગમ, આ બધાને ભૂલી જાય, અરે ! મશ્કરી કરે, અવગણના કરે, એ દુનિયામાં પણ કામનેા નથી. દુનિયાનેા નીતિમાન તો કહે કે એવો માણસ ન જોઈએ. એ તો એને સંઘરે પણ નહિ.

દુનિયાની આ બધી ગરીબી અને આ લિખારીપણાનું કારણ શું ? આ જ કારણ છે. શુભોદય ઘટે છે અશુભોદય વધે છે. સારામાં સારા આદર્શીનો સમય પણ પલટાય છે. ક્યારે ભીખ માગશે તે કહેવાય નહિ. કારણ કે અન્યાય, અનીતિ, જૂઠું, પ્રપંચ, આદિ વધ્યાં. વિષયવાસના એવી વધી છે કે વાતવાતમાં ધર્મને લોકો લાત મારે છે, અને કહે છે કે ‘સાધુ તો નવરા છે, મંદિરમાં શું દાટયું છે ? આગમમાં શું ભર્યું છે ?’ લગભગ બધે, આ વાસના દેખાય છે. પણ આ જ વાસના જિંદગી સુધી જંપવા નહિ દે. કદાચ પુણ્યોદયે આ જિંદગીમાં નવાજૂની નહિ થાય તો આવતી જિંદગી તો ભયંકર છે. માટે બેહોશ ન બનો, તદ્દન હીવાના બની ન ધૂમો. જીવનદોરી કપાતી ચાલે છે, એને ધ્યાનમાં લ્યો. તારકની અવગણના ન કરો. આત્મા, પુણ્ય,

પાપ, એના ફળ તરીકે સ્વર્ગ, નરક, સદ્ગતિ, દુર્ગતિ માનનારાનું જીવન આવું ન હોવું જોઈએ.

આ બધી તત્ત્વની વાતો જૈનકુલમાં કુદરતી હોય. એને ત્યાં જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપના વિચારો સહેજે હોય. આવી મજેની સામગ્રી મળ્યા છતાં આથડતા રહે; વાતવાતમાં ધર્મનું અપમાન કરે, દેવ, ગુરુ, ધર્મની અવગણના કરે અને પછી શાસન-પ્રભાવવાની વાતો કરે એ કેવું અજુગતું છે ? શ્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલ મંત્રીપદને કેવું માનતા ? ‘ ધર્મની રક્ષા થતી હોય તો એ મંત્રીપણું રહો, ને ધર્મનો નાશ થતો હોય તો ભલે જાઓ. મંત્રીમુદ્રાના બળે જીવવું નથી, પણ ધર્મના બળે જીવવું છે.’ આ તેઓનું ધ્યેય હતું.

જૈન બનવું હોય તો જૈનત્વને સમજો :

જૈન તરીકે જીવવું હોય તો ઘણું કહેવાનું છે. સારી સરકાર પણ આદમીને આદમી માનીને કાયદા બાંધે છે, તેમ આગમ પણ જૈન બનાવવા માટે છે. જૈન બનવું હોય તો કાળજીપૂર્વક સાંભળો. તમે બધા જૈન બનવાની અભિલાષાવાળા તો છો, એમાં ના નથી, પણ કાંઈક છૂપો છૂપો એવો ઇરાદો ખરો કે ‘ વિષયવિલાસ કરતા રહીએ, મોજ-મજા લોગવતા રહીએ, અને જૈનપણું આવે તો ઠીક.’ માટે તો કેટલાક મને પૂછે છે કે ‘ રાતે ખાઈએ, ફલાણું કરીએ, અમુક-તમુક કરીએ, તો જૈનપણું જાય ?’ આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જો હું સીધું જ એમ કહું કે ‘ ન જાય’ તો એમને ફાવી જાય. જો કે એમાંયે ખારી છે, પણ એમને એમ કહી દેવામાં આવે તો જૂઓ પછી કુદાકુદ. બજારમાં જઈને એમ જ કહેવા મંડી પડે કે ‘ રાત્રે ખાવા વગેરેમાં કશો જ વાંધો નથી.’ પણ મહાનુભાવો ! શાસ્ત્રે એમ કહ્યું છે કે ‘ એક આદમીથી ન કરવા જોગી ક્રિયા કર્યા વિના ન ચાલે તેમ હોય અને એથી કદાચ કરે પણ, તો એટલા માત્રથી જૈનપણું ચાલ્યું જતું નથી, પણ એ કરવા લાયક નથી એવું ન માને, ન યોચે તો, અને પોતાની ખામી તરીકે જાહેર ન કરે તો, જૈનપણું જરૂર ચાલ્યું જાય છે.’

રાત્રે ખાનારો જૈન માને કે ન ખવાય, એનો સાથી કહે કે કેમ ખાય છે? તો કહે કે ‘લાચાર છું, મારે ચાલતું નથી,’ તો જૈનપણું ટકે. આજના તો કહે કે ‘એમાં પાપ શું? વાંધો શો?’ એ કંઈ ચાલે? જમાનાવાદીઓ કહે છે કે ‘આજના વેપાર-ધંધા એવા છે, શું કરીએ, સાંજના છ વાગે બ્રાહ્મક આવે, તેને જવા દેવાય? નહિ જ. હવે એ કામમાં રોકાયેલા અમને દિવસના ટાઈમ મળતો નથી અને રાતના પણ ન ખાઈએ તો માંદા પડીએ. તો આવા સમયમાં રાત્રે ખાવામાં કંઈ વાંધો?

જે જમાનામાં સત્ય વ્યવહાર ચાલતો હતો તે વખતે સત્ય બોલવું એ ઠીક, પણ આજે? જૂઠા વગર ચાલે નહિ એવા જમાનામાં જૂઠામાં વાંધો હોય? જમાના મુજબ ચાલવામાં વાંધા શા? જે કાળમાં જન્મીએ તે કાળને અનુરૂપ ક્રિયામાં વાંધો શો? આ પ્રમાણે કહેનારા જમાનાવાદીઓને આપણે પૂછીએ કે જે દેશમાં, જે કાળમાં જે ચીજ વિના ન ચાલે, જે ચીજ ઘણા કરતા હોય તે કરીએ તો વાંધો નહિ, એમને? હિંદુસ્તાનમાં માંસ ખવાય તો વાંધો. વિલાયતમાં માંસ ખવાય એમાં પાપ શું? એટલે જેને માંસ ખાવામાં પાપ ન માનવું હોય એને સીધા વિલાયત જવું, એમને? દેશકાલનો અર્થ આ કે બીજો? અનાયર્થ-દેશમાં જન્મે એને માંસમત્તીરામાં દોષ નહિ, કારણ કે બધા ખાય, બધા પીએ, પછી દોષ કેવો? અનાયર્થદેશમાં હિંસા, ચોરી, લુચ્ચાઈ નફ્ટાઈ કરે તો વાંધો નહિ, એ જાતનાં, એ દેશનો એ સ્વભાવ છે. એ બધું ત્યાં રૂઢ છે, સંયોગ જ એવા છે ત્યાં વાંધો શો, એમને? આ વાતમાં જે તેઓ હા કહેતા હોય તો એનો અર્થ તો એવો જ થાય કે ‘આર્થ થવામાં પાપ, જૈન થવામાં મહાપાપ, શ્રાવક થવામાં એથીયે મહાપાપ અને સાધુ થવામાં સૌથી મહાપાપ.’ અમને વનસ્પતિના સંઘટ્ટાથી પાપ થાય ને તમે વનસ્પતિને અડો, કાપો, ખૂંદો, ખાળો, શેકીને ખાઈ જાઓ, તોયે પાપ નહિ, એમને?

અમને સંયમીને અડવાની ના અને તમે આ બધું કરો છો

તોયે તમારે માટે જ્ઞાનીએ નિષેધ ક્યો નહિ, એનું કારણ તમને પાપ ન લાગે તેથી, કેમ ? તમે કાપતાંએ હૃદયને શુદ્ધ રાખી શકો અને અમે અડતાંએ ન રાખી શકીએ તેથી ? અમારાં કરતાં તમારું મનોબળ જખરું, એથી ? નહિ જ. પણ જેમ શેઠ મોટા મુનિમને મોટી જોખમ-દારીનું કામ સોંપે, ને નાનાને નાનું સોંપે, તેમ અહીં પણ સમજી લેવું, પરંતુ જે દેશ ને જે કાળમાં, જે વસ્તુ અને જે ક્રિયા વિના ન ચાલે, એ ઉપરથી એ પાપ હોય તોયે ત્યાજ્ય ન કહેવું એ કંઈ ચાલે ?

ચમત્કારથી ધર્મ ટકે એ વાત સાચી છે ?

સભામાંથી અવાજ—‘ પહેલાં ચમત્કાર બતાવતા હતા, એથી ધર્મ ટકતો હતો. ’ હું કહું છું કે કોઈ પણ આચાર્યે, કોઈ પણ મહાપુરુષે કેવળ ચમત્કાર દ્વારા ધર્મ બતાવ્યો અને ટકાવ્યો એવું આજ સુધી બન્યું નથી. કેવળ ચમત્કારથી જ ધર્મી બનેલા ધર્મી, ધર્મી તરીકે રહેશે કે કેમ, એ પણ શંકિત છે.

આચાર્યોએ કોઈ કોઈ વાર ચમત્કાર પણ બતાવ્યા છે. નથી બતાવ્યા એમ નહિ, પણ ક્યારે અને શું કહીને ? કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય-ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજનું દૃષ્ટાંત લઈએ. બહુ નજીકના, પરમપ્રભાવક, કલિકાલમાં સર્વજ્ઞ જેવા, મહારાજા કુમારપાલને ધર્મી બનાવ્યા બાદ એવું બન્યું કે દેવબોધિએ પાટણમાં આવીને ચમત્કાર બતાવવા માંડ્યા. પછી આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ પ્રતિપક્ષરૂપે બતાવવા માંડ્યા. કમલનાલના ઢાંડા ઉપર, કેળના પત્તાની કાચા સુતરના તંતુથી પાલખી બનાવી, એમાં દેવબોધિ બેઠો. ઉપાડનાર આઠ આઠ વરસનાં ચાર બાળકો. એની અંદર દેવબોધિ બેસી આખા નગરમાં ઘૂમી મહારાજા શ્રી કુમારપાલની રાજસભામાં આવ્યો. સભા ચકિત થઈ ગઈ. મહારાજા કુમારપાલ પણ ચોંક્યા. પણ ત્યાં જૈન મંત્રીઓ હાજર હતા. એ મહારાજા કુમારપાલના મોઢાના ફેરફાર જોતા હતા. જૈનબચ્ચાને આ ચમત્કારની વાતમાં મહત્ત્વ લાગે જ નહિ. સર્વજ્ઞના હીકરાને આમાં મહત્ત્વ લાગે ?

મહાસતી સુલસા :

જરા સુલસાના સમ્યક્ત્વનું વર્ણન કરીએ. સુલસાને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે ધર્મલાલ કહેવરાવ્યો. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ કેવા ? વીતરાગ. અંબડ પરિવ્રાજકને નવો ધર્મી બનાવ્યા પછી, નવો શ્રાવક બનાવ્યા પછી, જ્યારે તે રાજગૃહી જાય છે અને રાજગૃહીનું કંઈકામ પૂછે છે ત્યારે ભગવાને એને કહ્યું કે ‘રાજગૃહીમાં રહેલી શ્રાવિકા સુલસાને ધર્મલાલ કહેજો.’ સુલસાના પરિચયથી અંબડ દઢ થાય, એ વસ્તુસ્થિતિનું ભગવાનને જ્ઞાન હતું. અંબડને વિચાર થયો કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ, સાક્ષાત્ વીતરાગ, એમણે આખી રાજગૃહીમાં આટલા શ્રાવક, આટલા આટલા ધર્મીને બાદ કરી, સુલસાને ધર્મલાલ કહેવરાવ્યા, એ સુલસા કેવીક હશે ? પરીક્ષા કરું. અંબડ પોતાના પરિવ્રાજક વેશમાં સુલસાને ત્યાં ગયો. સુલસાએ ઉપેક્ષાભાવ સેવ્યો. અંબડે બાણ્યું કે છે તો પકડી, પણ કસોટી કરું. પછી એણે નગર બહાર જઈ દરેકે દરેક દેવના રૂપની વિકૂર્વણા કરી. આખી નગરી જોવા ગઈ. સાક્ષાત્ અમુક, સાક્ષાત્ અમુક છે, એવું આખા નગરમાં ચાલ્યું. પણ સુલસા ન ગઈ.

છેવટે અંબડે સમવસરણ સહિત શ્રી તીર્થંકરના રૂપની વિકૂર્વણા કરી. પોતે શ્રી તીર્થંકરની જગ્યાએ બેઠો. બારે પરિષદ વિકૂર્વી. દેશના દેવા માંડી. આખી રાજગૃહી જોવા દોડી. પણ સુલસા ન ગઈ. કોઈએ કહ્યું કે ‘સુલસા, તું કેમ જતી નથી ? તીર્થંકર આવ્યા છે.’ સુલસા કહે—‘ક્યા તીર્થંકર ? જવાબ મળ્યો કે ‘પચીસમા.’

(સભામાંથી લાલને કહ્યું : ‘મને છવીસમો ગણાવ્યો હતો’ મહારાજે કહ્યું કે ‘ગાંડાઓએ.’)

સુલસાએ કહ્યું કે ‘ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ.’ કોઈએ કહ્યું કે, માનો કે તીર્થંકર નથી પણ જવામાં આપણું શું જાય છે ? જવાથી પ્રભાવના થશે. સુલસા કહે આવા પાસે જવાથી પ્રભાવના થતી નથી. અંબડે ચારે તરફ આંખો ફાડી ફાડીને જોયું કે બધા આવ્યા છે પણ

કયાંય સુલસા છે ? પણ હોય શેની ? સુલસા ન જ આવી. લગવાન શ્રી મહાવીરદેવ આને ધર્મલાલ કેમ ન કહેવરાવે ?

તરત અંબડ પરિત્રાજક શ્રાવક તરીકે સુલસાને ત્યાં ગયો, અને હૂરથી અંબડને શ્રાવક તરીકે ઓળખી, આવતો જોઈ, સામે ગઈ, હાથ જોડી સન્માન કર્યું. ‘પધારો, પાવન કરો’ એમ કહ્યું. અંબડે કહ્યું, ‘સુલસા, માફી માંગુ છું. મેં તમારી પરીક્ષા કરવા આ બધું કર્યું’ હતું માટે મને માફ કરો. લગવાન શ્રી મહાવીરદેવે તમને ધર્મલાલ કહેવરાવ્યા છે.’

આવા અસ્થિમજ્જત બનેલા સમ્યક્ત્વના યોગે લગવાન શ્રી મહાવીર-દેવે પણ ધર્મલાલ કહેવરાવ્યો. સર્વજ્ઞના દીકરાને ચમત્કારમાં આશ્ચર્ય ન હોય. ચમત્કારને નમસ્કાર કરનારા એ બીજા. અનન્તઉપકારી લગવાન શ્રી મહાવીરદેવની સર્વજ્ઞતાને સમજનારા અને સર્વજ્ઞ શ્રી મહાવીર-દેવે કહેલ વસ્તુસ્વરૂપને માનનારાને ચમત્કાર શા ? એ તો બધી પૌદ્ગલિક લીલા છે. આત્માના રાગીને એ ફાંફાં શાં ? પણ આજે ભાવના જ બધી પલટાઈ ગઈ છે. ધર્મ ચમત્કારમાં કે આજ્ઞામાં ? ધર્મ તો આજ્ઞાના પાલનમાં છે. મંત્રીઓએ શ્રી કુમારપાલના મોઢા સામે જોયું. સહેજ આશ્ચર્ય થયું. ઝટ લગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજને સમાચાર દીધા. દેવબોધિ એટલેથી અટક્યો નહિ, પણ દેવપૂજ વખતે શ્રી કુમારપાલની સાથે ગયો. એ વખતે કુમારપાલ સમ્યગ્દષ્ટિ નહોતા. એમને ત્યાં બધા દેવ ગણાતાઓની મૂર્તિઓ હતી, તેમાં શ્રી શાંતિનાથ લગવાનની પણ હતી. એ શ્રી શાંતિનાથ લગવાનની પૂજા પહેલી કરતા, પછી બીજા દેવોની કરતા. દેવબોધિએ કહ્યું કે હે રાજન્ ! તું બ્રહ્મ થયો છો. આ મૂર્તિ અહીં હોય ? એ મૂર્તિ કેવી હતી ?

પ્રશમરસનિમગ્નં દૃષ્ટિયુગ્મં પ્રસન્નં,

વદનકમલમંકઃ કામિનીસંગશૂન્યઃ ।

કરયુગમપિ યત્તે, શસ્ત્રસંબધવંધ્યં,

તદસિ જગતિદેવો, વીતરાગસ્ત્વમેવ ॥ ૧ ॥

“ નેત્રયુગલ પ્રશમરસમાં નિમગ્ન છે, મુખકમળ પ્રસન્ન છે, ખોળો કામિનીના સંગથી રહિત છે, હસ્તયુગલ શસ્ત્રસંબધ વિનાનું છે; હે પ્રભુ ! તે કારણે જગતમાં આપ જ વીતરાગદેવ છો ! ”

બાકીની મૂર્તિ એથી ઊલટી હતી. દેવબોધિને આવી મૂર્તિ ખટકી. શાથી ? જેવી દૃષ્ટિ. દેવબોધિએ સાક્ષાત્ અનંક દેવને પ્રગટ કર્યા. દેવો કહેવા લાગ્યા કે આ દેવ ખોટા છે. હેમચંદ્ર ખોટા છે. સાચો દેવ બોધિ છે. એ કહે તેમ કર. મહારાજ કુમારપાલ મૂંઝાય છે કે માનવું શું ? રાજમંત્રીઓએ એ બધા સમાચાર શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીને આપ્યા. સૂરીશ્વર કહે, કાલે વાત.

મહારાજ કુમારપાળ બધી ક્રિયામાં અપ્રમત્ત હતા. દેશનામાં નિયમિત આવતા. શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરે ભીંતથી દૂર પાટો ગોઠવાવી એની ઉપર બેઠા. મહારાજ કુમારપાલની સાથે દેવબોધિ પણ આવ્યો હતો, એ ઇરાદાથી કે જોઈ તો ખરો ! શિષ્યોને આજ્ઞા કરી હતી કે દેશના વળતે પાટો ખસેડી લેવી. એ મુજબ પાટો ખસેડી લેવામાં આવી. મધ્યમાં અધ્ધર રહીને ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વર મહારાજાએ સાડા ચાર કલાક સુધી દેશના દીધી. દેવબોધિ મૂંઝાયો કે આમની યોગશક્તિ મારાથી કંઈ ગુણી અધિક છે. મેં તો વાયુને રુંધ્યો, પણ બોલ્યો નહોતો. પાલખીને પણ કમલના નાલનો, બાળકોનો ટેકો હતો. આમણે તો અધ્ધર રહીને બોલ્યા જ કયું. અહીં કંઈ આપણું ચાલશે નહિ. દેવબોધિ ચાલ્યો ગયો.

ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કુમારપાળને અદર લઈ ગયા. મકાન બંધ કર્યું. સમવસરણમાં ચોવીસે તીર્થંકર બતાવ્યા ને પેલા ખીજા દેવો એમને હાથ જોડીને ઊભેલા બતાવ્યા. કુમારપાળ રાજાની અનેક પેઠી રજૂ કરી અને તેની પાસે કહેવરાવ્યું કે, ‘ ધર્મ

આમનો સ્વીકાર. સત્ય ધર્મ કહેનાર શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી છે.’ કુમારપાળ વિચારે છે કે, ‘આ છે શું?’ મહારાજ કુમારપાળને આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે, ‘જોયું? સાંભળ્યું? પણ હવે હું કહું તે સાંભળ. તે યે ખોટું ને આ યે ખોટું, યેય ઇંદ્રજાળ. એની પાસે એક છે, તો એવી મારી પાસે સાત છે, તત્ત્વ ચમત્કારમાં નથી પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવે કરેલા સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યગ્ચારિત્રમાં છે એને આરાધે તે તરે, ન આરાધે તે દૂષે.’

સભામાંથી અવાજ થયો કે, ‘આજે હિંસા બહુ થાય છે તો ચમત્કાર હોય તો ફેર પડે ને?’

હિંસા તો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના વખતમાંયે ચાલુ હતી. સામે જે ભતની શક્તિ આવી હોય, તેના સંઘર્ષણમાં ઉપયોગી હોય, તો એ મહાપુરુષો, સમય જોઈને હાનિ કરતાં લાભ વધારે દેખાય તો પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરતા. વસ્તુસ્થિતિનો જાણકાર ચમત્કારને વળગી ન જાય. એવું પણ બન્યું છે કે ચમત્કારી મોજૂદ હતા છતાં સમય જોયો તો ઉપયોગ ન થયો. શ્રી શ્રેણિક મહારાજએ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને પૂછ્યું કે, ‘મારી નરક કચારે તૂટે?’

ભગવાને કહ્યું કે ‘જો તારી કપિલા દાસી દાન દે અને કાલ-સૌકરિક કસાઈ રોજ પાંચસો પાડા મારે છે, તે મારતો બંધ થાય, તો તારી નરક તૂટે.’ ભગવાન જાણતા હતા કે આનાથી ય ન બને અને તેનાથીય ન બને. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ, ભગવાન શ્રી મહાવીર-દેવના પરમ ભક્ત હતા. શ્રી મહાવીરદેવ અસંખ્યાત ઇન્દ્રોના સ્વામી હતા. એક ઇંદ્ર એટલે આખા ભૂમંડલને (જંબૂદ્વીપને) ઊંધું-ચત્તું કરવા સમર્થ. આવા સંયોગો છતાં પાંચસો પાડા મારનાર કાલસૌકરિક કસાઈ કાયમ ખાતે જીવે એ શું? કહોને કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે એને બંધ કેમ ન કર્યો? અસંખ્ય ઇન્દ્રોએ પકડી કેમ ન રાખ્યો? શ્રી શ્રેણિક મહારાજએ આંધળા કૂવામાં નાખ્યો છતાં પાણીમાં પાડાના આકાર

બનાવી પૂરેપૂરા પાંચસે માર્યાં. પાપાત્માઓની દશા જ એવી હોય છે. અયોગ્ય આત્મા પાસે દેખાડેલો ચમત્કાર પણ ભૂંડો.

ચંડાલ અને જાતિસ્મરણ !

એક અવધિજ્ઞાની મુનિ અટવીમાં કાયોત્સર્ગમાં રહ્યા હતા. તે અટવીમાં એક ખીચારો ચંડાળ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયેલો, કોઢથી દુઃખિત, લાકડાની ભારી ઉપાડેલ અને પસીનાથી નીતરતો માણસ હતો. મુનિએ કંઈલાભાવથી જ્ઞાનમાં એના પૂર્વભવો જોયા. મુનિને એમ થયું કે એને એના પૂર્વભવો કહું તો ધર્મમાં જોડાય. એથી મુનિએ એને એક ગાથા કહી, જે સાંભળી એને જાતિસ્મરણ-જ્ઞાન થયું અને એણે પૂર્વભવો દેખ્યા.

આ બધાને પરિણામે એને વિચાર એ થયો કે આ મુંડિયાએ ઇંદ્રજાળથી મને મૂંઝવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. ઉલટો લાકડાની ભારી લઈ મુનિને મારવા દોડ્યો. તે પામર આત્માએ જાતિસ્મરણ-જ્ઞાનનો પણ આ ઉપયોગ કર્યો. હું તો એમ કહું છું કે જે ચમત્કાર એ મહા-પુરુષો પાસે હતા તે એમની સાથે ગયા તેમાં જ અમારું ને તમારું બેયનું કલ્યાણ છે. જો આજે એ હોત તો કેટલાક સાધુ ઓઘો ન સાચવત અને શ્રાવક ચાંદલો ન સાચવત. જરા લાયકાત તો તપાસો. આજે થોડુંક માનપાન, થોડી શી સાદ્યળી, આટલા મગરૂર બનાવે છે. તો જો એ શક્તિ મળી હોત તો ઘોળે દહાડે લૂંટ પાડત. જ્ઞાન પણ શાસ્ત્રકારે યોગ્યને આપવા કહ્યું છે.

લગવાન શ્રી સ્થૂલિભદ્રજી :

લગવાન શ્રી સ્થૂલિભદ્રસ્વામી દશપૂર્વી બન્યા. એક વખત ઉદ્યાનમાં ધ્યાનમાં બેઠા છે. એમની સાતે બહેનો સાધ્વી થઈ છે તે વાંદવા આવી. ગુરુને પૂછે છે કે શ્રી સ્થૂલિભદ્રસ્વામી કયાં છે ? ગુરુ સ્થાન બતાવે છે. બહેનો તે તરફ આવે છે. દૂરથી બહેનોને આવતી જોઈ શ્રી સ્થૂલિભદ્રજીને એમ થયું કે મારી શક્તિ બહેનોને બતાવું. તરત પોતે

સિંહનું રૂપ વિકૃત્યું. બહેનો સિંહને જોઈને પાછી વળી ને ગુરુને કહેવા લાગી કે ત્યાં તો સિંહ છે, સ્થૂલિભદ્રસ્વામી નથી. ગુરુએ ઉપયોગ મૂકી જોયું ને કહ્યું કે જાઓ ત્યાં સ્થૂલિભદ્ર છે, ફરીને બહેનો આવી, એમને વાંદીને ગઈ. ગુરુએ નક્કી કર્યું કે હવે એ નવું જ્ઞાન લેવા અયોગ્ય બન્યો. હવે એને અધિક જ્ઞાન નહિ પચે. જેને શાસ્ત્રકારો ‘ભગવાન’ લખે છે, એમને માટે લખ્યું છે કે ભગવાન શ્રી સ્થૂલિભદ્રજીને પણ જ્ઞાન ન પડ્યું. તે પછી જ્યારે શ્રી સ્થૂલિભદ્રસ્વામી વાચના લેવા ગયા ત્યારે ગુરુએ વાચના ન આપી અને કહ્યું કે તું અયોગ્ય છે. સ્થૂલિભદ્રસ્વામી વિચાર કરે છે. યાદ આવ્યું. નાલાયકાત સમજાઈ. પગમાં પડે છે. જો તમને અને અમને સિંહ બનતાં આવડતું હોત તો આપણી શી દશા થાત? માટે સમજો કે સદ્ગુણ એ જ ચમત્કાર છે. સદ્ગુણ એ આત્માની ખીલવટ છે. જેટલી તાકાતવાળી બુદ્ધિ હોય એનો ઉપયોગ આગમાનુસારે થાય, તેમાં જ કલ્યાણ છે. વગર ચમત્કારે મૂંઝાયેલા છે તો ચમત્કારે શું થાત? તમે એમ ન કહેતા કે એ બધા, ચમત્કારો સાથે કેમ લઈ ગયા? કારણ કે તમારા અને અમારા કલ્યાણ માટે જ લઈ ગયા છે.

સાધર્મીભક્તિ કરો તો શ્રી ભરતમહારાજ જેવી કરજો :

શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધર્મથી રંગાયેલા શ્રી ભરત મહારાજ સાધર્મીઓને ભક્તિ માટે આમંત્રણ કરતાં શું વિનવે છે તે જોઈએ.

“કૃપ્યાદિ ન વિદ્યોતવ્યમ્ ।”

અત્યાર સુધી આજીવિકા માટે નિરુપાયે, ન છૂટકે, કરવાં પડતાં પાપ, આજીવી આરંભીને, કૃષિ આદિ વ્યાપારો, આપે હવેથી જિંદગી સુધી કરવાં નહિ. શ્રાવક, શ્રાવકનો સહાયક. સાધુ, સાધુનો સહાયક. સાધુ, સાધુને રત્નત્રયીની આરાધનામાં સહાય કરે. શ્રાવક, શ્રાવકને સમ્યક્ત્વ મૂળ બાર વ્રતના પાલનમાં સહાય કરે. માતાપિતાઓ, સંબંધીઓ, આ સંસારમાં સુલભ છે, પણ સાધર્મી દુર્લભ છે. બધા ધર્મો

એક પદ્ધતિમાં મૂકેા, અને એક પદ્ધતિમાં સાધર્મીલક્ષિત મૂકેા, સાધર્મીલક્ષિતનું પદ્ધતિ નીચે નમશે. શાથી ? માતા, પિતા, બંધુ જે ભલું ન કરી શકે તે સાધર્મી કરે. એ સાધર્મી કેવા ? સાત પુણ્યક્ષેત્રો પૈકીનું પુણ્યક્ષેત્ર. સાત ક્ષેત્ર એમાં મુખ્ય ત્રણ. શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર, અને શ્રી જિનાગમ. આ ત્રણ સેવ્ય. શા માટે ? સેવકને સેવ્ય બનાવવા માટે. પાંચમા આરાના અંત સુધી આ ત્રણને સેવ્ય માને ને તેમની આજ્ઞાને ન માને એ ચાલે ?

કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે ‘આરાધેલ આજ્ઞા, તે મોક્ષ માટે થાય છે અને વિરાધેલી આજ્ઞા ભવને માટે થાય છે. શ્રી વીતરાગપરમાત્માની સેવા કરતાં એની આજ્ઞા પાળવી, એ મોટી સેવા છે.’ શ્રી વીતરાગની આજ્ઞા પાળનારો સેવા ન કરે એ બને જ નહિ. શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમ, આ ત્રણને માને, સેવે, પૂજે તે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા. આ ત્રણનો યોગ્ય આત્માઓના હૃદયમાં પ્રવેશ કરાવવા માટે સુંદર પ્રયત્ન કરે તે સાધુસાધ્વી ને એ ત્રણનો યોગ્ય આત્માઓના હૃદયમાં પ્રવેશ કરાવવા માટે સુંદર પ્રયત્નમાં સહાય કરે તે શ્રાવક, શ્રાવિકા. શ્રી ભરતમહારાજ કહે છે તેમ કૃષિ આદિ કામો ન કરવાં તો હવે કરવું શું ? એ જ કે સ્વાધ્યાયમાં અહર્નિશ તત્પર રહી, અપૂર્વ જ્ઞાનને ગ્રહણ કરવું. આ રીતે શ્રી ભરતમહારાજએ સાધર્મીલક્ષિત કરી છે. તમે પણ ભગવાનની આજ્ઞા સમજી શક્તિ મુજબ તેના આચરણમાં ઉદ્યમશીલ બનો એ જ એક શુભાભિલાષ.

ક્રિયાની અવગણના કરનારા જ્ઞાની નથી :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ ફરમાવે છે કે જે ધર્મના સેવનમાં વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ, ગુણનો અતુરાગ અને વિષયનો વિરાગ, કષાયનો ત્યાગ અને ગુણના અતુરાગને પ્રગટ કરનારી અને ખીલવનારી ક્રિયામાં અપ્રમત્તપણું હોય, એ જ ધર્મ મોક્ષસુખનો ઉપાય છે. વિષયમાં ચક્ર્યૂર રહેવું, કષાયમાં ફસ્યા રહેવું, સાચા ગુણો તરફ દૃષ્ટિએ નહિ કરવી અને વિષય-કષાયથી બચાવનારી તથા ગુણનો અતુરાગ વધારી ગુણોને પ્રગટાવનારી ક્રિયાની તો અવગણના કરવી, ને મોક્ષના અર્થી કહેવરાવવું એ કેમ બને? વિષયોમાં આનંદ માને, કષાયને જરૂરના સમજે, ગુણોનો અતુરાગ પ્રગટ કરવાની કુરસદ નહિ તથા એવી સુંદર અવસ્થાને પમાડનારી ક્રિયાની વાત આવે ત્યાંથી જ ગભરામણ થાય. એ આત્મા મોક્ષને તથા મોક્ષના સાધનભૂત ધર્મને ઇચ્છે છે, એ કેમ મનાય? મોક્ષની ઇચ્છા જન્મતાંની સાથે જ આ બધા ગુણોને ફરજિયાત આવવું પડે છે. મોક્ષની ઇચ્છા એટલે સંસારની અનિચ્છા અને સંસારની ઇચ્છા એટલે મોક્ષની ઇચ્છાનો અભાવ. જૈન મોક્ષની ઇચ્છા રાખે કે સંસારની? જૈનત્વ ત્યાં હોઈ શકે કે જ્યાં સહેજે સંસાર ઉપર અરુચિ હોય, ને મોક્ષ ઉપર રુચિ હોય. જ્યાં મોક્ષની રુચિ અને સંસારની અરુચિ નથી ત્યાં જૈનપણાની સંભાવના પણ નથી. શ્રી જિનેશ્વરદેવોનો અનુયાયી, શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્વરૂપથી માહિતગાર, શ્રી જિનેશ્વરદેવના જીવનને જાણનાર, એને મોક્ષને બદલે સંસારની અભિલાષા રહી જાય તો શ્રી જિનેશ્વરદેવના સ્વરૂપને જાણ્યું

શું ? જેના જીવનમાં જરાયે પશ્ચાત્તાપ કે હૃદયના કંપ વિના વિષયની વાસનાઓ જાગતી હોય, કષાયાગ્નિ સળગ્યા કરતો હોય, ગુણ-અવ-ગુણની દરકાર ન હોય, ગુણ કે ગુણભાસની પરીક્ષા ન હોય અને વિષય-વિરાગાદિસ્વરૂપ સુંદર દશાને જન્મવાનારી ક્રિયાની વાતથી ભાગવા માંડે, એ જૈન કહેવાય ? આજે સંસારથી બચાવી મોક્ષ તરફ પ્રયાણ કરવાની ક્રિયા ઉપર, ક્રિયાની વાતો ઉપર બહુ અરુચિ થઈ છે. આજના કેટલાક લોકો વાતવાતમાં એમ બોલે છે કે ‘વગર ક્રિયાએ પણ જ્ઞાનમાત્રથી સિદ્ધિ થાય છે’ તો એવાઓને પૂછો કે અનન્ત-ઉપકારી એવા અનંતજ્ઞાનીઓએ ક્રિયા કરી શું કરવા ? શ્રી જિનેશ્વર દેવની પૂજા કરી તો યે શું ને ન કરી તો યે શું, વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું તો યે શું ને ન સાંભળ્યું તોયે શું, સામાયિક કર્યું તો યે શું ને ન કર્યું તો યે શું.’ આ પ્રમાણે તેઓ કયા હૃદયથી બોલી શકે છે ? જે જ્ઞાનથી એ સિદ્ધિ માને છે તે જ્ઞાન પણ ક્રિયા કરતાં કરતાં થાય છે કે વગર ક્રિયાએ થાય ? જે ક્રિયા ઉપર રાગ કરવો છે તે ક્રિયા કરતે કરતે થવાનો કે વગર કરતે ? કોઈ પણ વસ્તુ એના સ્થાનમાં ગયા વિના, એનો પરિચય કર્યા વિના, એના ઉપર રસ જાગ્યા વિના સિદ્ધિ આપતી નથી. જેમ કે એક નાના બાળકને સ્લેટ-પેન હાથમાં આપી શરૂઆતમાં એકડો ઘૂંટાવવો કેટલો મુશ્કેલ છે ? એ તો માને છે કે મોટો પથ્થર પડ્યો. એને તો ભારે બાળે લાગે. શિક્ષક બણવાનું કહે તો ગુસ્સો કરે. માઆપ ઝેર જેવાં લાગે. તો પણ એને કાર્યમાં જોડીને, અભ્યાસ કરાવી કરાવીને એવો બનાવવામાં આવે છે કે પછી તો એના માઆપ કહે કે બાઈને જજે, બાધા વિના ન જવાય, તો બાળક કહે કે સ્કૂલનો ટાઈમ થઈ ગયો છે. બાળક બાધા વિના પણ સ્કૂલમાં જાય છે. જો પહેલેથી જ એ બાળકને એમ કહ્યું હોત કે ‘કંઈ નહિ, તારો આત્મા માને ત્યારે જજે.’ તો એ બાળક જાત ? અને એથી જ તમે ગમે તે પ્રકારે પણ નિશાળે જવાનો રસ લેતો બનાવો છો. અહીં ધર્મમાં જ કહો છો કે રુચિ વિના શું થાય ? આમ કહો એનો અર્થ શું ? ‘શ્રી જિનેશ્વરદેવની

મૂર્તિને પૂજવી, શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણીને સાંભળવી, સામાયિકાદિ ક્રિયામાં આરૂઢ થવું.' એમાં આટલી બધી આનાકાની કેમ ? શરૂઆતમાં જ આનાકાની કરો તો પામો કેમ ?

જૈનકુળના સંસ્કારો કેવા હોવા જોઈએ ?

જૈનપણમાં જે જાતિના ગુણો હોવા જોઈએ તે જાતિના ગુણોનો અભાવ હોય ને કહીએ કે અમારામાં જૈનપણું આવ્યું, એ નભશે ? શાસ્ત્રે વિધિ બાંધી છે કે જૈનકુળમાં જન્મેલાને, જૈનકુળના સંસ્કારથી સંસ્કારિતને વિષય તરફ સહેજે ઘૂણા આવેલી હોય પણ અભિરુચિ ન હોય. જીવાદિ તત્ત્વોનું તો વાતવાતમાં એને જ્ઞાન થતું હોય. માતા ચૂલા પાસે બેઠી બેઠી એ જ ચિંતવતી હોય. દુકાન પર પિતા વેપારમાં એ જ વિચારતા હોય. અરે ! જૈનના નોકરચાકરની પણ વિચારણા એવી જ વર્તતી હોય. આજે જૈનકુલને ઓળખવાની કંઈ નિશાની રહી છે ?

સહામાંથી 'જીવદયા.'

જીવ શું ને દયા શું ? પાણીમાં જીવ, અગ્નિમાં જીવ, વાયુ વગેરેમાં જીવ, હોય ? જ્યાં આ રીતે માનવામાં શંકા ત્યાં દયા કંઈ રીતિએ થાય ? જૈનકુલમાં જે આચાર-વિચાર હતા તે અખંડિત રહ્યા હોત, એનો સીધો પ્રચાર ચાલુ હોત, જન્મે ત્યારથી જ મા-બાપે તે સંસ્કારો બાળકમાં નાખ્યા શરૂ કર્યા હોત, તો આજે જૈનખર્યાને એ ન સમજાવવું પડત કે 'ભાઈ ! આ અભક્ષ્ય ન ખવાય, રાત્રે ન જમાય, શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા, સામાયિકાદિ રોજ કરવું જોઈએ.' કારણ કે આવી સામાન્ય બાબતો બાળકો સમજેલાં જ હોત. જૈનકુલમાં જન્મેલા શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા વગર જમે ? એના મુખમાં અભક્ષ્ય પેસે જ કેમ ? ઉચ્ચ કુલના આદમીઓને જરૂર માંસમદિરા જોતાં ઘૂણા ઊપજે. જો કે આજે તો ઊંચા કુલનીયે વાતો ગુદી છે, તો પણ સામાન્ય રીતિએ મધમાંસ ઉચ્ચ જ્ઞાનદાન આત્માઓ માટે જરૂર ઘૂણા જનક છે, એવી જ રીતે જૈનકુલમાં અભક્ષ્ય ભક્ષણ માટે ઘૂણા હોય જ. જે શાસનમાં વૈરાગ્યની છોળો ઉછળતી હોય, ત્યાં 'પરસ્ત્રીસેવન નહિ

કરવું જોઈએ.’ એમ કહેવું પડે ? પરસ્ત્રીસેવનના ત્યાગમાં ય વાંધા ? બધું મૂકીને જવાની વાતો કરનારા, સારી દુનિયા ઉપર વિરાગની વાતો કરનારા, જેના ઘરમાં સવારના પહેરમાં ‘ મરહેસર વાહુબલી ’ એ સતા અને ‘ સુલસા ચંદનવાલા ’ એ સતીઓનાં સ્મરણ થતાં હોય, એ મહાપુરુષો અને મહાસતીઓનાં નામોનો ગુંજારવ ચાલતો હોય, ત્યાંએ, આમાં વાંધા ? કેટલાકો કહે છે કે આવશ્યક ક્રિયા જવાથી ગેરફાયદો શો ? એ કહેનારાઓને ક્યાં બબર છે કે એના જવાથી મોટો ગેરફાયદો થયો છે. જેના ઘરમાંથી જિનમંદિર ગયું, પૌષધશાળા ગઈ, ઉભયકાળ આવશ્યકના ગુંજારવની ક્રિયા ગઈ, ત્યાં પરિણામે વૈરાગ્યના ભૂક્કા નીકળી ગયા. એટલું જ નહિ પણ તે ઘરો વિષય-વાસનાનાં ધામ બન્યાં. ન રાત, ન દિન, ન સ્વ, ન પર, કશોયે વિવેક નહિ. એ બધું આ ક્રિયાઓના જવાથી થયું છે. જેના મકાનમાં શ્રી જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ વિરાજમાન હોય, જેની પૌષધશાળામાં કોઈ ને કોઈ જ્ઞાન, ધ્યાન, સ્વાધ્યાયાદિમાં લીન હોય, ઉભયકાળ આવશ્યક થતાં હોય, પ્રભાતમાં મહાસતા અને મહાસતીઓનાં નામનો ગુંજારવ હોય, એના ઘરમાં વિષયની વાસનાનાં સામ્રાજ્ય ન હોય. ‘ એ ક્રિયામાં શું ભયું છે ? ’ એમ કહેનારાઓએ સમજવું જોઈએ કે એ ક્રિયામાં જે મહત્ત્વ છે અને એ ક્રિયામાં જે શાંતિ આપવાની તાકાત છે, તે દુનિયાની બીજી કોઈ ચીજમાં નથી.

કયા ઇરાદે સાંભળવું જોઈએ ?

ઘણા મહાપુરુષો અહીં આવી ગયા; તેઓના શ્રીમુખે શ્રી ભગવતી-સૂત્ર વગેરે સાંભળી સાંભળી તમારા કાન પાવન થઈ ગયા, છતાં પરિસ્થિતિ ન સુધરે તેનું કારણ ? એમ કહેવું પડશે કે જે ઇરાદે સાંભળવું જોઈએ તે ઇરાદે નથી સાંભળ્યું, તમે શા માટે સાંભળવા આવો છો, એ નિર્ણય કરીને કહો. જે રીતે સાંભળવાની વિધિ છે તે રીતે ક્યારે સાંભળાય ? અર્થ—કામને કુપથ્ય મનાય તો. અર્થકામ એ સંસારરોગથી પીડાતા આત્મા માટે વિહિત કરાયેલા ધર્મરૂપી ઔષ-

ધની ખાનાખરાળી કરનાર, ભયંકર કુપથો છે. જેને અર્થ અને કામ, એ બેની અભિરુચિ બે અહીં આવીને વધે, એ બેના ઇરાદે અહીં અવાય, અહીં એ બેને અનુકૂળ વાત ન મળે તો નારાજ થાય, એ બેને છોડવાની વાતોથી ગભરામણ થાય, તો તે ધર્મને સાંભળે શી રીતિએ ? ત્યાગીના ધર્મ ત્યાગની રુચિ વિના સંભળાય નહિ અને સમજાય પણ નહિ.

ત્યાગની નોખત અને જૈનશાસનની પ્રભાવના !

જ્યાં રાગની નોખતો વાગતો હોય, ત્યાં ત્યાગની પીપુડીના હિસાબ શા ? ત્યાગ એ સુઘોષા ઘંટ છે. એ સુઘોષાના અવાજ વિના જૈનત્વ કદી પણ ખીલવાનું નથી. જે કોઈ આત્મા એ અવાજને યુગળાવી નાખવા માગતો હોય, તો એ જૈન નથી, શાસનહિતૈષી નથી. એ અવાજ ચોમેર ફેલાય, ધૂમતો થાય, એક એક આત્મા એમાં આત-પ્રાત બની જાય, તેમાં જ જૈનશાસનની સાચી પ્રભાવના છે. જ્યાં ઉપાદેયભાવે રંગરાગ દેખાય ત્યાં કહેજો કે ધર્મ નથી. અર્થકામની વાસનાએ આજે ધર્મને કદરૂપો બનાવ્યો છે. એ ધર્મનો મહિમા, એ વાસનાના જ ચોગે બરાબર બહાર આવી શકતો નથી. શ્રી આચારાંગ આદિ સૂત્રો અને યાવત્ નાનામાં નાની ધર્મકથા એ સાંભળવી શા માટે ? કહે કે ‘અમારો આત્મા અર્થકામની લાલસામાં જે ફસ્યો છે તે છૂટી જાય તે માટે, અને શ્રી આચારાંગાદિ સૂત્રો કે એક નાનામાં નાની ધર્મકથા પણ સાંભળવાથી અનાદિકાલની પાપવાસનાઓ ઘટે, વિષયલાલસાઓ તૂટે, અને અસાર એવા આ સંસારનો પ્રેમ સર્વથા ઘટી જાય’ એ જ સાંભળવાનું સાચું ક્ષણ છે.

પ્રસંગને અનુસરતું ઉદાહરણ : ધર્મ છોડો કે ઘર છોડો !

એક સુંદર સાંભળેલી વાત સંભળાવું. એક ધર્માચાર્યની દેશનાથી એક શ્રીમંત પ્રતિબોધ પામ્યો. પ્રભુના માર્ગનો અનુયાયી બન્યો. કર્તવ્ય સમજી શ્રી જિનમંદિર નવું બનાવ્યું. એમાં શ્રી તીર્થંકરદેવની

મૂર્તિ પધરાવી. અભિગ્રહ કર્યો કે પૂજન કર્યા વિના અન્નપાણી લેવું નહિ. એ શેઠ પોતાનો નિયમપાલન કર્યે જાય છે. પૂર્વે કરેલા દુષ્કર્મના વિપાકોદયના થોગે, શુભોદય ચાલતો હતો, તેમાં પલટો થયો. અશુભ-કર્મના વિપાક ઉદયમાં આવ્યો. પરિણામે લક્ષ્મી ચાલવા માંડી. કુટુંબમાં શંકા ફેલાવા માંડી. જેમ જેમ લક્ષ્મી જવા માંડી તેમ તેમ બાળકોએ, દીકરાઓએ, કહ્યું કે ‘પિતાજી ? તમને આ ભૂત વળગ્યું છે. જ્યારથી તમે આ માર્ગે જોડાણ ત્યારથી આ દશા થઈ, માટે તમે આ ધર્મ છોડો !’

બાપ ધર્માત્મા હતો, સમજદાર હતો. વિચાર્યું કે ‘શ્રી વીતરાગ-પરમાત્માની સેવા, પરમતારક શ્રી જિનેશ્વરદેવની ભક્તિ અને અખંડ ત્યાગીની ઉપાસનાનું આ ફળ હોય નહિ. પૂર્વના અશુભ કર્મના વિપાકને શાંતિથી સહવો જોઈએ, લક્ષ્મી જાય તો જવા દો. શ્રી જિનેશ્વરદેવના સેવકને તો એમાંયે આનંદ આવે. એમાંયે આત્મા સમાધિમાં ઝીલે.’ આ પ્રમાણેના વિચારથી ધર્મમાં તે વધુ ને વધુ દૃઢ બન્યો; કારણ કે એને પ્રભુમાર્ગ ઉપર અચળ શ્રદ્ધા હતી. જ્યારે ઘરમાં વધુ ને વધુ વિનાશ થતો દેખાયા કર્યો ત્યારે દીકરા અને દીકરાઓની માતાએ કહ્યું કે કાં તો ધર્મ છોડો, કાં તો આ ઘર છોડો. દીકરા કે જેનું આજ સુધી પાલન કર્યું છે, દીકરાની માતા કે જેને સાહ્યબી ભોગવાવી છે, એ બધા કહે છે કે ઘર છોડો. એ શ્રાવકની અતિશય વૃદ્ધાવસ્થા હતી. જેણે આખી જિંદગી દુનિયાના આનંદમાં ગાળેલી, એને ઘર છોડવાનો પ્રસંગ એ કેવો કટોકટીનો પ્રસંગ કહેવાય ?

પેલા શ્રાવકે વિચાર્યું કે હૃદયની ઈચ્છા હતી તેવું અનુકૂળ થયું. આમ ન થયું હોત તો આ ઘર ન છૂટત. કારણ કે શરીર નબળું એટલે આવી ભાવના સહેજે ન આવત. હસતે હૈયે ઘર છોડી દીધું. એક જૂંપડું રાખ્યું. સંયમની તાકાત નહોતી. જૂંપડામાં રહી ત્રિકાળ જિનપૂજ, ઉભયકાળ આવશ્યક, રોજ એકાસણું, સ્વાધ્યાય આદિ

અખંડપણે કરે છે, અપોરે બે ત્રણ કલાક ખભે કોથળો લઈ આજીવિકા માટે પ્રયત્ન કરે છે, ને તેમાંથી જે કાંઈ મળે છે તેમાં આનંદપૂર્વક નિર્વાહ કરે છે.

એક દિવસે પર્વતિથિએ પૂજન કરવા પ્રભુના મંદિરે આવી રહ્યો છે. બહાર દ્વાર પર અલંકારાદિકથી સજેલી એક માલણ કે જે પુષ્પ અને પુષ્પના હારને લઈ ઊભી છે તે કહે છે કે ‘શેઠ, આ હાર સુંદરમાં સુંદર પુષ્પોથી બનેલો છે, મજેનો છે, લઈ જાઓ અને પ્રભુને ચઢાવો.’ એ અરસામાં, આ શેઠ જે ધર્માચાર્યથી પ્રતિબોધ પામેલા છે અને જેમની પાસે નિયમ લીધો છે, તે ધર્માચાર્ય ત્યાં આવી પહોંચ્યા છે અને આ બધું જુએ છે. શેઠે કહ્યું કે ‘હાલ મારી પાસે એટલા પૈસા નથી કે હું હાર લઈ શકું, તેથી આજે નહિ લઉં.’ માલણે કહ્યું કે ‘આ બધું આપનું છે. અંગ પરની આ શોભા, આ અલંકાર આપ પુણ્યશાળીના પ્રતાપે છે. પૈસા લઈ હાર આપવા આવી નથી. હાર લઈ જાઓ અને ભક્તિ કરો.’ વિચારો કે આ શેઠ પૂર્વે કેટલો ઉદાર હશે ?

શક્તિસંપન્ન આત્મા ભક્તિ કરવા જાય ત્યારે ભક્તિના સાધનની કિંમત કરે નહિ. અત્યારે તો બે આના અને દોઢ આનાની પંચાત ચાલે. એ ભક્તિની ખામી છે. ઉત્તમ જાતિની ઉદારતા જોઈએ. મૂર્છાનો અભાવ જોઈએ. ત્યાં ભાવની વાત જ ન હોય. માલણના ઉદ્દગારો અને ભાવના ઉપરથી શોચો કે આ શ્રેઠી કેવા ઉદાર હશે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવના મંદિરની બાંધણીમાં મજૂરી કરનારો જિંદગી સુધી એ મજૂરી મળે એવું ઇચ્છે. એ ક્યારે એવું ઇચ્છે ? વહીવટદારોનું એના પ્રત્યે કઈ જાતિનું વલણ હોય ? આ બધું વાતાવરણ વિશુદ્ધ ક્યારે બને ? શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાનો અમલ થાય ત્યારે.

શેઠ ઘેર ગયા ને થોડા દિવસનું જે કાંઈ અચ્ચું હતું, તે લઈ આવી માલણને આપ્યું અને હાર લીધો. ભલે સ્થિતિ ગઈ પણ ભાવના કંઈ ઓછી જ ગઈ છે ? પેલા ધર્માચાર્ય વિચારે છે કે ‘આ તે શેઠ કે જેણે આ શ્રી જિનમંદિર બંધાવ્યું છે, એમાં જેણે લક્ષ્મીનો વ્યય

પાણીની જેમ કર્યો છે, તેની આ દશા ! ધર્માચાર્ય પૂછે છે કે—શેઠ ! તમારી આ દશા !’ શેઠ કહે છે કે ‘સાહેબ ! આપ શી વાત પૂછો છો ? મારી ધર્મની દશા તો જ્યારથી આપ મળ્યા ત્યારથી ઊંચી જ ચઢતી જાય છે. હું નથી માનતો કે મારા ગુરુ મારી સાંસારિક દશા પૂછતા હોય.’ શ્રીમાન બનીને ભીખારી બનેલો આવી સાંસારિક દુર્દશાના સમયમાં પણ કેવી વાત કરે છે, એ વિચારજો. શેઠ કહે છે ‘આપ સાંસારિક વાત તો પૂછો જ નહિ અને જે ધર્મની વાત પૂછો છો તે બધો આપનો જ પ્રતાપ છે. આપના ઉપદેશે મને ધર્મથી મળતા સુંદર સુખમાં ઝીલતો કર્યો છે. પાપના ઉદયે મારી લક્ષ્મી ગઈ, માનપાન ગયું, કુટુંબ-પરિવારને હું અરુચિકર થયો, તેની મને જરાયે ચિંતા નથી. જે છોડવું હતું તે સ્વતઃ છૂટી ગયું.’ પછી શેઠ મંદિરમાં ગયા. દ્રવ્યપૂજા કરી. ભાવપૂજામાં મગ્ન બન્યા. તન્મય બન્યા. શાસનદેવ આવ્યા. દેવતાએ જોયું કે જે રીતની આ પ્રભુ ભક્તિ કરે છે તેવી ભક્તિ કરવાની મારામાં તાકાત નથી તો એના ભક્તની ભક્તિ કરું તોયે મારું કલ્યાણ. અર્થકામની લાલસાવાળાઓ પાસે દેવતા આવે ? પ્રભુની પાસે અર્થકામની વાસનાવાળાને જુએ તો દેવતા આવ્યા હોય તો પણ ભાગી જાય. દેવતાએ કહ્યું, ‘શેઠ ! હું તુષ્ટ થયો છું. માગો !’ પણ સાંભળે કોણ ? જેને ઉદેશીને ‘નિસીદિ’ કહે તેની સામે પણ શેતું જુએ. આજે તો નિસીદિયે જુદી અને પૂજાયે જુદી.

ધ્યેય ખોટું હોય તો ગુણો પણ નકામા છે :

આવા માણસો અમને માને તેમાં યે કાંઈક જુદું હોય. એવા-એના સાથથી તો સાધુઓએ પણ દૂર જ રહેવું જોઈએ. સાથી મળો તો સીધા અને મજબૂત મળો કે જેઓના યોગે પ્રભુના શાસનની ઉન્નતિ સાધી શકાય. ભાગ્યવાનો ! નમસ્કાર કરો તો હૃદયને પૂછીને કરજો. સમ્યગ્દષ્ટિનું માથું કયાં ઝૂકે ? એકાન્તે વિનયવાદી મતના આપણે ખંડન કરનારા છીએ. સમ્યગ્દષ્ટિનું માથું યોગ્યને જ નમે. અયોગ્ય આગળ તો પહાડની જેમ અજકડ રહે. એનું નામ માન નહિ, અભિ-

માન નહિ, પણ ધર્માભિમાન. જેનામાં એ હોય નહિ તેનામાં પ્રાયઃ ધર્મ હોય નહિ અને હોય તો પણ ચિરકાલ ટકે નહિ. માથું ભક્તિ હોય ત્યાં નમે. ભક્તિ ગુણી તરીકે અથવા ગુણસંપન્નતા હોય ત્યાં થાય. સદ્ગુણ તે કહેવાય છે કે જે પરિણામે સુંદર હેય અન્યથા, જે ક્ષમા કલ્યાણ કરે તે જ ક્ષમા ડુબાડે, જે તપ આત્માનું ભદ્રું કરે તે જ તપ આત્માનો અનર્થ કરે.

ધ્યેયશુદ્ધિ અને શ્રી રાવણની સાધના :

શ્રી રાવણે એક હજાર વિદ્યા સાધવા અટવીમાં નિયતકાલ સુધી તપ કર્યો. ભાર્ગ્યો સાથે કાઉસગમાં રહેતા. એમને ચલાયમાન કરવા જંબૂદ્વીપનો અધિપતિ દેવતા પોતાના પરિવાર સાથે આવ્યો. ભયંકરમાં ભયંકર ઉત્સર્ગ કર્યા. છેવટે માતાપિતાને લાવ્યો. પત્નીને લાવ્યો. માતાપિતાનું માથું કાપવાની તૈયારી બતાવી, પણ શ્રી રાવણ ડગ્યો નહિ. આ ધ્યાન, આ તપ, જે મુક્તિ માટે હોત તો અપૂર્વ લાભ માટે થાત. આ તો રાજ્યની સાધના માટે જરૂરી વિદ્યાઓની સાધના માટે હતું. નિયતકાલ સુધીનો ઘોર તપ, સહન કરેલા ઘોર ઉપસર્ગ, રાજપુત્ર મટી યોગીપુત્રની જેમ વેઠેલી તકલીફ, ધ્યાનમાં રાખેલી મઝ્કમતા, આ સર્વ જે મોક્ષનો રંગી આત્મા કરે, મોક્ષાર્થી આત્મા આવી રીતે ધ્યાનમાં મથાગલ બને, તો કેવળજ્ઞાન પણ મેળવે. પણ સામ્રાજ્યની લાલસાના યોગે આ ધ્યાન તો સંસારવર્ધક બન્યું. આ તપ, આ વિદ્યા, આ કૌવત, બધું વ્યર્થ ગયું? વ્યર્થ નહિ પણ આત્મા માટે તો અહિતકર નીવડ્યું. તપ, ધ્યાન, મનની મઝ્કમતા, હૃદયની સ્થિરતા, આ બધું હતું. શું નહોતું? એક ધ્યેયની શુદ્ધિ નહોતી. શુદ્ધ ધ્યેય ન હતું એમ નહિ, પણ ખોટું ધ્યેય હતું. ખોટા ધ્યેયથી કરેલો સાચા સાધનનો સ્વીકાર પણ આત્માની વિટંબણા કરે છે અને એ જ કારણે ઘણું ઘણું કરવા છતાં પણ રાવણ નરકે ગયા.

ત્યાગ માટે રાગના અભ્યાસની જરૂર ખરી ?

મિથ્યા વિદ્યા કરતાં અવિદ્યા સારી. અવિદ્યા જશે તો વિદ્યા આવશે પણ મિથ્યા વિદ્યાવાળાને ઠેકાણે લાવવા મુશ્કેલ. અહીં તો

હિંસક પણ મુક્તિએ ગયા છે, પણ તે કંઈ હિંસાના પ્રતાપે નહિ. કુંભારના નિભાડા પકવનારા પણ તરી ગયા છે, પણ તે નિભાડા પકવવાના કારણે નહિ. પરમ સુશ્રાવકો આનંદ અને કામદેવના દાખલા લઈ કહેનારા કહે છે કે ‘આનંદ જેવા શ્રાવક હતા છતાં, પાંચસો પાંચસો હજ અને દશ દશ હજાર ગાયોના ગોકુળના સ્વામી હતા અને છતાંય, તે એકાવતારી બન્યા,’ પણ એ કહેનારને પૂછજો કે આનંદ કામદેવ શ્રાવક શાથી ? પરિગ્રહથી કે મૂર્છાના ત્યાગથી ? શ્રાવકપણું લીધા પછી પરિગ્રહ વધાર્યો કે ઘટાડ્યો ? શકડાલપુત્ર કુંભાર હતા છતાં મુક્તિના માર્ગમાં નિભાડાને તેમણે પાપ માન્યું. અને અભિગ્રહ કર્યો કે એ પાપકાર્યમાં આગળ નહિ ધપું, પણ ક્રમે ક્રમે પાછો વળીશ. આ વસ્તુને વિચાર્યા વિના અને સમજ્યા વિના અત્યારના જમાનાવાદીઓ કહે છે કે ‘આ બધા શ્રાવકો આટલો આટલો પરિગ્રહ રાખે, આટલું આટલું કરે, તો પછી અમે આટલું જ કરીએ એમાં શો વાંધો ?’ દંઢપ્રહારી અર્જુનમાલી જેવા ભયંકર ઘાતકી આત્માઓ પણ મુક્તિએ ગયા તો પછી અમે થોડી હિંસા કરીએ એમાં શું વાંધો ? પણ આવા પ્રશ્નકારોએ સમજવું જોઈએ કે તેઓ કંઈ હિંસાના પ્રતાપે મુક્તિએ નથી ગયા પણ હિંસાનો સંપૂર્ણપણે ત્યાગ કરી પરમ અહિંસક બની અપૂર્વ સંયમની સાધના દ્વારા મુક્તિને પામ્યા છે. આ ઉપરથી એમ કહેવાય છે કે

“ જે કમ્મે સુરા તે ધમ્મે સુરા ”

પણ એનો અર્થ એવો તો નથી જ કે જેણે ધર્મેશૂરા બનવું હોય તેણે કર્મેશૂરા બનવું જ જોઈએ. પણ આજના કેટલાક કહે છે કે ‘વૈરાગ્યના અર્થીએ રાગના અનુભવી થવું જોઈએ. પહેલો સંસાર પછી વૈરાગ્ય.’ અનંતજ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે એ ગાંડાઓની વાત છે. શાસ્ત્ર સાંભળી, હિતૌષીની આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરી, જે ખોટું હોય તે વગર પૂછ્યે, વગર વિદાંબે, વગર સ્વાદ આખ્યે, તણ દે તે મહાપુરુષ. કહે છે કે શાસ્ત્રે કહ્યું પણ અનુભવ વિના બમર શી પડે ? પણ હું પૂછું છું કે ઝેરનો અનુભવ કર્યો છે ખરો ? હિતૌષીઓ દ્વારા બાણ્યું કે

ઝેર મારે પણ અનુભવ વિના ખબર કેમ પડે ? કટકી ખાઈ કેમ નથી જોતા ? પ્રાણનો નાશ કઈ રીતિએ થાય છે એનો અનુભવ કેમ નથી કરતા ? આથી સ્પષ્ટ છે કે અયોગ્ય અને નાશકારી પદાર્થના અખતરા ન હોય, તો પછી અધઃપતનના અખતરા કેમ હોય ? એ અખતરા કરનારા કૂવે પડે, હાડકાં ભાંગે, પાંચપચીસ કાઢનારા લેગા થાય ત્યારે નીકળે, તે પણ પાણી બહુ હોય તો મુડદું નીકળે, કઢાચ થોડું પાણી હોય ને નીકળે તોયે એ શરીરમાંથી પાણી કાઢતાં દમ નીકળી જાય. અને મહિનાઓ સુધી, વરસો સુધી, જિંદગી સુધી કઢાચ રિખાઈ રિખાઈને મરવું પડે. માટે એવા અખતરા ન હોય. એ તો ડાહ્યાઓના કહેવાથી માનવાનું જ હોય. અમે કયા અખતરા કરીએ ? વૈરાગ્યના જ. અમે જો કરીએ તો તો એના જ કરીએ. તમે અમને ઓળખી જાઓ તો હું દીક્ષા સંખંધી બોલું તો પણ ગભરામણુ ન થાય. પણ હું જોઈ છું કે આટલા દિવસથી આટલું સ્પષ્ટ કહેવાયા છતાં હજી ઘોંઘાટ શમતો નથી. હજી લોકો કહે છે કે આ સાધુ તો ત્યાગ, વૈરાગ્ય ને દીક્ષાની જ વાતો કરે છે. વૈરાગ્યને સેવનારા, વૈરાગ્યથી જીવનારા, વૈરાગ્યમાં તન્મય રહેવાની લાલસાવાળા, વૈરાગ્ય સિવાયના અખતરા શી રીતિએ કરી શકીએ ? વૈરાગ્યના પંથે પડેલા, ત્યાગી તરીકે ઓળખાતા સાધુ જો રાગના અખતરામાં લીન થઈ જાય તો તે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં વિદ્યાસુ તરીકે રહી શકતા નથી. દુર્લભ માનવજીવન, શ્રી જિનેશ્વરદેવનું સુંદરમાં સુંદર શાસન, રખે હારી ન જાઓ માટે જરા સમજો. જેની પાસે જે ચીજ હોય તે માંગો. કાં જ્ઞાની બનો કાં જ્ઞાનીની પૂંઠે ચાલો. ન સમજ પડે તો પૂછો કે આગમમાં શું કહ્યું છે ? અને એટલું તો સમજી શકોને કે જે જ્ઞાનીઓએ રાજપાટ છોડી, ઘરખાર મૂકી, ત્યાગ સ્વીકાર્યો, એ કોઈ દિવસ દુનિયાના રંગરાગમાં રાચવાનું કહે જ નહિ.

બધા સાધુ થાય તો રોટલા કોણ આપશે ?

‘બધા મુક્તિમાં જાય તો સંસારની શી સ્થિતિ ?’ આજે

તો અજ્ઞાનીઓને આ ફીકર બહુ થાય છે. પણ તમને ખબર નથી કે સઘળાય અરિહંતપણુને પામનારા પુણ્યાત્માઓની તો એ ભાવના હતી કે “ સતીજીવ કરુ’ શાસનરસી. ” એટલે કે બધા જીવો શાસનરસીયા બની મુક્તિએ જાય. જો કે એ બન્યું નથી અને બનવાનુંયે નથી. શ્રી તીર્થંકરદેવના સમવસરણમાં અનેક આત્માઓએ ત્યાગના ધોધને વર્ષાવતી દેશનાને સાંભળતાં છતાં સર્વત્યાગી તો પ્રમાણમાં થોડા જ થયા છે, છતાં ય બધા બને તો એના જેવો સુખનો દહાડો એક પણ નહિ. બધા સુખી થાય એમાં વાંધો શું ? તમે બધા અમને રોટલા દેવા રહ્યા છો ? અમારા ભલા માટે ઘર માંડીને રહ્યા છો ? જો એમ હોય તો હું કહું છું કે અમારા માટે ન રહેશો. શ્રી વીતરાગપરમાત્માના સાધુઓ રોટલાના ભીખારી નથી. રોટલાના ભીખારી હોય તે સાધુ નથી. સાધુ ધર્મલાભ સિવાય બીજો આશીર્વાદ આપે નહિ. કોઈ આહારાદિ આપે તો પ્રસન્નતા નહિ, ન આપે તો નારાજ નહિ. ધક્કો મારીને બહાર કાઢે તો એ ધર્મલાભ બોલે અને એ જ વિચારથી ગોચરીએ નીકળે કે મળશે તો સંયમપુષ્ટિ, નહિ મળે તો તપોવૃદ્ધિ. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના સાધુ દયાના પાત્ર નથી. જો તમે સાધુઓને દયાપાત્ર માનતા હો તો તમે સાધુઓને ઓળખી જ નથી શકતા એમ હું કહું છું. વારુ, તમે જે આહારાદિ આપો છો તે તમારા ભલા માટે કે સાધુઓના ભલા માટે ? તે આપવામાં જો તમને તમારો નિસ્તાર ન દેખાતો હોય, તો ન આપશો. તમને તેઓ તારક લાગે, સારીયે દુનિયામાં સાચી અહિં-સાના પ્રચારક દેખાય, વિષય-કષાયને ખસેડી ત્યાગમાર્ગમાં લીન દેખાય, ઉપકારી જણાય તો આપો અને હાથ જોડીને કહો કે ‘કૃપાનાથ ! પધારો. આ દયો અને અમને આપો.’ શું ? સોનૈયા ? દાન દેતાં કઈ ભાવના, કઈ ઊર્મિ હોવી જોઈએ ? ‘વો સાધુ વો શ્રાવિકા થે’ વેશ્યા મેં ભાંડ ’ની વાત જાણો છો ? એક મુનિ ભિક્ષા અર્થે નીકળ્યા છે. એક સામાન્ય સ્થિતિની શ્રાવિકા, વૃદ્ધ ઉમ્મરની, ભક્તિપૂર્વક તેમને પોતાને ત્યાં લઈ જઈ, પોતાની સ્થિતિ અનુસાર જે કાંઈ હતું

તેનું તારકપણુની, મહર્ષિપણુની બુદ્ધિએ દાન દે છે. પાત્રમાં ઘેંસ પડે છે. દેવતા ‘અહોદાન-અહોદાન’ કરી સોનૈયાની વૃષ્ટિ વરસાવે છે. સામેથી એક વેશ્યાએ જોયું કે મુનિને દાન દેવાથી સોનૈયા વરસે. છેટેથી એક ભાંડે જોયું કે આ વેષથી ઇચ્છિત ભોજન મળે. પેલો ભાંડ ગામ બહાર જઈ વેષપલટો કરી, દોડાદોડ, ધમપછાડા કરતો, નગરમાં ઇચ્છિત ભોજન લેવા આવ્યો. એને થોડી ખબર છે કે મુનિથી કેમ ચલાય ? વેશ્યાએ એને જોયો પણ વેશ્યાને થોડી ખબર હતી કે મુનિ તો ધર્યાસમિતિથી ચાલે ? કારણ કે ભાંડને મુનિપણુની જરૂર ન હતી અને વેશ્યાને કંઈ સુપાત્રદાનની જરૂર ન હતી. વેશ્યાએ કહ્યું ‘પધારો.’ ભાંડ તો તૈયાર જ હતો. તરત જ તેના મકાનમાં ગયો. વેશ્યાને ત્યાં મોદક વગેરે તૈયાર હતું. પેલા મુનિ વેષધારી ભાંડે બધાં પાત્રો કાઢ્યાં ને કહ્યું કે ‘ભર, ભરાય એટલું’ પેલી વેશ્યા પાત્રામાં એક એક મોદક ગોઠવતી જાય છે ને જાંચે જોતી જાય છે. કંઈ સોનૈયા પડે છે ? ભાંડે વિચાર્યું કે અહીંયે મારા જેવું લાગે છે. તેણે કહ્યું ‘શું જુએ છે ?’ વેશ્યા ખેલી, મહારાજ, પહેલાં સામે પેલી કોશીના ઘેર તમારા જેવા મુનિ આવ્યા હતા. જેને દાન દેતાં એને ત્યાં સોનૈયા વરસ્યા હતા. હું એ જોઈ રહી છું કે સોનૈયા ક્યાંથી વરસે છે ? ભાંડે કહ્યું કે “વો સાધુ વો શ્રાવિકા, થે વેશ્યા મેં ભાંડ, ચારા મારા ભાગ્યથી, પથર પડશે રાંડ.” ‘તું જાંચુ ન ભાળતી. દેવતા હશે તો ચે જતો રહેશે અને કદી કોપશે તો ઉપરથી પથર પાડશે !’ આથી સમજી શકશે કે મુનિને દાન દેતી વખતે શ્રાવકની ઊર્મિ આત્મકલ્યાણ સિવાયની બીજી ન જ હોવી જોઈએ.

સાધર્મીલક્ષિના મમને સમજો :

હવે પાછા આવો સાધર્મીલક્ષિના ચાહુ વિષય ઉપર. સાધર્મીલક્ષિ શા માટે કરવાની ? નામના, ખ્યાતિ મેળવવા કે કોઈ ઉદ્ધાર કહે, એ માટે ? નહિ જ. એ તો કેવળ આત્માનો આ ભયંકર સંસાર-સાગરમાંથી નિસ્તાર કરવા માટે. સાધર્મી તારક છે. માતા પિતા,

દુનિયાના સ્નેહી-સંબંધી એ સર્વના સંબંધ કરતાં સાધર્મીનો સંબંધ જિંદગી છે. તેનું સ્થાન ત્રીજે નંબરે આવે છે. દેવ, ગુરુ અને પછી સાધર્મીનો સંબંધ. ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ તેનો નંબર છઠ્ઠો-સાતમો છે. શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર, શ્રી જિનાગમ અને આ ત્રણની ઉપાસનામાં જ પોતાનું શ્રેય સમજનાર, અને વિશ્વમાં તેનું મહત્ત્વ ફેલાવનાર પૂજ્ય મુનિવરો અને સાધ્વીઓ, એમની ભક્તિમાં જ પોતાનો નિસ્તાર સમજનાર પોતાના સાધર્મીબંધુઓને ભરત-મહારાજ પોતાને ત્યાં કાયમ માટે ભોજનાદિ કરવાનું નિમંત્રણ કરી શું કહે છે, તે આજે હવે બરાબર સાંભળી લ્યો. છ ખંડના સામ્રાજ્યનો સ્વામી, બત્રીસ હજાર મુકુટબદ્ધ રાજાઓ જેની સેવામાં હાજર રહે છે, તે પોતાના સાધર્મીઓને કહે છે કે—

કૃષ્યાદિ ન વિધાત્વ્યં, કિંતુ સ્વાધ્યાયતત્પરઃ ।

અર્પૂજ્ઞાનગ્રહણં કુર્વાણૈઃ સ્થેયમન્વહમ્ ॥ ૧ ॥

ભુક્ત્વા ચ મેઽન્તિકગતૈઃ પઠનીયમિદં સદા ।

જિતો ભવાન્ વર્દ્ધતે મીઃ — તસ્માન્મા હન મા હન ॥ ૨ ॥

‘આપે કૃષિ ખેતી આદિ પાપબ્યાપારોને ન કરવા પણ હમેશાં સ્વાધ્યાયમાં તત્પર રહીને અર્પૂજ્ઞાનને ગ્રહણ કરતા રહેવું અને જમીને હમેશાં મારી પાસે આવીને કહેવું કે “તું જીતાઈ ગયો છે, ભય વધતો જાય છે, માટે હણ નહિ, હણ નહિ.”

વિચારો, આ છ ખંડના સ્વામીના ઉદ્દગારો. ચક્રવર્તી છતાં કેટલા પાપભીડ છે. પોતાનો આત્મા સંસારરસિક ન થઈ જાય તેની કેટલી કાળજી રાખે છે અને પોતાના સાધર્મીઓને કયા માર્ગમાં યોજે છે ? આરીસાભુવનમાં કેવળજ્ઞાન એ આ ઉત્તમ ભાવનાઓનું જ પરિણામ છે. કહો કે કોઈ વખત તમારે ઘેર લગ્નમહોત્સવ હોય અને તેમાં તમે ખૂબ આનંદપૂર્વક મહાલતા હો તે વખતે પાસે રહેલો કોઈ સાધર્મી એમ માને કે ‘આ મારો સાધર્મી’ દુનિયાના રંગરાગમાં

લેવાતો જાય છે, માટે મારે એને એક સાધર્મી તરીકે ચેતવવો જોઈએ. ' એમ નક્કી કરી તમારા કાનમાં આવીને એમ કહે કે 'તું જીતાર્થ ગયો છે, લય વધતો જાય છે, માટે હજી નહિ, હજી નહિ ' તો તમે મંગલ માનો કે અપમંગલ ? ભાગ્યશાળીઓ ખૂબ વિચારશે અને સાધર્મીલક્ષિતના ધર્મને સમજશે અને એ રીતે સમજીને સાધર્મીલક્ષિત શાસ્ત્રાજ્ઞ મુજબ કરશે તો સ્વપરના સાચા ઉદ્ધારક બની શકશે. આથી ધરાધર શાસ્ત્રાજ્ઞ મુજબની સાધર્મીલક્ષિત સમજે અને શ્રી પરમાત્માની લક્ષિત, શ્રી પરમાત્માની આજ્ઞા મુજબ જીવતા સદ્ગુરુઓની લક્ષિત અને શ્રી પરમાત્માના ધર્મની આરાધના માટે જ જીવતા સુશ્રાવકોની લક્ષિત કરી શ્રી પરમાત્માના શાસનની સુંદરમાં સુંદર આરાધના કરી વહેલામાં વહેલા શ્રીસિદ્ધિપદના ભોક્તા બનો એ જ એક શુભાભિલાષ.

પાપની પ્રશંસા ન નભે :

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિ દ્રમવાવે છે કે જૈનશાસનમાં સમ્યક્ત્વ એ ધર્મરૂપી પ્રાસાદનો પાયો છે. એના વિના ધર્મપ્રાસાદ ટકી શકે નહિ. સમ્યક્ત્વ એ ધર્મમહેલમાં પેસવાનો દરવાજો છે. એના વિના ધર્મમહેલમાં પેસી શકાતું નથી સમ્યક્ત્વ મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણોનું નિધાન છે. સમ્યક્ત્વ વિના મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણો ટકે નહિ. મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણોને પોષણ કરનાર, શુદ્ધ કરનાર સમ્યક્ત્વ છે. સમ્યક્ત્વ ન હોય તો સઘળી ધર્મક્રિયાઓ ધૂળ ઉપર લીંપણ સરખી છે. બધી ધર્મક્રિયાને સફળ કરનાર સમ્યક્દર્શન છે. એ સમ્યક્ત્વમાં જ હજી વાંધા છે. જ્ઞાની ઉપર, જ્ઞાનીના વચન ઉપર અખંડ વિશ્વાસુ બની, જે ચીજ જેવી રીતે છે તેવી રીતે માનવી, એ જરૂરી છે. ઉપવાસ ન કરાય એ નિભાવી લેવાય, પણ ખાવાનું સારું છે એમ કહેવું એ ન નિભાવાય. જૈનશાસનમાં કૃપણને સ્થાન છે. પણ દાનની શી જરૂર છે, એમ કહેનારને સ્થાન નથી. મોક્ષ પામવાના અસંખ્યાત યોગ છે, તેમાંથી એક યોગને સાધે, બીજાને ન સાધે એનો વાધો નહિ, પણ આ એક જ સારું છે એમ કહે એ ન ચાલે. સેવ્ય તો બધાંયે છે એમ માને, સંસારમાં રહે, કર્મયોગે ન કરવાનું કરે, એ નિભાવવા શાસન તૈયાર છે, પણ અયોગ્યને અયોગ્ય તો માનવું જ પડશે. દુનિયાની કોઈ પણ ચીજ આત્માની નથી, એમ ન માને એ જૈનશાસનને પામ્યો નથી. એ દુનિયાની ચીજોમાં આત્માનું કલ્યાણ

નથી, એમ ન માને એ જૈન નથી હેયને હેય અને ઉપાદેયને ઉપાદેય ન માને એ જૈન શી રીતિએ કહેવાય ? હેયને ઉપાદેયની કોટિમાં મૂકે ને ઉપાદેયને હેયની કોટિમાં મૂકે, એ નલે ? કોઈ અનાચારી આવીને કહે કે હું અતિ પામર છું, મારાથી આ અનાચાર સેવ્યા વિના રહેવાતું નથી, ચાલતું નથી, તો તેના ઉપર દયા આવે, તેની વાત પણ સાંભળીએ, પણ એમ કહે કે, બેસો બેસો, દુનિયામાં રહેવું ને અનાચાર વિના ચાલે ? તો ત્યાં દયા આવે ? બધા દોષો સેવે એ જુદી વાત છે પણ તેને સેવવાયોગ્ય માને એ બહુ જુલમની વાત કહેવાય. પાપ સેવનાર કરતાંયે, પાપને સેવવાયોગ્ય માનનારો બહુ ભૂંડો. એનો છૂટકો ક્યારે થાય ? સમ્યક્ત્વવાન અસેવ્યને અસેવ્ય માને, જોટાને જોટું માને મરતાં સુધીએ જોટાને સારું ન કહે. કૃપણની કૃપણતા એના આત્માને મારે, પણ કૃપણની કૃપણતાની સ્તુતિ એના પરિચયમાં આવનારને પણ મારે. આમાં તો હું છોડવાની વાત કરતો નથીને ?

શું નિભાવાય ?

ભાગ્યશાળી ! છોડવાયોગ્યને છોડવાયોગ્ય ન માનો, છોડે એના ઉપર બહુમાન ન હોય, ન છોડાય એનો પરતાવો ન હોય, તો પામ્યા શું ? સારું ન બને એ નિભાવાય પણ સારું આંખમાં ખટકે, એ કેમ ચાલે ? એવા આદમીની ગણના જૈનશાસનમાં નથી. એ આદમી જ નથી, એ આદમીના આકારના છે, પણ આદમી નથી. એવાનો સહવાસ ન મળે ત્યાં સુધી અહોભાગ્ય ! એનો સહવાસ અને એની સાથેની વાતચીત પણ ભૂંડી. જોટું કરે ને માને સાચું, પાપ કરે ને પુણ્ય માને, જીંધે માર્ગે જાય ને સીધો ગણાવે, ધર્મ કરે નહિ ને કરે તેને ગાળો દે, આની જોડે વાત શી રીતિએ થાય ? જેના સિદ્ધાંતનું, વિચારનું અને માન્યતાનું કોઈ ઠેકાણું નહિ તેને સુધારવા સાક્ષાત્ શ્રી તીર્થંકરદેવની પણ તાકાત નથી. કાં તો ડાહ્યો સારો કાં તો મૂર્ખો સારો. પણ વચલા ત્રિશંકુનું શું ? બધા દુર્ગુણોને નિભાવાય પણ

દુર્ગુણોને, તથા અનાચારને અયોગ્ય ન માને એ ન નિભાવાય. એના ઉદ્ધારનો ઉપાય નથી. ઘેર હિંસકો પણ મુક્તિમાં ગયા છે, જેનાં નામ પણ દેવાયોગ્ય ન હતા તે તરી ગયા છે, તે પાપમાં ને પાપમાં ચોંટી રહેવાથી કે એમાંથી છૂટવાથી ? એ પાપાત્માઓ તો કેવળ પોતે અજ્ઞાનતાના પ્રતાપે પાપ કરતા હતા કારણ કે કોઈ એ એ આત્માઓને ‘આ પાપ છે અને કરવા જેવાં નથી’ એમ સમજાવ્યું ન હતું. પણ જ્યારે સમજ્યા કે તરત પાપથી છૂટી ગયા પણ જે આત્માઓ પાપને પાપ માને નહિ અને પાપને પણ પુણ્યનું ઉપનામ આપે એનો શી રીતિએ છૂટકો થાય ? અધર્મી, પાપી, અનાચારી, ઊંધે માર્ગે જનારો પણ એને એ સારું ન માને ત્યાં સુધી એના ઉદ્ધારનો ઉપાય છે પણ જે ખરાબને પણ સારું માને તેની આગળ તો સાચો ઉપદેશ પણ નકામો બને છે.

સમ્યગ્દર્શનની પ્રતીતિ શું ?

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માનું સ્વરૂપ જણાવતાં આચાર્યભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે, ‘સમ્યગ્દર્શનપૂતાત્મા, રમતે ન મ્ભવોદઘૌ ।’ સમ્યગ્દર્શનથી પવિત્ર થયેલો આત્મા સંસારસાગરમાં ન રમે. સમ્યક્ત્વની એ જ પ્રતીતિ છે. ન રમે એટલે ન વસે એમ નહિ. બધા સમ્યગ્દષ્ટિ સંસારમાંથી નીકળી જાય એ ન બને. વસવું પડે તો વસે પણ રમે નહિ. તમે રહો છો કે રમો છો ? એ જરા આત્માને પૂછો. ‘રહેવું ને રમવું’ એ બે વચ્ચેનું અંતર ખરાબર સમજી જાઓ. એનું ખરાબર નિદાન કરી લો તો લગભગ આખો ય સંસાર જીત્યા. સંસારમાં નહિ રમનારની સંસાર પ્રત્યેની પ્રવૃત્તિ કઈ જાતિની હોય ? રમે નહિ તો રહે શું કામ ? આમ પૂછનારા આત્માઓ ભારે અજ્ઞાન છે કારણ કે કર્મના યોગે રહેવું પડે પણ અંતરથી રમતા ન હોય; એટલું જ નહિ, પણ ક્યારે છુટાય એ ભાવનામાં જ રમતા હોય. હવે તમે કહો કે તમારે રહેવું પડે છે માટે રહો છો કે રમવા રહો છો ? અહીંથી ઘેર જવું પડે છે માટે જાઓ છો કે જવા

માટે જાઓ છો ? સામાયિક પાળતી વખતે પાળવું પડે છે માટે પાળો છો કે ઇરાદાપૂર્વક ? સામાયિક થેતી વખતની અને પાળતી વખતની સ્થિતિ, મંદિરમાં પેસતી વખતની ભાવના ને નીકળતી વખતની ભાવના, શરૂઆતના ને પછીના પરિણામ મેળવો, તપાસો. આ બધું જોવું પડશે અને આત્માની પરીક્ષા કરવી પડશે. એમ કરશો ત્યારે ‘સમ્યગ્દર્શન’ છે કે નહિ’ એની સાચી પ્રતીતિ થશે.

જે વાંચવાથી કે લખવાથી વિરતિના કુવારા ઉડે એ સમ્યગ્જ્ઞાન :

કોઈ એવી ધર્મક્રિયા નથી કે જે કોઈ એને સમ્યગ્ભાવે સેવે તે મુક્તિપદને ન મેળવે. શ્રી જિનેશ્વરદેવને તિલક કરતાં કરતાં, સામાયિક કરતાં કરતાં, દાન દેતાં, શીલ પાળતાં, તપશ્ચર્યા કરતાં, ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવતાં ભાવતાં, એમ જુદી જુદી ક્રિયાથી કંઈ આત્માઓ કેવલજ્ઞાન પામ્યા છે. શ્રી વીતરાગદેવે પ્રરૂપેલો કયો યોગ એવો છે કે જેમાં લીન થવાથી અનંતા મુક્તિએ નથી ગયા ? જેને એક પણ યોગ રુચ્યો તેને બધા ચે રુચ્યાં. એકની સેવા સ્વીકારી એણે બધાએ યોગની સ્વીકારી. મોક્ષનો રાગ અને એના યોગે શીલ, તપ અને ભાવનો સાચો પ્રેમ થયા વિના સાચું દાન થાય ? મુક્તિ આપનાર દાન-ધર્મના કરનાર આત્મામાં શીલ, તપ ને ભાવના પ્રેમનો યોગ હોય કે વિયોગ ? શીલથી મુક્તિ સાધે તેમાં દાન, તપ ને ભાવનો યોગ ખરો કે નહિ ? તપથી મુક્તિ મેળવે એમાં દાન, શીલ અને ભાવનો યોગ હોય કે નહિ ? ભાવથી મુક્તિ મેળવે એમાં દાન, શીલ અને તપની ભાવનાનો યોગ ખરો કે નહિ ? જો એમ પરસ્પર યોગ ન હોય તો તે ન દાન, ન શીલ, ન તપ ને ન ભાવ. સમ્યક્ત્વ નહિ ત્યાં સુધી દેશવિરતિ, સર્વવિરતિ, સાચું દાન, સાચું શીલ અને સાચું તપ હોય નહિ. સમ્યક્ત્વ વિનાની કરણી છાર ઉપર લીંપણુ જેવી. ધૂળ ઉપર લીંપણુનો હાથ ફેરવે ને આગળ જાય કે પોપડો ઉખડે. શ્રી જિનાગમે કોઈ પણ ક્રિયા સંસારમાં રહેવા, સંસારને વધારવા, ખીલવવા કે સંસારના રંગરાગ માટે વિહિત કરી નથી. મળી જાય એ વાત જુદી છે. દુનિયાદારીના પદાર્થો ધર્મના પ્રભાવે મળે

ભલે, પણ ધર્મથી એ પદાર્થો મળે એ ઇચ્છવાનું નથી. એ ઇચ્છા થાય ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વના છાંટા છંટાયા જ કરે છે અને સમ્યક્ત્વ એટલું દૂષિત રહે છે. સમ્યક્ત્વની ભાવના પણ તમને જાયતી નથી. સમ્યક્ત્વ પેદા થયા પછી આગળનું ગુણસ્થાનક પેદા કરનારી વિરતિ પેદા થાય છે પણ તે પહેલાં નહિ. આ વાત ધ્યાનમાં રાખીને વસ્તુસ્થિતિ વિચારો તો સમજશે કે સમ્યક્ત્વ દૂર રહે. પણ માર્ગાનુસારીપણું પણ એવું નથી કે જેમાં પાપથી પાછા ફરવા સ્વરૂપ વિરતિ તરફ પ્રેમનો અંશ ન હોય. જ્ઞાનનું ફળ વિરતિ અને વિરતિનું બીજ જ્ઞાન. બીજમાં ફળ હોય કે નહિ? સમજીને તો બીજ હાથમાં લેતાં જ ફળ દેખાઈ જાય છે. એક એક અક્ષર વાંચવા કે લખવા માંડીએ કે તેમાંથી વિરતિના કુવારા ઊડે એ સમ્યગ્જ્ઞાન. જે વાંચવાથી કે લખવાથી, પાપથી પાછા ફરવા સ્વરૂપ વિરતિ ગમે જ નહિ અને પાપથી પાછા ફરવા સ્વરૂપ વિરતિના અધ્યવસાયથી આત્મા પાછો પડે તે સાચું જ્ઞાન નથી પણ અજ્ઞાન જ છે. જેમ જેમ સમજ વધે તેમ તેમ પાપથી પાછા ફરવાની વૃત્તિ વધતી જ જવી જોઈએ. પાપની પ્રવૃત્તિ એ જ અવિરતિનું સ્વરૂપ છે.

રાગ માટે કરેલો ત્યાગ નિષ્ફળ છે :

હજાર વિદ્યાની સાધના માટે શ્રી રાવણે પોતાના બંધુઓ સાથે; ભયંકર અટવીમાં, રાજપુત્રો છતાં યોગી જેવા બનીને, જટા વધારી, ગળામાં માળા ધારણ કરી, ઘોર તપશ્ચર્યા કરી. વિદ્યાની સાધના માટે રાજ્યની સાદ્યબી છોડી અટવીમાં આવ્યા એ ત્યાગી ખરા કે નહિ? કેવળ રાગને માટે જ કરેલા ત્યાગને ત્યાગ તરીકે કેમ ઓળખાય? કદાચ ત્યાગને માટે રાગ કરવો પડે તો કરવો પણ રાગને માટે ત્યાગ કરવો નહિ, રાગને માટેનો ત્યાગ એ ખરાબ છે. ત્યાગ માટે રાગ કરે એને હાથ જોડીએ કારણ કે એ જરૂરી પણ છે. જે તજવા જેવો છે તે પણ ત્યાગને માટે કરવો જરૂરી છે. કારણ કે તે પ્રશસ્ત છે. તજવા જેવી પણ ચીજ

જી. સા. ૧૩

ત્યાગને માટે કરવી પડે તો કરવાની આજ્ઞા પણ રાગ માટે એ તબ્બતો તો ખોટી; કારણ કે તે આત્માની વિટંબણા કરે છે. શ્રી રાવણનો ત્યાગ એ ત્યાગ નહિ કહેવાય. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શ્રી રાવણનું વર્ણન કરતાં તેને ઊંચી હદે, મોટા ધ્યાનસ્થ યોગીની કોટિમાં મૂકી કહે છે કે શું એનાં ધ્યાન, ક્રિયા ને એકાગ્રતા ? ત્રણે ભાઈઓ એક જ સ્થાને કલાકોના કલાકો, દિવસોના દિવસો ને રાત્રિઓની રાત્રિઓ ધ્યાનમગ્ન અવસ્થામાં ઊભા રહ્યા. એને ચળાવવા જંબૂદ્વીપનો અધિપતિ દેવતા પોતાના કિન્નર ગણાદિ પરિવાર લઈને આવે છે. ભયંકરમાં ભયંકર ઉપસર્ગો કરે છે. ચલચિત્ત કરવાના ત્યાં સુધી પ્રયત્નો કરે છે કે શ્રી રાવણના માતાપિતા, કુટુંબ-પરિવાર યાવત્ એની પત્નીને ત્યાં લાવી કદર્થના કરવાનો દેખાવ કરે છે. શ્રી રાવણનાં માતાપિતાનાં માથાં કાપવાના અવસરનો દેખાવ કરે છે.

આવા અવસરે કાચોપોચો ન ટકે, પણ શ્રી રાવણ ન ચળ્યા. સાધનામાં એકતાન હતા. કોઈ પણ ભોગે હજાર વિદ્યા સાધવી જોઈએ. એ વિદ્યા હોય તો અમે, નહિ તો અમે નહિ. આ ધ્યાન, આ તપ, આ એકાગ્રતા, જો મુક્તિ માટે યોગ્યતાં હોય તો કેવલજ્ઞાન પણ થાય, છતાં ધ્યેયની ભિન્નતાને કારણે એ બધું સંસારવર્ધક થયું, ‘શું ત્યાગ પણ નરકમાં લઈ જાય ? ગમે તે દષ્ટિએ પણ ત્યાગ તો ખરોને ?’ એમ ન કહેતા. જે ત્યાગ, સંયમ ને ધ્યાન મુક્તિ આપે તે જ ત્યાગ, સંયમ ને ધ્યાન શ્રી રાવણને નરકે જતાં પણ રોકી ના શક્યાં. રાવણમાં આ વખતે શું નહોતું ? ત્યાગ, સંયમ, ધ્યાન, તપ, એકાગ્રતા, બધું હતું પણ ધ્યેય ખોટું હતું – સાધ્ય ઊંધું હતું. એ વિદ્યાની સાધના અને પ્રાપ્તિ, દુન્યવી ઠકુરાઈ માટે હોઈ નરકપ્રદા પણ બને એમાં આશ્ચર્ય શું ? દુન્યવી ઠકુરાઈ માટે સેવાયેલા ત્યાગ અને તપ આત્મા માટે વિટંબણારૂપ છે.

જરૂરી વસ્તુનો અભ્યાસ પ્રથમથી કરો :

સંસારને માટે થતી ધર્મક્રિયાને શી ઉપમા આપવી ? સંસારની

કોઈ પણ સિદ્ધિ માટે તમે ઝૂકી ઝૂકીને ત્રણ ખમાસમણાં ઘો તો એ વંદના કે વંચના ? વંચના અમારી નહિ પણ તમારા આત્માની. તમે અમને ઠગો એની અમને દરકાર નથી પણ વંચના તમારા આત્માની થાય છે એની અમને દરકાર છે. તમે બધા ડાહ્યા અને કુશળ છો. વસ્તુ ને કિયાનો થોડો પણ વિવેક ન કરી જાણો, સત્યને અસત્યથી વેગળું ન કરી જાણો, તો તમારી કુશળતાને કયું ઉપનામ આપવું ? ગમે તેવા તોય તમે ધર્મી, એમ કહ્યા કરીએ, એમને ? તમે ન હોત તો અમારું શું થાત, એમ માનીએ ? તમે ગમે તેવા હો તોયે તમને ધર્મી, દાતાર, શીલવાન, તપસ્વી કહ્યા કરવા અને તમારી ખામી તમારી પાસે ન ધરવી, એમને ? તમે અહીં તમારાં વખાણુ સાંભળવા આવો છો કે દોષ સાંભળવા આવો છો ? જેને સંસારના બંધનથી છૂટવું ન ગમે, જેને દુનિયાના રંગરાગ ગમે, તેને અહીં મળ ન આવે. છેલ્લી વખતે તમે પુણ્યપ્રકાશનું સ્તવન સાંભળાવો છો ને ? એમાં શું આવે છે ? એમાં જે આવે છે, એનો પહેલેથી અભ્યાસ કર્યો હોય તો ? વ્યવહારમાં તમે કહો છોને કે છેલ્લી અવસ્થાના સાધન માટે યુવાવસ્થામાં જેટલું બને તેટલું કમાઈ લેવું. એમ જ અહીં મરતી વખતે જેની જરૂર તેનો પહેલાં અભ્યાસ ન કરે તો ક્યાંથી મળા આવે ? મરતી વખતે તો પુણ્યપ્રકાશનું સ્તવન સાંભળવું પડશે. સંબંધીઓ વ્યવહાર ખાતર એકાદ વાર તો સાંભળાવશે. કારણ ? કોઈ એમ ન કહે કે મરતી વખતે પણ નહોતું સાંભળાવ્યું અને એ એક રીતે ઠીક પણ છે. જે મરતી વખતે સાંભળવું છે તે અત્યારે બેપાંચ વાર વાંચી લ્યોને ! અત્યારે વાંચશો, વાંચ્યા કરશો તો મરતી વખતે જે લાવના પેદા થવી જોઈએ તે થશે. નહિ તો આ કઠોર હૈયા પર, એની છાપ નહિ પડે અને સાધ્ય નહિ સધાય. એ સાંભળવાનો-સાંભળાવવાનો હેતુ તો એ છે ને કે બધાં પાપ ખાપી જાય ને મોક્ષની સાધના માટે માગીએ એથીયે ઊંચી ગતિ મળી જાય ? જિંદગી સુધીનું કરેલું પાપ એમ ખપે ? એ પાપ ક્યારે ખપે ? એ વખતે પાપ સંભારી આંખમાંથી આંસુ આવે, હૃદયમાં એમ થાય કે મેં આજદિન સુધી ખોટું કર્યું છે અને

એ ઉદ્ધગાર કુટુંબ વચ્ચે સાચે ભાવે કહેવાય ત્યારે. હોંશ હોય, હોંશિયારી હોય ત્યાં સુધી પુણ્યપ્રકાશનો વિચાર પણ ન આવે અને બેહોશ હોય ત્યારે પુણ્યપ્રકાશ સંભળાવાય એથી શું વળે ? શ્રી જિનેશ્વરદેવતું શાસન પામેલ આત્માને હેયને હેય માનવામાં જરા પણ આંચકો કેમ આવે ? પાપભીરું લક્ષણ શું ? આનંદથી અને હસતે હસતે પાપને કરે તે પાપભીરું કહેવાય ? “મવોદઘૌ ન રમતે” અર્થાત્ ‘સંસારસાગરમાં ન રમે.’ આ પદની નવકારવાલી ગણો. તમે હવે ‘નમો અરિહંતાણુ’ની નવકારવાલીમાં તો નવકારનો અર્થ ભૂલી ગયા છો. ‘નમો અરિહંતાણુ’-માંથી સંસારમાં ન રમાય એ અર્થ નથી કાઢી શકતા, માટે “મવોદઘૌ ન રમતે” ની નવકારવાલી ગણો. એ પણ શ્રી અરિહંતદેવનો જ જાપ છે. આ જાપ અર્થપૂર્વક થાય તો આત્મા કંપે અને પોતાની પામરતા ઓળખે, તો થોડા દિવસમાં સાચો અરિહંતનો ભક્ત થઈ જાય. શ્રી શ્રેણિક મહારાજે એક શ્રી અરિહંતપદની આરાધનાથી શ્રી તીર્થંકરનામકર્મની નિકાચના કરી. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ નવકારશીતું પચ્ચક્ષ્ણાણુ પણ કરી શકતા નહોતા. કરતા નહોતા એમ નહિ પણ કરી શકતા નહોતા. જ્ઞાની કહે છે કે એ આત્માને અવિરતિનો ઘોર ઉદય હતો. મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવજ્રયજી મહારાજ કહે છે કે—

‘શ્રેણિક સરખા અવિરતિ થોડલા’

એ દૃષ્ટાંતે, ‘અમે પણ શ્રેણિક જેવા અવિરતિ છીએ’ એવું ન બોલતા. એમને અવિરતિના ઉદયમાં પણ વિરતિની સફળાવના હતી. વસ્તુનો કેટલો વિવેક હતો ? પ્રભુને પામ્યા પછી એક દિવસ એવો નહિ કે, ‘ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ ક્યાં છે, કઈ દિશામાં છે.’ એના સમાચાર રોજ પ્રભાતમાં ન આવે. ચોમેર ફૂત રાખ્યા હતા. રોજ ને રોજ સવારે સમાચાર દેવા ફૂત આવતા. આવનારને ઈનામ અપાય. સાંભળીને શ્રી શ્રેણિક મહારાજ સિંહાસન પરથી ઊભા થતા. પાહુકોનો ત્યાગ કરી જે દિશામાં ભગવાન વિચરતા હોય તે દિશામાં પાંચસાત કદમ જઈ વંદન-સ્તુતિ કરતા. પછી આવીને સિંહાસને બેસતા. રોજ આ ક્રિયા ચાલુ હતી.

શ્રી શાલિભદ્ર અને શ્રી શ્રેણિક મહારાજાનું દૃષ્ટાંત વિચારો :

એક વખત શ્રી શાલિભદ્ર કેવોક છે એ જોવા શ્રી શ્રેણિક મહારાજા એને ત્યાં ગયા. રત્ન-કંબલાદિનો પૂર્વવૃત્તાંત કહેવાઈ ગયો છે. જે શ્રી શાલિભદ્ર સાતમી ભૂમિકાએ રહેતો હતો, જેને સૂર્ય ઊગવા-આથમવાની ખબર ન હતી, તે પણ નિરંતર ત્રિકાળ શ્રી જિનપૂજન કરતો હતો. શ્રી શાલિભદ્રની માતાએ રાજા શ્રેણિકને પોતાને ત્યાં આવવા આમંત્રણ આપ્યું હતું. એથી શ્રી શાલિભદ્રના પિતા શ્રી ગોભદ્ર શેઠ જે દેવતા થયા છે અને જે દેવતા શ્રી શાલિભદ્રને રોજ નવાણું પેટી મોકલે છે, તે દેવતાએ આખા નગરને દેવલોક જેવું શણગારી મૂક્યું. રાજા શ્રેણિકે અભયકુમારને જ્યારે પૂછ્યું કે આ બધું શું છે, ત્યારે મંત્રીશ્વર અભયકુમારે કહ્યું કે મહારાજા ! શાલિભદ્રે કરેલી આપના પ્રવેશ-મહોત્સવની તૈયારી છે. રાજા મકાન જોઈ આસો બને છે. પહેલા ખંડમાં ઉંબરે ઊભા રહેવું પડે છે. સ્વચ્છ સ્ફટિકની જમીન નિર્મલ પાણીના સરોવર જેવી દેખાય છે. રાજા મૂંઝાય છે, પણ મૂકું ને ડૂબું તો ? બુદ્ધિના નિધાન મંત્રીશ્વર શ્રી અભયકુમાર પાસે જ હતા. ઘરમાં સરોવર ક્યાંથી ? એ તરત સમજી ગયા. એકદમ કંઈક ચીજ કાઢી ભોંય ઉપર નાખીને ચાલ્યા. રાજા પૂછે છે કે શાલિભદ્ર અહીં કેમ દેખાતા નથી ? કહે છે, રાજા ! શાલિભદ્ર અહીં હોય ? આ તો શાલિભદ્રના ગાય-ઘોડા વગેરે પશુઓને રહેવાનું સ્થાન છે. શ્રી શ્રેણિક મહારાજા આશ્ચર્યપૂર્વક વિચારે છે કે ભગવાન શ્રી મહાવીર-દેવે કહેલા પુણ્યના અનેક પ્રકારોમાંનો આ પણ એક પુણ્યનો પ્રકાર છે. આવા મકાનમાં અત્યારે કોઈ રાજાને ઘાલીએ તો તરત મજૂરને બોલાવી ઉખેડવા માંડે, કહે કે ઉપાડ, ઉપાડ, માલિક તે હું કે આ ? આ તો સમ્યગ્દૃષ્ટિ રાજા હતો. એણે વિચાર્યું કે જેવું મારી પાસે રાજપુણ્ય છે, તેવું શાલિભદ્ર પાસે ભોગપુણ્ય છે. એ રાજાને જરાયે ઈર્ષ્યા ન થઈ. શ્રી અરિહંતના શાસનને પામેલા સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્માને દુનિયાની કોઈપણ વસ્તુ અનીતિના પંથે લઈ જવા સમર્થ બનતી નથી. રાજા વિચારે છે કે મારા વિદ્યાસભુવનમાં જે નહિ તે એના ગાય-

ઘોડા માટે. કેવું પુણ્ય ? જેમ મહારાજ શ્રેણિક સમ્યગ્દષ્ટિ અને લગવાન શ્રી મહાવીરદેવના અનુયાયી હતા તેમ શ્રી શાલિભદ્ર પણ સમ્યગ્દષ્ટિ જેવા અને લગવાન શ્રી મહાવીરદેવના અનુયાયી હતા. ઉપર ગયા. ચોથે માળે માતાએ કહ્યું, રાજન્ ! પધારો, અહીં જ બિરાજો. પાંચમી ભૂમિકાએ હું રહું છું. છઠ્ઠી ભૂમિકાએ મારા શાલિભદ્રની બત્રીશ વહુઓ રહે છે અને સાતમી ભૂમિકાએ મારો શાલિભદ્ર રહે છે. સ્ત્રીઓના આવાસમાં પુરુષોનો પ્રવેશ ઉચિત નથી. હું શાલિભદ્રને નીચે લાવું છું. ઘરનો બધો વહીવટ મા કરે છે. છતે દીકરે મા વહીવટ કરે એ માની કેવી ઉદારતા ? આજના મા-દીકરામાં કેવો વર્તાવ હોય છે ? જરા સંસારમાં શોધજો તો ખરા ! અરે ! જો તમારે સંસારને પણ રસિલો બનાવવો હોય તો સમ્યગ્દષ્ટિ બનો. સમ્યગ્દષ્ટિ એટલે ત્યાગનો પિપાસુ, ત્યાગનો જાપ કરનારો. તમે પણ ત્યાગના પિપાસુ બનજો. રાગને ઠોકરે મારજો. રાગના રસિયા બન્યા તો સંસારમાં પણ અગ્નિ ખરશે. માતા ઉપર જાય છે. શાલિભદ્ર માતાને વંદન કરે છે. માતા ! કેમ પધાર્યાં ? માતા કહે છે, વત્સ ! શ્રેણિક આવેલ છે, તું ચાલ. શાલિભદ્રે કહ્યું, માતા ! એમાં મને શું પૂછે છે. જેમ રોજ આપ આપની મેળે કરો છો તેમ કરી દ્યો ને નાખો વખારે. માતા પણ ખુશ થાય છે કે કેવું પુણ્ય ! માતાએ કહ્યું, ભાઈ ! શ્રેણિક એ કોઈ કરિયાલું નથી, કે વખારે નાંખાય. આ તો આપણા નગરનો રાજા છે, મગધ દેશનો માલિક છે, આપણો સ્વામી છે. આપણી ફરજ છે કે નીચે આવી એમનું માન-સન્માન કરવું. શાલિભદ્ર વિચારે છે કે સ્વામી અને એ પણ મારો ! હુંયે મનુષ્ય ને એ પણ મનુષ્ય. જરૂર મારા પુણ્યમાં ખામી છે. સ્વામી તો લગવાન મહાવીર એક જ. આ નવો સ્વામી કોણ ? હવે તો એવી કારવાઈ કરું કે માથે કોઈ સ્વામી રહે નહિ. શ્રી શાલિભદ્રની વિચારધારા પલટાઈ. એને બધું અસાર જણાયું. પધારો માતાજી, આવું છું, એમ શ્રી શાલિભદ્રે કહ્યું પણ આટલા શબ્દ-માત્રથી જ વિચારધારા બદલાય અને યોગ્ય રસ્તે ચાલવા માંડે એનું કંઈ કારણ ? એની પાસે પ્રલોભન અનેક હતાં. આ મનુષ્યલોકમાં

એ દેવતાઈ ભોગ ભોગવતો હતો. જો શ્રી શાલિભદ્ર ધારે તો એમ કહી શકે તેમ હતું કે માતાજી, જાઓ, કહી દો કે માલિક ન જોઈએ. એને થાય તે કરી દે. પોતાના બાપ ગોભદ્ર શેઠ દેવ હતા, તેની પાસે લશ્કર મંગાવી લીધી શકતે. પણ એ વિચાર ન આવે, કારણ કે એ સમ્યગ્દષ્ટિ કે સમ્યગ્દષ્ટિ જેવા હતા.

શ્રીમાન્ શ્રેણિક મહારાજ પણ અવિરતિના ઉદયવાળા હોવા છતાં પણ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના પરમ ભક્ત હતા. શ્રી શાલિભદ્ર માતાના કહેવાથી નીચે ઊતર્યા. દેવકુમાર જેવા, સુકોમળ શરીરવાળા શ્રી શાલિભદ્રને જોઈ મહારાજ શ્રેણિકને પ્રેમ જાગ્યો. દાદરેથી ઉપાડ્યો. પ્રેમથી પોતાના ખોળામાં બેસાડ્યો. શ્રેણિકે પૂછ્યું, કેમ છે ?

તમારે ઘેર કોઈ રાજા આવે તો નહિ પણ માનો કે આવે ને તમારું સન્માન કરે તો શું થાય ? કોઈ મોટો માણસ શેકહેન્ડ કરે તો ? તમારો અરધો ભવ તો ત્યાં જ બગડી જાય. જરા અમલદારની ઓળખાણ થાય તો જ્યાં ત્યાં બોલાયા કરે કે પોલીસ કમિશનર મારા હાથમાં છે. પોલીસ-સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ મારા હાથમાં છે. આમ કરું ને તેમ કરું. પછી ? પછી શું ? અન્યાય ને અનર્થ. મહારાજ શ્રી શ્રેણિક, મગધ દેશના માલિક શ્રી શાલિભદ્રને પૂછે છે, કેમ છે ? શ્રી શાલિભદ્ર કહે છે કે આનંદ છે, દેવગુરુના પસાયથી. આપની પણ મહેરબાની જોઈએ. દેવગુરુનું વચન સાંભળી રાજા વિચારે છે કે ખરો, ભોગની આવી અવસ્થામાંએ દેવગુરુને ભૂલતો નથી. સમ્યગ્દષ્ટિની ખરી કસોટી આવા પ્રસંગે જ થાય છે. તમે દેવગુરુનું સ્મરણ કેટલીક વાર કરો છો ? ઘોર મિથ્યાદષ્ટિ આવે તોયે આવા સમ્યગ્દષ્ટિની ભાવનાથી સમ્યગ્દષ્ટિ બની જાય.

ગુરુની મહત્તા :

શ્રી અકબર બાદશાહના હૃદયમાં જગદ્ગુરુ ભટ્ટારકાચાર્યશ્રી હીર-સૂરિજી મહારાજ પ્રત્યે ભક્તિ ઉત્પન્ન કરનાર શ્રાવિકા ચંપાબાઈ હતી. બાઈ ચંપાએ પોતે કઠિન તપશ્ચર્યા કરી છે. અકબરે પૂછ્યું કે આવી તપશ્ચર્યા શાથી થાય છે. ત્યારે તે તપસ્વિની બાઈ શ્રીમતી ચંપાએ

કહ્યું કે વીતરાગદેવ અને જગદ્ગુરુ શ્રી હીરસૂરિમહારાજ જેવા ગુરુના પ્રતાપથી. ધર્મી હૃદયમાં દેવગુરુ રોમેરોમે વસેલા હોય છે. એને એમ ન થયું કે તપ હું કરું ને નામના શ્રી હીરસૂરિમહારાજની. બાદશાહ ચોંકેયો. જે ગુરુના પ્રતાપે આ છ છ મહિના સુધી ભૂખે રહી શકે છે, એ ગુરુ પોતે કેવાક હશે ? ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામીએ પંદર સો અને ત્રણ તાપસોને કેવલજ્ઞાન આપ્યું તે શી રીતિએ ? પેલા તાપસો ઉપવાસને પારણે ઉપવાસ, છદ્દને પારણે છદ્દ અને અદ્દમને પારણે અદ્દમના કરનારા હતા. પારણામાં સૂકાં પત્તાં વગેરે ખાનારા હતા. તાપસો વિચારે છે કે આટલું છતાં અમે અષ્ટાપદ ચઢી શકતા નથી અને આ સીધા ચાલ્યા જાય છે માટે એ આવે કે એમને ગુરુ કરીએ. ભગવાન શ્રી ગૌતમસ્વામી આવ્યા એટલે એ પંદરસો અને ત્રણ તાપસો પગમાં પડ્યા અને પોતાના ગુરુ બનવા પ્રાર્થના કરી. શ્રી ગૌતમસ્વામીએ કહ્યું કે તમારા ને મારા ગુરુ મોજુદ છે. તાપસો ચોંકે છે. આમના પણ ગુરુ ! એ વળી કેવાક હશે ? સમ્યક્ત્વની આવી વાસના આવી નથી ત્યાં સુધી તમારી જાતને સુધારી ન શકો તો પારકાને શું સુધારો ?

શ્રી શ્રેણિક મહારાજને બહુ આનંદ થાય છે. એ વિચારે છે, ‘મારા જેવો એના ઘેર આવે, જાતે સન્માન કરે, ખોળામાં બેસાડે, છતાં મારા માન ખાતર કે શરમ ખાતર એ એના દેવગુરુને ભૂલતો નથી.’ જે શ્રી શાલિભદ્રના દેવગુરુ છે તે જ શ્રી શ્રેણિક મહારાજના દેવગુરુ છે. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ ખુશ કેમ ન થાય ? શ્રી મહાવીર-દેવના શાસનનો અજબ પ્રતાપ વિચારતાં રાજા શ્રેણિક વિચારે છે કે આત્મા કેટલો સ્વતંત્ર રહી શકે છે, તેનો આ શ્રી શાલિભદ્ર નમૂનો છે. આવી દેવતાઈ સાદ્યબી, બત્રીસ દેવાંગના જેવી સ્ત્રીઓ વગેરે વચ્ચે દેવગુરુને યાદ કરી રહ્યો છે. તે દરમિયાન શ્રી શાલિભદ્રને પસીનો છૂટ્યો એટલે તેમની માએ કહ્યું રાજન્ ! હવે મારા પુષ્પને છોડી દો, એ કરમાઈ જશે. શ્રી શાલિભદ્રે માણસોનો શ્વાસોશ્વાસ આ રીતિએ

કદી સહન કર્યો નથી. મહારાજ શ્રેણિક વિચારે છે, કેટલો સુકોમળ ! રાજા ભોજન આદિ કરીને જાય છે. થોડા જ દિવસ પછી શ્રી શાલિભદ્રની માતા રાજા પાસે જઈ કહે છે ‘રાજન્ ! મને આજે આપનો પટ્ટહસ્તિ, છત્ર, ચામરાદિ આપવાની કૃપા કરો. મારે મારા શાલિભદ્રનો દીક્ષા-મહોત્સવ કરવો છે.’ શ્રેણિક મહારાજ કહે છે કે કોણ ? શાલિભદ્ર ? દીક્ષા લે છે ? મા કહે છે, રાજન્ ! એ શાલિભદ્ર આજે બદલાઈ ગયો છે.

મહારાજ શ્રેણિક વિચારે છે, આ ભોગીને ધન્ય છે. સંસારકર્મમાં કીડો હું છું. આવો સુકોમળ શાલિભદ્ર સંયમ લે છે ! ખરો ભોગી. ખરા ભોગીનું એ લક્ષણ છે કે કર્મના યોગે ભોગવવા પડે ત્યાં સુધી ભોગવે, પછી લાત મારી ફેંકી દે. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ માતાને કહે છે કે હવે તમારે કહેવાની જરૂર નથી. શ્રી શાલિભદ્રનો દીક્ષા-મહોત્સવ હું કરીશ. જે શ્રેણિક મહારાજએ પહેલી વાર આમંત્રણ માગ્યું હતું તે શ્રેણિક મહારાજ આજે પોતે સ્વયં શ્રી શાલિભદ્રને ઘેર જાય છે. શ્રી શાલિભદ્રને પોતે જાતે સ્નાન કરાવે છે. મગધનો માલિક સ્નાન કરાવતાં કહે છે કે ‘તું મહાન્ છે, ધન્ય છે, મેરૂનો ભાર ઉપાડવા તૈયાર થયો છે. ખરો ભોગી. અમે પામર. પુણ્યવાન ! તું તરી ગયો, અમે રહી ગયા.’

શ્રી શ્રેણિક મહારાજ પોતે શ્રી શાલિભદ્રને સ્નાન કરાવી અલંકાર સજવી, પાલખીમાં બેસાડી, આગળ છીદાર બને છે. એઓ સમજતા કે, હું રાજા પણ આવોનો તો ચોપદાર. જે વખતે રાજા શ્રેણિક પોતે શ્રી શાલિભદ્રનો ચોપદાર બને ત્યારે દુનિયામાં કંઈ છાયા પડે ? ‘મવોદધૌ ન રમતે’ એનો જેના હૃદયમાં જાપ ચાલતો હોય, તેને કોઈ સંસારમાંથી નીકળતો હોય ત્યારે આનંદની સીમા ન રહે. તમને રાજાએ આખા કુટુંબ સાથે કેદ પૂર્યા હોય ને થોડા દિવસ પછી એમ હુકમ થાય કે પહેલો તમારા છોકરાને છોડવાનો, ત્યારે તમને શું થાય ? ભલે દીકરો આજ છૂટે, છૂટશે તો આપણને પણ એ છોડાવશે.

ના, ના, તું અહીં જ રહે, બધાને સાથે જ જવાનું એમ તો ન કહોને ? માથાપે તો એમ કહેવું જોઈએ કે ‘અમે કમલાગી છીએ, મોહ છૂટી શકતો નથી. તું પુણ્યવાન છો. હજી અમારો મોહ ભાગ્યો નથી માટે તું નીકળ અને પછી અમને કાઢવા મથજે. સમ્યગ્દષ્ટિની વાત આવે કે સર્વવિરતિ આવે જ. સર્વવિરતિ એવી છે કે સમ્યગ્દષ્ટિથી ભાવનારૂપે અળગી ન રહે. સર્વવિરતિના ભાવ વગર સમ્યગ્દષ્ટિ હોય ? શ્રી શ્રેણિક મહારાજએ એક શ્રી અરિહંતપદની આરાધના વડે શ્રી તીર્થંકરનામકર્મ નિકાચિત કર્યું. શ્રી અરિહંતદેવની એક એક આજ્ઞા પ્રત્યે, આજ્ઞાનો અમલ કરે તેના પ્રત્યે, તેમને રોમરોમમાં આનંદ હતો. રાજ્ય વગેરે તેમને નકામાં લાગતાં. ત્યારે રહ્યા કેમ ? રહેવું પડ્યું માટે રહ્યા હતા.

ભરતમહારાજ સાધર્મીને શું વિનંતિ કરે છે ?

શ્રી ભરતમહારાજએ સાધર્મીને કેવી મજેની વિનંતી કરી છે ! આજસુધી ન છૂટકે, ન ચાલ્યે, નિરુપાયે, આજીવિકા માટે કરવા પડતા આરંભ-સમારંભ, કૃષિ આદિ, આજથી યાવજીવ નહિ કરવા. તમારે બધાએ મારે ત્યાં જમવું. સદૈવ સ્વાધ્યાયમાં તત્પર રહી અપૂર્વ જ્ઞાન ગ્રહણ કરવું. મને જ્યાં જ્યાં જુઓ ત્યાં ત્યાં મને ચેતવવો. ‘જિતો મવાન, વર્ધતે મી-સ્તસ્માન્મા હન મા હન’ ‘રાજન ! તું તારા આત્માને ગમે તેટલો જીતનારો માન, બળવાન માન પણ રાગાદિ શત્રુથી જીતાયેલો છે, અને આવી રીતે પડ્યો તો લવિષ્યમાં લય વધતો જાય છે. માટે સ્વપરના આત્માને ન હણ, ન હણ. ’ તમારો સાધર્મી તમને આવીને ઉપર પ્રમાણે કહે તો તમે મારવા જ ઊઠો કેમ ? આ તો ચક્રવર્તી, છ ખંડનો માલિક આવી વિનંતિ કરે છે. શ્રી જિનેશ્વર-દેવનો ધર્મ રુચ્યા વગર આ શબ્દો નીકળે ? સંસારથી લય પામેલો ભરત કહે છે, હું રાજા છું, ચક્રવર્તી છું, જમાડું છું, માટે એમ માનીને મારી દયા ન ખાતા. મને જાગતો રાખવા પૂરતો પ્રયત્ન કરજો. મને ખાતરી છે કે જે હિત ન મા, ન આપ, ન રાજ્ય, ન પરિવાર કરી શકે

તે હિત તમે કરી શકો. તમે બધા કેઈ બેચારને તો પગે પડીને આ રીતનું કહો ! એમનું શ્રાવકપણું ઢીલું હશે તો મજબૂત થશે. પગે પડીને કહો કે તમે તારક ! શ્રી જિનેશ્વરદેવને માનનારા સાચા બંધુ, સાચા સહાયક, અહીં જ રહો. આ બધું આપનું જ છે. ભગવાનને કહો છોને કે, ‘ દાસનો દાસ હું તાહરો ’ ‘ આપ એના દાસ અને આપનો દાસ હું.’ એવું જેઓને કહી શકાય એવા બેચાર રાખો કે જેથી મરતાં સમાધિ રહે. મરતાં સમાધિ રાખવા માટે આ રસ્તો ઘણો જ સુંદર છે. આ માર્ગને અપનાવીને તમે મરણને સમાધિમય બનાવો અને અંતે પરમપદના ભોક્તા બનો એ જ એક શુભાભિલાષા. અસ્તુ.

શુદ્ધસ્થને જોઈ મુનિને શો વિચાર થાય ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકાર પરમર્ષિઓ દાનધર્મનો મહિમા વર્ણવતાં ફરમાવે છે કે દાન એ ધર્મનું પહેલું પગથિયું છે. દાતામાં દાતારપણું જોઈએ. દેવું માત્ર એ દાન નહિ. દેવામાં જે જાતની બુદ્ધિ જોઈએ તે ન હોય તો એ દાન, દાન બની શકતું નથી. શ્રી જિનેશ્વર-દેવે જે દાન, શીલ, તપ, ભાવને ધર્મ કહ્યા છે તે સમ્યગ્દષ્ટિના, મિથ્યાદષ્ટિના નહિ. તમારાં તો દાન, શીલ, તપ, ભાવ બધાંયે જુદાં. પૈસાટકાનું દાન સામાને આશ્રિત બનાવવા, તાબામાં રાખવા કે હું મોટો દાતાર છું એમ કહેવરાવવા માટે કરવાનું નથી. જો એમ હોય તો એ દાન નથી. એક પાઈનું પણ દાન સાચી રીતિએ ક્યારે દેવાય, દાન દેવું શા માટે, આ બધું વિચારવું પડશે. શીલનો સેવનાર, તપ કરનાર તથા ભાવના ભાવનાર પોતાનો ઉદય કરી શકે છે જ્યારે દાન દેનાર સ્વપર ઉભયનો ઉદય કરી શકે છે. દાતાર, દેવાની વસ્તુ અને લેનાર ત્રણે શુદ્ધ જોઈએ. એ ત્રણમાં ખામી એટલી દાનધર્મમાં ખામી. શ્રી નયસારની ભાવના બહુ અનુપમ હતી. આવી ભાવના આવવી બહુ દુષ્કર છે. સાચી ઉદારતા હોય, પદાર્થ પ્રત્યેની મમતા ઘટે, ત્યારે આવી ભાવના થાય. શ્રી નયસાર દાતાર પણ છે, વસ્તુ પણ છે અને તે શુદ્ધ નિર્દોષ છે, અને અતિથિ પણ યોગ્ય મળ્યા. શ્રી નયસાર અતિથિને પૂછે છે, આવી ભયંકર અટવી, ત્યાં શસ્ત્રધારી પણ એકાકી ન આવી શકે ત્યાં આપ કેવી રીતે આવ્યા ? મુનિએ કહ્યું, અમે સાર્થવાહની સાથે આવેલા, તેને જણાવીને ભિક્ષા લેવા ગયા, યોગ્ય

ભિક્ષા ન મળવાથી, મોડું થવાથી, સાર્થ ચાલ્યો ગયો અને અમે વિખૂટા પડ્યા. અને માર્ગ ન મળવાથી ફરતાં ફરતાં અહીં આવી ચઢ્યા. શ્રી નયસાર કહે છે કે ધિક્કાર છે એ સાર્થવાહને કે જે આપ જેવા સાધુની પણ સંભાળ ન લેતાં, ચાલ્યો ગયો. પધારો, આહાર-પાણી ગ્રહણ કરી મને પાવન કરો. મુનિવરોએ આહારપાણી ગ્રહણ કરી આજ્ઞા મુજબ એનો ઉપયોગ કર્યો. ત્યાર બાદ નયસારે હાથ જોડી કહ્યું, ‘પધારો, આપને આપના રસ્તે ચઢાવવા હું આવું. કહોને કે એ તો નવરો હશે ? એમ નહિ, પણ એને મનુષ્યપણાના કર્તવ્યનું ભાન હતું અને એની આગળ કામધંધાની કિંમત ન હતી. નયસારને જોઈ એમને શું વિચાર થાય છે ? મનુષ્યને જોઈને મુનિને શો વિચાર થાય ? મુનિ એટલે ષટ્જીવનિકાયના પાલક. પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાયુકાય તથા વનસ્પતિકાયને પણ ન હણે. ત્રસને હણવાના તો હોય જ શાના ? શ્રાવક જેમ પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેલકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયને હણે તેમ ત્રસને હણે ? શ્રાવકને અમુક મર્યાદામાં ત્રસની હિંસાનો નિષેધ છે, ત્યારે સાધુને તો છયે કાયની હિંસાનો સર્વથા નિષેધ છે. અધ્યાપક-શિક્ષક જ્યારે જ્યારે વિદ્યાર્થીને જુએ ત્યારે-ત્યારે એને શું વિચાર આવે ? આ વિદ્યાર્થીઓ રમતિયાળ, મોજાલા, શોખીલા થાય એમ, કે ભણવામાં હોંશિયાર થાય એમ ? એ જ રીતે ષટ્જીવનિકાયના પાલક મુનિ જ્યારે જ્યારે ગૃહસ્થને જુએ ત્યારે ત્યારે મુનિને કંઈ ભાવના જાગે ? અને તેમાંયે યોગ્ય આત્માને જુએ ત્યારે એ ભાવના કંઈ ગુણી જાગે ?

દષ્ટિની સમાનતા :

મુનિની દષ્ટિ અને દુનિયાના ગૃહસ્થોની દષ્ટિ જુદી. જે દુનિયાના ગૃહસ્થોમાં જૈનપણું આવી જાય તો એય દષ્ટિ સમાન થઈ જાય. તમારા બધામાં જૈનપણું તો છે ને ? તો એ નક્કી કે આપણા બેયની દષ્ટિ સમાન જ છે. જૈનપણું એટલે શ્રી જિનેશ્વરદેવનું અનુયાયીપણું. શ્રી જિનેશ્વર એટલે રાગદ્વેષાદિ દોષોને જીતનાર તે જિન અને તેઓના અધિપતિ એ જિનેશ્વર. દુનિયાના ગૃહસ્થોની પ્રવૃત્તિ ભલે

જુદી હોય, કારવાઈમાં ભલે ફરક હોય, કારણ કે કારવાઈનો આધાર તો કૌવત પર છે - પણ ભાવના, ઇચ્છા ને દષ્ટિ તો સમાન જ જોઈએ. આપણે જ્યારે બેયની ઇચ્છાને એક કરવી છે ત્યારે તમારે અમારી ઇચ્છા લેવી કે અમારે તમારી ઇચ્છા લેવી? કોને કોની ઇચ્છાને આધીન થઈને એક બનવું છે? દોરડીનો વળ શી રીતે થાય? બે સૂતરના તાંતુને ભેગા કરવા છે પણ બે છેડાને બે જણા સામસામી દિશા તરફ ખેંચે તો ભેગું ન થાય, મહેનત નકામી જાય ને તાંતુ કશા કામ આવે નહિ. તમે અને અમે ભેગા ન થઈએ તો કામ થાય નહિ. તમારી અને અમારી દિશા એક કરવી છે એ તો ચોક્કસ, પણ એક કરવી કઈ રીતિએ એ મોટો પ્રશ્ન રહ્યો. તમે એને ઉત્તર બરાબર સમજો. હૃદયમાં ઊતરે પછી હા કહો. તમારી અને અમારી દષ્ટિ સમાન થાય તો જ જૈનશાસનના સાચા ઉદ્દયની ભાવના સિદ્ધ થાય. અમારી ઇચ્છા શી હોય એ નક્કી કરજો. અમારી ભાવના ધર્મ પમાડવાની હોવી જોઈએ. ધર્મ પામ્યાથી આ બધું મૂકવું પડે, પૂરે-પૂરું નહિ તો થોડું થોડું પણ મૂકવું પડે. અનાદિકાલથી વળગેલા પૌદ્ગલિક સંયોગોને મૂકીએ તો સાચો ધર્મ થાય. પૂરું મૂકીએ તે પૂરો ધર્મ અને અધૂરું મૂકીએ એ અધૂરો ધર્મ. મુકાય તે ધર્મ કે વળગાય તે ધર્મ? અમારે ધર્મ પમાડવો હોય તો, આ બધાને છોડાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અગર આ ખોટું છે એ ઠસાવવું જોઈએ એમાં શંકા તો નથીને? સંસારને ખોટો ન કહીએ તો અમે પણ ધર્મી નથી એમ તમને લાગે છે?

કર્મબંધના હેતુઓને સમજો:

આત્મા પોતાના સ્વરૂપથી અનંત શક્તિનો સ્વામી છે, શુદ્ધ છે, પણ અનાદિ કાલથી લાગેલા કર્મસંયોગને લીધે અત્યારે અશુદ્ધ છે. કર્મનાં કારણ કયાં? શાથી કર્મ આવે છે? આત્માને શાથી એ વળગે છે એ વિચારો. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, ક્ષાય ને યોગ એટલે મન, વચન, કાયાનો વ્યાપાર; આ ચારે કર્મબંધના હેતુ છે. આ ચાર દ્વારા

આત્માને કર્મ વળગ્યા કરે છે. મિથ્યાત્વ કોને કહીએ ? શુદ્ધ દેવમાં શુદ્ધ-દેવપણાની બુદ્ધિનો અભાવ, શુદ્ધ ગુરુમાં શુદ્ધ ગુરુપણાની બુદ્ધિનો અભાવ, શુદ્ધ ધર્મમાં શુદ્ધ ધર્મપણાની બુદ્ધિનો અભાવ તેમ જ અશુદ્ધ દેવમાં શુદ્ધ દેવપણાની બુદ્ધિ, અશુદ્ધ ગુરુમાં શુદ્ધ ગુરુપણાની બુદ્ધિ અને અશુદ્ધ ધર્મમાં શુદ્ધ ધર્મપણાની બુદ્ધિ, એ મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. આ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ ન થાય ત્યાં સુધી આત્માને થતો કર્મનો બંધ અટકે નહિ. અવિરતિ એટલે હિંસાદિ પાપોથી વિરામ ન પામવો તે. એ અવિરતિના પ્રકાર બાર છે. શુદ્ધ ધર્મ સમજ્યા પછી પણ એનો સ્વીકાર ન કરતાં અધર્મમાર્ગે પ્રવૃત્તિ કરવી તે પણ અવિરતિ જ છે. કષાય એટલે અવિરતિની પ્રવૃત્તિ માટે જે ક્રોધ, માન, માયા, લોભને આધીન થવું તે. યોગ એટલે મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિ. શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલા માર્ગથી જોઈ માર્ગે જો તે પ્રવૃત્તિ થાય તો તે અશુભ યોગ કહેવાય અને શ્રી જિનેશ્વરદેવે કહેલા માર્ગે તે પ્રવૃત્તિ થાય તો તે શુભયોગ કહેવાય.

સભામાંથી પ્રશ્ન : અને પ્રમાદ ?

શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિ એ બધોએ પ્રમાદ. આજ્ઞાને અનુસરતી પ્રવૃત્તિ એ અપ્રમાદ. અવિહિત વસ્તુમાં પ્રવૃત્તિ એ પ્રમાદ, શ્રી જિનેશ્વરદેવે જે વસ્તુનું વિધાન પણ નથી કર્યું અને નિષેધ પણ નથી કર્યો એમાં પ્રવર્તે, એ પણ પ્રમાદ. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ અને કષાયની આધીનતાથી થતા મન, વચન, કાયાનાં વ્યાપારનો પણ પ્રમાદમાં જ સમાવેશ થાય છે. જ્ઞાનીએ નહિ વિહિત કરેલી વસ્તુ, સામાની લાયકાતના અભાવે નહિ નિષેધ કરેલી વસ્તુ, એનું પણ જે સેવન કરવું, એમાં લીન થવું એ પણ એક જાતનો પ્રમાદ છે. એના યોગે જેટલી પ્રવૃત્તિ એ બધી હિંસાની જનની, અને એ બધી પ્રવૃત્તિ કર્મબંધના હેતુમાં આવે છે. મુનિ અને શ્રાવક લગવાનના શાસનનાં અંગ છે. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા આ ચારે શાસનના અંગોને પેદા કરનાર કોણ ? શ્રી જિનેશ્વરદેવ. શ્રી

જિનેશ્વરદેવના ભક્તને શ્રી જિનમૂર્તિ, શ્રી જિનમંદિર અને શ્રી જિનાગમ, આ ત્રણ વિના કેમ ચાલે ? જે તારક, જે સેવ્ય, જે પૂજ્ય, જેના અભાવમાં પોતાનો અભાવ, જેના યોગે પોતાનું જીવન, એની ગૌણતા કરે એ સાધુ સાધુ નહિ, સાધ્વી સાધ્વી નહિ, શ્રાવક શ્રાવક નહિ ને શ્રાવિકા શ્રાવિકા નહિ. ક્ષેય વિનાની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિને જ્ઞાનીએ સફળતાની કોટિમાં મૂકી નથી. શાસ્ત્રે વિધિ બાંધી છે કે સાધુએ સાધુ બની, પ્રભુઆજ્ઞામાં રહી, સૂત્ર ગોખવાં, અર્થ લાણવા, તદુભયના અભ્યાસ પછી ગુરુઆજ્ઞા પામી જે કોઈ એનો અર્થ આવે એને પોતાની અને સામાની શક્તિ મુજબ આજ્ઞાનું પ્રદાન કરવું, દેવું. આ ન કરીએ તો અમે સાધુ નહિ. શ્રાવક કોણ ? રોજ શ્રી જિનેશ્વરદેવની સેવા કરે, નિર્ઘ્રંથ ગુરુની ઉપાસના કરે, અને શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણીને સાંભળે અને તેને યથાશક્તિ અનુસરે. તમે આમાં ન માનો તો શ્રાવક નહિ. સંસારને તણ, અહીં આવીને આગમને અનુસરીએ તો અમે સાધુ, અને તમે તમારી મરજી મુજબ વર્તો તોયે શ્રાવક, કેમ ? અમારામાં સાધુપણું ને તમારામાં શ્રાવકપણું લાવનાર તો આ આજ્ઞા કે બીજું કંઈ ?

(સભામાંથી) સામાયિક કરીએ છીએ, એ બેઘડી તો આજ્ઞા ખરીને ?

જે તમે બે ઘડીના સામાયિકનું આજ્ઞામુજબ સેવન કરતા હો તો તે માટે તમને ધન્યવાદ; પણ એમાંયે જે બીજી લાવના હોય, કંઈ સ્વાર્થ હોય, તો આજ્ઞાનું આરાધન નથી પણ ઢોંગ છે. આપણા બેયની દૃષ્ટિ સમાન બને નહિ ત્યાં સુધી શાસનરૂપી મહેલ સ્થિર બને નહિ.

અર્થી ભક્ષના છા કે બંધનના ?

કોને કોની તરફ આવવાનું છે એ નક્કી કરો.

(સભામાંથી) ‘અમારે તમારી તરફ આવવાનું.’

એ તો નક્કી કે અમારી પાછળ તમારે આવવાનું છે, નહિ કે તમારી પાછળ અમારે આવવાનું છે. કેટલાક કહે છે કે જમાનાને

સુધારવો હોય તો જમાનાની પાછળ ચાલો. શાસ્ત્ર કહે છે કે જે જમાનાને તમારે સુધારવો હોય તેને તમારી તરફ ખેંચો. કિનારે ઊભેલા ડૂબતાને બહાર શી રીતે કાઢે છે ? ઉદ્ધારક બહાર રહીને જેટલી સામગ્રી પૂરી પડાય એ પાડીને એનો ઉદ્ધાર કરે પણ એમ છતાંય ઉદ્ધાર ન થાય તો પોતે પણ કાઢવમાં જઈને એની લેગો ખૂંપી જાય, એમ ? નહિ જ. એજ રીતે ઉદ્ધારના રસિયા મુનિવર નયસારને જોઈને લોભાયા. સાધુ લોભી શાના હોય ? કેટલાક કહે છે કે મહારાજ તો રોજ એકની એક દીક્ષાની વાત કહે છે. કહો ભાઈ ! હું દીક્ષાની વાત કહું છું કે આજ્ઞાની વાત કરું છું ? આજ્ઞામાં દીક્ષા આવે એમાં મારો શું ગુનો ? હું તો તમને એમ કહું છું કે આ ઓઘો લેવા જેવો છે. આ રસ્તો બહુ મજેનો છે. આ સંસારમાં રચ્યા-પચ્યા રહીને જે અધોગતિ થવાની છે તે આજ્ઞાના આરાધનથી નહિ થાય. જીવનમાં આનો પણ રસ રાખવા જેવો છે. મનુષ્યભવરૂપ કલ્પતરુનો સ્વાદ ચાખવો હોય તો આ સિવાય બીજો નથી, માટે તમારાથી લેવાય તો લ્યો. તમે પણ સામાયિકમાં ‘કરેમિ ભંતે’ ઉચ્ચરો છો પણ એ કરેમિ ભંતે મર્યાદિત. એ મર્યાદિત એટલે કે એ ઘડીની સામાયિક પણ સારી રીતિએ કરનારો તો માને કે સામાયિકનો ખરો આસ્વાદ જીવનભરની સામાયિકમાં જ છે, માટે ઘડીઘડી ઓઘો દેખાડું છું. પણ આ ન કાવે તો, એટલે તાકાત ન હોય તો બીજું ઘણું એ છે. આ બાણ બાલી નથી. સામાન્યમાં સામાન્ય માણસ પણ ધર્મથી વંચિત ન રહી જાય, એને માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવે થોડામાં થોડું પણ બતાવ્યું છે. આ ન લેવાય તો સમ્યક્ત્વમૂલ્ક બાર વ્રત લે. એ ન બને તો સમ્યક્ત્વધારી બને. એ પણ ન બને તો માર્ગાનુસારી બને. માર્ગાનુસારીનો અર્થ સત્યનો અર્થી, સત્ય લેવાની ઇચ્છાવાળો. આ કઠિન છે ? પણ એ બધું બને ક્યારે કે જ્યારે બેચતું ધ્યેય સમાન થાય. અમે મોક્ષના અર્થીને તમે બંધનના, એમ ? એમ કહોકે બંધનમાં પડેલા છીએ, બંધનની પ્રવૃત્તિ થઈ જાય છે, પણ બંધનના અર્થી

નથી. અને જો બંધનના અર્થી હો તો તમે જૈન નહિ. અહીં સંસારની વાત કે સુક્રિતની ? સંસાર તરફ ઘસડાતા તમને અહીં ખેંચવા એ કામ અમારું. અમે તમને અલક્ષ્યનો નિયમ શું કરવા આપીએ ? તપસ્વી બનાવવા. દાન દેવાનું તમને કહીએ તે તમને લક્ષ્મીની મૂર્છારહિત બનાવવા. શીલ પાળવાનું કહીએ તે મહાવ્રતધારી બનાવવા.

સલામાંથી પ્રશ્ન - ‘એકદમ અંતિમ હેતુ પર જશો ?’

ભાગ્યશાળી ! સ્ટીમર પર પગ મૂક્યો ત્યારથી જ ન્યાં જવું છે ત્યાંનું ધ્યેય હોય. ચાર હાથ કે આઠ હાથ જવા માટે કે મધ્યદરિયે જવા માટે તો સ્ટીમરમાં બેસવાનું નહિ ને ? મધ્યદરિયે ઉતારી નાખવાનું કહે તો એ સ્ટીમરમાં તમે બેસો ? છેલ્લા હેતુ વિના તમે ટિકિટ પાસ, વગેરે ક્યાંના લ્યો છો ? વચ્ચે સ્ટેશન આવે ત્યાં પાણી વગેરે લેવા માટે ઊતરો પણ સાગરમાં તો નહિ ને ? ન્યાં જગ્યા આવે, કોઈ બંદર કે બેટ આવે, ડુબાય નહિ ત્યાં જ ઉતરો, છતાંયે એનીયે કિંમત નહિ. કોઈ પૂછે કે જવાનું ક્યાં ? તો કહો કે આવો. હજી વાર છે. તમે કદાચ ત્યાં ઊતરો તોયે પૂછીને કે રખે સ્ટીમર ઉપડી તો નહિ જાયને ? જે હેતુ માટે માનવજીવન છે એ હેતુને આખો ને આખો ખાવાપીવામાં ઉડાવી દીધો. કોઈ પૂછે કે શું જોઈએ તો શેઠાઈ જોઈએ, રાજપાટ જોઈએ છે એમ કહ્યું પણ મોક્ષ જોઈએ એમ કહેતા નથી. આતો પૈસાના પૈસા જાય, બેવકૂફ બનો તેવું થાય છે. તમને ધર્મમાર્ગે વાળવા છે પણ વચ્ચે મોટી દીવાલો પડી છે એ તોડવી પડશેને ?

આચાર્યદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ ઉપર ગંભીર આરોપ :

[સલામાંથી લાલને ઊભા થઈ બોલવાની રજા માગી, અને કહ્યું કે ‘હું સલામાં બેઠેલા મારા અસીલોના વકીલ તરીકે બોલું છું અને અમુક વાત મારી પોતાની કહું છું. મહારાજ સાહેબ જે ત્યાગની અને પ્રભુઆજ્ઞાની વાત કરે છે તે બધાને ગમે છે પણ હાલના ખારીક સમયમાં હૈયે ઊતરતી નથી. કારણ કે ઘણાઓને આજીવિકાનાં

ફાંફાં હોવાથી આર્તરૌદ્રધ્યાન નડ્યા કરે છે. તે હુઃખો દૂર કરવામાં આવે તો સામાયિક વિગેરે બધી કર્મકરણી કોઈ જુદી જ થાય. મહારાજ તો એની મર્યાદામાં રહીને કહે. એમની પાસે એમની મર્યાદા બહારની વાત ન કહેવડાવાય. ધનવાન શ્રાવકોએ હાલમાં સાધર્મીઓનાં હુઃખ દૂર કરવાની પહેલી જરૂર છે. અને માટે જ હેમચંદ્રસૂરિએ કુમારપાળ પાસે પાનકોરાના કાપડની માગણી કરી હતી. આજે કિશ્ચિ-યનોની વસતી ૭ કરોડ છે અને આપણે કયાં છીએ તે પણ વિચારવાનું છે. દસ મિનિટ સુધી ગળાગળા થઈને જુસ્સાદાર ભાષામાં લાલન બોલ્યા.]

ત્યારબાદ મહારાજજીએ કહ્યું કે કોઈ માણસના આવેશથી, દેખાવથી, ગળાગળા ઉદ્દગારોથી લેવાઈ જતાં ન શીખો. વસ્તુને બરાબર સમજો. ઝેર આપનારો અણઘડ હોય તો સીધું પડીકામાં આપે ને જરા હોંશિયાર હોય તો દૂધમાં ભેળવીને આપે. સત્ય ગ્રહણ કરતાં એમાં અસત્યનું વિષ ન ભળે એની ખાતરી કરો. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના નામે કરેલી વાત અધૂરી અને ઉપબળી કાઢેલી છે, છતાં એ વાત મૂકીને સામાન્ય જનતા આખીએ ભીંત ભૂલી જાય એમ કરવામાં આવે છે. લાલન સાધુની મર્યાદા ઉપર ભાર મૂકે છે પણ એનું સ્પષ્ટીકરણ કરતા નથી. સ્વાથી વકીલમાં એ ખામી હોય છે કે એ પોતાનો બચાવ કરવા સારા કે ખોટાના વિચાર વિના અસીલનું ગાણું ગાય. એવા વકીલનો કાયદો જ એ કે જજને મૂંઝવણમાં મૂકવા. ગુનેગારને પણ એવો વકીલ એમ ન કહે કે તું ગુનેગાર છે, પણ એમ કહે કે ફીકર નહિ, પૈસા લાવને ! તું ભેજે તો ખરો કે હું કેવા ભેરશોરથી બોલીને જજને પણ ફેરવી નાખું છું ? જજ બેચ પાર્ટીના વકીલોના બચાવ સાંભળી સીધો ન્યાય આપે. એક જ કાયદાના યોગે વાદી પ્રતિવાદી બેચ લડે પણ એક જ કાયદાથી એક બચાવ માગે અને બીજો શિક્ષા કરાવવા માગે. સાચો વકીલ તો એનું નામ કે જે જજનો રસ્તો સીધો કરે.

વડોદરાના એક વકીલના અવસાન પછી એના શોકની સભામાં

ગયેલા ત્યાંના જજ જે પ્રમુખ થયા હતા, તેમણે કહ્યું છે કે “આવા વકીલ મેં કોઈ જોયા નથી. એ જ્યારે કોઈ પણ કેસ લઈને આવે ત્યારે મને ખાતરી જ હોય કે એમાં માથાફાડ નહિ. એ વકીલ, અસીલનો પણ ખોટો બચાવ કરી કેસમાં ચૂંચવાડો ઊભો કરતા નહિ.” અત્યારે તો મોટે ભાગે વકીલ કહે છે કે બેફીકર રહે, બેચાર ખોટા સાક્ષી લાવ, હું જોઈ લઈશ. કયો વકીલ એમ કહે છે કે ગુનો શા માટે કર્યો? હવે ફરીથી ગુનો ન કરવાની કબૂલાત ન આપે તો હું મરતાં સુધીયે તારો બચાવ ન કરું. કાયદા સમજવા છતાં આમ કરનાર વકીલો તો વધારે ગુનેગાર છે. સાચા વકીલોએ તો એમ સમજાવવું જોઈએ કે, ‘આ છત્રસ્થ જજે તો અમારી વાગ્મલથી કદાચ તને છોડશે પણ કર્મસત્તા નહિ છોડે.’ માટે ગુનો ન કરવાનું કબૂલે તો જ વકીલાતપત્ર હાથમાં લઉં. અમારે ન્યાયવેત્તા, વકીલ, બચાવ કરનાર બધા જોઈએ છીએ પણ તે આવા. તમારી વકીલાત વાંકી છે. જેનો બચાવ કરો તે નિર્લજ્જ ને નફક્ટ બને, એવી છે. તમે ગુનેગારને છોડાવી વધુ ગુનો કરતાં બનાવો છે.

તમે જો જાણુતા હો તો આજના ખાર-એટ-લો બનેલાને ફી લેવાનો પણ અધિકાર નથી. અસીલ ન આપે તો એનાથી દાવો નહિ થાય. કોર્ટમાં એમ મનાય કે સામાન્ય માણસો અધિકારી પાસે ન બોલી શકે માટે આ વકીલોએ એમના વતી બોલવું જોઈએ. કોર્ટે તો એમને દયાના પયગરખરો માન્યા છે. એનો આજની દુનિયાના પેટભરાઓ દુરુપયોગ કરી રહ્યા છે. પણ અહીં પ્રભુના શાસનમાં એવી દંભી વકીલાત નહિ ચાલે. તમારા અસીલોમાંથી શ્રાવકપણુનો નાશ ન કરો. વકીલો કામ જરાક માત્ર કરે ને પૈસા ઘણા બધા લે છે, અને એવી રીતે અસીલો નીચોવાય છે. જો વકીલોએ પોતાની પાસે આવતા ગુનેગારોને સુધારવા પ્રયત્નો કર્યા હોત તો આજે આટલા બધા ગુનેગાર હોત? લાલન કહે છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા માથે તો મૂકીએ પણ તે હૈયે નથી ઊતરતી. જે હૈયે ન ઊતરે એને માથે મૂકનારો દોંગી છે. મજૂર પણ માથે ક્યારે મૂકે કે એમાં લાલ દેખે ત્યારે.

સભામાંથી - ‘બધા એ ‘હા’ એ ‘હા’ તો પાડે છે.’

આ તો હા પાડવાને ટેવાયેલા છે. આ ટેવની ‘હા’ છે. તમને જે ન જયે એની હા ન પાડો. તમારી ‘હા’ પાડવાની ટેવે તો કંઈકને આગમથી ભુલાવ્યા. તમે સાચી ‘હા’ પાડતાં શીખ્યા હોત તો કંઈક મક્કમ બનત. એક જ વચન વિપરીત બોલનાર માટે પૂર્વના શ્રાવકોએ કેવા પ્રયત્નો કર્યા છે અને એક કદમ પણ ખસવા દીધા નથી તે વિચારો. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા માથા ઉપર ધરનારા તો ગમે તેવી આપત્તિમાં પણ એમ કહેતા હતા કે અમે સુખી છીએ.

આર્તરૌદ્રધ્યાનનું સ્વરૂપ સમજો. અત્યારે અવસર નથી. એ બેય ધ્યાનના ચારચાર પાયા વિચારવાના છે. પ્રસંગે જરૂર કહીશ. આર્ત-ધ્યાનમાં પડેલાનું આર્તધ્યાન વધારવાનું હોય જ નહિ. આર્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાનને ખેંચી લાવે છે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના સમવસરણમાં કાંગરે કાંગરે અમૂલ્ય માણેકો હતાં. એક એક માણેકથી અનેકોનાં દારિદ્ર્ય સહાને માટે ફેડાઈ જાય તેમ હતાં. અસંખ્યાતા દેવો, ઇંદ્રો એમના સેવક હતા. એ વખતે બધા દુઃખીને સુખી કરવા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે માણેકની પ્રભાવના કરાવી હોત તો ? પણ પ્રભુએ તો મોહના કિલ્લામાં બેસીને હજારોને મોહને લાત મારનારા બનાવ્યા. રૌદ્રધ્યાનને જન્મ આપનાર આર્તધ્યાન છે. ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથાકારે કહ્યું છે એ યાદ છે ને ? નિપુણિયાને ઠીકરામાં જેમ જેમ વધુ વસ્તુ પડતી ગઈ તેમ તેમ એનું આર્તધ્યાન વધ્યું. પરિણામે રૌદ્ર થયું ને ધર્મબોધકર મળ્યા કે ઝટ એ બધું ફરી ગયું. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજના નામે અત્રે કહેવામાં આવી એ પાનકોરાની વાત સાચી પણ તેને ભિન્ન સ્વરૂપે ગોઠવી દેવામાં આવે છે. શ્રી જૈનશાસનમાં મતિકલ્પનાનો એક અક્ષર પણ નહિ ચાલે. જૈન સાધુ કદી પણ એ નહિ કહે કે મારે આ વસ્તુ જ જોઈએ. ભક્તની પાસે જે હોય, જે હાજર કરે તે નિર્દોષ, શુદ્ધ હોય તે લઈ લે. આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કલિકાલ-

સર્વજ્ઞ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા છે. શ્રી કુમારપાલ જેવા અઢાર દેશના માલિક જેમનાં ચરણોમાં જૂકે. જેમની આજ્ઞા પાળવા માટે પ્રાણુપર્ણ કરે, હજારોને મુક્તિને પથે વાળનાર, એમના મોંમાં આવા શબ્દો મૂકવા એ મોટામાં મોટું લાંછન છે. ‘લાલને પૂછ્યું કે ત્યારે આ આલ્યું ક્યાંથી?’ તમે જાણો. લાવો, જ્યાં હોય ત્યાંથી. એ કામ તમારું છે. આજની દુનિયાના જીવો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના મોંમાં પણ ગમે તેવા શબ્દો મૂકતાં અચકાતા નથી. હું એ કહું છું કે મુનિને મુનિ તરીકે, ગુરુને ગુરુ તરીકે ઓળખો. નહિ તો શાસ્ત્રના નામે વાતો નહિ કરો. સૂરિપુરંદર શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવા માટે, ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ માટે, આગમ માટે ગળ્યાં ન મારો. અર્થ-કામની લાલસાવાળા આદમી શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં પણ અર્થકામ મળે તો તો ઝુકી પડે. દેવસેવા આત્મકલ્યાણ માટે છે, પણ જેટલી ભક્તિ કેસરિયાજીમાં છે એટલી બીજે કેમ નથી ?

તીર્થો બધાં તારક પણ કેસરિયાજી તો છોકરાં સારાં ફરે, પસા પણ આપે. એમના નામે આવા ચમત્કારોની વાતો કરતાં તમને શરમ નથી આવતી ? કોઈ પૂછે કે તમારા ભગવાન પાશેર કે શેર કેસરના બૂખ્યા છે ? ઘણા તો છોકરાના ભારોભાર કેસર ચઢાવે છે. આ બધું શાસ્ત્રમાં છે ? ક્યાંથી આવ્યું ? આ એવી ને એવી વાતો આચાર્ય ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના નામે થાય છે. મહારાજશ્રી કુમારપાલ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજને કહેતા કે ભગવન્ ! હું આપનો સેવક. મને આપ રાજ ન માનતા. આપ જ્યારે મને રાજ માનશે ત્યારથી મારો અધઃપાત શરૂ થઈ જશે. મારામાં સર્વવિરતિ ગ્રહણ કરવાની તાકાત નથી. મારી વય વધી ગઈ છે. એ સિવાય જેટલી આજ્ઞા કરવી હોય એટલી કરો. એ કરવામાં મને રાજ ન માનતા.

મહારાજ કુમારપાળ અને મુવર્ણસિદ્ધિ :

અઢાર દેશનો માલિક કુમારપાલ, જેના સમ્યક્ત્વને તોડવા માટે

દેવાદિ તરફથી ભયંકર પ્રસંગો ઉત્પન્ન થયા, એ બધી કસોટીમાંથી એ પસાર થયા, એ શ્રી કુમારપાલ મહારાજ જેના ચરણમાં શિર ઝૂકાવતા તે કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના ગુરુ કેવા હતા એ જાણવું છે ? અઢાર દેશના માલિક કુમારપાળ રાજાને એવી ભાવના થઈ કે જો સામગ્રી મળી જાય તો જગતનું દારિદ્ર્ય ફેંકી નાંખું. આ ભાવના તેમણે ગુરુમહારાજ સમક્ષ વ્યક્ત કરી. તે સાંભળી શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે ગુરુજી પાસે સુવર્ણસિદ્ધિ છે. શ્રી કુમારપાળે કહ્યું કે એ અપાવો તો હું પરમાર્થમાં વાપરું. મારી જાત માટે, મારા કુટુંબ માટે, મારા રાજપાટ માટે હું જરા પણ નહિ વાપરું. આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજએ કહ્યું કે ગુરુમહારાજને અહીં આપવાની વિનંતિ કરો. અહીં શાસ્ત્રકાર કહે છે કે શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજએ પણ કુમારપાળના પ્રેમને આધીન થઈ ‘હાલ’ લાણી. શ્રી કુમારપાળે શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના ગુરુમહારાજને વિનંતિ કરી કે શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીની ઇચ્છા એવી છે કે આપ અહીં પધારો. ગુરુમહારાજે વિચાર્યું કે હેમચંદ્ર યાદ કરે છે તો જરૂર કાંઈ શાસનનું મોટું કાર્ય હશે. સૂરિપુંગવ શ્રી દેવચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ધ્યાનમગ્ન રહેતા. શાસનસ્તંભ, શાસનસંરક્ષક શિષ્ય મળ્યા પછી ગુરુમહારાજઓ આત્મધ્યાનમાં જ મગ્ન રહેતા હતા. શ્રી દેવચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ આવ્યા. કુમારપાળ પ્રવેશમહોત્સવની તૈયારી કરે તે પહેલાં તો ઉપાશ્રયમાં પણ આવી ગયા. ગુરુમહારાજને શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી તથા કુમારપાલ, બેય જણાએ, પગમાં પડી વંદના કરી. પછી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજીએ ગુરુમહારાજને કુમારપાલની ભાવના જણાવીને કહ્યું કે આપ સુવર્ણસિદ્ધિ આપવાની ઉદારતા કરો. અંથકાર કહે છે કે આ સાંભળીને ગુરુમહારાજના હૃદયમાં જે પીડા થઈ તે અનિર્વાચનીય છે.

ગુરુમહારાજે કુમારપાળની પીઠ ઉપર હાથ મૂક્યો. પીઠ થાબડી કહ્યું કે, રાજન્ ! તારી ભાવના ઉત્તમ છે, ઘણી ઊંચી છે પણ હાલ

તું તારા સ્થાન પર જા. પછી શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીને કહ્યું છે કે 'તું'એ ભૂલ્યો ! આ દશા ! જે સુવર્ણસિદ્ધિથી દારિદ્ર્ય ફેડાતાં હોત તો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ પાસે ક્યાં કમીના હતી ? દુનિયાના પથ્થરોથી જે ધર્મ થતા હોત તો શ્રી તીર્થંકરદેવ કે જેમની સેવામાં અસંખ્ય ઈંદ્રો હાજર હતા તેઓ રાજપાટ મૂકી, સંયમ સ્વીકારી, ઘોર ઉપસર્ગ પરિષદ સહન કરી કેવળજ્ઞાન ઉપાર્જવાની શું કામ માથાફેડ કરત ? કુમારપાળ તો ગૃહસ્થ, એ ગમે તેવો ધર્મી છતાંએ એની નજર ઘર પર. પણ હેમચંદ્ર ! તું ! તારી આ વાસના !' ગ્રંથકાર કહે છે કે શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી ત્યાં બાળકની પેઠે બોલે છે, કહે છે કે 'ભૂલ્યો, હું ભૂલ્યો, મૂંઝાયો, ક્ષમા કરો.' આ કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના મોંમાં આવા ન છાજતા શબ્દો મૂકવા અને એની ડાંડી પીટવા કરવી, એના જેવો એક પણ અનર્થ નથી. અનંતજ્ઞાનીનાં વચનોના મર્મને સમજો. હું એમ નથી કહેતો કે સાધર્મીને સહાય ન કરો. હું તો કહું છું કે સાધર્મી ખાતર તારાજ થઈ જાયો, ઘરખાર વેચો, અપાય એટલું આપો, બધું ધરી દો. પણ સાથેસાથે સાધુની મર્યાદા, શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા-આગમનાં ફરમાન, શ્રાવકની કરણી, આ બધું સમજો.

ધર્મરક્ષા માટે પ્રાણાર્પણની ભાવના છે ?

સભામાંથી કોઈએ કનૈયાલાલ મુનશીનાં પુસ્તકોમાંથી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ પ્રત્યેના અનુચિત લાખાણની અને એ પાઠો યુનિવર્સિટીમાં હોય તો કેવી અસર કરે વગેરે સંબંધી વાત કહી અને એ સંબંધી કંઈ હિલચાલ કરવા પ્રાર્થના કરી.

જવાબમાં—આ માટે વરસોથી હિલચાલ ચાલે છે. પ્રયત્નો કરનારા કરે પણ છે, પણ કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજને માનનારાઓનું હૃદય હજી શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી પ્રત્યે ઢળેલું નથી. જે જે બનાવો બન્યા છે એનો જે ઇતિહાસ કહેવા બેસું તો તમે સાંભળતાં કંકળી જશો. મુનશીના ઇતિહાસમાં કયા કયા આત્માઓ

કઈ કઈ રીતિએ સંડોવાયા છે, સમાજના ઉદ્ધારક કહેવાતાઓએ આ હીલચાલને કેવી રીતે કેડથી જ લાંગી નાખી છે, એ બધું જાણુવા જેવું છે પણ એ કહેવાનો હજી વખત આવ્યો નથી. મુંબઈની પ્રજા, મુંબઈના યુવકો, મુંબઈનો સમાજ, એટલી મોજમજામાં પડેલ છે કે આ સાંભળાવવાનો હજી અવસર નથી. જરૂર એ લખાણથી શાસનને ઘણો ધોકો પહોંચ્યો છે.

આજથી સો વર્ષ બાદ એ સાહિત્ય, તમારા ધર્મગુરુ માટે, તમારા ધર્મ માટે કેવી અસર કરે ! જ્યારે મને યોગ્ય લાગશે, અવસર જોઈ શ ત્યારે હું જરૂર કહીશ. તમે હજી સાંભળવા તો તૈયાર થાઓ ! અરે, એની વાત તો દૂર રાખો. તમારા કુલદીપક કહેવાતા શું લખે છે ? એ લખાણને તમે આનંદપૂર્વક વાંચો છો ? સમજો. આપણામાં દેવગુરુધર્મના રક્ષણ માટે હજી પ્રાણાર્પણની તાકાત નથી. હું શરીર-બળની વાત નથી કરતો. શ્રદ્ધાબળ ક્યાં છે ? તે હોય તો એના રક્ષણ, એની ભક્તિ, એની સેવા માટે ધારીએ એટલું કરી શકીએ. એ બધું કહેવાથી લાભ દેખાશે ત્યારે જરૂર કહીશ. હજી વાર છે. હજી તો લાલનના પ્રશ્નનો ખુલાસો ચાલે છે.

અહીં પાંચ મિનિટ બોલનારે પચાસ મિનિટ સાંભળવા તૈયાર રહેવું જોઈએ, છતાંએ સમાધાન ન થાય તો ફેર પૂછવાની છૂટ છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવનું શાસન જુદું છે. તેની માન્યતા જુદી છે. તેના સિદ્ધાંતો અલૌકિક છે. એ ન સમજાય ત્યાં સુધી આવી જાતની આર્ત-રૌદ્રથી બચાવવાની વાતો એ અર્થ વિનાની છે. શ્રી દેવચંદ્રસૂરીશ્વરજીએ આપેલી શીખ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીએ માથે ચડાવી ભૂલ કબૂલ કરી. શ્રી કુમારપાલ પણ સમજી ગયા. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનો એ મૌલિક સિદ્ધાંત છે કે પોતાની પાસે વિદ્યમાન લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરવો એ ધર્મ, પણ સદુપયોગ માટે લક્ષ્મી પેદા કરવી એ પાપ. આ સિદ્ધાંત ગોખો, અને એનો પ્રચાર દુનિયાભરમાં કરો, તો આજે પણ પરમ શાંતિ અનુભવશો, નહિ તો ઊંધી પ્રવૃત્તિએ મેળવવામાં પડયા

તો, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભમાં ભસ્મીભૂત થઈ જશે અને આટલું ચે રહ્યું સહ્યું જૈનત્વ નાશ પામશે. વિદ્યમાન લક્ષ્મીના સદુપ-યોગનો ઉપદેશ હોય, પણ લક્ષ્મીની જરૂર છે માટે પેદા કરો એ કહેવું એ શ્રાવકને પણ પાપ તો અમને તો મહાપાપ.

આજની વાતોમાં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના મૌલિક સિદ્ધાંતનો નાશ થઈ રહ્યો છે. જૈનશાસનનું હાથે કરી લીલામ થાય છે. આજે સમયના નામે, જમાનાના નામે, શ્રી મહાવીરદેવની આજ્ઞાના નામે, જેઓ શાસન ઉપર હુમલાઓ કરી રહ્યા છે તેઓ સમજી લે કે તે બધા પોતાની જાત પરના હુમલા છે. અત્યારના કરતાં કંઈગુણા વિદ્વાનોએ નિહનવ બનીને શાસનવિરુદ્ધ પ્રયત્નો કર્યા. એ બધા પ્રયત્નો નાશ થયા, પ્રયત્નો કરનારાઓ નાશ થયા, પણ શાસન જ્યવંત છે. એકવીસ હજાર વર્ષ સુધી જ્યવંત રહેવાનું છે એમાં અમને જરાયે શંકા નથી. હવે સંખ્યાબલની વાત પર આવો. ઘણા હોય ત્યાં ધર્મ એ માન્યતા ખોટી છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં રહેનાર એક સાધુ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક, એક શ્રાવિકા: એ સંઘ પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાને ન માનનારા સંઘને શાસ્ત્રે અનેક ખરાબ ઉપમા આપી છે. માત્ર ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના નામ દેનારાથી ખુશી થવાનું નથી.

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું નામ દેનારમાંથી કેટલાયે શાસનની હાંસી કરી રહ્યા છે. જૈનેતરોમાં જે જૈનશાસનની છાપ સારી હતી તે હલકી કરનાર આજના કહેવાતા સુધારક જૈનો જ છે. ઇતર પાસે એ જ તમારા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું નામ દેનારા ડાહ્યા ગણાતા, વિદ્વાનમાં ખપતા, કહે છે કે “અમારા સાધુમાં કંઈ નહિ. અમારા આગમમાં કંઈ નહિ. જ્યાં જુઓ ત્યાં પાપ, પાપ ને પાપ. આ ન ખવાય, તે ન ખવાય, રાતે ન ખવાય, કોડલીવર ઓછલ ન પીવાય, આ ન થાય, તે ન થાય, આવી જ વાતો છે.” બહેતર છે કે આવા લોકો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું નામ દેનારા ન હોય તો વધુ સારું.

અમને પણ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે ઘર મૂકીને ઉપકાર કરવા ન જાઓ.

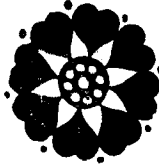
સાધુપણની મર્યાદા મૂકી ઉપદેશ ન આપજો. અમને મુઘાદાચી, મુઘા-
જીવી કહ્યા છે. તમારાં અન્નપાણી માટે અમારે ઉપદેશ દેવો, એમ ?
જો એ ભાવના અમારામાં આવે તો હું કહું છું કે અમારાથી આગમ
નહિ વંચાય. અમને જરૂર એ થાય કે આમને ફાવતું કહીશું તો
પાતરામાં ઘીની વાઢી ઠલવાશે. ફાવતું નહીં કહીએ તો એ નહિ થાય.
અમને વંદના નહિ કરે, ખમાસમણાં નહિ દે, માટે ફાવતું જ બોલવા
હો. અમારે ને આગમને શું ? આ ભાવના આવી તો અમારા માટે
દુર્ગતિનો ખાડો તૈયાર છે.

તમે એમ ન માનશો કે અમે તમારા અન્નપાણી માટે ઉપદેશ
દઈએ છીએ. અનંતકાલે મળેલી માનવ જીંદગીને ન ગુમાવવી હોય
તો મજ્જમ બનો. આત્માનો નાશ કરે એવી વસ્તુ પાછળ પાગલ
બની આગમને ન છંછેડો. આગમને છંછેડતાં અનંતકાલ સુધી દુર્ગતિમાં
રખડશો. જે માત્રા શરીરને ત્રાંબા જેવું કરે તે જ માત્રા વિધિથી
ન ખવાય, પથ્થ ન પળાય તો શરીરમાં કીડા પડે, અને પછી
એનો ઉપાય નહિ, સડી સડીને મરવાનું. કલિકાલ સર્વજ્ઞ આચાર્ય-
ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ શાસનરક્ષક, સાડાત્રણ
કરોડ શ્લોકના રચનાર, જેના અક્ષરે અક્ષરે મિથ્યાત્વાદિ ભાગે
અને સમ્યક્ત્વાદિ પમાય, જેણે પોષેલો પદે પદે વૈરાગ્ય વાંચી
આત્મા વૈરાગ્યવાસિત બને, એના મોંમાં આવા શબ્દો મૂકતાં તમને
શરમ નથી આવતી ?

શ્રી કુમારપાલ જેવા આજ્ઞાપાલકને માટે એ સૂરીશ્વરજીને આટલું
બધું કરવું પડે ? શ્રી કુમારપાળની આંખો ઉઘાડવા પાનકોરાની માગણી
કરવી પડે ? શું એ સૂરીશ્વરજી કદી સાધર્મીભક્તિનું કહેતા જ નહિ
હોય ? આવી ઉપજીવી કાઢેલી વાતો કરવી શ્રાવકને ન છાજે.
પુરાવા લાવો.

મને પણ માનો તો આ આગમને હું વફાદાર હોઉં તો માનજો
કેવળ મારા જ પૂજારી હો તો તમે ભગવાનના પૂજારી નથી. ભગવાનના

પૂજારી હો તો તમે મારા પૂજારી છો. હું કોણ? જો લગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનને ન સ્વીકાર્યું હોત તો હું એક કીડો કચાંચ સળડતો હોત ! લગવાન શ્રી મહાવીરદેવ મારાથી જીવે છે એમ માનનારાની જિંદગી ધૂળમાં મળે છે. આ આગમના યોગે, આ ઓઘાના યોગે દુનિયામાં મનાતા, પૂજતા, જો આગમને આઘાં મૂકે, અને તેમને જો સંયમ ઉપર પ્રેમ ન હોય તો એવાઓની આ શાસનમાં જરાયે કિંમત નથી. માટે તમે સૌ આગમના પૂજારી બનો. આગમની વાતો સદ્ગુણના ગુણે સાંભળો, સમજો, શાસ્ત્રોમાં આવતાં દષ્ટાંતોના મર્મોને સમજો. સુધારકોની વાગ્જાળમાં ન ફસાઓ. અને લગવાનની આજ્ઞાના પૂજારી બની આત્મહિત સાધો એ જ એક શુભાભિલાષા.

સમ્યગ્દષ્ટ કેવો હોય ?

અનંતઉપકારી શાસ્ત્રકારપરમર્ષિઓ ક્ષરમાવે છે કે સમ્યગ્દર્શન-ગુણને પામેલો આત્મા દુનિયાની સંપત્તિને આપત્તિરૂપ માને અને દુનિયાની આપત્તિને સંપત્તિરૂપ માને. આપત્તિના સમયમાં સમ્યગ્દષ્ટિ મજબૂત બનીને ઊભો રહે અને દુનિયાની સંપત્તિના સમયમાં હૈયાથી અલિપ્ત રહે.

કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજએ શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના ગૈરાગ્યનાં વખાણ કરતાં જણાવ્યું છે કે ‘હે ભગવન્ ! આપને સુખના હેતુમાં જોડેલો ગૈરાગ્ય હોતો એટલો દુઃખના હેતુમાં ન હોતો.’ મહાતુભાવો ! યાદ રાખો, આ સુખ-દુઃખ પૌદ્ગલિક સમજવાનાં. આત્મિક સુખનો ગૈરાગ્ય નહિ. માટે જ તેઓ કેવલજ્ઞાન પામ્યા. રાજ્ય, રિદ્ધિ, સિદ્ધિ, ધન-ધાન્ય, પરિવારાદિ પરિચ્છ એ સુખના હેતુ, દુઃખના હેતુ એથી વિપરીત. ખેમાં ભુંડા કોણ ?

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા તો વિચારે કે દુઃખના હેતુઓ તો, જો હું મજ્જમ રહું તો, કર્મક્ષય કરાવનાર છે, પણ સુખના હેતુઓમાં કર્મક્ષય સાધવો કઠિન છે, ભયંકર છે. નિંદા સહન કરવી એ સહેલી છે. પ્રશંસા સહન કરવી કઠણ છે. ચાર ગાળ કોઈ દે એ સહન કરવામાં કઠિનતા નથી પણ ચાર વાર કોઈ ઝૂકે એની અસર ન થાય એવો વિરલો તો કોઈક જ હોય. પામર જીવો માટે તો નિંદા સહન કરવી પણ કઠિન છે. એમાંએ એક વાત સમજવા જેવી છે. ખોટી

વસ્તુનો પ્રયાસ કરનારને નિંદા સહવાનો ગુણ સહેલાઈ આવે છે, એમ પણ શાસ્ત્રે કહી દીધું છે. એ સહન ન કરે તો પોતે ધારે એનો પ્રચાર કરી શકે જ નહિ.

વેપારીને પૂછો, ગ્રાહક ગમે તેટલો ગરમ થાય, તું કેમ ગરમ થતો નથી? વેપારી ગ્રાહક સાથે કદીયે બગાડે? દુકાન વેપારીની છે, કંઈ ગ્રાહકની નથી. દુકાને ગાદી ઉપર બેઠેલા સ્વાર્થી વેપારીને ગ્રાહક કંઈ સંભળાવી પણ જાય તો ય તે વાણીઓ મૂછમાં હસે પણ આકરો ન થાય. એ સમજે છે કે ગરમ થયો તો ગ્રાહક ઊઠ્યો અને મારું કમાવાતું ગયું. જેને સ્વાર્થ સાધવો છે એનામાં નિંદા સહન કરવાનો ગુણ સહેજે આવી જાય છે. એમાં એને મુસીબત નડતી નથી. અનાદિકાળનો એ અભ્યાસ છે. તમે ઊંચુંનીચું બોલો તે અહીં જ, આગમ પાસે જ, બીજે નહિ. બજારમાં તો નહિ જ. ત્યાં તો તમને ગમ ખાતાં આવડે છે. નોકર શેઠની સામે નથી બોલતો. શેઠની બે ગાળ પણ સાંભળી લે છે. એ સમજે છે કે બોલ્યા તો ઘેર બેસવું પડશે, બૈરાંછોકરાં રચળી પડશે. આવી ગમ ખાતાં કોણે શીખવી? કહો કે એ તો શીખીને જ આવ્યા છીએ. સ્વાર્થી લોકો સ્વાર્થ સાધવા ક્ષમા સ્વયં શીખેલા છે. આપણે જે પ્રસંગ ચાલે છે ત્યાં એથી ઊલટું છે. સ્વાર્થને બાબુ પર મૂકી કેવળ આત્માના ઉદ્ધયને લક્ષ્યમાં રાખે એ સમ્યગ્દષ્ટિ. ન દેખાય એવો આત્મા અને કદી નહિ અનુભવેલા એવા આત્માના ગુણો—એના ઉપર પ્રેમ જાગે ત્યારે સમ્યગ્દર્શન આવે. શાસ્ત્ર કહે છે કે, સમ્યગ્દષ્ટિની ક્ષમા, સમતા, શાંતિ, મોટાઈ, લઘુતા, એ બધુંયે જુદું. સમ્યગ્દષ્ટિ એવો લઘુ ન બને કે ન્યાંત્યાં શિર ઝુકાવે, ન્યાંત્યાં હા જ હા ભણે. એ બધે સારા કહેવરાવવાની ભાવનાવાળો ન હોય. એ તો એમ વિચારે કે ‘અયોગ્ય આત્માઓને હું અયોગ્ય ન લાગું તો હું સમ્યગ્દષ્ટિ નહિ. ગાંડાની દષ્ટિમાં હું ગાંડો ન લાગું તો હું ડાહ્યો શાનો? ગાંડાઓ પણ જો મને પોતાનો સાથી ગણે તો નક્કી મારામાં પણ ગાંડપણ હોવું જોઈએ!’ સમ્યગ્દષ્ટિના ગુણો,

ભાવના, વિચારો, બધાંયે અનુપમ હોય. આજે લઘુતાના નામે કેટલી હાનિ પહોંચી રહી છે તે વિચારો.

શ્રી વાલી રાજ શું અભિમાની હતા ? એમને શું રાજ્યનો લોભ હતો ? એમણે જે વળતે સદ્ગુરુ પાસે અભિગ્રહ લીધો કે ‘ શ્રી અરિહંતદેવ અને નિર્ઘંથગુરુ સિવાય કોઈને નમું નહિ,’ અને ગુરુએ એ અભિગ્રહ આપ્યો. એ વળતે શું એ અભિગ્રહ એમણે અભિમાનથી લીધો હતો ? અને ગુરુએ શું એમના અભિમાનને પુષ્ટિ આપી હતી ? શ્રી અરિહંતદેવ અને નિર્ઘંથગુરુ, એ બે જેના હૈયામાં હોય, તેનું શિર એ બે સિવાય બીજે ઝૂકે નહિ એવી પ્રતિજ્ઞામાં અભિમાન હતું એમ કહેવાય ?

સભા ૦ ‘ એ તો ધર્માભિમાન કહેવાય, એ હોવું જ જોઈએ !

હવે સમજ્યા બરા. તો કહો કે સર્વદેવ, સર્વગુરુ, સર્વધર્મ સરખા – એમ બોલાય ?

એમ બોલવું એ પણ મિથ્યાત્વનો જ એક પ્રકાર છે. કલિકાલ-સર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ એ જ કહે છે કે ‘ બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શંકર, હરિહર કે જિન ગમે તે હો, અમારે નામનું કામ નથી પણ સંસારના અંકુરોને વધારનારા બીજસ્વરૂપ રાગાદિ દોષો જેના નાશ પામ્યા છે તેને અમે વંદના કરીએ છીએ.’ જ્યાં જઈએ ત્યાં તેવા થઈએ તો સમ્યક્ત્વ ન રહે. શાહુકાર ચોટ્ટા પાસે ઊભા રહે બરા ? એમ ઊભા રહેવાથી માનીએ કે કઠાય એ ચોર ન થાય, તો પણ એની ખ્યાતિ તો ચોરની થાય. ચોરનો એ સાથી તો ગણાય. શાહુકારને દેવાળીઆ સાથે વાત કરતાં પણ મૂંઝવણ થાય. કોઈ દેવાળીઓ દેવાળું કાઢીને શાહુકાર પાસે વાત કરવા જાય તો એ શાહુકાર કહે કે ‘ ભાઈ ! એકાંતમાં ઘરે મળીશું. અહીં બજારમાં વાત નહિ થાય. અહીં બજારમાં તું મળવા આવીશ તો કઠાય મારી પેટી ઉપર પણ દરોડો પડશે.’

એ નિયમમાં વાલીની મહત્તા હતી. એવું અભિમાન ન જોઈએ એમ

ખોલનાર સાચો જૈન બનવાને લાયક નથી. આજે તો કહેવામાં આવે છે કે મધ્યસ્થ રહેવું. પણ મધ્યસ્થ ક્યાં રહેવું? સાચા ને ખોટા બેયમાં મધ્યસ્થ રહે એ તો મૂર્ખા કહેવાય. હીરો અને પથરો બેયને સરખા કહે એ ઝવેરી કેવો કહેવાય? ‘આ હીરો છે અને આ પથરો છે,’ એમ કહેવામાં કાંઈ રાગદ્વેષ નથી. વસ્તુ ન સમજાય ત્યાં સુધી મધ્યસ્થ રહેવું એ ગુણ છે પણ ‘આ સત્ય અને આ અસત્ય’ એ નકકી સમજાયા બાદ મધ્યસ્થ રહેવું એ દોષ છે.

અપેક્ષાઓનો દુરુપયોગ ન કરો :

આજે કેટલાક વક્તાઓ અપેક્ષાના નામે ભયંકર અનર્થો કરી રહ્યા છે. જૈનશાસન અપેક્ષાઓથી ભરેલું છે. પણ એ અપેક્ષાઓનો દુરુપયોગ કરવો એમાં મોટું જોખમ છે. સાચી અને ખોટી બન્ને ચીજને અપેક્ષાઓ લગાડીને સાચી અને ખોટી બેય ઠરાવવામાં ઘણું જોખમ છે. શ્રીતથાચાર્ય પણ આબાલગોપાલ પાસે એ જ પદ્ધતિએ વર્ણન કરે કે કોઈ પણ અપેક્ષાએ અસત્યનો સત્ય તરીકે આભાસ ન થાય. શ્રી જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ, વર્ષોથી આપણે પૂજેલી, શ્રી વીતરાગતાના આકારમાં રહેલી એ જ મૂર્તિ એવા સ્થાનમાં જઈ પડે કે જે સ્થાન મિથ્યાત્વથી મલિન હોય, તો ત્યાં એ મૂર્તિને સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા ન પૂજે. ત્યાં કોઈ કહે કે મારી અપેક્ષા જુદી છે તો તે ન ચાલે. એને કહેવું પડે કે ‘મહાનુભાવ! અપેક્ષા તો તું સમજે, પણ તારી પાછળનો ગાડરીઓ પ્રવાહ શું સમજે? આજના અપેક્ષાવાદી તો એમ પણ કહે છે કે વસ્તુમાત્રમાં અમુક સમયે ભક્ષ્યતા આવે. પણ એ વાત બરાબર નથી. વૈદકશાસ્ત્ર કહે છે કે વિષ પણ ચિકિત્સકના હાથમાં આવે તો પ્રાણનાશક મટી પ્રાણપોષક અને વિષમાં પણ પ્રાણપોષક બનવાની યોગ્યતા છે. યોગ્ય વ્યક્તિ એને પ્રાણપોષક બનાવી શકે, પરંતુ એ વિષ, વૈદકશાસ્ત્રના કોઈ પણ પાનામાં કે કોઈ પણ શિષ્ટ-જનોના મુખે ભક્ષ્ય તરીકે લખાયું કે કહેવાયું નથી. અપેક્ષાનો દુરુપયોગ ન થાય. બધે અપેક્ષા લગાડી લગાડીને વિષને પણ ભક્ષ્ય ઠરાવવું છે? અસત્યને પણ સત્ય ઠરાવવું છે? જે બાજુનો પવન હોય તે બાજુ

હાલે એ કાંઈ સ્યાદ્રાદ છે? એમ કહેવામાં આવે કે ‘હું’ અમુક સ્થળે જાઉં, અમુક વ્યક્તિને નમું.’ એમાં મારો ઇરાદો તો આમ હતો. પણ એ કામ ન આવે. એ ઇરાદો સમજે કોણ? ઇરાદો સ્પષ્ટતાપૂર્વક સમજાવાતો કેમ નથી?

—તો જરૂર મિથ્યાત્વ લાગે :

શ્રી ભરતચક્રવર્તીને આરીસાભુવનમાં, મુદ્રિકા નીકળી જવાથી અન્યત્વ લાવનામાં ચઢતાં, સર્વવિરતિનો સ્પર્શ થયો, અપ્રમત્તદશામાં ચઢ્યા, ક્ષપકશ્રેણી આવી, ઘાતિકર્મ બળીને ભસ્મીભૂત થઈ ગયાં અને કેવળજ્ઞાન થયું. હવે એમનામાં એક પણ દોષ ન હતો, કેવળજ્ઞાન થયું હતું, પછી ખામી ક્યાં હતી? કેવળજ્ઞાની છતાં હજી ગૃહસ્થવેષમાં હતા. સુધર્મા ઇંદ્ર દેવતાઓની સાથે ભક્તિ કરવા આવ્યા. હાથ જોડીને કહે છે— ‘ભગવન્ ! પહેલાં આ વેષ ગ્રહણ કરો, પછી વંદના કરી કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કરું.’ ભાવથી સર્વવિરતિ આવી ગઈ હતી, ઘાતિકર્મ ગયાં હતાં, કેવળજ્ઞાન થઈ ગયું હતું, સર્વશુભસંપન્ન હતા. સારી દુનિયાને પૂજાપાત્ર હતા, પણ વેશ ન હતો. ઇંદ્ર વિચારે છે કે જો આ વેષે વંદન કરું તો દુનિયાના ઢોંગીઓ બધા આ વેષમાં પણ વગર કેવલે કેવલી થઈને ફરે, વંચકોને માટે માર્ગ ખુલ્લો થઈ જાય. ઠગ લોકો કેવલજ્ઞાની અને મહાત્મા થઈને ફરે અને અજ્ઞાન જગત એમની પૂઠે ફરે, તો પરિણામ શું આવે? કુર્માપુત્રને કેવળજ્ઞાન થયું એ વાત ખરી પણ કેવળજ્ઞાની તરીકે ગૃહસ્થવેષમાં પુજાયા નથી. ગૃહસ્થવેષમાં કેવળ જ્ઞાની તરીકે પૂજવા જોઈએ નહિ. પૂ. શ્રી ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે “અન્ય લિંગમાં, અન્ય અવસ્થામાં કેવળજ્ઞાન થાય, જ્ઞાનચક્ષુ ખૂલે, વિચારો ફરે, શુદ્ધનો પૂજારી બને તો કોઈ પણ લિંગમાં કેવળજ્ઞાન થઈ જાય, પણ જો આયુષ્ય ખાકી હોય તો નિયમા મુનિલિંગમાં આવે.” વ્યવહારનું સંરક્ષણ કરવા તથા પાખંડીઓથી જગતને બચાવવા, કેવળજ્ઞાનીને

પણ આ યોધાની જરૂર છે. પાખંડીઓ ખોટી રીતે પુન્ય, મનાય, એની એમાં ઈર્ષ્યા નથી પણ એ પાખંડીઓના યોગે હજારો આત્માઓ ઉન્માર્ગે ન જાય એની એમને ફીકર છે.

સ્ટીમરનો કપ્તાન મૂર્ખ હોય, સ્ટીમર ડુબાડે એવો હોય, એ વખતે કોઈ કહે કે ‘આ સ્ટીમરમાં બેસવું નહીં, એનો કપ્તાન મૂર્ખ છે,’ તો એ કપ્તાન પર એને ઈર્ષ્યા નથી, પણ સેંકડો ઉતારુઓ ડૂબી ન જાય માટે એમ કહેવું પડે છે. અપેક્ષાનો ઉપયોગ પણ જ્યાં નિર્વિવાદ સત્ય હોય ત્યાં થાય અને તે પણ હૃદયમાં; અમલમાં કે આચારમાં તો નહિ. દ્રવ્ય અરિહંતને નમાય, પણ તે હૃદયથી. એની કદરૂપી પ્રતિમા; હથિયારવાળી પ્રતિમા પાસે એ ભાવનાથી કે એ અપેક્ષાથી ન નમાય; અને એ મૂર્તિ પાસે નમો તો ભરત મહારાજની જેમ પ્રગટ રીતે સ્પષ્ટ બોલી નમો.

શ્રી ઋષભદેવસ્વામીને ભરત મહારાજએ પૂછ્યું, ‘લગવન્ ! આ સભામાં કોઈ ભાવિ તીર્થ’કરનો જીવ છે?’

લગવાને કહ્યું, ‘મરીચિ, આ ચોવીસીમાં છેલ્લા ચોવીસમા તીર્થ’કર થશે.’

આ સાંભળી ભરત મહારાજ મરીચીને વંદન કરવા ગયા. પણ ત્યાં જઈને સ્પષ્ટ બોલ્યા કે ‘હે મરીચિ ! હું તને વંદન નથી કરતો, તારા આ કુલિંગને વંદન નથી કરતો પરંતુ, તું ભવિષ્યનો ચોવીસમો તીર્થ’કર છે, એમ શ્રી ઋષભદેવ લગવાન કહે છે, માટે એ વિશિષ્ટ આત્માને કલ્પીને હું તને વંદના કરું છું.’ શ્રી ભરત મહારાજએ જો એમ ને એમ વંદન કર્યું હોત તો બધા અનભિજ્ઞ શ્રાવકો ત્યાં જઈને ઝૂકવા માંડત. તમે પણ જો કોઈ અન્ય એવી મૂર્તિને વંદન કરવા જાઓ તો હજારો માણસો વચ્ચે સ્પષ્ટ રીતે બોલીને વંદના કરશે કે હું તને, તારા આ દેહારને, રાગદ્વેષનાં ચિહ્નોવાળી આ મૂર્તિને પગે નથી લાગતો. પણ મારા શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ભવિષ્યમાં તું તીર્થ’કર થવાનો છું માટે પગે લાગું છું. પણ એવું બોલવાની તાકાત

ન હોય તો તમારા મનમાં રહેલું જાણનાર આ જગતમાં મનઃપર્ચવ-
જ્ઞાની લાવવા ક્યાંથી ? દ્રવ્યજિનને વદન કરવાની વિધિ ખરી પણ
હૃદયમાં કલ્પીને કે ભવિષ્યમાં જિન થવાના છે માટે. અને જે ખુલ્લી
રીતે વદન કરે તો આ શ્રી વીતરાગની મૂર્તિ નથી પણ ભવિષ્યમાં
વીતરાગ થનાર છે, એમ કહીને ઢાંડી પીટવાની તાકાત હોય તો વદન
કરજો. પણ કાયર બનીને ત્યાં પણ સારા દેખાવા માટે વદન કરે તો
મિથ્યાત્વ જરૂર લાગે.

...યુદ્ધભૂમિમાંથી ધમ્ભૂમિ !

શ્રી વાલી રાજની ભાવના એ જ હતી કે મારું આ ઉત્તમાંગ
જ્યાં ત્યાં ન નમે. મસ્તક એ કાંઈ ગોળો નથી કે જ્યાં ત્યાં ગમડાવાય !
આવું એ સમજતા હતા. સમ્યક્ત્વની વિશુદ્ધ ભાવના હતી. એ ભાવના-
વાળાને ત્યાગનો પ્રેમ તો રોમ રોમમાં હોય. શ્રી રાવણે આ જાણ્યું
ત્યારે એ વિચારે છે કે ‘હું’ પ્રતિવાસુદેવ, ત્રણ ખંડનો માલિક, એ
મારા તાબાનો રાજા, છતાં મને ન નમે ?’ સાધર્મી તરીકે નમવા શ્રી
વાલી રાજ તૈયાર હતા. એને ભેટે અને પગ ધોઈને પીવે પણ ખરા.
પણ તે સાધર્મી તરીકે, રાજા તરીકે નહિ. શ્રી વાલી રાજની એ
પ્રતિજ્ઞા હતી કે, સંસારતારકને નમું, અન્યને નહિ. શ્રી રાવણ દૂત
મોકલી કહેવરાવે છે કે ‘મને નમવા આવો.’ શ્રી વાલી રાજ જવાબમાં
જણાવે છે કે ‘તારો અને મારો મિત્રતાનો સંબંધ ચાલ્યો આવે છે
તેમાં આ નવી વાત ક્યાંથી આવી ? છતાં તને દુરાગ્રહ હોય અને
સાવિત્રશમોતો પ્રતિજ્ઞાપાલનના બચાવ માટે તૈયાર છું.’ રાવણ સામે
આવ્યો, યુદ્ધ થયું. આ યુદ્ધ પ્રતિજ્ઞાપાલન માટે હતું. ચાલુ યુદ્ધમાં
વચ્ચે આવીને શ્રી વાલી શ્રી રાવણને કહે છે કે ‘આપણે બંને શ્રાવક,
નાનામાં નાનો જંતુ પણ આપણા માટે મારવા યોગ્ય નહિ, તો આ
પંચેન્દ્રિય જીવોની કતલ તારા-મારા દેખતાં થાય એ શોભે ? આપણે
બેય સામસામે લડી ફેંસલો કરી લઈએ.’ શ્રી રાવણે એ વાત તરત
કબૂલ કરી. શ્રી વાલીને પ્રતિજ્ઞાપાલન સિવાય બીજી કોઈ ભાવના ન

હતી. એ ધીર હતા. શ્રી રાવણુ વીર હતા પણ ધીર ન હતા. શ્રી વાલી પાસે વિદ્યાઓ બહુ હતી. રાવણુ તલવાર ખેંચી દોડ્યો આવે છે એ શ્રી વાલી હસતા હસતા બેઠો રહ્યા છે. નજીક આવતાં ઝટ તલવાર પડાવી શ્રી રાવણુને બગલમાં દબાવી, આકાશગામિની વિદ્યાના બળે આખા જંબૂદ્વીપને ફરતી પ્રદક્ષિણા કરી પાછા ત્યાં આવી ઊભા રહ્યા. શ્રી રાવણુ અધભૂઆ જેવા થઈ ગયા. શ્રી વાલી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી આકાશગામિની વિદ્યાનો શો ઉપયોગ કરતા ? હમેશાં જંબૂદ્વીપનાં સર્વ જૈત્યોનાં દર્શન કરી આવતા. તમને એવી વિદ્યા મળે તો શું કરો ?

હમણાં મુંબઈનાં નાટકો જોતા હો તો પછી અમેરિકાનાં જોઈ આવો, એમ ખરું ને ? તમને ગાડી કે મોટર મળે તો રોજ ચોપાટી જાઓ પણ એનાથી રોજ અહીં આવવાનો કે મંદિરોનાં દર્શન કરવાનો લાલ ઉઠાવો એવું બને ? શ્રી રાવણુ સમજ્યા કે બગિચા સાથે બાથ લીડવામાં ભૂલ ખાધી. શ્રી વાલી શ્રી રાવણુને કહે છે કે “રાજન્ ! તને જે રાજ્યલોભ છે તેવો મને હોત તો તને ઊભા રહેવાની જગ્યા પણ ન મળત. પણ મારે હવે રાજ્યનું પ્રયોજન નથી. તું તારું જે રાજ્ય ભોગવ અને આ પણ જોઈએ તો લે.” અને શ્રી વાલીએ ત્યાં જ પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા આમ યુદ્ધભૂમિને ધર્મભૂમિ બનાવે છે. પ્રતિજ્ઞાપાલન માટે જે પાઠ ભણાવવો હતો તે ભણાવી દીધો પછી રાજ્યભોગોને લાત મારી, મુકુટને ફેંકી દઈ ત્યાં જ મુનિ બની ગયા.

સલામ ‘રાવણુ પ્રતિવાસુદેવ કરતાં પણ વાલીનું બળ વધારે ?’

કોઈ કોઈ ચરમ શરીરીમાં વધુ બળ હોય. એવા દાખલા થોડા. શ્રી ભરત મહારાજ કરતાં જેમ શ્રી બાહુબળીજી વધારે બળવાન હતા. પણ એ, એ બળનો ઉપયોગ સામાના નાશમાં ન કરે. શ્રી તીર્થંકર-દેવમાં અનંતબળ, એવું બળ બીજા કોઈમાં નહિ; ત્યારે એમનામાં ક્ષમા પણ લોકોત્તર.

પાંચ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ :

જ્ઞાનીઓએ જગતમાં પાંચ કલ્પવૃક્ષ કહ્યાં છે. (૧) જ્ઞાની, (૨) રૂપવાન, (૩) સત્તાવાન, (૪) બળવાન, (૫) લક્ષ્મીવાન. પણ આ પાંચેય કલ્પવૃક્ષ કયારે ? જે જ્ઞાની વિનીત હોય, રૂપવાન સદાચારી હોય, સત્તાવાન નીતિમાન હોય, બળવાન ક્ષમાશીલ હોય અને લક્ષ્મીવાન ઉદાર હોય, તો એ પાંચેય કલ્પતરુ અને ઊલટા હોય તો એ કંટકતરુ. જ્ઞાનને પ્રચાર કરવો, પણ તે વિનય સહિતનું હોવું જોઈએ ? જ્ઞાનનું કળ વિરતિ કે અખતરા ? જ્ઞાનનું કળ અખતરા, આરંભ, સમારંભ અને મોટાં મોટાં કારખાનાં તો નહિ ને ? વિનય સાથે આવ્યું હોય તો એ જ્ઞાન, પણ વિનય વેચીને, ઉદ્ધતાઈની મૂર્તિ બનીને, દેવચુરને હાંબા કહીને મેળવેલું જ્ઞાન આ જગતમાં મોટામાં મોટા શાપરૂપ છે. જ્ઞાન તે જ કે જેના પરિણામે વિરતિ આવે. જે જ્ઞાનથી દુનિયાદારીની લાલસા વધે, આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ ભૂલી જઈ દુનિયાના રંગરાગમાં લેપાય, એ જ્ઞાન જ્ઞાન નથી. એ જ્ઞાનના પ્રચારમાં સ્વપરનો ઉદ્ધ નથી. રૂપવાન સદાચારી હોય તો કલ્પતરુ, નહિ તો દુનિયાને પણ અનર્થ કરે અને પોતાનું તે સત્યાનાશ વાળે. નીતિ વિનાની સત્તા ભયંકર. બળ કષાયથી ધમધમતું હોય તો ઉત્પાત મચાવે. એ નિર્બળની રક્ષા માટે હોય, મારવા માટે નહિ. કૃપાળુના ઘરની લક્ષ્મી નકામી. શ્રીમંતોની શ્રીમંતાઈ દીપે શાથી ? આગળ ભોં-ભોં થાય અને પાછળ ધુમાડો નીકળે, ઘરમાં ફરનિચર ખડકાય પણ પાંચ આદમી ન સમાય, ગરીબને દાદ મળે નહિ અને હાલ્યાથી વીંટાયેલા હોય, એમાં શ્રીમંતાઈની શોભા છે ? પ્રભુશાસનને પામેલા તો આ બધાને ખોટું માને. લક્ષ્મીને ભૂંડી ન માને ત્યાં સુધી ઓછી કરાય ક્યાંથી ? કોઈને અપાય શી રીતે ? લક્ષ્મી હોય તો જ જીવાય એમ માને એને તો સંનિપાત થાય. મરતાં એ નવકાર ન સાંભળે પણ વીલ અને વફીલ સાંભરે.

સલામ 'સાથે લઈ જવાતું હોય તો વીલ પણ ન કરે.'

જૈનશાસનમાં રહેવું હોય તો લક્ષ્મી ભૂંડી, પાપકારી, તજવા યોગ્ય, એમ માનવું જ પડશે. લક્ષ્મીની મમતાથી મરીને ઘણા

તિબેરી ઉપર ફ્લોધર થયા છે. જૈનશાસનમાં લક્ષ્મીવાનની તથા દરિદ્રીની ભાવના કઈ હોય ? જૈનશાસનમાં રહેલો શ્રીમંત એમ કહે કે લક્ષ્મી અનર્થકારી છે. કદાપિ લક્ષ્મી ચાલી જાય તો કહે કે પંચાત ઓછી. મમતા ને મોહ ઓછાં થશે. ઉદાર જલદી થશે. આજે તો લક્ષ્મીની લાલસાએ માણસોને અધમાધમ બનાવી દીધા છે. દરિદ્રીને સાધનોના અભાવે પૂરું મળી શકતું નથી તો શ્રીમંતો શ્રીમંતાઈના કારણે પૂરું ખાઈ શકતા નથી. બન્નેની હાલત કંગાલ જેવી છે. એકને મળતું નથી ને બીજાને ખાવાની કુરસદ નથી. જૈનશાસન ઘરમાંથી ચાલવા માંડ્યું, તમે એને ઘરમાં સ્થાન ન આપ્યું તેનું આ પરિણામ છે.

આજનો શ્રીમંત સુખે ખાઈ પણ નથી શકતો. ભૂંગળું તો એના કાને જ હોય, દોડધામ એને લાગી પડી હોય. મોટરમાં લાગાલાગ કરતો હોય એટલે એનું મોઢું જોવાયે ન મળે. એની મોટરની ઝડપ એવી હોય કે ગફલતથી ચાલનારો ભટકાઈ મરે. પચાસ કદમ દૂરથી લોકો એનાથી લાગે. આવી આજની શ્રીમંતાઈ છે. પૂર્વના શ્રીમાનો પાલખીમાં નીકળતા, આગુખાગુ સંખ્યાબંધ યાચકો ઊભા રહેતા, શ્રીમંતો તેમને દાન આપતા અને ઉપરથી કહેતા કે તમારા વડે અમે. દ્યો, સર્વે સુખી થાઓ.' આજે ભાવનાઓ ફરી ગઈ છે. કહે છે કે 'ગરીબોને દાન કરનારા નિરુદ્ધમીને વધારનારા છે.' આજે ભારતવર્ષમાં આવું કહેનારા અઙ્ગલમંદો પાક્યા છે. જે દાનના યોગે અપૂર્વ સુખ મળે, એ દાનની ભાવનાના મૂળમાં અગ્નિ મૂકનારાઓ પેદા થયા છે, વધારે શું કહેવું ? આવું બોલનારાઓને રાતી પાઈ છોડવી નથી એના આ બધા ચાળા છે. વાતાવરણમાં મલિનતા ફેલાવનારા જીવોની કઈ ગતિ થશે, એ વિચારણીય છે. પુણ્યવાનની લક્ષ્મીને લેનારો પણ સદાચારી બને. પુણ્યવાનના અન્નપાણી લેનાર, પુણ્યવાનનું મોઢું જોનાર પણ જો લાયકાત હોય તો પુણ્યવાન બને અને પાપી હોય તે પણ સુધરી જાય.

તરકડી કરતાં વરલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી :

ભાગ્યશાળી ! જૈનશાસનને યોગખો. તમને આજે આ યોધો અને આ આગમો ભોઈને દુર્ભાવ કેમ થાય છે ? અમે નવરા અને તમે બધા કામગરા, એમ સમજો છો ? તમે શ્રી વીતરાગદેવને અને શ્રી નિર્ઘંથ ગુરુને યોગખો. તમારા બાપને સ્થાને રહેલા એ બંને ઘરબાર વગરના છે અને તમારાં અઢારે પાપસ્થાનકોને છોડવનારા છે. તમારા એકે પાપને પંપાળે તેવા નથી, એકે પાપની પ્રશંસા કરે તેવા નથી. આ પાટે બેસીને ભગવાનની આજ્ઞા વિરુદ્ધ પાપને પણ પંપાળે એના જેવો નરાધમ બીજો કોણ હોઈ શકે ? અર્થ-કામની વાસનામાં તમે ડૂબેલા નો છો જ, અને અહીં આવો ત્યાં અમે પણ એની જ વાતો કહીએ, એ તો અગ્નિમાં ધી હોમવાનો ધંધો છે. તમે ગૃહસ્થ છો, અમુક ચીજ વગર ચાલતું ન હોય. એને માટે આડુંઅવળું કામ કરતા હો, તો એ તમારી ભાવના શું હોવી ભોઈએ ?

સમ્મદોટ્ટી જીવો, જઈ વિ હુ પાવં સમાયરે કિંચિ ।

અપ્પોસિ હોઈં બંધો, જેણ ન નિદ્ધંધસં કુણહ ।।

સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા પાપ કરે તો થોડો બંધ, મિથ્યાદષ્ટિ પાપ કરે તો બહુ બંધ, કારણ ? સમ્યક્દષ્ટિ પાપ કરે અને કદાચ સંયોગ-વશાત્ નિર્જાતાના યોગે, આસક્તિના પ્રતાપે, અશક્તિના કારણે પાપ કરવું પડે તો કિચિંત્ જ કરે. પાશેર પાણીથી આવે તેમ હોય તો સવા પાશેર ન વાપરે. પણ આજે તો હવે નળ થઈ ગયા ત્યાં હિસાબ જ કોણ રાખે ? બાઈ સાહેબને ઉપાડીને લાવવું પડે, પૈસા આપી નોકર પાસે મંગાવવું પડે તો બધો એ અંકુશ આવે. આજનાં સાધનો આત્માનું નિકંદન કાઢનારાં છે. જે પાપની કિંયા મંદ હતી તે હવે કોલેરા, પ્લેગ અને મરકીની જેમ ફાટી નીકળ્યા છે. પેલી મરકીમાંથી તો લોકો બીજે ભાગે, પણ આ મરકીમાં તો રાચીમાચીને રહે છે. વગર પ્રયોજને પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાયની હિંસા વધતી જાય છે અને હવે તો ત્રસકાયની હિંસા પણ વધવા

માંડી છે. જ્યાં મનુષ્યો - દુનિયાના ઉત્તમ પ્રાણી ગણાતા મનુષ્યો વસે ત્યાં અન્ય પ્રાણીઓની દયા હોય કે ભયંકર કતલ હોય ? પણ સ્વાર્થી પેટભરાઓ સ્વાર્થની ખાતર આ પણ કરે છે અને એમાં પાછો ધર્મ માને છે. એવા નરાધર્મોના વાત શી કરવી ? નિર્દયપણે કતલ આવે, એમાં કંપારી પણ નહિ, એ માણસાઈ કઈ જાતની ? મનુષ્ય જેવો મનુષ્ય અન્ય પ્રાણીઓની રક્ષા કરે કે સંહાર ? તમે પણ તમારી જરૂરિયાત માટે હિંસાને જો ધર્મ ગણો તો આર્ય અને અનાર્યમાં ભેદ શો ? આજે તો પલટો થયો છે, આર્યદેશની વાસના ત્યાં ગઈ છે. અનાર્યદેશમાં આજે હિંસા સામે પોકાર શરૂ થયા છે, વિરોધ જાગી રહ્યો છે અને હિંસા કમી કરવાના પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે; જ્યારે આર્યદેશોમાં જન્મેલા હિંસા વધારવાના પ્રયત્નો કરે છે. અહીંથી ત્યાં (પરદેશ) જઈ આવી, (ત્યાંના) નકલી બની પાપક્રિયાઓનો પ્રચાર કરે છે. પરિણામે આંજો સારા ઘરે પણ અભક્ષ્ય-અપેયનો વિચાર નથી. જોનાના ઘેર પણ ‘દાડના શીશા અને ઠંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે. ખાઈને બળવાન થઈ શું એમ એ માને છે. આવાઓ બળવાન થઈને ચ કરવાના શું ? બહુ તો દેવ-ગુરુધર્મને ધક્કા મારવાના. અનાર્યો તો અનાર્ય છે જ પણ આર્યો અનાર્યોનું અનુકરણ કરે તો એ અનાર્યોથી પણ ગયા. કહેવત છે કે તરકડી કરતાં વટલેલી ગ્રાહણી ભૂંડી.

શાસ્ત્રનાં દષ્ટાંતોમાંથી તમે માગ્યું શું ?

શ્રી ધના શાલિભદ્રની ઋદ્ધિ, શ્રી અભયકુમારની પુદ્ધિ, શ્રી બાહુ-બલજીનું બળ અને શ્રી કયવન્ના શેઠનું સૌભાગ્ય, તમારા ચોપડે આ

* કેવળ હિતચુદ્ધિથી ઉપદેશરૂપે કહેવાયેલા આ વાક્યને પકડીને ‘કટલીક ઈર્ષ્યા-ખેાર વ્યક્તિઓએ સમાજમાં ખળભળાટ મચાવવા વ્યર્થ પ્રયાસ સેવ્યો હતો. તે પ્રસંગે ગુજરાતી ભાષાના જાણીતા સાક્ષરોએ એ સંબંધમાં જણાવેલા પોતાના અભિપ્રાયો તથા પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રી સાગરાનંદસ્મરિજીએ એ વિષયમાં આપેલ વ્યાખ્યાન ખાસ વિચારણીય છે અને તેના માટે પાછળ આપેલ પરિશિષ્ટ એક અને બે વાંચો.

ચારની માગણી ચાલુ છે; પણ જે ભાવનાએ, જે ક્રિયાએ શ્રી ધના શાલિભદ્રપણું આદિ થયું તે હોજો એવું કહી માગ્યું ? શ્રી શાલિભદ્રની ઋદ્ધિ પહેલાં દાન અને પાછળ સંયમ અને સાધુતા છે. દાનનું ફળ જે લક્ષ્મીની લાલસા હોય તો એ દાન નહિ પણ સદ્ગુણ છે. કહોને કે હમણાં દરેક ચીજનો સદ્ગુણ ચાલે છે તો ધર્મનો સદ્ગુણ પણ બાકી શું કામ રાખીએ ? મહાનુભાવ ! દાન એ તો ત્યાગની શરૂઆત છે. ત્યાગ તો બહુ ઊંચી વસ્તુ છે. આ દાન, થોડું શીલ, ચત્કિંચિત્ તપ, એ બધું તમને મહાત્યાગી બનાવવા માટે છે. જે દાન તમને મહાત્યાગી અગર મહાત્યાગી થવાની ભાવનાવાળા ન બનાવી શકે તો એ દાન, ધર્મની કોઠિમાં નથી. દ્રવ્યદાનથી સામાને સુખ થવાની ભજના; સુખ થાય પણ અને ન પણ થાય. ભાવદાનથી સામાને નિયમા સુખ જ થાય; કદી સુખ ન થાય તો પણ દુઃખ તો ન જ થાય. ભાવદાનથી મિશ્રિત દ્રવ્યદાન એ જ કીંમતી છે. મુનિને કઈ ભાવનાએ દાન દેવું, શ્રાવકની કઈ ભાવનાએ ભક્તિ કરવી, સમ્યગ્દષ્ટિની કઈ ભાવનાએ સેવા કરવી અને દીનહીનની કઈ ભાવનાએ અનુકંપા કરવી, આ બધા પ્રસંગે કઈ ઊર્મિઓ હોય, એ બધું જ વાસ્તવિક ધર્મના અર્થીએ સમજવું જોઈશે. તમો સૌ એ સમજવા માટે પ્રયત્નશીલ બનો એ જ એક શુભાભિલાષ.

માનવજીવનની સફળતા શાથી ?

પરમઉપકારી સૂત્રકારમહર્ષિ, દુર્લભ માનવજીવનની સફળતા માટે ફરમાવે છે કે - ‘શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરવું, એના ઉપર શ્રદ્ધા કેળવવી અને પછી એ શ્રદ્ધાને અનુસરીને પોતાની શક્તિનો સંયમસાધનામાં સદુપયોગ કરવો.’ જ્ઞાનીઓના આ ફરમાનનો અમલ થશે તો જ આ જીવન સફળ થશે, નહિ તો જે રીતે દુનિયાનાં અન્ય પ્રાણીઓ જીવન વીતાવે છે અને આપણે પણ આજ સુધી વીતાવ્યું છે, તે જ રીતે આ જીવન પણ નિષ્ફળપણે વીતી જશે. પાછળથી પશ્ચાત્તાપ કરે કાંઈ વળશે નહિ. જ્ઞાની પુરુષોના ફરમાન મુજબ આજ્ઞાનિષ્ઠ બની આ ત્રણ વસ્તુઓનું સેવન કરાય એ જ હિતાવહ છે, પણ આ જમાનામાં એમ થવું ઘણું દુષ્કર છે. કારણ કે હજી શાસ્ત્રના કહેનાર પ્રત્યે જેવો જોઈએ તેવો વિશ્વાસ જાગ્યો નથી. અનાદિકાળનો અભ્યાસ ગુઢો છે અને આ શાસ્ત્ર કહે છે ગુહું. એ ગુહું કહેનારા પ્રત્યે જ્યાં સુધી વિશ્વાસ ન જાગે ત્યાં સુધી અમલ થવો દુષ્કર છે. માટે આ શાસ્ત્રને કહેનારા તે કહેવાની યોગ્યતા કઈ રીતે પામ્યા, તે આપણે વિચારીએ છીએ.

શાસ્ત્રકાર ભગવંતોને ઓળખો.

વર્તમાન શાસ્ત્રોના કહેનારા, વર્તમાન શાસનના અધિપતિ ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ છે. એ કાંઈ પહેલેથી ભગવાન ન હતા. આરાધના કરી કરીને, જે જાતની યોગ્યતા મેળવવી જોઈએ તે મેળવીને એ ભગવાન બન્યા. એમણે પોતે અનુભવેલો માર્ગ આપણા માટે મૂક્યો.

એમાં શંકા કરવાનું કારણ ન જ હોય. જીવન ટૂંકું છે. જેમ જેમ દિવસ જાય છે તેમ તેમ જવાની તૈયારી થાય છે. મર્યા પછી કયાં જવાનું તેનો આધાર અહીંની કરણી ઉપર છે. વાત વાતમાં જ્યાં ત્યાં વિચાર્યા વિના, સમજ્યા વિના, વસ્તુના વિવેક વિના, દરેક જગ્યાએ 'હા એ હા' ક્યે જવું અને કોઈ ઝુકાવે તેમ ઝૂક્યે જવું એમાં હાનિ કોને થશે ? આપણે શ્રી જિનેશ્વરદેવની પૂજા ન કરીએ તેમાં એમને કાંઈ હાનિ નથી. એમની મહત્તા એથી ઘટી જવાની નથી. જો એમના ભલા માટે એમનું પૂજન કરતા હો તો ખહેતર છે કે ન કરતા. એમનું તો ભવું થઈ ચૂકેલું છે. સાધુને માનીએ તો એમનું સારું કહેવાય, એમ સમજીને માનતા હો તો ન માનતા. જૈનકુળમાં જન્મ્યા છતાં દેવને ન પૂજે, સાધુને ન માનો, દાન-શીલ-તપ-ભાવ વગેરે કાંઈ ન કરે, તો એ બધાને કાંઈ જ વાંધો આવી જવાનો નથી. તમને એમ લાગે કે એ બધું કરવામાં અમારું કલ્યાણ સમાયેલું છે તો જ કરો. એવી ચિંતા ન કરતા કે અમે નહીં માનીએ તો એ બધાનું શું થશે ? એ બધા તો તમારા ઉપર દયા કરવા જોગા છે, કાંઈ તમારી દયાના અધિકારી નથી. દેવ સિદ્ધિપદને પામેલા છે અને ગુરુ સિદ્ધિપદના સર્વોત્તમ માર્ગને પામેલા છે. માટે એ બંનેને કોઈની દયાની શી જરૂર છે ? છતાં તમે હમણાં તેમને માનો છો તે એવું સમજીને કે જાણે અમે તેમની પર ઉપકાર કરીએ છીએ. જો એમ ન હોય તો આજે તમારી આગળ એ દેવ, ગુરુને આગમથી વિપરીત બોલનારા બિલા રહી શકે ? ઘરનો માલિક તે કે જેના ઘરમાં સ્નેહીને આવતાં આનંદ થાય પણ દુશ્મનને ડર લાગે. જો તમને દેવ-ગુરુ ઉપર શ્રદ્ધા હોત, એમને તમે આત્મકલ્યાણ માટે માનતા હોત, આગમ તમને તારક લાગતું હોત તો એ દેવ-ગુરુ અને આગમે માટે જેમ તેમ બોલનારા તમારી નજીક આવતાં વિચાર કરત. પણ એ ત્રણેને તમે હજી સમજી શક્યાં હો તેમ લાગતું નથી. આ જીવનની સાર્થકતા માટે જ એ ત્રણેને પૂજવાનાં અને માનવાનાં છે.

આજ્ઞાના પાલન માટે પ્રાણ પાથરો :

દેવ વીતરાગ છે. એમને પૂજની જરૂર નથી. પણ એમના પૂજનમાં, એમની આજ્ઞાના પાલનમાં આપણું આત્મકલ્યાણ સમાયેલું છે, માટે આપણે એમને પૂજવાના છે, પણ એમના ભલા માટે નહિ. શ્રી તીર્થંકરો તમારી પૂજથી તીર્થંકરો નથી. તમે પૂજ નહિ કરો તો તેમનું તીર્થંકરપણું ભૂંસાઈ જવાનું નથી. તમારે પણ એમના જેવા પૂજ્ય બનવું હોય; આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિથી છૂટવું હોય, તો જ એમની પૂજ કરજો. એમની પૂજ કરનારો સાચો તે કે જે એમની આજ્ઞાના પાલન માટે પ્રાણ પાથરે, આજ્ઞાનું પાલન ન થાય તો આંખમાં આંસુ આવવાં જોઈએ. અર્થાત્ સાચા પૂજકને મન આજ્ઞા એ જીવનનું સર્વસ્વ હોવું જોઈએ. શ્રી કુમારપાળ મહારાજના રાજ્યમાં પશુઓને પણ પાણી ગાળીને પવાતું. રાજ્યના જેટલા ઘોડા એ દરેકના પલાણ પર પૂંજણી રહેતી, જેનાથી જીવજંતુને પૂજને દૂર કરવામાં આવતાં, પછી સવારી થતી. મહારાજને એક વખત પલાણને પૂંજતા ભાળી એમના એક સેનાપતિને મૂંઝવણ થઈ કે આ રીતે ઝીણું જંતુને પૂંજ્યા કરે છે એ યુદ્ધ શી રીતે કરશે? એ વાત વહેતી વહેતી શ્રી કુમારપાળ મહારાજના કાને પહોંચી. તરત સેનાપતિને બોલાવી પોતાનું પરાક્રમ બતાવ્યું અને પછી કહ્યું કે - ‘આ બળ નિરપરાધી જીવોના સંહાર માટે નથી.’ સાચો બળવાન તે કે જે નબળાની રક્ષા કરે. અપરાધી પણ વિના શિક્ષા ક્યેં સુધરતો હોય તો શિક્ષા ન કરે. શ્રી કુમારપાળ મહારાજના રાજ્ય જેવું કોઈ રાજ્ય થયું નથી. આમાં રાજ્યની પ્રશંસા નથી પણ એ રાજ્યમાં થઈ ગયેલા જન્તવના ઝળકાટની એમાં પ્રશંસા છે. શ્રી અરિહન્ત પરમાત્માની આજ્ઞાપાલનની તત્પરતાનાં એમાં દર્શન થાય છે.

પહેલો ધર્મ ને પછી બધું :

જ્યાં એક પણ ભક્ત ન હોય ત્યાં પણ પૂર્વના પ્રભાવકો એવું ઈચ્છતા કે ઓછામાં ઓછું એક શ્રી જિનમંદિર હોવું જોઈએ અને

એ માટે લાખખોનો વ્યય કરતા. આજે તો આ છે તે પણ કેટલાકને ખટકે છે. મંત્રીશ્વર પેથડશાનું વૃત્તાંત જાણો છો ? તે સમયે કોઈ એક પ્રદેશ એવો હતો કે જ્યાં એક પણ જૈન ન હતો. રાજ્ય મોટું પણ શ્રી જિનધર્મથી વાસિત કોઈ નહિ. મંત્રીશ્વર પેથડશા વિચારે છે કે મારા જેવો મંત્રીપદે હોય અને સમગ્ર પ્રદેશ જૈનધર્મ વિના રહે એ કેમ બને ? અનાયાસે પણ લોકના મોઢામાં જિન શબ્દ પેસે એવું કરવું જ જોઈએ. એ માટે એ પ્રદેશની રાજ્યધાનીમાં અને મુખ્ય ચોકમાં જ ગગનચુંબી જિનાલય બંધાવવું જોઈએ. જેથી નગરમાં જતાં-આવતાં લોકોનું એ શ્રી જિનાલય પ્રત્યે ધ્યાન ખેંચાયા વિના ન રહે. પણ એ બને કેવી રીતે ? ખજામાં કોઈ જૈન નહિ અને રાજા અન્યધર્મી. આખરે મંત્રીએ ઉપાય શોધી કાઢ્યો. એ રાજ્યના મુખ્ય મંત્રી હેમડના નામે ત્યાં એક દાનશાળા ખોલી. પૈસા પોતાના અને નામ હેમડનું. રોજનો હજાર સોનૈયાનો ખર્ચ. જે કોઈ અતિથિ આવે તેની આગતા-સ્વાગતા એવી થાય કે કાયમ યાદ કરે. જ્યાં જાય ત્યાં વખાણ કરે. પૈસા પેથડશાના ખર્ચાંય પણ નામ હેમડનું ગવાય. નોકરચાકર બધા હેમડનું નામ જ આપે. ભૂલેચૂકે કોઈ પેથડનું નામ ન બોલે તેની પૂરતી તકેદારી. વાત વહેતી વહેતી હેમડના કાને પહોંચી. હેમડ વિચારે છે કે દાનશાળા શી અને વાત શી ? હું તો કાંઈ જાણતો નથી તો આ કેવી રીતે બની રહ્યું છે ? તેણે તપાસ આદરી. માણસો મોકલ્યા. સૌ એક જ સમાચાર લાવે. મંત્રીશ્વર ! ત્યાં તો આપણે જ નામ દેવાય છે. મંત્રી જાતે ગયા. દાનશાળાના વ્યવસ્થાપકને મળ્યા. પરંતુ એ પણ એમ જ કહે છે. ત્યારે મંત્રી કહે છે કે ‘ભાઈ ! હેમડ તો હું પોતે જ છું. હું તો દાનશાળા ચલાવતો નથી તો આ શી વાત છે ? જે સાચું હોય તે કહો.’ તક જોઈ કાર્યવાહકે સાચી હકીકત કહી દીધી. મંત્રી વિચારે છે કે જેણે મારા નામે આટલું ધન ખર્ચી નાંખ્યું એનો મારા પ્રત્યે સ્નેહ કેવો ? એ પેથડશાને મળવા ગયો. તેમનો મહેમાન બન્યો. પેથડશાએ ભારે સ્વાગત કર્યું પછી હેમડ પૂછે છે કે ‘મંત્રીશ્વર, આ બધું શું છે ? મારી નામનાનો પાર રહ્યો

નથી. આપનો ઇરાદો જે હોય તે જણાવો.’ પેથડશા કહે છે ‘મંત્રી-શ્વર ! ઇરાદો તો છે પણ કહેવાનો અર્થ નથી. હાલ આપનાથી બનવું મુશ્કેલ છે, અવસરે કહીશ.’ હેમડ આગ્રહ કરે છે. ખાતરી આપે છે કે જે હશે તે જરૂર પ્રાણના ભોગે પણ કરી આપીશ. ત્યારે પેથડશા કહે છે કે નગરના મધ્ય ભાગમાં એટલી જમીન આપો કે જ્યાં શ્રી જિનમંદિર બાંધી શકાય. હેમડને એ સાંભળી આંચકો આવી ગયો. રાજા, પ્રજા બેય કદર વિરોધી ત્યાં આ શી રીતે બને ? પણ વચન આપી ચૂક્યો હતો. તેથી હવે કામ કર્યે જ છૂટકો હતો. પ્રતિષ્ઠાનો પ્રશ્ન બની ગયો. પેથડશાનું કામ થઈ ગયું. પણ ભોગ કેટલો આપ્યો એ વિચારો. મંદિરની જમીન માટે હજારો સોનૈયા વેરી નાખ્યા. મંદિર બાંધાવવાનું તો હજી બાકી. શ્રી જિનેશ્વરદેવનો અનુયાયી શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધર્મના પ્રચાર માટે ધનની કિંમત ગણતો ન હતો. એ સમજતો કે એની પ્રભાવનામાં, એની પ્રસિદ્ધિમાં, એની સેવામાં મારું અને સમગ્ર દુનિયાનું કલ્યાણ સમાયેલું છે. અમારા વડે એ નહિ પણ એના વડે અમે, એવી સચોટ માન્યતા હતી. જે જે રાજાઓ, મંત્રીઓ કે શેઠ-શાહુકારો પ્રભાવક બન્યા તે ક્યારે ? પહેલાં ધર્મ અને પછી બધું એ રીતે વર્ત્યા ત્યારે. તમારે પહેલું શું ? શરીર. એને તકલીફ ન પડે, દુનિયાના રંગરાગ અને મોજશોખમાં બામી ન આવે તો તમારાથી ધર્મ બને. પછી એ ધર્મ કેવો થાય ? કહો કે માલ વગરનો.

હક કે હડકવા !

સત્ય સામે અસત્યનો ઘોંઘાટ કોઈ કાળે ન હતો તે વાત ભૂલી જાઓ. એ વિગ્રહ અનાદિનો છે. સત્ય-અસત્યનો યોગ સનાતન છે. અસત્યથી બચી સત્યને ગ્રહણ કરે એ ભાગ્યવાન. શક્તિ હોય તો અસત્યની સામે પૂરી તાકાત અજમાવ્યા વિના સત્યના પૂજારીથી રહી શકાય જ નહિ. પૂર્વે વાદીઓ એવા હતા કે સામે આવતા, પક્ષ માંડતા, હેતુઓ રજૂ કરતા, દૃષ્ટાંતો આપતા અને નિરુત્તર થઈ હારી જાય તો ક્યાં તો સત્યને સ્વીકારતા યા તો મૂંગા મૂંગા ચાલ્યા જતા.

આજના વાદીઓની જાત જુદી છે ! એ તો એમ જ કહે કે ‘મહાવીર ખોટા.’ પૂછો કે ‘શી રીતે ?’ તો કહે કે ‘એ સાચા, એમ તમારે સાબિત કરવાનું. અમને તો ઠીક લાગે તે કહેવાનો હક્ક છે.’ એમને બધો હક્ક. સામાને કંઈ હક્ક નહિ. એમને ખોટી વાત કરવાનો હક્ક અને એ ખોટાને ખોટું કહેવાનો સાચાને હક્ક નહિ. એમને આખા મહાવીરના શાસનને ખોટું કહેવાનો હક્ક તો એમ કહેનારો મહા ખોટો છે એવું કહેવાનો અમને હક્ક નહિ ? મહાવીર સર્વજ્ઞ ન હતા એમ કહે તે ચાલે ? કોઈના ઘર માટે ગમે તેવું કહેવાનો કોઈને અધિકાર ખરો ? કાયદો એવી છૂટ આપે છે ? કિંમત વિનાના માનવી, શાસ્ત્રના અજાણ એમ કહી દે કે ‘મહાવીરનાં આગમ ખોટાં છે,’ તો એ હક્ક નહિ પણ એક જાતનો હડકવા છે. એ ભયંકર ચેપી રોગ છે. એના પંખમાં જે ફસ્યા તે બીયારા બધા કંગાળ થઈ ગયા. ભૂંડી હાલતે જીવી રહ્યા છે. પુણ્ય ખવાઈ ગયું. પાપનો ઉદય આવી ગયો. આવી ગયો નહીં પણ ખેંચી લાગ્યા. દુઃખી દુઃખી થઈ ગયા. માટે કહું કે જરા સમજો ! સંયમ ન પળાય તો તમે જાણો પણ પાળનારા પર દાંતયાં ન કરો. જગત ઉપર દયા આવતી હોય તો ઘણા લૂંટારા લૂંટ ચલાવી રહ્યા છે, કંઈક નામદારો ધોળે દહાડે પેઢી પર બેસી લૂંટ ચલાવી રહ્યા છે, જુગારીઓ, ચોટ્ટાઓ, બદમાશો ભલા જીવોને પરેશાન કરી રહ્યા છે, એ બધાથી જગતને બચાવવા જહેમત ઉઠાવો. પણ ત્યાં તો કશી ત્રેવડ નથી. એટલે તેની દાઝ અહીં ઉતારાય છે. પણ તેનું પરિણામ ભૂંડું આવશે. ખરેખર, દુનિયાને તારનારી, ઉદ્ધારનારી વસ્તુ સામે જેમ તેમ બોલનારા આ જિંદગીમાં જ પાયમાલ થાય છે. કદાપિ પાપાનુબંધી પુણ્યના ઉદયે અહીં બચ્યા તો આગામી જિંદગીમાં તો દશા ભયંકર જ થવાની એ નિશ્ચિત છે.

શાંતિ અને સહિષ્ણુતાનો અર્થ સમજો :

આજે શાંતિ અને ક્ષમાની વાતો થાય છે. પણ એ શાંતિ અને ક્ષમા શાના માટે ? સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચરિત્ર – આ

ત્રણની આરાધના માટે શાંતિ અને ક્ષમા કેળવવાની છે. આ ત્રણ જેમના યોગે મળ્યાં, જેઓ આ ત્રણ રત્નોના દાતા છે, તેમના પર આશ્રેષ્ઠો થાય અને આ ત્રણ અનુપમ તારક ચીજોને છિન્ન-ભિન્ન કરવાના પ્રયત્નો થાય તે વખતે પણ શાંતિ રાખીને બેસી રહેવું એ ધર્મ છે? ઉપસર્ગ સહેવા એ સાધુનો ધર્મ પણ ઉપસર્ગ ન થતા હોય તો સાધુને ઉપસર્ગ કરવા; એમાં ધર્મ ખરો? સાધુ ઉપસર્ગ સહે તો તેનાં કર્મ ખપે, કર્મ ખપે તો કેવળજ્ઞાન પામે અને મુક્તિએ પહોંચે માટે જો ઉપસર્ગ ન આવે તો તમારે કરવા, આવું તો તમે માનતા નથીને? શ્રી નયસારને અટવીમાં મુનિઓ મળ્યા. ક્ષુધા, પિપાસા અને માર્ગના શ્રમથી પીડિત હતા. શ્રી નયસારે એમ કહ્યું કે, ‘મહારાજ! સહન કરો, સહન કરવું એ તો તમારો ધર્મ છે.’ ના. શ્રી નયસારે કહ્યું કે મહાત્માઓ! જે અટવીમાં શસ્ત્રધારી પણ એકાકી આવવાની હિંમત ન કરે એવી ભયંકર અટવીમાં આપ કઈ રીતે આવી ચઢ્યા? મુનિ કહે ‘જે સાર્થની સાથે અમે હતા તે ચાલ્યો ગયો. ભિક્ષા માટે ગયેલા અમે તરત પાછા ફર્યા. સાર્થની પાછળ જતાં ભૂલા પડ્યા અને અહીં આવી ચઢ્યા. શ્રી નયસાર કહે છે કે ‘ધિક્કાર છે એ સાર્થને કે જેણે સાથેના મુનિઓની પણ સંભાળ પણ ન લીધી.’ શ્રી નયસાર તો હજી મિથ્યાદષ્ટિ હતા. એમણે એવો વિચાર ન કર્યો કે ‘ભલો સાર્થવાહ! મુનિઓને રખડતા મૂક્યા તે ઠીક કયું’ કે જેથી મુનિઓને કર્મક્ષય થાય.’ શ્રી નયસારે તો મુનિઓને આહાર-પાણી પ્રતિલાભ્યાં. પછી મુનિઓને વળાવવા સાથે ચાલ્યો. મુનિને તેની યોગ્યતા જોઈ તેને કાંઈક આપવાનો ભાવ જાગ્યો. મુનિઓ શું આપે? એ જાણે છે કે સંસારમાં સુખી અને દુઃખી, રોગી અને નિરોગી, રાજા અને રંક, દાતાર અને યાચક, એ અનાદિથી છે. એ કોઈ નવી વાત નથી. સૂરિપુરંદરશ્રી મુનિ સુંદરસૂરિજીએ ઉપકારીનું વર્ણન કરતાં જણાવ્યું છે કે ‘દુનિયામાં સઘળા ઉપકારી કહેવરાવવા માગે છે, પણ વાસ્તવિક ઉપકાર કરનારા તો આંગળીના વેઢે આવે એટલા જ હોય છે.’ જે ઉપકારી ઉપકારનું

સ્વરૂપ ન જાણે એ ઉપકાર કરે શી રીતે ? મુનિ વિચારે છે કે, ‘આપત્તિ કે સંપત્તિ વખતે હુધ્યાન ન આવે એવી ચીજ આપવી જોઈએ.’ આપત્તિ અને સંપત્તિ બંને અશુભ ધ્યાનનાં કારણ છે. બંને આર્ત્તરૌદ્ર ધ્યાનનાં નિમિત્તો છે. જે આ આગમને હૈયામાં રાખે તે એ બેયના પંખમાંથી બચે.

સંપત્તિમાં મમ્મણુ શેઠ અને આપત્તિમાં કાલસૌકરિકનાં દષ્ટાંત વિચારો :

સંપત્તિ-સમયની દશા માટે મમ્મણુ શેઠનું દષ્ટાંત વિચારો. જેના બળદનાં શિંગડાં પૂરાં કરવા રાજા શ્રેણિક પણુ અસમર્થ હતા. એ મમ્મણુની મિલકત કેટલી ? છતાં તે ખાતો હતો તેલ ને ચોળા બે. એટલી મિલકતનો માલિક આર્ત્તરૌદ્ર સેવી મરીને સાતમી નરકે ગયો, જ્યાં તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે. સંપત્તિ હતી કે નહિ ? પણુ પરિણામ શું આવ્યું ? એ જ રીતે આપત્તિમાં કાલસૌકરિક કસાઈનું દષ્ટાંત છે. રોજ નિયમિત પાંચસો પાડા મારનારો. એ ન મારે ત્યાં સુધી તેને ખાવું ન લાવે. અંત સમયે ધાતુવિપર્યયનો રોગ થયો. લયંકર પીડા અનુભવે છે. કડવું મીઠું લાગે અને મીઠું કડવું લાગે, સુગંધ દુર્ગંધ લાગે અને દુર્ગંધ સુગંધ લાગે એવી દશા થઈ. દીકરો સુલસ શ્રી અભયકુમારનો મિત્ર. પિતાની શાંતિ માટે પુષ્પની શય્યા બિછાવે. ચંદનના લેપ કરે, મિષ્ટાન્નનાં ભોજન આપે પરન્તુ પેલો આ બધાથી અકળાઈને વધુ ખૂમો મારે. સુલસ મૂંઝાયો. શ્રી અભયકુમારની સલાહ લેવા ગયો. શ્રી અભયકુમાર કહે છે ‘સુલસ ! રોજ પાંચસો પાડા મારનારાની નરકે જવા પહેલાંની આ દશા છે માટે એના ઉપાય તું કરે છે તે ન હોય. એને તો પુષ્પને બદલે બાવળની શય્યામાં સુવાડ, ચંદનને બદલે વિષ્ટાનું વિલોપન કર અને મિષ્ટાન્નને બદલે લીંબડા વગેરે કડવામાં કડવી ચીજો ખાવા આપ, તો કાંઈક શાંતિ અનુભવશે.’ સુલસે એ પ્રમાણે કર્યું ત્યારે પેલાને કાંઈક શાંતિ થઈ. જંપીને ‘હાશ’ કર્યું. મરતાં મરતાં પણુ સુલસને નજીક બોલાવીને કહે છે કે ‘તું

એક મારી વાત કબૂલ કરે તો મારો જીવ ગતિએ જાય. મારા કુલધર્મ પ્રમાણે તારે પણ મારી જેમ રોજ પાંચસો પાડા મારવા. 'ભયંકર આપત્તિમાં પણ કેવી ભાવના થાય છે એ વિચારો. સુલસ આ આજ્ઞા માને? જે બાપે પાળીપોષી દૂધ પાઈ મોટો કર્યો, અને એના કહેવા પ્રમાણે એનો જીવ ગતિએ જતો નથી, લટકી રહે છે, એ વખતે આ દીકરો 'હા' કહે કે 'ના' કહે? તમારો શું મત છે? સુલસ કહે છે 'પિતાજી! હિંસાનું કૃણ પ્રત્યક્ષ જોઈ રહ્યો છું. એ સહેવાની મારામાં તાકાત નથી. આપનો જીવ ગતિએ જાય કે ન જાય પણ મારાથી એ પાપ થઈ શકે તેમ નથી.' આ દીકરો આજ્ઞાભંગ કે આજ્ઞાપાલક?

ધર્મ અને વ્યવહાર :

આર્યદેશના વ્યવહાર જ્યાં ધર્મને બાધક બને ત્યાં આર્યત્વનું ખંડન થાય છે. ધર્મ અને વ્યવહાર એ ભિન્ન વસ્તુઓ છે. ધર્મી વ્યવહાર એવો એવે કે ધર્મમાં બાધ ન આવે. ધર્મમાં રહેનારો વ્યવહારને ન જુએ તો પણ ચાલે. વ્યવહારમાં રહેનારે જો ધર્મી થવું હોય તો ધર્મને ચોવીસે કલાક દષ્ટિ સામે રાખવો જોઈએ. શ્રી જિનેશ્વરદેવનો ધર્મ કોઈને ભોળવીને આપી શકાતો નથી.

સર્વવિરતિ એટલે આ ઓઘો-પંચ મહાવ્રતનો સ્વીકાર, દેશવિરતિ એટલે સમ્યક્ત્વમૂલ બારવ્રત, સમ્યગ્દષ્ટિ એટલે- 'લગવાને કહ્યું તે જ સાચું અને શંકા વિનાનું' એવી માન્યતા ધરાવનાર અને માર્ગાનુસારિતા એટલે ઉપ ગુણો કે જેમાંના માત્ર પહેલા, મધ્યતા અને છેલ્લા એ ત્રણનો જ વિચાર કરીએ તો 'ન્યાયસંપન્ન વિભવ' એટલે પૈસા માટે નીતિ ન વેચવી એ પહેલો, 'પાપભીરુતા' એ બીજો અને 'જિતેન્દ્રિયપણું' એ ત્રીજો. આ ત્રણ હોય તો ધર્મ સારી રીતે થાય. કહો! હવે આ બધા ધર્મોમાં કયો ધર્મ ફોસલાવીને અપાય તેવો છે? આજે બોલાય છે કે - 'ઓઘો ફોસલાવીને, લલચાવીને અપાય છે.' હું પૂછું છું કે - અહીં આવે એને - સાધુ થાય તેને - બે-પાંચ લાખનો વારસો મળી

જવાનો છે ? સવા મણુ રૂની તળાઈમાં સુવાનું છે ? મોટરોમાં ફરવાનું છે ? રેલવેની સફર કરવાની છે ? હવાઈ જહાજોમાં ઉડવાનું છે ? ચોવીસે કલાક ખાવાનું છે ? ઊંઘતાં સુધી ખીડીઓ ફૂંકવાની છે ? કઈ એવી લાલચ છે કે જેથી ફેસલાવીને દીક્ષા અપાય ? મહાનુભાવો ! જરા સમજો—સાધુ ધર્મ, શ્રાવક ધર્મ, સમ્યગ્દષ્ટિપણું અને માર્ગાનુસારીપણાનું વળું ન સારી રીતે જાણો. આ ધર્મમાં કયાંય પોલ નથી. તમે આટલા અનુભવી, અનેક સાધુઓના પરિચયમાં આવેલા, શાસ્ત્રો સાંભળેલા, છતાં કોઈ એકાદ વ્યક્તિ ગમે તેમ બોલે તેમાં હા જ હા કરો, એ ચાલે ? કમ તાકાતના કારણે વસ્તુ પામી ન શકો તે બને પણ તે વસ્તુને કોઈ ખોટા રૂપમાં ચીતરે તો તમે તેને ઊલો પણ ન રાખો ?

લગવાનની સાથે જેની-તેની સરખામણી ન થાય.

તમે જાણો છો કે — આ શાસ્ત્રકારોએ જેટલાં આશ્રવનાં સ્થાન તેટલાં સંવરનાં અને જેટલાં સંવરનાં સ્થાન તેટલાં આશ્રવનાં કહ્યાં છે ? જે સાધનથી અનંતા આજ સુધીમાં મુક્તિએ ગયા તે જ સાધનથી અનંતા રૂખી ગયા છે. આજે પણ જે સાધનોથી સંખ્યાબંધ આત્માઓ પોતાના આત્માને પવિત્ર બનાવે છે તે જ સાધનોથી સંખ્યાબંધ આત્માઓ પોતાના આત્માને મલિન બનાવી રહ્યા છે. ભવિષ્યમાં આ જ દ્રાહ-શાંગીથી અનંતા આત્માઓ તરશે અને એનાથી જ અનંતા આત્માઓ રૂખશે. ‘આ શાસન ખોટું છે’—એમ એની નિંદા સાંભળતાં પહેલાં એટલું તો કહો કે ‘ભાઈ જરા થોભો. પ્રમાણુ લાવો. અમુક ચીજ સાચી કે ખોટી, એ કહેવાનો અધિકાર એને સમજ્યા પહેલાં નથી મળતો, માટે જરા સમજો—શ્રી જિનેશ્વરદેવને ઓળખો.’ લગવાન શ્રી મહાવીરદેવ સંયમ લઈને છદ્મસ્થકાળમાં સાડા બાર વર્ષ અને પંદર દિવસ રહ્યા. એ સાડાબાર વર્ષ અને પંદર દિવસના હાલમાં કદી જમીન પર બેઠા નથી. કવિએ ગાયું કે—‘સાડા બાર વરસ જિન ઉત્તમ વીરજી ભૂમિ ન ઠાયા હો.’ કદી બેઠા તો ઊલે પગે, પગ વાળીને તો

નહિ જ. સૂવાની વાત તો છે જ નહિ. એ સમગ્ર કાળમાં નિદ્રા ફક્ત અંતર્મુહૂર્તની. તે પણ આવી ગયેલી, લીધેલી નહિ. એટલા કાળમાં ખાધું કેટલા દિવસ ? ત્રણસો ને ચોગણપચાસ. તે પણ એક જ વાર, ઊભે ઊભે, જ્યાં આહાર ત્યાં જ પાણી, પછી કંઈ નહિ. ખાકીનો ખંધો તપ ચોવિહારો. છે એમની જોડે કોઈ ઊભો રહે તેવો ? આજ સુધી તો કોઈ થયો નથી. છતાં એવાની જોડે પણ ગમે તેને સરખાવે અને આપણે તાલીઓ પાડીએ તો આપણા આત્માની શી દશા થાય, એ વિચારો.

શ્રી મહાવીરદેવની જેની તેની સાથે સરખામણી કરનારને કહીએ કે ‘ઓ શ્રીમાન્ ! ધીમાન્ ! જરા ઊભા રહો. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને ચોળખો. ચોળખ્યા વિના જેની તેની સાથે સરખામણી કરી દુનિયાને ઊંધે માગે ન લઈ જાઓ.’ શ્રી મહાવીરદેવ તો ત્રણ જગતના નાથ હતા. એમની સેવા ઉપાસનાથી તો આત્મા પાવન થાય. એમની શક્તિ અને એમનાં દાન, શીલ, તપ, સંયમ આદિને અંશ માત્ર પણ જ્યાં ન હોય એની સરખામણી એ ત્રણે લોકના નાથ સાથે કેમ થાય ? જે મરજીમાં આવે તે ખાય, પીવે, હરેકરે, ચલાવ્યે રાખે, એવાની સરખામણી કોઈ શ્રી મહાવીરદેવની સાથે કરે અને ચાંદલા કરનારા પાછા તાળીઓ પાડે, તો કહેવું પડે કે એ મૂર્ખાઓનું ટોળું છે.

પંડિત શ્રી ધનપાળે રાજા ભોજને શું કહ્યું હતું તે જાણો છો ? ધનપાળ તો નવા જૈન બનેલા અને તમે તો જન્મના જૈન. શ્રી ધનપાળે નવીન ગ્રંથ બનાવ્યો. ભોજ રાજાએ એ જોયો. પ્રસન્ન થયો. ધનપાલને કહે—‘પંડિતજી ! છે એક કામ કરો. આ ગ્રંથમાં જ્યાં ‘વિનીતા’ છે ત્યાં ‘ધારા’ લખો, જ્યાં ‘ભરત’ છે ત્યાં ‘ભોજ’ લખો અને જ્યાં ‘ઋષભદેવ’ છે ત્યાં મારા ઈષ્ટદેવનું નામ લખો, ખાકી ખધું ખરાબર છે.’ ધનપાલ કહે—‘રાજન્ ! એ કેમ બને ? ઐરાવણની જગ્યાએ રાસભ, કંચનની જગ્યાએ કથીર અને ચિંતામણિની જગ્યાએ કાચના ટુકડાને ગોઠવવા જેવી આપની વાત છે. કયાં એ વિનીતા ને

કયાં આ ધારા, કયાં ભરત ને કયાં ભોજ, કયાં એ સર્વોત્કૃષ્ટ વીતરાગ શ્રી ઋષભદેવ અને કયાં તમારા સરાગી ઇષ્ટદેવ ? રાજન્ ! આપ અન્નદાતા છે, પાલક છે એ બધું કબૂલ, પણ તેથી આવી અયોગ્ય વાત કદી ન બને. ' ભોજ કહે છે - ' ધનપાલ ! આનું પરિણામ કેવું આવશે તે જાણો છે ? ' ધનપાલ કહે - ' પરવા નહીં. જે આવશે તે ખમી ખાઈશ પણ ન કરવા જેવું તો નહિ જ કરું. ' આ ખમીર હતું. અન્નની ખાતર ધર્મ વેચનારા, સ્વાર્થ ખાતર ધર્મને ઠોકરે મારનારા એના જેવા નામદોં દુનિયામાં કોઈ નથી.

નિંદા સાંભળતાં પહેલાં કાનમાં આંગળાં ઘાલો :

દેવ, ગુરુ, ધર્મની નિંદા સાંભળનારને પણ પાપનો ઉદય ઘેરે છે. પુણ્ય-પાપના વિપાકને સમજો. ચાર દિવસની આંદનીમાં મૂંઝાઈ ન જાયો. પામ્યા છે એને સફળ કરવું હોય તો ઓછું બને તો ઓછું કરો પણ વિરોધની પડખે તો ઊભા ન જ રહો. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના સાચા ગુણગાન કરતાં ન આવડે તો ન કરો પણ વિરોધ સાંભળતાં પહેલાં કાનમાં આંગળાં ઘાલો. તમે એવા ખીલે બંધાઈ જાયો કે કોઈની તાકાત નહિ કે તમને એક કદમ પણ ખસેડી શકે. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે અનંત બળ શાના ચોગે મેળવ્યું હતું ? એ શક્તિ કૂદીને આવી હતી ? સાડા બાર વર્ષમાં ઘોર તપશ્ચર્યા કરી, બેઠા નહિ અને ઊંઘ્યા પણ નહિ, એ બધી શક્તિ ક્યાંથી મેળવી ? દુનિયાનાં સાધનોથી અમુક શક્તિ મળે પણ તે કામચલાઉ જ. આજ હોય અને કાલે ન પણ હોય. શક્તિ તો એવી જોઈએ કે જે યાવત્ મોક્ષપ્રાપ્તિ સુધી ટકે. કોઈને મારવાની શક્તિ કેળવી પણ કોઈથી માર ખાતાંએ મૂંઝવણ ન થાય એ શક્તિ કેળવી ? ખરી શક્તિ તો તે છે કે જે અપરાધી પ્રત્યે પણ ક્ષમા રખાવે - બહાદુરી મારવામાં નહિ પણ માર ખાવામાં છે. વધુ ગુસ્સો કોને આવે ? દુનિયામાં પણ કહેવત કે ' કમજોરને ગુસ્સો બહોત. ' વાતવાતમાં ગુસ્સો આવે એ નબળાઈ છે. ભગવાનની શક્તિને ઓળખો. આજે ભગવાનનું

જીવન લખનારા અજ્ઞાનીઓ લખે છે કે ભગવાન ચાલતા ત્યારે ધરતી ધ્રુજતી. કહો હવે, ભગવાન એમ ચાલે ખરા ? ભગવાન તો ધર્મ-સમિતિ પાળતા મહાપતા હાથીની ચાલે ચાલે અને પગ એવી રીતે મૂકે કે નાનામાં નાના જંતુને પણ પીડા ન થાય.

ખીજે એક અજ્ઞાન એમ લખે છે કે ‘ભગવાન મહાવીરે ચંદન-ખાલા પાસે જઈને માફી માગી હતી.’ શાસ્ત્રમાં ભગવાન મહાવીર છે, ચંદનખાલા પણ છે અને અભિગ્રહ પણ છે. પણ એ જે રૂપમાં છે તેનાથી ઊંધા રૂપે ચીતરવામાં આવે છે તેનો આ વિરોધ છે; ભગવાનને અભિગ્રહ હતો કે ‘રાજપુત્રી હોય, માથું મુંડાવેલું હોય, પગમાં ખેડીઓ હોય, ત્રણ દિવસની ઉપવાસી હોય, ઉમરા વચ્ચે ખેડી હોય, આંખમાં આંસુ હોય, તે ભીક્ષા આપે તો લેવી.’ ભગવાન આઠ્યા ત્યારે બધું હતું પણ આંખમાં આંસુ ન હતાં. પ્રભુ પાછા ફર્યા એટલે ચંદના રોઈ પડી. ભગવાને પાછા ફરી ભિક્ષા લીધી. અહીં લખનાર લખે છે કે ‘ભગવાન પાછા આવી હાથ જોડે છે, ચંદનાની માફી માગે છે અને કહે છે કે ભૂલી ગયો, માફ કર, મને તારું જીવન - તારું હૃદય સંભળાવ.’ ચાર ચાર જ્ઞાનના ધણી ભગવાન ચંદનખાળાને આવું પૂછે ? કાંઈ સમજાય છે ? આવું લખનારા ભગવાનના શાસનની પ્રભાવના કરે છે કે હલકાઈ કરે છે ? આવા સાહિત્યથી જગતને ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ ઉપર બહુમાન પેદા થશે ? હું પૂછું છું કે આવું યથેચ્છ લખનારનું લખેલું સાહિત્ય વાંચે, સાંભળે અને ચલાવી લે એ બધા પાપના ભાગીદાર બને કે નહિ ?

સભા-૦-‘નરકે બાય.’

અરે ભાઈ ! નરકની વાત જવા દો. નહિ તો વળી કહેશે કે સાધુઓએ સ્વર્ગનો ને નરકનો ઇન્જરો લીધો છે. પણ અમારે એવા પાસ નથી કાઢવા અને અમે એ માટે નવરા પણ નથી. ભગવાને તો અમને ફરમાવ્યું છે કે બે રસ્તા બતાવી દેવા. એક સ્વર્ગનો, એક નરકનો. પછી જેને જ્યાં જવું હશે ત્યાં જશે. એની મેળે એ જ પાસ

કઢાવશે. આવી નિંદાઓનો સુમાર નથી અને જન્મજાત જૈનો પણ એવું સાહિત્ય આનંદપૂર્વક વાંચે છે.

સાધુને સાધુ તરીકે માનનારાની ભાવના કઈ હોય ?

ઉપસર્ગ અને પરિષદ સહિવા એ સાધુનો ધર્મ છે, પણ સાધુને સાધુ તરીકે માનનારાની ભાવના કઈ હોવી જોઈએ ? શ્રી સંપ્રતિ મહારાજ શ્રી જિનશાસનના પરમ અનુરાગી હતા. એમણે સવા કોડ જિનખિંબ ભરાવ્યાં. તમે સવા કોડ સાંભળી ભડકતા નહિ. આજે તો આવી વાત કરતાં ચે ચિંતા ઊપજે તેવું છે. ‘દશકા પછી દેરાસરો મટી જવાનાં છે અને ઉપાશ્રયોમાં ઘાસ ભરાવવાનાં છે,’ એમ બોલનારને ખબર નથી કે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની પૂઠે સમર્પણ કરનારા હજી જીવે છે, કંઈકની જખાન બંધ કરી દેવાની તાકાત ધરાવે છે. અજ્ઞાન ટોળાં પાસે ફાવે તેમ બોલ્યે જવું એમાં મહત્તા કે વિદ્રત્તા નથી પણ મૂર્ખતા છે. સભ્યતા રાખી જ્ઞાતા પાસે પ્રમાણપૂર્વક વાત કરવી હોય તો ચાલ્યા આવો. બધી વાતોના ફેંસલા થઈ જાય. બધું મેદાન થઈ જવાને તો હજી સાડા અઢાર હજાર વર્ષની વાર છે. તે પહેલાં રુઓ, માથાં પછાડો કે ઘૂંમે પાડો તો પણ કશું વળવાનું નથી. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું શાસન પૂરાં એકવીસ હજાર વર્ષ ચાલવાનું છે એ નક્કી વાત છે. પાપના ઉદયે કંઈક ગળડી જવાના પણ શાસન તો રહેવાનું જ.

શ્રી સંપ્રતિ મહારાજએ સવા લાખ શ્રી જિનમંદિરો કરાવ્યાં. રોજ સવારે એક નવીન શ્રી જિનમંદિરના ખાતમુહૂર્તના સમાચાર ન આવે ત્યાં સુધી અન્નપાણી ન લેવાનો એમને અભિગ્રહ હતો. છત્રીસ હજાર પુરાણાં શ્રી જિનમંદિરોનો એમણે જિણોંદાર કરાવ્યો છે. આટલું કરનારા એ એક રાત્રિએ ભગી ગયા ત્યારે વિચાર કરે છે કે ‘મેં હજી કંઈ ન કર્યું’; ઘણું કરવાનું રહી ગયું.’ તમે શું વિચારો ? થોડું કર્યું હોય તો ઘણું કર્યું છે માની સો-બસોને જણાવ્યા વિના ચેન પડે ? મહારાજ સંપ્રતિ વિચાર કરે છે કે ‘આર્ય-

દેશમાં તો ધર્મની સ્થાપના કરી પણ મારા જેવો રાજા છતાં અનાય-
દેશમાં હું ધર્મ કેમ ન ફેલાવું?’ તે પછી એમણે એ અનાયભૂમિને
પણ એવી યોગ્ય બનાવી દીધી કે મુનિઓ ત્યાં સહેલાઈથી વિહાર
કરી શકે. એ પછી તેમણે દશપૂર્વધર શ્રી આર્યસુહસ્તિસૂરિજી મહારાજને
અમુક પ્રદેશમાં મુનિઓને મોકલવા માટે વિનંતિ કરી. શ્રી આર્ય-
સુહસ્તિસૂરિજી મહારાજ કહે છે કે ‘ભગવાનની આજ્ઞા છે કે મુનિઓએ
જ્યાં સંયમનો નિર્વાહ થાય એવા પ્રદેશમાં વિચરવું.’ સંપ્રતિ કહે છે,
‘ભગવંત! પૂરી જવાબદારી સમજીને જ વિનંતિ કરું છું. આપ
મુનિઓને મોકલશો એટલે ખ્યાલ આવશે.’ આચાર્યભગવંતની આજ્ઞાથી
સાધુઓ ગયા અને તેમણે સમાચાર કહેવરાવ્યા કે ‘અહીં તો આર્ય-
ભૂમિ કરતાં યે સંયમનિર્વાહ સુલભ થઈ ગયો છે.’ શ્રી સંપ્રતિ મહારાજ
પોતાને યોગ્ય કાર્યવાહી કર્યા વિના વિનંતિ કરવા નહોતા ગયા. ઉપકારની
ઈચ્છાવાળા ગૃહસ્થની ફરજ છે કે સંયમના નિર્વાહની વ્યવસ્થા કરી આપવી.

એ જ સંપ્રતિ મહારાજ જ્યારે નવો નવો ધર્મ પામ્યા હતા
ત્યારનો એક પ્રસંગ છે. શ્રી આર્યસુહસ્તિસૂરિજી મહારાજ મોટા સમુદાય
સાથે નગરમાં પધાર્યા છે. રાજાએ ભક્તિની લાલચે નગરમાં દરેકને
જણાવી દીધું કે ‘મુનિઓને જે જોઈએ તે આપવું. મૂલ્ય રાજ્યમાંથી
લઈ જવું.’ આ પ્રમાણે કામ ચાલ્યું, મુનિઓને ખબર પડી ગઈ
તો યે લેવા માંડ્યું. આચાર્યભગવંતને પણ માલૂમ પડ્યું તોયે
ચાલવા દીધું. એવામાં તેમના મોટાગુરુભાઈ અને દશપૂર્વધર શ્રી
આર્યમહાગિરિજી મહારાજ ત્યાં પધાર્યા. તેમણે આ બધું ચાલતું
જોઈ શ્રી આર્યસુહસ્તિસૂરિજીને પૂછ્યું કે ‘આ બધું શું ચાલે છે?’
સૂરિજી કહે છે કે ‘યથા રાજા તથા પ્રજા’ બસ, આ સાંભળી શ્રી
આર્યમહાગિરિજી મહારાજ તરત કહે છે કે ‘આજથી તારે અને મારે
સંબંધ નહિ.’ આને ગુસ્સો કે ક્રોધ કહેવાશે? ઝટ શ્રી આર્યસુહસ્તિ-
સૂરિજી ઊભા થઈ તેમના પગમાં પડ્યા અને બોલ્યા કે ‘ભૂલ્યો,
ક્ષમા કરો અને પ્રાયશ્ચિત્ત આપો.’

જગદ્ગુરુ શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજનો પ્રસંગ :

જગદ્ગુરુ શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજને જ્યારે અકબર બાદશાહનું આમંત્રણ આવ્યું ત્યારે ગામેગામના સંઘો વિચારમાં પડ્યા છે કે હવે શું કરવું ? ગુરુ મહારાજને આવા બાદશાહ પાસે મોકલવાનું જોખમ કેમ કરાય ? બાદશાહ ગમે તેવો પણ જાતનો મુસ્લિમ - વખતે કંઈ ન કરવાનું કરે તો ? આમંત્રણો દાબી રાખ્યાં છે. ગુરુ મહારાજ શક્તિસંપન્ન છે, પ્રભાવક છે, એ ખરું પણ બાદશાહનું ભલું કરવા જતાં એમને કંઈ થાય તો સંઘનું શું થાય ? સંઘનો તારક જાય એ કેમ પાલવે ? પછી તો એ ગયા છે અને શું બન્યું છે એ બધો ઇતિહાસ તમે જાણો છો. પણ પ્રશ્ન એ છે કે સંઘ પોતાની ફરજનો કંઈ રીતે વિચાર કરે ? શ્રી હીરસૂરિજી મહારાજ છેલ્લે ઊનામાં પધાર્યાં છે. શરીર વ્યાધિગ્રસ્ત બન્યું છે. મરણ નજીક જાણી નક્કી કરે છે કે ‘હવે ઔષધની જરૂર નથી માટે આજથી ઔષધ બંધ.’ એ વખતે આખો શ્રી સંઘ એકત્ર થાય છે. પુરુષો, સ્ત્રીઓ, બાળબચ્ચાં તમામ આવી સૂરિજીને વિનંતિ કરી કહેવા લાગ્યા કે ‘ભગવંત, આપને શરીરનો ખપ નથી એ અમે જાણીએ છીએ પણ અમારા ભલા ખાતર આપ ઔષધ લ્યો. પણ સૂરિજી જ્યારે પોતાના નિર્ણયમાં મક્કમ રહ્યા ત્યારે સકળ સંઘે કહ્યું કે ‘તો અમારે પણ આજથી અન્નપાણીનો ત્યાગ છે.’ સ્ત્રીઓ કહે ‘અમે બાળબચ્ચાંને ધવરાવીશું પણ નહિ અને અહીંથી ઊઠીશું પણ ત્યારે જ કે જ્યારે આપ ઔષધ લેશો.’ આખરે તેમને ઔષધ લેવું પડ્યું. આનું નામ ગુરુભક્તિ.

શ્રી સિંહમુનિની ગુરુભક્તિ

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ તો સર્વજ્ઞ અને વીતરાગ હતા ને ? જ્યારે ભગવાન ઉપર ગોશાળાએ તેજોલેસ્થા મૂકી, ત્યારે છ મહિના સુધી ભગવાનને દસ્તમાં લોહી પડ્યું. છતાં ભગવાન ઔષધ લેતા નથી. એક સિંહમુનિ નામના અણગાર રોજ ભગવાનને વિનંતિ કરી કહે છે કે ‘ભગવંત ! આપ ઔષધ લ્યો.’ પણ ભગવાન લેતા નથી.

મુનિનું ભગવાન પાસે ન ચાલ્યું. હતાશ થયેલા મુનિ એક તરફ જઈ પોક મૂકી રુદ્ધ કરે છે ! કહે છે કે ‘ભગવાન ઔષધ લેતા નથી તો શું થશે ?’ સહન કરવું એ ધર્મ છે. એવું આ ભક્તો નથી બોલ્યા. આજના કહેવાતા જ્ઞાનનિધિઓ અને વિદ્વાનો શું કહે ? એ કાંઈ જુદું જ કહે. ભગવાન સિંહમુનિને કહે છે કે ‘મહાતુલાવ ! આમાં કાંઈ નથી, છતાં તું જા, અને અમુક સ્થળેથી અમુક નિર્દોષ ઔષધ મળશે તે લઈ આવ.’ સિંહમુનિના સંતોષ ખાતર પ્રભુએ પણ ઔષધ લીધું. આજે તો એવું બોલનારા પણ છે કે આવું બધું સહન કરતાં સાધુ મરે તો પણ વાંધો શું ? ખરેખર, એવી ભાવનાઓમાં જૈનપણું નથી. સાચું જૈનપણું શામાં છે તે પણ તમારે સમજવું પડશે. તમે સૌ એ સમજતા થાઓ એ જ એક શુભાભિલાષા.

ભગવાને કહ્યું તે કરવાનું કે કયું તે ?

અનંતઉપકારી સૂત્રકાર પરમર્ષિ ફરમાવે છે કે દુનિયા જે રીતે મનુષ્યજીવનની સફળતા કદપે છે તે વાસ્તવિક નથી. દુનિયા તો માને છે કે ઋદ્ધિસિદ્ધિ મળે, મોજશોખથી રહીએ અને શાહ આદિ તરીકે ઓળખાઈ ને નામનાપૂર્વક જઈએ એટલે જીવન સફળ. જ્ઞાનીઓ એમાં ના કહે છે. એ કહે છે કે આ માનવજીવન એ ભોગનું સાધન નથી. ભોગનો ઉદ્ધય ભોગવવાનું સ્થાન સ્વર્ગ છે અને રસપૂર્વક ભોગવેલા ભોગના કટુ વિપાકો ભોગવવાનું સ્થાન નરક છે. તો હવે આ મનુષ્ય-ગતિની મહત્તા શાને લઈને ? ભોગને અંગે જો હોય તો તો દેવગતિમાં જ વધારે ભોગ છે. આ મનુષ્યલોકની તો દુર્ગંધ ચારસોથી પાંચસો યોજન ઊંચળે છે. દેવલોકની દૃષ્ટિએ આ લોક તો બહુ ગંદો છે. ભોગની મહત્તા સ્વીકારીએ તો ચાર ગતિમાં પ્રથમ નંબરે દેવગતિ જ માનવી પડે. એટલે સાબિત થાય છે કે આ ગતિ ભોગને માટે તો નથી. તો હવે એની સફળતા માટે શું કરવું ? શ્રી તીર્થંકરદેવોએ કહ્યું તે. કેટલાક એમણે કયું તે કરવાની વાતો કરે છે, પણ તેઓએ સમજવું જોઈએ કે એ તો લોકોત્તર પુરુષો છે. મનુષ્યગતિમાં રહ્યા માટે મનુષ્ય ખરા પણ એ લોકોત્તર મનુષ્ય કહેવાય. એમણે કયું તે કરવાની વાત ન થાય. એમણે કહ્યું તે કરવાની જ વાત થાય. આપણે થોડું પણ જે એમણે કયું તે કરીએ છીએ તે એમની આજ્ઞામાં આવી જ જાય છે. એ જે રીતે જીવન જીવ્યા તે રીતે જીવન જીવવું એ જ જો ધર્મ હોય તો આટલેથી ન ચાલે.

સાગરની ઉપમા સાગર સાથે જ થાય :

ભગવાને ક્યું તે કરવાની વાતો કરનારાને ભગવાન ઘરમાં રહ્યા માટે ઘરમાં રહેવું છે પણ એમણે જે ત્યાગ કર્યો તે કરવો નથી. શ્રી તીર્થંકરદેવો આવીને માતાના ગર્ભમાં ત્રણ જ્ઞાન સાથે લઈને આવ્યા, આપણે કેટલાં જ્ઞાન લઈને આવ્યા ?

સભા૦ ‘જે.’

તે પણ કેવાં ? જેની કિંમત નહીં એવાં. ખાવાપીવાનું પણ માતાને શીખવવું પડે એવું જ્ઞાન, જ્ઞાનની કેટિમાં ગણાય ? આત્માના સાહજીક ગુણ તરીકે થોડું પણ ન હોય એ કેમ બને ? શ્રી તીર્થંકરદેવ તો ત્રણ નિર્મળ જ્ઞાન સાથે લઈને આવ્યા અને માતાને જરા પણ કષ્ટ ન થાય એ રીતે ગર્ભમાં રહ્યા. એટલે એમનું તો બધું ચે જુદું. એમનું સામર્થ્ય, એમની અપ્રમત્તાવસ્થા, એમનું સંયમ, એ બધું ચે નિરાળું. શ્રી જિનેશ્વરદેવનું જીવન તો શ્રી જિનેશ્વરદેવો જ જીવે. સાગરની ઉપમા સાગર સાથે જ થાય, તલાવડાં સાથે કદી ન થાય. સાગર કેવો ! તો કહેવું પડે કે સાગર જેવો. શ્રી મહાવીરદેવ કેવો ? તો કહેવું પડે કે એમના જેવા અથવા તો શ્રી ઋષભદેવ આદિ જેવા. પણ અન્ય કોઈ સાથે એમની સરખામણી ન જ કરાય. આપણી સામે જો કેવળ એમનું જીવન જ ધરવામા આવ્યું હોત તો આજે આપણે ધર્મી જ ન હોત. આપણે માટે તો એમની આજ્ઞા એ જ આદર્શ. આ દ્વાદશાંગીમાં ભગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા ન આપી હોત ને માત્ર એમના જીવનરૂપી આરીસો જ ધર્યો હોત અને લખ્યું હોત કે આમ વર્તે એ જ મુક્તિએ જાય, તો આપણી મૂંઝવણનો પાર ન રહેત. એ પરમતારકનો સંયમ, એ પરમતારકનાં દાન, શીલ, તપ અને ભાવ બધું અનુપમ. આપણે અમુક અંશે એ બધું કરીએ તે ‘એમણે ક્યું તે ક્યું’ એમ ન કહેવાય, ‘કહ્યું તે ક્યું’ એમ જ કહેવાય.

ભગવાન કેવળજ્ઞાન ન થાય ત્યાં સુધી ભૂમિ ઉપર ખેસતા નથી. બધાએ એમ જ કરવું એમ કહે તો કોઈ સંયમી કે કેવળજ્ઞાની થાય ?

ભગવાન ‘કરેમિ ભંતે’ ઉચ્ચરતાં ‘ભંતે’ શબ્દ બોલતા નથી. બીજાને એમ ચાલે? એમને તો પ્રત્યક્ષપણે હવે કોઈ ઉપદેશકની ગરજ નથી; તમારે અને અમારે ગરજ છે. જેને ન હોય તે સ્વયંસંબુદ્ધ તરીકે વર્તે, આપણે તો આજ્ઞા મુજબ વર્તવાનું. ગર્ભથી જ ત્રણ જ્ઞાનને ધરનારા પ્રભુ આટલા વર્ષ ગૃહસ્થપણું, આટલામે વર્ષે સંયમ, આટલામે વર્ષે કેવળજ્ઞાન અને આટલામે વર્ષે મોક્ષ એ બધું જાણતા હતા. એ પરમ જ્ઞાનીનું દૃષ્ટાંત લઈને આપણાથી આપણી ઇચ્છા મુજબ ન વર્તાય.

એ પરમ તારકોનું જીવન એટલું બધું અનુપમ હોય છે કે જેની તુલના આ દુનિયામાં કોઈની સાથે થઈ શકે તેમ નથી. મુક્તિ સાધવી હોય તો તે પરમતારકની આજ્ઞામાં રહેવું એ જ ધર્મ છે! એક પૈસાનું દાન દેવું અને લાખખોના દેનાર સાથે ઊભા રહેવું, એ બંને? શ્રી ગણધરદેવો કહે તે પણ નિઃશંક સત્ય છે છતાં તેઓએ પણ એમ ન કહ્યું કે ‘અમે કહીએ છીએ’ પણ ‘શ્રી જિનેશ્વરદેવો આમ કહે છે’ એમ જ કહ્યું. ગણધરદેવો કે સામાન્ય કેવલીઓ જે કાંઈ કહે તે કહેલું તો શ્રી જિનેશ્વરદેવોનું જ, જે શ્રી ભગવાન મહાવીરદેવે કહ્યું તે જ વસ્તુ અનંતા જ્ઞાનીઓએ કહી.

લાલન૦ ‘પુણીઆ શ્રાવકનું દાન ભગવાન જેવું ખરું?’

પુણીઆનું દાન ભગવાન જેવું નહિ. બાકી શ્રી અરિહંતપરમાત્માએ ફરમાવેલ વિધિપૂર્વક કરાય તો પુણીઆનું, તમારું કે નાના બાળકનું પણ દાન ભગવાનની આજ્ઞા મુજબનું ખરું. એ દાન ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના દાનને ન પહોંચે. આપણે તો આજ્ઞા એ જ આદર્શ ‘મોટા કરે તેમ કરવું’ એવી ઘેલછાનો પ્રચાર કરશો તો પેલા ખેડૂતની જેમ પાયમાલી નોતરશો.

ખેડૂતનું દૃષ્ટાંત :

એક ખેડૂત હતો. તેણે એક નોકર રાખ્યો. નોકરે પૂછ્યું કે ‘મારે કરવાનું શું?’ ખેડૂત કહે કે— ‘હું કરું તેમ તારે કરવાનું.’

નોકરે તો ગાંઠ વાળી. કે એ કરે તેમ કરવું. બન્ને જણા માથે પાણીના ઘડા મૂકી ખેતી કરવા આવ્યા. જતાં જતાં અચાનક કાંઈ પગમાં ભરાવાથી ખેડૂતને માથેથી ઘડો નીચે પડી ગયો. નોકરે પણ પોતાનો ઘડો પાડી નાખ્યો. ખેડૂતે પૂછ્યું કે- ‘તેં ઘડો કેમ પાડ્યો ?’ નોકરે તો નક્કી જ કર્યું હતું કે એ કરે તેમ કરવું અને બોલે તેમ બોલવું. એટલે એણે સામો પ્રશ્ન કર્યો કે- ‘તેં ઘડો કેમ પાડ્યો !’ ખેડૂતે ગુસ્સે થઈને ગાળ દીધી. નોકરે પણ ગાળ દીધી. ખેડૂતે લાફે માર્યો પેલાએ સામો માર્યો. થઈ ઝપાઝપી. ખેડૂત કરતાં નોકર હતો અલમસ્ત તેથી ખેડૂત તો ગભરાઈને નાસવા માંડ્યો એટલે પેલો પણ પાછળ પાછળ નાહો. માર્ગમાં ખેડૂતનું ધોતીયું કાંટામાં ભરાયું એટલે એ કાઢીને નાહો. નોકરે પણ એમ જ કર્યું. પેલો ઘરમાં જઈ એક ખૂણામાં ભરાયો. નોકર પણ એ જ ઘરમાં જઈ બીજા ખૂણામાં ભરાયો. હવે એ બેને બહાર કાઢે કોણ ? અંતે કોઈ શાણાએ બંનેને સમજાવ્યા ત્યારે ઠેકાણું પડ્યું. માલિક કરે તેમ કરવાની વાત આ બાળગોપાળમાં ઠસી ગઈ તો પરિણામ બહુ ખરાબ આવશે. નોકરે શેઠ કરે તેમ કરવાનું ન હોય, શેઠ કહે તેમ જ કરવાનું હોય. આજ્ઞા મુજબ સંયમ પાળનારા બધા અનુક્રમે મુક્તિએ ગયા. એક એક શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં સંખ્યાબંધ આત્માઓ મુક્તિએ ગયા તેમાં એક પણ શ્રી જિનેશ્વરદેવે કર્યું તેમ કરવાથી નહિ પણ તે પરમતારકની આજ્ઞા મુજબ વર્તવાથી જ. આપણી યોગ્યતા મુજબનાં તરવાનાં સાધનો બતાવનાર ભગવાનમાં દયા એાછી હતી એમ કહેવાય ? કોઈ મોટા માણસને કહો કે તમે ફસ્ટ ક્લાસમાં બેસો ને હું થર્ડમાં કેમ ? તો પેલો કહેશે કે ‘ભાઈ ! તારી સ્થિતિમાં આનંદ માન. આજે કદાચ હું બેસાડીશ પણ પછી શું ? એ સ્થિતિમાં જ તારા જીવનની શાંતિ છે, નહિ તો અશાંતિમાં મરી જઈશ.

વિશ્વાસ વચન ઉપર કે પુરુષ ઉપર ?

આજ્ઞા એ જ આદર્શ છે. જ્યાં આજ્ઞા ઉપર બહુમાન છે ત્યાં આજ્ઞા કરનારનું બહુમાન આવી જાયું. આજ્ઞાના બહુમાન વગરનો

આદમી વ્યક્તિનું બહુમાન કરતો હોય તે ખોટું છે. કેટલાક એવું માને છે કે- ‘વચનવિશ્વાસે પુરુષવિશ્વાસ:’ પણ શાસ્ત્ર કહે છે કે એ આણુસમજુઓના મત છે. હાથા માટે તો ‘પુરુષવિશ્વાસે વચન-વિશ્વાસ:’ એ જ સાચો મત છે. એવા પણ માણસો આ દુનિયામાં ઘણા છે કે જેનાં વચનો મીઠાં હોય પણ હૃદયમાં ઝેર ભર્યું હોય. બોલનાર કોણ છે તેના ઉપર વચનની કિંમત અંકાય. એક મોટો માણસ તમને ‘નાલાયક’ કહે અને રસ્તાનો લેભાણુ ‘નાલાયક’ કહે, તો શબ્દ તો બંનેના સરખા, પણ અસરમાં ફેર પડી જાય. લેભાણુના વચનની કિંમત નહીં પણ પેલો મોટો ગણાતો માણસ કહે ત્યારે વિચારવું પડે કે આપણી ક્યાંક સૂઝ થઈ હોવી જોઈએ. દુનિયાના અર્થકામના સેવકો પણ આ રીતે વિચારીને વર્તે છે. ઓફિસમાં પરસ્પર ગમે તેટલું બોલે તેની અસર નહિ પણ ઓફિસર આવીને જરા આંખ જ ફેરવે, બોલે કશું નહિ, તો પણ સૌ નીચી મૂંડીએ કામ કરવા લાગી જાય. સમજે છે કે શેરો મારવો તે એના હાથની વાત છે. જૈનશાસન વચન પરથી વ્યક્તિની કિંમત આંકવામાં માનવું નથી, એ રીતે બાહ્ય ક્રિયાથી પણ વ્યક્તિની સાચી કિંમત ન અંકાય.

પારધીની ક્રિયા કેવી ? જાળ બિછાવીને ઉદારતાપૂર્વક અનાજના દાણા નાખે. પક્ષીઓને ખાવા માટે આકર્ષે. એટલું અનાજ નાખે કે પક્ષીઓ ખાતાં થાકે. એક પછી એક, એક પછી એક પક્ષીઓ આવી આવીને બેસતાં જ જાય. પેલો કાળજી એટલી રાખે કે જરાયે અવાજ ન થવા દે. રાખે પક્ષીઓને ભોજનમાં વિક્ષેપ પડે. બહુ જ સારી રીતે જરાય અવાજ ન થાય એ રીતે ચાલે. સામેથી કોઈ આવતું હોય તો ઈશ્વારાથી અવાજ ન કરવા જણાવે. જાણે મહાદયાળુ અને પરો-પકારની મૂર્તિ. પેલો આવનાર કોઈને પૂછે કે આ બધું શું છે ? તે વખતે જો કોઈ એમ કહે કે ભાઈ ! આ તો બહુ દયાળુ માણસ છે, તો તો જાણે ઠીક પણ જો એમ કહે કે આ તો બધાં પક્ષીઓને

જાળમાં ફસાવવા માટે છે તો તે વખતે એ પૂછનારો સાચો દયાળુ હોય તો શું કરે ? એવો મોટો અવાજ કરે કે એકેએક પક્ષી ઊડી જાય. એકને પણ ત્યાં બેસી રહેવા ન દે. હવે આ બેમાં દયાળુ કોણ ? દયાળુ પણ ન કરે એટલી દયા પારધીની હતી. દયાળુ તો અનાજ નાખી આપ્યો જાય. આ તો પાસે રહી ખવડાવે, કોઈ અંતરાય ન કરે એની કાળજી રાખે. કારણ એને તો થોડું અનાજ નાખી બધાને પકડી લેવા છે. આ ક્રિયા સારી કે નરસી ? અહીં મધ્યસ્થ બનાય ? ગમે તેમ તો યે અનાજ નાખવાની ઉદારતા તો કરીને, એમ કહેવાય ? એની દેખાતી ઉદારતા, દેખીતી રક્ષાની પ્રવૃત્તિ એ બધી હિંસાની જ પ્રવૃત્તિ છે. ક્રિયા કે વચનના આધારે ભૂદ્યા તો પરિણામ ખરાબ આવશે.

પહેલી વ્યક્તિની પરીક્ષા, પછી એની ક્રિયાનો આદર :

શાહુકારની પેઢીનો પટાવાળો પણ શેઠની ચિઠ્ઠી લઈને આવે તો પચાસ હજારનો એક ફાડી આપો, પણ શાખ વગરની પેઢીનો માલિક ખુદ પોતે આવે તોય પ્રથમ તો ‘ના’ જ કહો. કદાચ શરમ પડે અને માણસ કાંઈ કામનો હોય તો સમજાવી દો કે પૈસા હોત તો જરૂર આપત પણ આજે તિબેરીમાં ખસા જ નથી. વ્યવહાર પણ વચનના નામે નહિ પણ વ્યાક્તના નામે ચાલે છે. ‘પુરુષવિશ્વાસે વચનવિશ્વાસઃ’ રાખનારો કદી ભૂલો નહિ પડે. સજ્જન કરતાં દુર્જનનાં વચનો વધારે મીઠાં હોય છે. દુર્જનની જીભમાં મધુ અને હૃદયમાં ઝેર હોય છે, જ્યારે સજ્જનના હૃદયમાં મધુ અને જીભમાં કદાચ કડવાશ લાવવી પડે છે. રોતા, કંકળતા અને તરફડિયાં મારતા બાળકની છાતી ઉપર પગ મૂકી મા દવા પાય, ત્યારે પાડોશણ આવીને કહે કે ‘અરે ! આ શું કરે છે ? આમ દવા પવાય ? ત્યારે એ ‘મા’ને કહેવું પડે છે કે ‘બેન ! તું તારે ઘેર જા. હું એની મા છું. તને એમાં ખબર ન પડે.’ ચાર ડાહ્યા ઊભા હોય તો તેઓ પણ કહે કે- એની વાત સાચી છે. મા જે કરતી હશે એ બાળકના ભદા માટે જ હશે, કારણ એ એની મા છે.

કેવળ વચનના વિશ્વાસે તો ઠગાવાનો પૂરો સંભવ છે. બુદ્ધિનિધાન શ્રી અભયકુમાર જેવા પણ વેશ્યાથી ઠગાયા. જો કે એ વેશ્યા શ્રાવિકા બનીને આવી હતી એટલે ખરેખર ઠગાયા એમ ન કહેવાય. વેશ્યાએ કહ્યું કે ‘હું શ્રાવિકા છું, સંયમની ભાવના છે, તેથી તીર્થયાત્રાએ હાલ નીકળી છું.’ શ્રી અભયકુમાર અહીં ધર્મના નામે ઠગાયા. જે રાજાએ શ્રી અભયકુમારને પકડી લાવવાની આજ્ઞા કરી હતી તેણે પણ ન્યાયે આ વાત બાણી ત્યારે વેશ્યાને કહ્યું છે કે ‘આ યોગ્ય નથી કર્યું’. તું તારા બુદ્ધિબળથી નહિ પણ ધર્મના બહાને ઠગીને લાવી છો.’ સારું બોલનારો સારો જ હોય એવું એકાંત નથી. સ્નેહીની લાત પણ સહી લેવી સારી અને દુશ્મન ‘પધારો પધારો’ કહે તો યે વિચારવાનું કે રખે ત્યાં ખાડો તો નહિ હોય ?

સર્વોચ્ચ નિર્મલતા અને સર્વશ્રેષ્ઠ ચક્રવર્તિતા :

શ્રી જિનેશ્વરદેવ રાગાદિ શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવી ચૂક્યા છે, એટલે આપણા માટે તો એમણે જે કહ્યું તે જ ધર્મ. પુરુષની પ્રામાણિકતા ઉપર વચનની પ્રામાણિકતા નિર્ભર છે. આપણે તો દરેક ક્રિયામાં એ પરમ-તારકની આજ્ઞા જોવાની. શ્રી જિનેશ્વરદેવે તીર્થસ્થાપનાની પ્રવૃત્તિ ક્યારે કરી ? કેવળજ્ઞાન થયા પછી, તે પહેલાં નહિ. કેવળજ્ઞાન પામ્યા પહેલાં પણ મહાસમર્થ, મહાજ્ઞાની ખરા પણ કેવળજ્ઞાન પાસે તો એ ચારેય જ્ઞાન બિંદુ જેવાં છે. માટે તીર્થની સ્થાપના કેવળજ્ઞાન પછી જ, પહેલાં નહિ. શ્રી તીર્થંકરનામકર્મનો વિષાકોદય પણ કેવળજ્ઞાન પછી, પહેલાં નહિ. પહેલાં પણ ઇંદ્રો આવે, સેવા, મહોત્સવ કરી જાય પણ પછી જે જાતનાં કરે છે તેવાં એ નહિ. કેવળજ્ઞાન પછી તો દેવતાઓ ભગવાનને જમીન ઉપર પગ પણ મૂકવા ન દે. આગળ સુવર્ણકમળો ગોઠવે જ જાય. કેવળજ્ઞાન પછીના રૂપ, રંગ, સાદ્યબી, બધુંયે નિરાળું. શ્રી વીતરાગ સિવાય એ કોઈને પચે નહિ. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ભગવંતની સ્તવના કરતાં કહે છે કે ‘હે

ભગવંત ! એક તરફ તારી નિર્ગુણતા સર્વોચ્ચ છે તો બીજી તરફ તારી ચક્રવર્તિતા પણ સર્વોચ્ચ છે. આ બેનો યોગ શી રીતે થયો ? તે એક અદ્ભુત આશ્ચર્ય છે. પણ એ બેયને પચાવવા જેટલી તારામાં જ યોગ્યતા છે અને તેથી એ બેય વસ્તુ કેવળ જગતના લાલ માટે જ નીવડવાની છે.’

આલંબન વિનાનો ધર્મ કયારે ?

શાસ્ત્રમાં ક્ષમા પાંચ પ્રકારની કહી છે. : ૧. અપકાર ક્ષમા, ૨. ઉપકાર ક્ષમા, ૩. વિપાક ક્ષમા, ૪. વચન ક્ષમા અને ૫. લોકોત્તર ક્ષમા.

૧. અપકાર ક્ષમા : સામા તરફથી સહન કરવું પડશે એવી ભીતિથી ક્ષમા રાખવી તે — કોઈ શક્તિશાળી માણસે અપમાન કર્યું કે ઠોસો માર્યો તે વખતે વિચાર થાય કે જે સામે ગુસ્સો કર્યો તો બીજી બે પડશે, માટે ક્ષમા રાખવી. જે કાળુ ગુમાવીશ તો માર ખાઈશ અને ફજેતી થશે. આ (સ્થિતિમાં) આત્માએ કષાયને રોક્યો અને ક્ષમા આપી. આ ક્ષમા મોટે ભાગે સૌ જન્મથી જ શીખીને આવ્યા હોય છે. બુદ્ધિ બહાર મારી ગઈ હોય અને આગળપાછળ જેવા વગર કાળુ ગુમાવે તે વાત જુદી. બાકી આ ક્ષમા શીખવવી પડે તેવી નથી.

૨. ઉપકાર ક્ષમા : કોઈએ આપણા ઉપર ઉપકાર કર્યો હોય, તે વ્યક્તિ કોઈ પ્રસંગે બે કડવા શબ્દ કહે તે સાંભળીને, ‘ગમે તેમ તો એ મારો ઉપકારી છે’ એમ વિચારી ક્ષમા રાખવી તે. આ ક્ષમાની માત્રા વધી ગઈ. અપકાર ક્ષમામાં કેવળ સ્વાર્થ છે જ્યારે અહીં ઉપકારી પ્રત્યે કૃતજ્ઞતા છે.

૩. વિપાક ક્ષમા : ‘ કષાય કરીએ તો પરલોક બગડે, શાસ્ત્ર કહે છે કે કષાયથી દુર્ગતિ થાય ’ આમ વિચારી ગમે તે પ્રસંગે કષાયને રોકવો તે.
૪. વચન ક્ષમા : શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ ફરમાવ્યું છે કે કષાય કરવો જોઈએ નહિ. માટે ગમે તેમ થાય પણ અપ્રશસ્ત કષાય ન કરવો તે. વિપાક ક્ષમામાં પણ ભગવંતના વચનની વિચારણા ખરી પણ અહીં તેની માત્રા વધી ગઈ.
૫. લોકોત્તર ક્ષમા : કોઈ પણ જાતનો વિચાર કર્યા વિના સહજપણે જ એમની એમ ક્ષમા બની રહે તે, ગુસ્સાના પ્રસંગે પણ ગુસ્સો ન આવે તે.

કોઈ કહે કે હું શાસ્ત્રનો વિચાર કર્યા વિના જ લોકોત્તર ક્ષમા રાખું તો જ્ઞાની કહે છે કે તે અજ્ઞાન છે. અજ્ઞાનીઓને એ ક્ષમા હોઈ શકતી નથી. ઘણી ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચ્યા પછી જ એ આવે છે. એ આત્માને એવો અભ્યાસ હોય કે એને કષાય સ્પર્શે જ નહિ. શ્રી જિનેશ્વરદેવ ફરમાવે છે કે આલંબન વિના ન ચાલે. શાસ્ત્રએ વિધિ બાંધી છે કે ગુરુ અઢી કોશ દૂર હોય ત્યાં સુધી શક્તિસંપન્ન શ્રાવકે આવશ્યક કરવા ત્યાં જવું જોઈએ. એકાંતની મજા ચોર છે છતાં, આમ કેમ ? તો કે એકાંતે બેસવાની હજી વાર છે. જ્યાં સુધી આત્મા આલંબનના આધારે જ જીવી શકે છે ત્યાં સુધી આલંબનને મૂકી દેવું એ આત્માને ખાડામાં ગબડાવવા જેવું છે. સાતમા શુભકાળે આલંબન નહિ, પણ ત્યાં સમય કેટલો ? આલંબન વગરતું જીવન વધારે નહિ ફક્ત અંતર્મુહૂર્ત જ હોય. માટે આલંબનને આગળ કરીને ચાલવું એ જ ધર્મ છે.

બાળીઆ સાથે બાથ ન લીડો :

વર્ષો સુધી પુસ્તકો વાંચીએ, લાંબીચોડી, ડાહી ડાહી વાતો ઘણી કરીએ પણ આત્મા શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં સ્થિર ન થાય તો

મહેનત નિષ્કળ છે. માટે આડાંઅવળાં ફાંફાં મારવાનું રહેવા દો. ‘અમે પણ કાંઈક છીએ’ એ મનમાંથી કાઢી નાંખો. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં મસ્તક ઝુકાવતાં શરમ કેમ આવે ? વર્તાય એટલું વર્તો, ન વર્તાય તો વર્તો એને હાથ જોડો, અને ભવિષ્યમાં વર્તવાની ઉમેદ રાખો તો એ આ જીવનમાં ઘણું પામ્યા એમ મનાય. તાકાત જેટલો પણ આજ્ઞાનો અમલ ક્યાં વિના ખીજી મોટી મોટી વાતો કરવાનો કાંઈ અર્થ નથી. બળાઆ સાથે બાથ લીડીએ તો મરીએ નહિ તો માંદા તો જરૂર પડીએ અને કરતા હોઈએ તેમાંથી પણ ચૂકી જઈએ. માટે હવે હાથ જોડીને કહો કે હે ભગવંત, મારે તાહરું વચન પ્રમાણ. તું કહે તે જ ખરું. તમારી જેટલી બુદ્ધિ, તર્કશક્તિ હોય તેટલી એ આજ્ઞાને અનુકૂળ થવામાં વાપરો. એની વિરુદ્ધમાં એક અંશ પણ વાપરતા નહિ. આનું નામ તે સમ્યક્ત્વ.

જયરાજની દૃઢતા :

શ્રી જયરાજની પરીક્ષા કરવા મુનિવેષે દેવ આવ્યો છે. રાજા મુનિને મહાજ્ઞાની સમજે છે. નિગોદાદિ વસ્તુના સ્વરૂપની વાત આવતાં પેલા દેવમુનિ કહે છે કે ‘ભગવાને બધાં તત્ત્વો તો સાચાં કહ્યાં છે પણ આ નિગોદ આદિ જેવી ફેટલીક વાત બુદ્ધિમાં ઊતરે તેવી નથી.’ એ વખતે જયરાજએ ઘણી દલીલો કરી છતાં જ્યારે મુનિએ ન માન્યું ત્યારે જયરાજએ કહી દીધું કે, ‘મહારાજ પધારો ! હવે આપણે મેળ નહિ મળે.’ ગુરુ તારક ખરા, ઉદ્ધારક ખરા, પણ ક્યાં સુધી ? આજ્ઞામાં હોય ત્યાં સુધી. મતિકલ્પના દોડાવે એટલે વાત પૂરી. ભગવાને કયું એ કરવાની તાકાત આપણી નથી. આપણે તો એમણે બતાવ્યું એ કરવાનું. કેવળજ્ઞાની પણ એમનું કહેલું જ કહે. જ્ઞાન સરખું છે છતાં કેવળજ્ઞાન એ પરમતારકની નિશ્ચાએ પામ્યા, માટે એ તારકે કહ્યું તે જ કહો. એ કેવળજ્ઞાનીઓ પણ શ્રી તીર્થંકરની દેશના વખતે બાર પર્ષદામાંની એક પર્ષદામાં બેસે છે. એમને હવે સાંભળવાનું શું ? છતાં જાય અને બેસે. અરે છદ્મસ્થ એવા ગણધરદેવો પણ દેશના આપે ત્યારે પણ કેવળજ્ઞાનીઓ પર્ષદામાંથી ઊઠે નહિ, આવો કલ્પ છે.

‘હું’ અને ‘અમે’ ભૂલી જાઓ :

આ શાસનના સંસ્થાપક શ્રી તીર્થંકરદેવો. આપણે એમની આજ્ઞામાં રહી એ આજ્ઞાની આરાધના દ્વારા મુક્તિ મેળવવાના અર્થી. જે પરમતારકના શાસનમાં રહીએ, જે પરમતારકની નિશ્રામાં રહીએ, તે પરમતારકની આજ્ઞામાં રહેવામાં કાંઈ વાંધો ખરો ? મંત્રી બધું કરે, બધી સત્તા ભોગવે, રાજાના નામનાં લખાણ પણુ કરે, છતાં મહોર-છાપ કોની ? હુકમ કોનો ? ફરમાન કોના નામે ? નાનામાં નાના માણસને પકડવા માટે હુકમ તો રાજાનો જ ભેઈએ. મરી ગયેલા માલિકના નામની પેઢીમાં પણુ જમા-કધાર એ માલિકના નામે જ થાય. નોકર પોતાના નામે કરે તો હાથકડી પડે. તેમ આપણે પણુ ભગવાનની આજ્ઞાના નામે ચાલવાનું. એ રીતે આજ્ઞાની તન્મયતા ન હોત તો આ શ્રી જૈનશાસનની પણુ ઇતર દર્શને જેવી દશા થઈ હોત. આ શાસનના પરમપ્રભાવક સૂરિપુરંદર શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજએ જે ધાર્યું હોત તો પોતાના વિચાર દર્શાવી શકે તેમ હતા. છદ્મસ્થ બુદ્ધિમાં વિચારભેદ સંભવિત છે. એક વખત તેમને પણુ કોઈ એક બાબતમાં વિચારભેદ થયો. ગુરુ પણુ એ વિચારમાં સંમત થયા. છતાં એ મહાપુરુષે લખ્યું કે ‘અમને આ વિચાર થયો, એમાં અમારા ગુરુ પણુ સંમત છે પરંતુ ગંભીર બુદ્ધિના ધારક શ્રી ભાષ્યકાર મહર્ષિ સાથે એ વિચારને વિરોધ હોવાથી અમે એ બાબતમાં મૌન રહીએ છીએ. ક્યાં તે અને ક્યાં અમે ?

આજે તો ‘અમે પણુ કાંઈક છીએ’ એમ બોલનારા પાક્યા છે. પણુ ‘હું’ અને ‘અમે’ બોલનારા-માનનારાને આ શાસનમાં સ્થાન નથી. આરાધક બનવા માટે ‘હું’ અને ‘અમે’ ભૂલી જવું પડશે. જમાલિ ભગવાનની પર્ષદમાં પોતાનો મત સાબિત કરવા આવે છે. ભગવાન તો હજી બોલ્યા નથી ત્યાં જ ગણધર ભગવંત શ્રી ગૌતમ-સ્વામીજીએ તેને પ્રશ્નો કરી નિરુત્તર કરી દીધા. છતાં બહાર નીકળી ‘હું સર્વજ્ઞ, હું સર્વજ્ઞ’ની ઢાંડી પીટવા લાગ્યા. તે જ વખતે ભગવંતના શ્રમણ સમુદાયે અને શ્રાવક સમુદાયે નક્કી કર્યું કે હવે એ સંઘ બહાર. એ જમાલિ કોણ ? ખુદ ભગવાનના ભાણેજ, જમાઈ

અને પાંચસો ગીતાર્થ શિષ્યોના ગુરુ. પાંચસોને સંયમમાં ઝીલાવનારા અને મુક્તિના માર્ગે વાળનારા. પણ એ પાંચસોએ તે વખતે કહી દીધું કે ‘હવે તમે ગુરુ નહિ. ઉપકાર ખરો પણ હૈયામાં, હવે બહાર નહિ.’ આ શાસનમાં ‘હું’ અને ‘અમે’ ન ચાલે. તમે કે હું કોણ ? અમે યોદ્ધતાં શીખ્યા કેના પ્રતાપે ? આ આગમે ન હોત તો અમે શું યોદ્ધવાના હતા ? અધું પામ્યા એના પ્રતાપે અને પાછા ‘અમે’ કહીને જાતને આગળ કરીએ ? તમે પણ ન જાણો આગળનું, ન જાણો પાછળનું અને પાછા ‘હું’ આમ કહું છું ને હું તેમ કહું છું’ એમ કહેતા ફરો તો હું તમને પૂછું છું કે તમે આવ્યા ક્યાંથી ? કઈ દુનિયામાંથી ? જ્ઞાનીઓની વાત પાસે તમારું મહત્ત્વ કેટલું ? માટે તમે જો શ્રી મહાવીરદેવના સાચા દીકરા બનવા માગતા હો તો કબુલાત કરો કે આજથી એ પરમતારકની આજ્ઞા પ્રમાણે અમારી બુદ્ધિમાં કોઈ વાત કદાપિ ન ઊતરે તો પણ સાચું તો તે કહે તે જ. આ શિર હવે બીજે નહિ ઝૂકે.

યુદ્ધમાં બધાએ સૈનિકોને સેનાપતિનો હુકમ માનવો જ પડે. પાછળ હઠવાનું કહે તો હઠવું જ પડે. સૈનિકને વાજબી ન લાગે તો પણ હઠવું પડે. સૈનિકની બુદ્ધિ ત્યાં ન ચાલે. વિશ્વાસ ન હતો તો સેનાપતિ નીમવો ન હતો, પણ નક્કી થઈ ગયા પછી તો તેનો જ હુકમ આખરી. માટે જ રાજાઓ યુદ્ધમાં વિજય મેળવે છે. જો બધા સૈનિકો સેનાપતિ બની જાય તો વહેલો નાશ નોતરે. માટે તમારે ને અમારે જ્યાં શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા આવે ત્યાં ‘અમારા વિચાર’ એ વાતને આધી જ મૂકવી. જૈન બનવા માટે આટલી યોગ્યતા તો જોઈએ જ. આજ્ઞા એટલે અનંતજ્ઞાનીની દૃષ્ટિનો નિષ્કર્ષ અને એ જ ધર્મ. સ્વામીને માનીએ છીએ એમ કહેવું અને મરજી મુજબ વર્તવું, એ ન ચાલે.

સંયમ બતાવનાર નિર્દય કે દયાળુ ?

મનુષ્યજીવનની સફળતા માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવનાં શાસ્ત્રોને અપૂર્વ પ્રેમથી સાંભળો. સાંભળીને તેના એક એક વચન ઉપર વિચાર કરતા

થાઓ અને પછી આત્માને સંયમમાં ઝૂલતો કરો. તમે જૈન છો તો કહો, તમે સફળતા શામાં માની ? આ આગમો સાથે વિરોધ હોય તો વ્યક્ત કરો. બાકી આ આગમો મનાય, જયી જય, હૈયામાં ઓતપ્રોત થઈ જાય તો કોઈની તાકાત નથી કે પરિવર્તન કરી શકે. ‘હાજ્યા’ ન બને. શાંતિથી વિચારો, એકાંતમાં આત્માની સાથે ધર્મચર્યા કરો, તો જ આ શાસનનો લાલ ઉઠાવી શકશો. ‘મારું’ ઘર અને મારી પેઢી’ એમાંને એમાં ગૂંચવાઈ ગયા તો આ લાલ નહિ મળે. શ્રી મહાવીરદેવના શાસનનો લાલ લ્યો, મહામુસીબતે પામ્યા છો તેને સાર્થક કરો, નહિ તો પામ્યા ન પામ્યા જેવું થશે.

સંયમ: મહાદયાળુએ ઉપદેશેલો ધર્મ :

શ્રી જિનેશ્વરદેવને તમારું કાંઈ બગાડવાની લાવના નથી. એ જે કાંઈ કહે છે તે તમારી દયા માટે જ કહે છે. સંયમના કહેનારામાં નિર્દયતા ન હતી. સંયમ એ નિર્દયનો ઉપદેશેલો ધર્મ કે દયાળુનો ? એ બરાબર વિચારો. તમે નાના પાંચ વરસના બાળકને નિશાળે મૂકો છો તે દયાથી કે નિર્દયતાથી ? બાળક રુએ છે, બળડે છે, મનમાં ગાળો દે છે, ચિલ્લાય છે, એને ત્રાસ થાય છે, એ માને છે કે મારી જિંદગીનો આનંદ લૂંટી લે છે. આ બધું જોવા-જાણવા છતાં તમે તેની દરકાર નથી કરતા. શિક્ષક એ બાળકને મોટા રાક્ષસ જેવો લાગે છે. એકડો ઘૂંટતો જાય, રોતો જાય અને શિક્ષકને મનમાં ગાળો દેતો જાય. શિક્ષક ન જુએ ત્યારે પાટીમાં રમકડાં કાઢે અને જુએ એટલે પાછો એકડો કાઢવા માંડે. એ બાળકના માબાપના હૃદયમાં દયા ખરી કે નહિ ? ત્યાં કોઈ ફરીયાદ નથી કરતું કે એ માબાપ કેટલાં નિર્દય અને અહીં એવાં વચનો કેમ નીકળે છે તેનો જવાબ આપો !

સલામ ‘એ જવાબ આપવામાં ફસી જવાય તેવું છે’

ભાગ્યશાળીઓ ! જૈનશાસનમાં ફસી જવાય એવી હુબુદ્ધિ કોણે જગાડી ? શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાના અમલમાં ફસી જવાની કલ્પના

કોણે ઊભી કરી ? જૈનકુળમાં જન્મેલાઓને, જૈન સાધુના કલ્યાણકારી આચાર, વિચાર, ક્રિયા બાણનારાઓને ફક્ત જવાબ એવું શાથી લાગે છે ? જેને આ બધું રુચે તે લોળા અને ફક્ત ગયેલા કેમ લાગે છે ? વિચાર તો કરો કે લોળાઓ પણ ફક્ત ક્યાં ? જ્યાં માલપાણી, પૈસા કે મોજશોખ મળતાં હોય ત્યાં. અહીં તો એમાંનું કશું નથી. શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞાના મૂળમાં જ જ્યાં ત્યાગ છે ત્યાં લલચાવાની કે ફસાવાની વાત જ ક્યાં રહે છે ?

મારાપણું શેમાં માન્યું છે ?

તમે ફલાણા, અમુક આપના જ દીકરા, એ તમે જ્ઞાનથી બાણ્યું કે કોઈના કહેવાથી ?

સલામ ‘કહેવાથી’

ત્યાં દુનિયાના સ્વાર્થી સગાંસંબંધીઓ પર જેટલો વિશ્વાસ છે તેટલો આ આગમના કહેનારા ઉપર કેમ નહિ ? આગમોના વિષયમાં વાતે વાતે શંકા કેમ ? મા, બાપ, બેન, ભાઈ વગેરે સંબંધી ઉપર કોઈ સંભવિત આક્ષેપ કરે તો પણ તેની સામે લડવા તૈયાર થઈ જાઓ અને કોઈ તમારા સાધુ ઉપર-સાચા ખોટા આક્ષેપ કરે તો ઠંડે કલેજે સાંભળી લ્યો. ઉપરથી બોલો કે ‘કાંઈક હશે ત્યારે કહેતા હશે’ એ તમારું જૈનપણું કેવું ? તમારી ધર્મીપણાની ભાવના કેવી ? એ વિચારો.

શાંતિની દાંભિક વાતો છોડો... શાસનને પોતાનું માનો...

શ્રી શ્રેણિક મહારાજને દેવતાએ માછલાં પકડતો મુનિ બતાવ્યો. એ જોઈ શ્રી શ્રેણિક મહારાજને આઘાત થયો. વિચારે છે કે આ મુનિવેષને લખવે છે. તેની પાસે જઈને કહે છે કે આ શું કરો છો ? પેલો કહે છે કે હું એકલો જ કાંઈ આ નથી કરતો, મહાવીરના બધાએ મુનિઓ કરે છે. ત્યારે શ્રી શ્રેણિક મહારાજ કહે છે કે જે

શ્રાવક ન હોય તેની પાસે આવી વાત કરજે. તારા જેવા કંઈક પતિતોને જોઈ તો યે ભગવાન શ્રી મહાવીરના બધા મુનિઓ આવા છે એ વાત ન માનું. ચાલ, વેષ છોડીને રવાના થઈ જા. તમને આવું મારા-પણું છે ? મારા પ્રભુ ! મારા ગુરુ ! મારું શાસન ! આવું કંઈ ખરું ? બંગલા, બગીચા. સ્ત્રી-છોકરાં, પેઢી, હવેલી, આ બધામાં મારાપણું માની બેસી ગયા છો. એમાં કયાંય કાંકરી પણ પડે તો આકળવિકળ થઈ જાઓ છો અને અહીંની વાતમાં પૂરી શાંતિ રાખી શકો છો એ શાથી ? આજે દુનિયાના યોગાનમાં આ દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને આગમોની જેટલી છેડતી તમારા દેખતાં થઈ રહી છે તેટલી છેડતી તમારી જાતની થાય તો શું કરો ? એ કહો - જ્યાં સહેવાનું ત્યાં ધમાધમ અને જ્યાં નહિ સહેવાનું ત્યાં ઉપેક્ષા, એ ઊંઘો ન્યાય નથી ? દુનિયામાં હજારો મનુષ્યો હિંસા કરી રહ્યા છે. ચોરી, લુચ્ચાઈ, બદમાશી, પ્રપંચ વગેરેનો સુમાર નથી, એ બધાની તમને દયા નથી આવતી અને આ પાંચ મહાવ્રતધારીઓની દયા આવે છે, એ તમારી દયા કઈ જાતની ? કોઈ દાન દે ત્યાં એમ થાય કે બીચારાની કોથળી ખાલી થઈ જશે, કોઈ શીલ પાળે તો એમ થાય કે આ યુવાન વયે આટલી ભોગસામગ્રી વચ્ચે આવો ત્યાગ હોય ? કોઈ તપ તપે તો એમ થાય કે બીચારો વિના કારણ ભૂખ્યો મરી જશે. અને કોઈ દીક્ષા લે તો એમ થાય કે આ વિજ્ઞાનના યુગમાં વળી ઓઘા શા ? આ યુગમાં તો હવાઈ જહાજોમાં ઉડવાનું વાજળી મનાય અને ઓઘા લેવા એ મોટો ગુનો મનાય, પણ હું કહું છું કે એ તમારાં હવાઈ જહાજો તો એટલાં ખતરનાક છે કે બેઠા પછી જીવતા આવ્યા તો ભાગ્યશાળી ! માટે એવા જીવનના સોદા ન ખેલો. થોડા સમયની મોજ ખાતર આ માનવજીવન હોડમાં ન મુકાય. ઝૂકવું હોય તો શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા આગળ ઝૂકો, બાકી બીજી પ્રપંચબાજીમાં ન ઝૂકો. દુન્યવી પદાર્થોના નાશ સમયે, શરીરના નાશ સમયે શાંતિ જાળવો તે ધર્મ છે, પણ ધર્મના નાશ સમયે ખોટી શાંતિના પાઠ ન ભણો. એવી શાંતિની દાંભિક વાતો કરનારાઓની આ શાસનમાં કદી મુક્તિ થઈ નથી.

બે મોટાં શીતળ સરોવરો : મંદિર અને ઉગ્રાશ્રય. તેની સામે દૃષ્ટિ બગાડી તેને ડહોળશે નહિ.

લગવાન શ્રી મહાવીરદેવનું શાસન છે ત્યાં સુધી મંદિરો અને ઉપાશ્રયો જીવતા રહેવાના છે. જે કમનસીબો આ બે ચીજને બરબાદ કરવા માગે છે તેઓ પોતાની જિંદગીઓ જ બરબાદ કરી રહ્યા છે. એવાને વધાવનારાઓ પણ પોતાની પાયમાલી નોતરી રહ્યા છે. સંસાર-સાગર તરવા માટેનાં આ તો બે અનુપમ જહાજો છે. તેની સામે તો આંખની અમી વરસાવો પણ કદી દૃષ્ટિ બગાડતા નહિ. આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી તપી ગયેલાઓને શીતળ ઠંડક આપનારાં આ બે મોટાં સરોવરો છે. તેનું શીતળ જળ પીવાય તો પીવો, ન પીવાય તો બીજાને પીવા દો, પણ તેને ડહોળીને બગાડશે નહિ. તેની સામે અણુછાજતા હિંજારો કાઢીને તમારા જૈનત્વને મલિન કરી માનવજીવન વેડફી ન નાખો. આ બે સ્થાનોમાં જે પવિત્રતા છે તે બીજે કયાંય નથી. શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણીનો પ્રભાવ અજળ છે. ધમાલ કરવાના ઇરાદે આવેલા પણ એ વાણીના પ્રભાવે શાંત થઈ જાય છે. સાંભળતાં સાંભળતાં તેમનો અંતરાત્મા પોકારે છે કે અહીં ધમાલ ન થાય. લગવાનની દેશનામાં પાખંડીઓ પણ ડોલતા હતા. શ્રી જિનેશ્વરદેવની વાણીનો બોલનારો નિર્ભય છે. એના પરનાં અનેકાનેક આક્રમણો એની મેળે જ નાશ પામે છે, ભયનાં વાદળ આપોઆપ વિખરાઈ જાય છે. લગવાનનો માર્ગ કહેતાં અમે કદાચ ભયમાં સપડાઈએ તોયે તેની પરવા ન હોય. પ્રભુની વાણી સંભળાવતાં વિરોધીઓ અમારે માટે, અમારી જાતને માટે, એમને છાજે તેવાં ગપ્પાં ઉડાવે, કલંકો મૂકે, ગાળો દે તો પણ અમને એની લેશ પણ પરવા નથી. અમે શુદ્ધ હોઈશું તો અમારી જીવનનૌકા મજેથી તરી જશે. સંસાર-સાગર તરી સહેલાઈથી મોક્ષે પહોંચીશું. અમારે તો એ કર્મક્ષયમાં સહાયક જ છે. પણ જો અમારામાં જ મહીં પોલ હશે તો દુનિયા પૂજે છતાં દુર્ગતિના ખાડા તૈયાર છે. કર્મસત્તા કોઈની શરમ રાખે તેમ નથી. બાકી જે પાપાત્માઓ સંયમની સામે કાઢવ ઉછાળે છે, એ કાઢવ તેઓને જ ચોંટવાનો છે. આ બધી વાતો હવે સ્પષ્ટ કહ્યા વિના

ચાલે તેવું નથી. લેભાશુ લોકો ગમે તેમ બોલે ત્યાં ઝૂકતા ન થાઓ. અહીં પણ ભગવાનની આજ્ઞા ન દેખાય તો મને મૂકીને પણ ચાલતા થજો. તમને લાગે કે અહીં ભગવાનના શાસનને અનુસરતું બોલાય છે તો જ સાંભળજો, નહિ તો ખુલ્લુંખુલ્લા કહેજો કે અમે સાંભળવા તૈયાર નથી.

બાહ્ય સંયોગો પણ શું કામ કરે છે ?

શ્રી શ્રેણિક મહારાજ શ્રી અરિહંતદેવના, શ્રી અરિહંતપદના આરાધક. શ્રી અરિહંત પરમાત્માના ગુણો જ્યાં દેખે ત્યાંથી ગ્રહણ કરનારા. તેઓ એકદા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવને વંદન કરવા માટે, ચતુરંગી સેના સાથે જઈ રહ્યા છે. માર્ગમાં શ્રી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિને ધ્યાનમાં ઊભેલા જોયા. સૂર્ય સામે દષ્ટિ કરીને મુનિ એક પગે ઊભા છે, ગ્રીષ્મ ઋતુ છે, મધ્યાહ્નકાળ છે, પરસેવે નીતરી રહ્યા છે, ધ્યાનમાં એકાગ્ર છે. ચતુરંગી સેના આગળ બે ચોપદારો ચાલી રહ્યા હતા. કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્યભગવાન શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજએ ગુણ પ્રમાણે નામો આપી ઓળખાવ્યા છે : સુમુખ અને દુર્મુખ.

અનુપમ શાસન !

જૈનશાસનમાં વસ્તુને જેવી હોય તેવી જ ઓળખાવાય છે. આ શાસન તો અનુપમ છે. જો તમે ખરાખર વિચારશો તો અત્યારે દુનિયામાં જે કંઈ બની રહ્યું છે તે આ કથામાંથી નીકળશે. સુમુખ ખોટામાં ઊભો ન રહે. બોલવું પડે તો સાચું, સારું અને કલ્યાણકારી જ બોલે. દુર્મુખની બત જુદી. એનાથી બોલ્યા વિના રહેવાય નહિ. પછી તેમાં સાચું, ખોટું કે સારું, ખરાબ બોલવું નહિ. મુનિને જોઈ દુર્મુખ બોલ્યો કે ‘જોયા મુનિને !’ સુમુખે કહ્યું – ‘વાહ ! કેવા મુનિ ! ધન્ય છે એમના ત્યાગ અને તપને. કેવું સુંદર ધ્યાન ધરે છે ?’ ત્યાં તો દુર્મુખ કહે છે – ‘ધૂળ પડી એના ધ્યાનમાં ! ધિક્કાર છે એના ત્યાગ અને તપને ! દૂધ પીતા બાળકને ગાદી સોંપી ભાઈબંધ ચાલી નીકળ્યા. મંત્રીઓ બાળકને ખતમ કરવાની તૈયારીમાં છે. આ તો વંશનો

નાશક છે. એવાનાં વખાણુ શાં ?' આ મહાત્માને દીક્ષા આપનાર કોણ છે ? ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવ. ભગવાને જેને દીક્ષા આપી એની એ પરીક્ષા કરનાર ઊભો થયો ખરો. કોણ ? હુમ્બ. એ હુમ્બે ભાંગડો વાટચો. પરિણામ વિપરીત આવ્યું. સુમુખ તેને રોકવા લાગ્યો પણ હુમ્બ સાંભળે ? આજે પણ એવા આત્માઓ સાંભળે છે ? એ સાંભળે જ નહિ.

હુમ્બના શબ્દો મહાત્માના કાનમાં ગયા. બહારનું નિમિત્ત પણ કેવાં પરિણામ લાવે છે તેનું આ દૃષ્ટાંત છે. હુમ્બનાં વચનોથી એ મહાત્માની વિચારધારા પલટાય છે. શ્રી વીરના હાથે દીક્ષિત, તદ્ભવ સુક્તિગામી એવા પણ મહાત્માની દશા આ બહારના શબ્દોથી પલટાઈ તો તમારી, અમારી શી દશા ? માટે હંમેશાં ઉત્તમ સંયોગોમાં જ રહેવા પ્રયત્નશીલ બનવું જરૂરી છે. મુનિ વિચારે છે, જેને મેં મારા માન્યા, જેનું આજ સુધી ભરણપોષણ કર્યું, એ જ મંત્રીઓ નિમક-હરામ બની મારા પુત્રના પ્રાણ લેવા માટે તૈયાર થઈ ગયા ? તો હવે હું પણ એમની બબર લઉં.' પડકાર કરીને કહે છે 'આવી જાઓ સામે ! હવે મુનિ મનોવૃત્તિએ મુનિપણથી ખસ્યા. સામે મંત્રીઓ ખડા થઈ ગયા. મનોરાજ્યમાં યુદ્ધ ચાલુ થઈ ગયું. હાથિયારો છૂટ્યાં, કંઈકને માર્યા, કંઈકને કાપ્યા. એમ કરતાં હથિયારો ખૂટ્યાં. એટલે માથાનો સુકુટ ઉતારી ફેંકવા માથે હાથ મૂક્યો. પણ માથું તો મુંડાયેલ હતું. મુનિ ચોંક્યા. તરત ભાનમાં આવ્યા. મુંડા માથાએ ભાન કરાવ્યું. આજે તો ઉપાધ્યાયજી મહારાજનું એક પદ ગોળી રાખ્યું છે કે 'શું મુંડે શું લોચે રે.' પણ તે ક્યારે અને કોને વિચારવાનું તેની ગમ નથી. મુંડા માથાએ મુનિની વિચારધારામાં પલટો આવ્યો. 'હું કોણ ? કોનું રાજ્ય, કોનો પુત્ર, કોના મંત્રી અને હવે મારે ને એ બધાને શું ?' મુનિ પાછા ધર્મ-શુદ્ધ ધ્યાનમાં ચઢ્યા.

શ્રી શ્રેણિક મહારાજ આ મહાત્માને જોઈ હાથી પરથી નીચે ઊતર્યાં. વંદન કરી ચરણની રજ માથે ચઢાવી. મુનિની અનુમોદના

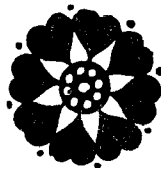
કરતા જાય છે. પણ મુનિ તો તે વખતે મનમાં યુદ્ધ ખેલી રહ્યા છે. શ્રી શ્રેણિક મહારાજ ભગવાન પાસે પહોંચ્યા. વંદન કરી દેશનામાં ખેડા. અવસર પામી પૂછે છે કે ‘ભગવંત ! મેં જે મુનિને વંદન કર્યું’ તે તે વખતના ધ્યાનમાં મરે તો ક્યાં જાય ? ભગવંત કહે – ‘સાતમીએ જાય.’ થોડીવાર પછી ફરી પૂછ્યું કે ‘ભગવન્ ! હવે અત્યારે મરે તો ?’ ભગવંત કહે – ‘સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં.’ આ સાંભળી રાજા મૂંઝવણમાં પડે છે. ત્યાં તો આકાશમાં દુંદુભિનાદ થયો એટલે વળી શ્રી શ્રેણિક મહારાજએ પૂછ્યું – ‘ભગવંત આ શું ?’ ભગવાન કહે ‘એ મુનિને કેવળજ્ઞાન થયું.’ શ્રી શ્રેણિક મહારાજ કહે છે – ‘ભગવન્ આ શું ? ઘડીમાં સાતમી, ઘડીમાં સર્વાર્થસિદ્ધ અને હવે કેવળજ્ઞાન ?’ ભગવાને બધી વાત કહી. મુંડેલા માથે અને વેષના પ્રભાવે આ દશા થઈ. માટે ‘મન સચ્ચા તો સખ સચ્ચા’ ના કરતા. બાહ્ય આલંબનો વિના આત્માની શુદ્ધિ ઘણી કઠિન છે. માનાસિક શુદ્ધિ પણ બાહ્ય આલંબનને અવલંબે છે. મુનિએ માનસિક યુદ્ધ કરી સાતમી યોગ્ય દુષ્ટિયાં મેળવ્યાં, વિચાર પલટાતાં સર્વાર્થસિદ્ધમાં જવા જેટલી યોગ્યતા મેળવી અને અંતે કેવળજ્ઞાન પામ્યા. મુનિવેષનો આ કેવો પ્રભાવ !

સૂર્ય કદી છાંબડે ન ઢંકાય :

સભા ૦ ‘આપના ઉપદેશમાં વાતે વાતે દીક્ષા જ આવ્યા કરે છે !’

ભાગ્યશાળીઓ ! ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના શાસનમાં દીક્ષા કાંઈ છૂપી ચીજ છે ? દીક્ષા પામ્યા વિના કોઈ મુક્તિએ ગયું નથી, જતું નથી અને જશે પણ નહિ. અનાદિકાળથી અનંતકાળ સુધી સદૈવ દીક્ષા જ દીક્ષા છે. કદાચ કોઈ ગુરુકર્મી દીક્ષાને ઢંકવા માગે તો ય નહિ ઢંકાય. છાંબડે સૂર્ય ઢંકાય તો શ્રી જિનાગમમાં દીક્ષા ઢંકાય. શ્રી જિનાગમમાં તો દીક્ષાની નોખતો વાગે છે. દીક્ષાથી જ તમામ શાસ્ત્રો ભર્યાં છે છ ખંડના માલિક ચક્રવર્તીઓ મુકુટો ઉતારી ચાલી નીકળ્યા, તે આ દીક્ષા માટે. ઝૂંપડા જેવાં ઘર તમારાથી છૂટતાં નથી અને એ છ ખંડની સાહચી પળવારમાં છોડી દે છે. અરે ! ઇંદ્રો પણ

તમારી ઈર્ષ્યા કરે છે તે શા માટે ? એ વિચારે છે કે ‘આ ભાગ્યશાળી એવા કે ઝટ એવો પામે. અમારા સાગરોપમનાં આયુષ્ય સ્થેં પૂરાં થાય ને શ્રાવકનો અવતાર મેળવી આ એવો પામીએ !’ પણ હવે તો તેમને સ દેશેા મોકલી દેવો જોઈ એ કે ‘જો દીક્ષા માટે અહીં આવવા ઇચ્છતા હો તો ન આવશો. આવશો તો અમે તમારા એ માર્ગની આડે દીવાલો બિલી કર્યાં સિવાય રહીશું નહિ.’ મહાનુભાવો ! મુંબઈની હજારોની જૈન વસ્તીમાં જૈનત્વ કેમ ન ઝળકે ? ત્યાં ત્યાગમાર્ગના પૂજારીઓ કેમ ન હોય ? ત્યાગમાર્ગના ઉપદેશના ધોધ કેમ ન વહે ? કહો કે જરૂર વહે. આ ભગવાનના શાસનની દીક્ષા હંયામાં વસી જાય તો આત્માનું કલ્યાણ સુનિશ્ચિત છે. તમે સૌ આત્મકલ્યાણ સાધનારા બનો એ જ એક શુભાભિલાષ.

જૈનધર્મનો પાથો શું ?

અનન્તઉપકારી સૂત્રકાર પરમર્ષિ ફરમાવે છે તે સમજઈ જાય અને તેના ઉપર શ્રદ્ધા થઈ જાય તો સમજાય કે આ માનવજીવન એ કાંઈ ભોગનું સાધન નથી. જો ભોગના સાધન તરીકે તરીકે જ્ઞાની વર્ણન કરવા બેઠા હોત તો દેવજીવનને જ પહેલું સ્થાન આપત. માનવજીવનને અગ્રસ્થાન આપવાનું કારણ જુદું જ છે. માનવજીવનની મહત્તા ન સમજાય ત્યાં સુધી એની સફળતાનો હેતુ પણ ન સમજાય. રોગીને રોગ ભયંકર ન લાગે, હાનિકારક ન લાગે, ત્યાં સુધી એ વૈદ્યની સલાહ સીધી રીતે માને નહિ. એ રીતે આ માનવજીવન આત્મસિદ્ધિ માટેનું ઊંચામાં ઊંચું આદર્શન છે, એ નહિ સમજાય ત્યાં સુધી જ્ઞાનીએ બતાવેલાં સફળતાનાં કારણો પ્રત્યે પ્રેમ નહિ જાગે.

શ્રી જિનેશ્વરદેવના આગમને રુચિપૂર્વક સાંભળવું, સાંભળ્યા પછી એની પ્રત્યેક વાત પર શ્રદ્ધાને મજબૂત બનાવવી અને પછી શક્તિ પ્રમાણે સંયમમાં પ્રવર્તન કરવું એમાં જ્ઞાનીઓ આ માનવજીવનની સફળતા બતાવે છે. જ્ઞાનીઓની આ વાત કબૂલ કરનારે, આનાથી વિપરીત વસ્તુઓ જીવનની સાધનામાં અવરોધક છે એમ હૃદયમાં ઠસાવવું પડશે. સમ્યક્ત્વ તથા વિરાતને સારાં કહેવાં હોય તો મિથ્યાત્વ તથા અવિરાતને ખોટાં કહેવાં પડશે. કષાયના અભાવને જરૂરી કહેવો હોય તો કષાયો હાનિકારક છે એમ કહ્યા વિના નહિ ચાલે. આ ત્રણ વસ્તુઓમાં સફળતા ત્યારે જ મનાય કે જ્યારે બીજી વાસનાઓ આપણામાંથી નીકળી જાય. એ વાસનાઓ જ્યાં સુધી નહિ નીકળે ત્યાં

સુધી આ ત્રણ વાત અંતરમાં નહીં ઊતરે. આજે તો પ્રશ્ન એ કરે છે કે આ બધાં શાસ્ત્રો સાંભળવાં શું કામ? એથી ફાયદો શો? અને સંયમથી તો આ બધી મળેલી સામગ્રીનો લાભ ચૂકી જવો એ કે બીજું કંઈ? પરંતુ જ્ઞાનીઓ તો કહે છે કે આ માનવજીવન એ ભોગનું સાધન નથી. ભોગના સાધન તરીકે જ્ઞાનિઓએ માનવજીવનની કદી જ પ્રશંસા કરી નથી. ભોગના સાધન તરીકે પ્રશંસા કરવી હોત તો દેવલોકની જ કરત, જ્યાં ભોગ સદા એમને વીંટળાઈને જ રહે છે. એમનાં શરીર એ જ ભોગરૂપ છે. ભલે કલ્યાણક-મહોત્સવો ઉજવવા જાય, જિનખિંબ પૂજવા જાય છતાં ભોગસામગ્રી તો સાથે જ. એ વિવેકી કંઈ ઓછા નથી. તમારા કરતાં તો કંઈગુણો વિવેક કરી શકે તેમ છે. માટે તો વિબુધ કહેવાય છે. તમારી પાસે તો કોઈ વિશેષ જ્ઞાન નથી. એ તો અવધિજ્ઞાનથી બધું નજરે જુએ છે. તમને તો જ્ઞાનીનો વિરહ છે; એ જ્ઞાનીનો યોગ મેળવી સમાધાન કરી શકે છે. એવી એવી ભૂમિઓની સ્પર્શના કરે છે કે સહેજે સારી ભાવના આવી જાય. એટલે સામગ્રીની દૃષ્ટિએ કોઈ વાતની ત્યાં ઓછપ નથી.

લાલન : ત્યારે વાંધો કયાં છે ?

એ જ વાંધો છે કે એનામાં ભોગના ત્યાગની તાકાત નથી. એ તાકાત માનવજીવનમાં છે. ભોગના ત્યાગની તાકાત એ જ માનવજીવનની મહત્તા. આવા માનવજીવનથી ત્યાગને આધો કરવો કેમ પાડવે? લોકો કહે છે કે આ જમાનામાં તમે બધું કહો પણ ત્યાગની વાત ન બોલો, બધું માનીએ પણ ત્યાગની વાત ન માનીએ, ત્યાગની છાયા પણ ન જોઈએ. ત્યારે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે ત્યાગ એ જ આ માનવજીવનનો સાર છે.

દેવતાઓમાં જે ખામી તે આ એક જ છે. એ ખામી વગરના મનુષ્યો છે. વિવેક દેવોમાં વધ્યો પણ વિવેકનો અમલ મનુષ્યોમાં વધ્યો. અમુક દેવતાઓ તો ષડ્દ્રવ્યના ચિંતનમાં એવા મશગુલ રહે છે કે ન પૂછો વાત. પણ એમનું જીવન એવું બંધનમાં છે કે ત્યાગની વાતમાં એમના વિવેકનો બિલકુલ અમલ કરી શકે નહિ. બાકી તો બીજી

વાતમાં તમારા કરતાં પણ કંઈગુણે ઊંચો વિવેક કરી શકે છે. એના જેવી ભોગસામગ્રી તમને મળે તો તમે તો એક પણ ધર્મક્રિયા ન કરો. ભરપૂર ભોગસામગ્રી વચ્ચે એ એકેએક મહોત્સવો સારી રીતે ઉજવે છે. દરેક ઇંદ્રો શ્રી જિનેશ્વર ભગવાંતોનાં પાંચે ય કલ્યાણકે ઠાઠમાઠથી ઉજવે છે. પરંતુ સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાઓ ગમે તેવા વિરાગી અને ભાવનાવાળા હોય છતાં અહીં મનુષ્યોનામાં આવ્યા વિના મુક્તિ મેળવી શકતા નથી. સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનવાસી દેવો, વીતરાગ પ્રાયઃ દશામાં રહેલા, ઊંચામાં ઊંચી કોટિના અને જેમનાથી સિદ્ધ-શિલા માત્ર બાર યોજના ઊંચે છે, એમને પણ મુક્તિએ પહોંચવા માટે જે જીવન મેળવવું પડે તે તમને મળ્યું છે. એ જીવનમાં તમારે શું સાંભવવું જોઈએ, હૃદયમાં શું ઠસાવવું જોઈએ અને પછી શું કરવું જોઈએ, એ સમજો. શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનનું કહેલું શાસ્ત્ર સાંભળવું, એ શાસ્ત્રના એકેએક વચન ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધાને કેળવવી, અને પછી સંયમમાં વીર્યનું પ્રવર્તન કરવું, એમાં જ જીવનની સફળતા છે. રોજ એકની એક વાત રૂપાંતર કરી તમારી આગળ મૂકું છું છતાં આજદિવસ સુધી તમે એ વસ્તુનો નિષેધ કરી શકતા નથી. એ એમ સૂચવે છે કે તમને એ માન્ય છે. જો એ વાત બરાબર હોય તો એનો અમલ કરવા માટે શક્તિ મુજબ પ્રવૃત્તિ કરો. જ્ઞાની આમાં જ માનવજીવનની સાચી સફળતા કહે છે. આ સિવાય બીજામાં હોય તો તમે કહો. અહીં ના કહો નહિ, હૃદયમાં માનો નહિ અને બહાર બીજું બીજું બોલો તો તમારી સાથે મેળ કેમ જામે? માટે જે હોય તે ખુદલા દિલે કહો. હું પૂછપૂછ કરું છું તે તમને ઓળખવા માટે. આ વિચારો તમને પસંદ છે કે નહિ તે જાણવા માટે. પસંદગી વિના આ માર્ગની સેવા કોઈ કાળે થઈ નથી, થતી અને થશે પણ નહિ. દુનિયાની બધી પ્રવૃત્તિઓ અનિષ્ઠાએ પણ થાય પણ અહીં તો ઇષ્ઠા વગર વાસ્તવિક રૂપ મળે જ નહિ. વગર ઇષ્ઠાએ કરેલી ધર્મક્રિયા કદાચ સ્વર્ગાર્દિ રૂપ આપે પણ તેથી ફાયદો શું? અહીં ઇષ્ઠા એટલે મુક્તિની ઇષ્ઠા, સ્વર્ગાર્દિ

ફળની ઇચ્છા નહિ. ધર્મપ્રતાપે સ્વર્ગાદિ કદાચ મળી જાય પણ એની ઇચ્છાથી ધર્મ કર્યો તો સંસારમાં રૂલી જવાશે. મોક્ષની ઇચ્છાએ આરાધતાં કુદરતી રીતે સ્વર્ગાદિ મળે તે ભલે, પણ માગ્યું તો મૂળ ગયું. પણ અહીંનાં તુચ્છ સુખોની વાસના ન મટે, ચોવીસે કલાક એ વાસનાઓથી રીખાતા હોય, એનું જ રટણ હોય અને હું કહું કે સ્વર્ગની વાસના ન કરો, દેવાંગનાઓ તથા દેવતાઈ સુખો ન ઇચ્છો અને માત્ર મોક્ષસુખને જ ઇચ્છો, તો એ કેવી રીતે બને ? જેને દુન્યવી સુખો પણ દુઃખરૂપ લાગે તેનાથી જ એ બને. જૈનધર્મનો મૂળ પાયો અહીં જ સમાયેલો છે.

વિહાર બે પ્રકારના કહ્યા છે :

આપણે માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા એ જ ધર્મ. એમણે કયું તે કરવું એમ નહિ, કહ્યું તે કરવું એમાં ધર્મ. એમણે કહેલું તો એ જ કરે અગર એમના જેવા જ કરી શકે. આ અવસર્પિષ્ણીમાં અસંખ્યાતા આત્માઓ મુક્તિમાં ગયા તે ચોવીસ શ્રી તીર્થંકરદેવોની આજ્ઞાના પાલનથી જ મુક્તિએ ગયા, નહિ કે એ ચોવીસે જેમ કયું તેમ કરીને. શ્રી કલ્પસૂત્ર તમે દર વર્ષે સાંભળો છો. તેમાં પણ ભગવાન જ્યારે દીક્ષા લેવા જાય છે ત્યારે કુલવૃદ્ધાઓ શું કહે છે ? જો કે ભગવાન તો સ્વયં જ્ઞાની છે. તેમને ઉપદેશની જરૂર નથી. છતાં એ કુલવૃદ્ધાઓ તેમને શ્રી જિનોપદિષ્ટ માર્ગે ચાલવાનો ઉપદેશ આપે છે. ધર્મ એ શ્રી જિનેશ્વરદેવનું જીવન નહિ પણ તેમની આજ્ઞા. આજ્ઞા મુજબ ચાલવામાં જ ધર્મ. શાસ્ત્રમાં ઠામઠામ લખ્યું છે કે ‘આણાણ ધમ્મો’.

શ્રી તીર્થંકરદેવે ‘ઉપન્નેહ વા, વિગમેહ વા, ધુવેહ વા’ કહ્યું. એના ઉપરથી શ્રી ગણધરદેવોએ સમગ્ર દ્વાદશાંગી રચી. એવા શ્રી ગણધર દેવોએ પણ એમ ન કહ્યું કે અમે આમ કહીએ છીએ. દ્વાદશાંગી રચી એમણે, પણ બતાવી કેણે ? માટે જે કંઈ કરીએ તે એમની આજ્ઞાને અનુસારે જ કરવાનું. એ તારકોનાં દાન, શીલ, તપ, ભાવ, દશા, સ્થિતિ, જ્ઞાન, અતિશયો, મહિમા, પ્રભાવ, છાયા વગેરે બધું

જ અદ્ભુત. કોઈથી અનુકરણ ન થઈ શકે તેવું. માટે એમણે બતાવેલા માર્ગે ચાલવાનું. શાસ્ત્રમાં વિહાર એ પ્રકારના કહ્યા છે. એક ગીતાર્થ વિહાર અને બીજો ગીતાર્થની નિશ્રાનો વિહાર. નિશ્રાએ વિહાર કરનાર વાતવાતમાં ગીતાર્થને પૂછીને ચાલે. નિશ્રાએ વિહારનારનો વિહાર સ્વતંત્ર નથી. આપણે નિશ્રાએ વિહારવાનું છે. આપણું જીવન પરતંત્ર છે. આપણે પણ જવું છે તો શ્રી જિનેશ્વરદેવો ગયા ત્યાં જ, એટલે મોક્ષમાં જ પણ એક ઉત્સર્પિણીમાં તથા અવસર્પિણીમાં તીર્થંકર થઈને સુક્તિમાં ચોવીસ જ જાય - બાકી તો ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ થઈને કલ્યાણ સાધી ગયા.

આત્મપતન થાય એવી વાતો ન હોય :

શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞામાં રહેનારા આપણે એમની આજ્ઞાઓના મર્મને સમજવા જેટલો થાય તેટલો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. શ્રી શાલિભદ્રે ભગવાનની વાણી સાંભળી માતા પાસે આવીને સંયમ લેવા રજા માગી, એ પ્રસંગ જાણો છો ને ?

શ્રી શાલિભદ્ર : ‘ માતા, મેં ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવની વાણી સાંભળી.’

માતા : ‘ ધન્યભાગ્ય !’

શાલિભદ્ર : ‘ માતાજી ! એ વાણી મને બહુ રુચી.’

માતા : ‘ દીકરા ! તારું અહોભાગ્ય !’

શાલિભદ્ર : ‘ એવી રુચી કે બધું છોડવાનું મન થાય છે.’

માતા : ‘ ઘણું જ અહોભાગ્ય !

શાલિભદ્ર : ‘ માતાજી ! આજે જ જવું છે.’

અહીં માતાને મોઢે ફટકો માર્યો. મૂર્છા આવી, પછી ભાનમાં આવી ત્યારે કહે છે, ‘ દીકરા ! એ તારાથી કેમ બનશે ? તું આવી રીતે જાય એ તો સહન ન થાય.’ પણ એ માતાએ તે વખતે એમ ન કહ્યું કે - ભગવાન શ્રી મહાવીરે માતાપિતાના મરી ગયા પછી

દીક્ષા લીધી હતી માટે તારે પણ લેવી હોય તો પહેલાં મને મરવા દે. જા, મહાવીરને પૂછી આવ કે તમે માતાના જીવતાં આ માર્ગ લીધો હતો ? ' આવું કંઈ એ માતાએ ન કહ્યું. કેમ ? ભગવાન શ્રી મહાવીરનું જીવન એ જાણતાં નહિ હોય ? બધું જાણતાં હતાં પણ એમની દષ્ટિ ગુદ્દી. તમે બધા જાણો પણ તમારી દષ્ટિ ગુદ્દી. મળે તો શ્રી મહાવીરના જીવનમાંથી પણ મોજમોજ મેળવવી એવી ઘણાની ધૂન છે. તમારી પાસે કથા કહેવામાં પણ ભય છે. એમાંથી પણ તમે ફાવતું કાઢો. ત્યાગ માટે કહેવાતી કથામાંથી અર્થ—કામ શોધી કાઢો એવા હોશિયાર તમે છો.

વડીલની આજ્ઞા માનવાનું ભગવાને કહ્યું પણ વડીલે આજ્ઞા કેવી કરવી, એ ભગવાને કહ્યું છે કે નહિ ? વડીલ વડીલપણું ગુમાવીને આજ્ઞા કરે તો વડીલપણું ગુમાવે છે. એવા એ વડીલના વાલીપણામાં રહેવાની ફરજ ન હોય. શાસ્ત્ર કહે છે— માળાપ ઉપકારી છે, શરીરના સંરક્ષક અને વર્ધક છે. માળાપનો ઉપકાર જેવોતેવો નથી. એ ઉપકાર નહિ માનનારા કૃતદ્વેષ છે. માળાપની અવગણના કરનારા દીકરાઓ એ માળાપના સાચા દીકરા જ નથી. તાકાત હોય તો માળાપ ખાતર શરીરનો પણ ભોગ આપી દેવો જોઈએ, પણ એ માળાપ શરીરના પોષણ માટે આત્માનો ભોગ માગે તો તે ન અપાય. શરીરના પાલક અને પોષક છતાં એ માળાપ શરીરના બદ્ધિષ્ઠાતાને કદી ન ભૂલે. કેવળ મોહ કે સ્વાર્થ ખાતર શરીરને સાચવવા આત્માનું ન બગાડે. ઉન્માર્ગે જતા પુત્રને કાનપટ્ટી પકડીને સન્માર્ગે ખેંચી લાવવાનો માળાપનો હક્ક છે. શ્રી જૈનશાસને એ અધિકાર માન્ય રાખ્યો છે. આજે તો કેટલાક એવા પણ પાક્યા છે કે એ માળાપને પણ સંભળાવે છે કે 'અમે ન હોત તો તમારું વાંઝીયાપણાનું મેણું કોણ ટાળત ? આવું કહેનારા દીકરાઓની તો આ શાસનમાં કુલાંગાર તરીકેની ગણના છે. એવા દીકરાઓથી તો માળાપો છતે દીકરે દીકરાઓ વગરના બની ગયા છે. શાસ્ત્ર કહે છે કે દીકરાઓ ઉપર માળાપનો

અર્થાં ઉપકાર છે માયાપનો ઉપકાર દુષ્પાતકાર છે. એ ઉપકારનો બદલો વાળવા તો દીકરાઓએ ઘણું કરવું પડે. મરતાં સુધી એ ફરજ વીસરાય નહિ. એ ઉપકારનો બદલો વાળવાનો શ્રેષ્ઠ ઉપાય એ છે કે પોતે શ્રી તીર્થંકરદેવે ફરમાવેલા સન્માર્ગમાં સ્થિર થઈને માયાપને એ માર્ગમાં ચેળે. જ્ઞાનીઓએ દીકરાઓ ઉપર આ ફરજ મૂકી છે. શાસ્ત્રની આ વાત તરફ બેઠરકાર બની શાસ્ત્રને નામે જ ફાવતી વાતો કરનારાઓ શ્રી જૈનશાસનને ભારે હાની કરી રહ્યા છે.

શ્રી શાલિભદ્રનાં માતાજી પ્રભુ મહાવીરના જીવનને સારી રીતે જાણતાં હતાં, પણ આત્માને હાનિ થાય, આત્માનો નાશ થાય તેવી એક પણ વાત ફાવતી રીતે પ્રભુ શ્રી મહાવીરના જીવનમાંથી લેવા એ તૈયાર ન હતાં. શ્રી મહાવીરદેવ અમુક રીતે કેમ જીવ્યા ? તો સમજવાનું કે સમર્થ હતા, એમની એ તાકાત હતી. એ ત્રણ જ્ઞાનના ધણી પોતાના જ્ઞાનમાં જુએ તે રીતે વર્તે. જ્ઞાનથી ત્રીસમે વર્ષે દીક્ષા બેઠી તો ત્રીસમે વર્ષે લીધી પણ આપણે માટે એ તારકે કહ્યું શું ? શક્તિ આવે તો આઠમે વર્ષે જ લઈ લેવાની આજ્ઞા કરી. કેમ ? આપણે ક્યારે મરશું તે આપણે જાણતા નથી. સો વર્ષનું આયુષ્ય કહેવાય પણ એ સોપકમ, ક્યારે તૂટે તેનો ભરોસો નહિ. નિમિત્ત મળતાં તૂટી જાય તો રખડી પડીએ. એમના આયુષ્યમાં તો ગમે તેવા સમયમાં પણ પરિવર્તન ન જ થાય. એ તારકની જેમ વર્તવાની ઘેલછાનું પરિણામ તો કાંઈ અવનવું જ આવે. શ્રી શાલિભદ્રજીની માતાએ તો કહ્યું કે ‘મારામાંથી હજી મોહ ગયો નથી.’ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞાના સ્વરૂપને એ બરાબર સમજતાં હતાં, તેથી બીજું કશું એ બોલ્યાં નથી. જાતના દોષો ઢાંકવા ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના જીવનનો ઉપયોગ ન કરતા. સ્ટીમરનો કપ્તાન પણ તેના નિયમ મુજબ વર્તે તેને પાર ઉતારે. મરજી મુજબ વર્તનારો ડૂબી જાય તેની જવાબદારી એના શિરે નહિ. શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનરૂપી સ્ટીમરમાં બેસનારાને માટે શ્રી જિનેશ્વરદેવ રૂપી કપ્તાનની આજ્ઞા એ જ ધર્મ.

એ કદી કપ્તાન કરે તેમ કરવાની મૂર્ખતા ન કરે, કપ્તાન કહે તેમ જ કરવાના પ્રયત્નો કરે.

મુનિની દૃષ્ટિ પડે તેને લાભ શો થાય ?

જેના પર મુનિની દૃષ્ટિ પડે તેનો સંસાર કાં તો છૂટે અને કાં તો તે છોડવા જેવો, એમ માનતો થાય, એ થાય તો જ મનાય, કે મુનિની દૃષ્ટિ પડી અને ઝીલનારે ઝીલી. ચોવીસે ભગવાનની દેશનાઓ વાંચો તો તેમાં મુખ્ય ધ્વનિ સર્વવિરતિનો જ નીકળશે. ‘શ્રી ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા’ નામની કથાના રચનાર પરમર્ષિ કહે છે કે, એક આત્મા સર્વવિરતિ આદરે ત્યારે પ્રભુના શાસનમાં પ્રત્યેક ધરે આનંદનાં વધામણાં થાય છે. જૈનશાસનમાં રહેલો સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્મા સંસારમાં લૂખા હૃદયે રહે, દેશવિરતિધર પણ સંસારમાં રહેવા જેવું નથી એમ માનીને રહે અને જે પાસે આવે તેને એ જ વાત કરે, અને સર્વવિરતિધર સંસારને છોડવા જેવો જ કહે. શ્રી જિનેશ્વરદેવનો રાગી કોણ કહેવાય ? જેને શ્રી જિનેશ્વરદેવની કથામાં પ્રીતિ હોય, શ્રી જિનેશ્વરદેવના માર્ગની વાત જ્યાં જ્યાં થાય ત્યાં આનંદ ઊપજે; એ પહેલો ગુણ છે. બીજો ગુણ છે એના માર્ગની નિંદાનું અશ્રવણ — એનું ચાલે તો એ નિંદાને રોકે, ન ચાલે તો કાનમાં આંગળા નાખી આઘો જાય.

મુનિની દેશનાનું પરિણામ શું ?

હવે આવો શ્રી નયસારની વાત ઉપર. નયસાર જે મુનિઓને સાર્થ ભેળા કરવા સાથે જતા હતા તે મુનિઓ ઝાડ નીચે બેઠા. નયસાર વિનીત હતા. આવો વિનીત અમે બેસીએ ત્યાં સુધી ઊઠીને જાય નહિ એમ મુનિ જાણતા હતા. સમ્યગ્દર્શન પામનાર આત્મામાં યોગ્યતા કેવી હોવી જોઈએ, એ વિચારો. મુનિની યોગજાણ નહિ છતાં માત્ર વેષ ઉપરથી ત્યાગી અને હુનિયાથી વિરક્ત છે તેમ જાણી, તેમની પ્રસન્ન મુખમુદ્રાથી ખેંચાઈ તેમની ભક્તિમાં રોકાયા. જમીન પર ધૂંસરા પ્રમાણુ દૃષ્ટિ રાખીને ચાલનારા મુનિઓ આપે શું ? મુખ્યતયા રજોહરણ. તે લેવાની શક્તિ ન હોય તેને સમ્યક્ત્વ મૂલ ખારવત,

એ પણ શક્તિ ન હોય તેને સમ્યક્ત્વ અને એથી પણ ઓછી શક્તિવાળાને માર્ગાનુસારિતા. આ સિવાય મુનિ બીજું શું આપે ? શાસ્ત્રમાં જ્યાં ત્યાં મહાત્માઓના વર્ણનમાં શું આવે છે ? અમુક આચાર્ય સેંકડોના પરિવાર સાથે અમુક નગરના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા, નગરના લોકો દેશના સાંભળવા એકઠા થયા, દેશના સાંભળી કેટલાકે સર્વવિરતિ, કેટલાકે દેશવિરતિ અને કેટલાકે સમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કર્યો. ઠામઠામ ધર્મકથાઓમાં આ જ વાત સાંભળવા મળશે. બીજી કોઈ વાત નહિ મળે. શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજે શ્રી સીમંધર પ્રભુને વિનંતિ કરતાં કહ્યું છે કે—

“ અર્થની દેશના જે દીથે, ઓળવે ધર્મના ગ્રન્થ રે;
પરમ પદનો પ્રગટ ચોર જે, તેહથી કેમ વહે પંથ રે.”

*

*

※.

શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ વખતનો કાળ ભયંકર હતો. તે સમયમાં સંયમ પાળે એને કોટિશઃ ધન્યવાદ. પૂ. શ્રી ઉપાધ્યાયજી મહારાજને ગોચરી-પાણી મેળવવામાં પણ ભારે તકલીફ પડતી. પ્રાણુનો સંશય સતત રહેતો. એક તરફ ગ્રન્થો લાખાય અને બીજી તરફ વિરોધીઓ તક મેળવી સળગાવી મૂકે. તે વખતે એ મહાપુરુષે કહ્યું છે કે -
' સિદ્ધાંતરક્ષા ખાતર આ અશાંતિની આગમાં સળગી મરવું એ જ શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનની સાચી શાંતિ છે ' શાંતિના બહાને છતી તાકાતે વિરોધીઓના પ્રહારો સામે મૂંઝા રહેનારા, એ જૈનશાસનમાં કિંમત વિનાના છે. વસ્તુતઃ જૈનશાસન તેમના હૈયે વસ્યું નથી. જિનકલ્પ, અભિગ્રહો આદિ અંગીકાર કરવાની પણ શાસ્ત્રે વિધિ બાંધી છે. દશપૂર્વધરો માટે એનો નિષેધ છે. દશપૂર્વીઓની દેશના અમોઘ હોય છે. એ દેશનાથી હજારો આત્માઓ પ્રભુમાર્ગમાં સ્થિર થાય છે, માટે તેમને જિનકલ્પ સ્વીકારવાનો નિષેધ છે. બીજા પણ જે જિનકલ્પનો સ્વીકાર કરે તે પોતાની પાછળ શાસન ચલાવનાર ધોરી, ગમે તેવા સમર્થ શાસનરક્ષકને પોતાના સ્થાન પર મૂકી પછી જ સ્વીકાર

કરે. સ્થાન સૂનું મૂકીને સમાધિજીવન ગાળવા ન જાય. શાસનની રક્ષા કરતાં આવતી અશાંતિ એ તો પરમ શાંતિ છે.

આજના કહેવાતા દયાળુઓને આહ્વાન !

કેટલાક કહે છે કે મહારાજ વિરોધી-વિરોધી કેમ બોલે છે ? પણ તેમણે જાણવું જોઈએ કે અહીં કોઈ અંગત વિરોધીની વાત થતી નથી. અમારી જાતના વિરોધ માટે અમને કશી ચિંતા નથી. પ્રભુશાસનના વિરોધીઓ માટેની જ આ વાત છે. તેને માટે જ અમારો પડકાર છે. શાસનના રાગી તે અમારા રાગી, શાસનના વિરોધી તે અમારા વિરોધી. શાસન મારું.....એ રોમરોમમાં પ્રસરી જવું જોઈએ. આ શાસન અમારું છે ને તમારું નથી ? પેઢી પર હોશિયાર દીકરો જોઈએ તો આ શાસનની પેઢી ચલાવવા એકાદ હોશિયાર દીકરો આપવો જોઈએ યા નહિ ? તમારા ઘરના સંચાલન માટે, વેપાર રોજગાર માટે હોશિયાર માણસ જોઈએ અને અહીં તો દાંત પડી ગયેલા, લાળ નીકળતી હોય, દુનિયામાં ખપના ન રહ્યા હોય, ઘરના પણ કોઈ ‘ઘરમાં રહો’ - એમ ન કહે તેમ હોય, એવા ચાલે એમ ને ? આ મુનિમાર્ગ એટલે ખોડાં ઢોરની પાંજરાપોળ તો માનતા નથી ને ? સુખનાં ધામ તમારાં ઘરો અને દુઃખનાં ધામ આ, એવું તો નથી ને ? મને જાણવા મળે છે કે આજકાલ દયાળુઓ બહુ નીકળ્યા છે. અલબત્ત, જૈનશાસનમાં તો દયાનાં ધોધ વહેતા હોય તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી; પરંતુ, આ દયાળુ તો જુદા સંલગાય છે. એમને તો દયા અમારી આવે છે. એ દયાથી તેમના હૈયાં બળીને ખાખ થઈ જાય છે. અમારી પાસે ઘરડા, પ્રૌઢ, યુવાન, બાળક - દરેક વયના સાધુઓ છે. ઘરડા સલાહકારો છે, પ્રૌઢ વિચારકો છે, યુવાન આપત્તિમાં આડા ઊભા રહે તેવા છે અને આખી દુનિયાનું ધ્યાન ખેંચે તેવાં બાળકો પણ છે. લગવાન શ્રી મહાવીર-દેવનું શાસન કદી વાંઝિયું રહ્યું નથી. આ બાળસાધુઓને હસતે મુખે અહીં બેઠેલા તમે જુઓ છો. પેલા દયાળુઓને તેમની બહુ દયા આવે છે. એ ચિંતવે છે કે અરરર ! આ પંખીઓ અહીં દુઃખના

દાવાનળમાં ક્યાંથી આવી લાગ્યાં ? ગમે તે ભોગે આ દુઃખમાંથી તેમને બચાવવા જોઈએ. એ દયાળુઓ ! અહીં મારી સામે આવીને વાત કરે કે પોતે એમને ક્યાં લઈ જવા માગે છે ? અને ત્યાં અહીંથી ક્યા સુખના ઢગલા છે ! એ જો ખરેખર બતાવે તો હું સાથે લઈને તેમને ત્યાં મૂકવા આવું. અમે તો ઇચ્છીએ જ છીએ કે આ બધા ગમે ત્યાં પણ અનંત સુખના ભોગી બને. માટે એ દયાળુઓનાં અમને દર્શન કરાવો. તેમને કહો કે - રામવિજય, તમને આમંત્રણ કરે છે, તમારી દયાની વાતો સાંભળવા આતુર છે, સુખની જગ્યા બતાવો તો બધાને લઈને આવવા તૈયાર છે. હું તો તમને કહું છું કે તમે ત્યાં દુઃખની ચિતામાં સળગી રહ્યા છો. તમે સાબિત કરો કે એમ નથી. મુનિને તો પરિષદ બાવીસ, તમારે કેટલા ?

બેશક, બાહ્યદષ્ટિએ મુનિધર્મ સહેલો નથી. પણ એ કઠિન કેના માટે ? જે આજ્ઞામાં લીન બન્યો નથી એના માટે. મુનિને બહુ બહુ તો બાવીસ પરિષદ પણ તમારે કેટલા ? કહો કે પાર વિનાના. છતાં તમને ત્યાં સુખ લાગે છે એની જ અમને તાજુબી થાય છે. શ્રી જૈન-શાસનને પામ્યા છતાં તમારી આ સ્થિતિથી અમને તમારી દયા આવે છે. દુનિયાના રંગરાગને, દુનિયાની મોજમજને, જ્ઞાની એકાંતે દુઃખની ખાણ કહે છે. પણ તમને એ દેખાતું નથી. તમારા હોશિયાર દીકરાને તમે પરદેશ મોકલવા હોંશે હોંશે તૈયાર થાઓ છો. અહીંનું શું ? એમ કોઈ કહે તો કહી દો કે એ તો હું નિભાવી લઈશ. જરૂર પડશે તો બે માણસ રાખી લઈશ. દીકરાની માને પણ સમજાવી લો કે એ તો મોકલવો પડે. ભવિષ્યમાં લાભ ઘણો છે. મા પણ સમજી બય, કંકુનો ચાંદલો કરી અણીશુદ્ધ ચોખા ચોદી વિદાય આપે. પાડોશી સલાહ આપે કે ‘આવા મજાના દીકરાને શું કામ પરદેશ મોકલો છો ? અહીં જ રહેવા દો. સ્ટીમરનો શો ભરોસો ? રખે ડૂબે કરે તો શું થાય ?’ તો યે માખાપ કહી દે કે - ‘એવા વિચાર ન કરાય. દુનિયામાં ચાલતું આવે છે. સાહસ વિના સિદ્ધિ ક્યાં છે ?’ કંસાર કરી, ખાઈ, ખવડાવી, મુંબઈલાવી સ્ટીમરમાં બેસાડી આવો ને ?

ત્યાં આટલી સમજ છે તો અહીં શાસનની પેઠી ખાતર શું ? એ પેઠીની કિંમત હોય તો તમારા બાળકને તૈયાર કરી, કંસાર ખવરાવી, કંકુનું તિલક કરી, ચોખા ચોઢી, બેંડ વગડાવી શા માટે અહીં ન મૂકી જાયો ? અત્યારે અમુક માણસો ઉત્સાહમાં આવી જઈ તાલીઓ પાડે છે: એ તાલીઓ તમારા હૃદયની લાવના બતાવે છે. તમને આ શ્રી જિનેશ્વરદેવની આજ્ઞા ગમી છે એ જાણી હું ખુશી થયો છું. જો તમને આજ્ઞા ગમી હોય તો હવેથી જેમતેમ ન બોલાય તે ધ્યાનમાં રાખજો. હું જાણું છું કે પ્રભુના નામે કેટલાક માણસો તમને ગેરમાર્ગે દોરે છે. સંસારના પિપાસુને હું કરડો લાશું અને મોક્ષના અર્થીને મીઠો લાશું. તમે શાસનના રાગી, પ્રભુમાર્ગના પ્રેમી અને ધર્મના રસિયા છો. ધર્મના વિરોધી નથી. પ્રભુની વાણીમાં તમને વિશ્વાસ છે. જો ન હોત તો તમે તાલીઓ ન પાડત. મને વિશ્વાસ છે કે શ્રી જિનેશ્વરદેવનો ત્યાગમાર્ગ ઉત્તમ આત્માને ખરકે નહિ.

હું તમને બધાને એતવું છું કે બહાર હવા બહુ ગુદી છે. બહારની અફવાઓથી દોરવાશો નહિ. માર્ગ પરવેની જે કાંઈ શંકા હોય તે જરૂર પૂછી જજો. શક્તિ પ્રમાણે તમામ ખુલાસા કરવા તૈયાર છું. મારી પાસેના દીક્ષિતોને બે વરસ, એક વરસ, છ માસ, બે માસ પરિચય ક્યાં પછી દીક્ષિત કરેલા છે. અરે, સંબંધી મૂકવા આવ્યા હોય તેને ના પણ પાડી છે. પણ એની જાહેરાતો ન થાય. ઢાંડી ન પીટાય. એકેએક વાત સામે અનેક બનાવટો ચાલતી હોય ત્યાં ચોખવટ કરવા બેસીએ તો આરો જ ન આવે. જૈન કુળમાં જન્મેલો અને જૈન કુળના સંસ્કારથી સંસ્કારિત થયેલો દીક્ષાની વાત ન સાંભળે, એને એ ન જાયે, એ ‘ન મૂતો ન મવિષ્યતિ’ એમ હું માનું છું. તમારી સામેના કાળા પડદા ચીરવાની જ જરૂર છે.

શ્રીસંઘની ફરજ :

બીજી એક વાત એ છે કે શ્રીસંઘે, નગરના આગેવાનોએ શાસન માટે જરૂરી કરવું ઘટે તે કરવું જોઈએ. કોઈ આત્મા સંયમનો રસિયો બને અને તેનાં માળાપ ન સમજે તો સંઘે એ સંયમના

અથીની તરફેણ કરવી જોઈએ. સંઘ એના માળાપને કહે કે, આઠ દિવસ, દસ દિવસ, કે પંદર દિવસની અવધિની અંદર તમે તમારા બાળકને સમજાવો, તેમ છતાં જો એ સંયમના માર્ગે જવા મક્કમ હોય તો શ્રીસંઘ એ વાલીઓને કહી દે કે તમારાથી એના ઉપર જુલમ નહીં ગુજરાય, એ પવિત્ર આત્માને આંગળી પણ નહિ ચીંધાય. અમે કોઈ પણ ભોગે એની મુરદ બર લાવીશું. પૂર્વના માતાપિતા તો એમ કહેતાં કે ‘અમને તો કાળાં મટી ઘોળાં આવ્યાં પણ દીક્ષા લેવાની તૈયારી માટે યોગ્ય એવો વૈરાગ્ય ન આવ્યો, અમે ભાગ્યહીન ! તું મહાભાગ્યશાળી છે કે જેથી તને ભગવાનની આજ્ઞા રુચી. તું મક્કમ હોય તો ખુશીથી સંયમના માર્ગે જા, તર અને અમને તાર.’ શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનમાં માળાપ એવાં હોય.

શ્રી આર્યરક્ષિતની માતા :

શ્રી આર્યરક્ષિત, યૌદ્ધ વિદ્યાનો પારગામી થઈ, બારે વરસે ઘેર આવ્યો ત્યારે આખું નગર સામે ગયું. ખુદ રાજા પણ સામે ગયો. મા આ બધું જોઈ વિચારે છે કે, ‘દીકરો પુણ્યવાન તો ખરો કે આખું નગર રાજા સહિત લેવા સામે ગયું. પણ બધા ભેગી હું જાઉં તો મારા દીકરાનો બેલી કોણ ? બધા સાથે હું ભળું તો એના પર-લોકનું શું થાય ? મારો દીકરો પંડિત થઈ આવ્યો. પણ એ પંડિતાઈથી જો દુર્ગતિ જાય તો મારી કૂખ લાજે, માટે મારે અત્યારે સામે ન જવું.’ મા સામે ન ગઈ. શ્રી આર્યરક્ષિતનું આખું કુટુંબ મિથ્યાદષ્ટિ હતું, માત્ર મા એકલી સમ્યગ્દષ્ટિ હતી. એ સમ્યગ્દષ્ટિ મા તે વખતે સામાયિક લઈ બેસી જાય છે. આજની મા તો સામાયિક લીધું હોય તો યે ઊભી થઈને જોવા જાય.

દીકરો ચારે તરફ જુએ છે કે મા ક્યાં ? માને ન દેખવાથી દીકરાને શંકા થાય છે મા કેમ ન આવી ? જરૂર કાંઈક કારણ હોવું જોઈએ. આખું નગર આવે, ખુદ રાજા આવે અને મા કેમ ન આવે ? ગામમાં બધે ફરી ઘેર આવી સીધો મા પાસે ગયો, પગમાં પડ્યો. મા

ઉઠાસીન હતી. દીકરો કહે છે, ‘મા ! આખું નગર, ખુદ રાજા, બધાને આનંદ, આખા નગરમાં આનંદની લહેરો ઊછળે અને તું ઉઠાસીન કેમ ? જાણે મને ઓળખતી જ નથી ?’ મા કહે, ‘દીકરા ! આખું નગર તારી મા નથી, હું તો તારી મા છું. નગર તારી બાહ્ય ઉન્ન-તિથી રાચે પણ તારામાં ચોગ્ય ગુણો પ્રગટ ન થાય ત્યાં સુધી હું ન રાચું. તું વિદ્યા તો લાણી આવ્યો પણ એ તો પેટ માટેની વિદ્યા. દષ્ટિવાદ ન લાણે ત્યાં સુધી મને આનંદ ન થાય.’ દીકરો વિચારે છે કે, કેવું મજેનું નામ ? દષ્ટિવાદ ! વળી મા રાજી ન થાય તો આખું નગર રાજી થાય તોયે શું કામનું ?’ કહ્યો, આ દીકરા કેવા ? માને રાજી કરવા બધું કરવા તૈયાર. દીકરાએ પૂછ્યું, ‘મા ! એ કેાણ લાણાવે ?’ મા કહે, ‘તારા મામા જેનાચાર્ય છે ત્યાં જા. એ જેમ કહે તેમ કરજે અને લાણીને આવજે.’ તમે જાણો છો, આ દષ્ટિવાદ શું ? ખારમું અંગ - સાધુ થાય એ જ લાણે. આ મા એ લાણવા મોકલે છે. આર્યરક્ષિતને રાત્રે ઉંઘ ન આવી. સવારે વહેલો ઉઠ્યો. માને કહ્યા વિના જ ચાલવા માંડ્યું. રસ્તામાં બાપનો બ્રાહ્મણ મિત્ર સામે મળ્યો, જે આર્યરક્ષિતને મળવા આવતો હતો. એના હાથમાં સાડા નવ શેલડીના સાંઠા હતા. તે તેણે આર્યરક્ષિતને ભેટ આપ્યા. આર્યરક્ષિતે તેમને કહ્યું કે - ‘હું બહાર જાઉં છું ને આ સાંઠા મારી માતાને આપજો અને કહેજો કે આર્યરક્ષિત ગયો.’ આર્યરક્ષિત ખુદ્દિનો નિધાન હતો. મનથી નક્કી કરી લીધું કે સાડા નવ ભાગ જેટલું લાણાશે. પેલા બ્રાહ્મણ મિત્રે એની માતાને જઈને સંદેશો આપ્યો અને સાડા નવ સાંઠા આપ્યા. માતાએ પણ નક્કી કર્યું તે દીકરો સાડા નવ પૂર્વ જેટલું લાણાશે, પૂરાં દશ પૂર્વ લાણી શકશે નહિ. આર્યરક્ષિત આચાર્ય ભગવંત પાસે પહોંચ્યો. વિધિ જાણતો ન હતો તેથી ઉપાશ્રયની બહાર ઊભો રહ્યો. એક શ્રાવક નિસીહી કહીને અંદર ગયો, આચાર્યાદિ તમામને વંદન કરી આચાર્ય ભગવંત પાસે બેઠોઃ આર્યરક્ષિતે તે જોયું અને બધું મનમાં ધારી લીધું. પછી એ જ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક તે અંદર

ગયો અને સૂત્રોચ્ચારપૂર્વક વંદના કરી તે શ્રાવક પાસે જઈને બેઠો. આચાર્યે તરત બાણ્યું કે આ કોઈ નવો શ્રાવક છે.

પછી આચાર્ય લગવંતે તેને પૂછ્યું કે - કોણ છો, અને ક્યાંથી આવો છો ?' પાસેના સાધુએ જણાવ્યું કે કાલે રાત્રીએ જેનો નગરમાં પ્રવેશમહોત્સવ કર્યો તે આર્યરક્ષિત છે.

આચાર્ય ભૃ : અહો ! કેમ આવવું થયું ?

આર્યરક્ષિતૃ : મહારાજ ! દષ્ટિવાદ લણવા આવ્યો છું. માએ મોકલ્યો છે.

આચાર્ય ભૃ : બહુ સારી વાત, પણ તે આ રીતે નહિ લણાય.

આર્યરક્ષિતૃ : આપ કહો તે રીતે લણીશ. મારે માનું વચન પાળવું છે.

આચાર્ય ભૃ : આ કપડાં કાઢો અને આવાં પહેરો, પછી લણો ! આર્યરક્ષિતે એ પ્રમાણે કર્યું.

પછી આર્યરક્ષિત ગુરુને કહે છે કે, 'મહારાજ ! મને બેસાડ્યો તો ખરો પણ મારી પૂંઠે ઘણા છે. રાત્રી સુદાં છે. માટે ચાલો. કદાચ ઉપદ્રવ થાય. ગુરુ ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા, અને આર્યરક્ષિત કંમે કંમે લણવું હતું તે બધું લણ્યા.

આ તરફ આપ ઘેર આવ્યો ત્યારે આર્યરક્ષિતની માને પૂછ્યું કે, આર્યરક્ષિત ક્યાં ગયો ? મા કહે કે ક્યાંક ગયો હશે ! માને ફીકર હતી કે રખે દીકરાને લણવામાં અંતરાય ન આવે.

એક વખત મા વિચારે છે કે એક તો ગયો, પણ નાનો ક્લેશુરક્ષિત હજી બાકી છે. એક દિવસ તક જોઈને આર્યરક્ષિતના બાપને કહે છે, 'આર્યરક્ષિત ગયો તે ગયો. મેં સાંભળ્યું છે કે તે અમુક સ્થળે છે. એ તો કાગળ પણ લખતો નથી. જો ક્લેશુરને મોકલો તો તેને લઈ આવે.' બાપે કહ્યું, 'લલે મોકલો.' માએ દીકરાને કહ્યું,

‘દીકરા ફ્લેગુ ! બા, આર્યરક્ષિતને કહેજે કે તમારા વિના માઆપ જૂરે છે. માટે તરત ચાલો. લીધા વિના આવતો નહિ. લાવવા માટે જેમ કહે તેમ કરજે અને કહેજે કે તમે આવો તો ઘરના બધા જ તમે જેમ કહેશો તેમ કરશો.’ આ મા સમ્યગ્દષ્ટિ હતી. બાણુતી હતી કે આ દીકરો આખા કુટુંબને તારે એવો છે. એના જ ઉપાયો એ ચીંતવતી હતી.

ફ્લેગુરક્ષિત ભાઈ પાસે પહોંચ્યો અને કહ્યું કે — ‘ભાઈ ! ચાલો, માતાપિતા તમારા વિના જૂરે છે.

આર્યરક્ષિત : મને તો અહીં લાણુવામાં મજા આવે છે. હું નહિ આવું.

ફ્લેગુરક્ષિત : ભાઈ ! એ નહિ ચાલો. માએ કહ્યું છે કે લીધા વિના આવીશ નહિ અને કહેવરાવ્યું છે કે તમે આવશો તો અમે બધા તમે કહેશો તેમ કરીશું.

આર્યરક્ષિત : એની ખાતરી શું ? તું માડું કહ્યું કરે તો ખાતરી થાય.

ફ્લેગુરક્ષિત : ભાઈ ! આપ કહો તેમ કરવા તૈયાર છું.

એ પછી તરત ફ્લેગુરક્ષિત પણ સાધુ થયા. માએ કહેલું બરાબર કર્યું. કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો. એક વખત ફ્લેગુરક્ષિતે મોટા ભાઈને કહ્યું — ‘તમે તો અહીંના અહીં રહો છો તો હવે મા પાસે તો ચાલો ! હવે જગતપૂજ્ય બનેલા આર્યરક્ષિત આચાર્ય, ગુરુની રજા લઈ, સાધુના પરિવાર સાથે ચાલ્યા. આજે માતા મહોત્સવપૂર્વક સામે લેવા આવે છે. માતાને આજે મહોત્સવનો દિવસ છે. દીકરો દષ્ટિવાદ લાણીને આવે છે, માને મહોત્સવ કેમ ન હોય ? આજે પણ આખું નગર, રાજા સુદ્ધાં સામે લેવા બધા છે. મા, આર્યરક્ષિતના બાપને પણ સાથે લે છે. બાપને તો હજી બંધર જ નથી કે આર્ય-રક્ષિત કયા રૂપે આવે છે ! જ્યાં નજરે જોયો ત્યાં બાપને આંચકો

આવ્યો. અરે ! આ તો સાધુ થઈને આવ્યો ! પણ હવે બોલી શી રીતે શકે ? અનેક શિષ્યોનો મહાન ગુરુ, સમર્થ આચાર્ય, એની સામે બોલાય શું ? એ પ્રભાવ જ જુદો. પછી તો ભગવાન આર્યરક્ષિતની દેશનાથી આખુ કુટુંબ દીક્ષિત બન્યું, એક બાપ સિવાય. બાપ તો પાકો મિથ્યાદષ્ટિ. એ આર્યરક્ષિતને કહે છે - તેં આ કર્યું શું ? મારું આખું ઘર બોલી કર્યું ! ખેર, પણ હું તો નથી જ આવવાનો. આર્યરક્ષિત કહે ‘જેવી આપની મરજી !’ પણ પાછો બાપ વિચાર કરે છે કે હવે એકલા ઘરમાં રહેવું પણ શી રીતે ? આર્યરક્ષિતને કહે છે - ‘હું પણ દીક્ષા લઉં પણ શરત એટલી કે, કમંડળ રાખીશ, જનોઈ રાખીશ છત્રી રાખીશ, પાવડી પહેરીશ અને ધોતિયું પહેરીશ; બાકી તું કહેશે તેમ કરીશ.’ આચાર્ય વિશિષ્ટ જ્ઞાની હતા. લાલ થવાનો છે બાણી પિતાની વાત કબૂલ કરી. એમને તો બાપને પણ સુધારવા હતા, ઉપકારનો બદલો વાળવો હતો. એ રીતે પણ સાધુ બનાવ્યા.

તે પછી આચાર્ય જ્યાં જાય ત્યાં ગામનાં છોકરાંઓને શીખવી રાખે કે બધાને વંદન કરજો પણ પેલા ડોસાને વંદન કરતા નહિ. એ ચીડાય ને પૂછે તો કહેજો કે છત્રી મૂકો તો વાંદીએ. આમ એક ગામે છત્રી મુકાવી તો બીજા ગામે વળી જનોઈ મુકાવી. એમ કરતાં ચાર ચીજ તો મુકાવી પણ ધોતિયું મૂકવા તૈયાર ન જ થયા. એ કહે કે - ભલે મને ન વાંદે પણ ધોતિયું તો ન જ મૂકું. તેના વિના નહિ ચાલે. આચાર્ય પણ તે માટે સમયની રાહ જુએ છે.

એક વખત એક સાધુ કાળઘર્મ પામ્યા. આચાર્યે કહ્યું કે આ સાધુના શબને ઉપાડીને લઈ જનારને લાલ ઘણો થાય. ડોસા કહે ‘હું ઉપાડું.’ આચાર્ય કહે, એ તમારું કામ નહિ. ઉપાડ્યા પછી ગમે તેવા ઉપસર્ગ થાય પણ નીચે મુકાય નહિ. હાથ પણ ખસેડાય નહિ.’ બાપે કહ્યું - ‘એમાં શું ? એ પ્રમાણે કરીશ પણ મને લાલ લેવા દો.’ આચાર્યે તેમને શબ ઉપાડવા દીધું. છોકરાંઓને શીખવ્યું કે ભરખબરે તેમનું ધોતિયું ખેંચી લેવું; અને સાધુઓને કહી રાખ્યું

કે તરત જ ચોળપટ્ટો પહેરાવી દેવો. તેમણે પણ બરાબર એ પ્રમાણે કયું. ઉપાશ્રયે આવ્યા એટલે આચાર્યે કહ્યું કે - ‘આ શું ? ચોળપટ્ટો કેમ પહેર્યો ? ધોતિયું પહેરી લો !’ બાપ કહે - ‘હવે નહિ. પતી ગયું. હવે તો એ જ બરાબર છે.’ આમ એક આત્મા તરે તે કેટલાને તારે ? આ બધાના મૂળમાં કોણ ? સમ્યગ્દષ્ટિ મા.

હજી એક વાત બાકી રહી. ડોસા ભિક્ષા લેવા જતા નથી. માગવા જવું એ કેમ બને ? આચાર્યે વિચાર્યું કે ભિક્ષા લાવનાર તો ઘણા છે પણ ભિક્ષાએ જતાં સંકોચ થવો એ ધર્મ નહિ. એક દિવસ આચાર્ય સવારે ઊઠી બીજે નજીકને ગામ ગયા. સાધુઓને કહ્યું કે - ‘હું બહાર જાઉં છું. આજે ડોસાને ભિક્ષા કોઈ લાવી આપશે નહિ. તમે સૌ તમારું કરી લેજો.’ સાધુઓએ પણ એમ જ કયું. બાપે ગરમ થઈને સાધુઓને કહ્યું - ‘આજે આર્યરક્ષિત નથી એટલે તમે ભિક્ષા પણ ન લાવ્યા. આવવા દો એમને, પછી વાત છે.’ બીજે દિવસે આચાર્ય આવ્યા. બાપે ફરીયાદ કરી. આચાર્યે કૃત્રિમ ગુસ્સો કરી કહ્યું - ‘આવું કયું ? કાંઈ નહિ. જવા દો બધાને. આજે લાવો, હું જ લાવી આપીશ.’ એમ કહી આચાર્ય તૈયાર થયા. એટલે બાપ કહે - તમે આચાર્ય છો. તમારાથી ન જવાય. હું જ જઈશ.’ એમ કહી પોતે જ ગયા. પુણ્યવાન એવા કે પહેલે જ દિવસે એક જ ઠેકાણેથી ભિક્ષામાં બત્રીસ મોદક મળ્યા. આચાર્યે વિચાર્યું કે એમને બત્રીસ મહાન્ શિષ્યો થશે. પછી આચાર્યે તેમને નિર્દોષ ભિક્ષાની સમજ આપી. આમ આખું કુટુંબ તરી ગયું. જૈનશાસનની મા આવી હોય. આજે તો મા બાપની આગળ દીકરો વૈરાગ્યના વિચાર પણ પ્રગટ ન કરી શકે. વાત કરતાં પહેલાં જ મોઢે ડૂચ્યા દેવાના પ્રયત્ન થાય. માટે જ કહું છું કે આજે જૈનશાસનમાં આર્યરક્ષિતની માતા જેવી માતાઓની ઘણી જ જરૂર છે.

પડવાની બીકે ન ચઢવું સારું ?

અનન્તઉપકારી સૂત્રકાર મહર્ષિ દ્વરમાવે છે કે — પરમોપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવોએ કહેલાં શાસ્ત્રોનું શ્રવણ કરવું, શ્રવણ કરીને તેના ઉપરની શ્રદ્ધાને મજબૂતપણે કેળવવી અને એ પછી, એ શ્રદ્ધામાં મક્કમ રહીને સંયમમાં પોતાની શક્તિને ખર્ચાવી, તો જ આ માનવજીવનની સફળતા થઈ શકે. સંયમ એ દુષ્કર ચીજ છે. જગતના પ્રાણીગણને જલ્દી ગમી જાય એવી એ વસ્તુ નથી. માટે સંયમનાં વર્ણનોથી ભરેલાં શાસ્ત્રોને સાંભળવા પહેલાં એ શાસ્ત્રના કહેનારાઓએ પોતાના જીવનમાં કેટલો સંયમ સેવ્યો છે, એ જાણીએ તો એમના વચન પર શ્રદ્ધા જલ્દી બેસે અને એ શ્રદ્ધા બેસે એટલે અમલ કરવાનો પુરુષાર્થ થાય.

અહીં સંયમમાં એવી કોઈ વસ્તુ નથી કે જેથી જગતનાં પ્રાણીઓ એનાથી લલચાઈ જાય. એમાં તો અનાદિકાળથી સેવેલી વસ્તુઓને આધી મૂકવી પડે છે, અને તેનાથી વિરુદ્ધ વસ્તુઓને સ્વીકારવી પડે છે. પૂર્વકાળમાં કદી નહિ પામેલી, નહિ સેવેલી એવી વસ્તુની, ઊલટી દિશામાં ચાલનારા અને તેમાં જ રાચીમાચીને રહેલાંને એકદમ સંયમની ભાવના થાય એ કાંઈ સહેલી વાત નથી. સંયમ, એ જો કહેતાંની સાથે જ દુનિયાને રુચી જાય અને દુનિયા એનો અમલ કરવા તૈયાર થઈ જાય એમ હોય, તો તો આટલી બધી મહેનત જ ન કરવી પડે. ખરેખર, જ્યારે આ સંસાર જ ભયંકર છે ત્યારે દુનિયાના જીવોને ધર્મ ભયંકર દેખાય છે. દુનિયાની સામગ્રી પરિણામે કડવી છતાં

૭. સા. ૧૯

દેખાવે મીઠી લાગે છે, એટલે સંયમ પર એકદમ રાગ થાય એ બનવું અશક્ય છે. તેવા સંયોગોમાં જો કોઈ આત્માને આ તરફ પ્રેમ ન થાય એવું દેખાય તો પણ તેના તરફ તિરસ્કાર ન થવો જોઈએ.

કોઈ પડે એમાં નવાઈ નથી, ચહે એમાં નવાઈ છે. પડનારનાં દષ્ટાંતો આગળ ન કરાય. ચઢનારા ચઢી જાય છે તેનાં જ દષ્ટાંત લેવા લાયક છે. ચઢનારા બધા જ પામી જાય તો મુશ્કેલી પણ શી ? કોઈ પતિત પરિણામી થાય, કોઈને પડતો જોઈએ તો એમ જ વિચારવું કે એમાં કંઈ નવું નથી, એ માર્ગ જ એવો છે કે પૂરો બળવાન હોય તે જ ચઢી શકે. એક વાર ચઢીને પડેલાં હોય તો પણ, જ્ઞાની કહે છે કે એ ઘણો ઊંચો છે. પડવાની બીકે નહિ ચઢનાર કરતાં ચઢીને પડેલા કંઈ ગણા ઊંચો છે. પડવાની બીકે નહિ ચહેલાની સ્થિતિ નિયત નથી, જ્યારે ચઢીને પડેલાની સ્થિતિ નિયત છે. ચૌદપૂર્વી અનંતા નિગોદમાં ગયા પણ એનો મંસાર કેટલો નિયત. આથી એમ ન સમજવું કે ચઢનારમાં પડવાની ભીતિ જ ન હોવી જોઈએ, પણ પડવાની ભીતિએ ચઢવું જ નહિ એ ઉચિત નથી. આગળ વધવાની પેરવી તો કર્યા જ કરવી જોઈએ.

જ્ઞાનીઓએ બતાવેલ વસ્તુની મહત્તા હૃદયમાં ઠસે તે માટે જ આપણે ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના પૂર્વભવોની વિચારણા કરી રહ્યા છીએ. એ ભગવાન ક્યારે બન્યા ? આરાધના કરી ત્યારે. આપણને તો અનંતઉપકારી શ્રી જિનેશ્વરદેવ, એમના માર્ગે ચાલી રહેલા નિર્ગ્રંથ ગુરુઓ અને એમનું આવું મજેનું શાસન મળ્યું છે. શ્રી નયસારને કાંઈ જન્મથી તે મળ્યું ન હતું. એમને તો અક્ષમાત્ર મુનિઓનો યોગ મળી ગયો; સમ્યક્ત્વ પામ્યા અને ઉત્કટ આરાધના કરી તો આજે આપણા તારક બન્યા.

શ્રી નયસારના ભવમાંથી દેવભવમાં જઈ ત્યાંથી ચ્યવી ભરત મહારાજના પુત્ર મરીચિ થયા. શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીના શાસનમાં

મુનિપણું પામ્યા. અગિયાર અંગના પાઠી બન્યા. અખંડ ચારિત્રના પાલક બન્યા. પરંતુ કર્મ કોઈને છોડે? જો જો, કર્મ કોઈને ન છોડે એમ માનીને ‘શું કરીએ, ભાગ્યમાં નથી, ઉદય નથી’ એમ કહેવાને ટેવાઈ ન જશો. સંપૂર્ણ ઉદય ન ફળે તો કંપતે હૃદયે – ‘મારો પાપો-હય છે’ – એમ કહેજો અને એમ કહેતાં ચે સામી છાતીએ કર્મની સામે ઊભા રહેજો. કર્મના સ્વરૂપને સમજનાર કર્મોદયની વાત કરીને અટકી ન જાય. ઠોકર વાગે ત્યારે દેખતો માણસ ‘હું શું કરું, પથ્થર વચમાં આવ્યો,’ એમ ન કહે; અને જો કહે તો ખીજાઓ એને કહે કે – ‘છતી આંખે ઠોકર વાગે એના જેવી ખીજી શરમાવનારી વાત કઈ?’ ઉત્તરમાં દેખતો પણ એમ જ કહે કે – મારે ધ્યાનપૂર્વક ચાલવું જોઈતું હતું. ધ્યાન ન રહ્યું માટે જ ઠોકર લાગી. આંખોવાળા પણ રસ્તામાં પડેલા પથ્થરનો દોષ કાઢે એના જેવી મૂર્ખતા ખીજી કઈ? મનુષ્યની એ ફરજ છે કે ચાલતાં આડુંઅવળું જોવું નહિ અને જોવું હોય તો ઊભા રહેવું. દેખતા મનુષ્યે એવી રીતે ચાલવું જોઈએ કે એને કોઈ પીડા ન કરી શકે, અને ન તો એનાથી કોઈને પીડા થાય.

શું સંસારીને પાપ કરવાની છૂટ છે ?

ધર્મસમિતિ આદિ અષ્ટપ્રવચન માતા, એ કેવળ સાધુઓ માટે જ છે કે તમારી શક્તિ મુજબ તમારા માટે પણ છે? જોયા વિના ચાલે તો સાધુઓને પાપ લાગે અને તમને પુણ્ય થાય, એમ? જ્ઞાનીઓએ જે જે વસ્તુની તમારા માટે વિધિ ન બાંધી એનું કારણ હજી તમે સમજ્યા નથી. તમારે માટે જેનું વિધાન ન કર્યું તેનું તમારે પાલન નહિ કરવાનું, એમ હોય? દેશવિરતિ શ્રાવક એમ કહી શકે ખરો કે અમુક હિંસામાં કે અમુક નાના નાના અસત્ય બોલવામાં કશી જ હરકત નથી? ‘સંસારીને પાપ કરવાની છૂટ છે, એ પાપ કરે એમાં વાંધો શો?’ આ પ્રમાણે બોલવાથી તો લજ્જા નાશ પામી ગઈ, ગુણો પ્રગટ થવાની યોગ્યતા ચાલી ગઈ. માટે લજ્જા ન ગુમાવો. તમે જે કાંઈ પાપકાર્યો કરો તેનો સંસારના નામે બચાવ

ન કરો. પાપ કરવું ન જોઈએ, એનાથી મુક્ત થવાય તો સારું એમ કહો. થઈ જાય છે, કરવું પડે છે, એ અમારી આસક્તિ અને અશક્તિનું પરિણામ છે - એમ કહો. ‘કર્યું’ એમ કહેવામાં વાંધો નથી પણ ‘કરવું જોઈએ.’ એવું જોણતાં ન શીખો. એમ જોણવાથી તો મર્યાદાનો જ લોપ થાય છે. દસ વીસ વરસ પહેલાં નાનામાં નાનું વ્યસન પણ છડેચોક નહોતું સેવાતું. વડીલની સામે બીડી પીવી એ ગુનો ગણાતો. આજે જમાનો જુદો આવ્યો છે. બાપ-દીકરો સામસામા બેસી બીડી પીએ છે. જમાના અનુસાર આ પણ વ્યાજબી મનાય છે. મર્યાદાઓ જવાથી કઈ દશા આવી ? શ્રી જૈનશાસનમાં રહેલું અને શ્રી જૈનશાસનથી વિપરીત જતાં દૃષ્ટાંતો લેવાં એમાં તો શ્રી જૈનશાસનની બેઅદબી છે.

માટે આ બધી વાતો પર ખૂબ વિચાર કરો. વિચાર્યા વિના ઉદ્ધાર નથી. ઉદ્ધાર માટે જ્ઞાનીના પગલે ચાલવું પડશે. જ્ઞાનીના એક એક વચન પર તન, મન અને ધન, એ સઘળાનો ભોગ દેવો પડશે. મુક્તિ રસ્તામાં નથી પડી. કર્મનું એક પણ આણુ બાકી રહે, એટલે કે આત્માને વળગેલું રહે ત્યાં સુધી મુક્તિ ન મળે, તો દુનિયાની એક પણ વાસના બાકી રહે ત્યાં સુધી મુક્તિ ક્યાંથી મળે ? કેવળજ્ઞાન થયા બાદ જે ચાર કર્મો બાકી રહે છે તે તો અઘાતિ છે, છતાં એ જ્ઞાનીને સંસારમાં રહેવું પડે છે. જો આયુષ્ય થોડું હોય અને બાકીનાં કર્મ વધારે હોય તો એ કર્મોને બપાવવા અને બંખેરવા જ્ઞાનીને પ્રબળ પ્રયત્ન કરવો પડે છે; આત્માને ચૌદરાજલોકવ્યાપી બનાવી તે કર્મોની સ્થિતિ બપાવવી પડે છે; તો તમે જમાનાનું બહાનું કાઢીને યથેચ્છ પ્રવૃત્તિ દ્વારા મુક્તિએ કઈ રીતે જઈ શકશો ?

આ શાસનને પાઠ્યા બાદ લગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે કે ‘જો આ શાસન ન મળ્યું હોત તો અનાથ એવા અમારું શું થાત ?’ આ પ્રમાણે કહેનારા એ મહર્ષિ પહેલાં કેવા હતા ? શ્રી જૈનશાસનના પૂરા દ્વેષી. લગવાન શ્રી જિનેશ્વરદેવના

મંદિરમાં ન છૂટકે આવી ચઢ્યા તો તે વખતે શ્રી જિનમૂર્તિની ઘોર મસ્કરી કરનારા, પણ અનુભવ થયા બાદ, આ આગમોનો સ્વાદ ચાખ્યા બાદ એ મહાત્માએ કહ્યું છે કે—

“કથ અમ્હારિસા જીવા, દુસમાદોસદૂસિયા ।

હા ! અણાહા કહં હુંતા, જડ ન હુંતો જિણાગમો ॥”

પોતાની પૂર્વની વિદ્વત્તાને અને જ્ઞાનને હવે એ મહાપુરુષ અજ્ઞાન માને છે. એ કાંઈ જેવાતેવા વિદ્વાન ન હતા. કહેવાય છે કે પોતાની વિદ્વત્તાની ખુમારીથી એમણે પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે “કોઈ પણ વિદ્વાન ગમે તે શાસ્ત્રસંબંધી વાત બોલે અને જો હું તે ન સમજું, તો એનો શિષ્ય થઈ જાઉં.” આ પ્રતિજ્ઞા તેમની માનસિક હતી છતાં અવસરે તેનું ખરોખર પાલન કર્યું. આ તેમની કેવી મર્યાદાશીલતા ! એ વિચારો. આજે તો મર્યાદાશીલતાનો ખરે જ લોપ થતો જાય છે.

દેવ, ગુરુ, ધર્મ અને માતાપિતા, બધા શુદ્ધ જોઈએ. બધામાં ‘સુ’ જોઈએ. સમ્યગ્દષ્ટિને વાતવાતમાં સારું—ખોટું પારખવું પડે. કર્મસ્થિતિ ભયંકર ખરી પણ એને આધીન થવાનું નથી. પુરુષાર્થને પ્રધાનપદ આપવાનું છે, પુરુષાર્થનો ઉપયોગ કર્મને કાઢવામાં કરવાનો છે પણ કર્મને ભેળાં કરવામાં કરવાનો નથી. તમે કાંઈ પુરુષાર્થહીન નથી પણ તમારો પુરુષાર્થ ગુદી જાતનો છે. કળિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય-ભગવાન શ્રી હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ આર પુરુષાર્થની વાત કરતાં એક જગ્યાએ ફરમાવે છે કે—

“તુલ્યે ચતુર્ણાં પૌમર્થ્યે, પાપયોરથેકામયોઃ ।

આત્મા પ્રવર્ત્તેતે હન્ત, ન પુનર્ધર્મમોક્ષયોઃ ॥”

ચારે પુરુષાર્થ પુરુષાર્થ તરીકે સમાન છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ, એ ચારમાંથી એકની પણ સાધના પ્રયત્ન વિના થઈ શકતી નથી, માટે એ ચારે ય પુરુષાર્થ કહેવાય છે. ખેદની વાત એ છે કે એ ચાર પુરુષાર્થમાંથી પાપરૂપ અર્થ અને કામમાં આત્મા પ્રવર્તે

છે પણ ધર્મ અને મોક્ષમાં પ્રવર્તતો નથી. અહીં આં જે પુરુષાર્થની વાત ચાલે છે તે અર્થ, કામ નહિ પણ મોક્ષને સાધ્ય રાખી ધર્મ પુરુષાર્થ સાધવાની વાત છે. પ્રસંગે પાંચ કારણ પૈકી જે જે જીવને જે જે કારણની મુખ્યતા હોય તે કહેવાય પણ માનવાનાં તો પાંચેય. સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા માટે પ્રધાનતા પુરુષાર્થની છે. કર્મના ઉદયની સામે એ છાતી કાઢીને ઊભો રહે. એમ ન ઊભો રહે તો શુભનો ઉદય અને અશુભનો ઉદય - બન્ને એ જીવને હાનિકારક બને છે. અશુભના ઉદય કરતાં શુભનો ઉદય વધુ હાનિકારક છે. અશુભના ઉદયમાં તો આ સંસારના બંધનથી છૂટવાની ભાવના જાગૃત પણ થાય, પણ શુભના ઉદયમાં તો રહેવાની, વધુ મેળવવાની ભાવના થાય, ત્યાં છૂટવાની તો વાત જ શી ?

મરીચિને કર્મના ઉદયથી પતિતપણાના વિચારો આવ્યા પણ એ કર્મના ઉદયમાંયે મરીચિએ પોતાના ચારિત્રને ટકાવવામાં જ્યારે તેમને નિષ્ફળતા મળી ત્યારે પોતાનું સમ્યગ્દર્શન ટકાવવાનો ઉપાય બરાબર જાણી રાખ્યો. આજે તો પડતા પડતા એ તૈયારી જલદી પડવાની જ થાય છે. આત્માને પૂછા કે ગઈ કાલની પોતાની ખામી આજે પુરાણી કે વધી ? દિવસે દિવસે આત્મા સંયમ તરફ આગળ વધે છે કે વિષયો તરફ ? નજીક જવાની વાત તો દૂર રહી પણ અંતર વધતું હોય તો શું ? રોજ આત્માની પરીક્ષા કરનારો ચઢવા તરફ હોય કે પડવા તરફ ? પાપનો પસ્તાવો ચાલુ હોય એની પાપની પ્રવૃત્તિ કેવી હોય ? લુપ્તી જ હોય અને તે પણ દુનિયાને નજરે ચઢે એવી લુપ્તી હોય. એવું હોય તો જ એની એ જાતની છાયા પડે અને એ છાયા પડે એટલે ઇતરનો આત્મા પણ સહેજે ધર્મ તરફ ખેંચાય.

મુખ્ય કોણ ? ધર્મશુદ્ધિ કે વ્યવહારશુદ્ધિ ?

ધર્મી પાસે અધર્મીને આવતાં વાંધો ન આવે પણ ધર્મના વિરોધીને આવતાં મૂંઝવણ થાય. ધર્મી કાંઈ નિર્દય નથી પણ એની આંખમાં જ એ તાકાત છે. ધર્મી પાસે ધર્મીને જતાં એમ લાગે કે

મારે માટે ફૂલની શય્યા તૈયાર છે. અધર્મીને જતાં એમ લાગે કે વાંધો નહિ, એ કદી તિરસ્કાર નહિ કરે; પણ વિરોધી તો સમજી જાય કે એની તાકાત વગર-અગ્નિએ અને વગર-ઉપદ્રવે પણ બાળીને ભસ્મ કરી નાખે એવી છે.

ત્રણ ખંડનો ધણી રાવણ સીતાજીને ઉપાડી લાવ્યો તો ખરો પણ પછી સીતાજી પાસે આવવું એને ભારે પડતું. સીતાજીના શીલનો જ એ પ્રભાવ હતો, બીજું કશું કારણ ન હતું. રાવણને અભિગ્રહ હતો કે પારકી રમણીની ઇચ્છા વિના તેની સાથે ભોગ ન કરવો. એ નિયમે એના આત્માને વારંવાર બચાવ્યો છે. રાવણ જ્યારે જ્યારે આવ્યો ત્યારે ત્યારે સીતાજીએ દરેક વખતે એને કઠોરમાં કઠોર શબ્દો સંભળાવ્યા. રે ! કોઈ કહે કે, સીતાજી જેવી મહાસતીને આટલો ગુસ્સો શોભે ? તો કહેવું પડે કે એ કહેનાર સમજ વગરનો છે; કારણ કે સીતાજીનો એ ગુસ્સો પણ શીલની રક્ષા માટે હતો.

રાવણે એક વાર મંદોદરીને, સીતાજીને સમજાવવા માટે મોકલી હતી. પતિની દલાલી કરવા આવનારી મંદોદરીનું એ હડાપણ હતું કે ગાંડપણ ? એમાં એની પતિભક્તિ ખરી કે નહિ ? ખરેખર, એ પતિ-ભક્તિ ન જ કહેવાય. પતિના મોઢે એને ફસાવી હતી. સીતાજી પાસે એ આવી, બેઠી અને કહે છે કે ‘અરે સીતા ! સોળ હજાર અંતઃ-પુરીનો માલિક, રૂપે કામદેવ જેવો, તારો દાસ થવા તૈયાર થયો છે તો તું શા માટે હઠ પકડે છે ? સંમત થઈ જા, અમે સોળે હજાર તારી દાસીની જેમ સેવા કરીશું. આવી તક જતી ન કર. રામચંદ્ર જેવા ભટકતા ભીખારીને વળગી રહી, આવેલા ભાગ્યને પાછું ન ઠેલ. લક્ષ્મી ગ્રાંથેલો કરવા આવી છે તે વખતે મોઢું ફેરવી લેવાની મૂર્ખાઈ ન કર. હું સલાહ આપું છું કે તું આ વાતને સ્વીકારી લે.’ ત્યારે સીતાજી ઉગ્રતાપૂર્વક તેને કહે છે કે, “અરે મંદોદરી ! ધિક્કાર છે તને. તું મારી પાસે બેસવાલાયક પણ નથી. તને જોઈને મને શરમ આવે છે. મને આજે જ ખબર પડી કે તમારા બેચનો સમાન યોગ થયો છે.

રાવણુ તો ભૂલ્યો, પણ તું પણ એમાં ભળી ? ખરેખર, વિધિનું કાર-સ્તાન એવું છે કે, ‘એ સરખેસરખાનો યોગ એ કરી દે છે.’ આ સાંભળતાં મંદોદરી મૂંઝાય છે. એની છાતી કંપે છે. એને ત્યાંથી હવે ઊઠવું પણ ભારે પડી ગયું. સીતાજીની આ ઉચ્ચતા શીલની રક્ષા માટે હતી. ધર્મીમાં અવસરે આવું કૌવત જોઈ એ જ.

વ્યવહારમાં રહેવું એ જીવવા કે મરવા ? આત્માને અંગે વ્યવહાર કે વ્યવહારને અંગે આત્મા ? આ દુનિયાના વ્યવહારમાં આત્મા ઝૂક્યો તો ખરો પણ પછી શું ? પરલોક માનો છે કે નહિ ? પરલોકને માનનારો આત્મા આ લોકના વ્યવહારમાં આટલો ખર્ચો લીન થાય ? ખીમાર આદર્મી ખીમારીમાં પણ ખાટલામાં સૂવું હૈયાથી પસંદ કરે ? વ્યવહાર એ જો ધર્મ-ખાધક હોય, ધર્મનો ઘાત કરનારો હોય તો એના જેવી અધમ ચીજ દુનિયામાં એક પણ નથી. સીતાજીએ એવા ખોટા વ્યવહારને તરત ત્યજી દીધો. રાવણુ જેવો રાજવી અને મંદોદરી જેવી રાણી એની સાથે વ્યવહાર કેવો હોય ? પણ એ જ્યારે અધર્મમાર્ગે ગયા, તો હવે વ્યવહાર રાખવાનો હોય નહિ. હવે વ્યવહાર રાખવા જાય તો કદાચ પોતાના આત્માનું પતન થવાનો પણ પ્રસંગ આવી જાય. આવા સમયે શરમ રાખવાની ન હોય. ત્યાં તો ધર્મ એ જ જીવન. જેટલા જેટલા મુક્તિએ ગયા છે, જઈ રહ્યા છે અને જવાના પ્રયત્નમાં છે, તે બધા આવા પ્રસંગે અયોગ્ય વ્યવહારને લાત મારીને જ ગયા છે. દુનિયાના અયોગ્ય વ્યવહારને શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના શાસન સાથે કાંઈ લાગતું-વળગતું નથી. સૂરિપુરંદર શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ ફરમાવે છે કે—જ્યાં ધર્મશુદ્ધિ છે ત્યાં જ વ્યવહારશુદ્ધિ છે. ધર્મશુદ્ધિ વિના વ્યવહારશુદ્ધિ આવે કઈ રીતે ? જેના હૃદયમાં ધર્મ ખેડો હોય તેના ઘરના આચાર, વિચાર, વાતચીત, બધું જુદું જ હોવું જોઈએ. ધર્મ એ પાપવ્યવહાર ઓછો કરવા માટે છે, નહિ કે વધારવા ! આ વાત જો તમારા હૃદયમાં ખરાબર ઊતરે તો તમારાથી શાસન ઝળકે.

દુનિયાની સાધના જિંદગી માટે છે કે દુનિયાની સાધના માટે જિંદગી છે ? તમે દુનિયા માટે કે તમારા માટે દુનિયા ? માની લો કે કોઈ

છોકરો એના બાપને કહે કે, ‘બાપા ! વૈદ્યે સર્વ ઉપાયો કર્યા. હવે એ કહે છે કે એક જ ઉપાય બાકી છે. જો તારા પિતા તારે ખાતર મરવા તૈયાર હોય તો તું બચી શકે. કહો પિતાજી ! મને જીવાડવા તૈયાર છો ?’ ત્યારે બાપ કહે છે કે, ‘બેટા ! તું જીવે એ હું ઈચ્છું છું. તને જીવાડવા બધા પ્રયત્નો કરવા તૈયાર છું; પણ મારી જિંદગીને જોખમમાં મૂકીને કરું, એ તો કેમ બને ? મારા મરી ગયા પછી તો તું જીવે તો એ મારે શું કામનો ? માટે વૈદ્યને કહે કે બીજો ઉપાય વિચારે.’ આ દૃષ્ટાંત શું સૂચવે છે ? એના પરથી હવે ખરાબર વિચારો કે, દુનિયાની બધી વસ્તુઓ માટે તમારી જિંદગી કે તમારી જિંદગી માટે એ બધી વસ્તુઓ ? જિંદગીનો ઉપયોગ તે સ્વ-પરના કદ્યાણુ માટે હોવો જોઈએ કે સ્વ-પરના નાશ માટે ?

ધર્મના યોગે તો આપત્તિ આવે જ નહિ :

તમે જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા મુજબ ત્રિકાળ શ્રી જિનપૂજન કરો, ઉભયકાળ આવશ્યક એટલે કરેલાં પાપોના પશ્ચાત્તાપ આદિની ક્રિયા કરો, નિરંતર વ્યાખ્યાનશ્રવણ વગેરે કરો તો તમારો વ્યવહાર ખોરવાઈ જાય અને તમે ભૂખે મરો એવું હું માનતો નથી. વળી આ નિયમ એવો નથી કે કોઈ શ્રીમન્તને પણ એમાં વાંધો આવે ! આજે તો કહે છે કે, આ જમાનામાં આ વાતો નકામી છે. હું કહું છું કે જે જમાનામાં આ વાતો ગઈ તે જમાનો જૈનો માટે એટલે કે આત્મકદ્યાણના અર્થિઓ માટે લયંકર છે. આ બધું કરો અને બાકીના ટાઈમે જરૂરી હોય તો આજીવિકા માટે નીતિમય પ્રયત્ન કરો તો હું ખાતરીપૂર્વક કહું છું કે ભૂખે નહિ મરો. અને પછી ભૂખે મરો તોયે એના યોગે તો નહિ જ. આરાધક ઉપર આપત્તિના પહાડ તૂટે, સંયમધારી મુનિને કલંકો લગાડવામાં કમીના ન રહે, એવું બધું બને તે કબૂલ છે, પણ એ એમની આરાધના અને સંયમના યોગે તો નહિ જ. આરાધના અને સંયમ તો આત્માને પવિત્ર જ બનાવે છે. જે બનવાનું છે તેને તો દુનિયાની પાપજનક પ્રવૃત્તિ પણ રોકી શકવાની નથી.

લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિમાં અનીતિ એ શું સાધન છે ? ખસા પેદા કરો છો એ શું અનીતિ આદિના પ્રતાપે ? વેપારી આંખના ઇશારે બેના બાર લે, ને માને કે હું હોશિયાર; પણ એની એ હોશિયારી પ્રશંસા કરવા યોગ્ય નથી જ. પાંચપચીસ વર્ષની આ અનીતિ એવો અંતરાય ઊભો કરશે કે પરિણામે હજારો ને લાખો વરસો સુધી માગતાં થે નહિ મળે. માટે અનીતિ આદિ પાપથી ડરો. ધર્મી વેપારી તો કહે કે—લક્ષ્મીને આવવું હોય તો નીતિથી આવે, અનીતિથી આવતી હોય તો મારે એ ન કલ્પે. આ નિયમ તો તમે કરી શકો ને ? આટલું ન કરો તો તમારે કરવાનું શું ? જો આટલો અનીતિ પરનો પ્રેમ જાય અને નીતિ પર પ્રેમ જાગે તોયે શ્રેય થાય. પરલોકને માનનારો વેપારી તો કહે કે—‘ભીખારી રહી ભૂખે મરું’ તે હા, પણ મારે અનીતિથી તો લક્ષ્મી ન જ જોઈએ.’

ધર્મની આગળ દુનિયાના અયોગ્ય વ્યવહારો જેને તુચ્છ લાગે તે ધર્મી. દુનિયાના વ્યવહારો જો ધર્મના સાધક હોય, સહાયક હોય, તો માથા ઉપર, પણ બાધક હોય તો તે ન જોઈએ. મહેમાન આવે એટલે તમે ધર્મક્રિયા ચૂકો ? ધર્મીને ઘેર તો મહેમાન આવે તો ધર્મી એ મહેમાનને કહે કે, ‘પધારો ! વ્યાખ્યાનનો ટાઈમ થયો છે.’ મહેમાન ના કહે તો કહે કે, ‘બેસો ! હું આવું છું.’ જૈનના મહેમાનને તો વિચાર કરીને જ આવવું પડે કે, ‘શ્રી જિનપૂજ, વ્યાખ્યાનશ્રવણ, આવશ્યક ક્રિયાઓ વિગેરેના સમયમાં એ મળશે જ નહિ એટલે એ ટાઈમ એને ત્યાં ન જવું અને જવું હોય તો એ ક્રિયામાં સામેલ થવા તૈયાર રહેવું; પણ તે ક્રિયામાં તેને અંતરાય થાય તેવી એક પણ પ્રવૃત્તિ ન કરવી. જૈન રાજ-મહારાજઓ યુદ્ધમાં પણ પોતાની કરણીને ભૂલતા ન હતા. એક મહારાજ યુદ્ધમાં પણ બે વખત પ્રતિક્રમણ કરતા હતા. એ માનતા હતા કે સંસારમાં ફસાયા છીએ માટે આ યુદ્ધાદિ કરવાં પડે છે પણ તે પાપ છે એ નક્કી વાત છે. માટે જ્ઞાનીઓએ બતાવેલું આપણી ભૂમિકામાં રહીને જેટલું અને તેટલું ન કરીએ તો

દશા શી થાય ? તમારો આત્મા ધર્મના સ્વરૂપને સમજે, ધર્મનો મર્મ તમારા હાથમાં આવી જાય, તો દુનિયાનો વ્યવહાર તમારા ધર્મને બાધ કરે જ નહિ. સવારથી સાંજ સુધીની તમારી કરણી એવી બતાવી છે અને એ કરણીમાં આવતાં સૂત્રોમાં એકેએક સૂત્ર એવું છે કે, ત્યાંથી તમને બીજે આનંદ આવે જ નહિ.

આત્મબળ કે પુદ્ગલબળ ?

આત્મબળ બુદ્ધી ચીજ છે. આજે આત્મબળના નામે ગમે તે જાતની વાતો થઈ રહી છે. જે બળનો ઉપયોગ દુનિયાનાં પૌદ્ગલિક સાધન માટે થાય, એ પૌદ્ગલિક બળ કહેવાય છે. જે બળથી આત્મ-ધર્મનો નાશ થાય તે પૌદ્ગલિક બળ છે. કૃષ્ણજી અને ગજસુકુમાળજી, એ બેમાં બળવાન કોણ ? આત્મા પુદ્ગલને આધીન થાય એટલે એ આત્મા પણ જડ બન્યો, આત્મતત્ત્વ આવરાર્થ ગયું. માટે તો તેવા આત્માને કોધાત્મા, માનાત્મા કહેવાય છે. સમ્યગ્દર્શિ આત્મા આત્મ-સાધના માટે ખરચાતા બળની જ પ્રશંસા કરે.

જે આત્મા જડ જેવા થાય, જડને આધીન થાય, એને સમ્યગ્-દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની વાત કેમ ગમે ? એ તો કહે કે, ‘આ જમાનામાં એ વાતો નકામી છે.’ આવું કોણ બોલાવે છે ? જડ પદાર્થોની લાલસા, પુદ્ગલની લાલસામાં પડેલા આત્માઓ જે બળ વિષયપ્રાપ્તિ આદિમાં ખર્ચે છે, તે બળ જો સંયમની સાધનામાં ખરચાય તો કેટલો લાભ થાય ?

શ્રી કૃષ્ણ મહારાજ શ્રી જિનેશ્વરદેવના ધર્મથી વાસિત તો હતા જ. પણ જે વખતે એ ભાવના જોરદાર હતી, એ વખતની વાત છે. જ્યારે જરાકુમારનું બાણ કૃષ્ણજીના પગમાં વાગ્યું અને જરાકુમારે આવીને કહ્યું કે—‘ભાઈ ! આ શું થઈ ગયું ? અંતે ભગવાન શ્રી નેમનાથ સ્વામીએ કહેલું સાચું પડ્યું.’ ત્યારે કૃષ્ણજીએ તેને કહ્યું કે—‘ભાઈ ! તું અફસોસ ન કર. જ્ઞાનીનું કહ્યું કદી ખોટું ન થાય. જે બનવાનું જ હતું તે બન્યું છે. તું હવે અહીંથી ચાલ્યો જા,

જલ્દી જા, નહિ તો હમણું બલભદ્રજી આવશે તો મારા પ્રેમના યોગે તને મારી નાંખશે. તું આ મુદ્રિકા લઈને પાંડવો પાસે જા અને એમને કહેજે કે દ્વારિકા આ રીતે બગી ગઈ અને કૃષ્ણજી ભયંકર અટવીમાં આ રીતે મૃત્યુ પામ્યા.’ જ્યારે દ્વારિકા બગતી હતી ત્યારે લોકો નાસભાગ કરતા હતા પણ દેવતા તેમને લાવી લાવીને ત્યાં પટકતા હતા. દેવતાએ ઉદ્ઘોષણ કરી કે બચવાનો એક જ રસ્તો છે. જેઓ શ્રી નેમનાથ સ્વામી પાસે જવા તૈયાર હોય તેમને ત્યાં મૂકી આવવામાં આવશે; તે સિવાય કોઈ બચી શકશે નહિ. નાસવાનો પ્રયત્ન કરનાર કોઈ છટકી શકશે નહિ.’ કહો ! આવા સમયે પણ શ્રી નેમનાથ સ્વામીના શરણે જઈ સંયમી થનારા કેટલા નીકળ્યા ? સંસારની આસક્તિ, વિષય-કષાયની પિપાસા કેટલી બળવાન છે એ જાણવા માટે આ અજબ પ્રસંગ છે. એ દ્વારિકાને બગતી જોઈ અસહાયપણે કૃષ્ણજી ચાલી નીકળ્યા. અટવીમાં ગયા ત્યાં જરાકુમારનું બાણ વાગ્યું. જરાકુમારને મુદ્રિકા આપી જલ્દી ત્યાંથી ચાલ્યા જવાનું અને પાંડવો પાસે જઈને સમાચાર આપવાનું કહ્યું. જરાકુમાર ગયા પછી પાછી શ્રી કૃષ્ણ મહારાજની લેશ્યા ફરી. કષાયના આવેશમાં બોલે છે કે—‘ બોલો રહે ? તું મને બાણ મારીને ક્યાં જાય છે ? હમણું તને ખતમ કરી નાખું !’ ભાવનાનો આ પલટો કોના જોરે ? એ પુદ્ગલના જોરે, કૃષ્ણલેશ્યાના પ્રતાપે. બળવાન આત્માના પણ ગુણને જડનો ભયંકર યોગ ભુલાવી દે છે.

આત્મસત્તા વધે કે ક્રમસત્તા ?

આત્માની શક્તિ અનંત છે પણ એ અનંત શક્તિવાળા આત્માને નાનોસરખો હીરો કે દુન્યવી સામાન્ય વસ્તુઓ વશવર્તી કેમ બનાવી દે છે ? એ ખાસ વિચારવાનું છે. જડની સાથેની ગાઠ મિત્રાચારીવાળાને જડ છોડવાનું કહે એ કેવા લાગે ? જો સારા લાગે તો તો સાંભળનારનો આત્મા જાગૃત છે એમ મનાય.

શ્રી નંદીષેણુને દેવીએ ખૂબ મારી કહ્યું હતું કે—‘ નંદીષેણુ ! ભોગાવળી ઘણું ખાકી છે !’ નંદીષેણુ બોલ્યા—‘ ભોગાવળી કેવાં ?

આત્માની સામે ભોગાવળી શું કરવાનાં છે ?' નંદીષેણુ ઉદયની સામે થયા, ઝંપાપાત કર્યો, ગળે ફાંસો ખાધો, પણ બધી વખતે દેવીએ બચાવ્યા. આખરે વેશ્યાને ત્યાં રહ્યા તોયે અભિગ્રહ કર્યો કે - રોજ દશ જણને પ્રતિબોધ ન કરું ત્યાં સુધી અન્નપાણી ન લઉં. નંદીષેણુ પડયા તોયે હજારોને ચઢાવનારા થયા. વેશ્યાને ઘેર બેઠેલા દશ દશ જણને પ્રતિબોધ કરીને મોકલે એ કેવો વૈરાગ્ય ? વૈરાગ્યની કેવી ઉગ્ર છાયા ? વેશ્યાના ઘરમાં બેસીને પણ દેશના કઈ ? પોતાની જાતને વખોડતા પણ બચાવ નહિ કરતા. ચિરકાલ સુધી દશ દશ જણને પ્રતિબોધ કર્યો છે પણ આખરે એક મળ્યો. એ કહે કે - 'આપ કહો એ બધું કબૂલ, પણ આપ પોતે અહીં કેમ બેઠા છો ? આમ બન્નેની રકબક ચાલે છે. સમય થઈ ગયો એટલે વેશ્યા આવી કહે છે કે - 'હવે ચાલો, ભોજન ઠંડું થઈ જાય છે.' નંદીષેણુ કહે છે, 'પણ આ દશમો માનતો નથી.' વેશ્યા કહે, 'તો એ દશમા તમે;' નંદીષેણુ કહે - તૈયાર છું ! એ જ વખતે વેષ લઈને ચાલી નીકળ્યા. કર્મના ઉદય સામે ઝૂમ્યા અને ઉદય પૂરો થતાં માર્ગે ચડી ગયા.

અશુભના ઉદયમાં ખરાબ સંયોગો ઊભા થાય અને શુભના ઉદયમાં સારા સંયોગો ઊભા થાય, પણ એ ઉદયને આધીન ન થઈએ તો સુખપૂર્વક આત્મકલ્યાણ સાધી શકાય. ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના છેલ્લા ભવમાં અશુભ કર્મો કેવાં અને કેટલાં ઉદયમાં આવ્યાં ? દુનિયાના રંગરાગ અને માનપાન માટે જે કરવામાં આવે છે, તે પ્રભુની આજ્ઞાના પાલનમાં કરવામાં આવે તો કર્મ શું કરે ? જાગૃત આત્મા આગળ કર્મસત્તા પણ નિર્મળ થઈ જાય છે. જાગૃત આત્મા પાસે કર્મસત્તાનું કાંઈ જ ચાલતું નથી. પણ એ આત્મા જાગૃત છે એમ ત્યારે જ મનાય કે જ્યારે તે બહિરાત્મદશાથી પરાડ-મુખ થઈ અંતરાત્મદશામાં લીન થાય ત્યાં અંતરાત્મદશાની સન્મુખ થાય.

ત્રણેને લાલ સરખો ક્યારે ?

કરે, કરાવે અને અનુમોદે એનું ફળ સરખું બધે નહિ પણ ક્વચિત્. જે રીતે કરનાર કરે, તે રીતે કરાવનાર કરાવે અને તે જ

રીતે અનુમોદનાર અનુમોદના કરે, તો તો ત્રણેને સમાન ફળ મળે; જેમ બળભદ્ર મુનિ, હરણિયું અને સાર્થવાહ.

શ્રી બલભદ્રમુનિ નગરમાં ભિક્ષા લેવા જતા ત્યારે એમના રૂપને જોઈને નગરની સ્ત્રીઓ ગાંડી થઈ જતી. અને કહેવાય છે કે એક દહાડો એક સ્ત્રીએ તેમનું રૂપ જોવામાં ભાન ભૂલીને ઘડાને બાંધવાનું દોરડું ઘડાને બદલે બાળકના ગળામાં ઘાલ્યું. શ્રી બલભદ્રમુનિએ આ અનર્થ થતો જોઈ તે દિવસથી અભિગ્રહ કર્યો કે - હવેથી નગરમાં ભિક્ષા લેવા પણ જવું નહિ, વનમાં જ મળે તો ભિક્ષા લેવી. હમેશાં વનમાં જ તેઓ રહે છે. તેમનો યોગ પામી એક હરણિયું પણ ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાળું બની ગયું. આ મહાત્માએ તો વનના સિંહોને પણ શ્રાવક કર્યા હતા. પેલું હરણિયું રોજ અટવીમાં ફરે ને જો કોઈ સાર્થવાહ દેખાય તો મુનિને અને સાર્થવાહને ભેળા કરે.

એક વખત કોઈ સાર્થવાહ આવ્યો છે; હરણિયાએ તે સાર્થવાહને મુનિનો યોગ કરાવ્યો. સાર્થવાહ મુનિને ભાવપૂર્વક વહોરાવે છે. વિચારે છે કે, ‘અહો ! કેવા સુપાત્ર મહાત્મા ! ધન્યભાગ્ય મારાં કે અટવીમાં આવા મુનિનો લાભ મળ્યો !’ આ તરફ હરણિયું પણ વિચારે છે કે, અહો ! ધન્ય છે આ સાર્થવાહને કે જે આવી રીતે મહાત્માની ભક્તિ કરે છે !’ મુનિવરના પરિણામ તો ઉત્તમ છે જ. ત્રણેય આવી સરખી ભાવનામાં રમે છે ત્યાં અકસ્માત્ થયો. અધીર કપાયેલી વૃક્ષની શાખા પડી. ત્રણેય જણાં દગાઈ ગયાં અને કાળ કરી ત્રણેય પાંચમા દેવલોકે ગયાં. આમ કરનાર કરે, કરાવનાર ભાવપૂર્વક કરાવે અને અનુમોદનાર સાચા ભાવે બન્નેની અનુમોદના કરે તો ત્રણેય આ રીતે સરખું ફળ પામે. કોઈ વાર કરનાર કરતાં કરાવનાર તથા અનુમોદનાર વધી પણ જાય. છતાં વ્યવહારમાં તો કરનાર જ ઉત્તમ કહેવાય. ઘણાએ ગરીબો શ્રીમંતો કરતાં પણ સુખી હોય છતાં વ્યવહારમાં સુખી શ્રીમંત કહેવાય.

દુનિયાના વ્યવહાર કોણે કહ્યા ?

આંતરદષ્ટિએ તો જ્ઞાની કહે તે ખરું પણ જૈનશાસ્ત્ર વ્યવહારને મુખ્યતા આપે છે. પરંતુ તે વ્યવહાર ધર્મના, દુનિયાના વ્યવહાર નહિ. દુનિયાના વ્યવહાર પાળવાના જ્ઞાનીએ નિયત ન કર્યા. ધર્મના વ્યવહાર-સાધુ, શ્રાવક, સમકિતી વિગેરેના આચાર બતાવ્યા. દુનિયામાં તો ચોરી કરનારો ચોર પણ અજ્ઞાની નથી. એને પણ ચોરી કરવાની કળાનું જ્ઞાન છે. પણ એ જ્ઞાન એ જ્ઞાન જ ન કહેવાય. ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યોપાર્જનમાં ન્યાય એ ધર્મ પણ દ્રવ્યોપાર્જન એ ધર્મ નહિ. જિંદગી-ભર ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય મેળવ્યા કરો પણ તેથી કાંઈ મુક્તિ ન મળે.

સભા ૦ ‘ ઋષભદેવ ભગવાને અસિ, મસિ ને કૃષિ બતાવી છે ને ? ’

બતાવી ખરી, પણ તે કઈ અવસ્થામાં ! ગૃહસ્થાવસ્થામાં ને ! એટલું પણ સમજે તો સારું. આ સંખંધી ઘણું કહેવાય તેમ છે પણ તે અવસરે. આજે ઘણી વાતો દુનિયા પાસે ઊલટા જ રૂપમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. તેવું આમાં પણ છે. શ્રી મહાવીર ભગવાને કૃષિને કર્માદાન કહ્યું ને શ્રી ઋષભદેવ ભગવાને ધર્માદાન કહ્યું છે, એવું તો નથી ને ? અસિ, મસિ, કૃષિ માટે શ્રી ઋષભદેવ ભગવાને જે કહ્યું છે એ વાત તદ્દન જુદી રીતની છે અને તમારી આગળ જુદી રીતે જ ધરવામાં આવે છે. શ્રી ઋષભદેવ ભગવાને જ્યારે તીર્થની સ્થાપના કરી ત્યારે અસિ, મસિ, કૃષિને પુણ્યસ્થાનક કહ્યાં કે પાપસ્થાનક ? શ્રી વીતરાગ પરમાત્માને માનનારા પણ તેને પાપસ્થાનક જ માને છે અને એવા આત્માઓને કદાચ એ વસ્તુ સેવવી પડે તો પણ હેય માનીને જ સેવે છે.

સભા ૦ ‘ સ્યાદ્રાદ છે ને ? ’

સ્યાદ્રાદના નામે ગોટાળા ન વાળો. સ્યાદ્રાદ એટલે શું ? નિર્જરા કરે તે ય મુક્તિએ જાય અને બંધ કરે તે ય મુક્તિએ જાય, એમ ? વિષય-કષાયને ત્યજે તો યે ઠીક અને ન ત્યજે તો યે ઠીક, એમ ? અનેકાંતવાદનો અર્થ કરો. સારી વાતને ડહોળીને અણુસમજુ આત્માઓ ઊંધે માર્ગે ચઢી જાય એવા ઉદ્દગારો ન નીકળવા જોઈએ. સ્યાદ્રાદના

નામે ઊંઘી વાતો કરવાથી જૈનશાસનનો નાશ થાય છે. મરજી આવે એમ વર્તવું એ કાંઈ સ્વાદ્રાદ નથી.

અહીં એક ભાઈએ પ્રશ્ન કર્યો કે -

‘આ સંસારની અંદર બે માણસ છે. એકે વ્યવહાર-ચારિત્ર લીધું છે અને બીજાએ ચારિત્ર લીધું નથી પણ એની ભાવના ચોવીસે કલાક, મિનિટે મિનિટ, પળે પળ વીતરાગદ્વેષની રહે છે, તો એ બેમાં શ્રેષ્ઠ કોણ ?

બીજી વાત - ચારિત્ર લીધું છે તેનામાં રાગ, દ્વેષ ક્રોધ, માન, માયા, લોભના અંકુરો ફૂટી નીકળે છે અને નથી લીધું એનામાંથી રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભના અંકુરો બની ગયા છે, તો એ બેમાં શ્રેષ્ઠ કોણ ?

ઉત્તર : આ બેય પ્રશ્નો ઘણા સુંદર છે, મજેના છે.

એકે વ્યવહાર-ચારિત્ર લીધું છે. એ લેવાનો એનો ઇરાદો કેવળ માનપાન અને દુનિયાની પૂજા માટેનો હોય, અને પોતે ગીતાર્થની નિશ્રામાં પણ ન રહેતો હોય તો તે ભયંકર છે. પણ એ વ્યવહાર-ચારિત્ર લેનારનો કે પાળનારનો તેવો ઇરાદો ન હોય, ને વીતરાગદ્વેષને પામવાનો ઇરાદો હોય, ભલે કદાચ પામી ન શકે પણ તેના પ્રયત્નમાં હોય, તો તે ઘણો જ ઊંચો છે.

બીજો જે ચોવીસે કલાક, મિનિટે મિનિટ, પળે પળ વીતરાગદ્વેષ સેવે છે તે ત્યાં જ કેમ બેઠો છે ? એક દિવસ, બે દિવસ, પણ પછી સદાને માટે એ સંસારમાં ટકી શકે જ નહિ. એટલે એ વાત જ વચ્ચે વિનાની ઠરે છે.

બીજો પ્રશ્ન - વ્યવહારચારિત્રવાળા સાધુને રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભના અંકુરો ફૂટી નીકળે છે ને દુનિયામાં રહેલાના બળી જાય છે, એ વાત જ તદ્દન અસંભવિત છે. ક્રોધાદિકના અંકુરો દશમે ગુણસ્થાનકે ગયા વિના બળી શકતા જ નથી. આ રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા લોભ આદિ દુનિયાની વાસનાઓથી થાય, તો તે ઉચિત નથી; પણ પ્રભુ શાસનની રક્ષા ખાતર કરવા પડે તો તેમાં આરાધના છે.

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવના નામે જગતના ભોળા જીવોને ઉન્માર્ગે દોરનારાઓ દોરી રહ્યા હોય ત્યારે એવા જીવોને સન્માર્ગની અંદર સ્થિર કરવામાં મુનિ જો પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ ન કરે તો તે વિરાધક છે અને કરે તો આરાધક છે. શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનની અપભ્રાજના થઈ રહી હોય, ધર્મના વિરોધીઓ ધર્મને પણ અધર્મ તરીકે ઓળખાવવાના કૂટ પ્રયત્નો કરી રહ્યા હોય, તેવા સમયે છતી શક્તિએ તેનો પ્રતિકાર કરી જગતના જીવોને ઉન્માર્ગે દોરાર્ક જતાં બચાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં ન આવે અને ખોટી શાંતિના પાઠ બપવામાં આવે અને બીજાઓને પણ એવી શાંતિના પાઠ બપવાનું કહેવામાં આવે તો કહેવું પડે કે એમ કરનારા શ્રી જિનેશ્વરદેવના શાસનને પામ્યા જ નથી; એ વાતમાં લેશ પણ અતિશયોક્તિ નથી. સમતાના સાગર, ધ્યાનમગ્ન અને કેવળજ્ઞાનની નિકટવર્તી હોય તેવા સાધુ પણ શાસનની હાનિ થતી જુએ, ધર્મના વિરોધીઓને ધર્મનો ઘાત કરતાં જુએ, તો તે વખતે હૃદયમાં હિતબુદ્ધિ બરાબર જગત રાખીને ધર્મની રક્ષા માટે જે કાંઈ કરવું ઘટે તે કરે. તેવે વખતે સુધારવા માટે શિક્ષા પણ કરે તો એ આરાધકની કોટિમાં છે; કારણ કે જગતના ભલા માટે સન્માર્ગના રક્ષણની જરૂર છે. એવા વખતે સમતાની વાતો કરનારાઓ પોતાનું મુનિપણું, શ્રાવકપણું યા સમ્યગ્દર્શિપણું ગુમાવી દે છે. સત્યને સત્ય તરીકે અને અસત્યને અસત્ય તરીકે ઓળખી, અસત્યને ત્યજીને સત્યના સેવનમાં લાગી જવું અને શક્તિ મુજબ જગતના જીવોને સત્યાસત્યનું સચોટ રીતે ભાન કરાવી, અસત્યથી બચાવવાનો અને સત્યના સેવક બનાવવાનો યથોચિત પ્રયત્ન કરવામાં જ ખરી સમતા છે.

હવે જેનામાં વીતરાગદ્વેશ આવી જાય છે તે દુનિયામાં યથેચ્છપણે રંગરાગ કરવાનું ઇચ્છે જ નહિ. અને તીવ્ર કર્મના ઉદયને લઈને કદાચ સંસારમાં રહેવું પડે તો તે એમ જ કહે કે—‘હજી મારા ચારિત્ર મોહનીયનો ક્ષયોચશય થયો નથી, નહિ તો હું આ મોહના પંજમાં

આવી રીતે ક્ષયો ન હોત.’ મોહના પંજામાંથી છૂટવાનો પ્રયત્ન કરવો નહિ અને ‘હું હૃદયથી વિરાગી છું, હૃદયથી વિરાગી છું’ એમ કહ્યા કરવું અને દુનિયાના રંગરાગમાં મહાત્મ્યા કરવું એને વિરાગદશા કહેવાય કે મનાય કઈ રીતે ? અર્થાત્ કોઈ પણ રીતે એમ મનાય નહિ.

અત્રે પ્રશ્નકાર ભાઈએ કહ્યું કે, ‘આપ કહો છો તેમ ત્યાગબુદ્ધિનું વ્યવહાર-ચારિત્ર ઊંચું છે એમ મને સમજાય છે. આપે કરેલા ખુલાસાથી મને પૂરો સંતોષ થયો છે.’ અસ્તુ.

પ્રિય વાચકો !

આપે ‘જીવનસાફલ્ય દર્શન-૧ :’ ના એકવીશે વ્યાખ્યાનો વાંચ્યા ? આપને ખૂબ જ રૂચિકર બન્યા ? જો, જૈનત્વ શું ? સાધર્મિક ભક્તિ શું ? જૈનશાસનમાં દીક્ષાની શું મહત્તા છે ? પ્રભુ આજ્ઞાનું જૈનશાસનમાં કયું સ્થાન છે ? સમ્યગ્દર્શનની શી આવશ્યકતા છે ? વિગેરે વિષયોનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન આપે મેળવ્યું હોય અને વધુને વધુ મેળવવું હોય તો ‘જીવનસાફલ્ય દર્શન-૨ :’ વાંચવા તૈયાર રહો ! જે દૂક સમયમાં જ બહાર પડનાર છે. સાથે સાથે આપ ‘શ્રી જિનવાણી પ્રચારક અંથમાળા’ ના અન્વયે વિ. સં. ૨૦૩૫ ની સાલમાં બહાર પડનાર ૪ પુસ્તકોના પણ રૂ. ૫૧ ભરી આજે જ ગ્રાહક બનો.

તેમજ

પૂજ્યપાદ પ્રવચનકાર આચાર્ય ભગવંતશ્રીજીના ભવ-નિર્વેદોત્પાદક-મોક્ષાભિલાષજનક પ્રવચનોને દર પખવાડિયે નિયમિત પ્રગટ કરતા

“જિનવાણી”

પાક્ષિકના પણ આજે જ ગ્રાહક બનો.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૦-૦૦

લખો યા મળો.

જૈન પ્રવચન પ્રચારક ટ્રસ્ટ
૫૯, બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
બીલ્ડીંગ,
૧૮૫, શેખમેમણ સ્ટ્રીટ,
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૨

શ્રી જિનવાણી પ્રકાશન કાર્યાલય
મુ. વઢવાણ શહેર [સૌરાષ્ટ્ર]
પીન કોડ. ૩૬૩૦૩૦

परिशिष्ट

પરિશિષ્ટ-૧.

શ્રી સાગરનંદસૂરજીનું વ્યાખ્યાન

જામનગરના શ્રીચતુર્વિધ સંઘના ઠરાવો.

સદુપદેશના વાક્ય ઉપર ચતા અથોગ્ય આક્ષેપોના રદીઓ.

આજે એટલે તા. ૨૮-૮-૨૬ને રોજ જામનગરના શ્રી ચતુર્વિધ સંઘની સભાની મોટી મેદની મળી હતી તેમાં અધ્યક્ષ સ્થાનેથી પરમ-પૂજ્ય આગમોદ્ધારક સાગરનંદસૂરીશ્વરજીએ નીચે મુજબ વિવેચન કર્યું હતું :-

“મહાનુભાવો, તમને માલમ હશે કે કોઈપણ કોર્ટમાં બદનક્ષીનો કેસ ચાલે તે કોર્ટ માત્ર એક વાક્યના શબ્દો ઉપર બદનક્ષી થઈ એમ માનતી નથી. કોર્ટ આખા પેરેગ્રાફ અને પ્રકરણ ઉપર ધ્યાન આપે છે, તેવી રીતે આજકાલ જે ચર્ચા ચાલી રહી છે કે મુનિવર્યશ્રી રામવિજયજીએ આમ કહ્યું, તે વચન કહ્યું, તેમાં કોઈ ના પાડતું નથી. મુનિવર્યશ્રી રામવિજયજી પણ ના પાડતા નથી. પણ તમે આખું પ્રકરણ વાંચો, આખો પેરેગ્રાફ વાંચો: કેટલાકે એ વાંચ્યો હશે, છતાં સ્મૃતિ તાજ કરવા એ હું વાંચું છું કે જે ઉપરથી તમને વક્તાનો આશય માલમ પડી જશે.

“XXX તમારા એકે પાપને થાખડે તેવા નથી. એકે પાપની પ્રશંસા કરે તેમ નથી. અહીં બેસીને એની આજ્ઞા વિરુદ્ધ પાપને પણ પંપાળે એના જેવો નરાધમ કોટિનો બીજો કોણ? અર્થકામની વાસનામાં તો તમે પડેલા છોજ. અને અહીં આવો ત્યાંએ અમે અર્થકામની વાતો કરીએ, એ અગ્નિમાં ઘી હોમવા જેવું છે. તમે ગૃહસ્થ છો, અમુક ચીજની જરૂરત હોય, તોયે તમારી ભાવના શું હોવી જોઈએ ?

સમ્મદ્વીટ્ટી જીવો, જડ્ઞવિહુ પાવં સમાયરે કિંચિ ।

અપ્પોસિ હોઈ બંધો, જેણ ન નિદ્ધંધસં કુણ્ઠ ॥

સમ્યગ્દષ્ટિ પાપ કરે તો થોડા બંધ, મિથ્યાદષ્ટિ પાપ કરે તો ઘણો બંધ. કારણ સમ્યગ્દષ્ટિ પાપ કરે નહિ અને કદાચ સંયોગવશાત્, નિર્બલતાને યોગે, આસક્તિના પ્રતાપે, અશક્તિના જોરે પાપને કરતું પડે તો કિંચિત્. પાશેર પાણીની જરૂરત હોય તો સવાપાશેર ન વાપરે. XXX ન્યાં મનુષ્ય, દુનિયાના ઉત્તમ પ્રાણી મનુષ્ય વસે, ત્યાં ઈતર જંતુની દયા હોય કે ભયંકર કતલ હોય ? પણ સ્વાર્થી પેટ ભરાઓ, સ્વાર્થીની ખાતર આ પણ કરે અને વળી એમાં પાછો ધર્મ માને, એવા નરાધમોની વાત શી કરવી ? નિદ્યપણે કતલ ચાલે; એમાં કંપારીએ નહિ એ માણસાઈ કઈ જાતની ? મનુષ્ય ઈતર પ્રાણીની રક્ષા કરે કે સંહાર ? તમે લોકો જો તમારી જરૂર માટે હિંસાને ધર્મ ગણો તો આર્ય અને અનાર્યનો ભેદ શો ? આજે પલટો થયો છે. આર્ય દેશની વાસના ત્યાં ગઈ છે. XXXઅહીંથી ત્યાં જઈ આવી નકલી બની, પાપની ક્રિયાઓનો પ્રચાર કરે છે. આજે સારા ઘરે પણ અભક્ષ્ય અપિયનો વિચાર નથી. જૈનોના ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઈંડા, ચટણીની જેમ ખવાય છે. XXXઅનાર્ય તો અનાર્ય છેજ, પણ આર્યો અનાર્યોનું, અનુકરણ કરે તો એ અનાર્યોથી એ જીંડા. XX”

આ આખો અધિકાર સાંભળવાથી તમોને સ્પષ્ટપણે માલમ પડશે કે વક્તાને આશય પ્રથમ તો સમ્યગ્દષ્ટિ પાપ કરે નહિ અને સંયોગાદિશાત્ સાપેક્ષપણે કિંચિત્ જ પાપ કરે. આમ જણાવી સમ્યગ્દષ્ટિ જૈનોને તો સ્વતંત્રપણે અલગ કરેલા છે. પછી જે લોકો તેવી દષ્ટિવાળા નથી તેવાઓનું વિવેચન કરતાં આર્ય દેશમાં આર્યપણે વર્તતા નિરપેક્ષ જૈનોનું વર્તન જણાવ્યું છે અને ત્યારપછી અનાર્ય દેશમાં જઈ આવેલાને અનાર્ય દેશની વાસના લઈ આવેલા જૈનો માટે કહેવામાં આવ્યું છે. આવી રીતે ત્રણ વિભાગે જૈનોને આ પ્રકરણમાં જણાવ્યા છતાં જેઓ છેલ્લો ભાગ બધા જૈનોને લાગુ કરવા માગે છે તેઓની ધારણા સર્વથા

ભૂલભરેલી છે, એમ તમે સ્પષ્ટ જોઈ શકશો. કદાચ તેઓ છેલ્લા પ્રકરણમાં વપરાયેલા જૈન શબ્દ આગળ કંઈ વિશેષણ નહિ હોવાથી બધા જૈનોને તે છેલ્લા વાક્યમાં લેવા માગે તોપણ તેમની સમજ ભૂલભરેલી છે. કેમકે શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિજી “લક્ષિતવિસ્તરા” ગ્રંથમાં સ્પષ્ટપણે જણાવે છે કે સમુદાયમાં પ્રવર્તેલા શબ્દો અનેક પ્રકારે તેના ભાગમાં પણ લાગુ પડે છે. જેમ શાસ્ત્ર રીતિએ લોક શબ્દથી પાંચે અસ્તિકાય લેવાય છે. છતાં લેાગુત્તમાણં એ જગો ઉપર લોક શબ્દથી પંચાસ્તિકાયમાંનો એક ભાગ જે જીવાસ્તિકાય છે અને તેનો પણ એક ભાગ જે ભવ્ય જીવો છે તેજ ત્યાં લોક શબ્દથી લેવામાં આવ્યો છે. તેવીજ રીતે લોકોમાં પણ સાતે ઋષિઓને અંગે વપરાયેલો સત્તર્ષિ શબ્દ એક, બે, ત્રણ ઋષિના અંગે પણ વપરાય છે. તેવી રીતે આ પ્રકરણમાં જૈનોના કોઈ પણ ભાગને માટે નિર્વિશેષણપણે જૈન એવો શબ્દ વપરાય તેમાં કોઈ જાતની અડચણ નથી.

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્ર સૂરીશ્વરજી પણ શ્રી અભિનંદન પ્રભુની દેશનામાં+ પંચેન્દ્રિય તિર્થંચો, આર્ય મનુષ્યો અને દેવતાઓને માટે જે સ્વરૂપ કહે છે તે પણ એક ભાગનેજ લાગુ પડવાવાળું હોવા છતાં સમુદાયને ઉદ્દેશીને કહે છે. પ્રતિપક્ષી લોકો પણ કેટલાક સાધુઓને અંગે ટીકા કરતાં સ્થાન સ્થાન પર સાધુઓ, સાધુઓ, એમ બોલે છે તો

✽સમુદાયેષુ પ્રવૃત્તાઃ શબ્દાઃ અવયવેષ્વપિ પ્રવર્તન્તે ।

+પંચેન્દ્રિયા જલચરાઃ સ્વાઘંતેજ્ઞ્યોજ્ઞ્યમુત્સુકાઃ ॥

ધીવરૈઃ પરિગૃહ્યંતે ગિલ્યંતે ચ બકાદિભિઃ ॥૩૯॥

ઉત્કીલ્યંતે ચ્વચયદ્ગ્નિઃપ્રાપ્યંતે ચ મટિત્રતામ્ ॥

મોક્તુકામૈર્વિપાર્ચ્યંતે નિગાલ્યંતે વસાર્થિભિઃ ॥ ૪૦ ॥

સ્થલચારિણુ ચૌત્પન્ના અબલા બલવત્તરૈઃ ॥

મૃગાઘાઃ સિંહપ્રમુલૈર્માયંતે માંસકાંક્ષિભિઃ ॥ ૪૧ ॥

તેઓ પણ એક ભાગને અંગેજ જાતિવાચક શબ્દનો ઉપયોગ કરે છે એમ તેઓને ખચિત માનવું પડશે. ચાલુ લોક પ્રવૃત્તિમાં પણ જન્માષ્ટમીએ (ગોકુળ અષ્ટમીએ) લોકો જુગાર રમે છે, દીવાળીએ લોકો ફટાકડા ફાડે છે, હોળીના દિવસોમાં લોકો અસભ્ય શબ્દો બોલે છે એ વિગેરે જે કહેવાય છે તે પણ અવયવમાં સમુદાયવાચક શબ્દનો ઉપચાર કરીને જ બોલાય છે.

ઉપરની હકીકતથી તમે સ્પષ્ટ સમજી શકશો કે મુનિવર્યશ્રી રામ વિજયજીના શબ્દો ઉપર ટીકા કરવી તે કોઈ પણ પ્રકારે યોગ્ય નથી છતાં તે મુનિવર્યશ્રીએ ચળવળીઆઓના સંતોષને ખાતર આવી રીતે સ્પષ્ટ ખુલાસો બહાર પાડ્યો છે.

બાહર ખુલાસા

‘જૈનોને ઘેર પણ દારૂના શીશા, અને ઈંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે’ એ મુજબનું ‘જૈન પ્રવચન’ માં એક વાક્ય છપાયું તેની આગળ અને પાછળનો સંબંધ વાંચતાં તે અનાર્ય દેશમાં જઈ ભાનભુલી જે કોઈ વાપરતાં હોય તેનેજ ઉદ્દેશીને લખાયું છે એ સ્પષ્ટ માલમ પડે છે. આ સંબંધી અમારો ખુલાસો અમે ‘જૈન પ્રવચન’ના આઠમા અંકમાં બહાર પાડેલ છે છતાં તે સંબંધી કોઈને હજુ પણ ગેરસમજ

આર્યદેશે સમુત્પન્ના અપ્યનાર્યવિચેષ્ટિતાઃ ॥

દુઃસ્વદારિદ્યદૌર્ભાગ્યનિર્દગ્ધા દુઃસ્વમાસતે ॥ ૪૧ ॥

પરસંપત્પ્રકર્ષેણાપકર્ષેણ સ્વસંપદામ્ ॥

પરપ્રેષ્યતયા દગ્ધા દુઃસ્વં જીવંતિ માનવાઃ ॥૫૦॥ વિ૦ ॥

શોકામર્ષ-વિષાદેષ્યદૈન્યાદિહિતબુદ્ધિષુ ॥

અમરેષ્વપિ દુઃસ્વસ્ય સામ્રાજ્યમનુવર્તતે ॥ ૬૭ ॥

દક્ષા પરસ્ય મહતીં શ્રિયં પ્રાગ્જન્મજીવિતમ્ ॥

અર્જિતસ્વલ્પસુકૃતં શોચન્તિ સુચિરં સુરાઃ ૬૮ ॥

(ચતુર્વિંશતિદેશનાસંગ્રહ, ત્રિષઠ્ઠીશલાકાપુરુષચરિત્રમાંથી, શ્રી અભિનંદન પ્રભુની.)

રહેતી હોય તો એક વાર ફરી અમે જણાવીએ છીએ કે પૂજ્ય વ્યાખ્યાન કારનો આશય ફક્ત અનાય' દેશના સંસર્ગથી જે કોઈ ભાન બુલેલા કુટુંબમાં આવી અનિષ્ટ બદી પ્રવેશ થએલી હોય તેને દૂર કરવાનોજ હતો અને છે. બધા જૈનોને તેમજ ઘણા જૈનોને તે લાગુ પડવાનો ઉદ્દેશ હોઈ શકેજ નહિ, હતો નહિ. તેમ છે પણ નહિ.

લી. 'તંત્રી 'જૈન પ્રવચન'

આ ખુલાસો વાંચીને સમજનારો મનુષ્ય, વાંચીને કદી પણ એમ કહેવા તૈયાર નહિ થાય કે મુનિવર્યશ્રીનું અસલ વાંધાવાળું વાક્ય સમસ્ત જૈનોને ઉદ્દેશીને હતું. વિરોધી પક્ષ તરફથી એમ કહેવામાં આવે છે કે આઠમા અંકનો ખુલાસો મુનિવર્ય શ્રી રામવિજયજીની સહીથી બહાર પડેલો નથી, પણ તે તેઓનું કહેવું અયોગ્ય છે, કારણ કે છઠ્ઠાઅંકનો જે વિવાદાસ્પદ લેખ છે તે મુનિવર્ય શ્રી રામવિજયજીના વ્યાખ્યાનને અનુસરીને જેમ તંત્રીએ પ્રગટ કર્યો છે, તેવીજ રીતે આ આઠમા અંકમાં જણાવેલો ખુલાસો પણ મુનિવર્યશ્રીના ખુલાસાને અનુસરીને તંત્રીએ બહાર મેલેલો છે. આ સ્થાને જો ખુલાસામાં સહીની જરૂર છે અને તે સિવાય તે માનવો નથી તો મૂળ લેખ પણ તેમની સહી સિવાયનો કેમ માનવામાં આવ્યો છે ? મધ્યસ્થ પુરૂષોને તો અસલ વાક્યજ વાંધાવાળું જણાય તેમ નથી તેમાં વળી બહાર ખુલાસો દેખતાં તો વાંધાનું નામ નિશાન પણ રહે તેમ નથી.

કદાચ કોઈ શંકા કરે કે આવી રીતનો સ્પષ્ટ ખુલાસો છતાં ચળવળીઆઓ આટલી બધી ચળવળ શાથી ઉપાડે છે, તો તેના સંબંધમાં જણાવવાનું કે, હું બુલતો નહોઉં તો, તે ચળવળીઆઓ આ વાક્યને તો માત્ર હથિયાર તરીકે ભોળાજૈનોને ઉશ્કેરવા માટે આગળ કરે છે પણ તેમાં અસલ તત્ત્વ તો આ પેરેગ્રાફમાં વપરાયેલા નરાધમ શબ્દમાં રહેલું છે.

કદાચ દારૂ અને ઇંડાંને માટે મુનિવર્યશ્રી તરફથી કહેવાય તેજ અયોગ્ય ગણવામાં આવે તો તે પણ કહેવું અયોગ્ય છે, કારણ કે

શ્રોતાને તારવાની દ્રષ્ટિવાળાએ સંકોચ રાખ્યા વગર હિતનો ઉપદેશ આપવોજ જોઈએ. શ્રી હેમચંદ્ર મહારાજ વ્યાકરણ સરખા વ્યુત્પત્તિના કારણભૂત ગ્રંથમાં પણ કેવાં ઉદાહરણો આપે છે તે જુઓ :—

અપિ તત્ર ભવાન્ જન્તૂન્ હિનસ્તિ । ૧૨

કથં નામ તત્ર ભવાન્ માંસં મક્ષયેત્ । માંસં મક્ષયતિ ।

ધિગ્ ગર્હામહે અન્યાય્યમેતત્ × × ૧૩

ન શ્રદ્ધે ન ક્ષમે જાતુ તત્ર ભવાન્ સુરાં પિવેત્ ૧૭

ન શ્રદ્ધે ન ક્ષમે જાતુ તત્ર ભવાન્ સુરામપાસ્યત્ ૧૭

પાંચમો અધ્યાય, પાઠ ચોથો

ઉપર કહ્યા પ્રમાણે સ્પષ્ટ હકીકત છતાં વિરૂદ્ધ ચળવળ કરવા-વાળાઓએ કોઈ પણ અંગત કારણથી, કોઈ મનુષ્યની પ્રેરણાથી ખોટી માન્યતા ધારણ કરી સભાઓ ભરી હોય તો પણ તેઓને પોતાને માથેથી કલંક ઉતારવાનો સરસ રસ્તો એજ હતો કે સભામાં જોડેલા સર્વ લોકો જે પદાર્થોને અંગે પોતે ટીકા કરવા તૈયાર થયા છે તે પદાર્થો માટે જાહેર કરવું જોઈતું હતું કે અમોએ જીવંતીમાં એ પદાર્થોનો ઉપયોગ કર્યો નથી, કરતા નથી, અને કરીશું નહિ. તેમજ અમારી જાણ પ્રમાણે એવા પદાર્થોનો ઉપયોગ કોઈ પણ જૈન કરતો હોય એમ અમોને લાગ્યું નથી. આવી રીતે જો તેઓએ પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક જાહેર કર્યું હોત તો તે કાંઈક અંશે યોગ્ય પણ ગણાત. પણ વિરોધીઓની એક પણ સભામાં તેવી પ્રતિજ્ઞા થઈ હોય એમ જાહેરમાં આવ્યું જ નથી પણ ફક્ત ઉપદેશક મુનિવર્યશ્રી ઉપર જ આક્ષેપોનો વરસાદ વરસાવ્યો હોય તેમ તેમના છાપાં અને ઠરાવો ઉપરથી માલમ પડે છે. પણ તે વિરોધીઓએ ચોક્કસ યાદ રાખવું કે તમારા જેવાઓના બખાળાને લીધે સત્યમાર્ગના ઉપદેશકો પોતાની ફરજ બજાવવી છોડી દેશે તેમ કદી બનવાતું નથી. વિરોધીઓએ સમજવાની જરૂર છે કે જો તમે જૈન કોમના હિતૈષી હોત તો તમારી દરેક સ્થાને જ્ઞાતિનું સંમેલન કરી તેવી અધમ પ્રવૃત્તિવાળાઓને સુધારવા પ્રયત્ન કરવાની જરૂર હતી અને તેઓ ન સુધરે તેવા જ લાગે તો તેઓને જ્ઞાતિથી દૂર

કરાવવા વ્યાજબી હતા. સામાન્ય મનુષ્ય પણ સમજી શકશે કે કલંક ઉતારવાનો રસ્તો કલંકવાળી વસ્તુથી ખસવું અને ખસેડવું એજ છે. પણ કલંકવાળી વસ્તુને ખસેડવાનો ઉદ્યમ ન કરતા તે કહેનારને હિતૈષી હોય છતાં પણ ભાંડવા નીકળવું તે સિંહનો ન્યાય તો નથીજ. શું વિરોધીઓને એમ માલમ નથી કે અમારી આ ચળવળથી તેવા કલંકિત લોકો સુધરશે નહિ પણ પોષણુજ પામશે ? શું વિરોધીઓ છાતી ઠોકીને કહી શકે એમ છે કે અનાયના સંસર્ગથી કેટલાએ જૈન નામધારીને ઘેર અનાય આચરણો શરૂ થયેલા નથી ? એમ કહેવાની તેઓ હિંમત કરી શકે તેમજ નથી ત્યારે તેઓને માટે સરસ રસ્તો એજ હતો કે સત્યપ્રરૂપકને નહિ ભાંડતાં તેવા અધમોને ખોળી કાઢવા માટે ન્યાતો તરફથી સારાં સારાં ઇનામો બહાર પાડવાની જરૂર હતી. છતાં ઉપર જણાવેલો યોગ્ય રસ્તો વિરોધીઓએ લીધો નથી અને સત્યપ્રરૂપકને જ વગોવવાનો રસ્તો લીધો છે તેમાં તેઓનો હેતુ પ્રશંસનીય હોય એમ કેઈ પણ પ્રકારે માની શકાતું નથી.

આ ચળવળને અંગે ઠરાવો કરવાની વધારે જરૂર એટલા જ માટે પડે છે કે તેઓ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાને પવિત્ર તરીકે બહિર કરેલા એવા સંઘ શબ્દને પોતાના ટોળાંની સંજ્ઞામાં ગોઠવે છે અને પોતાની મનઃકલ્પના પ્રમાણે શાસ્ત્રથી નિરપેક્ષપણે ઠરાવો કરે છે, અને તે ઠરાવોને પવિત્ર એવા સંઘના નામે બહિર કરે છે, પણ યાદ રાખવું કે શાસનપ્રેમી પરમ પવિત્ર સંઘના મનુષ્યો એવા અજ્ઞાન નથી કે જેઓ સર્વજ્ઞ ભગવાનના વચનોને એક બાજુ મેલી દઈ તેવાં ટોળાંના વચનને સંઘના વચન તરીકે માને. તેવાં ટોળાંઓને સંઘ કોણ કહે ? તેવાં ટોળાંઓને સંઘરનારની શી દશા થાય ? અને તેવાં ટોળાંઓને મદદ કરનારાઓને પણ શાસ્ત્રકારો કેવા શબ્દોથી શિખામણુ દે છે એ બધો અધિકાર આ તમારી સમક્ષ શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરીશ્વરજીના બનાવેલા “સંબોધપ્રકરણ” ની ગાથાઓ મૂકું છું, તે ઉપરથી તમોને સ્પષ્ટ માલમ પડશે.^૧

આસ્તિકોએ સ્પષ્ટપણે સમજવાનું હોય છે કે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ કે ભાવ કહો કે જમાનો કહો એ બધું ધર્મિષ્ઠોને તો આત્મકલ્યાણની

સિદ્ધિ માટેજ જોડવાનું છે. જે જમાનો સિદ્ધિને સર્વથા બંધ કરશે તે જમાનાને તો શાસ્ત્રકાર ધર્મહીન જમાનોજ કહે છે. પવિત્ર આચારણુ આ જમાનાને અંગે ઘણીજ નાની ઉમરથી કરવાની જરૂર છે, પણ આ જમાનો પવિત્ર આચારણુને બાધ કરનાર છે એમ ગણીને પવિત્ર આચારણુને રોકવાવાળાઓ કોઈપણ પ્રકારે શાસ્ત્રને કે પોતાના કલ્યાણને જોનારજ નથી એમ સ્પષ્ટપણે કહી શકાય.

આ ચળવળમાં સ્થાનકવાસી અને દ્વિગંધર લાઈઓએ પોતાની સંસ્થાઓ તરફથી સ્પષ્ટપણે જાહેર કર્યું છે કે આ ચર્ચાને લેખકે કે

૧ અમ્માપિય સારિચ્છો સિવધર થંભો ય હોઈ જિણ સંઘો ॥

જિણવર આણા બજ્જો સપ્પુવ્વ મયંકરો સંઘો ॥ ૧૨૨ ॥

અસ્સંઘં સંઘં જે મણન્તિ રાગેણ અહવ દોસેણ ॥

છેઓ વામૂહત્તં પછિતં જાયણેતેસિં ॥ ૧૨૩ ॥

કારુણ સંઘ સદ્દં અવ્વવહારં કુણંતિ જે કેહ ॥

પપ્ફેહિઅ સડણિઅં—ડગં વ તે હુંતિ નિસ્સારા ॥ ૧૨૪ ॥

તેસિં બહુમાણં પુણ મત્તિણ દિતિ અસણવસણાઈ ॥

ધમ્મેોત્તિ નારુણં ગાથાણ તિત્તિવં સ્વાણં ॥ ૧૨૫ ॥

સંઘ સમાગમ મિલિયા જે સમણા ગારવહિં કજ્જાઈ ॥

સાહિજ્જેણ કરંતા સો સંઘાઓ નસો સંઘો ॥ ૧૨૬ ॥

જે સાહજ્જે વટ્ટઈ આણા મંગે પવટ્ટમાણાણં ॥

મણવાયાકાણહિં સમાણ દોસં તયંબિતિ ॥ ૧૨૭ ॥

(સંબોધ પ્રકરણુ)

પત્રકારે જૈન ચર્ચાના નામે લખવી કે છાપવી નહિ, અર્થાત્ તેઓ શ્વેતાંબર મંદિર માગીંઓથી લિન્ન મતના છે, છતાં તેઓ આ ચર્ચાથી અલગ પડવા માગે છે તેનો અર્થ એટલોજ થઈ શકે કે ચાલુ ચર્ચાના મૂળ વાક્યમાં “જૈનો” તરીકે વપરાયેલો શબ્દ તેઓ તમામ જૈનોને લાગુ પડતો હોય એમ ગણતા નથી. કારણ કે જો તેઓ

તે શબ્દ તમામ જૈનોને લાગુ પડે છે એમ માનતા હોત તો તેઓ પણ પોતાને જૈન કહેવડાવે છે માટે વાંધો ઉઠાવત, અને તે જૈન શબ્દની ચર્ચાને જૈન ચર્ચા તરીકે બંધ નહિ કરતાં ખુશીની સાથે તેઓ તેને જૈન ચર્ચા તરીકે કબૂલ કરત. જે તેઓની માન્યતામાં જૈન શબ્દથી સર્વ જૈનો આવી જતા હોય તો તેઓ પોતા તરફથી પ્રોટેસ્ટ કરવાને કોઈ દિવસ ચૂકત નહિ. અને આપણા શ્રવેતાંબર મંદિરમાગી^૧ ચળવળી-આઓ કરતાં પણ તેઓ મુનિવર્ચશ્રી રામવિજયજી ઉપર બમણાં અવાજ કાઢત પણ સુયોગે તેઓને તેવા અસત્ય માર્ગની ખુદ્દ થઇ નથી ને તેથી તેઓએ આ ચર્ચામાંથી અલગજ રહેવાનું જાહેર કર્યું છે. છતાં તેઓમાંથી કેટલીક વ્યક્તિઓ શ્રવેતાંબર સંઘના નામે એકઠા થએલાં ટોળાંમાં આવીને પોતાની અંતઃકરણની ઢાઝ ખાલી કરવા ચૂકી નથી. પણ તે વાત તેની સંસ્થાઓએ વિચારવા જેવી છે, કેમકે તેની સંસ્થાઓએ કાંતો પોતાનો લેખ પાછો ખેંચી લેવો અથવા તો શ્રવેતાંબર મંદિરમાગી^૧ સંઘમાં પોતાની આવેલી વ્યક્તિને શાસિત કરવી. આ બેમાંથી એકે રસ્તો હજુ સુધી લેવામાં આવેલો નથી તે ખરેખર વિચારણીયજ છે.

અંતમાં એટલું કહીને વિરમીશ કે જેઓ આત્મકલ્યાણીની ઈચ્છા રાખતા હોય તેઓએ શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનના શાસ્ત્રની શ્રદ્ધા ધારણ કરવી જોઈએ. સત્ય પ્રરૂપકોના વાક્યોનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ અને ત્યાગમાર્ગને રસ્તે જવામાંજ કલ્યાણ માનવું જોઈએ.”

ઉપર મુજબના લાવાર્થવાળું વિવેચન થયા પછી શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ તરફથી સોરઠીઆ લાઈ ધનરાજજીએ નીચે પ્રમાણે ઠરાવો રજુ કર્યા હતા અને તે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘે સર્વાનુમતે પસાર કર્યા હતા.

તે ઠરાવ નીચે મુજબ:—

૧. શાસ્ત્ર અને લોકવ્યવહારથી સમુદાયને કહેવાવાળા શબ્દો સમુદાયના એક ભાગમાં પણ વપરાય છે, તેમજ ત્રિષઠી શલાકા ચરિત્રમાં તેવા સમુદાયવાચક શબ્દોનો અવયવમાં પ્રયોગ કરેલો છે ને વ્યાકરણમાં પણ શ્રી હેમચંદ્રમહારાજે માંસ અને દારૂના વિષયમાં શ્રોતાને

આશ્રયીને પ્રયોગ કરેલા હોવાથી, મુનિવર્યશ્રી રામવિજયજીના શબ્દો જે “જૈન પ્રવચન” માં આવેલા છે તે ટીકાને પાત્રજ નથી, એમ અમો માનીએ છીએ. છતાં તે શબ્દોથી જે લોકો ઉશ્કેરાઈને મુનિવર્યશ્રી રામવિજયજીને માટે જે અઘટિત શબ્દો બોલ્યા છે તે સર્વથા અનુચિત છે અને તેથી તેવું બોલનારાઓની અજ્ઞાનતા માટે અમો દીલગીરી બાહેર કરીએ છીએ.

૨. વિરૂદ્ધ ચળવળવાળાઓએ પોતે સભા સમક્ષ અલક્ષ્ય અને અપેયનો પ્રતિબંધ કર્યો નથી અને સર્વ જૈનોની સ્થિતિ તપાસી નથી અને જે ઉદ્દોષણા કરી છે તે સત્ય પ્રરૂપકને દબાવવા અને અધમોની નીચ પ્રવૃત્તિને પોષવા માટેજ છે, તેથી તે ઉદ્દોષણા કરવાવાળાઓ ઠપકાને પાત્ર છે.

૩. શ્રી હરિભદ્રસૂરિ આદિના વચનથી જેઓ જૈન શાસ્ત્રને શિરોધાર્ય ન ગણતા હોય તેવાઓ સંઘ તરીકે કહેવરાવવા લાયક નથી, છતાં જેઓ શાસ્ત્રથી વિરૂદ્ધ હોઈને પોતાને સંઘ તરીકે ગણાવે છે, તેઓને અમે ખરેખર દયાપાત્ર માનીએ છીએ અને તેઓનું કહેવું આદરવા લાયક નથી એમ ગણીએ છીએ.

૪. સ્થાનકવાસી તેમજ દ્વિગંભર ભાઈઓ તરફથી ચાલુ ચર્ચાને “શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન ચર્ચા” તરીકે બાહેર કરવામાં આવી છે, છતાં જેઓએ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક ન હોઈને વિરૂદ્ધ ચળવળની સભામાં જામનગર વિં સ્થળે પોતાના બખાળા સાધુઓ વિરૂદ્ધ કાઢ્યા છે તે તેમનું કાર્ય સર્વથા અયોગ્ય છે, એમ અમો માનીએ છીએ.

આ ઠરાવોના મત લેવાયા પછી એમ પણ પૂછવામાં આવ્યું હતું કે, કોઈને કાંઈ પણ સુધારો, વધારો કે સલાહ કરવો હોય, તો સંકેત રાખ્યા વગર ખુશીથી કરે ત્યારે સભા તરફથી એવો ઉત્તર મળ્યો કે આ ઠરાવો બરોબર હોવાથી કાંઈ પણ સુધારો વધારો કે ખુલાસો કરવાનો રહેતો નથી. આવી રીતે સર્વાનુમતે ઠરાવો પાસ કરી શ્રી ચતુર્વિધ સંઘની જ્ય બોલાવી શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ વિસર્જન થયો હતો.

પરિશિષ્ટ-૨.

અભિપ્રાયો.

(૧)

Advocate General Sir J. B. KANGA

[Bombay High Court.]

Questions.

Answers.

1. Whether the said Words are applicable to the Jains in general or as a class or only to those to whom they are applicable: (A) with reference to the context and (B) independently there of ?
 1. The words are applicable to such Jains Who eat eggs and drink Wine both With reference to the context and independently there of.
2. Whether the said words are defamatory of the Jains in general or as a class ?
 2. No.
3. Whether the said words are defamatory in any event ?
 3. I do not think so.
4. And Generally.
 4. The object of the speaker is no doubt to warn the community against the evil of drinking and meat eating and he points out that in several houses

of Jains this evil has entered and therefore he says that even Jains meaning some of them eat eggs and drink wine.

(Sb.) J. B. KANGA.

ઐડવોક્ટે જનરલ સર જે. બી. કાંગા (મુખર્ષ હાઈકોર્ટ)

૧. સ૦-આ શબ્દો બધા જૈનો અથવા જૈન જાતિને લાગુ પડે છે કે ફક્ત કેટલાકો કે જેને તે લાગુ પડે તેનેજ તે લાગુ પડે છે ?

(અ) આ વાક્ય તેના બીજા સંબંધમાં લેતા.

(બ) તેના બીજા સંબંધથી જુદું લેતા.

જ૦-આ શબ્દો તેના સંબંધથી જુદા અથવા સાથે લેતા એવા જૈનોને લાગુ પડે છે કે જેઓ ઈંડાઓ ખાય છે તથા દારૂ પીએ છે.

૨. સ૦-આ શબ્દો જૈનોની એક જાતિ તરીકે બદનક્ષી કરતા છે ?

જ૦-ના.

૩. સ૦-કોઈ પણ સંજોગોમાં બદનક્ષીભર્યા છે ?

જ૦-હું એમ ધારતો નથી.

૪. સ૦-સાધારણ રીતે.

જ૦-બોલનારનો આશય ખાત્રીથી સમાજને દારૂ પીવાની અને માંસ ખાવાની બંને સામે સાવચેતી આપવાનો છે. અને તે દેખાડે છે કે જૈનોનાં કેટલાક ઘરોમાં આ બંને દાખલ થઈ છે અને તેથી તેઓ કહે છે કે જૈનો પણ, એટલે કેટલાક જૈનો દારૂ પીએ છે અને ઈંડા ખાય છે.

(સહી) જે. બી. કાંગા.

(૨)

(૧, તમે તા. ૨૧-૭-૧૯૨૯ નું. “જૈન પ્રવચન” યાને ધર્મના વ્યાખ્યાનો મોકલ્યું તેની અંદરનું સત્તરમું વ્યાખ્યાન મેં વાંચી જોયું, એની અંદરનો “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ ભાગ વાંચતાં સાફ જણાય છે કે જૈનોને ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઇંડા ચટાણીની જેમ ખવાય છે એ લખ્યું છે તે પૂર્વાપર સંબંધ જોતાં માત્ર જેઓ અનાર્થ દેશમાં જઈ આવી, ભક્ષ્યાભક્ષ્યનો વિચાર કરતા નથી એવાજ જૈનોને માટે છે. જૈનસંઘના તમામ માણસોને લઈને એ વચન કહેલું જણાતું નથી.

હાદ્યાભાઈ પી. દેરાસરી
બેરાર-એટ-લેા

ઓનરરી જનરલ સેક્રેટરી

Society for Prevention of cruelty to Animals
અમદાવાદ.

(૩)

મુંબઈના “જૈન પ્રવચન” પત્રના તા. ૨૧-૭-૨૯ના અંકમાં પ્રગટ થયેલ શ્રી રામવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં દારૂ અને ઇંડા વાપરવા વિષે ટીકા થયેલી જોવામાં આવે છે, તે મહારા સહમજવા મૂળખ સઘળા જૈનો ઉપર નહિ, પરન્તુ તેહવું ખાનપાન કરનાર ઉપરજ છે.

રામમોહનરાય જશવંતરાય.
સુબોધસમિતિ અમદાવાદ

(૪)

મુંબઈથી નીકળતું “જૈન પ્રવચન” તા. ૨૧-૭-૨૯ નું મને ખતાવવામાં આવ્યું તેમાં પૃષ્ઠ ૧૨ મેં “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ મથાળાનો લેખ મ્હેં વાંચ્યો છે. તેની અંદર “આજે પલ્લટો થયો છે” એ વાક્યથી જે વિચારોની શરૂઆત થાય છે તેમાં વિલાયત જઈ આવેલા જૈનોને ઉદેશીને ટીકા થયેલી છે અને “સારા ઘરે પણ” એ શબ્દો પ્રત્યેક જૈનને નહિ પણ તેમાંના જે વિદેશ ગમન કરી આવી ત્યાંના આચાર વિચાર પોતાને ત્યાં દાખલ કરી રહ્યા છે તેમને ઉદેશીને લખાયાનો મહારો અભિપ્રાય છે.

હગનલાલ હરિલાલ પંડ્યા નડીયાદ.

(૫)

મુંબાઈના જૈન પ્રવચન નામના પત્રમાં તા. ૨૧-૭-૨૬ પ્રગટ થયેલા શ્રી રામવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં દારૂ ઈંડા વગેરે વાપરવાના સંબંધમાં કહેલું છે તે તેવો જાણીતો વ્યવહાર કરનારને ઉદ્દેશીનેજ કહેલું જે અને તે આક્ષેપ અન્ય જૈનોને લાગુ પડતો હોય તેવું એ લખાણ પરથી ફક્તિત થતું નથી. જેઓ એવી ચીજો વાપરતા હોય તેમના પરજ એ આક્ષેપ છે એમ માફ નહીં માનવું છે.

વિદ્યાબહેન રમણભાઈ નીલકંઠ

અમદાવાદ

(૬)

મુંબાઈથી પ્રસિદ્ધ થતું શ્રી “જૈન પ્રવચન” પત્રિકાનો તા. ૨૧-૭-૨૬નો અંક પૃ. ૧૨માં “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ હેડીંગ નીચેનું લખાણ વાંચતાં, તે લેખમાં ‘જૈનોનાં ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઈંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે’ એ શબ્દો ઉપરથી તથા તેના પૂર્વાપરનો સંબંધ જોતાં ચોખ્ખું જણાય છે કે એ શબ્દો જેઓ જૈન હોવા છતાં દારૂ અને ઈંડા વાપરતા હોય તેમનેજ લાગુ પડે છે, એ શબ્દો કાંઈ જૈન સમસ્તને લાગુ પડતા નથી.

નગીનદાસ પુરૂષોત્તમદાસ સંઘવી

શ્રી સનાતન સમસ્ત હિન્દુ ધર્મસભા-અમદાવાદ

(૭)

રવિવાર તા. ૨૧-૭-૨૬ ના જૈનપ્રવચનમાં તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી એ મથાળાનો લેખ મેં વાંચ્યો, મારા સમજવા પ્રમાણે એ લેખ આખી જૈન કોમને લાગુ પડતો નથી. માત્ર જેઓ દારૂ ઈંડા વાપરતા હોય તેમણે લાગુ પડે છે.

હરગોવિંદદાસ દ્વારકાદાસ કાંટાવાળા

માજીવિદ્યાધિકારી વડોદરા રાજ્ય

(૮)

સુરત, તા. ૦ ૨૮-૮-૨૯.

મુંબાઈના “જૈન પ્રવચન” તા. ૦-૨૧-૭-૨૯ના અંકમાં પ્રકટ થયેલા શ્રી રામવિજયજીના વ્યાખ્યાનમાં જૈનોને ઘેર પણ દાડના શીશા અને ઇંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે એ મતલબનું લખાણ જોવામાં આવે છે તે પૂર્વાપર સમબન્ધ જોતાં એવું ખાનપાન કરનારનેજ લાગુ પડે છે, સઘળા જૈનોને એ કોઈ પણ રીતે લાગુ પાડી શકાય એમ નથી એવો મહારો અભિપ્રાય છે.

લી. મોહનલાલ પાર્વતીશંકર દવે,
સંસ્કૃતના પ્રોફેસર,

મગનલાલ ડાકોરદાસ બાળમુકુન્દદાસ,
કોલેજ; સુરત

(૯)

સુરત, તા. ૦ ૨૮-૮-૨૯.

વિદ્વાન જૈન સાધુ રામવિજયજીના જે ત્રણ વ્યાખ્યાનો સાંભળવાનું સદ્લાભ્ય મને સુરતમાં પ્રાપ્ત થયું હતું. એ વ્યાખ્યાનો સાંભળી એ વ્યક્તિ તરફ સદ્લાવ-પૂજ્યલાવ ઉત્પન્ન થયો હતો. ધાર્મિક વિષયમાં પ્રમાણિક મતભેદ હોઈ શકે. કારણ ઇન્ધર-ભગવાન સાક્ષાત્કારના પંથો નીરનીરાળા શાસ્ત્રોએ જણાવ્યા છે, અને અનુભવ પણ તેમ જણાવે છે. પરંતુ તે મતભેદને પ્રમાણિકપણે ન રાખતાં તેને કલુષીત કરી રાગદ્વેષ દ્વારા વ્યક્ત કરવાના પ્રયત્નો રચાય છે. તેની આજના જમાનામાં સમજુ વર્ગે સખત અવગણના કરવી જોઈએ. મારા એક મિત્રે “જૈન પ્રવચન”ની એક ફાઈલ મને વાંચવા મોકલી એમાં આજ સાધુના પ્રવચનો વાંચવામાં આવ્યા. મને અનાયાસે આટલો સુંદર લાલ આપવા માટે એ ભાઈનો તેમજ પ્રવચન પ્રગટ કરનારનો ખાસ આભાર માનવો જોઈએ.

“જૈનોને ઘેર પણ દાડના શીશા અને ઇંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે.” મહારાજશ્રીના આ વાક્યે જૈન કોમમાં નાહકનો ખળભળાટ કર્યો છે. બલકે કેટલાકોએ કરાવ્યો છે. ૨૧-૭-૨૯નો અંક મેં વાંચ્યો છે, તેમાંથી હું નથી ધારતો કે એવો કોઈ પણ સમજુ માણસ અર્થ કે

ધ્વનિ કાઢે કે તે આખી જૈન કોમને લાગુ પડે.” કોમની અમુક વ્યક્તિ કે વ્યક્તિઓનેજ તે લાગુ પડે એ સાધારણ સમજની વાત છે.

કરમુખ વી. હોરા-એન. એમ. એન્ડ એસ.

(૧૦)

સુરત, તા. ૨૮ ઓગસ્ટ ૧૯૨૯,

“જૈનોને ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઇંડા ચટણી જેમ ખવાય છે.” આ વાક્ય તા. ૦-૨૧-૭-૨૯ ના “જૈન પ્રવચન” છાપાના છઠ્ઠા અંકના ૧૨ પાને ખીજા કોલમમાં છપાયું છે. તે આખો ફકરો વાંચતા ચોખ્ખી રીતે અમુક વર્ગના જૈનોનેજ લાગુ પડી શકે, સામાન્ય જૈન કોમને એ વાક્ય લાગુ પાડી શકાય એમ નથી એવો મારો અભિપ્રાય છે.

છાટુભાઈ ગુલાબદાસ,
એડવોકેટ.

(૧૧)

સુરત, તા. ૦ ૨૯-૮-૨૯.

રવિવાર તા. ૦ ૨૧-૭-૨૯ ના “જૈન પ્રવચન” પત્રના ૧૨ માં પાના ઉપરના “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ શિર્ષકના લેખને છેલ્લો ભાગ મારા વાંચવામાં આવ્યો. “આજે પલટો થયો છે.” એ વાક્યથી શરૂ થતી લીટીઓ ઉપલક્ષ વાંચી જતા, અગર ઠરીને વાંચી જતાં, જૈન સમસ્તને તેમાં લખાયેલાં વચનો લાગુ પડતાં હોય એમ લાગતું નથી. જૈનશાસનને માનનારા વર્ગ પૈકી જે જૈનો અભક્ષ્ય અને અપેય વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરતા હોય તેનેજ ઉદ્દેશીને મજકુર વચનો વપરાયા હોય એમ સહજ સમજાય છે, અને લખાણના અન્તમાં વપરાયેલી “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ કહેવતથી એ કહેવતથી એ વાત વધારે સ્પષ્ટ થાય છે. લખાણ બાંધે ભારે લખાયલું છે છતાં દરેક જૈન એવું અનિષ્ટ વર્તન કરી રહ્યો છે એવું તો આખું લખાણ જોતાં ફલીત થતું નથી.

જનાર્દન વીરભદ્ર પાઠક

સરદાર ઓનરરી, ફા. કા. મેજિસ્ટ્રેટ.

(૧૨)

સુરત, સંઘાડીયાવાડ, તા. ૨૮-૮-૧૯૨૬

“જૈન પ્રવચન” વર્ષ ૧ હું અંક ૬ ઠો રવીવાર તા. ૨૧-૭-૨૬ અંકમાં પાને ૧૨ કોલમ ૨ માં જે નીચેનું વાક્ય છે “જૈનોના ઘેર પણ દારૂના શીશા અને ઇંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે” તે, ખીજા બાકીના લખાણ સાથે વાંચી જોતાં, મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે “માત્ર કેટલાક જૈનોને” લાગુ પડે. ‘સર્વે જૈનોને’ લાગુ પડી શકે નહિ.

લિ : માણેકલાલ ચુનીલાલ સુતરીઆ

એમ. એ. એલ. એલ. એમ. એડવોકેટ

(૧૩)

જૈન પ્રવચનના તા. ૨૧મી જુલાઈ સને ૧૯૨૬ના અંકમાં “તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી” એ મથાળાવાળા લેખમાં અલક્ષ્યા-લક્ષ બાબતમાં પાને ૧૨ મે જે પ્રવચન છે તે લક્ષ્યાલક્ષથી થતી હિંસાના પ્રચારના અટકાવ માટે જૈનોને સુચના છે, એ પ્રવચનનો અર્થ કરતાં દરેકે દરેક માણસ જે જૈન છે તે તેમ કહેલું કૃત્ય કરે છે એવો અર્થ ઉપસ્થિત થતો નથી. અહિંસક આર્ય સંસ્કૃતિ જ્યારે અનાર્ય સંસ્કૃતિવાળા લોકો સ્વીકારતા જવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે ત્યારે અનાર્ય સંસ્કૃતિની નકલ કરીને તે સંસ્કૃતિથી ઉત્પન્ન થતા અનાર્ય આચાર સ્વીકારનારા અને તેનો પ્રચાર કરનારાઓને ચેતવણી તરીકે પ્રવચન થયેલું સમજાય છે અને તે દરેક દરેક જૈનને લાગુ થતું નથી, એવો મારો નમ્ર અભિપ્રાય છે.

પાપટભાઈ ભગુભાઈ

બી. એ. એલ. એલ. બી. હાઈકોર્ટ પ્લીડર

(૧૪)

હવાડીયા ચકલા.

સુરત તા. ૨૮-૮-૧૯૨૬.

“જૈન પ્રવચન”ના તા. ૨૧-૭-૧૯૨૬ના ૬ઠ્ઠા અંકમાં પાને ૧૨માં મારા વાંચવામાં જે આવ્યું છે તે ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે

કે જૈનોને ઘેર દાડના શીશા” ઇત્યાદીનો અર્થ જૈન કોમના અમુક વર્ગનેજ લાગુ પડે છે. છતાં જો એનો અનર્થ કરી આખી કોમને લાગુ પાડી તેને માટે ઉહાપોહ કરવામાં આવતો હોય તો મારે કહેવું જોઈએ કે એવી વ્યક્તિઓ કંઈક પોતાનો અંતર દ્વેષ બહાર પાડવાજ એવો હલકો પ્રયાસ કરતા હશે. હું જૈન કોમનો નથી. મહેં “જૈન પ્રવચન”ના અંકો વાંચ્યા છે. અને ન્યાયને ખાતર ઉપર પ્રમાણે લખવું પડ્યું છે. પ્રવચનની આખી ભાવના સમજવા આખો પેરોગ્રાફ વાંચવો જોઈએ. એમાંથી અમુક વાક્યો કાઢી અસંબંધ રીતે મૂકી ગમે તેવા મન માનતા આપને અનુકુળ અર્થ કરી મહાન વિભૂતિને હલકી પાડવા પ્રયાસ કરવો એ સૂર્ય સામે ધુળ ઉડાડવા જેવું છે.

સત્વસુખ વીરસુખરામ હોરા.

(૧૫)

નાનપુરા રોડ.

સુરત તા. ૨૮-૮-૧૯૨૬.

અભિપ્રાય

“જૈન પ્રવચન” તા. ૨૧-૭-૧૯૨૬ના છઠ્ઠા અંકને પા. ૧૨ મે ખીજા કોલમમાં જૈનોના ઘેર પણ દાડના શીશા અને ઇંડા ચટણીની જેમ ખવાય છે” એ વાક્યમાં “જૈનોના” એ શબ્દ બધા જૈનોને લાગુ પડે છે જૈનમાંના કેટલાકને એવો પ્રશ્ન મને પૂછવામાં આવ્યો છે તેના ઉત્તરમાં જણાવું છું કે એ પ્રયોગ જૈન કોમના કેટલાકને માટે છે બધાને માટે નથી જ.

ચુનીલાલ માણેકલાલ ગાંધી.

એડવોકેટ-સુરત.

અભિપ્રાય

(૧૬)

ખપાટીઆ ચકલા.

સુરત. ૨૬-૮-૨૬.

Ref. no 179

“જૈન પ્રવચન”ના તા. ૨૧-૭-૨૬ના અંકને આરમે પૃષ્ઠે “જૈનોના ઘેર પણ દાડના શીશા અને ઇંડા, ચટણીની જેમ ખવાય છે”

તેના અર્થ સંબંધે, મહને પૂછવામાં આવ્યું છે. પૂર્વાપર સંબંધ, પ્રયોજન અને પ્રકરણ જોતાં તેમજ ભાષા પ્રયોગની સાધારણ શૈલીની દ્રષ્ટિએ જોતા “જૈનોના ઘેર” એનો અર્થ “કેટલાક જૈનોના ઘેર” એમજ થાય એમ હું ધારું છું.

જયેન્દ્રરાય ભગવાનલાલ દુરકાલ
(પ્રોફેસર, અંગ્રેજી અને ગુજરાતી સાહિત્ય
મગનલાલ ઠાકોરદાસ બાલમુકુન્દદાસ
આર્ટ્સ કોલેજ-સુરત.)

(૧૭)

જૈન પ્રવચનતા ૨૧મી જુલાઈના અંકમાં ‘તરકડી કરતાં વટલેલી બ્રાહ્મણી ભૂંડી’ એ શીર્ષક નીચેનું લખાણ હું ધ્યાનપૂર્વક વાંચી ગયો છું ‘જૈનોના ઘેર’ પણ દારૂના શીશા અને ઇંડાં, ચટણીની જેમ ખવાય છે’ એવું અંદર એક વાક્ય છે તેમાં અમુક વ્યક્તિની અથવા સમસ્ત જૈન કોમના ઉપર કોઈ પણ પ્રકારે આક્ષેપ કરવાનો હેતુ નથી દેખાતો. આ સત્ય પૂર્વાપર સમ્બન્ધ જોતાં એટલું સ્પષ્ટ રીતે ઉપર તરી આવે છે કે એના સમર્થનમાં દલીલો મૂકવાની જરૂર નથી રહેતી. કેટલાક જૈનો દુર્ભાગ્યે અભક્ષ્યનું ભક્ષણ અને અપેયનું પાન હાલ કરે છે તે શોચનીય છે એટલું જ લેખકનું વક્તવ્ય છે.

તા. ૩-૬-૧૯૨૯

મુંબાઈ.

ચામેશચંદ્ર જનાર્દન પાઠકજી
એડવોકેટ, મુંબાઈ હાઇકોર્ટ.
પૂર્વે, પ્રોફેસર સુરત આર્ટ્સ કોલેજ.

શ્રીચુત ગાંધીજીના અભિપ્રાય.

(૧૮)

કૃપા કરી જૈન સમાજમાં ઉભી થયેલી ચાલુ ચળવળને અંગે કેટલીક અનીચ્છવા જોગ ગેરસમજુતી સમાજમાં પ્રસરી રહી છે અને તેમાં પણ મુનિશ્રી રામવિજયજીના એક વાક્યને સંબંધહીણું બનાવી જૈનજનતા આગળ કેટલાકો તરફથી એવા આક્ષેપ સાથે રજુ

કરવામાં આવે છે કે મજકુર વાક્ય જૈનસમાજને ઉદ્દેશીને લખાયલું છે. એ બાબતમાં મારી પોતાની શંકા ટાળવા શ્રીચુત ગાંધીજી સાથે મેં પત્ર વ્યવહાર કરેલો અને તેને પરિણામે જે અભિપ્રાય હું શ્રીચુત ગાંધીજી પાસેથી મેળવી શક્યો છું તે જૈનસમાજમાં પ્રસરી રહેલી અશાંતિને દુર કરશે એ આશાએ આપના પર મોકલી આપું છું તેને આપના પત્રમાં પ્રગટ કરી આભારી કરશોજી.

“XXX જે વાક્યનો ઉહાપોહ તમે કર્યો છે એને હું નીર્દોષ વાક્ય ગણું છું. એમાં જૈન માત્ર ઉપર આક્ષેપ નથી પણ જે જૈનો અખાધ વસ્તુ ખાય છે તેની ઉપર આક્ષેપ છે, અને બોલનારની માન્યતા એવી છે કે અખાધ ખાનારાનો સંપ્રદાય વધતો જાય છે. XXXX”

મોહનદાસ ગાંધી બ. મા.
હીરાચંદ કસ્તુરચંદ ઝવેરી.

